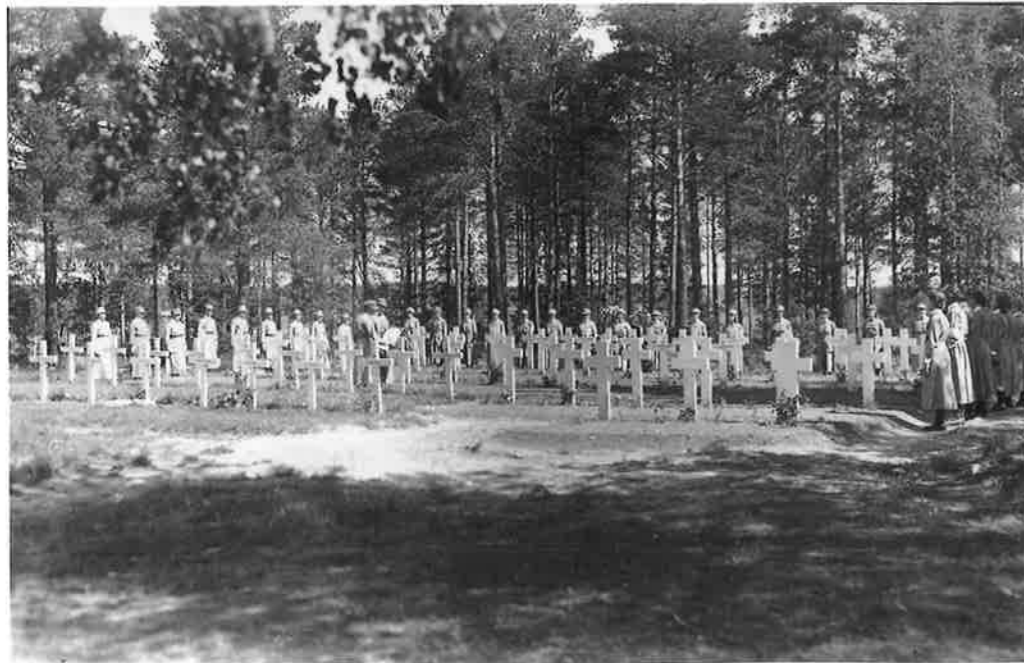

Kun isänmaa kutsui

1918, 1939 – 1945

II osa: Muistelmia

Paavola – Revonlahti

KUN ISÄNMAA KUTSUI II osa Paavola – Revonlahti

3. DIVISIOONAN TILANNE UHTUAN SUUNNALLA ASEMASOTAVAIHEESSA

Kun isänmaa kutsui

1918, 1939 – 1945

II osa: Muistelmia

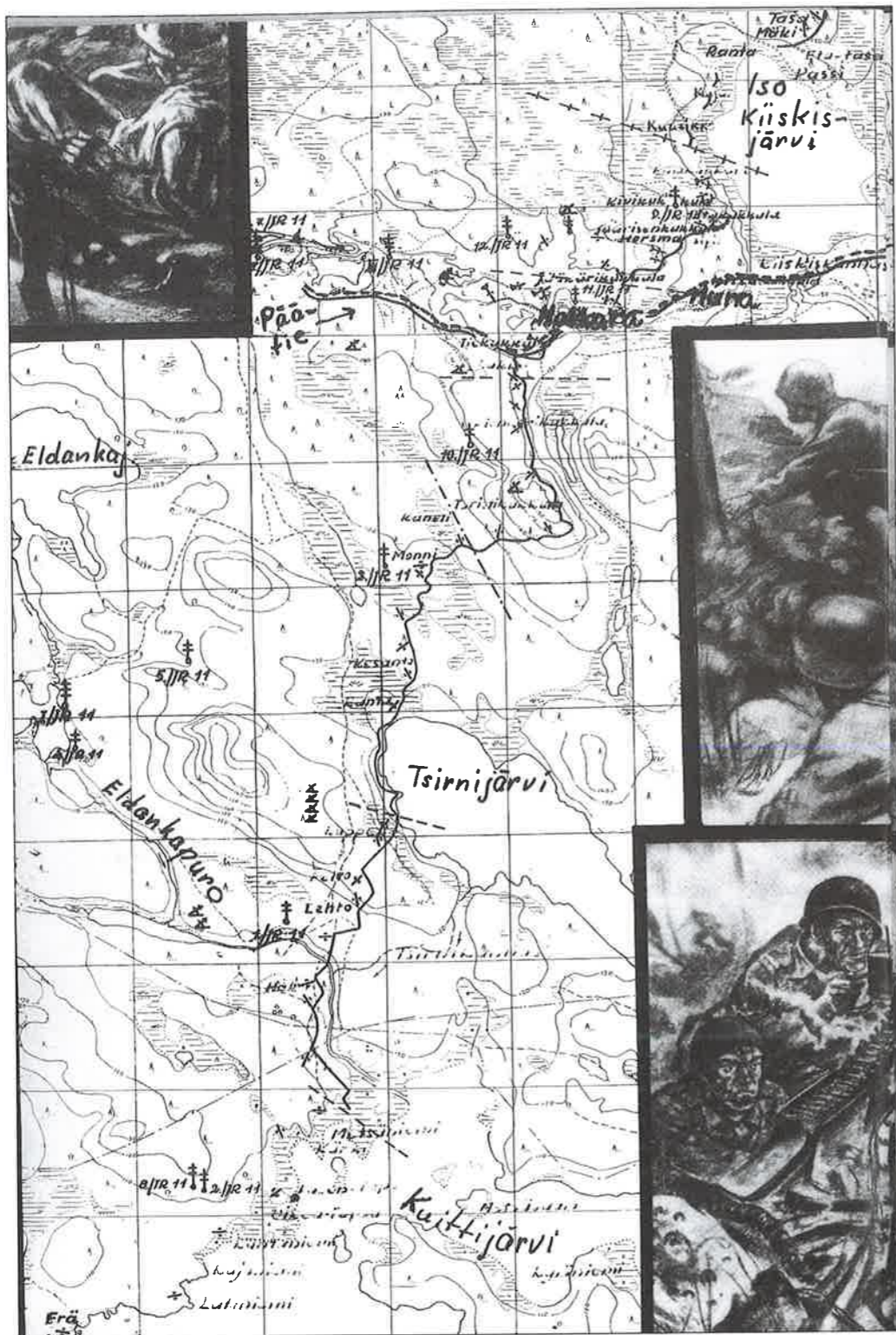
Paavola – Revonlahti

Julkaisijat:

Sotainvalidien Veljesliiton Ruukin osasto ry
Paavolan Sotaveteraanit ry
Revonlahden Rintamaveteraanit ry
Paavolan Karjalaseura ry

ISBN: 978-952-92-7579-3

Joutsen Media Painotalo Oy – Oulu 2010

Muistelmia ja kertomuksia sodista 1917–1918, 1939–1940, 1941–1945

*”Rakkaana säily rinnassain
Muistot kauniin kotimaan
Taivasta sen ja yötä valkeaa
Muistelen mä ainiaan*

*Kansani siellä taistellen
kesti kaik’ ja voiton toi.
Sankarten heimoa ja raatajain
unhoitaa koskaan en voi.”*

Sam Sihvo

JÄÄKÄRILIIKE

VAPAUSSOTURIT

SUOJELUSKUNTA

LOTTA-SVÄRD

Lukijalle

Tämä kirja on jatkoa v. 1994 kirjoitetulle veteraanimatrikkelille: "Kun isänmaa kutsui" ja tässä tulee sen toinen osa. Samoin tämäkin käsittelee entisten Paavolan ja Revonlahden kuntien veteraanien kertomuksia "sieltä jostakin" etulinjan taisteluista talvi-, jatko- ja Lapinsodan ajoilta. Tähän II osaan olemme ottaneet mukaan myös runsaasti valokuvia ja kotirintaman tapahtumia. Keväällä 2009 nimettiin työryhmä tekemään haastatteluja ja keräämään kertomuksia valokuvien kera. Varsinaisesti päästiin vauhtiin ja haastatteluihin vasta syksyn ja talven tullen.

Veteraanisukupolvi on ottanut haastattelijat hyvin vastaan ja monessa tapauksessa uusi sukupolvi on antanut auliisti tietoa isänsä tai isoisänsä sotavuosista. Sota-arkistoa on käytetty hyväksi tietoja tarkistettaessa. Kertomukset ovat veteraanien ja rintamanaisten todellisia kokemuksia ja tunnelmia rintamalta. Haastatteluja on tehty myös kotirintamalta, lottien, pikkulottien ja sotilaspoikien piirissä. Sodan kuvaan kuuluvat myös asekkätkijät, evakkoon joutuneiden kertomukset, siirtoväen muistelot, sotaorvot, sotalapset Ruotsiin, heimosoturit, ym. Kovia kokemuksia sukupolvien saatossa.

Toimintakertomukset osoittavat, että aseveljeys on yhä arvossaan ja uusi sukupolvi jatkaa perinnetyötä kannattajajäsenineen. Tämä veteraanimatrikkelin II osa on kunnianteko viime sotien veteraaneille ja lottille, jotka palasivat sodasta rakentamaan yhteiskuntaamme. Sotien muistot elävät näiden kansien sisällä ja kertovat perinnetietoa raskaista ajoista ja sen, mitä kaikkea maan vapaus voi vaatia jokaiselta. Tämä on kuin isien testamentti pojilleen. Tavoittakoon tämä kirja vanhat ja nuoret lukijat luodakseen yhteen kuuluvaisuuden tunnetta ja lujaa maanpuolustustahoa vapautemme puolesta. Sankarihaudat kirkkomailla eivät saa unohtua.

Matrikelitoimikunnan yhteistyöstä on vastannut Paavolan Sotaveteraanit ja sen puh.joht. Tauno Matela. Kiitän työryhmämme jäseniä ahkerasta työstä, haastattelujen tekemisestä ja kertomusten kirjoittamisesta muistiin jälkipolville. Yhteistyö on ollut antoisaa. Lämmin kiitos kaikille haastatelluille, joiden avoin ja ystävällinen yhteistyön tulos on tämän kirjan sisältö lukijoille.

Matrikelitoimikunnan puolesta
Kalevi Roppola

Hyvä veteraanimatrikkelin lukija!

On itsenäisyyspäivän aatto. Joukko paikkakuntamme nuoria on kokoontuneena Paavolan kirkkomaalle. Samanaikaisesti heitä on myös Revonlahden ja Siikajoen kirkkomailla. Nuoret ovat sytyttämässä muistokynttilöitä sodassa kaatuneiden haudoille.

Suomalaiset nuoret arvostavat isänmaataan ja yhä selvemmin he myös eri tavoin viestivät kunnioitustaan sankarivainajille, sotiemme veteraaneille ja kotirintamilla töitä tehneille.

Suomalainen yhteiskunta ja sen tämän hetkiset tulevaisuuden rakentajat tarvitsevat omien arvojensa ja asenteidensa tueksi vahvaa tietopohjaa maamme ja paikkakuntiemme historiasta. Tämä kirja on merkittävä tiedonlähde ja innoittaja kaikille niille siikajokivartisille, jotka eivät itse ole eläneet sotavuosien keskellä tai syntyneet sodan raunioille.

Välittäköön tämä kirja meille luottamusta ihmisen tahdonvoimaan ja Jumalan huolenpitoon! Tämän matrikkelin tekijät ansaitsevat yhteisen kiitoksemme!

Siikajoella
Laskiaissunnuntaina ja ystävänpäivänä 14.2.2010
Lauri Haapala
kirkkoherra

Siikajoen kunnanjohtajan tervehdys

Veteraanimatrikkelin teko ja menneiden vuosien tapahtumien kirjaaminen muistiin tulevien sukupolvien lukijoita varten ovat merkittävä ja kunnioitettava teko. Tähän, kuten niin moneen vastaavaan hankkeeseen, tarvitaan aktiivisia ja sinnikkäitä ihmisiä, jotka tietävät, miten tärkeää on muistaa myös kipeitä ja vaikeita tapahtumia. Kuluneiden vuosikymmenten saatossa ovat monet asiat ja ihmisten toiminnot muuttuneet tavalla, jota ei varmaan kukaan olisi kyennyt aikoinaan ennustamaan. Yhtä vaikeaa on meidän ymmärtää olosuhteita, joissa vanhempamme ja isovanhempamme elivät sotien aikana ja rauhanajan alkutaipaleilla. Veteraanimatrikkeli on siten mitä oivallisin yhdysside menneen, nykyajan ja myös tulevaisuuden välille.

Sanotaan, että jokaisella sukupolvella on oma sotansa. Meidän sukupolvemme kamppailee taloudellisten, sosiaalisten ja ihmisen hyvinvointia rapauttavien ongelmien kanssa. Ne eivät kuitenkaan suoranaisesti uhkaa henkeämme ja niistä voimme selviytyä rauhanomaisin keinoin, jos meillä on riittävästi tahtoa ja rohkeutta. Veteraanimatrikkelin muisteluista voisimmekin ottaa oppia, kuinka on selvitty silloinkin, kun kaikkea on pulaa, pelko on läsnä kaiken aikaa ja läheisiä kuolee ja katoaa. On varmaankin niin, että oman ja kansakunnan elämän ollessa uhattuna perusasiat nousevat keskeisiksi ja ehkäpä myös ihmisen paras ydin pääsee silloin esille.

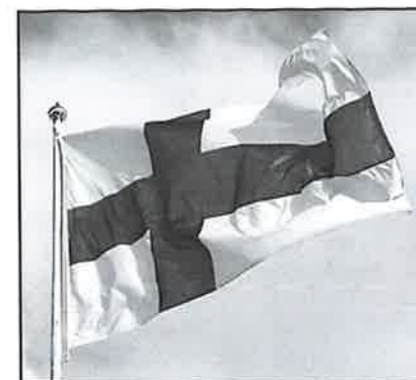
Vuoden 2009 aikana Suomessa muistettiin monin eri tavoin Talvisotaa ja sen koettelemuksia. Tuon ajan merkitys olemassaolomme perustana lienee kiistaton. Samalla se on ihmeellinen näyttö siitä, miten yhtenäisyys ja sama tahto voivat kantaa äärimmäisiin ponnistuksiin ja tuloksiin. Toivon, että me tämän ajan ihmiset ja yhteisöt löydämme sen hengen, joka pohjustaa oman kuntamme ja alueemme sekä koko kansakuntamme hyvää tulevaisuutta.

Koskettavimpia kuorolauluja on Veteraanin iltahuuto. Erityisesti sen kertosaikassa olevat sanat

”- himmetä ei muistot koskaan saa” velvoittavat erityisen kauniilla tavalla pitämään huolta siitä, että tunnistamme ja tunnustamme raskaiden uhrausten olevan osa nykyistä yhteiskuntaamme. Laulun sanat välittävät kuitenkin myös toivon, keskinäisen välittämisen ja rohkeuden sanoman aivan kuten veteraaniemme omatkin kokemukset lopulta osoittavat.

Omasta ja Siikajoen kunnan puolesta haluan lopuksi kiittää tämän matrikkelin kokoamiseen osallistuneita ja myötävaikuttaneita Paavolan ja Revonlahden veteraaneja. Teidän muistojenne ja kokemustenne kautta piirretty osaltaan myös alueemme historiaa sotavuosilta aina nykyiseen yhteiseen kotikuntaamme.

Kaisu Tuomi
Siikajoen kunnanjohtaja

Vala

*Kuullos pyhä vala,
kallis Suomenmaa,
Sinuun koskea
ei väkivalta saa!
Sua suojelemme,
verin varjelemme,
ollos huoleton,
poikas valveil' on!*

*Kuullos pyhä vala,
kallis Suomenmaa,
Sinuun koskea
ei väkivalta saa!
Kallios ei horju,
vaaras poies, torju!
Ollos huoleton,
poikas valveil' on!*

(Sov. unkarilaisesta kansansävelmästä.)

Korjaukset ja lisäykset matrikkelin 1. osaan

Vapaussoturit

HEMMI Jaakko maanviljelijä, s. 23.3.1892 Paavola, k. 18.2.1963 Paavola. 1. pso. Maria o.s. Kangas, lapset: Martta, Matti, Kalle, Toivo, Taimi, Sulo, Aune, Sylvi, Väinö. 2. pso. Martta

o.s. Kangas. Tst. vapaussodassa Oulussa, ryhmänjohtajana.

HENTILÄ Väinö Johannes, työmies, s. 3.1.1901, k. 17.2.1951. Pso. Helli os. Viklund, lapset: Eino -23, Anja -24, Erkki -28, Alpo -31, Hilikka -34, Väinö -37, Pauli -39. Osallistui vapaus-

sotaan Satakunnan rintamalla.

KANGASTALO Yrjö Akseli maanviljelijä, s. 10.2.1894 Paavola. Pso. Helli Elviira o.s. Isomäki (s. 6.2.1905 Rantsila), lapset: Pentti Gunnar -27, Irja Kyllikki -30, Elma Inkeri -40.

Paavolan suojeluskuntaosastossa mm. vartiotehtävissä. 1918 komennus vartiotehtäviin Iin edustalle Ulkokorunin ja Maakorunin saarille. Alkuvuodesta 1919 komennus Tornion rajavartiopataljoonaan, vartiomiehenä kesään asti.

KAURALA Arne Antti, maanviljelijä, räätäli, s. 5.1.1898 Oulu, k. 1.8.1984 Vihanti. Pso. Nelly Lyydia o.s. Rankinen, s. 14.2.1895, k. 30.9.1983 Vihanti, lapsi: Veli Antero, s. 9.2.1921, k.

19.3.2004. Vapaussodassa vapaaehtoisena, taistelupaikat Vilppula, Kangasala, Messukylä, Tampere, Viipuri. Talvisodassa Kuhmossa, jatkosodassa Uhtuan länsi- ja pohjoispuoli.

KELLONIEMI Martti Nikolai s. 22.10.1900, k. 1951. Pso. Ester o.s. Karhumaa, lapset: Anja Ester -33, Sirkka Johanna -37, Martti Juhani -45, Matti Tapio -50, Helena -51. Vapaaehtoisena

Oulussa Tuiran siltoja vartioimassa, kapteeni Lunkin komppania. Vapaussoturi.

KORSU Yrjö Adolf, s. 12.5.1895 Paavola. Pso. Emma o.s. Taavetti, s. 20.10.1897, lapset: Elsa -19, Reino -20, Ellen -23, Eila -25, Alpo -26, Esteri -29. Vapaussodassa

Satakunnassa. Reservin ylim. harj. 26.2.40-13.4.40. Ei merkintöjä taisteluista. Kotiutettu 13.3.40. Vapaussoturi (hevosenhoitaja).

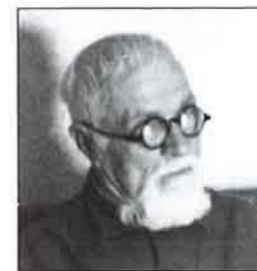

KRANKKALA Arvid Mauritz maanviljelijä, s. 30.6.1898 Lapinkylä, k. 28.12.-47. Pso Anna Kustava o.s. Siponmaa s.16.6.1901 Ruukki, lapset: Tauno Olavi 17.11.1927, Raili Anelma 16.8.1930, Pauli

Johannes 4.6.1932, Matti Arvid 19.12.1934, Taimi Maria 30.7.1936, Aate Jalmari 27.9.1937. Vapaussodassa huoltoajossa mm. Tampereella. Ylim.kerharj. 18.6.41, määrätty 16.7.41 Esik.K/I/Jv.kk 15.

MUSTONEN Väinö Iisakki s. 11.2.1896, k. 12.10.1990. Tst: P.P. Jääkäripataljoona Lempaala. Vapaussoturi.

NIEMELÄ Antti Väinö maanviljelijä, s. 13.12.1884 Paavola. Pso. Aleksandra os. Malo, lapset: Taimi Sofia -15, Uuno Henrik -17, Veikko Andreas -19, Tauno Mikael -28. Vapaus-

sodassa Satakunnassa ja Pomarkussa, Porin prikaati. Kuollut 10.9.1059.

NIKKILÄ Sakari Aleksanteri maanviljelijä, yrittäjä, s. 12.3.1896 Paavola, k. 14.7.1978. Pso. Maija os. Penttilä, lapset: Jaakko -29, Antti -31. Vapaussodassa

Satakunnassa, Pomarkussa. Noormarkussa, Honkajoella, ym. Sotamies.

PIETARILA Kaarlo Henrik, s. 26.7.1895 Paavola. Tst: P.P. Jääkäripataljoona Lempäälä. Kaatui 3.4.1918 Lempäälässä.

VUOTILA Matti s. 5.6.1895 Paavola, k. 27.9.1954. Pso. Martta Katriina o.s. Hemmi. Lapset: Aino -21, Väinö -22.

ÖHMAN Gunnar varatuomari, nimismies, s. 2.4.1898, Lapinkylä (nyt Tuomioja), kuollut. Pso. Alli Sofia o.s. Impola ja lapsi Harry Sigismund s. 31.5.1920. Sähkötäjä, osallistui

vapaussotaan, otettiin vangiksi Oulussa, mutta pääsi pakenemaan ennen teloitusta.

Vapaussotureita, joista Hemmi Jaakko ylärivi 1. oikealta. Toinen kuva on Tornion rajavartiopataljoonan kokardi. Yrjö Akseli Kangastalon lisäksi siellä palveli lukuisia pitäjämme miehiä.

Paavolan kunnan henkilöt, jotka oikeutetut saamaan vuoden 1918 Vapaussodan muistomitalin

(Suomen senaatin päätös 10.9.1918)

AHONEN Väinö s. 26.4.1896, Porin rykmentti, tst: Satakunnassa.
 AMMUNET Johan Aadolf, 5.11.1895, Rajavartiopataljoona, Ruotsin rajalla.
 ANTTILA Iikka, mv, 9.1.1882, Suojeluskunnassa, vahtimiehenä Oulu, Raahes.
 ANTTILA Iikka, kauppa-apulainen, 15.9.1881, Suojeluskunnassa, vahtimiehenä Ruukissa.
 ANSAMAA Antti, mv, 8.7.1889, Suojeluskunnassa, vahtimiehenä Oulussa, Raahessa.
 AMMUNET Iikka, mv, 29.6.1860, Suojeluskunnassa, vahtimiehenä Oulussa, Raahessa.
 ALA-AHO Matti, mv, 30.5.1875, Suojeluskunnassa, vahtimiehenä Oulussa, Raahessa.
 ALA-AHO Hannes, mv, 5.4.1878, Suojeluskunnassa, vahtimiehenä Oulussa, Raahessa.
 ALA-AHO Sakari, mv, 11.12.1860, Suojeluskunnassa, vahtimiehenä Oulussa, Raahessa.
 ANTTILA Jaakko, mv, 7.8.1889, Suojeluskunnassa, vahtimiehenä Oulussa, Raahessa.
 ANTTILA Eelien, työm., 25.6.1896, Suojeluskunnassa, vahtimiehenä Oulussa, Raahessa.
 AUER Kaarlo, mv, 14.9.1882, Suojeluskunnassa, vahtimiehenä Oulussa, Raahessa.
 ALASAKARI Heikki, mv, 12.1.1878, Suojeluskunnassa, vahtimiehenä Oulussa, Raahessa.
 AHONEN Vihtori, 15.5.1880, Suojeluskunnassa, vahtimiehenä Oulussa, Raahessa.
 AMMUNET Jaakko, työm., 6.4.1890, jääkäripataljoona, Lempäälä, Viipuri.
 CASTRÉN Valter, mv, 30.11.1894, sotilas, P.P. jääkäripataljoona, tst: Tampere, haavoittui Tampereella 3.4.1918, IV luokan vapaudenristi.
 CASTRÉN Lauri Arvid, mv, 18.7.1893, aliupseeri, Lapin rajavartiopataljoona, tst: Pohjanmaan vapautus, IV luokan vapaudenristi.
 CASTRÉN Kaarlo Gunnar, mv, 21.7.1899, suojeluskunnassa, vahtimiehenä Oulussa.
 CASTRÉN Hugo Arvid, mv, 14.8.1861, suojeluskunnassa.
 CGREF Tommi, suojeluskunnassa, vahtimiehenä Oulu, Raahes.
 DELIN Väinö, mv, 31.11.1883, suojeluskunnassa, vahtimiehenä Oulu, Raahes.
 ESKOLA Hannes, mv, 24.6.1885, sotilas, Oulun II vapaaehtoinen rintamakomennuskunta, tst: Pohjanmaan vapautus, Satakunta. Haavoittui Tampereella.
 ESKOLA Artturi Matti, kaup. poika, 14.4.1904, sotilas, Porin rykmentti, tst: Satakunta
 EK Heikki, torpp. poika, 6.9.1894, sotilas, tst: Lempäälä, Viipuri.

EK Iikka, torpp. poika, 12.1.1896, sanitääri, Jääkäripataljoona, tst: Lempäälä, Viipuri
 EHROLA Matti, torpp. poika, 1.5.1896, Jääkäripataljoona, tst: Lempäälä, Viipuri.
 ESKONSIPO Juho, talokas, 1.4.1878, suojeluskunnassa.
 ESKELINEN Jaako, koneenkäyttäjä, 10.11.1883, suojeluskunnassa.
 ERKKILÄ Einari, torpp. poika, 6.4.1899, sotilas, Raahen komppania, tst: Satakunta.
 EILOLA Aate, talonpoika, 20.6.1900, suojeluskunnassa.
 FINNE Eero, rautatieläinen, 26.1.1900, sotilas, Oulun II komennusk., tst: Satakunta, Tampere.
 FRANSSILA Matti, torppari, 14.12.1884, suojeluskunnassa.
 FÖRSTA Juho, torppari, 4.6.1883, suojeluskunnassa.
 GREUS Juho, rautatieläinen, 18.2.1886, suojeluskunnassa.
 HALMETOJA Väinö, konttoristi, 2.3.1896, sotilas, Porin rykmentti, tst: Satakunta, Pohjanmaa.
 HAKULI Matti, mv. poika, 4.3.1889, sotilas, Porin rykmentti, tst: Satakunta.
 HEILALA Matti, mv. poika, 14.11.1889, sotilas, Porin rykmentti, tst: Satakunta, Pohjanmaa.
 HEILALA Sakari, mv., 1887, sotilas, Oulun II komennusk. tst: Kotka.
 HANHELA Matti, torpp. poika, 1891, sotilas, Oulun II komennusk. tst: Kotka.
 HEMMI Matti, mv, 16.3.1880, suojeluskunnassa.
 HURME Kaarlo, mv, 23.11.1882, suojeluskunnassa.
 HOVI Ales, mv, 13.2.1881, suojeluskunnassa.
 HOVI Väinö, mv, 10.4.1886, suojeluskunnassa.
 HOVI Ulrik, mv, 12.4.1878, suojeluskunnassa.
 HONKAMAA Jaako, mv. poika, 16.8.1900, suojeluskunnassa.
 HONKAMAA Kaarlo, mv. poika, 15.6.1900, suojeluskunnassa.
 HYRYLÄ Kaarlo, mv, 5.6.1879, suojeluskunnassa.
 HEMMI Jaako, mv, 6.4.1879, suojeluskunnassa.
 HEIKKINEN Kaarlo, mv, 11.12.1881, suojeluskunnassa.
 HYRYLÄ Johan, mv, 1.3.1875, suojeluskunnassa.
 HUUMONEN Arne, lukkari, 16.8.1895, suojeluskunnassa.
 HÖKKÄ Heikki, mv, 27.9.1885, suojeluskunnassa.
 HEILALA Jussi, mv. poika, 10.12.1903, suojeluskunnassa.
 HÄKKILÄ Heikki, mv, 6.5.1888, suojeluskunnassa.
 HAAPALA Juho, mv, 13.1.1867, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahes.
 HAAPALA Heikki, poliisi, 9.12.1871, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahes.
 HEINONEN Mikko, talonomistaja, 1.3.1880, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahes.
 HUOVINEN Juho, kauppias, 16.7.1871, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahes.
 HALMETOJA Juho, kauppias, 24.4.1875, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahes.
 HAKULI Kustaa, mv, 22.10.1876, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahes.
 HALONEN Heikki, torppari, 18.7.1887, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahes.
 HAAPALA Yrjö, mv. poika, 4.8.1899, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahes.
 ILMAKANGAS Valter, renki, 5.6.1899, sotilas, Oulun III rintamakomennusk., tst: Satakunta.
 JÄÄSKELÄ Janne Frane, torpp. poika, 16.8.1896, sotilas, P.P. Jääkäripataljoona, tst: Lempäälä, Viipuri, haavoittui Viipurissa.
 JYLHÄ Hannes, mv, 6.9.1889, Waasan pataljoonassa ja Karjalan kenttätykistössä sekä pommin heittäjissä, tst: Wilppula, Lempäälä, Karjalan rintama, Viipuri.
 JUHOLA Kaarlo Henrik, mv, 27.6.1881, Raahen vapaaehtoisessa kompp., tst: Satakunta.
 JOUHTEN Johannes, mv. poika, 5.6.1896, Ruotsin rajavartiopataljoona.
 JUTILA Edvart, työnjohtaja, 12.3.1895, sotilas, Raahen komppania, tst: Satakunta.
 JOUHTEN Armas, mv, 3.9.1894, mv, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahes.
 JUNTUNEN Riku, torppari, 26.4.1886, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahes.
 KINNUNEN Heikki, torppari, 6.7.1894, sotilas, P.P. Jääkäripataljoona, tst: Lempäälä, Viipuri.
 KORHONEN Paavo, torppari, 4.8.1890, sotilas, Jääkärykistö, tst: Tampere.
 KOKKO Matti Jalmari, mv, 14.2.1891, sotilas, Oulun III komennuskunta, tst: Satakunta.
 KOSKI Iikka, mv, 16.9.1891, sotilas, Oulun I krenatöörikompp., tst: Satakunta, Tampere.
 KIMALA Joonas Mikael, mv, 21.9.1895, sotilas, Jääkärykistö, tst: Satakunta, Viipuri.
 KORKALA Hannes, renki, 6.4.1896, sotilas, P.P. Jääkäripataljoona, tst: Lempäälä, Viipuri.

KIIMALA Wäinö, torpp. poika, 8.6.1894, sotilas, P.P. Jääkäripataljoona, tst: Lempäälä, Wiipuri.
KLEMETTI Antti, itsellinen, 14.12.1890, sotilas, Ruotsin rajavartiopataljoona.
KANGASTALO Yrjö Aksel, 30.3.1894, sotilas, Ruotsin rajavartiopataljoona, tst: Pohjanmaan vapautus.
KUUSELA Yrjö, torpp. poika, 16.8.1894, sotilas, P.P. Jääkäripataljoona, tst: Lempäälä, Wiipuri.
KARJARINTA Pärtty, taloll. poika, 3.2.1902, sotilas, Porin rykmentti, tst: Satakunta.
KINNUNEN August, torpp. poika, 6.7.1894, sotilas, P.P. Jääkäripataljoona, tst: Karjalan rintama.
KOKKO Hannes, taloll. poika, 18.4.1894, sotilas, Ruotsin rajavartiopataljoona.
KLAAVU Antti, taloll. poika, 6.12.1899, sotilas, Oulun hiihtäjät, tst: Satakunta, Tampere.
KELLONIEMI Heikki, torpp. poika, 12.3.1896, sotilas, P.P. Jääkäripataljoona, tst: Lempäälä, Wiipuri.
KORSU Aadolf Yrjö, mv, 16.1.1895, sotilas, Raahen komppania, tst: Satakunta.
KANGAS Elias, torppari, 25.2.1891, sotilas, Raahen komppania, tst: Satakunta.
KURIKKA Ville, työmies, 5.8.1893, sotilas, Raahen komppania, tst: Satakunta.
KOIVUNEN Arvo, työmies, 18.2.1901, sotilas, tykistössä, Savon rakuuna, tst: Savon rintama.
KOKKO Matti Leonart, Jääkärikunta, 23.10.1893, P.P. jääkäripataljoona, Jääkärikunta, tst: Tampere, jossa kaatui 3.4.1918.
KOKKO Maria, leski.
KUJANPÄÄ R.E., rautatieläinen, 16.4.1880, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KIIMALA Johan Aapram, mv, 14.12.1886, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KAARTO Heikki, mv, 11.7.1877, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KANGASTALO Aate, mv, 15.10.1890, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki, Pohjanmaan vapautus.
KANGASTALO Wäinö, mv, 20.4.1885, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki, Pohjanmaan vapautus.
KAUPPI Leo, mv poika, 1.2.1900, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KOKKO Antti, mv, 12.4.1880, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KOKKO Yrjö, mv, 13.6.1886, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KANNIAINEN Aate, mv, 10.8.1895, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KURSULA Arvo, torpp. poika, 10.12.1899, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KIIMALA Iikka, mv, 26.1.1876, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KANGAS Yrjö, mv, 14.3.1891, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KANGAS Antti, mv, 11.9.1889, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KANGAS Sakari, mv, 14.7.1889, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KANGAS Aarne Iisak, mv poika, 10.8.1902, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KUPSALA Matti, mv, 20.3.1892, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KEIKKALA Erkki, torppari, 16.8.1891, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KEIKKALA Heikki, työmies, 1.5.1892, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KORPI Sakari, mv, 14.6.1880, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KÄPYLÄ Aate, mv poika, 16.1.1899, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KÄPYLÄ Iikka, mv, 12.7.1870, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KARHUMAA Matti, mv, 15.6.1897, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KOTAJÄRVI Juhon, mv, 6.2.1875, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KLEMETTI Juhon, mv, 28.1.1876, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KALLIO Jaako, mv, 23.4.1880, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KÄYRÄNEN Mikko, mv, 1.2.1869, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KARHU Wäinö, itsellinen, 6.8.1890, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KLAAVU Antti, mv, 12.4.1871, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KOIVUMAA Matti, mv, 16.2.1877, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KOIVUMAA Sakari, poliisikonst., 11.7.1876.
KOKKO Johan Alfred, mv, 16.8.1881, suojeluskunnassa.
KOIVU Aappo, mv, 12.4.1894, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.

KOIVU Onni, työnjohtaja, 24.1.1880, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KOKKO Heikki, mv, 11.3.1885, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KURIKKA Arvi, renki, 6.4.1895, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KORSU Juhon, mv, 1.12.1874, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KOKKO Wilho, kelloseppä, 12.6.1880, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KALLINEN Matti, koneenkäyttävä, 14.1.1876, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KANNIAINEN Juhon, teurastaja, 12.10.1869, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KOSKI Juhon, torppari, 5.1.1880, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KOKKO Heikki, itsellinen, 14.8.1892, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
KANNISTO Frans, torppari, 18.9.1880, suojeluskunnassa, vahtina Oulu, Raahe, Ruukki.
LAUNONEN Aadolf, mv, 29.9.1896, P.P. Jääkäripataljoona KKK, alikersantti, tst: Pohjanmaan vapautus, Lempäälä, Wiipuri.
LAUNONEN Wäinö Johan, mv, 24.7.1900, Oulun hiihtäjät, sotilas, tst: Satakunta, Tampere.
LUKINMAA Eino Albert, mv, 1.3.1895, P.P. Jääkäripatalj. KKK, sotilas, tst: Lempäälä, Wiipuri.
LEPPÄLÄ Heikki, mv, 16.8.1878, Ruotsin rajavartiopatalj. sotilas.
LEPPÄLÄ Jussi, mv, 6.1.1883, Raahen komppania, sotilas, tst: Satakunta.
LEIMI Aate, itsellinen, 14.12.1896, P.P. Jääkäripataljoona, sotilas, tst: Lempäälä, Wiipuri.
LATOMAA Matti, mv, 1.1.1889, Porin rykmentti, sotilas, tst: Satakunta.
LATOMAA Wäinö, mv, 12.6.1893, Porin rykmentti, sotilas, tst: Satakunta.
LATOMAA Aadolf, itsellinen, 14.1.1896, Tykistössä, sotilas, tst: Karjalan rintama.
LEHTO Frans, työmies, 21.7.1886, Porin rykmentti, sotilas, tst: Satakunta.
LATVANIEMI Matti, työmies, 17.4.1880, Porin rykmentti, sotilas, tst: Satakunta.
LOUET Arvid, mv poika, 1.5.1902, Tykistössä, sotilas, tst: Karjalan rintama.
LAMMINAHO Kirsti, KK opettaja, 9.4.1883, suojeluskunnassa, armeijan avustamisessa.
LEHTOMAA Katri, KK opettaja, 16.1.1886, suojeluskunnassa, armeijan avustamisessa.
LAUNONEN Yrjö, mv poika, 28.7.1902, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
LAUNONEN Jaako, mv, 17.6.1892, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
LAUNONEN Heikki, mv, 15.4.1880, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
LOUET Iikka, mv, 20.1.1870, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
LEHTOMAA Hannes, mv poika, 1.6.1901, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
LUKINMAA Jaako, torppari, 16.1.1883, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
LESKINEN Aadolf, taloll. poika, 28.2.1900, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
LIEVONEN Janne, taloll. poika, 1.6.1899, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
LANTELA Alli, torpp. pka, 11.4.1899, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MATINLAURI Martti, rautatieläinen, 13.5.1896, Vöyrin koulun pataljoona, aliupseeri, tst: Pohjanmaan vapautus, Vilppula, Tampere.
MYLLY Nestor Johan, työmies, 21.8.1896, P.P. Jääkäripataljoona KKK, sotilas, tst: Lempäälä, Wiipuri.
MYLLYLÄ Jaako, torpp. poika, 1.4.1893, P.P. Jääkäripataljoona, sotilas, tst: Karjalan rintama.
MELARTIN Kaarlo Jonatan, lääket.kand., 16.6.1892, ambulanssiosasto, luutnantti, tst: Pohjanmaan vapautus, Vilppula, Tampere, Wiipuri.
MELARTIN Anna, rovastinna, 15.6.1870, suojeluskunnassa, armeijan avustamisessa.
MUSTONEN Wäinö Iisak, mv poika, 11.2.1896, P.P. Jääkäripataljoona, sotilas, tst: Lempäälä, Wiipuri.
MAINIO Heikki, mv, 6.1.1893, Porin rykmentti, sotilas, tst: Satakunta, Pohjanmaan vapautus.
MAINIO Emil, mv, 11.1.1896, Porin rykmentti, sotilas, tst: Satakunta, Pohjanmaan vapautus.
MAINIO Jaako, mv, 5.12.1889, Porin rykmentti, sotilas, tst: Satakunta, Pohjanmaan vapautus.
MATINLAURI Weikko, mv poika, 14.1.1900, Porin rykmentti, sotilas, tst: Satakunta, Pohjanmaan vapautus.
MÄKINEN Jaako, konttoristi, 27.2.1895, Porin rykmentti, sotilas, tst: Satakunta, Pohjanmaan vapautus.
MÄKINEN Sakari, työnjoht., 14.6.1893, Porin rykmentti, sotilas, tst: Satakunta, Pohjanmaan vapautus.

MOISALA Antti, työmies, 6.1.1889, Porin rykmentti, sotilas, tst: Satakunta.
MÄLLINEN Frans, mv poika, 4.8.1889, Porin rykmentti, sotilas, tst: Satakunta.
MÄLLINEN Wilho Mikael, mv poika, 19.1.1894, P.P. Jääkäripataljoona, sotilas, tst: Lempäälä, jossa kaatui.
MÄLLINEN Frans, mv, ---.
MÄNNISTÖ Janne, torpp. pka, 6.8.1895, Kenttälennätin I osasto, sotilas, tst: Tampere, Lempäälä, haavoittui 28.3.1918 Tampereella.
MANKINEN Eino, mv pka, 16.4.1892, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MANKINEN Matti, mv pka, 4.12.1889, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MANKINEN Kaarlo, mv pka, 1.8.1895, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MUSTONEN Iikka, mv, 4.9.1870, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MÄLLINEN Yrjö Matias, mv, 16.11.1882, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MANKINEN Wille, mv pka, 4.1.1896, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MÄKITALO Jaakko, mv pka, 6.4.1899, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MARJAKAARTO Juhon, torppari, 11.1.1889, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MÄKITALO Hannes, mv, 4.12.1891, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MOISALA Juhon, mv, 1.6.1870, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MARJOMAA Herman, mv, 28.6.1881, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MATILA Pekka, mv, 4.12.1860, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MYLLY Heikki, mv, 1.6.1865, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MURTO Einari, torppari, 12.9.1880, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MATILA Janne, mv, 16.2.1880, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MÄNNISTÖ Heikki, torppari, 6.4.1875, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MÄNNISTÖ Niilo, rautatieläinen, 1.5.1901, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MAIJALA Antti, kauppias, 4.12.1875, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MAINIO Janne, mv, 14.6.1880, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MAINIO Jaako, mv, 1.12.1879, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MAINIO Uuno, mv pka, 12.6.1900, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
MURTO Eero, torppari, 26.1.1875, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
METTOMAA Reino, mv pka, 14.6.1900, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
NIEMI Arvo, mv pka, 1.4.1899, Lounais-Suomen rykmentti, sotilas, tst: Etelä-Suomi.
NIEMELÄ Antti, mv, 6.8.1884, Porin rykmentti, sotilas, tst: Pohjanmaan vapautus, Satakunta.
NIKKILÄ Sakari, torpp. pka, 4.12.1896, Porin rykmentti, tst: Satakunta.
NIKINMAA Heikki, mv, 16.5.1880, Ruotsin rajavartiopataljoona, sotilas.
NÄPPÄ Heikki, torppari, 14.5.1875, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
NIKKILÄ Matti, torppari, 24.1.1871, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
NIEMELÄ Juhon, mv, 16.4.1879, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
NIEMELÄ Yrjö Henrik, mv, 29.8.1879, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
NISSILÄ Jaako, mv, 30.5.1880, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
OJANPERÄ Wilho Iisak, mv, 30.8.1895, Ruotsin rajavartiopataljoona, sotilas.
OJANPERÄ Alfred, mv, 4.12.1896, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
OJAMAA Matias, itsellinen, 25.11.1891, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
OJANTAKANEN Juhon, mv, 6.1.1886, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
OLLAKKA Ilmari, mv pka, 30.5.1901, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
OJALA Juhon, mv, 28.6.1878, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
OJALA Matti, mv, 30.12.1875, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
OLLILA Armas, kauppias, pka, 4.8.1899, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
POHJOLA Martti, kauppias, pka, 14.6.1900, Oulun krenatöörit KKK, sotilas, tst: Satakunta, Tampere.
PELKONEN Jalmari, mv pka, 6.1.1890, Ruotsin rajavartiopataljoona, sotilas.
PELKONEN Urho, mv pka, 12.11.1894, Ruotsin rajavartiopataljoona, sotilas.
PISTEMAA Väinö Henrik, torpp. pka, 20.1.1891, Jääkäriyhistö, sotilas.
PISTEMAA Jaako, torpp. pka, 30.6.1893, P.P. Jääkäripataljoona KKK, sotilas, tst: Lempäälä, Viipuri.
PISTEMAA Wille, torpp. pka, 16.10.1896, Lapin jääkärit, sotilas, tst: Pohjanmaan vapautus.

PÖKKYLÄ Juhon, torpp. pka, 10.2.1889, P.P. Jääkäripataljoona, sotilas, tst: Karjalan rintama.
PÖKKYLÄ Aate, torpp. pka, 12.5.1894, P.P. Jääkäripataljoona, sotilas, tst: Karjalan rintama.
PIETILÄ Jaako, itsellinen, 6.4.1894, Lapin jääkärit, sotilas, tst: Pohjanmaan vapautus.
PIETILÄ Sakari Arvid, itsellinen, 18.2.1894, Raahen komppania, sotilas, tst: Satakunta.
PURO Johan Iisak, mv, 10.5.1893, P.P. Jääkäripataljoona, sotilas, tst: Viipuri.
PULLI Matti, torpp. pka, 15.12.1894, P.P. Jääkäripataljoona, sotilas, tst: Karjalan rintama.
PIETARILA Matti Hannes, torpp. pka, 16.8.1895, P.P. Jääkäripataljoona, sotilas, tst: Lempäälä.
PELTTARI Sakari, mv, 14.8.1883, Ruotsin rajavartiopataljoona, sotilas.
PELTTARI Kustaa, mv, 11.8.1889, Ruotsin rajavartiopataljoona, sotilas.
PARKKILA Frans, torppari, 6.8.1878, Ruotsin rajavartiopataljoona, sotilas.
PIETILÄ Ales, mv, 16.11.1882, Porin rykmentti, sotilas, tst: Pohjanmaan vapautus, Satakunta.
PALDANIUS Heikki, 11.8.1893, P.P. Jääkäripataljoona, sotilas, tst: Lempäälä, jossa kaatui.
PIETARILA Kaarlo Henrik, mv pka, 23.10.1895, P.P. Jääkäripataljoona, sotilas, tst: Lempäälä, jossa kaatui.
PIETILÄ Mikko, maisteri, 10.11.1875, suojeluskunnassa, armeijan avustamisessa.
PIETILÄ Juhon, mv, 30.6.1876, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PELTTARI Aadolf, mv pka, 14.10.1897, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PELTTARI Sakari, torppari, 6.8.1893, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
POHJOLA Yrjö, mv, 20.10.1880, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
POHJOLA Heikki, mv, 10.4.1860, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
POHJOLA Kalle, mv, 12.10.1860, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
POHJOLA Eino, mv pka, 14.6.1889, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PEHKONEN Juhon, mv, 29.1.1870, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PALDANIUS Hannes, torpp. pka, 16.4.1893, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PYLKÄS Juhon, torppari, 16.4.1876, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PETÄJÄMAA Tuomas Herman, mv, 6.8.1882, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PURA Heikki, mv pka, 6.9.1900, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PÖKKYLÄ Heikki, renki, 10.4.1879, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PIETARILA Heikki, itsellinen, 10.9.1877, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PAAKKOLA Juhon, mv, 7.10.1870, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PIETARILA Juhon, torppari, 16.2.1872, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PURA Kalle, mv, 20.7.1888, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PUOTINIEMI Albert, torppari, 16.10.1870, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PAULUS Antti, mv, 14.1.1875, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PEHKONEN Kaarlo, mv pka, 16.1.1896, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PALOKANGAS Elias, mv, 27.11.1870, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PALOKANGAS Antti, mv, 14.6.1869, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PAAKKARI Juhon, mv, 16.10.1875, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
POHJOLA Juhon, kauppias, 14.8.1870, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PEURA Heikki, mv pka, 14.6.1890, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PISTEMAA Juhon, torppari, 19.12.1886, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
PAAKKONEN Hannes, torppari, 16.1.1893, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
RANTA Väinö Heikki, mv pka, 4.10.1893, P.P. Jääkärikomppania KKK, sotilas, tst: Lempäälä, Viipuri.
RANTAPELKONEN Eino Iisak, mv pka, 11.1.1896, P.P. Jääkärikomppania, sotilas, tst: Lempäälä, Viipuri.
RANTAPELKONEN Juhon, torpp. pka, 1.8.1894, P.P. Jääkärikomppania, sotilas, tst: Lempäälä, Viipuri.
RANTAPELKONEN Matti, torpp. pka, 12.10.1895, P.P. Jääkärikomppania, sotilas, tst: Vilppula, Tampere.
RASI Eino Eero, torpp. pka, 3.2.1895, P.P. Jääkärikomppania KKK, sotilas, tst: Lempäälä, Viipuri.
RAUTIO Matti, renki, 3.4.1895, P.P. Jääkärikomppania KKK, alikersantti, tst: Lempäälä, Viipuri.

ROPPOLA Yrjö Henrik, mv, mv, 6.12.1890, Porin rykmentti, tst: Satakunta.
ROPPOLA Johannes, torpp. pka, 4.6.1902, Oulun II rintamakomennuskunta, tst: Satakunta, Tampere.
RINNE Väinö Alfred, insinööri, 14.6.1883, Oulun II rintamakomennuskunta, tst: Satakunta, Tampere.
ROPPOLA Juho Jaako, mv, 5.7.1880, suojeluskunnassa, armeijan avustamisessa.
RIEKKI Aarno, mv, 21.1.1881, suojeluskunnassa, vartiossa Oulu, Raahe, Ruukki.
RANTAPELKONEN Väinö, mv pka, 7.4.1890, suojeluskunnassa, vartiossa Oulu, Raahe, Ruukki.
RANTAPUNKARI Juho, torppari, 4.6.1867, suojeluskunnassa, vartiossa Oulu, Raahe, Ruukki.
RASILA Heikki, mv, 15.6.1882, suojeluskunnassa, vartiossa Oulu, Raahe, Ruukki.
RANTONEN Juho, mv, 27.2.1865, suojeluskunnassa, vartiossa Oulu, Raahe, Ruukki.
RANKINEN Väinö, mv pka, 12.6.1900, suojeluskunnassa, vartiossa Oulu, Raahe, Ruukki.
RANKINEN Heikki, torppari, 4.8.1876, suojeluskunnassa, vartiossa Oulu, Raahe, Ruukki.
ROPPOLA Heikki, mv, 29.8.1878, suojeluskunnassa, vartiossa Oulu, Raahe, Ruukki.
ROPPOLA Matti, mv, 5.10.1879, suojeluskunnassa, vartiossa Oulu, Raahe, Ruukki.
RANKINEN Iikka, mv, 26.1.1870, suojeluskunnassa, vartiossa Oulu, Raahe, Ruukki.
RITVONEN Kalle, poliisi, 20.11.1880, suojeluskunnassa, vartiossa Oulu, Raahe, Ruukki.
RAUTIO August, työmies, 11.6.1889, Ruotsin rajavartiopataljoona, sotilas.
SIPOLA Iisakki, mv, 14.12.1886, Ruotsin rajavartiopataljoona, sotilas.
SIPOLA Heikki, mv, 30.3.1890, Vöyrin koulun pataljoona, aliupseeri, tst: Pohjanmaan vapautus, Vilppula, Tampere.
SIMELIUS Lauri, rautatieläinen, 16.4.1897, Vöyrin koulun pataljoona, aliupseeri, tst: Pohjanmaan vapautus, Vilppula, Tampere.
SVENSKI Väinö Heikki, mv pka, 20.6.1896, P.P. Jääkäripataljoona, sotilas, tst: Lempäälä, Viipuri.
SYRJÄ Väinö Emil, torpp. pka, 14.3.1895, P.P. Jääkäripataljoona, sotilas, tst: Lempäälä, jossa haavoittui.
SAKARI Juuso, mv, 6.1.1893, P.P. Jääkäripataljoona, sotilas, tst: Lempäälä, jossa haavoittui.
SIMELIUS Samuli, työnjoht. pka, 16.12.1903, Oulun III rintamakomennusk., korpraali, tst: Satakunta.
SAARELA Kustu, torpp. pka, 11.7.1894, Oulun II rintamak. Täydennysjoukk., sotilas, tst: Kotka, Hamina.
SORTTI Panfrid, työnjohtaja, 26.10.1880, Suojeluskunnassa, vartiossa Oulu, Raahe, Ruukki.
SAKARI Matti, mv, 6.12.1885, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
SILLANKORVA Hannes, mv, 8.6.1885, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
SAARELA Aapeli, torppari, 22.3.1891, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
SIPOLA Vilho Sakari, mv, 20.11.1878, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
SAARELA Jaako, torppari, 6.11.1879, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
SAMMALKANGAS Iikka, mv, 8.1.1870, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
SVENSKI Juho, mv, 14.8.1871, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
SIMELIUS Joel, työnjohtaja, 4.11.1865, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
STADIUS Klaara, asemapääll. rva, 15.4.1868, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
TAAVETTI Johan Fapian, mv, 16.3.1893, P.P. Jääkäripataljoona, sotilas, tst: Lempäälä, jossa haav.
TAAVETTI Ilmari, mv pka, 26.1.1900, P.P. Jääkäripataljoona, lennätinosasto, sotilas, tst: Tampere, Lempäälä, Viipuri.
TUURA Otto Ilmari, kaup. apul., 17.6.1891, Raahen komppania, sotilas, tst: Satakunta.
TURULA Heikki Alfret, mv pka, 16.3.1895, Porin rykmentti, korpraali, tst: Pohjanmaan vapautus, Satakunta.
TURULA Urho, mv pka, 5.6.1900, Oulun vapauttajat, tst: Pohjanmaan vapautus.
TUOHIMAA Väinö, mv pka, 6.8.1899, Oulun III rintamakomennusk., sotilas, tst: Satakunta.
TURUSENAHO Antti, mv, 20.2.1884, Ruotsin rajavartiopataljoona, sotilas.
TYYNELÄ Akseli, mv pka, 6.2.1895, suojeluskunnassa, tst: Pohjanmaan vapautus.

TURULA Juho mv, 16.8.1875, suojeluskunnassa, Pohjanmaan vapautus.
TURULA Aadolf, mv pka, 7.1.1900, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
TURULA Antti, torppari, 20.3.1873, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
TURULA Heikki, mv, 1.8.1870, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
TASKILA Antti, koneenkäyttjä, 10.2.1889, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
TASKILA Heikki, mv, 12.10.1880, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
TAAVETTI Matti Armas, mv pka, 22.6.1890, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
TAAVETTI Sakari, mv, 14.1.1883, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
TUOHIMAA Iikka, mv pka, 6.10.1892, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
TOIVONEN Frans August, kaup. hoitaja, 10.3.1885, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
TUKKALA Heikki, itsellinen, 14.1.1860, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
UUSITALO Jussi, kauppias, 21.4.1880, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
VUOTILA Jussi, mv pka, 6.1.1893, P.P. Jääkäripataljoona K.K.K. sotilas, tst: Lempäälä, Viipuri.
VILMUNEN Aadolf, torpp. pka, 20.6.1900, Oulun krenatöörit, sotilas, tst: Satakunta, Tampere, Lempäälä.
VÄHÄ Aadolf, torpp. pka, 4.10.1896, P.P. Jääkäripataljoona, sotilas, tst: Lempäälä, Viipuri.
VUOTI Eino, mv, 20.3.1890, Jääkärykistö, sotilas, tst: Viipuri.
VIRTANEN Frans, työmies, 17.12.1899, Porin rykmentti, tst: Pohjanmaan vapautus, Satakunta.
VIRTALA Iisakki, työmies, 28.10.1896, P.P. Jääkäripataljoona, sotilas, tst: Karjalan rintama.
VILPOLA Jaako, mv, 11.5.1880, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
VILMUNEN Juho, mv, 26.4.1879, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
VUOLA Heikki, mv, 11.6.1885, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
VAHTOLA Heikki, mv, 7.1.1881, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
ÄIJÄLÄ Kaarlo, mv, 1.4.1880, suojeluskunnassa, vahdissa Oulu, Raahe, Ruukki.
ÄIJÄLÄ Hannes, kaup. pka, 4.4.1896, Oulun III rintamakomppania, sotilas, tst: Satakunta.
ÖHMAN Bermd Mikolius, fil.maist., 19.8.1890, Eteläinen rannikkoarmeija, Haapasaaren osasto, sotilas, tst: Etelä-Suomi.
ÖHMAN Gunnar, sähköttäjä, 14.5.1892, Toinen kenttälennätinosasto, tst: Vilppula, Tampere, Satakunta.

Paavolassa 20 pnä lokakuuta 1919

LEIMA
(Paavolan suojeluskunta)

H. Sipola
paikallispäällikkö

Revonlahden kunnan henkilöt, jotka oikeutetut saamaan vuoden 1918 Vapaussodan muistomitalin

(Suomen senaatin päätös 10.9.1918)

AHO Johannes, torppari, s. 24.9.1899, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
HEMMI Matti, mv (maanviljelijä), s. 2.11.1879, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
HUHTALA Janne, mv, s. 25.7.1878, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
HÄKKILÄ Kustaa, mv, s. 17.7.1881, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
HÄKKILÄ Väinö, mv, s. 18.8.1888, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
HUUMONEN Heikki, mv, s. 25.2.1887, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
HARTIKKA Matti, mv, s. 2.4.1886, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
HÄKKILÄ Frans, mv, s. 24.11.1883, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
HUHTALA Juuso, mv, s. 10.12.1902, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
HÄIKIÖ Ahti, taloll. poika, s. 8.7.1913, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
HENTILÄ Heikki, mv, s. 17.1.1868, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
HÄME Jafet, työmies, s. 29.10.1894, Vaasan rykmentti II Pataljoona, sotamies. Tst: Lempäälä, Tampere, Viipuri.
JÄÄSKELÄ Jussi, mv, s. 28.5.1899, Pietarsaaren kenttälennätinosasto, sotamies. Tst: Lempäälä, Vilppula, Tampere.
JUNTTILA Juho, mv, s. 24.2.1855, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
JUNTTILA Onni, mv, s. 15.9.1899, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
JÄÄSKELÄ Aappo, mv, s. 14.9.1904, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
JUNTTILA Yrjö, mv, 30.6.1894, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
KAUTONEN Uuno, mv, s. 21.3.1896, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
KORPELA Frans, mv, s. 3.5.1873, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
KEINÄNEN Jussi, mv, s. 5.6.1900, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
KORKALA Sakari, mv, s. 1.12.1887, Oulun III vapaaehtoinen rintamakomennus, sotamies. Tst: Tampere, Viipuri.
KORKALA Juho, mv, 20.6.1867, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
KORKALA Johannes, taloll. poika, s. 16.4.1901, Pietarsaaren kenttälennätinosasto, sotamies. Tst: Lempäälä, Viipuri, Tampere.
KALLILA Kalle, mv, s. 30.6.1891, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sota-

mies.
KELIN Matti, mv, s. 4.4.1886, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
KUPILA Jalmar, mv, s. 11.5.1880, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
KESO Väinö, mv, s. 17.9.1886, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
KELIN Jussi, mv, 5.10.1884, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
KORKALA Eino, mv, s. 24.3.1897, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
KALLILA Kustaa, mv, 8.4.1871, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
LINDGREN Uuno, työmies, s. 5.11.1899, Pietarsaaren kenttälennätinosasto, sotamies. Tst: Lempäälä, Vilppula, Tampere.
LINDGREN Alve, työmies, s. 11.7.1901, I Krenatöörirykmentti, Oulun Pataljoona, sotamies. Tst: Lempäälä, Tampere.
LISKO Anton, mv, 7.1.1891, Rajavartiopataljoona, sotamies.
LISKO Heikki, mv, 24.4.1850, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
LAURILA Yrjö, mv, s. 9.12.1889, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
LAHDENPERÄ Juuso, mv, s. 7.10.1884, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
LUNKI Juho, mv, 3.2.1871, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
MARTIKKALA Jaakko, mv, s. 17.8.1896, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
MATINHEIKKI Hannes, mv, s. 5.12.1900, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
MARTIKKALA Antti, 6.11.1864, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
MARTIKKALA Eemil, mv, s. 25.6.1898, I Krenatöörirykmentti I Oulun Pataljoona, sotamies. Tst: Lempäälä, Tampere.
MANKINEN August, mv, s. 15.6.1884, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
MÄKELÄ Frans, mv, 12.4.1901, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
MÄKELÄ Johan, mv, s. 22.3.1888, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
MÄKELÄ Niilo, mv, s. 21.11.1895, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
NISSILÄ Eemil, mv, s. 27.10.1892, Pohjois-Pohjanmaan I Jääkäripataljoona, sotamies. Tst: Lempäälä, Tampere, Viipuri.
NISSILÄ Kustaa, mv, s. 27.10.1892, Pohjois-Pohjanmaan I Jääkäripataljoona, sotamies. Tst: Lempäälä, Tampere, Viipuri.
NAHKALA Matti, mv, s. 18.11.1872, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
NAHKALA Joel, mv, s. 28.9.1900, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
NAHKALA Eino, mv, s. 15.5.1898, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
NURKKALA Edvart, torppari, s. 18.1.1890, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
PELTOKANGAS Jussi, mv, s. 27.1.1894, Rajavartiopataljoona, sotamies.
PENTTILÄ Wilho, mv, s. 5.4.1889, I Porin Pataljoona, sotamies. Tst: Ponmarkku.
RAUTIO Heikki, mv, s. 4.2.1880, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.
SILTALA Paavo, työmies, s. 6.9.1890, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat,

sotamies.

SARKKINEN Iikka, mv, 4.8.1886, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.

SARKKINEN Hannes, mv, s. 8.10.1900, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.

SARKKINEN Jussi, mv, s. 21.8.1877, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.

TURKKI Oskar, mv, s. 7.6.1885, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.

WILMULA Sakari, mv, s. 11.7.1884, Paavolan ja Revonlahden yhdistyneet suojeluskunnat, sotamies.

WIRSU Arvi, työmies, s. 18.11.1894, Pohjois-Pohjanmaan I Jääkäripataljoona, sotamies. Tst: Lempäälä, Tampere, Viipuri.

LEIMA

(Revonlahden suojeluskunta)

Revonlahdella 16 p:nä lokak. 1919

Niilo Mäkelä
Paikallispäällikkö

Tulilinjan

*Pataljoonain loppumatonten
tulilinjahan johtaa tie,
yhä jatkuu marssintahti - -
missä alku, loppu lie.*

*Etumiehen kypärään tunnit
olen raskahat tuijottanut.
En mitään tuntenut, mitään
en surrut, kaivannut.*

*Yhä haavoitettuja virtaa
jono vastaan loppumaton.
Sama kohtalo varmaan meillä
näin palata huomenna on.*

*Näin eilen marssivan heidän
tulilinjahan laulaen,
pian sieltä palaavansa
he toivoi jokainen.*

*Joku palasi kättä vailla,
joku hermoihin järkyttynein,
joku mielipuolen huudoin
ja kasvoin vääritynein.*

*Yhä eespäin, eespäin johtaa
tie raskas marssivien,
Jo ilmaa värähdyttää
Raju tervehdys shrapnellien.*

Unto Karri v. 1928

Talvi-, jatko- ja Lapinsodan veteraanit

Paavolan sotaveteraanit

ANSAMAA
Eero
eläinlääkäri, s.
24.6.1925. Pso.
Kerttu-Liisa os.
Sällylä, lapset:
Päivi Kerttuli -51,
Outi Maaria -57.
Tst: jatkosodassa
T.PT 13 Karjalan
kannaksella. Ker-

santti

ANTTILA Pauli
Mikael
FM, Oulun nor-
m a a l i k o u l u n
rehtori, suomen
kielen opetta-
ja, kouluneuvos,
kasvatustieteen
kunniaohtori, s.
25.6.1924 Paa-
voia, k. 9.3.2009

Oulu. Pso. Liisa Kaarina o.s. Hirvinen, s.
2.5.1926 Laukaa, k. huhtik. 2009, lapsi:
Marja Kaarina -58. Tst: Jv kk 15, HTK 11
(keskusmies), JR 6 > 2/JR 6. Vänrikki.

HANNONEN
Hiskias
m a a n v i l j e l i -
jä, s. 17.9.1916
Uukuniemi, k.
18.2.2009. Pso
Maria o.s. Hauta-
la, lapset: Pekka
-45, Matti -49,
Sirkka-Liisa -54.
Tst: talvisodassa

Karjalan kannaksella, haavoittui Leipäsuola,
jatkosodassa Uhtuan suunnalla, Lapin so-
dassa Taivalkoskella. Korpraali 15.11.-44.

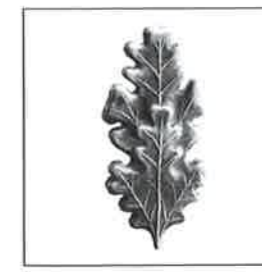
HEMMI Toivo
Joosef
maanviljelijä, s.
13.3.1907 Paavo-
la, k. 28.5.1992.
Pso. Aino Kata-
riina o.s. Kuivala,
lapset: Annikki,
Aune, Elvi, Reino,
Juhani, Liisa, Syl-

vi. Tst: talvisodassa Kyyrölä, Muolaanjärvi,
Vuoksela, ajomiehenä, jatkosodassa Vaso-
vaara-Latvajärvi, Vuokkiniemi-Ponkalahti,
Vuonninen-Pistojoensuu, Korpivaara-Tetrivaara,
Uhtuan länsi- ja pohjoispuoliset taistelut. Ta-
lousaliupseeri. Alikersantti.

HEMMILÄ
Esko Matias
metsänhoidon-
neuvoja, s. 10.11.1923
Oulainen. Tst:
talvisodassa Oulaisten SK:ssa
vartiomiehenä ja
vartiopäällikkö-
nä, jatkosodassa

12./3./JR 11:ssä konekivääri- ja panssarintorjuntaryhmän johtajana, Uhtuan länsipuoli,
Muolaa, Kuparsaari, Heinjoen Noskuanselkä
ja Ihantala, Lapin sodassa Tornio, Laurila ja
Rovaniemi. Kersantti.

JYLKKÄ Arne
s. 15.1.1920 Kan-
nus, k. 2009. Tst:
Rukajärven suunn.
hyökkäystst. 1941,
puolustustaistelut
Rukajärvellä
1941-1944, Muur-
mannin ja Jeljär-
ven partioetket.

Pk.amp. apumies, kiväärimies, ajomies.
Joukko-osasto: 10/PP. kk. 1.1/JR 43, 1/JR
10. Korpraali.

KALLIO Martti Isak
autonkuljettaja, s. 23.7.1923 Paavola. Tst: jatkosodassa Äänisniemellä ja Vienan kanavalla. Kaatui 25.9.1943 Vienan kanavalla. Sotamies.

KALLIO Sulo Heikki
maanviljelijä, s. 29.4.1921 Paavola. Pso. Hilda Maria o.s. Vähäsöyrinki, lapset: Sauli 27.1.-51, Seija 25.4.-52, Seppo 15.1.-54, Sulo 4.4.-55, Sinikka 30.7.-56, Soini 1.10.-57, Sulevi 24.7.-59, Soili 25.10.-60, Sirpa 20.5.-62, Salli 27.4.-64, Samuli 9.9.-66. Tst: jatkosodassa Maaselän kannaksella, Savujärvellä ja Susjärvellä. Sotamies.

KANGAS Tauno Henrik, maanviljelijä s. 7.11.1912 Paavola. Pso. Martta Johanna o.s. Pahakorpi, s. 20.11.1913 Paavola, k. 24.1.1975 Raahe, lapset: Aino-Liisa -41, Leena Alina -44. Tst: talvisodassa JR 26 pikakivääriampujana Suomussalmi, Raahe, jatkosodassa Kol./JR 23, Kev.os. 8, 11/JR 32, 5/JR 11, 2/JR 11, 3/ErP 13, Laskujärvi, Torasjärvi, Pihajoki, KisKis-linja, Uhtua, Röhön tienhaara, Vasovaara, Latvajärvi, Vuokkiniemi, Ponkalahti, Vuoninen, Pistojoiki, Korpivaara, Tetrivaara, Uhtuan länsi- ja pohjoispuoli, Jyvälahti, Kiestinki, Ahvenlahti, Lintulan-Kivennavan tst, Suulajärven etelä-, länsi- ja pohj.puol., Muolaa, Heinjoki, Noskuan-Vuoksen lohko, Lapin sodassa Tornio, jossa haavoittui 6.10.44. Sotamies.

KANNISTO Vilho Arvid
sekatyömies, s. 17.5.1917 Paavola, k. 31.7.1968. Pso. Toini Irja o.s. Bovalla s. 8.5.1918 Sonkajärvi, lapset: Taisto Olavi 16.5.1940, Voitto Kalevi 13.12.1941, Kauko Ilmari 2.9.1947, Risto Viljami 19.4.1954. Tst: talvisodassa Muolaassa, jatkosodassa Uhtuan suunnalla. Korpraali.

KAURALA Veli Antero
veturinkuljettaja, s. 9.2.1921 Vihanti, k. 19.3.2004 Oulu. Pso. Irja Sofia o.s. Kuusirati s. 18.10.1920 Paavola, lapset: Hannu -41, Kyllikki -44, Marjatta -47, Inkeri -49, Reijo -53. Tst: talvisodassa vapaaehtoisena, haavoittui Summassa 22.2.1940, jatkosodassa Vasovaaran-Uhtuan suunnalla, Karjalan kannaksella Ihantalan-Harjulan loholla, Lapin sodassa Tornio-Kyläjoki. Haavoittui Kyläjoella 4.10.44. Korpraali.

KINNUNEN Onni, yrittäjä, s. 16.2.1922 Eno, k. 28.8.1971. Pso. Helmi Katariina os. Hiltunen, lapset: Pekka Sakari -46, Pauli Juhani -49, Pentti Mikael -51, Alpo Kalevi -53, Arja Helena -55, Aarne Tapani -58, Risto Matias -62, Rauno Kalervo -64. Tst: Ääninen, Lempaala, Ilomantsi, Tulemajoki, Kauniskangas, Kontro, Ruotsusjärvi. Kersantti.

KOIVUSAARI Kalle Aukusti
puuseppä, TVH:n työnjohtaja, s. 30.11.1908 Paavolassa, k. 28.4.1983. Pso. Hilja Vilhelmiina, o.s. Häll, s. 10.7.1910 Liminka, k. 23.6.1966, lapset: Aimo 1933, Kaarlo 1935, Kalevi 1937, Eero 1940, Elias 1942, Kaisu 1945, Jussi 1946, Marja 1947. Tst: talvisodassa Karjalan kannaksella, jatkosodassa Uhtuan suunnalla ja Karjalan kannaksella. Haavoittui 12.10.41 Enonsuussa. Korpraali.

KORSU Reino Adolf
s. 10.6.1920 Paavola. Pso. Helmi Elisabeth o.s. Ojala, s. 5.6.1924, lapset: Kalevi Antero -46, Irma Eliisa -47, Pirkko Helena -51, Pertti Johannes -51, Kari Juhani -60, Markku Jari -62. Muuttaneet Lempäälään -51. Tst: 9. 5. pol.k (17.12.39 vap.eht.kiv.mies), 4 KKK/Pp KK 1, KK kev.os. 9, Vahv. Pp. kompp., 2 KKK/JR10 (19.12.41), 8/JR 10 (14.4.44). Talvisodassa Suomussalmi-Kuhmo, jatkosodassa Lentiira, Porajärvi, Soutjärvi, Jerusvaara, Outajoki. Korpraali.

KOSKI Kaarlo Olavi
s. 25.7.1917 Paavola, k. 22.8.1944 sotasairaalassa. Pso. Kaisa Hildur o.s. Karjalainen. Tst: talvisodassa Maisniemi, Perkkjärvenkylä, Itälemetti, Lavajärvi, Vilojoki, Muhulahti, jatkosodassa Suvanto, Pistojoiki, Kiestingin-Louhen suunta. Kersantti.

KOSKI Veikko Feodor
kuorma-autoilija, s. 20.1.1924 Kuusamo, k. 20.1.1979 Paavola. Pso. Pirkko (Paraskeva) Issakoff, s. 20.10.1921 Pääjärvi, k. 11.9.2002 Paavola, lapset: Laila Annikki -45, Jorma Olavi -48 (k.-98), Seppo Veikko -50 (k.2005), Pentti Juhani -52, Raimo Lauri -54, Kari Sakari -59, Sinikka Irmeli -61, Simo Vilho Antero -65. Palvelus: kesäk. -41 asevelv. vapaaehtoisena Vienan heimosoturipataljoonan VHS 2. komppanian panssarijoukko Prikaati K. Lomautettiin alaikäisenä. Kutsu palvelukseen Äänislinna -42. Tst. Aunus, Syväri, Karhumäki 1942-43. Sijoitus: Äänislinnan panssarijoukot ja Autokomppania sekä Huotikosken miinanraivausporukka. Haavoittui Karhumäessä, toinen keuhko poistettiin ilmarinnan vuoksi Pälkjärven sotasairaalassa.

KOSKI Väinö Ilmari
työnjohtaja, s. 27.10.1914 Paavola. Pso. Taimi, lapsi: Reijo. Tst: talvisodassa Karjalan kannaksella, jatkosodassa Kiestingin ja Uhtuan suunnalla sekä Karjalan kannaksella. Tst: talvisodassa Keljo, Taipale, Vuosalmi, jatkosodassa Lohivaara, Louhen maantie, Lohijärvi, Kiestinki-Ahvenlahti, Röhö, Äänisniemi, Vienan kanava, Hiisjärvi, Ihantala. Ylikersantti.

KOSKI Yrjö Isak
maanviljelijä, s. 15.8.1910 Paavola, k. 27.4.1971. Pso. Taimi Maria o.s. Hemmi. Lapset: Leo, Aino, Lauri, Anja, Matti, Paavo. Tst: talvisodassa

Vuosalmessa. Sairastui sodassa.

KUIVALA Alpo Armas, työmies, s. 22.3.1917 Paavola, k. 1995. Pso. Laura Annikki o.s. Lehtikangas, s. 1923 Oulainen, k. 1991, lapset: Jouko -43, Paavo -46, Tuula -48, Leena -49. Tst: talvisodassa Karjalan kannaksella, jatkosodassa Uhtuan suunnalla ja Karjalan kannaksella, Lapin sodassa Pohjois-Suomessa. Korpraali.

KUIVALA Eino Alfred maanviljelijä, s. 16.8.1907 Haukipudas, k. 17.3.1991. Pso. Hellin Laura, s. 10.8.1908 Muonio, k. 30.6.1957, lapset: Eila -31 (k. -52), Ritva -33, Maire -34, Kalevi -37 (k. -05), Sirkka -39, Martti -41 (k. -87), Erkki -43, Eeva -45, Hilikka -47, Hannu -49 (k. -49), Raija -50. Tst: talvisodassa Karjalan kannaksella, jatkosodassa Uhtuan suunnalla. Haavoittui 18.7.1941 Korpijärvellä. Sotamies.

KURTTI Antti Armas maanviljelijä, s. 19.5.1922 Kuusamo. Vmo. Mimmi Ulriika os. Jurmu, lapset: Tuula -54, Immo -55, Timo -57, Markku -58 ja Pasi -60. Tst: jatkosodassa lähettinä JR 12:ssa Salla, Alakurtti, Karhumäki, Poventsä ja Ihantala, Lapin sodassa Tornio, Sodankylä, länsiraja.

KUUSIRATI Kalle Johannes maanviljelijä, s. 5.10.1906 Vihanti, k. 25.10.1981. Pso. Anna Riitta o.s. Mäki s. 24.7.1915, k. 29.12.1988, lapset: Raili Maria (nyk. Linna) 3.9.39, Paavo Matti 22.2.43, Pentti Johannes 15.2.46, Eila Annikki (nyk. Rankinen) 11.3.48, Liisa Helena 5.2.56. Tst: talvisodassa Kyyrölässä, Muolajärvellä ja Vuoksella, jatkosodassa Uhtuan länsi- ja pohjoispuolella. Sotamies.

KUUSIRATI Matti Artturi seminaarilainen, s. 18.3.1916 Paavola, k. 22.7.1941. Tst: talvisodassa Karjalan kannaksella, jatkosodassa Uhtuan suunnalla. Haavoittui Pistojoella 21.7.1941, kuoli kenttäsaairaala 24:ssä 22.7.1941. Väenrikki.

LAMPELA Niilo Ilmari kirvesmies, s. 31.1.1921 Rantsila, k. 26.8.2005 Paavola. Pso. Saida Senja Gunnilla o.s. Laine s. 10.9.1917 Paavola, k. 12.2.2001 Paavola, lapset: Anja -46, Aila -48 (k.2002), Anneli -52, Arja -54, Alpo -57. Tst: jatkosodassa Lutossa, Lapin sodassa Karhujärvellä. Korpraali.

LEHTOMAA Matti Johannes maanviljelijä, s. 2.3.1916 Paavola, k. 28.10.2005. Pso. Emmi Elviira o.s. Kangas, lapset: Matti -46, Aino -47, Sinikka -49, Ilkka -55. Tst: talvisodassa Sallassa ja Viipurinlahdella, jatkosodassa Uhtualla ja Karjalan kannaksella, Lapin sodassa Torniossa, Kemissä, Rovaniemellä ja Kittilässä. Rintamasotilastunnuksella 22.4.1970. Ylikersantti.

LEHTONEN Urpo Einari maanviljelijä, s. 4.1.1909 Tuusula, k. 7.10.1963. Pso. Tyyne o.s. Laitinen, lapset: Raimo -46, Raija-Liisa -48, Raili -50, Kaarina -51, Kirsti -51, Reino -53, Pirkko -55, Risto -57, Elina -58, Anja -60. Tst: jatkosodassa Uhtuan suunnalla. Sotamies.

LEHTONEN Urho Armas maatalousteknikko, s. 10.2.1906 Helsinki. Sodan jälkeen Kiuruvedelle. Tst: talvisodassa 4/JR 39, Uomaankylä-Ruhtinaankylä, jatkosodassa 8/JV KK 18. Sotamies.

LÖTJÖNEN Matti Johannes s. 5.8.1911 Sortavalan mlk. Joukko-osasto: JR 36 (talvisota), jatkosodassa 2/JP5, 7/JR 5, 6/JR 60,

3: Er P 14/4, HTK 8, II/JR 5. Tst: Siira, Perkjärvi, Leipäsuu, Hammasmaaniemi, Kaikari, Kontupohja, Perälähti, Karhumäki, Hiisjärvi, Seesjärven lohko, Pilppula, Näätäla, Pullila. Sotamies.

MANKINEN Reino Arvi maanviljelijä, s. 15.2.1913 Rantsila, k. 24.10.2008. Pso. Martta Helli o.s. Anttila, lapset: Eero -43, Jorma -45, Kalervo -47, Sirkka-Liisa -49, Raija -51, Sauli -53, Juha -55, Matti -57. Tst: Vuoksela, Punnusjoki, Salmenkaita, Vuosalmi, Vasovaara, Latvajärvi, Vuokkiniemi, Ponkalahti, Tetrivaara, Korpivaara, Uhtuan länsipuoli, jossa haavoittui vaikeasti päähän 1941 (100 %:n invalidi). Sotamies.

MARTIKAINEN Kauko Kaarlo Ruudolf koneasentaja, s.23.12.1922 Paavola, Luohua. Kuollut 10.5.2000. Tst: Juksola, Nikala, Loimola, Käsnäselkä. Haavoittui 7.7.1944 Käsnäselässä. Sotamies.

MATELA Uuno Petter maanviljelijä, s. 29.3.1913 Paavola, k. 4.7.1969 tapaturmaisesti. Pso. Helvi Maria o.s. Tuomikoski, lapset: Juhani -37, Maija-Liisa -42. Joukko-osasto HTK/Kotij./RaaSp E, Sv. 1. 19. Palveli vartiotehtävissä sotavankityömailla Paavolan ja Vihannin alueilla 1941-45. Ratsumies. Korpraali.

MONTAN Paul Oskar työnjohtaja, s. 12.1.1913 Paavola, k.13.4.1988 Ruukki. Pso. Elsa Orvokki o.s. Ruotsalainen, lapset: Leena -40, Liisa -49. Tst: talvisodassa

Muolaassa ja Vuokselassa, jatkosodassa Uhtuan suunnalla. Haavoittui vaikeasti 2.9.1941 Uhtualla. Korpraali.

MUSTONEN Aate Arturi betonimies, s. 3.5.1920 Paavola. Pso. Kerttu Annikki o.s. Tuohimaa, lapset: Anna Liisa, Veli, Hannu. Tst: Korpiselkä, Salmi, Tuulos, Aunus, Vaaseni, Syväri, Äänislinna, Karhumäki, Poventsa, Pirunsaari, Karjalan kannas, Kivennapa, Kuulaselkä, Tali, Pohjois-Suomi. Kersantti (Laguksen jääkäri).

MÄLLINEN Reino Viljo maanviljelijä, s. 24.11.1912 Paavola, k. 9.6.1975. Pso. Anni o.s. Kortekangas, lapset: Taina Anneli -36, Rauni Elisabeth -36 ja Eero

Juhani -38. Tst: talvisodassa Karjalan kannaksella, jatkosodassa Uhtualla ja Karjalan kannaksella, Lapin sodassa Torniossa ja Rovaniemellä. Kersantti.

NIKKILÄ Aale Jaakoppi rautatieläinen, s. 28.11.1905, k. 10.7.1993. Pso. Tyyne o.s. Takalo, lapset: Rauha, Toini, Matti, Esko ja Anja. Tst: talvisodassa Pelkosenniemiellä, Savukoskella, Säkkijärvellä, Viipurinlahdella, jatkosodassa Aunuksessa. Korpraali.

NIKKILÄ Pauli Kustaa työmies, s. 23.7.1911 USA, k. 11.4.1967. Lapsi: Sanna Mari -49. Tst: talvisodassa huoltojoukoissa, jatkosodassa Uhtuan suunnalla,

Karjalan kannaksella mm. Kivennavalla, Lapin sodassa mm. Torniossa. Kersantti.

NIKULA Martti Johannes s. 22.3.1928 Merijärvi, k. 28.1.2010. Pso. Anna Liisa o.s. Raappana s. 9.10.1931 Oulu, lapset: Eija -52, Risto -56, Anne -59, Ari -63. Mii-nanraivaajana Suomenlahdella

1948. Ylimatruusi.

NÄTTINEN Toivo Nikolai maanviljelijä, s. 3.10.1914 Vihanti. Pso. Eeva o.s. Hemmi s. 1914, lapset: Elina -36, Lauri -38, Jukka -39, Kaarina -41, Inkeri -45, Matti -48, Anneli -50,

Mirjam -55, Marjatta -56. Tst: talvisodassa Karjalan kannaksella, jatkosodassa Uhtuan suunnalla. Korpraali.

OJANTAKANEN Juuso Johannes maanviljelijä, s. 25.9.1910 Paavola. Pso. Annikki o.s. Matinheikki, lapset: Hilka -39, Tellervo -42, Hannu -47, Antti -55. Tst: talvisodassa

Pelkosenniemiellä, Savukoskella, Sallassa ja Säkkijärvellä, jatkosodassa Uhtuan suunnalla ja Karjalan kannaksella. Haavoittui Kuuterselällä 14.6.1944. Ylivääpeli.

PALO Leo Kaler-vo s. 9.9.1924 Paavola. Tst: jatkosodassa Uhtua, Kivijärvi, Tohmajärvi, Ristijärvi, Savukoski. Korpraali.

PARKKILA Matti Valdemar autonkuljettaja, s. 27.3.1908 Paavola, k. 21.6.1966 Vihanti. Pso. Helli Elisabet o.s. Karhu, lapset: Lahja Annikki -31, Kaisa-Liisa -33,

Paavo Johannes -35, Martta Inkeri -35, Pekka Matti -39. Puolustusvoimain ase- ja auto- korjaamolla.

PIETARILA Arvid Johannes s. 12.2.1902 Paavola, k. 7.3.1976. Pso. Signe Mirjam o.s. Sammalkangas, s. 28.10.1909, lapset: Aino Pirk-

ko -39, Liisa Maria -40, Ritva Sisko -43. Tst: jatkosodassa E/II/JR 32, Vasovaara, Latvajärvi, Vuokkiniemi, Ponkalahti, Vuonniinen, Pistojohti, Korpivaara, Tetrivaara, Uhtuan länsipuoli, Uhtuan pohjoispuoli. Korpraali.

PIETARILA Olavi Henrik sekatyömies, laivuri, konemestari, Oulujärven matkustajaliikenteessä ja Iossinkuljettajana Vaalan matkustajaliikenteessä, s. 8.8.1922 Paavola, k. 25.6.1993. Pso.

Iida Helli o.s. Huotari, s. 30.6.1921 Säräisniemi, lapset: Tuula Marjatta Moilanen -44 (aik. aviol.), Asko Olavi -51, Aila Anitta -53, Tarja Hillevi -59. Tst: 3 kk:n alokaskoulutukseen 22.9.41, jonka jälkeen Uhtualle, 1943 Lappiin partiotehtäviin ja 1944 saksalaisten kenttävartiioon sotakoiran ohjastajana (erikoiskoulutus -43), Lapin sodassa rantatiellä, Olhavassa ja Kemissä.

PIETARILA Veikko Matias maanviljelijä, s. 17.4.1914 Paavola. Psp. Elsa Sofia o.s. Kangas, lapset: Matti, Jukka, Maija, Lea, Elli, Kyösti, Pirkko. Tst: talvisodassa Kuhmossa, jatko-

sodassa Uhtuan suunnalla, Vasovaara, Latvajärvi, Vuokkiniemi, Ponkalahti, Vuonniinen, Pistojohti, Korpivaara, Jyväskylä, Vuokkiniemen erämaalohkon korpitaistelut, Tolvajärven eteläpuoli. Haavoittui 19.12.1941 Vuokkiniemiellä. Ylivääpeli.

PITKÄNEN
Toivo
maanviljelijä, s.
2.6.1915 Heinä-
vesi, k. 8.11.2002.
Pso 1. Sylvi o.s.
Mikkonen, lapset:
Annikki, Keijo
ja Terho. Pso 2.
Taimi Kirsti ent.

Ruotsalainen o.s. Martikainen, lapset: Mat-
ti Onni Tapani -51, Jarmo Mauno Kalevi
-53, Lea Kyllikki - 56, Pekka Juhani - 59.
Joukko-osasto: 19 KmK, 8/JR 64, 3. PionK,
Pion.P 12, HevosV 3. Tst: talvisodassa pk-
mies, Pitkäranta, jatkosodassa tst-lähetinä,
Mundjärvi, Summanjoki, Karhumäki, Ää-
nisniemi. Korpraali.

POHJOLA Veik-
ko Henrik
maanviljelijä, s.
15.2.1922 Paavo-
la. Pso. Eeva o.s.
Ojanperä, lapset:
Tuulikki -55, Rei-
jo -57, Elisa -59.
Tst: jatkosodassa
Uhtuan suunnalla,

Karjalan kannaksella, Lapin sodassa Tornio-
ssa, Rovaniemellä. Korpraali.

PÖKKYLÄ Eino
Henrik (Heikki)
s. 7.9.1901, k.
30.11.1972. Per-
heetön. Tst: Kar-
jalan kannaksella.

PÖKKYLÄ
Jaakko
s. 31.12.1905, k.
6.1.1981. Perhee-
tön. Heikon nä-
kökyvyn vuoksi
viime sotien aika-
na armeijan huol-
totöissä.

RAHKO Aarne
Erik (Erkki)
talousneuvos,
toimittaja, talo-
udenhoitaja, s
16.11.1928 Limin-
ka, k. 15.7.2002
Paavola. Pso.
Aino o.s. Haataja,
lapset: Kari -63,

Jorma -66. Palvelus: Oulussa ilmavalvon-
nassa. Korpraali.

RANKINEN
Eino Mikael
maanviljelijä, s.
21.7.1910 Vihan-
ti. Pso. Sisko Si-
viä o.s. Häkklä s.
13.5.1912, lapset:
Asta 18.4.38, Aino
12.3.41, Heikki
11.11.42, Sinik-
ka 27.10.44, Aulikki 6.8.47, Eila 17.4.49,
kaksoset Erkki ja Leena 13.5.51. Tst: talvi-
sodassa Karjalan kannaksella, jatkosodassa
Uhtuan suunnalla. Haavoittui 11.3.40 Uusi-
kylässä ja 12.11.41 Uhtualla. Korpraali.

RANTA Arvo
Arvid
s. 11.7.1916 Iso-
kyrö, k. 21.3.1959.
Pso Anne Elsi
Linnea o.s. Jouh-
ten, lapset: Elsi
Kaarina -47, Eila
Eliina -49, Mai-
re Marketta -50,

Aino Maija -51, Arvo Johannes -54. Tst: Os.
K, 1./ErP 7, Kuutamolahti, Porajärvi, Kli-
mentskinsaari -42, Rukajärven suunta 42-44
(sivustavarmistus). Korpraali.

RIEKKI Esko
Kalevi
autonkuljettaja,
s.10.11.1915 Paa-
vola. Tst: talvi-
sodassa Karjalan
kannaksella, jat-
kosodassa Uhtu-

an suunnalla. Haavoittui pahasti Uhtualla
27.3.1942. Hoidettiin Kemin sairaalassa,
jossa apuna oli siskonsa Maija-Liisa Rieki.
Sotamies.

TANSKANEN
Ensio
maanviljelijä, s.
3.11.1923 Polvi-
järvi. Pso. Hilka
Annikki os.
Hirvonen, lapset:
Erja Helena -53,
Veli Ensio -57.
Tst. jatkosodassa

Karjalan kannas ja Ilomantsin taistelut. So-
tamies.

TEPPO Erkki Ed-
vard
s. 3.7.1918 Ala-
vus. Joukko-osas-
to (sota-aik.) Jv
Koul.K 6, KrK.
Koul.K (<1940),
(1941>) 3.Div,
Krh. J II, 64 Au-
toK, 8. SiltaK, 24.

AutokorjK (<1944). Tst: talvisodassa Sai-
janjoki, Nurmijärvi,
Muolaanjärvi, jatkosodassa Vuoninen,
Pistojoeki, Korpivaara, Tetrivaara, Uhtuan
länsi- ja pohj.puoli, Karjalan kannas, Lapin
sodassa Rovaniemen suunnan sotatoimet.
Yliväpeli.

TOPPINEN Nes-
tori Samuel
s. 26.1.1918 Li-
minka. Tst: jatko-
sodassa Uhtuan
suunnalla. Kaa-
tunut 23.7.1941
Pistojoella. Ali-
kersantti.

TURULA Väinö
Johannes
maanviljelijä, s.
17.9.1914 Paavo-
la. Pso. Tyyne o.s.
Nokela, lapset:
Hannu -46, Mirja
-50, Rauno -52.
Tst: talvisodas-
sa Karjalan kan-

naksella, jatkosodassa Uhtuan suunnalla ja
Karjalan kannaksella. Haavoittui 26.6.1944
Heinjoella. Kersantti.

TUUNAINEN
Martti
s. 3.6.1915 Jaakki-
ma, k. 31.12.2009
Humpilla. Pso.
Toini o.s. Orpana,
lapset: Markku
-48,
Sakari -50, Saara
-51, Timo -55. Tst:

talvisodassa Laatokalla Lunkulan, Mantsin
ja Valamon saarilla, jatkosodassa Sallan rin-
tama -41 -42, (Sanajärvi, Tuutijärvi, Nenä-
palo, Isonselänlaki, Tuorevaara, Nuottavaa-
ra, Keskinen Vilmajoki, Ainen Vilmajoki),
Leppäjoki -43, Kinnaljärvi, Salmijoki, Ont-
rosen vaaran linja -44. Sotilasarvo matruusi,
sodan aikana kiväärimies.

UHRE Vilho Ii-
vari
s. 8.10.1904, k.
18.12.1981. 1.
pso. Johanna o.s.
Pökkylä, s. 05,
lapset: Toivo -36,
Voitto -37, Oiva
-39, Salme -41,
Teuvo -43 (k. -43).

Toivo, Voitto ja Oiva sotalapsina Ruotsiin,
jonne jäivät. 2. pso Lydia Miettinen. Tst:
Karjalan kannaksella.

ÄIJÄLÄ Matti Vilhelm ("Ville") maanviljelijä, s. 25.10.1902 Paavola, k. 28.5.1978. Pso. Helmi Katariina o.s. Keskitalo s. 1.2.1907 Vihanti, k. 7.9.1991, lapset: Eeva -31,

Eero -33, Eini -35, Esko -38, Eino -44, Eila -46, Ellen -48, Ensio -51. Tst: talvisodassa Viipurinlahti, Summan lohko, kivm., jatkosodassa JR 11, HTK 1, JR 32; Vasovaara, Latvajärvi, Vuokkiniemi, Ponkalahti, Vuoninen, Pistojoiki, Korpivaara, Tetrivaara, Uhtuan länsi- ja pohjoispuoli, Vuosalmi, kivm. kjä. Vamm; 50 %. Kot. 28.10.44 Paavola. Sotamies.

*Käy marssi rintamalle
ja laulu raikas soi,
vala maalle rakkahalle
ei jäädä sorron alle
tämä kansa koskaan voi.*

*Säe marssilaulusta.
Tekijä ei ole tiedossa.*

Revonlahden Rintamaveteraanit

KANGAS Eino Matti myymäläryhmän päällikkö, s. 25.9.1925 Lappajärvi. Pso. Laura o.s. Matela, lapset: Juhani, Marja-Leena, Liisa. Tst: Inon - Humalj.

viivytystaistelu, Noskua, Vuosalmi, Ihantala, Lapin sodassa Tornio, Paakkola, Rovaniemi. Alikersantti.

KARI Toivo Henrik (Heikki) maanviljelijä, s. 10.8.1913 Sääksmäki, k. 23.1.1971. Pso. Lempi o.s. Pietilä, s. 13.10.1917 Revonlahti, lapset: Maikki -42, Pentti

-45, Erkki -47, Aimo -48, Rauno -49, Raija -50, Aarno -52, Helena -54, Maarit -56. Tst: talvisodassa Pelkosenniemi, Savukoski, jatkosodassa Kiestinki-Louhi, Pistojoiki, Tetrivaara, Kiskisjärvi, Uhtua, Kivennapa, Heinjoki. Haavoittui 2.8.41 Kiskisjärvellä, 25.11.41 Kiestinki-Louhessa. Sotamies.

KERTTULA Pekka Antero s. 29.11.1916 Revonlahti, k. 7.1.1997. Naimaton. Tst: talvisodassa Kuhmo, jatkosodassa Pistojoiki, Kiestinki, Maaselkä, Viennankangas, Karjalan Maaselkä,

Seesjärvi, Jouhivaara. Haavoittui 27.7.41 Pistojoiki, 30.9.41 Kiestinki, 24.6.44 Joukivaara. Sotamies.

LAURILA Pauli työmies (maanviljelijä), s. 18.7.1914 Vihanti. Pso. Sirkka Liisa o.s. Timperi s. 17.7.1915, lapset: Leena -46, Heikki -47, Ulla -49, Eeva -52, Maija -56. Tst:

talvisodassa 5 kv.D:ssa 10.10.-20.12.1939, 11. 1v./vs.P:ssa 21.12.1939-1.5.1940, jatkosodassa Luton suunnan puolustus, Lapin sodassa 7.-8.10.1944 Pohjois-Suomen vapauttamistaisteluissa Kemin valtauksessa. Kotiutus 25.11.1944. Korpraali.

LEIMOLA Arvi Aadolf (ent. Storlöpare) maanviljelijä, s. 28.6.1901 Revonlahti, k. 10.2.1968. Pso. Salli o.s. Sivukan-gas s. 23.6.1905 Rantsila, lapset:

Raakel -28, Reino -31, Sulo -33, Raili -38, Rauha -40, Antti -43. Tst: talvisodassa huoltojoukot, hevosenhoitaja. Sotamies.

LOPONEN Bernhard maanviljelijä, s. 27.8.1924 Rautu, k. 2003. Pso. Milka o.s. Ojala, lapset: Markku -48, Marketta -49, Katriina -51, Riitta -55, Marja -58, Erkki -60. Tst: jat-

kosodassa Maaselän kannaksella, Iiomantissa. Korpraali.

MARTIKAINEN
Johannes
maanviljelijä, s.
27.5.1910 Valkjärvi, k. 11.9.1964.
Pso. Ida o.s. Niitykangas, lapset:
Taimi -36, Terttu -38, Jouko -40,
Jaakko -41, Toini

-46, Tuovi -52, Jukka -54, Tuula -58. Tst: talvisodassa Salmenlaidan kohdalla, jatkosodassa keskitysmaasikujetukset Orivedellä os. Korvenheimon kuljetukset Laatokan saaristoon, (12 IPPR) asemasota Karjalan kannaksella Inkeri ja Siimemäen taistelut, 12 ER. MT.Pontt.K:aan 16.6.1941, 10/JR 28:aan 8.12.1942, JR 49:ään 11.1.1944.

MARTIKKALA
Väinö Pietari
maanviljelijä,
s. 25.12.1911
Revonlahti, k.
30.1.1975. Pso.
Martta o.s. Pehkonen s. 19.3.1914
Revonlahti, ei lapsia. Tst: talviso-

dassa Kuhmo, jatkosodassa Sovajärvi, Polkuvaara, Alakurtti, Haukivaara, Voittojoki, Isosenlahti. Kersantti.

MÄTÄSAHO
Robert Juhonpoika
koneenkäyttäjä,
s. 29.4.1901 Revonlahti. 1. pso.
Selma o.s. Tiikkala, s. 29.8.1901,
k. 23.9.1923,
lapsi: Mirja -23

(k.-2001). 2. pso. Fanny o.s. Tiikkala, lapset: Väinö -31 (k. -97), Annikki -37, Helvi -39 (k.2007). Tst: talvisodassa 6.12.1939-27.4.1940 2/I JR 40/KP, jatkosodassa 13.6.1941 17. TA 1.K-. U.T.K:sta 8/JK 29. 23.11.1941 Homorovitsa. Kiväärin mies.

RIIHIJÄRVI
Väinö Jalmar
s. 25.3.1912 Saloien, k. 15.10.1966.
Pso. Anni o.s. Rapakko, lapset: Eila -38, Veikko -40,
Aino -41, Aune -45, Heino -47,
Reijo -48, Veli

-50, Heikki -51, Helena -56. Tst: jatkosodassa HTK 11, III AK:n tienrak.P, 9.Tien HK. JSMM.

SALMENKANGAS Joel
maanviljelijä, s.
12.1.1903 Alajärvi, k. 18.1.1969.
Pso. Katri o.s. Angeria, s. 21.9.1908
Revonlahti, lapset: Veikko -31,
Olavi -32, Erkki -34, Anneli -36,

Jussi -38, Hilikka -40, Paavo -43, Sisko -45, Sirkka-Liisa -50. Tst: Talvisodassa Kiestinki, huoltojoukot. Sotamies.

TURKKI Uljas
Jalmari
maatalousteknikko, s. 19.10.1915
Revonlahti. Pso.
Terttu Helena o.s.
Linkola, lapset:
Anja, Pirkko. Tst:
jatkosodassa Uhtuan ja Kiestingin

suunnilla. Vänrikki.

Lotat

KAURALA Irja
Sofia os. Kuusiranti
Pso. Veli Antero Kaurala s.
9.2.21 Vihanti, k.
19.3.2004 Oulu,
lapset: Hannu
Antero -42, Irja
Kyllikki -44, Rai-

ja Marjatta -46, Aino Inkeri -49, Reijo Olavi -53. Sota-aikana lottana kotirintamalla, mm. terveyshuollossa Rankisperän koulupiirissä.

KLEMETTI Helena Kirsti o.s.
Koskinen
s. 27.4.1921 Parikkala. Pso. Olavi
Klemetti. Talvisodassa Lahdenpohjan alueella muonitus- ym. tehtävissä, jatkosodassa ilmavalvonnassa.

sodassa ilmavalvonnassa.

KULHA Emmi
o.s. Sepänen
s. 8.1.1921 Suomussalmi. Pso.
Väinö Armas Kulha, lapset: Mirja
-46, Teuvo Olavi
-56, Anna-Liisa
-57, Veikko -58,
Kari -60, Vilho

-66. Jatkosodan aikana lottakanttiinissa ja huoltokeskuksessa Juntusrannalla.

Helli ja Reino Mankinen.

MANKINEN Helli

s. 11.12.1912 Rantsila, k. 4.8.1990. Pso. Reino Arvi, lapset: Eero -43, Jorma -45, Kallervo -47, Sirkka-Liisa -49, Raija -51, Sauli -53, Juha -55, Matti -57. Liittyi jo nuorena Lotta Svärd-järjestöön saaden koulutuksen iv-tehtävään. Palvelus: ilmavalvonnassa Rantsilassa ja sotatoimialueella Hyrynsalmella mm. lähimpänä rajaa sijainneessa vartiopaikassa Moisiovaarassa. Sotaveteraanien naisjärjestön jäsen.

MANNER Kerttu
os. Heikkinen
s. 26.10.1920 Paa-vola. Pso. maanviljelijä Onni Johannes Klemetti, s. 8.7.1919 Paa-vola, k. 8.12.1965.
Lapset: Matti
18.10.44, Marja-

Liisa (nyk. Takalo) 8.8.48, Marketta (nyk. Kursu) 29.1.51. Toimi 3 vuotta muonituslottana Kemijärvellä ja Nurmeksessa. Rintamapalvelustunnus 22.12.1982.

OJANPERÄ Aune
Anna-Liisa o.s.
Koskinen
emäntä, s.
22.8.1918 Parikkala. Pso. Einari
Ojanperä, lapset:
Vilho Juhani -56,
Anna-Helena -58,
Pirkko -61. Tal-

visodassa Jaakkimassa muonitustehtävissä, jatkosodassa ilmavalvonnassa.

Sotiemme veteraanit muistelevat

Muistoja Pohjolasta

**Rakkaana säilyköön rinnassain muisto kauniin kotimaan.
Taivasta vaan ja yötä valkeaa muistelen mä ainiaan.**

**Kansani siellä taistellen kesti kaik´ ja voiton toi.
Sankarten heimoa ja raatajain unhoittaa en konsanaan voi.**

Henkilöt vasemmalta lukien: Toivo Mustonen, Juha Virtanen, Ahti Heikkinen, Martti Junntila, Valde Petäjämaa ja Esko Tonteri muistelemassa sota-aikoja Veikalan kahvitilaisuudessa.

Vapaussoturimuistelmia: Oulun asemapäällikön apulaisen pidätys ja pakomatka

Elettiin vuotta 1918 Vapaussodan aikaa. Gunnar Öhman oli vielä opiskelija, mutta palveli harjoittelijana rautateillä Oulun asemapäällikön apulaisena. Oulussa oli silloin venäläistä sotaväkeä ja sinne oli vuotanut tieto, että etelästä on junalla tulossa valkoisten joukkoja valloittamaan Oulua. Sen vuoksi venäläiset ja punaiset tulivat pidättämään asemapäällikköä. Tämä oli saanut vihiä ja onnistui piiloutumaan pidättäjiltä. Nämä ottivat kuitenkin varalta hänen apulaisensa ja veivät päävartioon putkaan.

Siellä nämä venäläiset keskustelivat kiivaasti, mitä tälle miehelle tehdään. Gunnar ymmärsi heidän keskustelunsa, sillä hän puhui kolmea kieltä, suomen- ja ruotsinkielen lisäksi oli opiskellut venäjänkielen. Hän ei ollut tehnyt mitään väärin tai vastoin lakia, mutta venäläiset hermostuivat kun kuulivat, että Etelä-Pohjanmaalta oli tulossa valkoisia joukkoja Ouluun. Iltaa myöten venäläisten keskustelusta selvisi, että mies teloitetaan aamunkoitteessa. Gunnar kuuli sen ovien läpi ja ymmärsi sen.

Hän suunnitteli pakoa heti kun vain pienikin tilaisuus tulisi. Vartiossa oli myös suomalaisia punakaartilaisia ja ilmeisesti kielivaikeuksien takia oltiin huolimattomia ja Gunnar pääsi livahdamaan ulos illan hämärtyessä. Hän meni asunnolleen, varasi vaatteita pakomatkaa varten, sai kaverikseen opiskelijakaverinsa ja niin pakomatka alkoi yötä myöten rautatietä etelään. Gunnarin vanhemmat asuivat Lapin asemalla (nykyisin Tuomioja). Hänen isänsä oli rautateillä ratamestarina.

Jostain kaverukset vohkivat käyttöönsä resiinan, ehkä jo Kempeleen asemalta ja polkivat sillä yötä myöten Lapin asemalle saakka.

He pysyivät sitten piilossa kunnes Ruukissa tapahtunut valkoisten ja punaisten neuvottelu oli ohi ja Valkoiset vallanneet Oulun. Tilanne rauhoittui ja kaverit palasivat Ouluun muina miehinä. Myöhemmin Gunnar ehti etelän taisteluihin mukaan. Gunnar opiskeli sitten varatuomariksi ja toimi vuosikymmeniä eläkeikänsä saakka nimismiehenä Sulkavan kunnassa Etelä-Savossa.

(Gunnar Öhman: vapaussoturimuistelmia. Kuva on henkilökuvausten yhteydessä.)

Talvi-, jatko- ja Lapinsodan veteraanit muistelevat

Kauko Ahonperä.

Uhtua - Karjalan kannas - Tornio - Muonio: sotatiellä

Oli kova pakkastalvi, kun Kauko Ahonperä astui armeijan palvelukseen tammikuun puolivälissä 1942 Oulun kasarmille. Siellä oli monille tuttu harjoituskenttä ja sopivasti rinteitä juoksennella Intiön kankaan männiköissä. Koulutus oli siihen aikaan kovaa ja tarkkaa, mutta kyllä se hyvin kesti. Tuli tutuksi vesitorni sille, joka jäi marssilla tai muussa palveluksessa viimeiseksi, sen piti kiertää vesitorni kahteen kertaan. Oppii siinä tekemään hommat aikanaan, luonnon menetelmällä, niin pääsee vähemmällä.

Vuoden kuluttua lähetettiin rintamalle, mentiin junalla Hyrynsalmelle ja siitä hiihrettiin Uhtualle, sen tälle puolen, linjaan. Siellä oli 3. Divisioonan JR11:sta viides komppania. Korut olivat valmiit ja jonkinlaiset juoksuhaudat. Se oli asemasotavaiheen aikaa, mutta kova ohje oli, ettei saa kurkotella kovin, on parempi katsoa peiliperiskoopista, sillä siellä oli nopeat tarkka-ampujat meitä varten valmiina. Kauko oli kivää-

rimies ja etulinjassa kyllä näki vastapuolen sotilaat, mutta ei kestänyt viivytellä, olla näytillä. Suhteellisen vähän tuli tappioita meidän porukalle. Oltiin tultu täydennysmiehinä ja siihen ei sattunut tuttuja Paavolan poikia.

Uhtuan rintamalla meni vuodenpäivät, kevättalvella 1944 sieltä hiihdeltiin Hyrynsalmen asemalle ja ookattiin junalla Karjalan kannakselle, Kivennavalle. Siellä oli totiset paikat. Kohta kaatui kaksi haapavetistä poikaa. Myös komppanian päällikkö kapteeni Valtasaari kaatui. Kesän tullen alkoivat tosiryminät. Maataistelukoneet kiertelevät usein taivaalla. Erään kerran jäin yksikseni pommituksen alle ja kun näin lähellä ison kiven, niin ryömin sen suojaan. Siinä sattuihin olleen onkalo kiven alle, varmaan vanha ketunpesä, pienenä miehenä sovin aukosta sisään ja siellä ison kiven alla odottelin pommituksen loppumista ja näin pelastuin ehyenä.

Jouduttiin siirtymään uusiin aseisiin, siinä meni Heinjoki ja Muolaa, meni Koskue ja Vuoksenlahti. Ja vielä Vuosalmen kautta siirrettiin Ihantalaan. Siellä oli kovimmat rytinät ja sinne tuotiin uusia joukkoja meidän harvenneiden rivien lisäksi. Miestappioita tuli, mutta linjat pidettiin. Se oli kovinta aikaa.

Syyskuun alussa tuli aselepo, tykit vaikenivat. Meidät siirrettiin heti junalla Ouluun, marsittiin asemalta Korvensuoralle telttamajoitukseen. Kauan ei siinä lepäilty, marssimme satamaan ja noustiin laivaan, joka vei meidät Ruotsin aluevesirajojen kautta Tornioon. Noustiin maihin Tornion satamassa ja siellä odotti raiteella juna meitä varten, juostiin siihen sen minkä kintuista pääsi ja lähdettiin heti menemään. Ihmeteltiin, miksi laiva vislasi isosti ja pitkään, kun se lähti. Nähtiin kuinka kolme saksalaista syöksypommittajaa pudotti lastinsa toiseen laivaan, joka upposi. Siinä oli ruuma täynnään hevosia, sinne ne painuivat laivan mukana aaltojen alle. Meidän laiva oli ehtinyt purkaa lastinsa ja säilyimme hengissä.

Lyhyt oli junamatka, kun taistelut alkoivat. Tuli kaatuneita ja haavoittuneita ajettiin Ruotsin puolelle hyvään hoitoon. Jossakin päin olivat löytäneet saksalaisten jäljiltä viinavaraston ja se aiheutti hämminkiä. Lähdimme kiertämään Torniota mottiin, mutta se kesti liian kauan. Siellä oli tiettömät metsä- ja nevatipaaleet ja saksalaiset ehtivät suoraan tietä myöten eestä pois. Me kää-

nyttiin Rovaniemen tielle, sillat oli räjäytetty, seipäillä olleet heinät poltettu. Saku teki kaikkensa hidastaakseen kulkuamme.

Meidän ei passannut poiketa tieltä, miinoja oli jätetty joka paikkaan ja haavoittuneita tuli. Mentiin taistellen Paakkolan kautta Rovaniemelle, joka oli tulimerenä. Hevosilla tuotiin telttoja, joihin majoituimme. Ei ollut aikaa levähtää, pian taisteltiin taas Muoniot kohti, miinavaara lisääntyi ja talvi lähestyi. Ilmat kylmenivät ja se tuntui.

Meidän porukan matka päättyi Muonioon. Sinne tuli nuoremmat ikäluokat jatkamaan pohjoiseen. Välirohanehtojen vuoksi piti armeijan miehistön määrä pudottaa yhteen vuosiluokkaan. Taas marssimme, mutta nyt etelään päin ja Tornioon. Satamassa nousimme proomuun, joka vei laivan vierelle ja siitä tikkaita myöten laivan kannelle. Ilmavaaraa ei enää ollut. Tulimme Raahen ja siellä luovutettiin aseet, olkapolettit leikattiin pois, kotilittera ja lopputili käteen. Junalla sitten yötä myöten Topin pysäkillä ja kotiin.

Koputtelin varovasti kotini ovella ja äiti kysyi, kuka siellä. Sanoin, että eräs siviilituristi. Tunsihan äiti ääneni ja itki ilosta, että poika palasi terveenä kotiin. Hän oli koko sota-ajan rukoillut kahden sodassa olleen poikansa puolesta ja oli syvästi kiitollinen, että hänen rukouksensa oli kuultu, molemmat pojat palasivat terveenä sodasta.

Se oli marraskuun 17. päivä, kun poika kotiutui ja siviilityöt alkoivat. Työhaluja oli kovasti, olihan vuosien varrella jäänyt tekemätöntä työtä, kaikki paikat huutivat korjausta. Siinä viljeltiin maata, pidettiin kotieläimiä. Sen lisäksi olin kahdeksana talvena hevosen kanssa Ranualla, valtion metsissä puuajossa ja erään kerran lähellä Sodankylää. Jossakin välissä työskentelin rautateiden topparoiikassa korjaamassa raiteita. Työtä olen tehnyt aina ilolla ja nyt pä vanhuuden päivinä vietän aikaani puutarhatöissä ja kävelylenkeillä, muuten ei aika kulu. Hyvä tässä on olla.

Teksti ja henkilökuva: Kalevi Roppola

Hyökkäysvaunu on tehokas sota-ase, mutta avuton saadessaan panssarikauhun tai singon osuman.

Otto Ala-aho, panssintorjuntamies

Otto Ala-aho.

lensi komeasti pois. Sijoitusosastoni oli erillinen panssarintorjuntaosasto Laguksen johtaman JR 2:n alaisena.

Vuosalmelta vetäydettiin Lappeenrannan puurakenteiselle kasarmille. Olimme kaupungin ulkopuolella aselevon tullessa. Lappeenrannassa tehtävänä oli evakuoida Chymoksen tehdasta laivaan. Pommitus oli kovaa, mutta laivaan ei osunut. Tehtaalla oli töissä naisia, joilla oli yhdessä huoneessa ikkunan vieressä sänkyjä päivälepoa varten. Kerran pommi tuli lähelle ja ikkunat särkyivät vuoteille. Naiset olivat ihan hysteerisiä, kun lasit tulivat päälle.

Sitten meidät siirrettiin junalla Muhokselle. Sinne tuli telttamajoitukseen siirtolaisia. Hoidin siellä vartiointia ja kävin lisäämässä kamiinoinhin puuta, että tarkenivat nukkua. Koko ajan oli kierrettävä, kun teltoja oli runsaasti. Sitten osastomme sai pyörät, joilla ajoimme Pudasjärvelle ja Ranualle. Osasto oli edelleen JR 2:n panssarintorjuntaosasto. Ranualla menivät ensimmäiset miehet miinoinhin. Menimme lokakuun alkupuolella kaivamaan maalaistalon perunamaata, koska perunoita jää aina jonkin verran maahan. Saksalaiset olivat miinoittaneet pellon. Ketään ei kuollut, mutta invalideja tuli.

Ajoneuvojakin sortui miinoinhin, kun jatkoimme saksalaisten perässä. Rovaniemi savusi vielä tullessamme. Vian seisakkeella Vikajärven kylässä Köyrynjärven länsipäässä löytyi saksalaisten konjakkivarasto: metsässä oli pitkä rivi tynnyreitä ja pullojakin. Arveltiin, että jokainen saa pulлон, mutta siitä annettiin vain pullo viittä miestä kohti. Mukaan vain yksi 40 litran puutyynyri, josta annettiin myöhemmin vähän pakin kannella niille, jotka halusivat.

Saarikosken nuorisoseuran kesäjuhlassa kuulin myöhemmin, että olin pelastanut yhden tutun Rantsilan miehen hengen konjakilla. Hän oli ollut ohi menossa, kun tunsin hänet. Kutsuin juttusille ja konjakkia maistamaan. Hän puheli siinä jonkin aikaa ja tuumi, että pitää lähteä, jotta saa muut kiinni. Sillä aikaa oli kuitenkin hevonen ja porukka mennyt miinaan.

Vian junaseisakkeen lähellä näin, kun eräs kersantti kuoli. Tiepuolella oli auton rengas. Kävelin sen ohi, vaikka ensin ajattelin katsoa sitä. Kersantti Raine Ilmari Ritari kumartui tutkimaan sitä ja rupesi nostaman sitä. Silloin miina räjähti. Kersantti meni tuntemattoman näköiseksi ja

toinen jalkaterä lensi kaarena kauas. Saksalaisten miinoitusten kanssa piti olla koko ajan varuillaan, kun ne kätettiin joskus hyvin kekseliäästi.

Ivalon puolella ohjelma muuttui. Saksalaiset oli sieltäkin jo ajettu pois. Tämän ikäluokan miehet määrättiin Hämeenlinnaan vuodeksi armeijaan. Olin muualla panssarintorjuntamies, mutta Lapin reissun aikana toimistolähetinä, joten pääsin autolla. Muut marssivat tai ajoivat pyörällä. Joulun olimme Rovaniemen pappilassa ennen Hämeenlinnaan lähtöä.

Hämeenlinnassa olin myös aluksi lähetinä. A-luokan miehenä minut lähetettiin vastoin omaa tahtoa aliupseerikouluun. Sanoinkin muille, etten ole siellä kauan, enkä viihtynyt siellä muutamaa viikkoa kauempaa, vaan pinnasin ja pääsin pois. Olin paljon sen jälkeen paljon vartiosta ja metsässä ammusvarastolla vartiopäällikkönä. Siviiliin pääsin joulukuun alussa 1945. Kaikkiaan tällä sotareissulla meni yli kaksi vuotta.

Teksti ja kuvat: Jouko Koivu

Alokkaana Örön rannikkolinnakkeella v. 1944 ja toisella reissulla v. 1946 puolustusministerin palveluksessa moottoriveneellä LV225

Paavolasta kotoisin oleva silloinen ylimatruusi Viljo Castren kuuluu 1926 syntyneenä nuorimpaan sodan aikana kutsuntojen kautta palveluksen otettuun ikäluokkaan, mutta oli rauhan tultua jo kotiutettu siviiliin. Hänen sodanaikainen palveluspaikkansa oli Örön rannikkotykkörykunnan linnakkeella, jossa oli 12 tuuman tykkejä. Sitä ennen hän oli ehtinyt olla suojeluskunnan poikaosaston jäsenenä ja sotilaspoikana kantaa asetta muun muassa siltavartiomiehenä Ruukissa.

Omassa lapsuudenkodissa oli maanpuolustus tullut tärkeäksi asiaksi. Castrenin isä kuului Paavolan suojeluskuntaan ja äiti lottiin. Kolme veljeä taisteli rintamalla talvi- ja jatkosodassa ja heistä Leo- veli kaatui 19-vuotiaana.

Yllättäen sain määräyksen astua 14.1.1946 palvelukseen Helsingin laivastoasemalle. Sodanaikaista palvelustani ei laskettaisikaan asevelvollisuusajaksi. Meidän ikäluokkamme oli niin suuri, että vain puolet otettiin armeijaan ja loput vapautettiin, Castren muistelee kotonaan Oulun Lehtorannalla, jossa hän on Aili puolisonsa kanssa asunut jo 40 vuotta.

Neuvostolaivastolla oli tukikohta Helsingissä. Suomessa elettiin sodan jälkeen niin sanottuja vaaran vuosia. Neuvostoliiton lopullisista aikeista ja maamme yhteiskuntajärjestyksen säilymisestä ei ollut mitään varmuutta. Levottomuuksiin piti varautua sisäisistäkin syistä. Maassa piti valtaa Mauno Pekkalan hallitus, jonka sisäministerinä oli kommunistien Yrjö Leino. Puolustusministerinä toimi vakaumukselliseksi pasifistiksi tiedetty oululaissyntyinen Yrjö Kallinen (1886 – 1976). Taustastaan huolimatta Kallinen koettiin varsin asialliseksi ja hyväksi puolustusministeriksi 1946 – 1948 puolustusvoimienkin piirissä. Kouluja käymätön, loistavana puhujana ja teosofisena ajattelijana tunnettu Kallinen sai lopulta opetusneuvoksen arvonimen.

Valmiustilaa pidettiin vuonna 1946 yllä myös merikompaniassa Katajanokalla. Castren arvelee, että sinne oli pyritty valikoimaan asevelvolliseksi mahdollisimman luotettavaa ainesta. Poikia oli paljon Pohjois-Pohjanmaalta ja vähän etelämpääkin Pohjanmaalta.

Neuvostoliiton valvontakomission päämajaksi oli varattu hotelli Torni, jonne myös Castren joutui lähettetehtävissä menemään, neljä puna-armeijan vartiomiestä ohittaen. Vakavia välikohtauksia Castren ei kuitenkaan joutunut kokemaan ja palvelusaika sujui rauhallisesti. Castren sai pian ylimatruusin natsan ja lopulta ylennyksen alikersantiksi, vaikka ohjesääntökirjat jäivät häneltä lukematta.

Mieluisin palvelusvaihe oli puolustusministerin moottoriveneen kuljettajana. Satuina tietämään, miten Arabian laiturista pääsee kapeiden salmien välistä oikeiden suorinta ja nopeinta reittiä puolustusministerin huvilalle Mölandettiin. Perillä rouva ihmetteli, miten näin äkkiä tultiin ja voidaanko näin jatkaa. Tuskin oli ehtinyt palata Merikasarmille, kun päällikkömme ilmoitti, että minut ja veneeni määrätään puolustusministerin käyttöön.

Käytännössä Castren sai seuraavat neljä kuukautta asua Kallisten kanssa heidän kesähuvi-

lallaan. Saunakamari osoitettiin majapaikaksi. Ministeripariskunnan kanssa samassa pöydässä aterioimme me kaikki. Aamuisin vein veneellä rouva Kallisen Arabian rantaan ja puolustusministerin toin virkapaikkansa likelle keskustaan. Minulle jäi sitten pitkälti omaa aikaa.

Loppuvuoden 1946 Viljo Castren palveli kirjuriupseerina laivastoasemalla. Kovasti paperisotaa aiheutti tuolloin merimiinojen iso raivausrakka. Joulun alla 1946 Castren sai puolustusministeriltä puhelun. Yrjö Kallinen kutsui minut jouluaattona kotiinsa Runeberginkadulle. Castrenilla on tallessa jouluaterian plaseerauskortti tekstillä "Merimies". Puolustusministeri puhutteli Castrenia tuttavallisesti ja keskusteltaessa oltiin epämuodollisia molemmin puolin. Puheena olivat aratkin aiheet, kuten Kallisen toiminta johtotehtävissä punaisella puolella 1918.

Asevelvollisuus aika päättyi vasta, kun Castren ja hänen palvelustoverinsa jostain asiapaperista huomasivat, että heidät olisi jo kulunut päästää siviiliin. Täyden vuoden ja yhden päivän kestäneen palvelusaikansa kuluessa Viljo Castren oli täyttänyt 20 vuotta. Samoihin aikoihin Yrjö Kallinen täytti 60 ja rouva Aune Kallinen 40 vuotta.

Siviilissä Viljo Castren hakeutui aikanaan Oulun teknilliseen koulun ja valmistui rakennusmestariksi. Työelämän vuosikymmenet kuuluivat sitten lähinnä suuren rakennusliikkeen, Oulun rakennus Oy:n pyörittämisessä yhdessä kahden yhtiökumppaninsa kanssa. Enimmillään töissä oli 9000 miestä ja työn tuloksina on syntynyt lukuisten julkisten rakennusten ohella muun muassa tuhatlukuinen määrä asuntoja Oulussa.

Lyhennetty lainaus Sotaveteraanilehdestä 17.1.2010. Viljo Castren / Kalevi Roppola

Sota ei tule enää Toivo Halosen uniin

Olin asepalveluksessa Lappeenrannassa 1938. Lokakuussa 1939 sain kutsun ylimääräisiin kertausharjoituksiin. Välittömästi sen jälkeen seurasikin yleinen liikekannallepano. Mainilan laukaukset olivat tekosyy, jonka varjolla NL hyökkäsi Suomeen. Talvisodassa taistelin JR 26:ssä Vuoksenlahdella ja Kannaksella Muolaassa. Ankara pakkanen auttoi meitä, naapureilla aseiden ja tankkien öljyt jäätyivät. Meillä oli jo ainakin jonkin verran jäänestoaineita. Kun aselepo solmittiin maaliskuussa 1940, vihollinen ei lopettanut heti ampumista. Lohkoamme tulitettiin vuorokausi yli sovittun ajan. Lentokoneitakin kaarteli matalalla, mutta meitä ei tulitettu niistä.

Kiestingin mottia avaamassa

Alkuvaiheessa olin Uhtualla. Toimin tunnustelijana, kun menimme Suomussalmella rajan yli. Siinä tehtävässä olin useinkin, ehkäpä siksi, että olin pienikokoinen, eikä minua näin ollen huomattu helposti. Uhtualla oli Paavolan miehiä, muiden muassa joukkueen johtajana luutnantti Sulo Hemmi. Meidän piti vallata vihollisen konekivääripesäke. "Paina, paina päätä alas!", huusi Hemmi minulle, kun vihollisen konekivääriluodit pyyhkivät edessä olevaa kanervikkoa. Pesäke vallattiin, vaikka siinä meni useampi mies. Viisi kaatui ja useampi haavoittui. Olivat tuttuja poikia Saarikoskelta ja Heinolanperältä. Se tuntui ikävältä ja turhalta.

JR 32, johon jatkosodassa kuuluin, taisteli hyökkäysvaiheen aikana lähinnä Uhtuan suunnalla. Kiestinkiin ehdittiin avaamaan tietä mottiin joutuneille suomalaisille. Kun vihollinen yritti Kannaksen läpimurtoa kesällä 1944, meidät siirrettiin sinne viivytys- ja torjuntataisteluihin. Sotilaspassissani on kymmenkunta eri paikkakuntaa, joissa ehdin taistella.

Myllerretty Ihantala ja Lapin sota

Kannaksella suomalaiset alkoivat varustautua liian myöhään. Kun vihollisen hyökkäys alkoi, tulivoima oli aivan mahdoton. Lentolaivueet tulittivat joukkoja, koneet lensivät aivan puiden tasalla. Jokaisessa niissä oli tähytäjät ja konekiväärimiehet. Tykistöä ja muuta raskasta kalustoa tuntui olevan määrättömästi. Yhtään neliometriä ei jäänyt silloin Ihantalan maastossa myllertämättä. Jos emme olisi saaneet saksalaisia aseita ja hävittäjiä, tuho olisi ollut edessä.

Oulun Toppilasta meidät vietiin laivalla Tornion Röyhtään. Yllätimme saksalaiset, joilla oli Torniossa suuret viinavarastot. Juopotteluksihan se meni. Pian kuitenkin taisteltiin tosissaan. Erikoista oli, että Torniossa ruotsalaiset muonittivat meitä. Saatiin hyvää ruotsalaista ruokaa. Lokakuussa 1944 palattiin takaisin. Marssimme Kittilästä Kemiin ja sieltä laivalla Raaheen.

Sahalla töissä

Olin avioitunut välirauhan aikana. Minulla oli hyvä vaimo. Saimme rintamamiestilan, jolle rakensimme talon ja raivasimme peltoa. Olimme vaimon kanssa molemmat vuorotyössä. Kun toinen oli töissä, toinen oli kotona. Saha Oy oli hyvä työnantaja, joskin palkka olisi voinut olla parempi. Lapset ovat kasvaneet ja sijoittuneet omille aloilleen. Oppikoulua kukaan ei käynyt, vaikka edellytyksiä olisi ollutkin. Vaimo vierasti ajatusta oppikouluun menosta. Yksi pojistamme asuu nyt perheensä kanssa vaimon ja minun raivaamalla tilalla.

Sotiminen on julmaa ja raakaa - ei ihmisen hommaa. Tapa tai tule tapetuksi on sotimisen laki. Mutta jos tilanne olisi samanlainen kuin silloin, lähtisin puolustamaan isänmaata. Minun kohdallani sota alkaa päättyä vasta nyt - ei fyysisesti, vaan henkisesti. Sodan painajaiset eivät enää tule uniin.

Korpraali Toivo Halosen haastattelu: Annikki Leimi.

Petsamosta Suojärvelle

Matti Hasa. Kuva: Jouko Koivu

150-200 kilometriä. Sotilaana olin aloittelija. Kun ilmoittauin vapaaehtoiseksi, en osannut edes asetta käsitellä. Eräs vänrikki pani panokset piippuun ja sanoi: ”Se alkaa Matti nyt tästä.”

Kaukopartiossa

Partioretket olivat yleensä kahden viikon reissuja vihollisen selustaan. Miehiä oli partiossa viitisenkymmentä. Kuljettiin suksilla, ylitettiin Rajajoki ja suunnattiin itää kohti. Taisteluskoketusta pyrittiin välttämään, koska tiedustelu oli pääasia. Naapurilla oli samat harrastukset Suomen puolella. Sattui, että ladut risteilivät ja kerran yllätimme naapurin partion nukkumassa eräässä talossa. Häivyimme vähin äänin kairaun.

Huolto- ja lääkintämiehet kulkivat mukana. Poropartiota veti saamelainen Mattus-Matti. Teltat, muonat ja iso pata, jossa päivän ateriat keitettiin, kulkivat mukavasti pororaidossa. Ruokaa oli riittävästi; hernekeitto oli tavallisin ruokalaji. Matin raidossa oli mieskokki mukana. Paluumatka oli usein vaikea, kun omat ampuivat vastaan. Viesti partion paluusta ei aina ollut tullut perille.

Tiedustelija venäläisten joukkoihin

Päämaja oli lähettänyt tiedustelijan, joka piti viedä venäläisten joukko-osastoon. Mies oli täysin venäjänkielentaitoinen, hänellä oli venäläinen sotilaspuku ja muu sitä vastaava varustus. Partio vei hänet – luutnantti vai majuriko oli sotilasarvoltaan – venäläisten selustaan. Tarkoitus oli, että hän palaa kahden viikon kuluttua. Miestä ei kuulunut, joten häntä lähdettiin hakemaan. Partio tavoitti upseerin hyväkuntoisena. Mies oli ollut yli kolme viikkoa venäläisten joukossa, aseenaan vain Nagan-merkkinen pistooli. Tiedusteli oli onnistunut hyvin ja päämajassa oltiin varmaan tyytyväisiä.

Talvisota syttyy

Olin vuonna 1938 töissä Jäniskosken voimalaitosyömaalla Petsamossa. Omassa pajassa valmistettiin jopa nelimetrisiä poranteriä kallioiden louhimista varten. Talvisota syttyi 30.11.1939. Minut määrättiin työkomppaniaan kaivamaan juoksuhautoja Petsamon tielle. Majoituksemme oli silti edelleen Norjan puolella.

Jäniskosken voimalaitos rakennettiin Petsamoon 1938 - 1942. Saksalaiset tuhosivat sen 19.10.1944 ja alue myytiin NL:lle 15.7.1947 Pariisin rauhanneuvottelujen jälkeen. Kuva Matti Hasalta.

Olimme saunomassa, kuinkas muuten, kun kuulin, että kapteeni Pennalalla oli monenlaista partio- ja tiedustelutoimintaa Venäjän puolella. Lähdin vapaaehtoisena mukaan luutnantti Anton Jokelan porukkaan. Olin jo täyttänyt 18 vuotta ja talvisodassa mukana sen päättämiseen eli 13.3.39 saakka. Olin hyväkuntoinen ja ruumiillisesti vahva, joten kaukopartiotoiminta sopi minulle. Vihollisen selustaan saattoi kertyä matkaa

Välirauha ja asepalvelus Oulussa

Suoritin asepalvelukseni Oulun kasarmilla. Alueen komendanttina oli eversti Hjalmar Siilasvuo, pikkutarkka mies. Olin kasarmin keittiöllä, kun päällikkö tuli tarkastuskäynnille. ”Mitä, teidän syötte täällä kuin siat, puuroa pöydällä”, hän karjui. Vuosikymmeniä myöhemmin kerroin jutun Ensio Siilasvuolle kutsuntatilaisuudessa Limingassa, jossa olin mukana poliisina ja Siilasvuo sotilaspiirin edustajana. Ensio Siilasvuota tarina nauratti.

Saksalaisia sotilaita ilmestyi Oulun katukuvaan vuonna 1941. Intiössä oli alokaskomppania ja päätimme lähteä juhannustansseihin. Tanssipaikalla oli saksalaisia ja he veivät nenämme edestä kaikki tyttöt!

Jatkosota syttyy

Juhannuksena 1941 meidät siirrettiin Taivalkoskelle, jossa oli 400 alokasta. Olin suorittanut aliupseerikoulun Savukoskella ja jouduin joukkueenjohtajaksi. Olen ollut aina jalkaväen mies. Kahdenkymmenen miehen kantakortit kainalossa lähdettiin Taivalkoskelta kohti Uhtuaa. Haavoituin Hevosenkengässä Uhtualla 19.8.1941. Paikka oli tärkeä pitää ja vastaiskussa haavoittui vaikeasti ruukkilainen Franssila-niminen jääkäri. Hän jäi taistelualueelle ja lähdin yrittämään miestä sieltä pois. Sain tarkka-ampujan luodista käsivarteeni. Haavoittunut saatiin pois, mutta hän kuoli myöhemmin haavoihinsa. Samassa taistelussa kaatui lisäksi ruukkilainen Aarni Kalinen.

Tuntematon kirjeystävä Helga

Olin sotasairaalassa Oulun teknisellä koululla. Päämajan propagandaosasto oli suosinut niin sanottuja tuntemattomia kirjeystäviä. Osoitteita kotirintamalle saatiin milloin mistäkin. Tyttö Muoniosta oli saanut osoitteeni ja kirjoittelimme silloin tällöin. En ollut tavannut tyttöä kertakaan, kun hän yhtäkkiä ilmestyi sotasairaalaan.

”Me äidin kanssa päätettiin, että minä menen alikersantin kanssa kihloihin”, tyttö sanoi ja jatkoi: ”Äiti antoi minulle kolmetoistatuhatta markkaa kihlojen ostoa varten.” Olin tyrmistynyt. Mitään tällaista en ollut suunnitellut. En kuitenkaan halunnut loukata tyttöä ja niinpä ehdotin, että menisimme illalliselle johonkin paikalliseen ravintolaan ja sen jälkeen yrittäisimme etsiä yösijaa täpötäydestä kaupungista. Mietin kuumeisesti, mihin saisin tytön majoitettua. Ehdotin lopulta, että lähtisimme kävelylle kasarmialueelle ja Intiöön päin. Jospa sieltä löytyisi jokin ratkaisu. Kun taivaan lahjana tuli vastaan kolme lottaa. Kerroin heille ongelmasta, johon lotat totesivat, että ”kyllähän yksi tyttö saadaan majoitettua.”

Olin niin hyvilläni, etten muistanut kysyä heidän puhelinnumeroaan enempää kuin osoitettakaan. Seuraavana aamun tuli yllättäen siirto sotasairaalaan Tornioon. Yrityksistäni huolimatta

en tavoittanut Helgaa enkä lottia, jotta olisin voinut hyvästellä heidät. Sain lomaa, mutta en kuitenkaan lähtenyt etsimään tyttöä. Ajattelin, että jääköön silleen. Ja silleen se jäi. Myöhemmin kuulin, että eräs sotapoliisi olisi huijannut Helgalta ainakin ne kihlarahat.

Toinen haavoittuminen

Haavoituin toisen kerran Jyväskylässä alkutalvesta 1942. Toipumisen jälkeen jouduin niin sanottuun Multian mottiin, yksikköön, joka sijaitsi Multian kunnassa. Sinne oli koottu miehiä, jotka eivät ehkä voisi enää palata entisiin tehtäviinsä. Olin toipilaana Tornion sotasairaalaissa. Vietimme iltaa paikallisessa ravintolassa, kun tapasin toisen kerran Hjalmar Siilasvuon. Hän taisi silloin olla jo kenraali ja armeijakunnan komentaja. Siilasvuo tuli ravintolaan saksalaisen everstin seurassa. Nähdessään meidät hän kävi joka pöydässä kätelemässä miehet. ”Missä olette haavoittunut alikersantti”, hän kysyi minulta. ”Uhtualla, herra kenraali”, vastasin. ”Terveisiä sieltä, olin siellä eilen”, Siilasvuo jatkoi.

Multialla koottiin sotapoliisiporukka, noin 30 miestä. Olin siinä joukossa ja ensimmäinen komennus tuli Suojärvelle asemapartioon. Myöhemmin olin junapoliisina Äänislinnan ja Sortavalan välillä. Syyskesä 1944 meni Ähtärin asemalla ja kotiin pääsin saman vuoden joulukuussa. Minulla olisi ollut mahdollisuus jäädä armeijaan. Olin kuitenkin hakenut jo rintamalla ollessani poliisikouluun Helsinkiin ja päässyt sinne. Tämä ratkaisi elämäni suunnan: minusta tuli poliisi. Sotatieni kesti yhtäjaksoisesti viisi vuotta. Pelkäsinkö? Sodassa pelkää aina. Siihen tunteeseen kuitenkin jotenkin tottuu. Sitä vain yrittää tehdä parhaansa ja pysyä hengissä.

Kersantti Matti Hasan haastattelu: Annikki Leimi.

Oiva Heikkilä Aunuksessa ja Syvärillä 1942-1944

Raskaasti lastattu juna kolkutteli hitaasti itää kohden. Junassa oli satoja parikymppisiä miehiä, joista oli neljän kuukauden alokaskoulutuksella tehty sotilaita Suomen armeijaan. Koulutuskeskus oli ollut Haapajärven kirkonkylän kansakoululla ja nyt olimme matkalla Karhumäkeen – Aunusjärven rannalla sijaitsevaan kaupunkiin. Repussa oli viikon kuivamuona ja lämmintä ruokaa saisisimme väliaseilla.

Matkan teko oli hidasta. Kaikki kulkuneuvot ja –reitit oli alistettu sotilasviranomaisten käyttöön. Edelle menivät aina sotatarvikkeita ja elintarvikkeita kuljettaneet junat. Haavoittuneiden oli päästävää nopeasti sotasairaaloihin ja kaatuneillakin oli omat kuljetusvaununsaa. Ilmahäirintää oli jonkin verran, mutta muistini mukaan junasta ei tarvinnut kertaakaan poistua.

Asemasodan aikana toiminta Aunuksen rintamalla oli vähäistä. Päätehtävät olivat meillä vartiointia. Partiot toimintaa oli jonkin verran ja vangin sieppaamista saatettiin yrittää. Syvärin joki oli mahtava virta, jonka vesi tuntui aina olevan kylmää. Vartiopaikkamme oli Syvärin rannalla ja tähytyspaikka suuressa kuusessa muutaman sadan metrin päässä rannasta. Naapurin tarkka-ampuja vahti puuta jatkuvasti. Niinpä sinne tehtiin tiilistä hyvä suojaseinämä.

Etuvaratio oli rannassa, pitkää heinää kasvavan rämettyneen alueen takana. Pioneerit olivat rakentaneet sinne kapulasillan. Etuvaratioon voitiin mennä vain yöllä. Oli talvi, lunta ja kirkas kuutamo. Kaveri ihmetteli, miksi ryssä aina huomaa meidät, kun ylitämme kapulasiltaa, vaikka meillä on lumipuvut. No, jos miestä ei näkynytäkään, niin pitkä sininen varjo hangella paljasti.

Hyökkäys etuvaratioon

Joku kersantti oli ylittänyt lomansa peräti kahdella vuorokaudella. Rangaistus oli tulossa. Herrat päättivät, että naapurin etuvaratio tuhotaan. Se oli 200-300 metrin päässä meidän linjoista. Kersantin piti kiertää etuvaration taakse ja tuhota se heittämällä käsikranaatti kohteeseen. Se oli aivan hullu tehtävä. Kun vapaaehtoisia ei ilmaantunut, niin muutamia miehiä määrättiin lähtemään. Olin siinä joukossa pikakivääriampujana. Mukaan lähti lääkintämiesporukka ja tulenjohdus, kun oli sovittu, että oma porukka avaa heti tulen, jos naapuri alkaa ampua.

Niinhan siinä kävi, että 20-30 metrin päästä ryssä avasi tulen ja etummaisena kulkenut mies kaatui. ”Minuun sattui”, hän ehti sanoa. Oma tykistö avasi tulen. Ampuivat lähelle, onneksi paksu hanki suojaasi pahimmilta sirpaleilta. Etuvaratio hiljeni ja me palattiin takaisin kaatunut aseveli ahkiassa. Komppanian päällikkö kapteeni Ripatti oli vastassa. ”Taas meni yksi mies. Viekö siivuun, huomenna hakevat taakse.” Sodassa ei tunteilla.

Olimme pari vuotta asemilla Syvärillä. Vetäydymme Jantsepajoelta noin puoli kilometriä länteen. Välille osui pengertie, jonka ylitimme ja jäimme aseisiin. Venäläisiä tuli sadoittain. ”Uraa”-huudot kaikuiivat, olivatkohan humalassa? Ensimmäinen ryntäys torjuttiin täysin, samoin toinen aalto. Myöhemmin luin lehdestä, että venäläisiltä kaatui siellä 400 miestä.

Perääntyminen juhannuksena 1944

Varsinainen vetäytyminen länteen alkoi juhannuksen tienoilla 1944, ehkä 20.6. Suomalaiset olivat räjäyttäneet Syvärin sillan, joten jouduimme ylittämään joen pioneerien rakentamaa lankkusiltaa pitkin. Siinä oli kaksi lankkua vierekkäin. Joki oli leveä ja vuolas ja silta painui miesten painosta alaspäin. ”Sinne sinne, kahden metrin välein”, hoputti joukkueen johtaja.

Aunuksen aavan ylitimme kapeimmalta kohden, maataistelukoneet niskassa. Vetäydymme kohti Laatokkaa. Mäkriä, Uuku, Irvimäki ja Saarimäki ohitettiin. Jalkaväen joukot kulkivat metsiä ja soita myöten, eivätkä huoltojoukot pysyneet perässä. Aina oli nälkä. Lentokoneista pudotettiin ruokaa, mutta jotkut toiset olivat ehtineet paikalle ja jäljellä olivat vain rippeet.

Nietjärven taistelu heinäkuussa 1944 oli ankara. Vihollinen oli keskittänyt edellisenä päivänä suomalaisten aseisiin kaiken tulivoimansa. Maastoa oli palanut laajalta alueelta. Alueella oli kaatuneiden palaneita ruumiita, miehiä, hevosia ja kaikkea mahdollista. Joukkomme valmistautui vastaiskuun. Olimme väsyneitä ja nälkäisiä. Odotettiin aamuyön tunteja, jolloin usva nousisi ja antaisi jonkinlaista suojaa. Hyökkäyskäsken tullessa lähdimme valtavaa ylivoimaa vastaan. Kaatumisten ja haavoittumisten seurauksena joukot olivat hujonneet vähiin ja Kannaksella käytiin rajuja torjuntataisteluja. Lieneekö joukkoja pyritty siirtämään sinne?

Haavoittuminen ja sotasairaala

Haavoituin oikeaan jalkaan Nietjärven Koivuselässä. Panssarivaunusta ammuttu räjähtävä luoti osui oikeaan jalkaan. Pääsin juoksemaan ja lähdin pyrkimään kohti joukkosidontapaikkaa. Siellä oli tungosta. Rykmentin komentaja, eteläpohjalainen vanhempi mies, everstilutnantti Kari oli saanut aivoverenvuodon. Hän kuoli myöhemmin sairaalaan. Pataljoonan komentajana oli majuri Pohkinen.

Lääkintämies huusi minulle: ”mene istumaan.” Nojasin puuta vasten ja menetin tajuntani. Matka jatkui Pölksaaren sotilassairaalaan ja sieltä Oulaisiin, jossa kaikki koulut, kunnalliskoti (nykyinen Törmänhovi) ja Oulaisten parantola olivat sotilassairaaloina. Päällikkölääkärinä oli silloin Oulun lääninsairaalan kirurgi Aleksander Steinbock. Hän oli etevä lääkäri, mutta jostain syystä vain lääkintäluutnantti. Häntä kuitenkin tottelivat niin lääkintäkapteeni kuin -majurikin.

Jalkani ei koskaan korjaantunut. ”Ei se haittaa työntekeä”, totesi eräs lääkäri. Myöhemminkin yritettiin saada sotainvalidistatusta, mutta mitään ei ole kuulunut. Niin se vain on, että sodassa ei kysytä, eikä odoteta vastausta. Siellä vain ollaan ja tehdään, mitä käsketään.

Sotamies, pikakivääriampuja Oiva Heikkilän haastattelu: Annikki Leimi.

Matti Hietala joutui suoraan alokaskoulutuksesta rintamalle

2.12.1939 Raahen seutu uutisoi venäläisten hyökkäyksestä.

Saunajärven aseisiin, jonka seurauksena venäläiset jäivät mottiin. Heikosti varustautuneet suomalaisjoukot eivät saaneet mottia kokonaan tuhotuksi ennen rauhan tuloa. Kun palasin siltä lääkäreissulta takaisin 13. maaliskuuta, ukot seisoivat kello kourassa.

Kun kysyin, mitä te niitä kelloja katsotte, vastattiin, että rauha tulee klo 11. Se myös tuli tasan yhdeltätoista. Meillä oli silloin motissa vihollisporukka. Heti ilmestyi myös venäläinen lentokone linjojen päälle ja teki ilmassa kaarrellen vuosiluvun 1940. Ne tapahtumat kyllä pysyvät muistissa, Hietala vakuuttaa. Kun rauha tuli, venäläisiä ilmaantui laumoittain näkyviin ja meitä oli vain muutama mies. Siellä tervehdittiinkin puolin ja toisin. Venäläiset kysyivät, missä sotilaat ovat ja olivat ihmeissään, kun sanoimme, että tässä ne ovat kaikki.

Heti samana iltana rauhan palattua meidät siirrettiin auton lavalla "tulipalopakkasessa" Kuhmon kirkonkylään. majoituspaikkana oli Moilasen kahvila. Kyllä oli kylmä kyyti, jalkansa jo aiemmin pahoin palelluttanut Hietala muistelee. Ja kun viimein päästiin saunaan, jalat loivat nahkan.

Hautasimme 500 vihollisotilasta

Alkoi sodan jälkien siivoaminen, hyvin ikävä homma. Ensimmäiseksi oli nimittäin haudattava viimeistä miestä myöten kaatunut venäläinen 500 sotilaan partio ja suuri määrä hevosia, jotka olivat kuolleet hyvin suunnitellussa keskityksessä ja hyökkäyksessä metsään. Meidän piti siivota silpoutunut metsä. Kranaattikuoppia oli runsaasti, joten panimme köyden tossuun, vedimme köydellä ja vieritimme ruumiit niihin ja peitimme maalla.

Vainajat olivat olleet pitemmän aikaa maastossa, turvonneet ikävän näköisiksi ja haisivat melkoisesti. Samoihin kuoppiin raahasimme hevosten raadot. Merkkikeppeihin pantiin haudattujen määrät. Kaiken lisäksi oli lämmin sää, joten hiki virtasi. Kerran, kun menimme purolle juomaan,

Sota alkoi jo ennen asevelvollisuuden suorittamista. Raahen seudussa oli 2.12.1939 tällainen etusivu, jossa uutisoitiin venäläisten hyökkäystä Suomeen.

Olen syntynyt 28.1.1919, joten varusmiespalvelus alkoi sota-aikana Oulaisissa 19.1.1940. Kuukausi oli sulkeista ja muuta alokaskoulutusta, mutta ei aseiden käyttöä. Helmikuussa annettiin vala ja seuraavana aamuna lähdettiin Kajaaniin, jossa joukot jaettiin eri paikkoihin. Minä jouduin Kuhmoon ja heti Löytövaaraan rintamalle Kusjokilinjalle konekiväärikomppaniaan JR 65. Näin siellä konekiväärin ensimmäistä kertaa. Talvi oli hyvin kylmä niin, että pitkän aikaa pakkasta oli yli 40 astetta. Sieltä vetäydyttiin Löytövaaraan, jossa minulta paleltuivat jalat ja jouduin lääkäriin.

Aseveljet odottivat kello kourassa

Saunajärven puolustusasemissa taisteltiin 2.-5.12.1939, mutta ne jouduttiin jättämään mottiin jäämisen pelossa. Suomalaiset aloittivat tammikuussa 1940 vastahyökkäyksen Kuhmossa

siihen soljui virtaa pitkin kohdalle ruumis. Vesi-oli saastunutta, mutta tauteja ei tullut. Näimme myös urakan yhteydessä, että viholliset olivat olleet liikkeellä melko heikoin varustein.

Välirauhan aikana asevelvollisuus saatiin päätökseen

Leiriä pidettiin Kuhmossa Saunajärven lähellä ja taisteluharjoituksia samassa maastossa, jossa oli aikaisemmin taisteltu. Jouduin aliupseerikouluun ja sitten kolmeksi kuukaudeksi kouluttamaan alokkaita. Rauhan aika oli valmistautumista sotaan, joka oli odotettavissa, joten laaja nostoväen ja uusien alokkaiden koulutus oli tarpeen. Välillä olin kouluttamassa nostoväen miehiä Kuhmossa ja Nurmeksen Porokylässä, kunnes 3.5.1941 pääsin siviiliin Revonlahdelle.

Jatkosota alkaa

16.6. tuli määräys takaisin Kuhmoon liminkalaisten komppanian konekivääriampujaksi. Siellä etenin ryhmänjohtajaksi ja lopulta puolijoukkueen johtajaksi, jolloin ampujana toimi eri henkilö. Jatkosota alkoi 25.6. Taistelupaikkoina olivat Uhtua, Kiestinki, Syväri, Äänislinna ja Laatokan Pitkäranta. Konekivääri painaa jalustoineen 57 kiloa, joten tykistötulussa se on hankala liikuteltava. Avustaja tarvitaan kantamaan ammuslaatikoita. Kiestingin motin avauksessa elokuussa 1941 miehiä kaatui paljon - meiltä loppuivat miehet. Kun komentaja tuli sitten kysymään, missä miehet ovat, piti vastata, ettei ole muita kuin me kaksi. Konekiväärin jalustakin oli pakko jättää, joten lopulta piti ampua kaverin kiväärin ollessa poikittain konekiväärin tukena.

Sota-aikana ei ollut kovin paljon pökkurointia ja herroittelua asennossa seisten. Mieleen muistuu yksi kerta, kun olin juuri tullut kahden viikon lomalta. Tuli tieto, että veli Arto oli kaatunut Hevosenkengässä. Menin anomaan hautauslomaa. Vähän ihmeteltiin, että vastahan sinä olit lomalla. Kun selitän asian, adjutantti sanoi, että ymmärräthän sinä, että miehiä tarvitaan kovasti. Vain viikko voidaan myöntää hautauslomaa ja viikon kuluttua on oltava paikalla. Lupasin, että näin tapahtuu. Kävi niin, että vainajan kuljetus viivästyi viikolla ja tuli perille vasta, kun piti lähteä takaisin. Lähdin myös, koska olin varmasti luvannut. En kantanut kaunaa adjutantille, vaan puristimme myöhemmin kättä lämpimästi, kun tiet erosivat.

Loppuaikana olin sissipataljoonassa, joka pantiin aina pahimpiin paikkoihin. Moni ei selvinnyt terveenä kahakoista. Olin pataljoonan nuorimpia. Vain liminkalainen Ville Männikkö oli minua nuorempi. Tästä porukasta ei ole nykyisin montaa elossa. Liminkalainen Mällinen oli minulla konekiväärin apumiehenä ja ryhmänjohtaja-aikana Puusaari ampujana.

Kerran kesäaikana meidät huijasi mottiin haavoittunutta näyttävä venäläinen, joka istui puuta vasten. Hän ei kuitenkaan ollut haavoittunut, vaan laski, montako sotilasta meni ohi ja siten joukkueemme joutui mottiin. Jostakin syystä konekivääri toimi vain kertatulella, joten tilanne oli hankala. Suunnittelimme läpi menoa, joka olisi ollut vaikeaa. Onneksi saimme apua ja motti laukesi. Ajoimme venäläisiä takaa Uhtuan suuntaan.

Lapin sodan kanssa sotaan meni viisi vuotta

Ajoimme saksalaisia takaa ensin Maksniemeen ja sitten Kemiin, jossa yksi saksalaisporukka saarrettiin. Se antautui lopulta. Silloin oli sade yö ja he odottivat lisäjoukkoja. Sillat oli räjäytetty ja tiet olivat poikki, joten meidänkin etenemisemme oli ollut vaikeaa. Huolto ei siten pelannut kunnolla ja muonasta oli pulaa. Lautiossaerassa eräs poika löysi jauhoja jostakin talosta ja kyseli, että ruvetaanko leipomaan rieskaa. Silloin sotilaat hakivat taloista ruokaa ja murtautuivat lukituihinkin kellareihin.

Etenimme Rovaniemelle ja aina Vikajärvelle saakka, josta palasimme marssien takaisin Liminkaan asti. Emme siis olleet ajamassa saksalaisia Norjan rajalle saakka. Limingassa meidät kotiutettiin 16.11.1944 sotilaspassin mukaan, mutta pidettiin vielä yksi vuorokausi puhdistamassa aseita ja panemassa ne oikein paksuun rasvaan. Tarkoitus oli varmaan panna aseet hyvään säilöön, johon liittyvät monet asekatkentaajut, joista yksi tiedetään Revonlahdeltakin.

Kaikkiaan sodassa meni melkein viisi vuotta. Kokemus oli niin kokonaisvaltainen ja monta taparaa pelastumista oli takana, että sodan jälkeen näin pitkään unia sodasta. Yksi aihe oli, että olin jäämässä vangiksi, enkä millään päässyt pakoon, mutta siihen aina heräsin. Vähitellen soitaunet vähenivät ja jäivät kokonaan pois.

Yhden merkittävän päätöksen tein sotien jälkeen helmikuussa 1945. Jätin tupakan polton pois ja se on pitänyt. Sotilaan päiväannoksen kuului muutama tupakka ja lisää sai ostaa. Monilla tupakointi oikeastaan jäi tavaksi sota-aikana. Muuta ajanvietettä oli kirjeiden kirjoittaminen tuntemattomille ja tutuille. Myös porukalla kirjoitettiin. Hyvälle kirjoittajalle, saattoi paluupostin mukana tulla muutakin, kuin pelkkä kirje. Sodan jälkeen ei puutetta ollut tupakasta ja viinasta. Kessua kasvatettiin lisäksi monissa taloissa. Muista tarvikkeista oli kova pula ja tavara oli kortilla aina vuoteen 1949 saakka.

Ote Pauli Jaakkolan Raahen Seudussa olleesta artikkelista ”Aseveljet odottivat kello kädessä yhtätoista”:

Presidentti myönsi 90-vuotiaalle Matti Hietalalle Suomen Leijonan Ritarikunnan ansioristin urheudesta isänmaan puolustamisessa. Kuva: Pauli Jaakkola

Sodan päätyttyä Matti Hietala avioitui ja alkoi maanviljelijän arkinen aherrus yhdessä Kyllikki Hartikan kanssa, joka oli heti talvisodan alkaessa, 17-vuotiaana, saanut käsken hoitamaan puhelinkeskusta.

Vaikka Hietala ei varsinaisesti haavoittunut sodassa, hän kantaa yhä edelleen sodan vammoja. Talvisodassa paletuneet jalat ovat arat ja vaivanneet jatkuvasti. Konekiväärillä ampuminen aiheutti kuulon heikkenemisen, mistä on myönnetty kymmenen prosentin invaliditeetti. Matti ja Kyllikki Hietala rakensivat eläkekotinsa Siikajoen törmälle kotitilansa viereen. Molemmat seuraavat tiiviisti aikaa, ja molemmat ovat taitavia käsistään.

Kyllikki Hietala lottana puhelinkeskuksessa

Olen syntynyt Revonlahdella 31.7.1922. Mieheni tapasin ensi kerran ollessani samaan aikaan 6.10.1939 keskusvartiosta Revonlahden puhelinkeskuksessa. Siellä oli samanaikaisesti aina kaksi lottaa ja yksi mies. Lomalla tapasin hänet uudestaan ja Matti piti sitten latua auki Uudentalon ja Hartikan välissä.

Oskari Rautio oli suojeluskuntapiirin päällikkönä, kun olin seitsemäntoistavuotias. Hän sanoi, että minun pitää mennä puhelinkeskukseen, mutta kenellekään ei saa sanoa. Sinne tuli kolme muuta lottaa ja miehet. Muistan, että rakennuksessa oli valtavasti hiiriä, jotka pakkasivat syömään korppuja myöten ruokatavaran. Puhelinkeskuksena oli seinällä oleva laatikko. Sitä piti ruveta hoitamaan heti, koska entinen keskuksen hoitaja oli loukkaantunut ja siksi jättänyt homman.

Keskuksen toiminta oli salaista ja kokonaan lottien hoidossa. Revonlahti oli sotatoimialuetta. Kaikki puhelut piti kuunnella ja merkitä ylös, mistä puhuttiin. Talvisodan loppussa 13.3.1940 myös keskuksen toiminta loppui. Jatkosodan aikana olin vielä kolme kuukautta keskuksessa. Olin sota-aikana vain puhelinkeskusvartiosta. Siinä oli lopulta kahdeksan lottaa vuorottelemassa.

Teksti: Jouko Koivu

(Haastattelun lisälähteenä Pauli Jaakkolan lehtikirjoitus Raahen seudussa ja siihen liittyvät kuvat: ”Aseveljet odottivat kello kädessä yhtätoista”).

Matti Hietala ja Kyllikki Hietala os. Hartikka. Kuva Hietalan kuvakokoelmasta.

Yrjö Hökän talvi- ja jatkosota

Talvisotani kesti viisi päivää. Sain määräyksen Raudaskylään alokaskoulutukseen 9.3. ja rauha tuli jo 13.3.40. Tulin kotiin maaliskuussa ja lähdin tietyömaalle Kilpisjärvelle. Jatkosodan yleinen liikekannallepano tuli Juhannuksen alla 1941. Menin Raahen ja sieltä Liminkaan. Oulusta Koskelan kylältä lähdettiin Uhtuan suunnalle ja Kiestinkiä kohden. Söimme ja yövyimme Pudasjärvellä. Yöllä tuli mies kysymään, onko Uhtualle lähtijöitä? Jäin porukkaan, kun siellä oli tämän puoleisia. Aamulla lähdettiin. Mentiin Uhtuan päätietä Kiskis-kukkulan lähetyville. Siellä oli aavaa ja korkea kallio. Naapuri ei päästänyt kalliolle - se aloitti aina keskityksen.

Kiestinki 1942

Miehiä vietiin autolla Röhön kautta Kiestinkiin ja sieltä venäläisten huoltotietä pitkin eteenpäin. Venäläisillä ei ollut ruokaa, hevosia söivät. Nelipyöräisillä vankkureilla oli halkaisijaltaan kaksimetrinen pata. Siinä olivat keittäneet. Saksalaiset olivat omissa porukoissaan. Venäläisillä oli konekiväärejä ja konepistooleja määrättömästi. Niihin vain ei ollut panoksia. Juhannuksen aikoihin tultiin takaisin Uhtualle. Työ oli tehty.

Laatokan koillispuoli

Mentiin Hirsylän mutkaan. Äänislinnan radan olivat suomalaiset ajaneet pystyyn. Vetäytymisen Tolvajärveltä oli hallittua - ei tarvinnut taistella. Kun välirauha sitten tuli, niin ryssät huutelivat, että "kenen rauha" ja ampuivat tuntikausia.

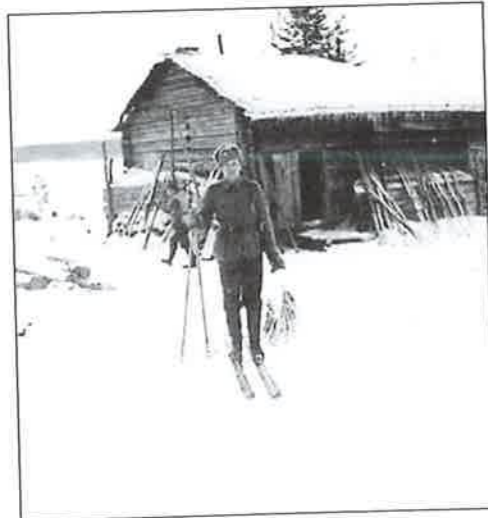
Kolme tapahtumaa sodasta

Tapahtuma 1

Asemasodan aikana venäläiset olivat tyhjentäneet kaikki talot joen toisella puolen. Kävin tutkimassa niitä. Yhdessä tuntui selvä mahorkan haju. Sotilaspukuinen mies löytyi kellarista, eväänään makaronia, leivänpaloja ja lampuöljyä tuijua varten. Otin mieheltä kiväärin pois ja mies haettiin myöhemmin joen yli Jyvälahteen.

Tapahtuma 2

Menin vettä hakemaan. Mies istui puuta vasten ja oli telttakangas peittona. Oli kylmää ja

Yrjö Hökkä sai hyvin kalaa lisäruoaksi Kenttijärven komentopaikalla. Kuvat Yrjö Hökältä.

vähän luntakin. Tarkastin, ettei miehellä ollut asetta. Mies oli haavoittunut kylkeen, jossa oli verinen side. Sanoin pojille, että "haetaan ukko pois". Olsimme tuoneet paareilla, mutta mies ei halunnut. Nuotiolla annoimme miehelle korviketta ja leipää.

Tapahtuma 3

Kuittijärvellä hiihrettiin latuja vartiosta toiseen. Partisaaneja kulki vanhaa rajaa kohden, niitä saattoi olla pensaikossa kymmeniä. Hiihtoladusta nähtiin, oliko niitä ylitetty. Meidän porukan yksi mies sai tällaisella reissulla konepistoolin luodin istumalihakseen. Se säikähti ja lähti juoksemaan. Venäläiset ottivat kiinni, antoivat sukset - lähdet matkaan. Jäljitimme miestä seuraavana päivänä. Ladun vieressä oli nuotio ja ympärillä oli venäläisiä. Ammuin ja yksi mies kaatui. Muut pakenivat. Meidän miehemme nousi kuusen takaa. Hän oli ollut venäläisten vankina toista vuorokautta. Sitten hiihrettiin takaisin kenttävartiioon. Reissun jälkeen olin niin väsynyt, että nukuin puuläjää vasten. Sain hommasta mitalin - ja juotiin oikeaa kahvia.

Kuuloni meni osittain Uhtualla miinan räjähdyksessä. Lensin 6 - 7 metriä ja menetin tajuntani. Herättyäni huomasin että kuulokalvoni oli rikki. Se on vaivannut minua siitä lähtien. Olen tästä huolimatta laulanut veteraanikuorossa ja aikaisemmin soitellut viisirivistä haitaria. Sotareissuni kesti reilut kolme vuotta. Tulin kotiin Raahen kautta 25.11.1944. Sain kotiuttamisrahaa kolmesataa markkaa. Sain sillä viikon ruuat.

Korporaali Yrjö Hökän haastattelu: Annikki Leimi.

Martti Junnila Uhtualla, Kannaksella ja Lapin sodassa

Olin kutsunnassa vasta 1925 syntyneiden kanssa. Jouduimme heti tositoimiin, sillä meidät kuljetettiin Hyrynsalmelle. Sieltä hiihrettiin kaksi päivää Uhtualle, jossa taas hiihrettiin Koivuvuoraan kenttävartiota. Sijoitusosasto oli JR 11. Hirvet aiheuttivat turhia hälytyksiä, kun kyseessä oli kuulovartio. Ajoin puita isolla Hanomaxilla.

Saksalaisten tullessa siirsimme kahdella autolla tavarat Kuusamoon. Muut hiihtivät sinne. Kenttäratakin vei Kuusamoon, mutta yhtenä joku vaunu tipahti kiskoilta. Vangit joutuivat tunkkaamaan ne takaisin kiskoille. Kuusamossa sijoitusosasto oli yhä JR 11. Köröttelimme junalla Kannakselle toista viikkoa. Siellä oli täpärä pelastuminen. Yöllä teltat olivat kuusikossa. Aamulla nukutti, kun kotipitäjän poika keittiömies Toivo Halonen tuli herättämään aamuteelle 200 m:n päähän, jotta ehtisin saada jotakin syötävää. Muut olivat jo palanneet. Jos olisi tullut viivyteltyä kauemmin, olisi käynyt hullusti. Maataistelukoneet tulivat paikalle ja teltaan tuli täysosuma. Puolijoukkueteltan väestä vain kolme pelastui. En muista, mutta silloin ehkä jäi syömättä. Näky oli kaamea, kun miehet olivat palasina.

Kivennavalle siirryttyämme kaivauduttiin hautausmaan hiekkään. Pääkallojakin näkyi poteron kaivun aikana. Sieltä jäi erikoinen muisto, kun siinä käveli yksinäinen lehmä viereen perät kaulassa ja utareet täynnä. Niinpä panin lehmän ristiin kiinni ja lypsin turhan nopeasti pakillisen maitoa. Kun vaahto laskeutui, maitoa oli vain reilu puoli pakillista. Lypsy piti tehdä makuullaan, koska siinä ei kärsinyt nostaa päätä ylös.

Mottiin jäänti oli lähellä, joten peräännyttiin kiireesti bunkkerilinjalle eli päälinjalle, joka piti. JR 11 ei saanut omaa rintamalohkoa, vaan se oli osasto, joka siirrettiin aina sinne, missä rintama petti. Rykmentin komentaja oli Pajari. Haavoituin Heinijoella, jossa minuun osui kahdeksan sirpaletta. Ensio Vuoti vei aluksi pyörän telineellä sidottavaksi JSP:lle, josta edelleen kuljetettiin kaatuneiden seassa kenttäsairaalaan ja lopulta Hämeenlinnan sairaalaan. Lomalle en päässyt, koska luuvikoja ei tullut.

Niinpä menin haavat sidottuna Lappeenrantaan ja sieltä edelleen samaan komppaniaan takaisin. Siellä olin kuitenkin aluksi ”töpinässä” ja jäljensin Vuokselassa kaikki kantakortit. Äyräpäässä olin myös postipoikana. Eräänä yönä venäläiset tapattivat paljon väkeä asemien edessä. Lopulta teimme vastaiskun, jossa kaatui vihollisen naiskomentaja. Naisjohtaja oli ollut arvailussakin, koska komentoääni oli jo aikaisemmin kuulostanut naismaiselta. Ihantalaan siirryimme linjaan ainoana komppania. Olin siellä konepistoolimiehenä venäläisten hyökkäyksessä. Aselevon tultua Pajari tuli tarkastamaan vartioita, joissa miehet olivat neljän tunnin vuoroissa. Vartiot täytyi pitää kunnossa kaiken varalta, ettei vihollinen pääse salaa yllättämään.

Aselevon aikana irrottauduimme asemista ja rupesimme korjaamaan ja puimaan vehnää. Sitten tuli käsky siirtyä junalla Oulun Hinttaan, jossa pystytettiin teltat. Uusi käsky tuli siirtyä Toppilan satamaan, mutta se peruttiin ja teltat pantiin pystyyn uudelleen. Muutaman päivän päästä tuli lopullinen käsky lähteä liikkeelle. Päiväkäsyyssä luki määränpäänä Kemi, mutta se oli pyyhitty yli ja pantu tilalle Tornio. Rahtilaiva Bure II:een mahtui koko pataljoonan 3000 miestä. Laivamatka meni viime vaiheessa osan matkaa Ruotsin aluevesillä.

Tornion Röyttä oli tyhjennetty valmiiksi tuloa varten. Kun jatkoimme Röytän saarelta mantereelle, Pauli Haapakoski ampui aluksi saksalaisten vartijan. Siitä alkoi rytinä 1. lokakuuta. Ruotsin puolella näkyivät samaan aikaan jonkun terassin värivalot ja pidettiin tansseja. Raumojoki ylitettiin pimeässä ja siitä alkoi saksalaismotin laukaisu. Hyvin monet saksalaiset tappoivat itsensä käsikranaatin avulla antautumatta vangiksi.

Tornion motin lauettua palasimme Ylitorniolta Kemiin ja sieltä siirryimme Rovaniemelle. Sen jälkeen vanhemmat ikäluokat kotiutettiin Meltauksessa ja me menimme Kittilään, sieltä Muonioon ja edelleen Ylimuonioon, jossa minut kotiutettiin ja palasin autokyydillä Tornioon. Vielä oli vuorossa kotiutus Raahessa, mutta ennen sitä kävin pyörällä kotona saunassa, luvatta, mutta kotiutusasiat hoituivat näppärästi.

Teksti: Jouko Koivu

Muistikuvia Tornion maihinnoususta vuonna 1944

Olin sotilaana JR.11: ensimmäisessä pataljoonassa. Lokakuun ensimmäisenä päivänä meidät marssitettiin Toppilan satamaan, jossa meitä odotti rahtilaiva Bure II. Laivaan lastattiin koko pataljoona, noin 3000 miestä. Lähdeettäessä meille jaettiin päiväkäsky, josta selvisi, että meidän on tarkoitus nousta maihin Tornion Röytässä.

Evääksi saimme vanikkaa ja pienen lihapurkin. Satamaa lähestyttäessä ilmoitettiin, ettei saarella ole saksalaisia. Maihinnousua seurasi siirtyminen junan avovaunuihin ja veturi lähti puskemaan kohti mannerta. Näin alkoi taistelu entistä aseveljeä vastaan, mikä ei tuntunut oikein mukavalta, mutta niin se vain saksalaisten karkotus lähti käyntiin Ylitorniolle asti. Sillä reissulla laukaistiin kuuluisa Tornion motti. Muiden rykmenttien ohella palattiin takaisin Tornioon, josta edelleen Kemiin, Rovaniemelle, Muonioon ja Ylimuonioon. Yksi ikäluokka vain jäi aseisiin ja karkotti loputkin saksalaiset Norjaan.

Nyt on 65 vuotta aikaa siitä tapahtumasta. Syyskuussa 2009 Pohjan prikaatin kiltä järjesti samaa reittiä retken Oulu-laivalla Tornion Röyttään. Siellä meitä oli vastassa ystävällinen henkilö, joka tarjosi meille syötävää ja juotavaa. Tavatessani vielä muutamia tuttuja muistelimme sen aikaisia tapahtumia ja erityisesti laivamatkaa. Laivassahan ei ollut minkäänlaista pelastuskalustoa, kuin henkilökunnalle muutama vene. Jos saarella olisi ollut vaikka yksikin tykki, niin meren pohjassa olisimme olleet kaikki.

Näitä tapahtumia muisteli lyhyesti Luohuan kylältä kotoisin oleva, nyt jo 85-vuotias

Martti Junnila

Martti Junnila Tornion maihinnousun muistomerkillä 2009

Esko Hemmilä konekivääriryhmän johtajana Tornion maihin- nousussa

(Kirjoitus julkaistiin 2004 Sotaveteraanien Pohjois-Pohjanmaan piirin lehdessä.)

Joukkoja puretaan laivasta Röyttäs-
sä. SA-kuva.

ampia avovaunuja. Tuskin ensimmäinen laiva oli kiinnittynyt laituriin, kun sen ruumasta laivan keulaan noussut kiväärikomppania laskeutui jo laiturille ja kiirehti juoksujalkaa aseisiin. Tässä ensimmäisessä laivassa oli II Pataljoona sekä rykmentin ja pataljoonien jääkärijoukkueista muodostettu, polkupyörillä varustettu Jääkärikomppania, joka laskeutui heti toisena laivasta ja lähti suunnitelman mukaan etenemään Tornion asemaseudulle. II Pataljoona nousi nyt satamaraitteilla höyryävän junan avovaunuihin ja junan piti heti ajaa Kirkkoputaan lähelle, missä pataljoonan tuli laskeutua junasta ja hyökätä Kirkkoputaan yli. Junan tuli heti palata takaisin noutamaan III Pataljoona, joka täyttä vauhtia purkautui laivasta ja marssi radan vartta junaa vastaan. Tämän kirjoittaja palveli III P:n konekiväärikomppaniassa ryhmänjohtajana. Pataljoonan komentajan oli majuri Pentti Valkonen, joka Karjalan kannaksen rajuissa torjuntataisteluissa osoittautui miesten parhaimmiston kuuluvaksi, jämeräksi pataljoonan komentajaksi. Hän oli saavuttanut niin hyvin esimiestensä kuin alaiestensakin luottamuksen.

Emme ehtineet kulkea rautatietä vielä pitkällekään, kun juna jo palasi Kirkkoputaalta. Nousimme junaan, joka vei meidät Kirkkoputaan pohjoispuolelle. Saksalaiset olivat vartioineet joen siltoja. Jääkärikomppania, jossa oli useita pyhäjokisia, mm. Pauli Haapakoski, oli jo tyhjentänyt saksalaisten siltavartiomiesten teltan, joka sijaitsi joen pohjois- ja rautatien länsipuolella. Junan pysähtyessä purkausta varten totesimme entisten aseveljien jo aloittaneen välien selvittelyn, kun saksalainen sotilas makasi vainajana teltan ja ratapenkan välissä ja suomalainen sotamies etsi JSP:tä kannattaen toisella kädellään poikkiammuttua käsivarttaan.

Karjalan kannakselta Toppilan kaut- ta Röyttään

Kolmanteen divisioonaan kuuluva yksikkömme JR 11 saapui Karjalan kannakselta Ouluun torstaina syyskuun 28. päivänä 1944 majoittuen Oulujoen pohjoispuolelle Hintan kankaalle. JR 11 mahtoi tuohon aikaan pitää kirjoissaan enemmän pyhäjokisia kuin mikään muu rykmentti. Lauantai-iltana 30.9. saimme määräyksen purkaa teltat ja valmistautua lähtöön. Tavallisen rivimiehenkin tietoon oli jo tihkunut, että edessä on merimatka ja niinpä marssimme Toppilan satamaan. Satamaan oli rykmenttiämme varten varattu kolme laivaa, joihin nousimme. Laivojen irrotta satamasta saimme kuulla matkamme päämäärän ja tehtävän. JR 11:n tuli nousta maihin Tornion Röyttässä ja aloittaa sotatoimet saksalaisten karkottamiseksi. Rykmenttimme, jota komensi räväkkäotteinen everstiluutnantti Wolf H. Halsti, oli näin saanut päänavaajan tehtävän.

Sunnuntaiaamun valjetessa saattue lipui tihkusateisen, tuhruisen sään vallitessa Röyttän satamaan. Onneksemme tulomme Röyttän satamaan oli vain muutaman henkilön tiedossa. Näiden henkilöiden ansiosta Röyttän satamalaiturilla höyrysi nyt veturi, jolla oli perässään use-

Esko Hemmilä.

Lähtiessämme Röyttästä oli I Pataljoona vielä purkautumassa laivasta. Meidän pataljoonamme tehtävänä oli yhdessä II P:n yhden komppanian ja Jääkärikomppanian kanssa pyrkiä jo seuraavaan aamuun mennessä Kemijoen suurille silloille. Junasta laskeutumisen jälkeen lähdimme välittömästi jalkaisin, paikallisia polkuja ja kyläteitä hyväksi käyttäen Kemlin suuntaan. Muutaman kilometrin edettyämme osa pataljoonastamme, mm. panssarinyrkkiyrymä ja kaksi konekivääriryhmää, sekä vastaavat kiväärirykkykset saivat ohjeen edetä noin kilometrin päässä pohjoisessa olevalle Kemi-Tornio rautatielle ja rautatien pohjoispuolella olevalle samansuuntaiselle maantielle. Tullessamme rautatielle tunsin jo paikan ja noustessamme sadan metrin päässä maantielle totesin, että vieressä olevalla kumpareella oli kerran aliupseerikoulun aikana ollut konekiväärin asemissa. Kemlin suunnassa, muutaman sadan metrin päässä tien vasemmalta puolella näkyi tuttu Raumon nuorisoseuran talo. Asetimme konekiväärimme jo runsas 2 1/2 vuotta sitten katsomaani asemaan, ampumasuunta samoin harjoituksissakin Kemlin suuntaan. Kierros oli kohdallani umpeunut, mutta mitä oli vielä edessä? Varmistimme selustamme Tornion suuntaan. Tornion aseman ja ”Pikku-Berliinin” suunnasta kuului kiivaita konetuliaseiden sarjoja ja kранаattien räjähdysääniä. Meillä oli toistaiseksi rauhallista, kunnes Kemlin suunnasta kuului auton moottorin ääni ja samalla nuorisoseuran talon mäkinpyöpylän takaa ilmestyi näkyviin saksalainen kuorma-auto. Tervehdimme autoa konepistoolisarjalla tuulilasiin. Ilmeisesti osa pataljoonastamme ja konekiväärikomppaniastamme oli jäänyt tasallemme rautatien eteläpuolelle, koska sieltä hetken kuluttua tuli joukkueenjohtajamme luutnantti Arvi Junnila ryhmäni luokse ja moitti tekoamme, auton ampumista. Hän kielsi ampumisen ja ilmoitti että kaikki Kemlin suunnasta tulevat autot on päästettävä menemään Tornioon. Kiellosta syntyikin välillemme erimielisyys. Emme voineet käsittää hänen asennettaan. Ampumastamme autosta vangiksi saadut kaksi saksalaista olivat haavoittuneet lievästi. Heidät sidottiin ja Junnila vei vangit mennessään. Junnilan kiellosta huolimatta ammuimme hetken kuluttua Kemlin suunnasta tulleen kuorma-auton ja pian sen jälkeen saksalaisten kirjepostia sisältäneen linja-auton. Molemmissa autoissa oli kaksi miestä, joilla oli yllättävän hyvä tuuri, sillä vaikka konepistoolisarja suunnattiin kuskin ja vänkärin silmille, niin yksikään saku ei kuollut ja haavoittumisetkin olivat lieviä. Junnila haetti haavoittuneet pois luotamme tien varresta.

Saksalaisten tuhottu postiauto. Posti levisi maastoon.

Tihkusateisen sunnuntain ja lokakuun ensimmäisen päivän kallistuessa iltaan alkoi Kemlin suunnasta kuulua lähestyvän junan ääniä. Rautatien varressa asemissa oleva kiväärirykky ryhtyi rakentamaan estettä junan pysäyttämiseksi ja kuin tilauksesta radan varressa oli ratapölkkykasa. Juna tuli varsin hiljaisella nopeudella, veturin työntäessä vaunuja edellään. Ensimmäinen vaunu oli torrakkovaunu eli avovaunu ja toiset mullivaunuja. Liekö veturista havaittu radalle asetetut esteet, kun juna hidasti vauhtia ja pysähtyi esteisiin ilman suurempaa rysäystä. Me

Tuttuihin maisemiin

Mielenkiinnolla tarkastelin edessä näkyvää maisemaa, erotin sieltä monta tuttua yksityiskohtaa, tunsin nimittäin Tornion rautatieaseman seudun hyvin. Tunsin saksalaisten varasto- ja majoitusalueen ”Pikku-Berliinin” hyvin, olinhan kevään 1942 aikana käynyt siellä useamman kerran saksalaisten luona kyläilemässä. Jouduin nimittäin 15. päivänä tammikuuta 1942 asevelvollisuutta suorittamaan Tornioon. Kasarminamme oli tuolloin Kivirannan kansakoulu kilometrin verran rautatieasemalta pohjoiseen. Kivirannalta jouduin sitten aliupseerikoulutukseen Yli-Raumon kansakoululle, joka taasen sijaitsee noin kolme kilometriä Tornion asemalta Kemlin suuntaan.

Lähtiessämme Röyttästä oli I Pataljoona vielä purkautumassa laivasta. Meidän pataljoon-

varauduimme pahimpaan ja muutimme konekiväärin paikkaan, josta pystyisi tarvittaessa ampumaan mahdollisimman tehokkaasti. Emme aluksi tienneet, mitä juna sisälsi, mutta pian se selvisi. Vaunut, joita oli kymmenkunta, olivat täynnä saksalaisia ja erään mullivaunun katolle nousi valkoinen lippu antautumisen merkiksi. Arvioimme, että junassa oli liki pataljoona sakuja. Junasta laskeutui saksalainen ja todennäköisesti myös suomalainen upseeri, jotka kävelivät meistä katsoen junan takana valkoista lippua kantaen suuntaan, missä joukkueenjohtajamme ja mahdollisesti muitakin upseereita oli. Joukkueenjohtajamme toimesta meitä kiellettiin ampumasta ja kerrottiin neuvoteltavan kauttakulusta. Jatkuvasti varoitettiin, että laukaustakaan ei saa ampua. Valitettavasti meillä oli joukkueemme johtajan kanssa eri näkemys suhtautumisessa nyt alkaneeseen sotaan saksalaisia vastaan. Meitä harhautettiin kertomalla kauttakulkuneuvotteluisista ja illan ollessa jo kovasti hämärä, päästimme junan käsistämme laukaustakaan ampumatta. Ennen kuin kaksi vuorokautta oli kulunut tuosta junan päästämisenestä, oli varmasti siitä vastuussa oleville selvinnyt, minkä virheen he olivat tehneet. Everstiluutnantti Sampo Ahto kirjassaan Aseveljet vastakkain mainitsee kahdessa kohdassa tuosta junasta, josta Saksan sota-arkistossa löytyy tietoja, kun taasen Suomen sota-arkistosta ei löydy minkäänlaista mainintaa. Saksan sota-arkiston mukaan tuossa junassa oli puolitoista komppaniaa Jääkäripataljoona 6:sta. Sodassa ja varsinkin kovissa taisteluissa mukana ollut hyvin tietää, minkälaisista jälkeä tuollainen 200–300 miestä käsittävä, hyvin koulutettu, hyvin aseistettu, kurinalainen ja tykistön tukema joukko voi hyökätessään saada aikaan ja miten vaikea tuonsuuruisen porukan lyöminen asemistaan ilman tykistön tai raskaamman aseistuksen tulitukea voi olla.

Kenttäpostia patjana ja lämmikkeenä

Sateentuhrainen ensimmäinen taistelupäivä pimentyi yöksi. Luotimme siihen, että saksalaiset olivat tulleet niin täysin yllättyneiksi Tornioon tulostamme, että voimme nyt rauhassa vietää yön, tehdä tulet, kuivatella vaatteita ja mahdollisesti vähän torakahtaakin nuotion lämmössä. Edellinen taisi useammalta mennä nukkumatta kylmyyden ja ehkä pienoisen jännityksenkin takia. Ampumastamme linja-autosta, joka sisälsi säkitettyä Saksaan matkalla olevaa kenttäpostia, otimme muutaman säkin mieheen. Näin saimme pehmeät ja kuivat istuin- ja makuualustat. Koko yönä ei tarvinnut hakea puita nuotioon, sillä kirjeitä riitti poltettavaksi.

Kemissä sijaitseva saksalainen Divisioonaryhmä, jota komensi kenraali Kräutler, oli lähettänyt Tornioon avuksi yliluutnantti Schiffin johtaman osaston, joka käsitti yhden jalkaväkijoukkueen, pioneerijoukkueen ja ilmatorjuntatykkijoukon. Osa pataljoonastamme oli suunnattu Kemi-Tornio tielle Ala-Raumolla ja lähtenyt etenemään maantietä ja rautatietä Kemin suuntaan,

Saksalaisten tuhottu postiauto. Posti levisi maastoon.

oli tavannut tuon Schiffin osaston tielle pysähtyneenä, saartanut sen ja pakottanut antautumaan. Ilmeisesti tuosta ryhmästä pääsi karkuun yksi mies, joka pyrkien tien vartta Kemin suuntaan törmäsi Tornion suunnan varmistukseemme, johon miehen taival päättyi. Kun viimeinenkin sanaan saattaja oli näin poissa pelistä, niin Divisioonaryhmä ei koskaan saanut tietää, mihinkä osasto katosi.

Mikäli upseerimme olisivat olleet kanssamme samaa mieltä tuon junan kohtalosta, voi varmuudella sanoa, että suomalaisten verenvuodatus edessä olevien seuraavien päivien taisteluissa olisi jäänyt huomattavasti vähäisemmäksi. Varsinkin nyt, kun tunnetaan saksalaisten joukkojen senhetkiset miesvahvuudet niin Kemissä kuin Torniossa, olisi 200 - 300 miehen katoaminen jäljettömiin ollut saksalaisille sellainen isku, että se olisi voinut muuttaa koko Tornio-Kemi alueen sotatapahtumien kulun.

Torniossa rautatieasema ja ”Pikku-Berliini” olivat illan kuluessa siirtyneet suomalaisten käsiin. Näin saattoi päätellä taisteluäänistä, jotka kuuluivat jo huomattavasti pohjoisemmasta. Kun tapahtumia joutui seuraamaan todelliselta ruohonjuuritasolta, voi totena kertoa vain sen, minkä näki ja kuuli. Tässä Lapin sodan kuvauksessani kerron omin silmin näkemääni ja korvin kuulemaani, sekä joitakin toisten kertomia tapahtumia, jotka vaikuttavat mielestäni uskottavilta.

Raumon Nuorisoseuran luona vietetyn rauhallisen yön jälkeen seuraava, eli lokakuun toinen päivä vaaleni tihkusateen loputtua ja aamusumun hälvettyä kirkkaaksi auringonpaisteeksi. Osa pataljoonastamme oli edennyt edellisen päivän aikana meitä pitemmälle ja katkaissut tien Kyläjoen sillan luona sekä motittanut siltää vartiointeen joukkueen. Motti oli juuri saatu selvitettyksi, kun me saavuimme Kyläjoelle. Tien näin avauduttua jatkoimme etenemistämme Kemin suuntaan sekä Kemi-Tornio että Laivaniemen tietä myöten. Vahvennettu komppania, eli se osa pataljoonastamme, johon meidän ryhmämme kuului, eteni Laivaniemen tietä. Edettyämme runsaan kilometrin törmäsimme vihollisen miehitykseen. Saksalaiset olivat valinneet puolustusasemat laajan viljelyaukean takaa, joten etenemisemme pysähtyi. Samoin oli käynyt pataljoonamme pääosalle, joka eteni pitkin Kemi-Tornio tietä kohti Kemiä. Tuossa vaiheessa oli konekivääriryhmämme alistettu kiväärijoukkueelle, jonka johtajana oli pyhäjokinen poika, luutnantti Erkki Jansson. Etenemisemme pysähtyessä levittäydymme ja valitsimme kaiken varalta puolustusasemat.

Tuo lokakuun toinen päivä ja sitä seuraava yökin oli kohdallamme rauhallinen, vain vähäistä vihanpitoa. Sen saatoimme todeta, että olimme törmänneet niin vahvaan viholliseen, että eteneminen ilman oman tykistön tulitukea olisi edessä olevassa avoimessa maastossa silkkä itsemurha.

Aloite siirtyy saksalaisille

Seuraava päivä, eli lokakuun kolmas päivä valkeni pilvipoutaisena. Konekivääriryhmämme oli asemassa metsän reunassa, menosuuntaamme nähden Laivaniemen tien vasemmalla puolella noin 200 metrin etäisyydellä tiestä. Edessä oli laaja niitty- ja peltoaukea, jonka takana saksalaisten asemat olivat noin 600–800 metrin päässä. Saksalaiset osoittivat aktiivisuuden merkkejä jo aamusta alkaen ja hyökkäsivät Kemin tien suunnassa rajoitetuin voimin ilman menestystä. Asemien välisen pitkän etäisyyden ja metsän antaman näkösuojan vuoksi liikuimme asemissamme melko vapaasti. Saksalaiset huomasivat liikkumistamme ja niin saimme 20 millin ilmatorjuntakiväärillä ammutun puissa räjähtäväksi tarkoitetun kranaattisarjan sekaamme, minkä seurauksena kaksi ryhmäni miestä haavoittui sirpaleista. Jatkossa varoimme liikkumasta, mutta siitä huolimatta saimme hetken päästä toisen kranaattiryöpyyn niskaamme, ja niin oli kolmas mies vietävä JSP:lle. Nyt katsoimme viisaammaksi siirtyä pellolle aseisiin, sillä puiden rungoissa räjähtävien kranaattien sirpaleilta ei metsässä ollut suojaa. Onneksi noiden haavoittuneiden veljien vammat olivat suhteellisen lieviä ja heistä kaksi elää vielä. Toinen noista veljistä, Niilo Hassinen asuu Pulkkilassa ja toinen, Kaleva Tirronen, Hausjärvellä.

Saksalaisten toimeliaisuus lisääntyi päivän mittaan ja se osoitti selvästi hyökkäyksen valmistelua. Tapansa mukaan saksalaiset esiintyivät äänekkäästi ja he olivat täysin tietoisia siitä, että suomalaisilta puuttui raskaampi aseistus. He käyttäytyivät ylimielisen röyhkeästi tuomalla tykistöänsä täysin näköalalle paikkaan, missä ne tavallisessa sodankäynnissä olisivat tulleet heti tuhotuiksi. Päivä oli kulunut pitkälle iltapäivään valmistauduttaessa puolin ja toisin tulevaan koitokseen, kun saksalaisten puolelta kuului raskaiden moottoreiden käynnistysääniä. Hetken kuluttua

muutama hyökkäysvaunu ilmestyi näkövälille ja samalla saksalainen tykistö aloitti tappavan tuli-iskunsa. Vaikka olimme vain tuon parisataa metriä Laivaniemen tiestä syrjässä, saimme melkoisen rauhassa, ikään kuin taisteluharjoituksessa, näköalapaikalta seurata, kuinka saksalaiset suuntasivat koko raskaan aseistuksensa tuli-iskun varsin suppealle alueelle tienvarressa sijaitseviin asemeimme. Näköalapaikkamme oli siinäkin suhteessa erinomainen, että tienvarren puolustusasemat olivat runsaat sata metriä meidän ryhmämme asemia taaempana. Tuli-isku vaikutti meistä sivusta seuranneista niin täydelliseltä ja tarkalta, että arvelimme sen täydellisesti murskaavat puolustuksemme. Saksalaiset ampuivat tien varteen savuverhon, jonka suojassa panssareiden tukema hyökkäys eteni. Me pääsimme jonkin aikaa sivusta tulittamaan panssareiden suojassa etenevää jalkaväkeä, kunnes he häipyivät savuverhon suojaan.

Linjamme murtuivat tien varressa, minkä vuoksi jouduimme jättämään asemamme ja vetäytymään Kemi-Tornio maantielle. Kun Kemin tienvarrenkin puolustus oli murtunut, jouduimme edelleen vetäytymään Kyläjoen länsipuolelle. Joukkueemme johtaja luutnantti Junnila makasi pahoin haavoittuneena hevöskäräyksissä Kyläjoen rautatiesillalla. Myös Junnilan lähetti oli haavoittunut ja Junnila kuoli myöhemmin sotasairaalassa.

Pataljoonamme kärsi tuon päivän taisteluissa erittäin raskaat tappiot. Konekiväärikomppaniamme menetti tuona päivänä kymmeniä miehiä, osa kaatuneina osa haavoittuneina. Laivaniemen tien suunnassa taistelleen vahvennetun komppanian tappiot olivat nousseet yli 50 %:n. Meidän konekiväärijoukkueestamme meni tuossa tienvarren taistelussa yksi ryhmä niin täysin, että vain yksi mies säilyi vahingoittumattomana. Häinkin tosin jäi tuossa tuiskeessa saksalaisten sekaan, mutta selvisi iltayöstä omalle puolelle. Tuon ryhmän mukana katosi kaksi Oulaisten poikaa, joiden kohtalo on edelleen tuntematon.

Saksalaiset olivat nyt ensimmäisessä hyökkäyksessään temmanneet aloitteen käsiinsä ja meidän oli järjestettävä puolustus kuntoon Kyläjoen länsipuolelle. Junnilan haavoittumisen jälkeen minun ryhmäni joutui vänrikki Peter Oeschin joukkueeseen. Meidät käskettiin asemaan Tornio-Kemi rautatien eteläpuolelle metsän reunaan. Asemiemme ja rautatien väli oli pelto- ja niitty-aukeaa ja asemeimme näkyi äsken ylittämämme Kyläjoen rautatiesilta. Oikealla, meren puolella maasto oli metsäisempää. Ne saksalaiset jalkaväkimiehet, jotka olivat siellä metsäalueella päässeet jo yläjoen länsipuolelle, pyrkivät nyt takaisin joen itäpuolelle.

Heti uuteen asemapaikkaan tullessamme käytin rauhallista hetkeä hyväksi ja tutustuin konekivääriin ampuma-alaan huolella. Maaston tasaisuuden vuoksi tutustuin myös ympäristömaastoon laajemminkin siltä varalta, että puolustuksen jossakin pettäessä joutuisimme vetäytymään. Ihmettelin, miksi saksalaiset keskeyttivät hyvin alkaneen hyökkäyksensä ja miksi he antoivat meidän tarrautua heti uusiin aseisiin ja asettua puolustukseen. Syynä saattoi olla pioneeriemme suorittama Kyläjoen siltojen räjäyttäminen, vesistön ylityskaluston puuttuminen, aiheuttamamme tappiot tai joukkojen meno sekaisin metsämaastossa. Oli miten oli, meille tarjoutui hyvä tilaisuus kaivautua käytettävissä olevin keinoin ja ainakin rakentaa maanpäällisiä asemia.

Nälkäkin alkaa vaivata

Nyt jälleen jouduimme alueelle, mistä ei löytynyt sopivalta etäisyydeltä minkäänlaista rakennusta, jossa olisimme voineet käydä vuorotellen, vaikka edes muutaman tunnin kunnolla nukahtamassa. Jälleen oli määrissä kampeissa koetettava kestää yön yli, nukahtaa muutama minuutti, hypellä taas hetki lämmön palauttamiseksi ja yrittää edelleen muutaman minuutin nukahtamista. Iltä oli muuttumassa pimeäksi ja oli minun vuoroni yrittää nukkumista istuma-asennossa potterossa, kun joku tönäisi ja kysyi: "Onko sinulla mitään syötävää, minulla on niin helevetin nälkä?" Kysyjä oli Katajamäki, joka ainoana oli selvinnyt tienvarressa tuhoutuneesta ryhmästä. Sanoin hänelle selässäni olevassa reppussa olevan vähän leipää ja jotakin leivän päällekin. Pyysin myös, ettei hän söisi aivan kaikkea, koska ei ollut tietoa saadaanko vielä huomennakaan mitään ruokaa. Keittoruokaa oli saatu viimeksi Oulussa. Onneksi olin heti Ouluun tultuamme päässyt käymään omavaltaisella lomalla kotonani Oulaisissa, joten syötävää oli riittänyt tarjota kavereillekin, joten ruuan puolesta olimme tulleet toimeen. Nukuin, vaikka Katajamäki kaiveli selässäni olevaa reppua, enkä tiennyt milloin hän lähti. Herättyäni havaitsin, että Katajamäki oli syönyt kaikki evääni, ja myöhemmin kuulin hänen menneen samana yönä Ruotsin puolelle, enkä ole miestä sen koommin tavannut.

Yö kului ilman minkäänlaista häirintää. Olimme yrittäneet nukkua vuorotellen ja valveilla olijat olivat tarkkoina ja herkistivät aistejaan, erityisesti kuuloaan, sillä asemamme olivat satakunta metriä Kyläjoen vesirajasta. Jokivarsi oli kohdallamme alavaa ja aukeaa, minkä vuoksi emme voineet miehittää aivan jokivartta. Saksalaisilla oli siten mahdollisuus ylittää joki pimeän turvin ja päästä asemeimme eteen kuolleeseen kulmaan. Onneksemme saksalaiset eivät arvanneet mahdollisuuksiaan tai sitten jostakin muusta syystä eivät käyttäneet tilaisuuttaan hyväkseen. Päivän valjetessa odotimme jännityksellä, mitä tuleman pitää. Varmasti meistä jokainen sisimmässään toivoi, että puolustuksemme tueksi olisi saatu omaa tykistöä ja lisää kranaatinheitteitä tai ainakin lisää kranaatteja heittämiimme. Ilmeisesti niihin heittämiimme, jotka olivat mukana, ei ollut riittävästi kranaatteja, sillä tähän mennessä en ollut nähnyt tai edes kuullut yhtään omalta puolelta ammutun kranaatin räjähdystä. Maaleista ei toisista ollut puutetta: oli tykkiasemia, oli läpimurtoon valmistautuvia hyökkäysvaunu- ja miehistökeskityksiä. Ja missä olivat omat ilmavoimat? Niitäkään ei näkynyt eikä kuulunut. Sen sijaan saksalaiset lentokoneet olivat jo edellisen päivän aikana pommittaneet Røytän satamaa ja saaneet aikaan melkoista tuhoa vaikeuttaen suuresti suomalaisten joukkojen kuljetuksia ja huoltoa.

Viinasta ei kaikilla ole puutetta

Tornioon oli meidän rykmenttimme jälkeen saapuneet myös divisioonamme toiset yksiköt, JR 53 ja ErP 13. JR 53:n III Pataljoona, joka oli saapunut Røytään lokakuun toisena päivänä, oli suunnattu Tornio-Kemi tien varteen ja oli mukana taisteluissa jo lokakuun kolmantena päivänä. Rykmenttimme I ja II Pataljoona olivat vallanneet Røytään tulopäivänämme Tornion asemanseudun sekä sen itäpuolella sijainneen saksalaisten majoitus- ja varastoalueen "Pikku-Berliin". II Pataljoona löysi "Pikku-Berliinistä" ison alkoholijuomia sisältäneen parakkirakennuksen. Kohta oli suurin osa pataljoonasta, komentaja mukaan luettuna, sellaisessa kunnossa, että pataljoonan eteneminen oli pysähtynyt siihen. Siihen päättyi myös juopotteluun osallistuneen pataljoonan komentajan ura, hänet vangittiin. Halsti oli kova ja vaativa komentaja, hän ei voinut hyväksyä juopottelua tilanteessa, joka vaaransi koko operaation onnistumisen. Halsti oli kova alaisilleen, mutta hän oli kova myös itselleen. Hän oli energinen ja liikkuva rykmentinkomentaja, joka uskalsi ja jolla oli aikaa tulla etulinjaankin. Toisen pataljoonan komentajaksi Halsti määräsi meidän pataljoonassamme komppanian päällikkönä toimineen kapteeni Toivosen. Halsti antoi myös toiselle pataljoonalle käskyn siirtyä Kemin tien varteen. Tornion rautatieaseman pohjoispuolelle jäi tässä vaiheessa majuri Malmivaaran komentama I Pataljoona. I Pataljoona selvisi Malmivaaran kovien otteiden ansiosta Kuningas Alkoholin haitoista huomattavasti vähäisemmin vaurioin kuin naapurinsa ja onnistui etenemään Ala-Vojakkalan tienhaaran tuntumaan saakka. Lisäksi I Pataljoona oli pystynyt lokakuun kolmatta päivää vasten motittamaan saksalaiset Ala-Vojakkalan tienhaaran luona. Motti ei kuitenkaan pitänyt, vaan saksalaiset onnistuivat murtautumaan ulos motista neljännen päivän vastaisena yönä.

Menetyksinä konekivääri, ampuja ja apulainen

Meidän kohdallamme lokakuun neljäs päivä kului maanpäällisten asemien teossa sivu puolen päivän, eikä mitään erityisempää tapahtunut. Kävi jo mielessä, että ovatko suomalaiset edenneet etelästä Kemin suuntaan niin pitkälle, että saksalaisten on lähettävä vetäytymään myös täältä Kyläjoen maisemista Laurilan kautta pohjoiseen. Kohta kuitenkin saattoi äänistä päätellä, että hyökkäysvalmistelut ovat käynnissä ja saman tien se räjähti. Tuntui kuin pala olisi tarttunut kurkkuun ja henkeä salpasi, kun saksalaiset avasivat "pellit". Voimakkain keskitys suuntautui maantien ja rautatien tuntumaan, joka oli tuossa tuokiassa räjähdysten nostattaman pölyn, savun ja savukranaattien nostattaman verhon peitossa. Tuli-isku vaikutti heti alkuun huomattavasti voimakkaamalta kuin edellisen päivän isku Laivaniemen tien varteen, mutta toisaalta se hajaantui tuntuvasti laajemmalle alueelle, Selvisimme keskityksestä naarmuitta, sillä jälleen ryhmäni säästyivät kaikkein pahimmalta ryöpölyltä, olimme pahimman keskityksen sivussa. Keskityksen siirryttyä hieman taaemmaksi ja savun hiukan hälvettyä totesimme puolustuksemme jälleen petteyneen meidän vasemmalla puolella. Kohdallamme Kyläjoen ylitys tuotti saksalaisille niin paljon vaikeuksia, että meillä ei ollut mitään ongelmia. Seurasimme tarkkana tilanteen kehittymistä

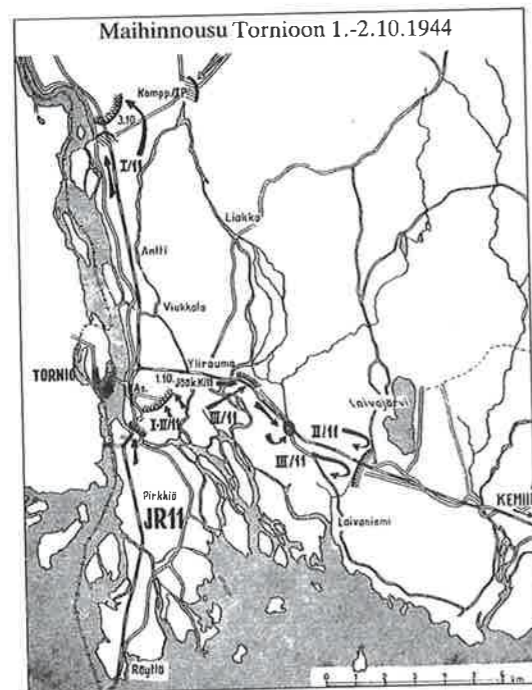

vasemmalla, jonne pystyimme tulittamaan eteneviä saksalaisia. Siinä taiston tuoksinassa meitä kohtasi ikävä yllätys, selkämme takana räpähteli teräviä konetuliaseiden sarjoja. Mitä nyt, onko puolustus pettänyt myös oikealla, ovatko saksalaiset jo selkämme takana. Selvitimme tilanteen nopeasti, jolloin totesimme murtuman tapahtuneen myös oikealla ja saksalaisten päässeen selustaamme. Olin edellisenä iltana tutustunut ympäristöön ja selustaamme, joten uskoin pystyvämme selviytymään pinteestä. Kerroin tilanneselvityksessä mukana oleville miehille miten menettellään ja pyysin odottamaan, kunnes koko ryhmä on koossa. Tullessani konekivääripesäkkeelle olivat ampuja ja apulainen jämerästi töissä. Selostin tilanteen, pyysin ottamaan varsinaisen ja vyölaatikoita sekä koppasin pari vyölaatikkoa ja kerroin juoksevani muun osan ryhmästä kiinni ja pidättäväni heitä, että lyödään sakilla saksalaiset ja murretaan läpi. Ryhmäni muut miehet olivatkin säilyttäneet malttinsa ja malttaneet odottaa. Ampuja ja apulaista odottaessamme selostin vielä tilanteen ja sen, miten jatkossa menettellään. Kun ampujaa ja apulaista ei kuulunut, pyysin erästä ryhmämme miestä käymään katsomassa, mikä heitä viivytti. Mies palasi tyhjin toimin ja kertoi käyneessä tyhjässä pesäkkeessä tapaamatta ketään. Nyt ei ollut aikaa laajempiin etsintöihin, vaan lähdimme pyrkimään pois jo lopulliselta loukulta tuntuvasta paikasta. Etenimme matalina ja varovasti pellon ja metsän rajassa olevan luonnonojan vartta, jonka reunan suojassa oli pieni kuollut kulma. Saksalaiset ampuivat parin- kolmenkymmenen metrin päästä ylitsemme pellolla vetäytyviä joukkojamme. Aivan ilmeisesti saksalaisten huomio oli kiinnittynyt etemmäksi pelolle ja me onnistuimme selvittämään itsemme aivan heidän nokkansa editse omalle puolelle.

Meille jäi pitkäksi aikaa epäselväksi kiväärimme ampujan ja hänen apulaisensa kohtalo. Toivoimme parasta, mutta pelkäsimme pahinta, kun heitä ei vielä seuraavanakaan päivänä ilmestynyt joukkoomme. Taistelujen sitten aikanaan tauottua Kemin tien suunnassa, kävin veljien katoamispaikalla. Heistä ei löytynyt jälkeäkään, mutta löysin konekiväärin, joka oli hajotettu, piippu, lukko, luisti ja kädensijat olivat poissa. Olimme menossa jo Rovaniemen pohjoispuolella, kun ampujan apulaisena toiminut sotamies palasi takaisin yksikköömme ja kertoi: "Me emme uskaltaaneet tulla sitä ojanvartta, kun siinä ammuttiin niin kovasti. Lisäksi siinä kävi mielessä epäily, josko te jätitte meidät ja miten teille siinä rytkäkässä kävi. Me ylitimme sen ojan portaan kohdalta, ja kohta kun lähdimme juoksemaan peltoa pitkin, Einoon sattui ja heti kuolettavasti. Minä heittäydin pellon ojaan, odotin pimeää ja lähdin pyrkimään Kemin suuntaan." Hänen seikkailunsa saksalaisten seassa olisi jo yhden kertomuksen arvoinen.

Vetäytyessämme Raumonjokivarteen ja ylittäessämme jokivarren peltoaukeaa jouduimme Stukien hyökkäyksen kohteeksi. Muutama kuukausi aiemmin olimme Karjalan kannaksella Nuoskuanselällä nauttineet Stukien syöksypommituksesta. Tuo Nuoskuanselällä taisteltu kesäkuun 26. päivä on monille meille mukana olleille jäänyt lähtemättömästi mieleen, olihan se yksi sodan raskaimmista. Stukien tulo avuksemme tuon päivän iltana oli osaltaan vaikuttamassa silloin saavuttamaamme torjuntavoittoon. Siellä kivikkoisessa maastossa Stukien iskuissa tuntui olevan tehoa. Nyt kun itse olimme hyökkäyksen kohteena, tuntui teho pehmeällä pellolla jäävän varsin vähäiseksi. Multaa ja soraa satoi päällemme, mutta ryhmämme selvisi tappioita ja koko pataljoonankin tappiot taisivat jäädä varsin vähäisiksi.

Joukkueenjohtajamme, luutnantti Junnilan kaaduttua edellisenä päivänä, määrättiin

Jouni Kallioniemi, Lapin Sota 1944-1945. Raisio 1990.

ryhmäni raahelaisen vänrikki Peter Oeschin joukkueeseen, jossa tosin jouduimme olemaan vain yhden päivän. Kun konekiväärimme ampuja ja apulainen sekä koko konekivääri olivat kadoksissa, saimme panssarirykkit ja meidät määrättiin komppaniamme panssaritorjuntajoukkueeseen. Pääsimme joukkueeseen, jossa olin ollut haavoittumiseeni saakka Kannaksella, ja jonka johtajan oli luutnantti Lauri Hannila, hänkin Raahen poikia. Joukkueen varajohtajana oli ylistarolainen ylikersantti Jussi Rautakorpi. Rautakorven puolijoukkueessa olin ollut koko Uhtuan suunnalla oloajan, joten me tunsimme toisemme hyvin. Tunsimme toistemme heikkoudet ja mahdolliset vahvatkin puolet ja siten saatoimme myös kriittisissä tilanteissa luottaa toisiimme. Ryhmämme tehtäväksi tuli miehittää Tornio-Kemi tien eteläpuolella Ala-Raumonjoessa oleva kahlaamo, joka sijaitsi noin kilometrin etäisyydellä tiestä.

Selkä seinää vasten

Päivän aikana olimme joutuneet vetäytymään Kyläjokivarresta Raumonjokivarteen eli pitkälti toista kilometriä. Tähän saakka oli paikallistuntemuksestani ollut etua, mutta nyt siitä alkoi tulla rasite, sillä tiesin, että Torniojokeen, joka oli selkämme takana, oli enää vain kolmisen kilometriä. Mieltäni kiusasi ajatus, mikä on rykmenttimme ja muiden jo Tornioon saapuneiden joukkojemme kohtalo, ja miten meidän itsemme käy, jos vielä jouduimme antamaan periksi. Olimme tulleet lähelle viimeistä rajaa. Mitä on enää tehtävissä, jos linjamme vielä tässäkin pettävät? Onneksemme saksalaiset eivät nytkään painaneet kohdaltamme heti päälle, joten jäi taaskin hyvä tilaisuus tarkempaan maastontiedusteluun. Tiedustelun tulos antoi takamaastosta vielä huonomman kuvan kuin mikä oli muistissani. Selkämme takana olevan harjanteen takana avautui tasainen pelto- ja kyläaukea, jossa "piilopaikat" olivat hukassa.

Päivän tapahtumat olivat osoittaneet jälleen, että saksalaisilla oli tykistönsä ansiosta ja tukemana selvä ylote. Kun meillä ei vielääkään ollut tykistöä käytettävissä, saattoivat saksalaiset valita tykistönsä tuliasemat parhaalta mahdolliselta paikalta ja kun mikään ei häirinyt heidän tulenjohtonsa toimintaa, oli selvää, että heidän tuli-iskunsa olivat tarkkoja ja tuhoa tuottavia ja aiheuttivat pataljoonallemme jälleen raskaita tappioita. Ryhmämme ei vielä ollut joutunut pahimpaan keskitykseen ja kuitenkin olimme menettäneet riveistämme jo viisi miestä. Kuinka hirvittävät olivatkaan tappiot niillä alueilla, joihin saksalaisten voimakkaimmat läpimurtokeskitykset kohdistuivat? Emme tienneet sitäkään, oliko avuksemme tuotu lisää joukkoja. Näiden varsin epätietoisten ja ikävien tunteiden vallitessa valmistauduimme seuraavaa koitosta varten. Ilta oli suhteellisen rauhallinen, jolloin oli tilaisuus puolustusasemien rakentamiseen ja ehkä vähän nukahtamiseenkin poteroissa. Kohdallamme Ala-Raumonjoen itäpuolella, saksalaisten puolella, oli lato täynnä heiniä. Lapsuuden ja nuoruuden tuttavani sotamies Kosti Virtanen ehdotti minulle. "Mennään tuonne latoon nukkumaan, eivät saksalaiset sinne yöllä tule, kun eivät nyt hämärisäkään ole tulleet." Varoitimme kavereita, etteivät ampuja tuhraisi meitä ja kahlasimme joen yli. Vaikka jalat olivat jo ennestään märkinä, niin kylmältä se lokakuinen vesi tuntui. Ladossa olisi ollut hyvä nukkua, mutta vaikka varmasti olimme väsyneitä ja unentarve valtava, ei siinä uni tullut, ei Kostillekaan, vaikka hän oli tunnetusti kova ja vahvahermoinen sotilas. Uni ei tullut, koska oli pidettävä kaikki aistit valppaina, etteivät saksalaiset pääse yllättämään. Vietettyämme ladossa ehkä pari kolme tuntia kahlasimme omalle puolelle ja toimme kantamukset heiniä poteroihimme.

Tuoretta maitoa ja kranaatteja

Lokakuun viidennen päivän valjetessa odotimme saksalaisten jatkavan hyvin menestyneitä hyökkäyksiään ja käyvän päälle heti aamun sarastaessa. Näin ei kuitenkaan tapahtunut lohokollamme, vain tavanomaista häirintätulta ja joitakin kranaattiryöppyjä saimme niskaamme. Torniojokivarresta, aseman pohjoispuolelta kuului sen sijaan valtava jyminä. Saksalaiset aloittivat siellä jo aamulla voimakkaan raskaiden aseiden tuli-iskun. Äänistä saattoi päätellä, että puolustuksemme on siellä joutunut lujille. Päivän vanhetessa taistelujen äänet tuntuivat kuuluvan jo huomattavasti lähempää Tornion rautatieasemaa kuin aamulla. Meidän päivämme kului maanpäällisiä

asemia parannellessa ja jollakin tavalla vain hiljensi ampumisen osalta. Ampumisen hiljennyttä kuulin lehmän kellonäänen selustassamme olevalta pellolta. Näikä teki minut uteliaaksi ja lähdin katsomaan. Tapasin Mansikin pellon reunassa täydessä syöntitouhussa. Kaivoin pakin repustani ja ryhdyin maanittelemaan Mansikkia, joka vahtasi minua hyvin tyhmän näköisenä. Olin jo muutaman metrin päässä Mansikista, kun se yhtäkkiä otti muutaman laukkahypyn ja samalla sen kaulassa oleva kello kalkatti oikein kuuluvasti. Pääsin vielä toisenkin kerran aivan lähelle, jolloin sama toistui. Ilmeisesti saksalaisetkin kuulivat kellon äänen ja tekivät siitä aivan oikeat johtopäätökset ja rävyttivät pellolle sarjan kranaatteja. Onneksemme kranaatit eivät sattuneet aivan kohdalleen, joten minä ja Mansikkikin selvisimme naarmuitta. Sillä kertaa minun oli luovuttava, mutta vähän myöhemmin saimme Mansikin sakilla kiinni ja myös tilkkasen maitoa.

Päivä oli kulunut jo pitkälle iltapäivään, kun oikealla puolellamme olevan kahlaamon tienoon puolustajat joutuivat kokemaan nyt erittäin tarkan ja voimakkaan tuli-iskun. Saksalaiset keskittivät iskunsa jälleen varsin suppealle alueelle, pääsivät tunkeutumaan Ala-Raumonjoen yli ja saivat pienen sillanpäätä joen länsirannalta. Saksalaiset kärsivät kuitenkin erittäin raskaita tappioita eivätkä kyenneet laajentamaan sillanpäätä, vaan joutuivat pimeän turvin vetäytymään takaisin joen itäpuolelle ja luopumaan sillanpäätä.

Tuntui kuin koko maailma repeäisi

Seuraavan aamun, lokakuun kuudennen, sarastaessa tuntui kuin koko maailma repeäisi. Helvetti oli päässyt irti. Siinä hornanmyrskyssä ei voinut erottaa, mihin saksalaiset nyt suuntasivat pääiskunsa, mutta minusta kuulosti, että voimakkain jyllinä kuului oikealta puolelta. Keskeytyksen siirryttyä taemmaksi alkoi oikealta juosta miehiä selustaamme. Naapurikahlaamolla oli tapahtunut murtuma ja taakse juoksevat olivat aivan pakokauhun vallassa. He kertoivat saksalaisten murtautuneen läpi ja olevan jo selkämme takana pelto- ja kyläaukealla. Tilanne oli murtokohdan sivulla riistäytynyt hallitsemattomaksi pakoon juoksuksi. Pako tarttui meihinkin, tempaisi meidät mukaansa ja niin olimme mekin matkalla kohti Tornionjokea kuin lammaslau-ma. Ylitimme takanamme olevalla harjanteella sijaitsevan tukilinjan ennen kuin totesimme, että eiväthän ne saksalaiset vielä olekaan selkämme takana ja tällä aukealla. Silloin tehtiin nopea täyskäännös. palattiin juoksujalkaa takaisin tukilinjalle ja siinä hetken tilannetta seurattuaamme entiselle linjalle ja aseisiin, joita saksalaiset eivät olleet ehtineet miehittämään. Minne lienee osa juoksijoista juossut, mutta suurin osa meistä palasi heti takaisin. Hävetti moinen hätäily.

Oikean puoleisen kahlaamon kohdalta olivat saksalaiset onnistuneet ylittämään Ala-Raumonjoen ja päässeet etenemään noin 200 - 400 metriä, harjanteella sijaitsevan tukilinjamme eteen, johon saksalaisten hyökkäys kilpistyi. Tilanne rauhoittui hetkeksi saksalaisten kärsimien raskaiden tappioiden vuoksi, minkä lisäksi Ala-Raumonjoki hidasti heidän täydennysjoukkojen kuljetuksiaan. Halsti oli nyt päättänyt käyttää reservipataljoonaansa, majuri Linnakorven komentamaa III/JR 53 vastahyökkäykseen. Luvan reservipataljoonan käyttöön Halsti oli kriittisestä tilanteesta huolimatta saanut vasta kello 10 - 11 seutuvilla. Pataljoonan siirtyminen hyökkäys-aseisiin jalkaisin vei paljon aikaa.

Suurista tappioistaan huolimatta saksalaiset eivät hellittäneet, mutta myös meidän pataljoonamme rippeet, selvittyään pakoon juoksun hämmingistään, taistelivat jälleen kuin parhaina päivinään Karjalan kannaksella. Näin tuon lokakuun kuudennen päivän taisteluista muodostui erittäin verinen yhteenotto. Jokainen meistä tunsikin nyt selän takana olevan avomaaston. Olimme viimeisellä rajalla, selkä seinää vasten. Mikäli nyt tukilinjan harjanne pettäisi ja vihollinen pääsisi harjanteen herraksi, heille avautuisi harjanteelta Tornionjoen suuntaan avomaasto. Sellaisessa maastossa saksalaisten aseylivoima ja heidän saamansa taistelukoulutus pääsisivät entistä tehokkaammin esille. Pataljoonamme komentaja Pentti Valkonen tiesi, että hänen paikkansa, tilanteen jatkuessa erittäin vaikeana, oli olla paikan päällä rohkaisemassa ja itse johtamassa puolustustais-telua, jotta kovia kokenut ja lopen uupunut pataljoona kestäisi vielä muutaman tunnin. Hän tiesi, että apua oli tulossa ja että seuraavana yönä pataljoonalla on viimeinkin mahdollisuus päästä lepoon. Valkonen ei itse lepäämään päässyt, vaan kaatui torjuessaan panssarintorjuntatykin am-pujana saksalaisten viimeistä rynnistystä tukilinjamme vastaan. Kuolemansa jälkeen Valkonen sai nimityksen Mannerheim-ristin ritariksi.

Vihdoinkin lepoon

III/JR 53:n vastahyökkäys johti menetetyn alueen takaisinvaltaukseseen ja iltaan mennessä taistelu taukosi Ala-Raumonjoki linjalla. Äänistä saatoimme päätellä, että taistelun tauottua sak-salaiset lähtivät vetäytymään Kemin suuntaan. Myöhemmin illalla majuri Linnakorven III/JR 53 otti meiltä asemat vastaan ja me pääsimme viimeinkin, liki viikon kestäneiden yhtäjaksoisten taisteluiden jälkeen lepoon. Olimme tosi surkean näköisiä Suomen armeijan sotilaita. Olimme väsyneitä, nälkäisiä, märkiä ja muraisia. Verestävät, hiukan elottoman oloiset silmät kuitenkin kiiluivat partaisen ja likaisen naaman syvästä silmäkuopista. Vaikka olimme nyt päässeet lepoon ja selvinneet hengissä, ei siitä kukaan voinut kunnolla iloita, kun totesimme, kuinka vähän meitä oli enää jäljellä, ja varsinkin kun kuulimme, kuinka moni hyvä aseveli oli joutunut antamaan kaikkensa ja poistunut riveistämme ikuisesti.

Heikki Kallion tulikaste Maaselän kannaksella

Heikki Kallio kirjoitti sodan jälkeen muistiin: ”Jatkosota alkoi kesällä 1941 ja sitä kesti yli kolme vuotta. Minäkin jouduin lähtemään hyökkäyskesän syyskuun ensimmäisenä päivänä va-kinaiseen ja tammikuussa rintamalle. Itsenäisyyspäivänä oli valanteko Haapajärven kirkossa. Oli tammikuu 1942, kun lähetettiin Haapajärveltä härkävaunuissa sinne jonnekin. Se oli elämäni pisin viikko.”

1921 syntynyt Heikki Kallio taisteli jatkosodan aikana Maaselän kannaksella, Savujärvellä ja Susjärvellä. Kirjoituksissaan sotamies muistelee ensimmäisiä taistelukokemuksiaan: ”Näin saa-vuttiin Maaselän kannakselle keskelle tykistökeskitystä. Ihan niin kuin vihollinen olisi tiennyt, että taas tulee uusia joukkoja etulinjaan, että annetaan vähän pojille tulikastetta.”

Ensimmäisestä tulituksesta sotamies Heikki Kallio selvisi haavoittumatta. Vasta rintamalle tulleet miehet pääsivät pimeyden tullen ryömimään täyteen ahdettuun poteroon, joka oli löydet-tävä käsikopelolla. Heikki Kallion omien sanojen mukaan korsussa oltiin kuin ”sillit tiinussa”, mutta tyytyväisinä siitä, että oli selvitty ensimmäisestä tulikasteesta turvaan. Unta ei tarvinnut odotella.

Pelon tunteet tulivat etulinjassa tutuiksi. Heikki Kallio muistelee vuodelta 1995 olevassa kir-joituksessaan, miten vartiovuorossakin joutui joskus kovasti jännittämään. Vartiopäällikkö vei miehet kuulovartiioon, tunnussanaa kertomatta. Vaaratilannehan siitä aiheutui, vaikka oltiin omi-en puolella. ”Oltiin konekivääriin edessä peloissaan, vaan suomen kieli pelasti.”

Etulinjassa, aivan kuten arkisessa työssään Rukkisperän pelloilla, Heikki Kallio turvasi Ju-malaan. Rintamalla sotamiestä lohduttivat äidiltä saadut kirjeet. Muisteluksissaan Heikki Kallio kirjoittaa, että ”äiti kirjoitti rintamalle niin uskovaisia kirjeitä, että luettuani levitin ne lumihan-gelle ja tuuli sai viedä ne vihollisen puolelle.”

Henkilökohtainen usko antoi sotamiehelle voimaa. Sen merkitys korostui kaikissa Heikki Kallion kertomissa ja kirjoittamissa sotamuisteluksissa. Lastenlapsilleen pappa muisteli ensim-mäistä lomaansa rintamalta. Äiti istui pihalla kiikussa, kun perheen ainoa poika tuli yllättäen kotiin. Äidiltä katosivat kaikki sanat, niin onnellinen hän oli, kun poika oli vielä elossa.

Heikki Kallio selvisi jatkosodasta haavoittumatta. Elämäntyönsä kotitilan pelloilla ja nave-tassa tehnyt maanviljelijä avioitui jatkosodan jälkeen. Perheeseen syntyi 11 lasta, joista vanhin ja nuorin jäivät Heikin jälkeen jatkamaan tilanpitoa. Ruotukaverit pysyivät sotamiehen mielessä koko elämän ajan. Heitä luonteeltaan puhelias Heikki jututti niin veteraanijuhlissa kuin erilaisissa kuntoutuksissakin.

Toukokuussa 2005 kuolleet veteraanit jäi jälleen runsaasti sota-aiheisia runoja, joista yhden on säveltänyt haapavetinen kanttori Martti Murtoperä. Kun isänmaa kutsui on runo, jossa sotamies kuvailee sodan aiheuttamaa hätää ja kaatumisen pelkoa. Runossa tulevat esille myös nuoren sotilaan isänmaastaan kokema vastuun tunne sekä luottamus Jumalan antamaan apuun.

Kun isänmaa kutsui

*Me marssimme yhteen tahtiin
isänmaatamme puolustamaan.
Emme luottaneet maalliseen mahtiin
vaan Luojaan ainoastaan.
Oli eessämme tehtävä raskas
ja vielä niin vastuullinen.*

*Idän taivas salamoit
tulsta ja rautaa
ja vihollinen etumaastossa
ja tykistö pehmitti kaukaa.
Lentopommituskin siellä
sodan leikkiin yhtyi vielä.
Voi sitä pauketta ja jylinätä,
kyllä siinä usein oli hätä.*

*Tää oli ensi tervehdystä
myös meille nuorille sotilaille.
Rivit tarvitsi täydennystä,
koska moni jäi niille teille.
Uhreja vaati isänmaa.
Me heitä jäämme muistamaan.*

*Ei siellä tykistötulen alla
mieli ollut korkealla.
Puita kaatui, maa lensi,
ken meistä kaatui ensin?
Sodan hetkinä ankarina
moni vaipui sankarina.*

*Sankarihaudat kertovat meille
näistä uhreista raskaista.
Nyt kunnia kaikista heille,
näin kaikkensa antaneille,
että täällä saamme
polvesta polveen,
kylvää ja rakentaa
tätä isänmaatamme ihanaa.*

*Hyvin on korkein siunannut
isänmaatamme ja kansaa.
Näin rauhan vuosia antanut
Hälle kiitoksen haluan antaa.
Ei puutetta ole juuri mistään
ja hyvät on välit länteen ja itään.*

Heikki Kallio, sotamies

Tauno Karhumaa taisteli konekiväärimiehenä Syvärillä

Tauno Karhumaa palveli JR 8:ssa, jonka komppanianpäällikkönä toimi luutnantti Karitie. Lähes koko sota-aika kului konekiväärimiehenä Syvärillä ja vanhan rajan tuntumassa. Hän ei joutunut Kannaksen taisteluihin. Porukka joutui perääntymään Suomen rajalle. Kun rauha solmittiin, venäläiset jatkoivat tulitusta vielä yhden päivän ajan.

Välirauhan jälkeen vuorossa oli pohjoisen sota saksalaisten pois ajamiseksi. Vanhalta rintamalta sotilaat kuljetettiin Ouluun ja sieltä miehistön kuljetuslaivalla Tornioon. Eläinten kuljetuslaiva sen sijaan ammuttiin upoksiin matkalla. Tornioista kuljettiin saksalaisten perässä Muonioon saakka, josta palattiin marssien takaisin Ouluun, eikä laivakuljetusta ollut apuna. Oulusta kuljettiin Raaheen kotiutusta varten.

Jouko Koivu

Sulo Kauttio evakossa ja sodassa

Sulo Kauttio.

Koti oli Sallassa

Perheellä oli uusi talo Kauttion kylässä Kauttionjärven itärannalla, jonne on matkaa nykyrajalta 5-6 km. Hyvinvoivalla tilalla oli karjaa monta lehmää, sikoja, 30 lammasta ja parhaimmillaan yli 100 kirjaporoa. Maata oli 186 ha ja lisäksi valtiolta 50 vuoden vuokralla nautintaniittyjä. Heinä tehtiin luonnonniityiltä. Kesälaitumilla karhu tappoi joskus karjaa, mutta kovin suurta harmia karhuista ei ollut, koska ne oli hävitetty hyvin vähiin siltä seudulta.

Talvisodan syttyessä evakkoon

Olin 16-vuotias, kun piti lähteä evakkoon. Keskiyöllä marraskuun viimeisenä yönä tuli sana, että aamulla kuudelta pitää kokoontua Kauttiojärven toiselle puolel Sovankylään, jonne oli järven yli matkaa neljä kilometriä. Äiti oli kuollut synnytykseen aikaisemmin, joten meitä oli minun lisäksi paikalla isä, sisar ja vävy kolmen pienen pojan kanssa. Talon sotilaat sytyttivät lähtiessä palamaan, kuten kylän muutkin talot ja rakennukset. Karja hävitettiin samalla. Kiirettä oli, kun varsakin oli vielä kengittämättä. Yöllä piti kengittää varsa ja meillä paistettiin lähtölihat valmiiksi. Meillä oli kaksi hevosta rekineen, mutta emme voineet ottaa kaikkia tavaroita, mitä olisi haluttu, koska piti ottaa mukaan myös hevosettomien naapureiden kampeita. Hevosilla oli kaksi rekeä peräkkäin, joten kuormaakin oli reilusti.

Välitapin, Sovankylän kautta kulki paljon väkeä ja satoja hevosia Kuusamon Käylään, joka oli isompi keräämispaiikka. Käylästä päästiin kuorma-autoilla Kemijärven suojeluskuntatalolle. Se oli kylmä kyyti 40 asteen pakkasessa. Kemijärvellä ollessa näimme muutaman kerran vihoh-

liskoneita, joista tarkkailtiin, mitä ollaan tekemässä.

Kemijärveltä evakkomatka jatkui junalla Kaakamoon. Pakkanen oli edelleen kova, kun juna tuli asemalle. Siellä oli toinen kouluista kokoontumispaikkana, mutta kun pikkulapsi oli mukana, ajateltiin, että pitää löytyä lähempää joku yösiija. Osuimme erään kaupan kohdalle ja sinne otettiin pienen keskustelun jälkeen yöksi. Seuraavana päivänä menimme siten koululle, jossa tutut olivat olleet jo vähän huolissaan. Koulu oli tupaten täynnä väkeä, evakkopaikat jaettiin ja pääsimme lähellä kauppa olevaan taloon. Kauppaan ei tarvinnut maksaa ostoksia, vaan kauppa peri kulut valtiolta.

Kun olimme olleet vähän aikaa evakossa, lähdin Muonion kautta Palojoensuulle katselemaan töitä. Pakkasivat olivat yhä kovia, mutta sieltä löytyi työtä, kun tehtiin tietä Norjaan. Olin eräässä talossa kortteeria. Varmaan pakkasten takia minulle tuli kasvohalvaus, jolloin palasin takaisin Kaakamoon ja sieltä edelleen junalla Kemijärvelle. Serkulla oli siellä kauppa, jonne kertyi sukulaisia. Sieltä menin erään tuttavien kanssa Saijaan.

Työkomppaniaan

Minulla oli aikomus lähteä rintamalle. Menin teltaan, jossa oli joitakin upseereita. He vähätelivät, mahdanko pärjätä pakkasessa rintamaoloissa. Sanoin, että olen ollut paljon pakkasella porohommissa ja yöpynyt nuotiolla. Ei minulla ole mitään vaikeutta selvitä. En päässyt rintamalle, mutta minut pantiin työkomppaniaan rintaman taakse. Se hakkasi linjoja rintaman takana. Liikkuin työkomppanian mukana teitä korjaamassa mm. Saijassa, Savukoskella ja Pelkosenniemenellä, jossa tehtiin taloa työkomppanian miehille.

Siellä joutuimme kerran puhdistamaan tietä, kun vihollinen oli pudottanut kaksi myrkyttävää. Niiden ympärillä oli suuri alue lunta punaisena. Lumi piti poistaa tieltä ja kasata suolle. Sallan ratatyömaallakin ehdittiin olla välillä. Työtarpeisiin saatiin hevosia myös venäläisiltä. Hevosten tarve oli suuri ja niitä oli Kemijärvellä satoja. Kymmenen miestä oli niitä hoitamassa. Muutenkin työkomppania oli kovasti työllistetty, kun tiet piti lapioida puhtaaksi. Samoin oli ollut Muoniossa.

Kemijärveltä siirryimme Sallaan Isokylän kautta menevälle tielle. Siellä piti auttaa kärryjä, koska tie oli kovan liikenteen aikana liejuuntunut pahasti. Melkein 10 metrin välein piti olla työkomppanian miehiä vääntämässä pyöriä ja työntämässä kärryjä. Kemijärveltä löysin isänkin, joka oli kuullut, missä hänen hevosensa ovat ja haki ne pois. Väli rauhanaikana raja siirtyi ja asetettiin aseisiin. Perheemme teki kotikylään kaksikerroksisen talon. Liikkuin jonkun aikaa porojen kanssa. Työkomppania siirtyi sitten Kuusamosta Kiimasvaaraan.

Jatkosota alkaa

Täytin 18 vuotta marraskuussa 1941. Olin Märkäjärvellä kutsunnassa ja tammikuussa otettiin jatkosotaan. Alokaskoulutusta kesti Kemissä ensin muutama kuukausi. Sitten pääsin kahden kuukauden maatalouslomalle, kun kysyttiin, ketkä ovat viljelijöitä. Olin lomalla Hautakylässä, jossa rakennettiin rakennuksia poltettujen tilalle. Sodan alettua Hautakylään tuli venäläinen pataljoona hävittämään kylää ja kulkuyhteyksiä, mutta he eivät onnistuneet polttamaan märkää siltaa. Polttamista yritettiin risukan avulla, mutta parrut eivät syttyneet.

Kemistä lähdettiin junalla rintamalle. Lähtiessä peloteltiin, että ”joka laskeutuu junasta ennen Karhumäkeä, ammutaan”. Joensuussakaan ei uskallettu poistua, mutta joku poika houkuteltiin käymään viinakaupassa, josta oli annettu juomaa mukaan ihan höylysti, kun poika oli sanonut, mihin se menee. Karhumäen HTK:ssa pataljoona asui savimökeissä. Koulutuksessa oli kova höykytyys. Sulolla sattui tulemaan vyötärölle ajos, jolloin hän joutui maasaunan lämmittäjäksi, sillä ajoksen kanssa ei voinut kantaa vyöllä mitään. Saunassa kävivät myös upseerit ja lotat. Karhumäessä kului kaksi kuukautta. Karhumäen erikoisuutena oli Stalinin kanavalta tehty puurautatie Karhumäkeen. Kiskot olivat pyöreistä puista. Vaunut lastattiin kanavalla ja sieltä oli myötämaata Karhumäkeen, joten vauhtia piti vähän jarrutellakin välillä. Vaunut menivät samalla vauhdilla perille asti.

Karhumäestä marssittiin Poentsan suuntaan Pintuusiin

Komppania jaettiin täydennykseksi muihin porukoihin, joista oli kaatunut miehiä. Porukkani marssi linjaan Hiisjärvelle Stalinin kanavalle. Siinä oli Peukalonieniemi, joka oli kartalla nimensä mukainen uloke. 1. joukkue pysyi siinä kaksi kuukautta syksyllä 1942. Tilanne oli aika rauhallinen. Jos ei ammuttu vihollista, eivät hekään ampuneet. Mutta jos ammuttiin, sieltä tuli vastaan kova tulitus, vaikka matkaa oli järven yli ehkä 800 m. Luutnantti Palo oli joukkueenjohtajana.

Kerran olin menossa vartiopaikalle rantaa pitkin, kun alkoi tulitus. Siinä piti heti lyödä maihin. Itse vartiopaikka oli ison kiven takana. Kiven vieressä oli venäläisten luurankoja, kun siihen oli joskus hyökätty, eikä vainajia oltu haudattu. Koko JR 56-pataljoona oli neljä joukkuetta, joista kerrallaan kaksi oli linjassa ja kaksi lepäämässä. Joukkueiden rajana oli Pirunsaari. Minä olin konepistoolimiehenä. Yöllä kerran tuli luotisuihku poskea hipaisten, kun olin tammikuussa menossa kaverin kanssa kuuluvartioon. Kaveriakin suihku hipaisi päästä, mutta pahempaa vammaa ei tullut. Suuliekki näkyi muutaman kymmenen metrin päästä kanavan varressa. Parivartiopaikalle niemeen oli asetettu trotyylipanos. Se voitiin laukaista korsusta, jos annettiin tieto vihollisen tulosta räjähdysaineen kohdalle.

Maaselän kannaksella vihollinen ampui räjähtävillä luodeilla 1943, joten koko ajan piti olla vallin takana suojassa. Paikalle tuotiin hevosella hiekkasäkkejä, joita nostettiin juoksuautojen taakse poteroitten suojaksi. Kerran yöllä vartioon kuului napetta, joka tulee piikkilankojen katkomisesta. Tein kellolla hälytyksen kipinämikolle. Aamulla näimme, että vihollispartio oli käynyt ihan penkan takana, mutta eivät olleet uskaltaneet nousta päälle, koska näkyvät taivasta vasten, eikä ihan hiljaa pääse liikkumaan. Partiot yrittivät ottaa vankeja ja joskus onnistuivatkin. Kyllä sai olla tarkkana koko ajan, mutta ei sota muuten juuri rasittanut. Tosin osa hermoili ja pelkäsi, mutta siihen tottui.

Kerran olin kolmen viikon lomalla. Ei sitä muuten olisi ehtinyt kotona käydäkään. Sittenkin oli tiukkaa päästä ajoissa perille. Nytkin myöhästyin pari päivää, mutta kapteeni ei sen kumminkin välittänyt, vaan sanoi, että hyvä kun tulit takaisin. Ei se aina ollut niin tarkkaa, mutta tietysti riippui vähän henkilöstäkin.

Hiihtoporukka Maanselässä. Sulo Kauttio oikeassa reunassa. Kuva Sulo Kauttiolta.

1944 jouduttiin perääntymään Maaselän kannakselta

Alokasjoukkue jäi viivytysporukaksi. Porukalla oli hevonen, konekivääri, minulla konepistooli ja siihen kolme täyttä lipasta sekä lisäksi laukussa 300 panosta. Lippaaseen pantiin 70 panosta, jotta toimi moitteetta. Siihen mahtuisi 75. Kantamus oli melko raskas. Tässä kävi niin, että hevonen piti tappaa ja jättää paljon panoksiakin jälkeemme. Meidän piti kiertää suon ympäri ja meinattiin mennä välillä pahki viholliseen, joka purki miinoja nopeaa vauhtia.

Kokoontumispaikalle tuli paljon miehiä ja hevosia. Hevosmiehistä oli kova pula, joten minut määrättiin hevosmieheksi, kun oli tiedossa, että pärjään siinä hommassa. Hevoset ajettiin talleille, jotka olivat noin 10 km rintamalinjasta. Väsymys oli kova 30 km:n marssin jälkeen. Olimme silloin Porajärven takana. Vastaanottopaikalla oli iso ”miljoonabunkkeri”. Kun yö oli leväty, kuulimme aamulla, että venäläiset olivat hyökänneet yöllä ja vainajia oli paljon. Teltat olivat aivan täynnä reikiä. Miehillä lähdettiin viemään heti sapuskaa. Vartiopaikoille ruoka-astiat kannettiin korenoilla ja koko ajan piti varoa vihollispartiointia.

Konepistooli oli kaulassa käyttövalmiina. Palatessa jäimme juttelemaan yhden vartioporukan kanssa, mikä taisi pelastaa henkeni. Tuli nimittäin kova tykistökeskitys ja teltaani tuli täysosuma. Miljoonabunkkerissa selvisi kapteeni Alakaira, mutta muut upseerit kuolivat. Yli 100 miestä meni silloin. Omassa teltassani oli silloin kaksi miestä. Sellaista jytinää en kokenut missään muualla sodan aikana.

JR 56 oli Karhumäen reservi. Aina, kun linja petti jossakin, piti lähteä avuksi. Kerran oltiin hyökkäyksen esteenä kolme yötä, kun venäläiset tulivat kolmen pataljoonan voimalla. Silloin ammuttiin kovasti. Patruunatykitykset tulivat alkutaipaleen autoilla, sitten hevosilla ja perille kantamalla. Linja oli alkuun melko sekaisin. Siellä jopa venäläiset ja suomalaiset hakivat vettä samasta rommakosta. Yksi ryhmä yritti kiertää taakse, mutta meillä oli venäjää osaava mies, joka ymmärsi, että oli tulossa tueksi lisäpataljoona, joten joen taakse tehtiin varmistus.

Suojärvelle marssittiin tietä pitkin, mutta jäljet peitettiin perästä. Tiellä oli tankkimiinoja, mutta ne eivät ehkä räjähtäneet jalankulkijan painosta tai sitten ei vain astuttu niihin. Suojärvelle päästyä teimme poteroita, mutta siellä oli ihan rauhallista. Vihollinen olikin tulossa Loimolan kautta, joten meidät siirrettiin autoilla sinne. Siellä oli vastassa tykki- ja tankkitulta.

Kun piti ylittää soita, tehtiin nopeasti kapulateitä hevosia varten. Hevoset aristelivat vähän kopinaa, mutta kun ensimmäisen sai menemään, muut menivät perässä. Käyttöön oli tullut panssarinyrkkit. Niitä piti viedä linjaan tankkeja vastaan koko ajan lisää, koska ne olivat kertakäyttöisiä. Ne olivat niin uusia aseita, että opetteluvaiheessa sattui vahinkojakin. Joskus ammus räjähti käsiin, jolloin miehiäkkin meni samalla. Lopulta entisestä porukasta vain minä jäin jäljelle. Minut määrättiin Loimolassa läheteiksi komppanian päälliköille. Jouduin tarkastamaan yhteyslankoja ja liittämään yhteen katkottuja lankoja. Katkaisukohtaa oli joskus vaikea löytää. Vaikka meni koko langan läpi, ei aina huomannut katkeinta. Käytössä oli sellaisia pihtejä, jotka eivät katkaisseet langan kuorta, vaan pelkän langan.

Olin loppuvaiheessa määrätynä täydennysmieheksi nivalalaisen Kallion kanssa erään vänrikin johtamaan jääkärijoukkueeseen. Heti perille tultuamme vihollinen oli vallannut suosaarekkeen, jossa meni koko porukka. Korsusta oli juoksuhautaan yhdyshauta. Muutama jäi siihen ja menivät korsuun, kun vähän ennen rauhaa oli viiden minuutin kk-tulitus. Rata oli suomalaisten hallussa. Maantien puolella piti suojata, ettei vihollinen pääsyt levittäytymään sinne suon kautta. Loimolan asema oli syrjässä valtatiestä.

Minä olin saanut VUP:tä ja olin menossa pyörällä töpinään, kesken matkan alkoi kuulua maataistelukoneiden ääntä. Ne yrittivät katkaista sillan, mutta eivät onnistuneet. Tien reunasta löytyi kaksi poteroa. Katsoin ensin syvempää, mutta kun siellä oli pidetty nuotiota, en halunnut sotkea vaatteita. Menin matalampaan, mutta siinä oli kivi rinnan kohdalla. Niinpä syöksyin kuitenkin syvempään kuoppaan. Pelastuin kuin ihmeen kaupalla, koska matalaan poteron tuli osuma. Kaikki viisi taloa olivat tulossa. Myös pyörä särkyi osumasta. Kohdalla ollut hevosmies haavoittui, joten menin auttamaan häntä.

Loimolassa kuului korsuradiosta, että on tullut rauha

Tämä tapahtui VUP-aikana kaverin luona korsussa. Ammunta loppui täällä heti molemmin puolin. Asemista siirryimme Tuupovaaraan. Lapin sota alkoi silloin, mutta herrat eivät halunneet

lähteä. Kun miehiäkään ei paljon ollut, autot palasivat tyhjinä takaisin. Koko Lapin sota-aika kului Tuupovaarassa, joka oli oikeastaan melko mukavaa aikaa. Siellä solmittiin suhteita kylän neitosiinkin, joka antoi tuulahduksen uudenlaisesta elämästä. Kun tämä porukkani oli koottu Laitilassa, meidät vietiin sinne. Laitilasta siirryin junalla Vaasaan, jossa oli suuri nautinto päästä saunaan. Muutaman vuorokauden päästä rupesi pääsemään eroon täistä, joihin oli kyllä tottunut vuosien varrella. Vaasaan tuli väkeä myös Lapin läänistä.

Vaasasta menin Kokkolaan ja sieltä erään pojan mukana Alaveteliin. Siellä sain nukkua paremmin, kun en ollut moneen yöhön juuri nukkunut. Eräs sukulainen tuli yllättäen hakemaan talosta maitoa. Vaikka taloon olisi voinut jäädä pitemmäksi aikaa, lähdin etsimään isää, koska olin saanut tietää hänen olevan sillä seudulla. Pääsin Kaustisen tiellä Kokkolasta tulevan taksin kyydillä ajurin taloon, josta parin mutkan kautta soitin Ylä-Vetelin kirkkoherranvirastoon. Niinpä isä löytyi Puusaaren talosta ja olimme jonkin aikaa siellä.

Monen mutkan kautta menin pohjoiseen töihin. Kun sisar oli Rantsilassa Hatulan talossa, menin sinne. Isälläkin oli Hatulassa hankittuna jo neljä lehmää. Vaimo Helmi Katri os. Herva (ent. Päiväniemi) löytyi Vetelistä. Hän oli jäänyt sotaleskeksi. Meidät vihittiin Rantsilassa, mutta muutimme Karhunperälle Paavolan puolelle, josta ostimme huutokaupassa pienen talon. Isä tuli mukaan. Talo kunnostettiin ja laajennettiin. Kävin välillä metsätöissä pohjoisessa, koska siellä tienasi paljon parempi, kuin täällä. Peltoa raivattiin ja niin elämä jatkui maatalouden parissa Paavolassa. Lapsia saimme viisi. Poika asuu taloa nykyisin. Muutimme vaimon kanssa Paavolan keskustaan pari kymmentä vuotta sitten.

Teksti ja henkilökuva: Jouko Koivu

Olin ikäluokkaa 1926

Evakosta takaisin Karjalaan

Synnyin Karjalassa, Jaakkiman pitäjän Miinalan kylässä, jossa sukuni oli asunut yli 300 vuotta. 1930-luvun loppupuolella ilmassa oli enteitä, joista pääteltiin sodan olevan tulossa. Talvella 1938 Kannaksella oli suuret sotaharjoitukset: linnoitustöitä tehtiin ja miehet kutsuttiin syksyllä 1939 ylimääräisiin kertausharjoituksiin. Kansakoulu Rukolassa oli sotakäytössä.

Perheeni evakkomatka alkoi talvisodan sytyessä 30.11.1939. Ensimmäinen menimme Asikkalaan ja jatkosodan aikana Närpiön kautta Ruukkiin. Saatiin pika-asutustila Ruukki Oy:n mailta. Jatkosota syttyi vuonna 1941. Suomalaiset etenivät ja luovutettuja alueita vallattiin takaisin. Karjalan siirtoväki alkoi vähitellen palailla kotikonnuilleen. Mekin lähdettiin maaliskuussa 1942.

Paluu ei ollut helppo. Karjalle ja hevoselle ei ollut suojaa. Kesällä 1942 rakennettiin navetta. Sauna oli naapurin isännän kanssa yhteinen. Alueet olivat tehokkaasti miinoitettuja: 14-vuotias veljeni purki riihen seinustalta maamiinan, joita koko riihipelto oli täynnä. Miinat olivat siisteissä riveissä noin kahden metrin välein. Lahdenpohjan sotilaspiiristä tuli purkaja, joka kuitenkin loukkaantui vaikeasti ja kuoli vammoihinsa. Löysimme miinoja kaikkiaan 64 kappaletta.

No, isä kynti pellon ja syksyllä siitä saatiin hyvä sato. Lankamiinoja oli risukoissa ja kranaatinheitin ammus hiekkakuopassa. Se tuhottiin onnistuneesti laittamalla päälle nuotio ja sytyttämällä se. Näihin ”sotatoimiin” oli saatu oppia Lahdenpohjan suojeluskuntapiirin poikaosastossa. Varsinaisesti meidän sotilaspoikien tehtävät olivat vaarattomampia. Oltiin ilmavalvontatehtävissä, vartioitiin siltoja ja jäljitettiin desantteja silloin, kun niitä epäiltiin pudotetun alueelle.

Alokkaaksi Riihimäelle ja rintamalle

Olin 17-vuotias, kun sain 1.1.1944 kutsun alokkaaksi Riihimäen koulutuskeskukseen ja siellä tykistökoulutuskeskus kolmeen. Meitä oli siellä tuhatkunta miestä. Parin kuukauden koulutusjakson jälkeen olin Valkjärvellä korsuja tekemässä ja huhtikuun puolivälissä tuli komennus etulinjaan Rajajoelle. Kuuluin kymmenen divisioonan kenttätykistörykmentti yhdeksään. Sijoitus

oli kuudes patteri, sen toinen tykki. Kakkostykki oli perustykki, josta annettiin suuntaus seuraaville tykeille.

Murtuuko Kannas

Olin vartiossa 9.6.1944, kun naapurin puolelta alkoi valtava tykistökeskitys. Lentokoneita tuli linjojen yli mustana pilvenä. Ryssä oli tarkoitus marssia kahdessa viikossa Helsinkiin. Yöllä ne pitivät neljän tunnin tauon ja aamulla keskitys jatkui. Vihollisen jalkaväki ylitti samalla linjat; näytti, että niitä tuli määrättömästi. Tulenjohtueesta meiltä meni silloin 16 miestä.

Olin tykinlataajana ja työnsin sen vuorokauden aikana satoja ammuksia putkeen. Vihollisen pahin keskitys tuli takamaastoon. Ammuttiinko tarkoituksella yli vai olivatko mitanneet väärin? Tuliaseman alueelle ei tullut kuin muutama räjähtävä ammus. Venäläinen ampui erityisen herkillä syyttimillä, jotka räjähtivät vähäisestäkin kosketuksesta.

Komeaa metsää kasvanut maasto oli keskityksen jäljiltä kuin huonosti kynnety perunapello. Irtaantuminen asemista alkoi kymmenennen päivän aamuna kymmenen aikoihin. Edellisen päivän jäljiltä olin niin väsynyt, että ajattelin jäädä pensaan taakse nukkumaan. Siinä olisi kuitenkin käynyt hullusti ja niinpä otin aseensa ja repun, mantteli oli jäänyt jonnekin. Siinä kiireessä hevoset jäivät korsutalleihin ja tykit asemiinsa.

Linjat olivat murtuneet ja perääntyminen alkoi. Terijoella saavutimme oman yksikön. Komentajamme oli hävinnyt. Naapurikomppanian päällikkö komensi miehet riviin ja perääntyminen jatkui. Minun kohdallani se kesti kymmenisen vuorokautta. Eräällä peltoaukealla kuusi vihollisen maastotaistelukonetta tulitti perääntyviä joukkoja. Venäläiset nousivat maihin Suomenlahdelta ja yrittivät sitä kautta katkaista perääntymistien.

Kaikki raskas kalusto jäi sille peltoaukealle, osa siitä tuhottuna ja poltettuna. Tykkien lukot upotettiin suohon, joka oli ainoa perääntymistie. Tällä suolla toisen tykin päällikkö sai osuman reiteensä. Hevosmiehet olivat ottaneet mukaansa viljasäkkejä isäntien aitoista. Pontikankeittotarpeista tehtiin tässä hädässä suo-ojiin rumpuja!

Peräännyimme Ylämaalle. Siellä tuli komennus, että 1926 syntyneet palautetaan koulutuskeskukseen ja tilalle tulevat kotiutettuina olleet vuonna 1909 syntyneet miehet. Riihimäellä koulutus jatkui. Sain sieltä kuuden viikon loman "maataloustöihin". Todellisuudessa se taisi olla Kannaksen evakuointiin tarkoitettu loma. Venäläisten hyökkäys pysäytettiin Tali-Ihantalan linjalle.

Sodan viimeisenä vuonna jouduin uudelleen Riihimäelle, aliupseerikoulutukseen. Lapin sotaan en enää ehtinyt. Meitä vuonna 1926 syntyneitä sanottiin "Mannerheimin salaiseksi aseksi." Sitä me varmaan olimmekin. Kotikylälläni Jaakkimassa on nyt venäläinen kolhoosi. Luonto on täysin muuttunut ja kaunis Pöntsänlampi on tuhoutumassa, kolhoosi kun ottaa siitä tarvitsemansa veden.

Kersantti Reino Kervisen haastattelu: Annikki Leimi.

Matti Klemetin sodasta on tarkat tiedot

Matti Klemetti.

Kutsunnassa Matti Klemetti oli 31.3.19, sotilasvala oli 10.5.19 ja siirrettiin reserviin 1.7.20 palveltuaan vakinaisessa 1 v 5 kk 23 pv alikersantina. Erikoiskoulutus: lääkintäaliupseeri.

Kertausharjoituksissa Utin leirillä 1.7.26 – 30.7.26. Ylennys kersantiksi 29.7.26 ja "Väapeliksi Raa.sotp. pvky n:o 10/25.4.22", jossa lienee vuosivirhe kersanttiylennyksestä päätellen.

Palvelus jatkosodassa

Matti saapui palvelukseen 15.6.41 joukko-osastoon JR 32, sen 3. pataljoonan 8. komppaniaan. Hän palveli komppanian lääkintäaliupseerina hyökkäysvaiheessa 15.6.41 – 1.8.41, oli maatalouslomalla 1.8. – 3.12.1941 ja taas kompaniassa 5.12.1941 – 10.2.1942, jolloin kotiutettiin.

Sota-ajan palvelus kesti vain 3 kk. 20 pv, kun loma-aika vähennetään palvelusajasta. Hän osallistui Vasovaaran, Latvajärven, Vuokkiniemen, Ponkalahden, Vuonisen, Pistojoen, Korpivaaran, Tetrivaaran, Uhtuan länsipuolen ja Jyväskylän taisteluihin, joiden paikat näkyvät kartasta.

Armeijakunnan johto ja joukot

Kenraalimajuri Hjalmar Siilasvuo toimi komentajana III armeijakunnassa, joka oli koottu Pohjois-Pohjanmaan sotilasläänin eli Oulun ja Raahen suojeluskuntapiirin joukoista. Veikko Häkkinen eli Salan Veikko toimi kertomansa mukaan sodan aikana Hjalmar Siilasvuon taistelulähettiläänä. Armeijakunta operoi Kiestingin ja Uhtuan suunnilla.

III Armeijakunnan taistelujoukot muodostui jatkosodan alkaessa JR 32:n osalta sellaiseksi, että I ja III patalj. jäivät armeijakunnan johtoon ja II patalj. liitettiin ns. ryhmä F:ään komentajanaan eversti Uno Fagernäs. Hyökkäyskäsken mukaan ryhmä F hyökkäsi rajan yli Suomussalmen-Juntusrannan alueelta Raateen-Vuokki-niemen ja Lonkan-Vuonisen suunnissa painopisteenä Vuokkiniemen suunta. Toinen ryhmä, eli ryhmä J komentajanaan everstiluutnantti Jussi Turtola hyökkäsi Kiestingin suunnassa.

JR 32:n komentaja oli ev.lut. A. Vuokko. I pataljoonan komentajana toimi majuri A. Nikula 15.6.-15.7.41 ja tämän haavoituttua 15.7.41 alkaen kapt. V. Halonen. II pataljoonan komentajana toimi majuri K. Wigren 15.6.-30.7.41 ja tämän jälkeen kapt. V. Rajakaltio. Matti Klemetin perusyksikön eli III pataljoonan komentajana oli 15.6.-17.7.41 kapt. A. Salo ja tämän jälkeen kapt. S. Mäkinen, joka ylennettiin majuriksi 19.11.41.

Hyökkäysvaihe heinä-elokuu 1941

Hyökkäysryhmitys muodostui lopulta sellaiseksi, että ryhmä F:ään kuuluvan JR 11 hyökkäsi rajan yli kahdessa suunnassa. Tien suunnassa Osasto M:n, eli JR 11:n vahvistettuna II/JR 32:lla ja heikennettynä II/JR 11:lla, oli vallattava Vasovaara ja jatkettava hyökkäystä Latvajärvelle. Toisen osaston, Osasto Veijolan (II/JR 11:n) oli hyökkättävä maastoitse Latvajärven-Kivijärven kannaksen kautta Latvajärven kylään, minkä jälkeen pataljoona palaisi rykmenttinsä yhteyteen.

Klemetti osallistui niihin taisteluihin, joihin em. JR 11:n vahvistukseksi määrätty II/JR 32 osallistui jatkosodan alkuvaiheissa. Jonkinlainen lääkintäryhmä tai -joukkue oli komennettuna

Uhtuan suunnan taistelut.

majuri M. Ranisen komentama I/JR 11, joka saavutti suunnitelman mukaisesti Vasovaaran kahdessa tunnissa. Ennen pataljoonan tunkeutumista vihollisasemiin niitä vastaan hyökkäsi 11 saksalaista syöksypommitajaa klo 4.30 pommein ja konekivääreihin.

Vasovaaran kenttävärtio puolustusasemineen vallattiin tunnissa. Pataljoona jatkoi etenemistään Vasovaarasta itään ja hyökkäsi klo 7 muutaman kevyen panssarivaunun tukemana Latvajärven kylään, josta saatiin ensimmäiset sotavangit ja taistelut olivat ohi klo 9.25. Kylän valtaukseen osallistui myös osasto Veijola. Osasto oli päässyt taistelutta Latvajärven kaakkoispuoliselle alueelle, jossa se oli joutunut lyhyeen tulitaisteluun vihollista vastaan. Latvajärven kylän itäpuoliset sillat jäivät vahingoittumatta osaston haltuun.

Latvajärven valtauksen jälkeen osasto Fossi sai käskyn lähteä syvään iskuun. Se eteni huonoa tietä, jonka vihollinen oli paikoin murrostanut. Ilvesvaara saavutettiin klo 15 ja osaston kärjen eteneminen pysähtyi klo 20 vihollisen viivytyksasemien edustalle Kenasjärven lounaispään tasalle. Panssarivaunut ja muut ajoneuvot olivat jääneet jälkeen. Ryhmä F:n painopisteessä oli jalan ja polkupyörällä liikkuva kärki edennyt ensimmäisenä taistelupäivänä 40 km.

Panssarivaunujen ja muiden ajoneuvojen saamiseksi eteenpäin jouduttiin pääosa Osasto M:n joukoista panemaan tietöihin, mm. II/JR 11, II/JR 12, osa tykistöä, pioneerit ja muut tien korjausjoukot. Ryhmä F:n hyökkäys oli pysähdyksissä 2.7. iltana saakka. I/JR 11 ja muutama panssarivaunu jatkoivat hyökkäystä Kenasjärven tasalta klo 17 ja valtasivat Vuokkiniemen yöllä klo 1. Taistelu oli lyhyt, mutta vihollinen ehti hävittää joitakin taloja ennen irtautumistaan. Osa väestöstä oli paennut taisteluita lähimetsiin ja palasi seuraavana päivänä kylään.

Osasto M jatkoi 3.7. etenemistään Vuokkiniemestä Ylä-Kuittijärven länsipuolista tietä pohjoiseen kohti Vuonnista. Vuokkiniemen pohjoispuolen sillat oli hajotettu ja niiden korjaaminen vei aikaa. Osaston kärkenä eteni yksi jääkärijoukkue päivän kuluessa Ponkalahdelle, jossa se joutui taisteluun. Seuraavan päivän illansuussa vihollinen irtaantui.

Pääosa Osasto M:n joukoista kamppaili vaikeita etenemisololoja vastaan. Huonot tiet, metsäpalot, vihollisen viivytysohjelmat ja miinoitukset hidastivat etenemistä. Taistelutehtävä oli ainoastaan Osasto Fossilla, jonka kärki taisteli noin komppanian vahvuista vihollista vastaan illalla 5.7. Oinaslahdessa. Muut yksiköt olivat joko tietöissä tai marssilla.

Osasto Fossi valtasi Oinasmäen 6.7. iltapäivällä, minkä jälkeen I/JR 11 siirtyi kärkeen. Siitä

tämän taisteluryhmittymän mukaan varsinaisesta sijoitusyksiköstä eli JR 32:n III pataljoonan 8. komppaniasta heinäkuun 1941 alkupuoliskon ajan. Hyökkäysvaiheen alkaessa I/JR 32 ja III/JR 32 olivat reserviryhmittymässä ja III/JR 32 osallistui vasta 14.7.1941 Vuonnisenjoen ylityksessä hyökkäykseen, johon Matti Klemetti osallistui jo varsinaisen pataljoonansa mukana.

Hyökkäys Vuokkiniemen kautta Vuonniseen

III Armeijakunnan Esikunta antoi 30.6. klo 16.45 joukoilleen luvan ylittää tiedustelu-partiolla valtakunnan raja. Ryhmä Fager-näs lähetti illalla noin joukkueen vahvuiset taistelupartiot päähyökkäyssuunnissaan rajan yli. Ensimmäiset ilmoitukset partioilta saatiin keskiyön jälkeen, jolloin niillä ei vielä ollut kosketusta viholliseen.

Hyökkäys painopistesuunnassa alkoi tykistön ja kranaatinheitin tulivalmistelulla klo 2.20 heinäkuun 1. päivänä. Kohteena oli vihollisen kenttävärtio Vasovaarassa. Osasto M ylitti klo 2.30 rajan. Kärjessä oli

pohjoiseen vihollinen pysäytti pataljoonan etenemisen. Seuraavina päivinä pataljoona pääsi vain hitaasti eteenpäin ja oli päässyt 8.7. vain viisi kilometriä Oinasniemestä pohjoiseen.

Hyökkäystä jatkettiin 9.7. ja vihollinen pakotettiin irtautumaan läntisestä Vuonnisesta, jonka se sytytti palamaan, samoin sillat. Ensimmäisenä palavaan kylään tunkeutui I/JR 11, joka jatkoi etenemistä järven länsirantaa Kursmajolle. Osasto M otti yön aikana yhteyden Lonkan suunnasta Vuonniseen edenneeseen Osasto H:hon.

Hyökkäys Vuonnisenjoella

Vuonnisenjoen ylityshyökkäys alkoi suunnitelman mukaisesti 14.7. klo 1.30 tykistön ja kranaatinheitin tulivalmistelulla. Saksalaiset syöksypommitajat hyökkäsivät kolmena muutaman koneen aaltona 15 min:n välein kolmea vihollisupseerilta tavattuun karttaan merkittyä tukikohtaa vastaan. Tasan klo 2 alkoi III/JR 11:n ja III/JR 32:n eteneminen eversti Malmin valitsemista joen ylitysohjelmaa tien pohjoispuolella. Melkalahdella alkoi samalla hetkellä Osasto Vuokon ylikuljetus 14 syöksyveneellä ja III/KTR 16 antoi tulitukea.

Osasto Malmin molemmat hyökkäävät pataljoonat pääsivät Vuonnisenjoen yli. Pohjoisempaan hyökännyt III/JR 32 törmäsi klo 11.35 vahvoihin vihollisasemiin noin kolme kilometriä joesta. Sitä vastoin III/JR 11:n eteneminen pysähtyi vihollisen vastarintaan jo huomattavasti aikaisemmin. Kauemmaksi edenneen pataljoonan yhteydet johtoon ja naapuriin katkesivat, minkä jälkeen III/JR 32:n pakokauhu levisi myös III/JR 11:n miehiin. Pataljoonan pääosat ryhmittäytyivät kuitenkin komentajansa kapteeni M. Ylösen johdolla aseisiin joen itäpuolelle ja torjuivat I/KTR 16:n tukemana vihollisen hyökkäykset.

Vihollinen jatkoi hyökkäyksiään Vuonnisenjoen itäpuolelle päässeen pataljoonan tuhoamiseksi. Ankarimmat taistelut käytiin 17.7. vihollisen yrittäessä kolmesti tuloksetta heittää III/JR 11 takaisin joen länsirannalle.

Kenraalimajuri Siilasvuo antoi 15.7. Vuonnisenjoen ylityksessä epäonnistuneen pataljoonan tilalle reservistään I/JR 32:n. Armeijakunnan komentaja käski Ryhmä F:n esikunnan tiedustelutoimiston päällikön, kapteeni S. Mäkisen III/JR 32:n uudeksi komentajaksi. Eversti Malm arvioi joukkojensa taistelumoraalin järkkyyneen niin merkittävästi, että sen palauttaminen kestäisi ainakin 2 vrk. Ryhmän 16.7. päivätyssä käskyssä määrättiin uudeksi hyökkäysajankohdaksi 19.7. Osasto Malmin edessä havaittiin iltapäivällä 18.7. irtautumiseen viittaavaa liikettä. Eversti Fager-näs antoi käskyn takaa-ajosta, mutta toiminta ei ollut tarpeeksi nopeaa ja kosketus viholliseen katkesi.

Taistelut Pistojoella

Osasto Malmin etummaisimmat joukot ylittivät Vuonnisenjoen heti puolen yön jälkeen 19.7. ja osaston kärkijoukot saivat kosketuksen vihollisen jälkipartioihin, joita seuraten saavuttiin Pistojoelle, vihollisen seuraavalle puolustuslinjalle. Vihollinen ehti hävittää sillan ennen suomalaisen saapumista.

Ilta päivän päätteeksi III/JR 11:n yritys hyökätä Pistojoen yli epäonnistui ja Osasto Malmin eteneminen pysähtyi ylitysohjelmaa ajaksi. Ryhmä F:n käsky hyökkäyksen jatkosta valmistui seuraavan päivän iltana klo 21.50. Osasto Malmin piti hyökätä Pistojoen linjan yli ja edetä Vuonnisen-Uhtuan tien suunnassa Korpijärvelle. Osasto Vuokon tehtävänä oli toimia aktiivisesti Rivajärven-Pistojoen kannakselle päin. Osasto Malmin H-hetki oli 21.7. klo 04.00.

Erinäisten vaiheiden jälkeen Pistojoen ylityksiä, vaikkakin raskaiden tappioiden jälkeen ja joukot ennättivät sillanpäähän ennen vihollisen vastahyökkäystä, joka torjuttiin. Vihollinen kärsi raskaita tappioita ja jätti jälkeensä taistelutantereelle mm. 2 panssarintorjuntatykkiä ammuksineen, 15 konekivääriä, 13 kranaatinheitintä, 13 hevosta ajoneuvoineen, toistasataa kivääriä ja automaattikivääriä.

Hyökkäys Uhtuan edustalle

Korpijärven menestyksellisten taisteluiden aikaan kenraalimajuri Siilasvuo antoi 23.7. lähinnä Kiestingin tilanteeseen liittyen armeijakuntakäskyn. Ryhmä F:n tehtävänä oli yhä vallata

Uhtua, josta hyökkäystä oli jatkettava Vienan Kemin suuntaan. Ryhmä F:n oli pyrittävä panssarivaunuista ja keveistä joukoista muodostettavalla osastolla syvään iskuun Vienan Kemiä kohti. Armeijakunnan esikunta alisti reservinsä III/JR 32:n ryhmä F:lle. Eversti Fagernäs piti hyökkäystä mahdollisena vasta joukkojen huoltamisen jälkeen.

Kapteeni S. Mäkisen komentama III/JR 32 oli ollut pisimpään reservissä ja eversti Fagernäs in mielestä ainoa heti käyttövalmis joukko. Pataljoona sai käskyn siirtyä sissitoimintaan tehtävänä Uhtuan tien liikenteen häirintä ja tiedustelu itään. III/JR 32 aloitti siirtymisensä tukialueelle 25.7. kello 21 ja perusti tukialueen Eldankajärven läheisyyteen seuraavana päivänä. Ryhmittymisen ja puolustusjärjestelyjen jälkeen pataljoonan komentaja lähetti tiedustelupartiot pohjoiseen ja itään. Ryhmä F saattoi 27.7. kuluessa saamiensa tiedustelutietojen perusteella todeta, että vihollisen jälkijoukot olivat jatkamassa vetäytymistä Uhtuan suuntaan.

Tienkatkaisu Eldankajärven pohjoispuolella

Eversti Fagernäs in tarkoituksena oli joukkojen levon jälkeen hyökätä päävoimin Uhtuan tien suunnassa ja samanaikaisesti katkaista tie vihollisen selustassa. Hän antoi 27.7. illalla käskyn hyökkäyksestä, joka oli aloitettava seuraavana yönä klo 1 tien suunnassa. Tien katkaisua varten muodostettiin Osasto Veijola, johon kuuluivat vihollisen selustassa oleva III/JR 32 ja kello 24 siirtymisensä aloittava II/JR 11.

Armeijakunnan komentaja vaati 27.7. illalla muutosta Fagernäs in käskyyn. Toiminta oli aloitettava seuraavana yönä odottamatta II/JR 11:n saapumista perille. Kapteeni S. Mäkisen komentama III/JR 32 eteni yön aikana maastoitse tien varteen ja katkaisi sen Eldankajärven koillispuolella aamulla alkaneella hyökkäyksellä. Pataljoona törmäsi viholliskuormastoon ja tuhosi 70 hevosta ja ajoneuvoa. Vastahyökkäykset pakottivat pataljoonan kuitenkin väistymään iltapäivällä tieltä.

Eversti Fagernäs päätti 28.7. vahvistaa saarostavaa osastoa vielä yhdellä pataljoonalla eli Kev.Os 5:llä, jonka siirtyminen sujui rivakasti ja oli perillä jo klo 24. Sitä vastoin aikaisemmin lähtenyt II/JR 11 saapui tukialueelle vasta 29.7. iltapäivällä. Pataljoonan etenemistä hidastivat vaikean maaston lisäksi metsäpalot. 25 km:n siirtymiseen kului 35 tuntia.

Seuraavana aamuna Osasto Veijola aloitti hyökkäyksensä kolmella pataljoonalla. Oikealla hyökkäsi Kev. Os. 5, vasemmalla jo tiellä käynyt III/JR 32 ja keskellä taempaan II/JR 11. Reunapataljoonat saavuttivat tien kello 8.50 tien. Keskimäinen pataljoona oli kokonaan tiellä kello 11.25. Tien suunnassa hyökkäävän Osasto Vuokon jääkärijoukkue sai kello 12.05 yhteyden III/JR 32:een.

Tielle hyökkäävien pataljoonien väliin jäi vihollisjoukkoja, jotka pyrkivät murtautumaan tien suunnassa itään. Tienkatkaisukohdan itäpuolella olleet vihollisen joukot yrittivät hyökkäämällä avata tien jälkijoukoilleen. Joukkojen väliin jäänyt vihollinen saatiin tuhotuksi, mutta osa pääsi metsän kautta vetäytymään koilliseen. Vihollinen jätti jälkeensä 200 kaatunutta ja tien suunnan taiteluiden aikana saatiin myös 64 sotavankia. Sotasaaliiseen kuului mm. kaksi tykkiä, kaksi panssarintorjuntatykkiä ja hevosia. Ryhmä arvioi lyöneensä noin pataljoonan vahvuisen vihollisen.

Hyökkäys pysähty Kiskisjärven tasalle

Hyökkäystä tien suunnassa jatkoi JR 32. Useiden hyökkäysyritysten jälkeen Uhtuan suunnalla kaikkien yksiköiden hyökkäys kuitenkin pysähtyi Uhtuan länsipuolella ja vähitellen joukot jäivät aseisiin. Taisteluiden painopiste siirtyi pohjoisemmalle lohkolle Kiestingin suuntaan, jonne myös joukkoja Uhtuan suunnalta siirrettiin.

Taistelut Jyvälahden suunnalla

Heinäkuun 1941 loppupuolella Uhtuan suunnan taisteluihin liittyen oli erillisiä ryhmä F:n yksiköitä edennyt Uhtuan eteläpuolella Jyvälahden suuntaan ja aina Enonsuuhun saakka sekä asetunut tänne aseisiin. Syyskuussa 12.9. III/JR 32:n 8. Kompp. siirrettiin Jyvälahteen siellä olevien yksiköiden vahvistukseksi. Tähän yksikköön Matti Klemetti maatalouslomalta 5.12.-41 palattuun määrättiin. Kiivaimmat hyökkäystaistelut olivat jo vaimentuneet pienemmiksi kahinoiksi,

eikä tilanne juuri muuttunut ennen hänen kotiutustaan. 12.2.1942 huoltoportaassa pidettiin lähtöjuhla. Rykmentin komentaja puhui ja kunniamerkit jaettiin. Ohjelmaan kuului Jumalanpalvelus, pataljoonan komentajan puhe ja lotat tarjosivat lähtijöille kahvia koko iltapäivän.

Kaikki kirjattiin tarkoin pataljoonan sotapäiväkirjaan. Muutama ote siitä: Vuonnisenjoen ylitys, III/JR 32

13.7.1941

Kosketus viholliseen

Klo 11.00 Saapui patl:n viimeinen yksikkö kuormaston majoituspaikalle. Kiv.miehet siirtyivät

heti suoraan lähemmäksi ryhmittäjäalueita Vuonisenjoen varrelle.

Klo 18.00 Patl:n kom. rykm. kom käskynjoossa.

Klo 21.00 Saapui patl.kom. kirj. käsky yksikköjen pääll. siirtymisestä patl. rykm. alueelle, liikkeelle lähtö tapahtuu heti.

14.7.1941

Klo 2.00 Patl H-hetki Tykistö valmistelu 2 ja 2.15.

Klo 2.15 Vuonisen joki ylitettiin ja eteneminen kohti tavoitetta alkoi.

Klo 7.30 Saatiin yllättäen (oik.) kosketus viholliseen, heti 3 haav. Eteneminen pysähtyi ja patl. asettui puolustukseen osan ryhtyessä lepäämään, myöh. kaatui 1 ja 2 haav.

Klo 10.00 Patl. joutuessa puoleksi saarostuksen uhalla se irtautui asemistaan ja vetäytyi Vuonisenjoen ylimenokohdalle. Koko päivän vilkasta tykistötoimintaa sekä oikealla olevan patl. Ylösen kaistalla kiivasta kivääriltä. Iltapäivällä palasi ylimenopaikkamme kautta hajallaan olevia osia patl. Ylöselä. Patl. Ylöselä patl. Salolle alistetusta kiv. kompp:sta, josta ei saatu yhteyttä määrättyssä paikassa, palasi illalla 1 ups. 40 miestä. Upseeri kertoi patl:mme irtaantumisen jälkeen virranneen, laskettu 300 ryssä takaisin saarostuksen epäonnistuuksa.

Klo 10.30 Saapui rykm, eversti Malmi patl. alueelle, johon aikaan kuului kiivasta konetuli- ja kiv.tulta patl. Ylöselästä. Tämän johdosta patl. miehitti Vuonisen jokivarren ylimenokohdasta etelään n. 5 km, sekä esik.k. ja 1 kiv.joukkue 7. kompp:sta jäädessä patl. reserviksi. Myös joen itäpuolelle varmistamaan jätetty 9. kompp. vedettiin joen taakse miehittämään asemat joen länsirannalla."

19.7.1941 Koko päivän ajan suoritettiin vilkasta partiointia. Vihollista ei partiot tavanneet.

Klo 18.00 Lähti 7 k:sta 1 joukkue sekä patl. pastori tutkimaan maastoa, jossa patl. 3 päivää sitten suoritti hyökkäyksen. Kaikki suuntauralla ja välitavoitteissa löytyvät varusteet sekä kaatuneet korjataan pois.

28.7.1941

Klo 6.55 Saatiin kosketus; vihollinen lähellä tavoitetta. Hyökkäys jatkui ilman mitään pysäköimistä etenemisryhmityksessä. Hyökkäyksen ripeään ja mallikelpoiseen suoritukseen vaikutti luutn. Pystynen, edeten ensimmäisenä saaden kaikki miehet innostumaan. Hyökkäyksen jatkuessa haavoittui luutn. Pystynen ja kk kompp.pääll. tehtäviä hoiti vänr. Punttala, hankin toimien rohkeasti ja neuvokkaasti järjestäen monta kohtaa hyökk. aikana. Hyökkäyksen jatkuessa eteni 7.35 9 k. päästäen molemmin puolin tietä varmistaen länteen ja 7 k:n klo 8.00 päästessä tien yli levittäen valtausaluetta pohjoiseen, 8 K:n varmistaessa tien itäsuuntaan. Hyökkäyksen aikana joutui metsikössä majoittuneena ollut ryssän kuormasto (n. 70 ajoneuvoa ja hevosta) haltuumme. Kuormastosta saatiin patruunatydenys sekä haavoittuneille lämpimiä varusteita. Oma krh. ampui vih. Kk. pesäkkeitä. Aluksi oli ensin ainoastaan kiv. ja konetuliaseiden taistelua, mutta puolen päivän aikaan alkoi voimakas krh-keskitys sekä itä että länsirannasta, n. 10 krh:lla yhteensä.

Keskitykset osuivat suoraan asemeimme tuottaen joukoillemme raskaita tappioita. Vihollisen painostus oli suurin idästä, johonka suuntaan jouduttiin suorittamaan moniaita vastaiskuja krh. keskityksen aiheuttamiin aukkoihin joista vih. pyrki murtautumaan sisään, käyttäen apunaan krh:n lisäksi suorasuuntaustykkejä. Vihollinen pyrki saarostamaan patl:mme molemmilta sivustoilta, painostuksen kasvaessa joka hetki sekä lännestä että idästä. Vihollinen sai joka hetki lisävoimia molemmilta suunnilta joka esiin tuli konetuliaseiden lisääntymisestä sekä idästä 4 hv:a (=hyökkäysvaunua). Keskityksen aikana sekä irtaannuttaessa tuhoutui vihollisen kuormastossa olleet hevoset melkein kaikki, 5 hevosen joutuessa sotasaaliiksemme, joilla

kuljetettiin haavoittuneita taakse suojaan.

Klo 7.30 Radioilmoitus divisioonaan, joka koski patl:n pääsyä tavoitteeseen. Omista tapioista ennakkotietona n. 11 kaatunutta, 51 haavoittunutta. Kalustotappiot 1 pst.kivääri ja kk.jalusta.

Klo 10.30 Seuraava radioilmoitus: "Aivastaa selkä haukka".

Klo 14.15 Irtautumiskäsky pataljoonalle. Irtautuminen tapahtui suuntauran suuntaan seuraavassa järjestyksessä 8 K., 7 k. ja 9 k., joka suoritti viivytystä. Pataljoona vetäytyy seuraavalle kukkulalinjalle, jossa puolustukseen asettautuminen 9 k:n jäädessä tst. etuvartioksi suon ja järven väliselle kannakselle.

Klo 15.45 Patl. asettui puolustukseen kukkulalinj. 39.

30.7.1941 Sotapäiväkirja kertoo tavoitteen saavuttamisesta Eldankajärven maastoon.

Klo 14.00 Kapt. Halosen osasto eteni tien suunnassa itään saaden yhteyden 7:een ja 9 K:aan.

Reservinä olleesta 8 K:sta 2 joukkuetta koko päivän ajan tuhosi Eldankajärven rantaa pakoon pyrkiviä vihollisia, pataljoonan suunnan molemmin puoli, Päivän aikana tuhottiin n. 300 rysää. Saaliiksi saatiin 2 pst.tykkiä, 1 moottoripyörä ja ratsusatuloinen. Vanjoja saatiin 6.

Klo 16.30 Saatiin haavoitt. kantamalla n. 2 km sairasautoihin (haav. 3 u, 4 au ja 12 miestä).

31.7.1941

Klo 20.30 Joukkue Lättilä sai teht. siirtyä varmistamaan eteläisintä järvikannasta Kis-Kis joella.

Jyväskylän suunnalla:

10.2.1942 (Matti Klemetin kotiuttamispäivä)

klo 8.00 Tilanne: Muutamia kiv:n laukauksia sekä konetuliaseiden sarjoja, rauhallista.

klo 12.00 Sää: pilvistä, tuuli eteläinen, pakkasta -14.

klo 16.00 Keskilohkolla 2 kpl kranaatteja, muuten tav. jv:n as. ammuntaa koko lohkolla.

klo 10.00 Kom, käslynanto yksiköiden päälliköille ikäluokkien 1904 ja sitä vanhempien kotiuttamisesta. Päivän aikana adj. antamassa yks:n väep:lle ja pääll:lle ohjeita kotiuttamisen yhteydessä tulevista seik.

11.2.1942

klo 16.00 Päivän aikana suoritettu viimeiset valmistelut kotiutuvien lähdön tähden. Illalla saapui Rajakaltion pataljoonasta väliaikaista täydennystä Ritakarim ja Paakinahon lohkoille.

12.2.1942

klo 8.00 Yö rauhallinen.

klo 12.00 Sää: Pilvistä, pakkasta -10.

klo 14.00 Lähtöjuhla huoltoportaassa. Ohjelma: Rykm:n komentajan puhe ja ylentämisen julistus ja kunniamerkkien jako, Jumalanpalvelus, patalj:n komentajan puhe sekä koko ilta-päivän lotat tarjoilivat kahvia lähtijöille.

Klaus Klemetti

Ajatuksia ja muistoja sota-ajalta

Vilho Koivumaa.

Olen syntynyt 29.12.1923 ja näin ollen olin sodan alettua 1939 alle 16-vuotias. Sota kuitenkin kosketti minua monella tavalla; Olin nuorin viidestä veljestä ja seurasin, kuinka toiset joutuivat lähtemään armeijan leipiin, kun isänmaa kutsui. Olin ollut jo muutaman vuoden sotilaspoijissa, Joten en aivan tietämätön ollut niistä asioista, mitä siellä opetettiin. Jouduin Ruukissa silta-vartiointiin naapurin Matti serkun kanssa. Aseet annettiin ja määräys pitämään vartiota, etteivät luvottomat henkilöt päässeet silloille.

Vilho Koivumaa

Kovat olivat pakkaset ja kovat myös panokset aseissa. Näin jatkui rauhan tulon 1940 asti. 1941 saksalaisten kuljetusten alettua Suomen kautta pohjoiseen, alkoi sama siltojen vartiointi rautateillä ja tätä jatkui kohdallani 18.tammikuuta 1942 asti, jolloin jouduin alokkaaksi Suomen armeijaan. Koulutuspaikkani oli Tornio, koulutuskeskus 16, Työväentalo. Koulutus kesti pari viikkoa, jonka jälkeen oli valantekotilaisuus Ala-Tornion kirkossa. Nuoria sotilaspoikia oli kirkko täynnä. Tämän jälkeen jouduin aliupseerikouluun (Ylä-Rauman kansakoulu).

Kun kevät lähestyi, meidät maanviljelijäködin pojat päästettiin kylvöjen tekoon kotitiloille. Loma kesti muistaakseni noin kuukauden, jonka jälkeen palattiin yksikköön takaisin. Tämän jälkeen jatkui aliupseerikoulu, nyt kuitenkin Kemissä Ritikan kansakoululla. Tätä koulunkäyntiä kesti syyskuun loppuun saakka, kun tuli lähtö rintamalle, suuntana Uhtua. Uhtuan suunnalla jouduin Jalkaväkirykmentti 11/2 pataljoonaan ja 6. Komppaniaan, 4 joukkueeseen ja toisen ryhmän johtajaksi; tästä alkoi nuorelle pojalle sota.

Alkuunsa olin asemassa Kiskijärven rannalla Etukukkulalla

Vihollinen oli noin 60 -70 metrin päässä ja vartiassa ollessa täytyi periskoopilla (toisella nimellä hautapeili) pitää silmällä vihollisen toimia. Ei sietänyt nostaa päätä penkan yli tai tuli lähtö viimeiselle matkalle.

Ensimmäinen tosi kova paikka meille nuorille oli v. 1942 Tapaninpäivän ilta. Olimme silloin lepokorsulla noin puoli kilometriä asemista takana kun tuli hälytys. Vihollinen oli tullut läpi oman linjamme ja oli aivan komentokorsun likellä. Muistan, kun joukkueen johtaja vänrikki Lintula sanoi vakavana, kun kiireesti lähdimme apuun: "Muistakaa mitä teille nyt sanon; kun teette niin kuin käsken, kaikki onnistuu". Kuitenkin siinä kävi niin, että jouduimme komppanian komentokorsulle, kun alkoi kova vihollisen kranaattikeskitys ja komppanian päällikkö käski äkkiä kaksi ryhmää, joista toinen oli minun ryhmä siirtymään murtumapaikkaan.

Meitä lähti vänrikki Lintula keulassa viemään ja kävi niin, että vihollinen ilmeisesti siirsi keskitystä ja jouduimme tykistötuoleen. Muistan kuinka kranaatti tuli aivan porukan keulaan, niin Lintula kaatui ja lähetti haavoittui. Me toiset maattiin peräkkäin siinä keskityksessä, eikä tietty, mikä on meidän tehtävä, ennen kuin saatiin uusi tieto. Vihollinen joutui lopuksi perääntymään ja siltä jäi useita kaatuneita ja yksi jäi vielä aamulla vangiksi. Mieliä seuraavana päivänä oli aika

4. joukkue: Takarivissä vasemmalta alkaen joukkueen väepeli Tuohinto Hannes, ylik. Tikanoja, kers. Turula Väinö, alik. Kurkinen Eino, stm. Marttila, stm. Ruuhilampi Heimo, stm. Gestein Veli, alik. Koivumaa Vilho, stm. Kivirasi Keijo, stm. Roininen Väinö, stm. Lehtola Heikki, stm. Julkunen Santeri, alik. Heikkinen Veikko, korpr. Nikkilä Esko. Toisessa rivissä sotamiehiä, neljä ensimmäistä tuntemattomia, Luttinen Kauko, Moilanen Antti, Turves Toivo, Turunen Matti. Kolmannessa rivissä sotamiehet Alatalo Lennart, Hirvasniemi Lauri, tuntematon, Lehtola, tuntematon, tuntematon. Edessä Rotonen Väinö ja Rapinoja Heikki.

vakava. Tällaista oli Uhtuan aikana. Välillä tapeltiin, välistä oli rauhallisempaa.

1943 talvella alkoi ilmetä sotatoimissa muutosta, kun saksalaiset jäivät itärintamalla Stalingradissa mottiin ja lopuksi joutuivat siellä antautumaan. Kyllä muistan, kun Uhtuan suunnallakin vihollisen puolella juhlittiin. Hurrasivat ja ampuivat sen kun vain aseista lähti.

Kevät 1944 oli muutosten aikaa

Asemat jätettiin saksalaisille ja suomalaisia joukkoja alettiin siirtää etupäässä Karjalan kannakselle. Sinne jouduin minäkin. Jouduin heti Valkeasaaren asemien murruttua venäläisten suurhyökkäyksen alettua Hiirelän kylään, jossa 11. rykmentin joukot ryhmitettiin torjumaan venäläisten eteneminen. Se oli täysin mahdoton tehtävä, kun toinen oli täysin ylivoimainen. Joka puolella oli mahdoton määrä panssareita, tykistöä ja taivas täynnä lentokoneita eli täysin erilaisista, mitä Uhtuan suunnalla.

Viivytystaistelua käytiin aina Heinjoelle asti, kun tuli viimein toppi. Heinjoella yrittivät venäläiset juhannuksen aikoihin läpimurtoa, joka ei onnistunut, vaan asemat jäivät siihen. Tämän jälkeen tuli vaihto ja meidän rykmentti siirrettiin Äyräpään lohkolle, kun venäläiset mursivat siellä Äyräpään sillanpäähän. Kovien tappioiden myötä JR 7. joutui vetäytymään Vuoksen yli.

Yhdestoista rykmentti, jossa oli joutunut ottamaan vastuun, kyllä oli kovat paikat. Kolmeen vuorokauteen ei ollut mahdollisuutta silmiä kiinni panna ja ase aina valmiina kädessä. Olin sellaisessa paikassa, että väliä oli venäläisiin 30 metriä. Ei ollut heilläkään häävit olot, Vuoksen ranta oli takana. Vaihto tuli, että saimme hiukan levätä, jonka jälkeen taas aseisiin. Kun Vuosalmen lohko hiukan rauhoittui, rykmentti siirrettiin jälleen Ihantalaan, jossa oli kovat taistelut ja johon

pysähtyi venäläistysten eteneminen. Täällä olin, kun tuli aselepo.

Ei tähän kuitenkaan vielä kohdallani sota loppunut

Alkoi Lapinsota, nyt entisiä sotatovereita saksalaisia vastaan. Niitä tunteita, jotka silloin oli, ei voi tulkita sellaiselle, joka ei ole sotaa kokenut. Siirto tapahtui Ouluun Lappeenrannan liepeitä, johon olimme vetäytyneet aselevon tultua voimaan. Ouluun tulon jälkeen parin kolmen päivän päästä rykmentti lastattiin kolmeen rahtilaivaan ja maihinnousu tapahtui Röyttäen, uhkarohkeasti saksalaisten selustaan. Ensimmäiset taistelut alkoivat Tornion asema-alueelle hyökätessä. Näin alkoi tulla uusia sankarivainajia, joita jo luulimme olevan ihan tarpeeksi. Vaan sota on sitä, että toiset määräävät ja toiset sotivat.

Kohdallani Lapinsota jatkui Kittilän liepeille, josta tuli yllättäen sodan loppuminen kohdallani. Aselepo-sopimuksen mukaan piti Suomen armeija saada rauhan ajan mukaiseen miesvahvuuteen ja näin ollen vanhemmat ikäluokat vapautettiin ja nuoret -25 syntyneet jäivät jatkamaan kesken- jäänyttä sotaa. Komppanian päällikkö kapteeni Noroviita pyysi meitä nuorempia aliupseereita jäämään armeijaan täydellä palkalla ja kahden vuoden sopimuksella, että olisi ollut nuorille pojille kokeneita johtajia, koska osa nuorista ei ollut vielä kokenut, mitä sota on. Olin niin kyllästynyt sotimisesta ja olin säilynyt hyvin pienillä vammoilla, että en suostunut jäämään.

Kittilän liepeitä kävellen sitten palattiin Kemin Veitsiluodon satamaan, josta meidät lastattiin rahtilaivaan ja niin alkoi merimatka kohti Raahea, jossa muutaman päivän jälkeen luovutettiin aseet ja ylimääräiset armeijan asusteet. Päälle sai jäädä asetakki, päällyshousut, lakki ja kengät; ettei kotia ihan alasti laitettu. Niin alkoi siviilielämä, joka on sitten jo ihan toinen asia..

Nämä muistelukset kirjoitti 2005 nyt 82-vuotias sotaveteraani Vilho Koivumaa. Kuvat myös häneltä.

Alikersantti Koivumaa ryhmä partioreissulla.

Lisämuistelmia Vilho Koivumaan sodasta

1923 syntyneet kutsuttiin Tornion koulutuskeskukseen, kymmenen Lapin kylältä samaan paikkaan, mutta heitä ei sijoitettu kanssani samaan kiväärikomppaniaan. Tornion työväentalolla oli majoitettuna yli 200 miestä eli komppania. Siellä oli niin ahdasta, että nukkumaritsit olivat kolmikerroksisia. Alhaalla oli kylmä, mutta ylimmässä petipaikassa kuuma.

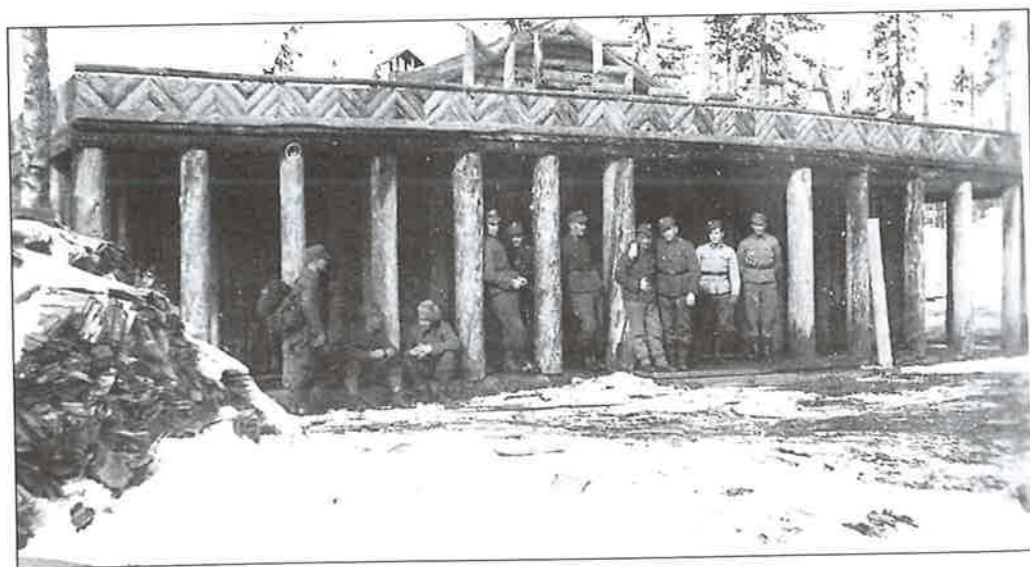
Uhtualla

Syyskuu 1942 oli asemasodan aikaa. Meidät sijoitettiin päätien varteen Kiskisjärven reunalle Etukukkulan ja Saarisenkukkulan lähelle. Pataljoonan komentajana toimi Haahti. 70 metrin päässä oli venäläisten linjan tukikohtia. Lumikelin aikaan kannettiin repussa pimeällä takaa korsulle trotyylikappaleita. Oli nimittäin päätetty räjäyttää viisi venäläistukikohtaa. Pioneerien kanssa lähdettiin pimeällä korsulta vetäen ahkioilla räjähdysaineita. Haahti sanoi, että tuosta mennään. Venäläisiä ei silloin edes ollut korsuilla, sillä jostakin tietä oli vuotanut. Kun oli palattu takaisin, korsut räjäytettiin. Venäläisiä ei ollut sen jälkeen enää edessä, mutta tulikasteen kyllä antoivat.

Nuorten miesten ensimmäinen tulikaste oli Tapanin iltana, kun venäläiset tulivat Kiskisjärven päästä tuhoamaan komentopaikkaa. Joukkueen johtajat kaatuivat. Vilho oli jo ryhmänjohtajana ja lähti toisen ryhmän kanssa avuksi. Tykistökeskityksessä joukkueenjohtaja kaatui heti ensimmäisellä kranaatilla. Muut kranut menivät ohi niin, että oli kuopparivi reitin vieressä. Jäällä oli tulossa koko pataljoona, mutta se palasi takaisin tulikeskityksen turvin. Tähän asti oli ollut vartiointihommaa, mutta nyt jouduttiin tosi toimiin.

Asemista ei pystynyt katselemaan vihollisen puolelle tarkka-ampujien vuoksi. Lähinnä katseltiin periskoopeilla, mutta talviaikana sen lasi kiilsi ja joskus tarkka-ampujat ampuivat periskoopin lasin rikki. Kun saksalaiset tulivat, ehdittiin olla vain viikko yhtä aikaa, kun lähdettiin siirtymään yöllä hiihtämällä Kuusamoon. Hevosenkengän asemista oli kovat taistelut. Varastossa oli yli 2000 heitinkranaattia. Ne kaikki ammuttiin. Silloin olin lepokorsulla. Suomalaistykiöstö ja heittimet ampuivat Hevosenkengän asemaan niin, että venäläisten piti jättää asemat. Saksalaiset poistuivat heti, kun venäläiset lähtivät liikkeelle.

Eräs partioreissu kävi voimille. Tarkoituksena oli motittaa venäläinen hiihtopataljoona. Lähdimme hiihtämään yöllä kuusi kilometriä leveän selän yli Jyvälahteen. Oli nähty huoltoporukka

JR 11:n Kanttiini Messuhalli Uhtuan suunnalla. Kuva Esko Tonterilta.

jäällä ja luultiin, että se on vihollisella viimeisenä jälkijoukkona ja hiihdettiin jäälle. Vihollisen pataljoona olikin asemissa kankaalla. Meiltä tuhoutui kärkiryhmä kokonaan, kolme kaatui ja paljon oli haavoittuneita. Ahkiot ja lääkintäryhmä oli palautettu pois, kun luultiin, ettei niitä tarvita. Kaksi lentokonetta kierteli yläpuolella, mutta ne eivät nähneet kenen porukkaa jäällä oli.

Haavoittuneet vietiin pois suksien päällä ja oli puhe, että muut hiihtävät yhdellä suksella, jotta kaikilla on joku suksi apuna. Nuoret tulokkaat eivät tätä kuitenkaan noudattaneet, joten Vilho jäi jalkamieheksi. Vain Esko Tonteri jäi kaveriksi ja niin alkoi kova kahlaaminen rantoja pitkin Enonsuhun, johon oli useita kilometrejä matkaa. Eskolla oli suksat, mutta jään päällä oli vettä ja suksien pohjassa oli paksu jää- ja lumikerros, joten ei suksia jaksanut kantaa jaloissa. Ilmari Kalijärvi tuli vastaan viimein huoltotiellä, mutta oli menossa Jyvälahteen. Lopulta pääsimme kuitenkin kenttävartion korsulle.

Kovin paikka oli Kannaksella

Kannaksella olimme todellisessa sodassa. JR 11 ei saanut pysyvää paikkaa, vaan se siirrettiin aina sinne, missä miehiä kipeimmin tarvittiin. Juhannuksena oli läpimurtoyritys. Välillä saatiin levätä, mutta tuli hälytys Äyräpään, jossa Vasikkasaaren kohdalla vihollinen tuli Vuosalmen yli Suomen puoleiselle rannalle, mutta ei koko rannan leveydeltä. Täällä olimme 30 m:n päässä vihollisen kanssa kasvotusten.

Vuosalmelta siirryimme lepäämään Antreaan. Siellä ruvettiin kouluttamaan miehiä hyökkäystä varten. Saimme hälytyksen Ihantalaan, jossa JR11 tuli asemaan vasta aselevon aikana siltä varalta, että etummaisat asemat sattuvat murtumaan. Aselevon tullessa piti vetäytyä pois kilometrin verran, kun venäläisjoukot miehittivät suomalaisten etuasemat. Siellä oltiin viikon verran, mutta ruvettiin korjaamaan viljat ja heinät ja ne kuljetettiin sitten Lappeenrannan asemalle. Niitä ei ollut aikaa kuivata, vaan korjattiin tuoreeltaan. Uusi raja ylitettiin ja käveltiin Lappeenrannan reunalle, jossa nostimme perunaa sotalleskille. Asemalla lastattiin juna ja aloitettiin matka pohjoiseen. Majoituimme Oulussa Korvensuoralle ja olimme hyvillämme, että sota oli lopussa. Sitten kuulumme, että tappelu jatkuu yhä.

Lapin sodassa

Kun Lapin sota alkoi, miehiä vietiin kolmella rahtilaivalla Tornioon. Kärjessä ajoi 2. pataljoonan laiva. Röytän satamassa laivasta purku tehtiin niin nopeasti, että luultiin oltavan vaarassa. Ruumasta johti ulos pitkät ohuista männynriu'usta tehdyt tikkaat. Niille sai mennä korkeintaan kymmenen samaan aikaan, mutta kiireessä varman kaksinkertainen määrä, joten tikkaat eivät kestäneet. Olin päässyt jo kannelle, ennen kuin olisi voinut käydä hullusti. Jotkut loukkaantuivat siinä rytkäksä. Junanvaunut lastattiin ja alkoi marssi suljetussa osastossa kohti saksalaisia maantietä pitkin. Sakki hajosi, kun päivä sarasti ja alkoi näkyä.

Asemalle hyökkäystä oli valmisteltu. Vettä satoi, maasto suojasi luodeilta ja siviiliväestökin oli välissä. Hyökkäyksessä oli kaksi ketjua peräkkäin niin, että toinen ketju täydensi, mikäli kaatuneita tuli ensimmäiseen. Tilanne vaikutti kuitenkin melko sekavalta. Omia kranaatteja tuli myös omiin asemaan. Itse hyökkäys tehtiin sitten lopulta jalkaväkiäseen.

Saksalaiset tulivat eräessä vaiheessa valkean lipun kanssa moottoripyörällä vastaan neuvotteluaikeissa. Suomalaisten johto oli vähän sekaisin ja turhan luottavainen. Saksalaisten asemia katseltiin ja kuivattiin kampeita nuotiolla. Ei uskottu, että tilanne voisi alkaa uudelleen, mutta niin kävi. Saksalaiset alkoivat ampua piiskalla, mutta ilmeisesti tarkoituksella suomalaisten yli, koska suomalaiset olisivat olleet helppo maali, jos kohti olisi haluttu ampua. Saksalaisetkaan eivät olleet kai varmoja tilanteesta, vaan ampuivat vain varoitukseksi.

Sitten alkoivat kovat taistelut. Saksalaiset perääntyivät aluksi Kemiin päin, mutta sitten tilanne kääntyi toisin päin. Pääliikkönä oli aluksi henkilö, jonka toimia ihmeteltiin, ja joka lopulta vietiin pois käsiraukoissa. Valkonen oli hyvä johtaja. Halstin jälkeen johtajana oli Toivonen. Kuljun kirjoittamassa tuoreessa kirjassa on hyvät todenmukaiset kuvaukset Tornion tapahtumista.

Maantiellä törmättiin saksalaiseen komppaniaan. Olimme metsän suojassa, mutta vahingossa laukesi yksi kivääri, jolloin alkoi heti kova tulitus. Kaksi panssarivaunuakin tuli tien yli, mutta meidän panssarikauhut eivät laenneet. Sade oli varmaan synnä. Saksalaisten tulitus suuntautui

vaarallisesti alaviistoon, joka oli tehokkaampaa, kuin venäläisillä oli ollut. Kolme – neljä kaatui, mutta pimeys pelasti, ettei koko porukka kaatunut. Kaatuneet jätettiin erääseen saunaan.

Haavoittuneita oli joka joukkueessa. Paluutie oli tukossa, joten jouduttiin palaamaan kiertotietä. Hyökkäys pysähtyi yöllä ja me levättiin eräässä pirtissä. Aamulla alkoi kuitenkin kranaattitulitus. Menimme suojaan isoon kiviseen pottukellariin. Sen ovi oli auki siihen suuntaan, josta kranaatteja tuli. Yksi kranaatti tuli sisään, mutta hajosi kiveen osuessaan räjähtämättä ja vain trotyyli värjäsi kellarin. Kellarissa oli muutama mies, joiden hengenlähtö oli lähellä.

Kerran oli löytynyt jostakin heinäkasasta saksalaisilta viety viinatynnyri. Siitä ruvettiin kantamaan ja jakamaan miehille pakeilla viinaa. Kaikki eivät juoneet, mutta suurin osa oli humalassa. Aamulla päivän alkaessa sarastaa ruvettiin ampumaan liikkuvia ja moni menehtyi viinan takia. Koko pataljoonassa ei ollut montaa selvää ja porukka piti viedä tien varteen selviämään. Seuraavana päivänä alkoivat sotatoimet. Vilhon pataljoona oli toisen kanssa Kemin tien suunnassa, yksi pataljoona eteni Aavasaksan suuntaan. Miehet näkivät, että yksi junakin lähti Tornion asemalta, vaikka minkään tiedon mukaan junaa ei lähtenyt.

Jatkossa edettiin Rovaniemelle. Sieltä saksalaiset olivat juuri poistuneet ja vain polttoporukka oli hävittämässä viimeisiä majapaikkoja. Minun porukalleni oli annettu tehtäväksi edetä määrättyssä kompassisuunnassa. Törmäsimme kuitenkin näihin saksalaisiin ja jouduttiin palaamaan kovan tulituksen vuoksi. Rovaniemeltä etenimme Kittilää kohti, mutta palasimme vähän ennen Kittilää takaisin, kun 1923 ja 1924 syntyneet päästettiin siviiliin.

Kittilästä käveltiin Veitsiluotoon. Raahen piirin miehiä oli yli 700, joita johti luutnantti Eino Leskelä. Konetuliaseet jäivät nuoremmille, muut aseet otettiin mukaan, kun meidät kuljetettiin rahtilaivalla ensin Ouluun ja sitten Raahen. Yksi yö oltiin satamassa. Siten oli aseiden luovutus ja kotiutus. Myöhemmin tuli pieni ”tili” pankkiin. Vilho selvisi lähes haavoittumatta sodasta. Vain pieni jänne- ja lihasvamma tuli oikean peukalon tyvelle.

Teksti: Jouko Koivu

Nikolai Kuismin, Saksassa koulutettu rynnäkkötykkimies

Nikolai Kuismin.

Nikolai (”Niilo”) Kuismin syntyi 9.1.1914 Jaakkimassa Miinalan kylässä. Viljelijäperheen talo oli Leppäselässä Heinijoen varressa. Nikolai Kuisminille myönnettiin ainakin kolme kertaa IV luokan ”Vapaudenristi miekkoineen tammenlehvän kera”, joista kaksi mainintaa on sotilaspassin: 26.4.41 ja 5.10.44, joten hänellä oli nauha takin rintapielessä jo silloin, kun seuraavia myönnettiin. Kunniakirja on viimeisestä. Sotilasarvoltaan Nikolai Kuismin oli ylikersantti.

350 päivän varusmiespalvelun Nikolai suoritti RT3:ssa kiväärimiehenä 1.2.35-16.1.36. Se oli määrätty hänen tehtäväkseen liikekannalpanon aikana. RT3 toimi Laatokan rannikkopatterina. Siellä kertyi monenlaisia kokemuksia mm. Valamon luostarisaaresta. Laatokan syysmyrskyt terävine aaltoineen olivat vaikeita yhteysaluksille. Koulutus oli kovaa. Nikolain varusmiespalvelu sujui niin hyvin, että arvostelu oli kaikissa arviointikohteissa paras mahdollinen.

Talvisodassa kiväärimiehenä

Talvisodassa Nikolai toimi 10.10.1939 – 7.2.1940 koulutusta vastaavasti kiväärimiehenä. Palveluspaikkoina olivat Saarijärvi, Patalennoi ja Uomaa. Ensimmäinen taistelukoketus keittiömiehillä eli ”töpinällä” tuli, kun vihollisen partio vastasi keittiömiesten tuisuihin selvällä suomen kielellä, jolloin keittiömiehet kävelivät suoraan venäläisten tulitukseen. Syntyi taistelu ja ensimmäiset kaatuneet nähtiin myös silloin. Yöllä lumituiskussa pienenkin äänen kuuluaan piti ampua summassa äänen suuntaan, jolloin syntyi äkkiä isompi tulitus, kun omat joukot yhtyivät tulitukseen. Kerrankin aamulla nähtiin, että laukaus oli tappanut vihollisotilaan viiden metrin päähän juoksuhaudasta niin, että käsikranaatti oli räjähtämättömänä kädessä.

Pakkasella aseiden toiminnassa oli välillä jäätyminen vuoksi vaikeuksia, jotka ratkesivat iskemällä aseiden perä maahan. Kerran tämä ongelma meinasi koitua kohtalokkaaksi, kun uudet vaihtomiehet hiihdettyään pitkään pakkasessa aseet selässä joutuivat pian vaihdon jälkeen vihollisen hyökkäyksen kohteeksi. Automaattiaseet jäättyivät oltuaan miesten hikisissä ja höyryävissä selissä. Edellisten vaihtomiesten oli hiihdettävä pikaisesti takaisin paikalle ja iskettävä vaihtomiesten aseiden perät maahan, jotta automaattiaseet saatiin nopeasti aseisiin.

Venäläiset tarkka-ampujat olivat erittäin vaarallisia. Osumatarkkuus oli erittäin hyvä 1100 m:iin saakka, joten liikuttaessa piti olla tarkkana, ettei joutunut ammutuksi. Välillä poteroissa oli niin ahdasta, että vihollisvainajia piti nostella reunoille - samalla lisäsuojaksi kovaa tulitusta vastaan. Talvisodassa jouduttiin vastakkain myös ”Molotovin iskujoukkojen” kanssa, joilla oli hyvät varusteet, mutta sotakokemus puuttui, joten iskujoukot kärsivätkin kovia tappioita.

Uomaassa Nikolain joukkueen teltan viereen iskeytynyt kranaatti hajotti teltan ja heitti kaamiinan. päällä pakeissa kiehuneet vedet Nikolain jalkojen päälle. Viereiseen telttaan tuli täysosuma ja kaikki teltassa olleet sotilaat kuolivat. Tuho oli niin perusteellinen, että ”teltan paikalle jäi vain haiseva monttu”. Nikolain jalat paloivat ja tulehtuivat niin pahasti, että hän joutui 7. helmikuuta kenttäsairaalaan ja sieltä 15. helmikuuta sotasairaalaan. 10. toukokuuta hän pääsi takaisin joukko-osastoon. Vapautuspäivä oli 22.5.1940. Hän sai ylennyksen korpraaliksi ja lisäksi myönnettiin 1. luokan ”Vapaudenmitali” osoituksena ansioista 1939–40 sodan aikana.

Kuva Erkki Käkelän kirjasta ”Laguksen rynnäkötykit”. Koulutettavat Jüterbogissa. Kuismin viides vasemmalta.

Jatkosodassa tykkimiehenä ja rynnäkötykkipataljoonassa

Jatkosotaan ei tullut määräystä, mutta Nikolai hakeutui itse palvelukseen 19.6.1941. Tehtävänä oli toimia liikekannallepanon aikana 28.10.41 – 16.3.43 tykkimiehenä kenttätykkistössä useissa eri pattereissa. Taistelupaikkoina olivat Iijärvi, Ristilahti, Laatokan luoteisranta ja useat paikat Kannaksella. Näissä taisteluissa mottien ”pehmittämisessä” syntyi paljon ”romua”. Kaatuneita oli niin paljon, että ruumiita piti raivata koko ajan pois tieltä, jotta tykit saatiin aseisiin. Tällöin Nikolaille myönnettiin IV luokan vapaudenristi miekoin tammenlehvän kera, kun hän johti metsän kautta kiertämällä patterin pois miinoitetulta tieltä.

Kuva Erkki Käkelän kirjasta ”Laguksen rynnäkötykit”. Kuismin kolmas oikealta.

Kesällä 1943 Nikolai hakeutui vapaaehtoisena Laguksen rynnäkötykkipataljoonaan ja sai Saksassa Jüterbogin rynnäkötykkikoulussa kolmen kuukauden koulutuksen rynnäkötykin johtajaksi ja kouluttajaksi. Kaikki suomalaiset ottivat koulutuksen esimerkillisesti ja heitä myös arvostettiin Saksassa. Niinpä koulutuskomennus oli myös osallistuville nautinto.

Saksasta palattuaan Nikolain tehtävänä oli vaunujen miehistön kouluttaminen Äänislinnassa. Tämän jatkokoulutusvaiheen jälkeen jätiin iskujoukoiksi Äänislinnaan. Ensimmäiseen taisteluun rynnäkötykit osallistuivat Kannaksella, jossa tilanne oli päällä jatkuvasti ja monin tavoin hankala. Onneksi vihollisen hyvin naamioituneet panssarit ampuivat kuitenkin epätarkasti. Ensimmäisessä taistelussa Nikolain johtama vaunu tuhosi viisi vihollispanssaria: kolme T-34 ”Sotka”-vaunua, yhden ISU-152 ”Iosif Stalin”-vaunun ja yhden, jota ei pystytty tunnistamaan. Rynnäkötykkivaunut olivat sodassa hyvin tehokkaita ja tuhotut vihollispanssarit laskettiin vaunukohtaisesti. Saksalaisten taktiikasta poiketen suomalaiset eivät niinkään käyttäneet rynnäkötykkeitä hyökkäyksessä, vaan enemmän vastaiskun tekemiseen.

Sodan lopulla rynnäkötykkipataljoona eteni saksalaisten perässä Kiiminkijoelle saakka. Pitemmälle ei päästy, kun sillat oli räjäytetty. Kiiminkijoella kysyttiin vapaaehtoisia poliisikouluun, johon Nikolai ilmoittautuikin vapaaehtoiseksi. Sodan jälkeen hän suoritti miehistökurssin Suomenlinnassa. Sen jälkeen hän toimi junapoliisina ja Helsingissä järjestyspoliisina vuoden ajan. Tämä työ jäi kuitenkin lähinnä palkkauksen vuoksi. Sittemmin Nikolai muutti Ruukkiin ja 1951 perheineen Paavolaan, jossa työskenteli maanviljelijänä ja eli lopun elämänsä.

Teksti: Jouko Koivu
(Juhani Kuismin kertojana; kuvat hänen kokoelmastaan)

Nikolai Kuisminin rynnäkötykki Sturmgeschützwagen 40 löytyy entisöitynä Saksasta Munsterin panssarimuseosta. Kuva on museon kuva-arkistosta.

Minun sotatieni

Linnoituspatteristo kuuden esikunta oli Lappeenrannassa vuonna 1940. Jouduin käymään siellä lähetin tehtävissä lähes kerran viikossa. Näin tulipatterien olevan asemissa ja konekiväärien it-jalustoissa. Sitten kuulin, että tilanne on kriittinen ja kaikki lomat on peruttu. Jatkosota alkoi kuitenkin vasta juhannuksen alla 1941. Olen miettinyt, miksi sodan alkaminen siirtyi vuodelle.

Kiestingin motti

Jouduin rintamalle heinäkuun lopulla vuonna 1941. Kiestinki oli vallattu ja joukot etenivät Louheen, johon oli matkaa parikymmentä kilometriä. Eteneminen tapahtui paikkakuntien välillä kulkevan radan suunnassa. Saksalaiset joukot hyökkäsivät radan vasemmalla puolella, suomalaiset oikealla. Saksalaiset eivät edenneet, heitä kaatui hirveästi.

Suomalaisia komensi everstiluutnantti Jussi Turtola. Kuuluin linnoituspatteristo 6:n vahvuuteen. Meillä oli vanhat tykit, joita oli vaikea siltojen ja lossien puuttuessa saada liikkeelle. Tykistö ei pysynyt mukana. Kun suomalaiset joutuivat Kiestingissä mottiin, me tykistön miehetkin jouduimme kiväärimiehiksi.

Joku alikersantti tuli hakemaan kahta miestä hevosmiehiksi joukkosidontapaikalle. Mottivaiheen aikana oli saatu sotasaaliiksi kymmeniä venäläisten hevosia. Osa oli ratsuja, eivätkä osanneet vetää. Ajelin valkoisella hevosella ja purilaila pari viikkoa kaatuneita ja haavoittuneita etulinjan joukkosidontapaikalle. Olin niin väsynyt, että nukahdin istualleni puuta vasten. Painajaisunessa pää putosi, enkä sen jälkeen uskaltanut enää nukkuakaan.

Kiestingissä oli sotasairaala. Louheen johtavalla radalla liikennettä hoiti ”pässi”, jonka perässä olivat junavaunut. Kaatuneilla ja haavoittuneilla lastattu huoltojuna oli palaamassa Kiestinkiin, kun sen kahteen vaunuun ja lähimaastoon tuli täysosuma. Kymmeniä saksalaisia ja suomalaisia kuoli. Tuhoa lisäsi se, että vaunut syttyivät palamaan. Oli hirveä huuto, kun tulisoituina palavat miehet pyrkivät pois tuhoalueelta.

Tykistö saatiin vähitellen kuntoon ja täydennysmiehiä tuli muualta. Miehiä oli vähän ja kun alikersantti tuli vaatimaan meitä kahta ”lainamiestä” takaisin omaan yksikköömme, niin joukkosidontapaikalla ollut majuri tapaili asetta ja ilmoitti: ”täältä ei lähdetä.” No, olihan meidän lähdettävä. Valkoisen hevoseni sidoin siihen paikkaan puuhun – liekki jäänyt lopullisesti siihen.

Puhelinmiehenä Uhtualle

Tulin puhelinmieheksi Uhtualle vuonna 1942. Ensimmäinen pysäkki oli Kiestingistä Uhtualle johtavan päätien varrella sijaitsevalla Sirninjärvellä. Linnoituspatteristo 6. siirrettiin sitten Hevosenkengään ja lähdettiin kohti Uhtuaa. Tulenjohtokorsussa oli koko miehistö, noin kymmenen miestä. Tulenjohtopaikka oli Pystysen kukkulan kupeessa.

Päällikköinä olivat muiden muassa luutnantit Pikkujämsä ja Kujala. Minä toimin tilapäisesti taistelulähetinä. Tehtävänä oli mennä tarvittaessa vikapartioon ja osallistua vartiovuoroihin, joihin ”kämpämikko” herätti jokaisen vuorollaan. Hevosenkengässä tulenjohtokorsu oli noin sadan metrin etäisyydellä naapurin linjoista ja tähytyspaikat olivat miltei vastakkain. Naapureilla ei ollut lumipukuja – me nähtiin ne heti. Meillä oli vartiossa aina lumipuvut. ”Tulkaa tänne”, naapuri huuteli. Siellä oli aina joku suomenkielinen: ”Täällä on kaikkea, naisiakin.” ”Mitä tupakkaa te poltatte?”, kysyttiin. ”Kultaleimaa”, me vastasimme. ”Hyvä, meillä on mahorkkaa.”

Meiltä kaatui aina täydennysmiehet, kun he eivät uskoneet, ettei juoksuhaudasta saa nostaa päätä. Ryssäällä oli tarkka-ampuja vakituistaan vahtimassa. Periskoopit ja haarakaukoputket ne ampuivat aina rikki. Jostain saatiin sitten erimallinen saksalainen kaukoputki. Se säilyi, siihen venäläiset eivät osuneet.

Röhön tien varressa oli kanttiini. Sieltä kävivät lotat joskus tuomassa tarvikkeita etulinjaan. Muistan pari lottaa nimeltäkin. He olivat Katri Lauttasaari ja Helli Koutaniemi Kuusamosta.

Kannaksen kautta Lapin sotaan

Kannaksella alkoi hyökkäys kesällä 1944. Meidänkin tulenjohto ja tykistö lähtivät Tolvajärven kautta Ilomantsiin ja Loimolaan, jossa oltiin sodan loppuun saakka. Sen jälkeen lähdettiin Lappiin. Ensimmäinen paikka oli Kuusamo. Sieltä jatkoimme Suomussalmelle ja Kemijärvelle, joka muistutti kauneudessaan Karjalaa.

Kun tykistö oli aina jäljessä, olin taistelulähetinä. Katselimme päällikön kanssa sopivat paikat töpinälle, tulipatterille ja tulenjohtoporukalle. Tuntui hirveältä tapella saksalaisia vastaan, kun oltiin asuttu samassa korsussa. Syötykin oli yhdessä, niillä kun oli se muonapuoli monipuolisempi, kuin meillä. Onneksi en itse joutunut taistelukosketukseen, kun olimme aina patterin kanssa muista joukoista jäljessä.

Vuokratila valtiolta

Kaikki loppuu aikanaan. Keminjärven Kiehimässä jaettiin litterat kotiin. Jaakkimalaiset, entisen kotikyläni asukkaat, olivat evakossa Närpiössä, ruotsinkielisellä seudulla. Asetuimme Ruukkiin vuonna 1945. Aluksi vuokrasin tilan valtiolta, myöhemmin ostin sen ja lisämaata. Asun siinä edelleen.

Olen jo ikämies. Lapset on kasvatettu ja koulutettu. Vaimo kuoli joitakin vuosia sitten. Veteraanien toiminnassa en juuri enää jaksa olla mukana. Minulla on ollut paljon ystäviä vuosikymmenien aikana – Närpiöstäkin. Monet sotakaverit ovat muistaneet puhelinsoitoilla ja käymällä. Ehkäpä karjalainen luonteenlaatuni on ollut tähän vaikuttamassa.

Että mistäkö se pikalähetin nimi syntyi? No, se oli sillä lailla, että kun oli se Mannerheimin syntymäpäivä. Juhlan kunniaksi jaettiin viina-annoksia ja minä join koko pullon. Päähän se tietenkin meni ja kaverit kertoivat, että olin esitellyt itseni: ”Olen pikalähetin Miklistä.” Mikli oli kotikyläni Karjalassa. Pikalähetin veteraaniveljet ovat sen jälkeen minut muistaneet.

Tauno Kuokkanen, alikersantti
Haastattelija Annikki Leimi

Tulenjohtokorsu Uhtualla. Vasemmalla luutnantti Viljo Pikkujämsä ja Tauno Kuokkanen. Kuva Tauno Kuokkaselta.

Antti Kurtti konepistoolimies ja lähetti

Antti Kurtti.

Kuusamolaissyntyisen Antti Kurtin koti oli Kuusamon länsiosassa, joten se säilyi venäläisten hävitykseltä sota-aikana, mutta loppuvaiheessa talon polttivat kuitenkin peräytyvät saksalaiset. Osa sukulaistaloista oli pitäjän itäosassa ja jäivät rajan taakse. Perheestä oli sodassa kolme veljestä, joista kaksi haavoittui.

Talvisota alkoi yllättäen, vaikka sitä oli ollut odotettakin. Kun tykit alkoivat jyskyä, piti ihmisten lähteä kiireesti evakkoon. Nuorena Antti ei joutunut rintamalle, vaan kotiväen ja muiden kyläläisten mukana evakkoon Kärsämäelle. Lehmät otettiin mukaan ja oli kova homma kävelytää sinne asti. Välillä pääsimme kuitenkin lämpimiin taloihin ja myös lehmille löytyi lato tai joskus navettakin yöpymistä varten. Vaikka joulukuun alku oli kylmää, kaikki eläimet selvisivät evakkotaipaleesta terveinä. Keväällä palasimme takaisin. Paluu oli sinänsä helppoa, koska rakennukset olivat ehyet ja ladot täynnä heinää.

Varusmiespalvelun suoritin Kuopiossa Savon prikaatissa 1931. Talvisotaan en ehtinyt, mutta olin mukana muissa sotavaiheissa. Jatkosodassa sijoituspaikkani oli JR 12 eli Jänkääkärit, jossa toimin konekiväärikomppaniassa konepistoolimiehenä. Minut määrättiin kuitenkin pian lähettikurssille, jonka jälkeen toimin lähettinä. Lähetti joutui liikkumaan paljon. Se oli välillä vaarallista, koska saattoi astua miinaan ja kovia taisteluita käytiin koko ajan. JR12 eteni Sallasta Alakurtin, Karhumäen ja Povensan kautta Ihantalaan.

Ihantalan tienoilla kävi kerran niin, että kun olin kantamassa olkapäällä pitkää rankaa tulipesäkkeen tukemista varten, tuli äkkiä luoti takaa läpi. Ranka putosi heti siihen paikkaan, mutta itse haavoittuminen ei ollut paha, sillä luoti tuli siististi läpi oikeanpuoleisen keuhkon yläosaa hipaisten. Luita ei särkynyt, mutta jouduin tietysti haavoittuneena hoitoon ja vaikka piti olla kuukausi sotasairaalassa, siellä ei määritelty invaliditeettia. Kun perään määrättiin vielä toipumisloma kotiseudulle, olin siellä heinätoissa. Siellä välillä vähän pelottikin, että jos vihollisia ilmaantuu paikalle ja näkevät sotilaan, niin siinä voi käydä pahasti. Mitään ei kuitenkaan sattunut, joten jouduin vielä mukaan loppusotaan saksalaisia vastaan. Haavoittuminen ja toipumisloma saattoi olla pelastuksena, koska esim. yhtenä päivänä 29.6.1944 JR 12:sta kaatui 51 miestä.

Jatkosodan loputtua porukka vietiin Ouluun ja sieltä laivalla Tornioon. Saksalaisten ajaminen oli myös melko kova urakka ja myös vaarallinen. Kerran Sodankylässä saksalaiset olivat tilanneet Stuka-hävittäjän tulittamaan suomalaisia, mutta kun tien varressa oli tiheää metsää, ehdimme sinne ajoissa turvaan, eikä kukaan haavoittunut. Länsirajalla saksalaisia seurattiin Norjaan asti, jonka jälkeen palattiin marraskuussa talven kynnyksellä marssimalla takaisin. Kaiken kaikkiaan Lapin sota ei ollut kovin paha. Kaikkein vaikeinta sota oli Ihantalassa.

Kotiväki oli evakossa Kärsämäellä, joten kotiutus suunnattiin sinne. Sieltä muutettiin taas Kuusamoon. Saksalaiset olivat polttaneet lähes kaiken. Onneksi muutama ulkorakennus oli säästynyt kauempana talosta, joten saimme väli aikaista suojaa niin kauan, kunnes talo valmistui. Urakka oli niin suuri, että tartuin heti tilaisuuteen muuttaa etelämmäs, kun se tarjoutui lehti-ilmoituksessa.

Olin tottunut Kärsämäellä ”etelän oloihin” ja olin sodan jälkeen pienviljelijäkoulussa Pohjanmaalla, jossa tutustuin sikäläiseen maanviljelyyn. Niinpä mieli teki lähteä viljelijäksi vähän parempaan ympäristöön, kuin Kuusamossa oli tarjolla. Ostin myytävänä olleen tilan Paavolasta, jossa asuin sitten posiolaissyntyisen vaimoni Mimmi Ulriikan kanssa. Meille syntyi viisi lasta: yksi tytär ja neljä poikaa, joista oli paljon iloa ja apua. Yksi pojista asuu kotitilalla, mutta itse

vietän vanhuuden päiviäni Paavolassa omakotitalossa.

Teksti ja kuva: Jouko Koivu

Lisälähde: Kirsi Junttila: Talvisodan syttymisestä 70 vuotta. Lehmien kanssa kävelen Kärsämäelle. Artikkelit Siikajokilaakso-lehdessä 30.11.2009.

Arvo Launosen sota kesti sotaväestä Lapin sotaan

Syntymävuoteni on 1922. Niinpä sotaväkiäika ei ollut tavanomainen, vaan kului sota-aikana monessa paikassa. Olin sodassa samaan aikaan isäni kanssa. Alku kului Uhtuan tienoilla. Kiesingissä käytiin vain pikaisesti auttamassa mottiin jääneitä suomalaisia. Kun motti oli avattu, palattiin takaisin. Se oli vuosikausia kestävä asemasodan aikaa. Myös saksalaisia oli samaan aikaan Uhtuan suunnalla.

Komppanian päällikkönä toimi Siikajoelta kotoisin oleva Antti Patokoski. Hänen alaisenaan kului suurin osa sota-ajasta. Kun hyökkäyssota ei ollut menossa, kaatuneita ei tullut paljon, joten se oli melko rauhallista aikaa, vaikka koko ajan piti silti olla varuillaan.

Kevätkelien tullessa siirryimme Kannakselle, jossa sama JR 11:n porukka oli sodan loppuun saakka ja osan aikaa Patokosken komennossa. Komentaja vaihtui myöhemmin ja muistelen sen johtuneen Patokosken kaatumisesta. Kannaksella taistelu oli koko ajan kovaa. Loppuvaiheessa tultiin heinäkuussa 1944 Viipurin ohi Ihantalaan, jossa oltiin aselevon solmimiseen asti. Koko sota-ajan olin pikakiväärimiehenä. Kaukopartiossakin käytiin välillä. Ihantala oli hankalin paikka, mutta vaikka taistelut olivat kovat, en haavoittunut. Sen sijaan jouduin myöhemmin Torniossa sotasairaalaan sairauden vuoksi.

Loppusotaa käytiin pohjoisessa. Aluksi käytiin Rovaniemellä, jossa nähtiin raunioita, mutta sitten liikuttiin länsirajan pinnassa pohjoista kohti perääntyvien saksalaisten kintereillä. Kotiutus tapahtui Raahen kautta Luohualle.

Teksti: Jouko Koivu

Matti Lehtomaa sodassa

Matti Lehtomaa 1996.

koina olivat Pelkosenniemi, Savukoski, Märkäjärvi, Säkkijärvi.

Matti Lehtomaa kertoo tarinaansa näin:

Talvisota

Oli syksy 1938. Olin Kuopiossa vakinaisessa. Maailmanmerkit tahtoi mennä sekaisin, kun tuli Tšekkoslovakian kriisi: Saksa miehitti maan. Heti tuli lomakielto ja ajatus, mitä tuleman pitää? Siitä kuitenkin aika rauhoittui ja lomallekin pääsi jo vihdoon maaliskuussa 1939. Pääsin sitten siviiliin.

Kesä oli rauhaa, toivoa ja rakkautta elämälle. Kun syksy lähenei, uutiset aina vain huononivat. Venäjä alkoi vaatia Karjalan kannaksella rajan siirtoa, milloin 20 km, milloin 40 km. Vaatimukset aina vain kovenivat. Stalin oli Hitlerin kanssa sopinut, että Suomi kuuluu Venäjän etupiiriin. Samalla jaettiin Puolakin.

Sitten tuli pahin, mitä pelättiin. 14.10.1939 jaettiin kutsu ylimääräisiin kertausharjoituksiin. 24 tunnin kuluttua kortin saatuaan piti mennä Ruukin suojeluskuntatalolle. Oli varmaan monenlaisia vaikeuksia ja kohtaloita sinä yönä, mutta ennen kaikkea rukouksia. Mihin muuhun Suomen kansa voi hädän hetkellä turvautua, kuin Jumalaan. Siinä se on talvisodan ihme, rukoilla korkeimmalta apua ja tehdä kaikki työt parhain päin niin sodassa kuin rauhassakin.

”Kodin, uskonnon ja isänmaan puolesta”. Se lause oli silloin usein käytössä. Oli murtuneita miehiä ja saattajia, olihan tämä ennen kokematon lähteä näin suurella sakilla kertausharjoitukseen. Ja samalla, kun kaikki aavistivat, minkä vuoksi. Lotat olivat kuitenkin valmistaneet hyvän hernesopan lähtijöille. Sitä syötiin suurella halulla ja toivoen, että myöhemminkin saataisiin syödä Paavolan lottain valmistamaa hernesoppaa. Sitten tuli lähtökiireet: jäähyväiset monenlaiset ja rakkaat, lämpimät, rakkaat näkemiin toivotukset.

Kapteeni Kerttunen komensi miehiä ensin neliriviin kentälle. Miehiä oli paljon. Suljettuna lähdettiin marssimaan asemalle, missä härkävaunut odottivat. Asemalla oli saattajia paljon, monella varmaan itku silmässä, niin lähtijöilläkin. Saavuttiin Ouluun Kajaanintulliin kansakoululle. Sieltä alkoi YH. Venäjä hyökkäsi 30.11.1939 yli rajan. Se johti talvisotaan, mikä kesti ”105 kunnian päivää”.

(Matti Lehtomaa kertoi seuraavan muistelmaan syvällä tunteella nauhalle 23.7.1997. Tallettajana oli Heikki Kemppainen. Nauhalta muistelmaan kirjoitti Jouko Koivu puheen mukaisesti. Osaineistona myös Matti Lehtomaan aikaisemmin kirjoittamat kaksi kappaletta samasta aiheesta, jotka hän kirjoitti ne jo matrikkelin 1. osaa varten, mutta jätti kuitenkin pois siinä vaiheessa.)

Kertausharjoituksista sotaan

Varusmiespalvelukseen Matti Lehtomaa kutsuttiin 4.1.38 ja alokasajan jälkeen seurasi komennus AUK:uun 1.5.38. Ylennys korp-raaliksi tuli 11.7.38 ja 22.11.38 alikersantiksi. 440 päivän palvelus päättyi 19.1.1939, mutta 14.10.1939 tuli kutsu ylimääräiseen kertausharjoitukseen, joka kesti kuukauden ja yhden päivän. Se jatkui sotaan lähdöllä. Hänen tehtävänsä oli toimia talvisodassa JR 40:n puhelinmiehenä rintamalla 6.12.1939 – 11.5.1940. Taistelupaik-

Tästä se sitten alkoi. Joukot koottiin ja ensimmäinen pataljoona, joka saatiin kokoon, joutui Kannakselle. Sitten koottiin komppanioita, jotka joutuivat Kuhmoon ja mitä jäi, ne koottiin Suomussalmelle. Minäkin jäin niihin ylimääräisiin ja olin pari kuukautta Oulun kasarmilla, jossa oli jotakin harjoituksia, mutta sitten tuli joulukuun kuudes. Siviiliin otettiin vanhoja miehiä, 1800-luvun lopulla ja 1902 ja 1902 syntyneitä miehiä. Niistä tehtiin oma porukka ja minäkin jouduin niiden matkaan ja se oli sitten se JR 40 ja se olikin jo kiirettä.

Venäläisen hän oli jo pitkällä Sallan puolella rajakylissä Kuolajärvi, Ylikurtti ja muissakin. Junalla menimme Kemijärvelle. Sieltä mentiin autolla Pelkosenniemelle. Venäläinen oli tullut siellä jo yli joen ja siinä se olikin kumma juttu, kun oli pimeä yö ja mentiin suoraan autosta linjaan. Yöllä oli vain häirintätulta. Minä jouduin lossin kohdalle, jossa on nyt muistomerkki koululta lossille päin.

Se oli täyttä sotaa ja ne pataljoonat, jotka oli koottu, niissä oli jonkun verran nuoria miehiä mukana, semmoisia nelikymppisiä, joilla ei oltu otettu minkäänlaista ojennusta, jotta olisivat tunteneet toisiaan. Siinä se tilanne kehittyi ja pääsihän ne tulemaan siihen koulun mäkeen asti. Meillä oli sitten kaksi pataljoonaa, toinen ja kolmas, lähtenyt silloin yöllä Sodankylän kautta koukkaamaan sinne selustaan.

Toinen pataljoona tökkäsi venäläisten sivustaan ja joutui siinä kahinoimaan. Kolmas pataljoona kiersi niin kaukaa, että pääsi kuormastojen ja venäläisten taakse, mutta se meni pitkälle iltapäivään kolmen, neljän tai viiden aikoihin. Se kuitenkin ratkaisi Pelkosenniemen taistelun, kun ne pääsivät selustaan. Kyllä se pelkäsi venäläisenkin ja heille tuli pakokauhu ja niinpä Pelkosenniemen taistelu selvisi parissa vuorokaudessa. Venäläiset peräytyivät Savukoskelle ja sieltä viimein Saijaan. Tapanina meidät nakattiin Joutsjärvelle ja siellä oli paljon kahinoita. Varsinkin Mäntyvaarassa kävi iso partio, josta viimein peräytyi Märkäjärvelle.

Pelkosenniemen taistelua ei ole niin isona pidetty ja onhan Suomussalmella suurempi taistelu ollut, mutta olin syksyllä Kestilässä, kun vietettiin veteraanikirkkopyhiä ja katsoin talvisodan sankarihautaa. Siellä oli 7 miestä kaatunut yhdestä pitäjästä Pelkosenniemellä ja Märkäjärvellä sekä yleensä Sallassa. Se on paljon yhden pitäjän osalta, mutta he sattuivat niihin pahimpiin paikkoihin ja heti ensimmäisessä taistelussa meni näin paljon.

Tämä talvisota kehittyi sitten niin, että se oli asemasotaa. Mutta helmikuun lopulla tuli ruotsalaisia vapaaehtoisia rykmentin verran eli vahvistettu pataljoona tykistöineen ja oli heillä joku lentokonekin. He ottivat rintamavastuun ja pantiin Viipurinlahdelle Vilaniemeen. Venäläiset olivat siellä jo maissa. Siellä se sitten viimein rauha tuli. Sielläkin oli melko toivoton tilanne, että mikä tästä tulee, mutta isot maailmanvaltiot määräsivät, että Suomellekin on pakko tehdä rauha, mutta isommat rytinät olivat tiedossa edessäpäin.

Jatkosota

Oli kaunis toukokuun aamu kesäkuun puolivälissä Luohuan Ylipäässä, Lehtomaan talossa. Kesä oli kauneimmillaan tulossa, linnut lauloivat ja päivä paistoi. Niin oli luonto, mutta miten olivat ihmiset ja maailma? Saksa ja Venäjä olivat miehittäneet Puolan. Stalin ja Hitler olivat tehneet salaisen sopimuksen. Saksa oli miehittänyt Tanskan, Alankomaat ja Norjan. Suomi oli hyväksynyt saksalaisten lomalaiosten läpikulun Norjaan ja heitä meni junalasteittain pohjoiseen.

Suomi oli tehnyt kylvyöt kaikessa rauhassa. Odotettiin juhannusta, kuunneltiin maailman tapahtumia ja pelättiin pahinta. Sitten se tapahtui. Tuli soitto tulla Luohualle Sipolaan. Siellä oli liikekannallepanokorttien jako täydessä käynnissä. Annettiin nippu kortteja matkaan. Alkuun jaoin niitä, mutta siten sain nuoremman Anttilan Paulin niitä viemään. Olihan korteissa määräys viiden tunnin sisällä kortin saannista saapua Ruukkiin.

Sain saattajan Ruukkiin. Se oli niitä elämän käännekohtia. Ei tiennyt, mitä tulee tapahtumaan itselle ja Suomen kansalle. Joka kodissa varmaan rukoiltiin omaisten ja Suomen kansan puolesta. Meiltäkin lähti Lehtomaalta kolme poikaa. Sulo oli vakinaisessa. Hän oli joutunut sinne talvisodan loputtua ja palveli JR 53:ssa. Hän kaatui sitten Hevosenkengässä Uhtualla. Lähtiessä oli toivo, että kahdessa viikossa sieltä selvitään. Meni kuitenkin vakainaan mukaan lukien 5 vuotta 6 kk ja 10 päivää.

Tämä lähdön tohina tapahtui siis 15.6.1941 täällä Luohuan Ylipäässä. Raaheen sitä sitten mentiin ja siellä jaettiin yksiköihin. Minä jouduin JR 32:n 2. pataljoonaan viestijoukkueeseen.

Junalla mentiin Hyrynsalmelle ja sieltä marssittiin Suomussalmelle, jossa oltiin juhannus. En muista tarkkaa päivää, mutta sitten piti lähteä rajan yli. Raja ylitettiin tällaisten paikkojen, kuin Latvajärvi, Honkalahti, Vuokkiniemi kautta. Vuokkiniemessä ei oltu yhtään, vaan mentiin suoraan Kuitin rantaan asti Mõlkän kylän viereen Melkajanlahteen. Siinä oltiin pari yötä teltassa. Pataljoonan lääkäri Johannes Heilala tuli kysymään vapaaehtoisia. Hänen oli määrä mennä Kuitin yli partioon. Hän ei ollut saanut muita upseereita lähtemään mukaa. Heilala lähti itse sanoen, että on sen verran isänmaallinen, että lähtee vapaaehtoisena partioon.

Niin sitä käytiin Kuitin yli yöllä partiossa parin kolmen kilometrin päässä Vuonnisessa ja toinen osasto kävi Jyvälahdessa päin. Sillä reissulla ei löydetty mitään, mutta seuraavana yönä 14.7.1941 käytiin niin pitkällä Vuonniseen päin, että jotakin löytyisi. Niinpä viiden kilometrin päässä puron vierestä löytyi venäläinen vartiomies. Me liikuumme kuitenkin huomaamatta, eikä oltu missään kosketuksissa häneen, vaan tultiin pois.

Melkajanlahdesta alkoi koko pataljoonan ylitys ja se kävi, kuin elokuvissa, kun vastarannalla ei ollut ketään. Syöksyveneillä oli sitä varten tehtyjä proomuja nippuina. Siihen sopi aina joukkue yhteen veneeseen, joten pian oltiin järven yli. Sieltä mentiin vasemmalle päin, mutta siellä oli vihollinen. Ei auttanut mikään, kun oli sotimaan lähdetty. Vihollinen ampui kohti, jolloin mm. Ojantakasen Kalle sai keuhkoista läpi osuman. Meidänkin porukasta kaatui heti saarikoskinen Ammuret tällä vikapartioreissulla.

Siinä meni aikaa toista viikkoa ennen kuin päästiin tielle, vaikka ei ollut, kuin kolmen päivän muona mukana. Ponkalahdesta tuotiin muonatäydennystä. Muutamien päivien päästä minunkin ryhmästä kaatui Korsunperältä kotoisin oleva Räisänen. Hän makasi minun päälläni ja ihmettelin aluksi, että miksi se siihen tuli. Siihen tuli kranuja niin paljon, kuin ilmaan sopi. Kranu tuli johonkin puuhun lähelle ja kaveri ei tiennyt mitään, vaan kuoli heti. Veri rupesi vain tulemaan suusta. Se oli meidän kohdalla ensimmäinen kaatuminen.

Tulimme Vuokkiniemen suunnasta Uhtualle menevälle tielle, johon mennessä kaatui myös Saarelan Nante, minun ryhmästäni Vilmusen Uno Pahalta saarelta ja muitakin tuttuja. Vilmusen meni oikeastaan harvemmin käytettyihin srappelleihin, joita yhtenä yönä vihollinen syyti tulemaan eli tavallaan levossa ollen. Metsät paloivat ja kaatuneita oli tien varret täynnä. Täällä tuli Vuonnisen yli Halosen ja Malmin osasto ja linnoituspataljoona ja Fagernäsän 1. pataljoona. Pataljoonan komentaja Fagernäs oli vanha mies.

Sitten tulivat eteen Kiskis-linja, Pistojärvi, Malviainen, Korpivaara, Munat ja Makkarat. Siinä oli ensimmäinen hyökkäys Kiskis-kukkulalle ja tällä oikealla puolen joen oli sellaista kannikkoa. Vihantilaisten komppanian matkassa oli 6. komppania. Siinä tuli kranu lähelle. Vähän

Matti Lehtomaan joukkue Jyvälahdessa, Lehtomaa edessä toinen oikealta.

Sota-aikana Kannaksen Antreassa 1944 suunnistuksen voittanut joukkue: Edessä Matti Lehtomaa, perässä Patana ja Honkola.

Keski-Kannaksella, 15.6.44 – 18.6.44 3.D:n viivytystaistelut Länsi-Kannaksella Muolaa-Heinjoki, 18.6. – 21.7.44 3.D:n torj. taist. Noskuan Vuoksen lohkolla.

Lapin sodassa 3.10 – 6.11.44 Tornio, Kemi, Rovaniemi, Kittilä. Kotiutus 25.11.1944 Raahen Sp:ssä.

Siviilissä Matti Lehtomaa ylennettiin ylikersantiksi 6.12.1968. Rintamasotilastunnuksen hän sai 22.4.1970.

Joulumuisto papasta, Matti Lehtomaasta

Muistelin tässä jokin aika sitten lapsuuteni jouluja ja yksi niistä selvästi muistui mieleeni. Se oli se joulukuun 20. päivän aikoihin koottiin Oulussa rykmentillinen miehiä. Siinä oli niin nuoria kuin vanhojakin. Heidät vietiin junalla Kemijärvelle ja sieltä autolla Pelkosenniemelle. Venäläiset olivat jo tulleet lossin yli Pelkosenniemelle. Vettä satoi ja lunta oli vähän, kuten nytkin. Oli pimeää ja venäläiset tulittivat suomalaisia kohti. Pappani myönsi, että suomalaisia pelotti ja mietittiin, josko tässä edes joulua nähtäisiin. Kun aamu valkeni, todettiin, että venäläisillä oli panssarivaunuja, joita suomalaiset eivät olleet vielä aikaisemmin nähneetkään.

Kolmen neljän nukkumattoman vuorokauden ja sotimisen jälkeen koitti viimein joulukuun 20. päivän aikoihin koottiin Oulussa rykmentillinen miehiä. Siinä oli niin nuoria kuin vanhojakin. Heidät vietiin junalla Kemijärvelle ja sieltä autolla Pelkosenniemelle. Venäläiset olivat jo tulleet lossin yli Pelkosenniemelle. Vettä satoi ja lunta oli vähän, kuten nytkin. Oli pimeää ja venäläiset tulittivat suomalaisia kohti. Pappani myönsi, että suomalaisia pelotti ja mietittiin, josko tässä edes joulua nähtäisiin. Kun aamu valkeni, todettiin, että venäläisillä oli panssarivaunuja, joita suomalaiset eivät olleet vielä aikaisemmin nähneetkään.

Kolmen neljän nukkumattoman vuorokauden ja sotimisen jälkeen koitti viimein joulukuun 20. päivän aikoihin koottiin Oulussa rykmentillinen miehiä. Siinä oli niin nuoria kuin vanhojakin. Heidät vietiin junalla Kemijärvelle ja sieltä autolla Pelkosenniemelle. Venäläiset olivat jo tulleet lossin yli Pelkosenniemelle. Vettä satoi ja lunta oli vähän, kuten nytkin. Oli pimeää ja venäläiset tulittivat suomalaisia kohti. Pappani myönsi, että suomalaisia pelotti ja mietittiin, josko tässä edes joulua nähtäisiin. Kun aamu valkeni, todettiin, että venäläisillä oli panssarivaunuja, joita suomalaiset eivät olleet vielä aikaisemmin nähneetkään.

Muistan vieläkin, kuinka pappani liikuttui kyyneliin kertoessaan joulupäivästä, jolloin saapuivat ensimmäiset kirjeet. Myös pappani sai kirjeen eräältä nuorelta neidolta, jolloin hän teki päätöksen, että jos sodasta selvitään hengissä, hän veisi kyseisen neidon vihille. Pappani joutui kokemaan kaikki sotajoulut, aina sodan päättymiseen asti. Pelkosenniemen taistelun muistomer-

kerkin poteroa tehdä, niin Orajarven kanssa oltiin siinä. Se meni puolen metrin päähän ja laukesi pinnassa. Jos se olisi puoli metriä vipannut, olisi tullut täysosuma. Niinkin voi mennä likelle.

Kaikkia yksityiskohtia ei kannata ruveta muistelemaan, eikä ihan kaikkia muistakaan. Sitten päästiin lepoon Kiskis-kukkulalta. Ei siinä oltu kuin pari vuorokautta ja pataljoonan komentajakin vaihtui. Uudeksi komentajaksi tuli Wigrenin tilalle Rajakallio. Sitten lähdettiin menemään vasemmalle päin. Monenlaista sattui ja moni haavoittui, mm. Aijälän Paavo.

Kertomus keskeytyy tässä kohtaa

Jatkoa ei löydy paperillakaan, mutta sotilaspassin mukainen yhteenveto jatkosodan ja Lapin sodan osalta on seuraava:

Jatkosodassa viesti-au 15.6.41 II/JR 32, siirto puh.-au:ksi Lin. P 14:een 1.3.42 ja III/JR 11:een 20.7.42. Ylennys kersantiksi oli tullut 26.6.1942. Edelleen komennuksella tst.os. Metsossa 24.8.42 – 13.9.43, siirto 2/VP 31:een 4.8.42, Vasovaara, Latvajärvi, Vuokkiniemi, Ponkalahti, Vuoninen, Pisto-joki, Korpivaara, Tetrivaara, Uhtuan länsi- ja pohjoispuolinen rintama, Jyvälahti 9.6.44 – 15.6.44 Vt-linjalla 3.D:n torjuntataistelut

kissä lukee: ”Tässä auttoi meitä Herra”.

Nyt pappani on viettänyt perheessämme minun elinaikani, jokaisen jouluaaton, aamuvarhaisesta iltamyöhäiseen. Kiikkutuolissa istuen, omia lapsuus- ja näitä sotajuttuja muistellen, hän on silmät loistaen meidän touhuja ja varttumista seurannut.

Joinakin jouluna on ollut sukulaisia enemmänkin joulun vietossa perheessämme. Silloin olemme pappan pyynnöstä leikkineet erilaisia joululeikkejä. Ja hänen ilmeensä on kertonut meille, että tämän vuoksi kannatti taistella.

”Rauha maassa ja ihmisillä hyvä tahto”. Vain sodan kokeneet tuntevat tämän sanoman todellisen merkityksen. Jospa tämä sanoma toteutuisi vielä joskus koko maailmassa.

Sofia Lehtomaa
Ruukin yläkoulun 8 B-luokka

Yrjö Leskelä: siviilitkin hyökkäysten kohteena Suomussalmella

Sotaväen kävin Oulun kasarmilla Intiönkankaan laidassa. Kotiin oli tullut lappu, jossa kutsuttiin sotaväkeen. Kotoa lähdin jalkaisin Ruukin asemalle, josta junalla Ouluun. Talvisotaan en nuorena ikäni vuoksi osallistunut, mutta 18 v jatkosotaan tuli lähtö.

Kylällä puhuttiin sodan alkamisesta ja kotiin tuli ilmoitus, että oli siirryttävä Oulun kasarmille.

Lähtö rintamalle, Uhtuan suunnalle, alkoi ensin junakyydillä Suomussalmelle, josta jalan Venäjän puolelle. Synkimpänä muistona jäi tapaus, kun yön aikana venäläiset tappoivat siviilejä Suomussalmella.

Sodassa haavoittui hyviä ystäviä, joista mainittakoon Kursulan Kalle. En ollut tapahtumahetkellä paikalla. Paareille mies kannettiin sivummaksi ja lääkintämiehet hakivat hänet hoitoon. Kolme vuotta siellä kului, kotiin palattiin kävellen Suomussalmelle, josta siviiliin Oulussa.

Kuvat Leskelältä, teksti: Pirkko Kovalainen

Ryssänkukkula sodan jäljiltä.

23.2.1944 Kajaanin sotilassairaalassa, Yrjö Leskelä ylärivissä oikealla.

Pauli Marjakaarto evakuointitöissä Lappeenrannassa

Marjakaarto, Pauli Aadolf,
s. 15.9.1925

Lapsuskotini on Viitalanperällä, jossa asun yhä kesäisin, vaikka muuten asunkin Ruukin kylällä. Koulun portaille mitattuna koulumatkaa kertyi tasan 6 km. Siihen aikaan ei ollut koulukuljetuksia, vaan koulumatka tehtiin jalan, pyörällä tai hiihtämällä. Nykyisin tällainen koulumatka tuntuisi ylivoimaiselta, mutta siihen aikaan se oli aivan luonnollinen ja muutenkin kuljimme jalan pitkiä matkoja.

Asevelvollisuutta Oulun kasarmille suorittamaan tuli kutsu 1943. Kiväärinkin annettiin, mutta varsinainen koulutukseni oli konekiväärin apumies. Kalle Tervo oli samalla konekiväärillä. Koulutus kesti yli kolme kuukautta. Oulua pommitettiin aloksa aikana helmikuussa 1944. Rautatiesilta ja sairaalaan ei osunut, mutta henki oli vaarassa Intiön kankaalla, jossa pommitusten takia puun oksa tipahti päälle, kun joku sirpale sen katkaisi. Pommi aiheuttamia paloja sammutettiin ja huomattiin, ettei vesi niitä aina sammuta, vaan palo vain leviää, koska käytettiin fosforipommeja.

Kun tuli rintamalle lähdön aika, meidät siirrettiin aluksi Oulun lähelle Pikkaralaan metsätöihin. Sen jälkeen siirryttiin taas vähän matkaa koulutukseen, jossa majoitus oli järjestetty maataloon. Minut määrättiin kuitenkin keväällä 1944 kotiin maatalouslomalle. Myös veljeni oli siellä, mutta hänelle tuli määräys lähteä rintamalle. Minun ei tarvinnut lähteä rintamalle maatalousloman takia. Veljeni kaatui melko pian, kun sai suoran osuman tykin kuulasta.

Kesällä 1944 sain kuitenkin määräyksen palvelukseen astumisesta. Oulusta oli junakulje-

tus Kouvolaan, jossa siirryttiin telttamajoitukseen metsän suojaan. Sieltä jatkettiin marssimalla kymmeniä kilometrejä päivässä Lappeenrantaan. Se oli monille kova marssi, kun joukossa oli vanhempain väkeä. Hyvin monille tuli jalkoihin rakkoja. Viipuri oli menetetty äskettäin, mikä näkyi siinä, että karkureitakin tuli Lappeenrannan kautta koko ajan. Niitä otettiin kiinni, mutta osa pääsi pakoon Saimaan saaristoon ja muuallekin Sisä-Suomeen pois rannikolta. Siellä täytyi pitää varansa, ettei joutunut karkurina kiinni otetuksi ja kuulusteluihin. Kerran tämä tapahtuikin, mutta onneksi meillä oli asianmukaiset paperit mukana todistamassa, että täällä ollaan palvelukseen määrättyinä.

Rintamalle emme menneet, vaan sodan siinä vaiheessa Lappeenrannassa oli monenlaista puuhaa. Kaupungin evakuoitinta jatkettiin koko ajan, jonka olin siellä. Luohualainen Veikko Kangas oli samassa porukassa. Me purimme muun muassa viinitehtaan ja muidenkin laitosten laitteita, jotka lastasimme sitten laivaan pois vietäväksi, jotta ne eivät joutuisi venäläisten haltuun. Lappeenrannan aseman kautta kulki myös ammusjunia, joten se oli pommituskohteena aina välillä. Kerran sattui, että kun olin pommituksen aikana maahan kaivetussa sirpalesuojassa, pommi tuli viiden metrin päähän. Ratakiskoistakin oli mennyt läpi sirpaleita, mutta sirpalesuojan maksu maakasa suojasi niin, etten haavoittunut. Koko paikka jytkähti kovasti ja maa rupesi valumaan päälle. Pamaus ja jytkäys oli niin kova, että pökerryin joksikin aikaa. Koska siitä vietiin hoitoon ja katsottiin, etten ole aivan rintamakuntoinen, niin työ jatkui edelleen asemalla.

Tämän vuoksi minulta jäivät rintamaolot lopulta kokematta. Vaarallista oli kaupungissakin, koska se oli pommitusten kohteena. Taloja raunioitui ja kerrottiin jonkun hevosenkin kuolleen. Kolmen päivän kuluttua oli uusi pommitus. Samaan sirpalesuojaan tuli osuma, jolloin seitsemän miestä kuoli. Aseman seutu oli jatkuvasti vaarassa. Kaupungissa oli tietävästi vihollisen käyryitä, jotka ilmoittivat viholliselle ammusjunien tulosta.

Kerran kävi niin, että junaan ei osunut, mutta polttavan kuuma sirpale osui vaunuun, jolloin seurasi vähäksi aikaa kovaa räiskettä, kun ammuksot paukuivat. Käyryiden vuoksi ammusjunia pysäytettiin välillä jo Kouvolassa ja kuljetuksia jatkettiin turvallisemmin autoilla. Rauhan tullen kävimme uudella rajalla panemassa piikkilankaa paikalleen. Näimme venäläisten ajavan koko ajan autoilla ihan rajan takana, joka vähän jännittikin, että tulevatko he ja sieppaavat vangiksi.

Lappeenrannasta minua ei viety Lapin sotaankaan. Kerran kysyttiin, onko porukassa hevostmiehiä. Kun vastasin olevani, olin koko talven hevostmiehenä. Aluksi menimme Turkuun, jonka lähellä 50 miestä komennettiin mottimetsään. Ajoa oli niin paljon, että välillä tuntui, ettei tämä lopu koskaan. 1945 syksyllä sitten minut siirrettiin Tyrvään varikolle vartiotehtäviin. Sieltä minut siirrettiin siviiliin 16.12.1945. Silloin oli kovat pakkaset, jolloin Luohualle paluu tuntui hyvin kylmältä, kun ei ollut talvikampeita mukana.

Teksti ja kuva: Jouko Koivu

Kun rautatien risteusasemaa vartioitiin ja siltavartiossa oltiin

Itsenäisyysjuhlassa 2000-luvulla.

Lapinkylän tärkeä asema

Kaikki asekuuntoiset miehet olivat rintamalla. Kotiin oli jätetty vanhat miehet ja nuoret pojat. Suojeluskuntapiirit olivat määränneet vartiomiehet kiertämään kylää ja kylät pimennettäväksi ilmavaaran vuoksi. Rautatie- ja maantiesiltoja vartioitiin. Lapinkylällä, nykyisellä Tuomiojalla se oli erittäin tärkeää siksi, että se oli merkittävä risteusasema Ruukin suuntaan. Vartiointijoukkueet oli asetettu kyläkunnittain ja vartiossa oli aina kaksi miestä kerrallaan.

Vartiovuoron vaihdon piti olla sotilaallinen, etenkin Ruukin silloilla. Siellä oli vartiopäällikkönä vänrikki Heikki Vesa. Ohtuan silloilla ei ollut niin nuukaa, ja usein siellä olikin vain yksi

mies vartiossa. Vartiopäällikkö Iikka Ranta ei mennyt vartionvaihtoon vaatimaan sotilaallisuutta.

Yövartiossa kiersin Tuomiojan kylää Anerin isännän K.A. Anerin kanssa. Anerilla oli pistooli ja minulla Kokko Hanneksen kivääri selässä. Yksi pidätys me tehtiin. Junassa oli viimeisen päälle pukeutunut herrasmies, joka oli outo ilmestys siihen aikaan. Miehellä ei ollut minkäänlaisia papereita, joten me vietiin hänet asemasaliin kuulusteltavaksi. Toinen vartioi miestä ja toinen soitti Ouluun junapoliisille. Ne tulivat ja mies meni sen tien, eikä me saatu koskaan tietää, millä asioilla se liikkui.

Vahingonlaukaus siltavartiossa

Ruukin sillalla oli asianmukaiset vartionvaihdot, ja meillä vartiomiehillä konepistoolit. Vaikka 17-vuotias ei ollut sotakoulua käynyt, niin vartiopäällikkö Vesan mielestä piti olla sotilaallinen. Vartiopojat kulkivat polkupyöriillä. Keskuksena oli nuorisoseuran talo. Minun ja karhunperäläisen Kallion Martin ollessa vartiossa sattui konepistooli laukeamaan vahingoissa. Kuului vain jumpsutus ja tajusin, että jotain tapahtui. Lähdin polkemaan nuorisoseuran talolle.

Rannan Iikka istui näyttämöllä: Näytäppäs, Iikka sanoi ja nosti paitani helmaa, josta verinen klöntti mätkähti lattialle. Vieressä seissyt Taavetin Sako pyörtyi. Sako oli nostomiesluokkaa ja vartiointitehtävissä. Naapuritalon, Apteekin Hilikka eli Hilikka Vähämaa tutki vammaa, ja siihen laitettiin tiukka M-side. Lindholmin Gunnari vei minut Ouluun, sotasairaala 32:een. Siellä Väinö Elomaa leikkasi vammaa ja kolmen viikon kuluttua sain luvan palata kotiin Tuomiojalle. Minulla ei ollut junassa minkäänlaisia papereita, ja junapartio otti tietysti minut kiinni. Elä poika vasta karkaa sairaalasta, sanoivat poliisit ja päästivät minut menemään.

1942 sain vuoden lykkäystä armeijan touhuista. Seuraavana vuonna sain kutsun Ouluun alokaskoulutukseen. Siltavartiossa olleesta kaveristani vielä sen verran, että hän kaatui myöhemmin ja hautakivi löytyy Paavolasta muiden sankarihautojen joukosta. Vakainainen palvelukseni alkoi maaliskuussa vuonna 1943. Kesäkuussa meidät siirrettiin Hyrynsalmelle täydennyskeskukseen, jonne oli koottu joukko kainuulaisia ja täydennysmiehiä ympäri maata. Kesä meni mukavasti, sillä elettiin asemasodan aikaa.

Haavoittuminen Uhtualla ja Kannaksella

Haavoituin Uhtualla, kun astuin vihollisen asettamaan tossumiinaan. Palasin kuitenkin jo saman vuoden marraskuussa omaan komppaniaani. Uhtuan puolustus oli luovutettu saksalaisille helmi-maaliskuussa 1943 ja suomalaiset siirretty Kannakselle. Emme saaneet varsinaista sotilaskoulutusta, vaikka jouduimme myöhemmin rintamavastuuseen. Kannakselle rakennet-

Kannaksen yö oli niin hämärä, että partio antoi valoketkeilla merkin vetäytyessään. Pian alkoi tulla niskaamme raskaan tykistön ammuksia. Niitä tuli kahtena ryöpöpnä, molemmissa noin sata. Välikohtauksessa jouduimme kärsimään tappioita, sillä kokelas Kotkansaari kaatui ammuksen ruhjoessa hänen päänsä. Samassa keskityksessä kaatuivat myös korp. Martti Keskimäinen ja Simo Anttila. Lisäksi haavoituivat alik. Kaarlo Kotkamo ja stm. Eino Isojärnsä. Stm. Tauno Matela haavoittui vaikeasti selkään ja alik. J. Marttila lentokoneesta lentäneestä luodista.

Oli kiirehdittävä sivusta vihollisen kimppuun, sillä muuten emme olisi saaneet pahimmin loukkaantuneita pois tulen alta. Lievimmin haavoittuneet yrittivät itse päästä taemmas suojaan. Rajussa hyökkäyksessä osa vihollisista kaatui, osa pääsi pakenemaan pääjoukkoihin maantien varteen, josta he seuraavana aamuna lähtivät kaikki vetäytymään kohti pohjoista. Siinä yllätyshyökkäyksessä kaatuivat meidän komppaniasta: Luutn. Pauli Heikkilä, sotamiehet Alpo Ankerman, O. Mänty, Reino Vähäkuopus ja Otto Uusitalo ja haavoituivat: Kers. E. Palo, alik. Halonen, sotamiehet O. Rintala, V. Riihelä, A. Niemi, R. Portaankorva, T. Murronsalmi ja Tauno Matela.

Haastattelussa kerrotuista asioista mainitaan Taunon aseveljen kirjoittamassa sotakirjassa

Nestori Sipola kirjoittaa 1988 kirjassaan ”Pitkä Oli Taival: J.R. 53. Ylikiiminkilaisten Komppania Mukana Jatkosodassa” kuvauksia, joissa mainitaan myös Tauno Matela kahdella sivulla. Tässä pienet otteet sivuilta 159 ja 198:

Uhtualla Messuhalli-kanttiinissa 1943: Mukana mm. kunnan miehiä Matti Taavetti (keskellä vetoketjumiehen vas. puolella), Sakari Kangas, pappi Väinö Paaslasmaa. 2. rivissä oikealta reunalta Väinö Matela ja Tauno Matela.

tiin Salpalinjaa. Kun siellä alkoi suurhyökkäys 9.6.1944, jouduimme tulitaisteluun jo 14.6. Naapurin keskityksessä ammus räjähti aivan lähellä. Haavoituin, mutta joukkosidontapaikalkein tuli keskitys. Tuntui, ettei sieltä pääse pois. Kun auto sitten tuli hakemaan, niin sieltä kuului tuttu ääni. Autossa oli Evakko-Matti, kotini naapurissa evakossa ollut poika. Silloin helpotti.

Ehdin vielä Lapin sotaan ja haavoituin Vojakalassa käteen. Haavoittumisia oli kaikkiaan kolme ja siltavartiassa sattui se neljäs. Tulin siviiliin Oulaisten sotasaaralan kautta marraskuussa 1944, reserviläiseksi luokiteltuna.

Rauhan siipi

Meitä oli kotona vielä useita lapsia, poikiakin neljä. Tarvittiin ruokaa, ja riistaa oli kotikylän sydänmailla runsaasti. Yksi mies oli jatkuvasti metsällä; saatiin lihaa ja siten ruuan jatketta. Minua viehätti metsästyksesi ja sydänmailla kokemani vapauden tunne. Olisiko sama tunne ollut pohjimmaisena, kun halusimme puolustaa tätä maata? Veteraanijärjestön toiminnassa olen yhä mukana. Ajattelen, ettei hyvää saada aikaan miekalla, vaan rauhan siivellä. Viha ei saa menä koston asteelle.

Tauno Matela, korp-raali
Haastattelijana Annikki Leimi

Eino Mehtomaa Valvontakomission autonkuljettajana vuonna 1944

Olin saanut 18-vuotiaana kutsun asepalvelukseen 23.3.1943. Sain panssarintorjuntakoulutuksen, mutta toimin pääasiallisesti autonkuljettajan tehtävissä; minulla oli jo siviilissä hankittu ajokortti. Olin ollut Ruukki Oy:n palveluksessa kuorma-auton kuljettajana. Niinpä jouduin asemasotaaikaan kuljettamaan elintarvikkeita ja ruokaa rintamajoukoille.

Syyskesällä 1944 minut komennettiin Kannakselle, Ihantalaan, jossa käytiin ankaria torjuntataisteluita. Ehdin olla siellä vain kolme päivää, kun tuli määräys joukkojen siirrosta Ouluun ja Kajaaniin. Sotilasjuna purettiin Toppilan satamassa, jossa oli joukkoja jo ennestäänkin. Meitä oli siellä satoja, ehkä tuhansiakin miehiä odottamassa meille varattua seuraavaa siirtoa.

Helsinki ja hotelli Tornio

Toppilan satamassa joku aliupseeri tuli kysymään: ”Onko kenelläkään ajokorttia?” Minulla ja eräällä toisella pojalla oli. Niin tuli komennus Helsinkiin ja siellä autokomppaniaan. Ehdin tuskin ilmoittautua komppanian toimistossa 4.9.1944, kun tuli käsky saapua nopeasti hotelli Tornin edustalle, jossa oli valvontakomission miehiä lähdössä Malmin lentokentälle.

Sain käyttööni kahdeksalle hengelle tarkoitetun Chevroletin, joka kävi häkääkaasulla. En tuntenut kaupunkia, eikä minulla ollut aavistustakaan siitä, missä Malmin lentokenttä olisi. Sain pari autokomppanian poikaa oppaaksi ja menomatka menikin hyvin. Oppaat kuitenkin hävisivät perillä ja minun oli osattava yksin takaisin. Oudossa kaupungissa se ei ollut helppoa. Minua vastaan tuli rouva, jonka olin tunnistanut Eine Laineeksi, sen ajan kuuluisaksi näyttelijäksi ja filmitähdeksi. Rouva opasti minut komppaniaan, eikä se kaukana ollutkaan.

Valvontakomission miehet

Mukana oli aina venäläinen kenraalilesteri Andrei Zdanov. Hänellä oli pitkä ruskea mantteli yllään ja päässä komea sotilaslakki. Ainuttakaan suomen sanaa en kuullut puhuttavan – eikä puhetta minultakaan odotettu. Tiukka asento piti kyllä tehdä. Zdanov oli totinen poika: ei hymyillyt eikä tervehtinyt koskaan. Kuskasin miehiä muutaman kuukauden ajan, kunnes sattui vahinko.

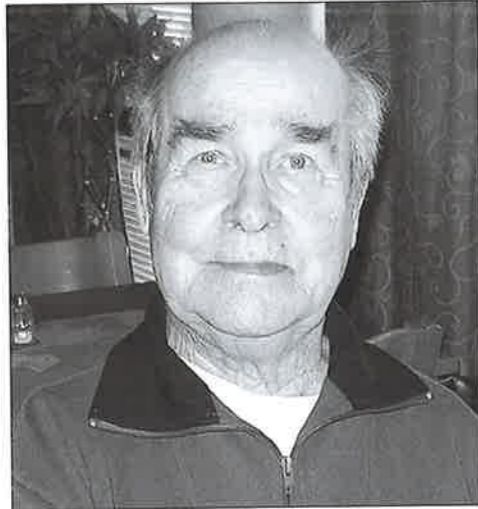
Takaisin kuorma-auton rattiin

Autokomppanian varikolla oli satoja autoja hallissa, jonka kattoa kannattivat betonipylväät. Autoni takaovi oli jäänyt osittain auki, liikkeelle lähtiessä ovi tarttui pylvääseen ja repeytyi irti. Sain siitä hyvästä rangaistuksena viikon verran putkaa, eikä minulle annettu enää leveää autoa käyttöön. Sain siirron kuorma-auton kuljettajaksi, mikä olikin mukavampaa, kuin herrojen palveleminen.

Sotatoimet olivat Lapissakin päättymässä. Helsingissä purettiin tilapäisiä väestönsuojia ja korjattiin pommitusten jälkiä kovalla kiireellä. Olin päässyt armeijasta pois jo keuhkokuumeella 1945. Jäin vielä ylivalvontaan muutamaksi kuukaudeksi, kun porukka oli tuttua ja työtä riitti. Syyskuussa 1945 tulin sitten siviiliin.

Eino Mehtomaa, sotamies
Haastattelija Annikki Leimi

Pauli Moisala palveli Äänisen rannikkoprikaatissa

Pauli Moisala 2.3.2010 Oulussa.

Syntymäaikani on 14.2.1926. Asevelvollisuuden suorittaminen alkoi helmikuussa 1944 Suomenlahden suulla Dragsfjärdin kuntaan kuuluvan "sorasaaren" eli Örön rannikkotykiössä. Järeimmillä 12 tuuman tykeillä pystyi ampumaan 40 km. Tykin putki oli 15 metriä pitkä ja ammus painoi 400 kiloa. Näillä ammuttiin toisen maailmansodan aikana Hankoniemelle ja puolustettiin Bengtskärin majakkaa. Pienemmät tykit olivat kuusituumaisia.

Mielenkiintoinen ja monipuolinen koulutus kesti vain kolme kuukautta. Meidät tuotiin laivalla Turun satamaan ja kävimme Turun kasarmilla syömässä. Junalla meidät vietiin Äänislinnaan. Matka kesti muutaman päivän, jonka aikana toimin junan lämmitysmiehenä nakellen halkoja veturin tulipesään. Äänisellä sijoituspaikkani oli Äänisen rannikkoprikaatissa KTR. Siellä oli käytössä jyrkeitä tykkeitä. Koko armeijassa oloni ajan tapahtui jatkuvasti jotakin, mutta ihan varma ei voinut välillä olla, onko sota

käynnissä vai ei.

Äänislinnasta siirryimme junalla 122 km pohjoiseen Käppäselkään. Lauri Törnin johtama panssarivaunuosasto oli vallannut sen 1941. Sieltä jatkettiin kuorma-autoilla 190 km Äänisnieemeen Tulvojan kirkolle, joka oli jatkosodan aikana suomalaisten miehittämänä. Siellä oli ortodoksinen kirkko, jossa pidettiin jumalanpalvelus. Korsuja tehtiin vielä 10 km kauempana. Sitten jatkoimme Äänisjärveä pitkin etelään. Lentokoneet ampuivat, kun tultiin rantaan.

Ehkä juhannuksen tienoilla lähdettiin takaisin päin pitkin metsiä. Korpitaistelua oli myös. Siellä piti koko ajan olla varuillaan, kun ei aina tiennyt, keitä ampujat olivat, suomalaisia vai venäläisiä. Pahinta sodassa oloni aikana oli juuri, kun siirryttiin Äänisen eteläpäästä Laatokalle. Hyvä on, että sieltä selvisi hengissä.

Viipurin kautta siirryimme Säkkijärvelle aselevon tullessa. Aselevon tullessa kaikki ammunta ei välttämättä loppunut ihan heti. Säkkijärvellä tehtiin lopuksi vielä korsujakin kaiken varalta. Kirkossa oli paljon sotilaita, kun sota loppui ja siellä järjestettiin kiitostilaisuus. Sitten siirryttiin Suomen puolelle ja korsujen teko jäi kesken. Syksyllä järjestettiin yhteiskuljetukset siviiliin. Kotiutus oli Raahessa 26. syyskuuta 1944 ja pääsin ensimmäisten joukossa siviiliin.

Parin vuoden kuluttua tuli uusi kutsu suorittamaan varsinaista asevelvollisuutta. Ilman aliupseerikoulua minut siirrettiin reserviupseerikouluun. Reservin sotilasarvo on yliluutnantti.

Pauli Moisala 2.3.2010 Oulussa.
Teksti ja kuva: Jouko Koivu

Paul Montanin kova kohtalo jatkosodassa

Paul Montan ja Elsa Ruotsalainen kihlautuivat 1938. Talvisota tuli väliin ennen suunniteltua avioitumista. Vihkiminen siirtyi niin, että vihkilomalla 25.1.1940 he menivät naimisiin. Kun vihkikukkia haettiin Oulusta, oli Oulun pommitusten aika meneillään, joten kesken kaiken juna pysäytettiin ja mentiin junasta metsän suojaan ilmahälytyksen vuoksi. Talvisodassa hän osallistui taisteluihin Muolaassa ja Vuokselassa. Vain välirauhan aika heillä oli normaalia elämää, sillä jatkosota oli nuorelle avioparille hyvin kohtalokas.

Paul Montan toimi etulinjassa taistelulähetteinä

Uhtualla 2.9.1941 miehiä oli suojautunut samaan poteroon kovalta tulitukselta. Paul oli päällimmäisenä ja pää oli sen verran näkyvässä, että venäläisen tarkka-ampujan luoti osui päähän. Se meni otsasta läpi ja tuli niskasta ulos. Samassa poterossa oli mm. porukan johtaja Kerttunen. Luoti vaurioitti vasemman puolen aivoja niin, että kehon oikea puoli halvaantui.

Vainajia ja haavoittuneita oli paljon samassa läjässä. Kun todettiin, että Paul hengitti, tutut miehet tekivät parit ja kantoivat hänet kenttäsairaalaan, josta hänet kuljetettiin helikopterilla Kajaanin sotasairaalaan. Auttamassa oli mm. Valde Petäjämaa. Siellä hän oli kahdeksan vuorokautta tajuttomana. Samaan aikaan sairaalassa oli mm. piispa Hannes Leinonen.

Sakari Mehtomaa oli saanut kirjeen, jossa mainittiin Paul Montanin haavoittuneen vaikeasti, mutta Elsalle ei saanut asiasta mainita. Elsalle tuli sitten pian virkakirje, jossa mainittiin päähän haavoittumisesta, ja että häntä tulisi heti käydä katsomassa Kajaanissa. Elsa ei uskaltanut lähteä yksin katsomaan, kun oli luulo, että kasvot ovat ruhjoutuneet pahasti, joten hän otti mukaan turvakseen Paulin sisaren. Hän kävi sitten monta kertaa sairaalassa. Kun oli syntynyt pieni vauva, niin Paulin sisar hoiti tätä sen aikaa, kun kävin Kajaanissa isää katsomassa.

Aluksi Paul ei tuntenut puolisoaan, mutta sairaalassa lohdutettiin vain, että "aika parantaa". Kun Elsa kävi sairaalassa useasti, Paul rupesi pikku hiljaa tuntemaan hänet taas ja mieleen palautui muitakin asioita. Aluksi puhekin oli vaikeaa ja kirjaimia meni sanoissa väärin paikkoihin. Kajaanista Paul siirrettiin Oulun sotilassairaalaan, jossa hän oli suurimman osan ajasta. Kos-

Kuva kasarmin seinustalta. Paul Montan takarivissä kolmas vasemmalta.

ka kyseessä oli aivovaurio, häntä käytettiin muutaman kerran Helsingin aivovammasairaalassa Mäntykodissa. Oulussa oli määritelty 70 %:n invaliditeetti, mutta Helsingissä se muutettiin melko pian täyteen 100 %:iin.

Paul ei toipunut täysin koskaan

Aivovamma sai aikaan myös epilepsia-kohtauksia, joita jatkui lääkityksestä huolimatta jopa 1960-luvulle saakka. Elsa oli mukana Helsingin käynneillä, joilla meni joskus kolmekin viikkoa. Koska Paulia piti alkuvaiheessa vahtia koko ajan, ettei hän esim. hyppää junasta epilepsia-kohtausten vuoksi, hän sai mukaansa myös Vahtolan rouvan. Sairaalassa ei voinut olla yötä, mutta Helsingissä oli sukulaisia, joiden luona yöpyminen kävi päinsä.

Monen kuukauden sairaalassa olon jälkeen toipuminen vei vielä pitkän aikaa. Täysin Paul ei kuntoutunut koskaan, vaan hänen täytyi käyttää kävellessä aina keppiä apuna. Aluksi liikkuminen oli niin hankalaa, että melkein hävetti kulkea kylällä, kun lapset katselivat uteliaina. Kohtalo tuntui välillä masentavalta. Toipuminen kuitenkin eteni pikku hiljaa. Paul sai takaisin entisen työnsä Ruukki Oy:n sahalla työnjohtajana. Tämä oli nykyisen yritysalueen alueella.

Sodan jälkeen ei saanut hoitoapua, joten Elsan mahdollisuus työelämään oli rajoitettua. Paul oli kotihoidossa käytännössä koko ajan. Elsa oli kaupassa töissä sota-aikana. Sen jälkeen pystyi olemaan vain osa-aikatyössä muutaman tunnin päivässä kaupassa ja sittemmin postissa. Myöhemmin järjestettiin kuntoutuksia, mutta Paul ei ehtinyt osallistua kuin muutamaan.

Tasavallan presidentin vahvistama Sotainvalidien ansioristi n:o 429 myönnettiin Paul Montanille 17.5.1983 tunnustuksena erittäin ansiokkaasta työstä Suomen sotainvalidien hyväksi.

Myös Elsalla oli sota-ajan tehtävä

Työpaikkani oli Pehkolan Oulun osuuskauppa. Oulun pommitettiin siihen aikaan, joten pommikoneita liikkui myös tällä seudulla. Lottana en toiminut, mutta olin saanut tehtäväkseni huolehtia hälytyksistä, koska olin kaupassa vastaavana. Kun näkyi lentokoneita, piti antaa hälytys ja ilmoittaa puhelimella asia eteenpäin. Kun taas puhelimella tuli tänne hälytystieto, piti toimia.

Kaikki, jotka kynnelle kykenivät, lähtivät metsän suojaan. Katinhännässä suojapaikkana oli Vahtolan metsä Kanahaassa, vähän matkan päässä Pytingeistä. Nyt näillä paikoilla on asutusta ja peltoa, mutta ennen siellä käytiin marjassa. Menimme lakanat korvissa metsään. Osa pelkäsi, mutta eivät kaikki. Muistan kerrankin, kun tuli kahdeksan venäläistä konetta alhaalla, niin mummut vilkuttivat koneille kädellään. Ei näkynyt vilkuttettiinko ikkunasta takaisin. Metsässä kyykittiin niin kauan, kunnes ei tuntunut olevan enää vaaraa.

Kun Ruukki oli sotatoimialuetta ja tehtäväkin oli, niin olisi kuulemma voinut hakea rintamatunnusta. Siitä olisi ollut ehkä jotakin hyötyä, mutta jäi hakematta, kun oli koko ajan paljon muuta tekemistä kotihoidon ohella.

Teksti: Jouko Koivu

Ahti Nikinmaa oli Päämajan kaukopartiomies

Päämajan kaukopartiomiesten toiminta oli niin salaista, että sodan jälkeen tuhottiin kaikki partioiden arkistot ja partiokertomukset, jotta tietoja ei voitaisi käyttää jälkeensä heitä vastaan. Vasta myöhemmin Osasto Marttinan miehiltä on pyydetty selostuksia partioreissuista. Ero Marttisen ja Jorma Tikkasen kirja ”Olimme Päämajan kaukopartiomiehiä” vuodelta 2002 kertoo niistä.

Ahti Nikinmaa kuului Marttinan osastoon. Oheisena on muutama häntä koskeva ote kirjasta. Erällä neljän vuorokauden partioreissulla tammi-helmikuun vaihteessa 1944 sotasaaliiksi saatiin vain postisäkki, vaikka mukana oli kolmekymmentä miestä. Tehtävänä oli vangin sieppaaminen Kiestingin-Louhen tieltä. Kun partio lopulta saapui tien varteen, hevonen lähestyi kohta. Hevonen vaistosi jotakin ja kääntyi äkkiä takaisin kaksi sotilasta mukanaan. Hevonen kuoli tulituksessa, mutta sotilaat pääsivät karkuun.

Paluumatkalla ei tullut kosketusta viholliseen, mutta korpraali Reino Vuoren ollessa ladun aukaisijana, hän upposi kaulaansa myöten kylmään veteen, kun rantajää petti suksien alla. Hänet vedettiin kuiville ja jonkin matkan päässä tehtiin nuotio, jotta Vuori sai vaatteista väännettyä enemmän vedet 20 asteen pakkasessa. Kavereilta löytyi kuivat sukat ja jalkarätit, mutta märissä vaatteissa hän joutui hiihtämään, kunnes päästiin saksalaisten kenttäpartiolle. Jäinen lumipuku oli kuin peltiä. Vihollisen tappioiksi jäi hevonen ja postisäkki.

Rauha tuli viimein – viimeinen partioreissu jäi suunniteltua lyhyemmäksi

Muutama ote viimeisestä partioreissusta kirjan sivuilta 303–305:

Osaston tehtävät olivat hyvin monenlaisia ja vaarallisia. Kerran se kävi kerran räjäyttämässä venäläisiä sotilaita täynnä olevan junan veturin ja viimeisen vaunun. Jälki vastasi oheisen kuvan näkymää. Siitäkin reissusta partio selvisi täpärästi takaisin, osaksi hyvällä onnella.

Ahti Nikinmaan kertomaa

Korpraali Ahti Nikinmaa puolestaan muistaa samoin, että aika pian partion asettauduttua aseisiin tuli tietä pitkin hevosen vetämä reki Louhesta päin.

– Sen suunnan varmistajat pääsivät hevosen rauhassa etenemään sieppaajien kohdalle saakka. Hevosen ehdittyä odotettuun paikkaan, nousivat sieppaajat tielle ottaakseen hevosen kiinni. Mutta toisin kuitenkin kävi! Hevonen säikähti kovasti yhtäkkiä tielle nousevia miehiä, pyörähti leveällä tiellä ympäri ja lähti laukkaamaan takaisinpäin Louhea kohti. Varmistajat ampuivat hevosen ja reessä olleet kaksi miestä, joren vanki jäi saamatta. Reestä löytyi jonkin vihollisyksikön postisäkki, joka otettiin talteen sotasaaliiksi.

Paavo Lukkari muistaa, että rintaman läheisyyden vuoksi vihollinen sai hyvin nopeasti hiihtojoukkoja suomalaispartion ja linjojen väliin.

– Tämän havaitsimme siitä, että jouduimme ylittämään useita vihollisen tekemiä latuja.

Ahti Nikinmaa kertoo, että välittömästi tiellä tapahtuneen välikohtauksen jälkeen partio lähti hiihtämällä etenemään linjojen eteläpäätä kohti.

OLIMME PÄÄMAJAN KAUKOPARTIOMIEHIÄ

258

— H iljälleen kiroilimme koko rauhaa... lähinnä sitä, että rauha tuli ainakin meille yhtä päivää liian aikaisin. Koska muuten olisimme ehkä tinnat saada täydennyksen.

Näin toteaa korpraali Ahti Nikinmaa, joka oli vänrikki Paavo Lukkarin johtamassa partiassa jossain Uhtuan–Rukajärven korvessa, kun partion tavoitti uskomaton viesti: aselepo on solmittu, rauha on tullut, tulkaa kotiin!

Vänrikki Paavo Lukkarin 15-miehinen partio lähti liikkeelle 26.8.1944 ja paluu tapahtui odotettua aikaisemmin eli jo 5.9.1944.

Vihollisuudet lopetettiin 4.9.1944, jolloin solmittiin aselepo. Rauhaneuvottelut alkoivat Moskovassa 14. syyskuuta ja välirauhansopimus allekirjoitettiin 19. syyskuuta.

Elokuun lopulla 1944 oli saksalaisten ilmatiedustelu havainnut Rukajärven–Uhtuan välisessä maastossa tiettyä maahan, joka oli vain 30 kilometrin päässä Suomen rajasta. Partion tehtävänä oli edetä Ontrosenvaaran pohjoispuolelta tien varteen ja seurata siellä liikennettä sekä siepata vanki.

– Tiedustelulennolla oli todettu, että ryssä tekee uutta tietä Uhtuan ja Rukajärven välille suunnilleen Kostamusta kohti. Meidät lähetettiin katsomaan tätä hanketta paikalla, kertoo Ahti Nikinmaa ja toteaa, että sinne oli lähetetty toisenkin partio, mutta se ei ollut heidän tiedossaan.

Paavo Lukkarin muistua pannensa merkille, että tie oli heikkokuntoinen:

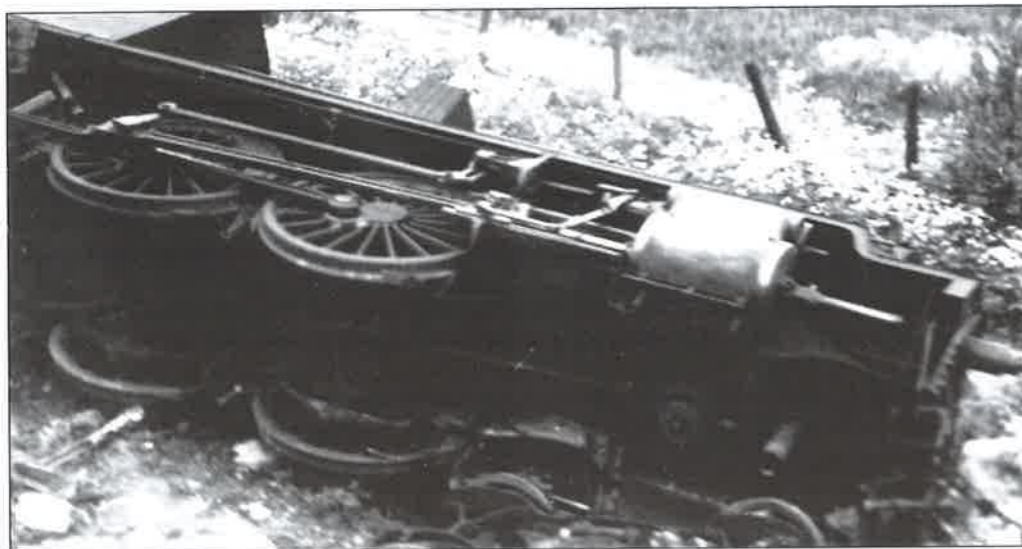
- Kuorma-autoja jyräsi päivittäin pari, kolme molempiin suuntiin. Partion tähtystyspaikan pohjoispuolella oli tien suuntainen kahden lankaparin puhelinjohto, jossa partio suoritti puhelinkuuntelua päivittäin.
- Mutta toisen päivän iltana alkoi saapua tietä pitkin marssivia osastoja. kertoo Nikinmaa.
- Sieltä tuli huoltojoukkoja kentäkeittiöineen, mutta myös hevos- ja autokolonnia. Saimme käskyn pysyä edelleen paikoillamme ja vain jatkaa liikenteen tarkkailua, mistä saamamme tiedot ilmoitimme aika-ajoin radioyhteydellä Suomeen. Myöhemmin meni ohiemmme myös tykistöä. Ja marssivistojen varmistajat kulkivat meidän tähtystyspaikkamme ja maantien välillä. Myöhemmin huomasimme heidän kulkeneen myös meidän toiselta puoleltammekin siellä ollut puhelinlinja pitkin. Sen havaitsimme jotoksesta, jota ei ollut tähtystyspaikkaan mennessämme.
- Partio viipyi kuopassa liikennettä tarkkaamassa viikon päivät, mutta sitten alkoi loppua ruokaa.
- Kun ilmoitimme tilanteesta kotiin, käskettiin meidän vain jatkaa entiseen tapaan ja kerrottiin, että muonaa tuodaan lentokoneella noin kuuden, seitsemän kilometrin päässä takanamme olevan suolammen eteläpuolelle 4.9. kello 11. Niinpä oli tarkoitus lähettää sinne neljän päivän aamuna puolienkymmentä miestä muonatydenystä vastaanottamaan toisten jatkaessa tähtystystä ja liikenteen seuranta.
- Mutta toisin kuitenkin kävi!
- Syyskuun 3. päivän iltana noin kello 20 kävelivät vihollisen marssivistojen varmistajat suoraan suomalaisten tähtystyspaikkaan.

Aamulla päivän valjettua partio otti suunnan itään kohti sovittua muonatydenyspaikkaa.

Radioyhteys saatiin toimimaan syyskuun 4. päivän aamuna kello 9.

- Tällöin meille ilmoitettiin, että on tullut rauha, sota on loppunut, eikä muonataakaan enää tuoda! Hiljalleen siinä kiroilimme koko rauhaa, mutta ennenkaikkea sitä, että rauha tuli meille yhtä päivää liian aikaisin. Muuten olisimme ehtineet saada muonatydennyksen.
- Partio suunnisti kohti Nuokkijärveä ja enemmittä kummelluksitta nälkä suolissa kurnien partio saapui järven rantaan syyskuun 5. päivän aamuna. Kenttävarion miehet hakivat partion veneellä pois ja linjoja evakuoitiin tuolloin jo pahaillaan kauemmaksi.

Vänrikki Paavo Lukkarin johtamassa partiossa olivat mukana ylikersantti Sulo Bergman, kersantti Onni Hatanpää, alikersantti Eemil Heikkinen, kersantti Teodor Hiltunen, korpraali Onni Kekoni, sotamies Paavo Laakso, korpraali Hepe Lemmety, alikersantti Eero Nieminen, korpraali Ahti Nikinmaa, kersantti Oiva Puranen, alikersantti Olavi Tervonen, kersantti Lauri Toivanen ja vapaaehtoinen Jooseppi Vesanen. Lukkarin itse on myöhemmin muistellut, että partiossa olivat lisäksi mukana Ville Elovaara ja Manu Leppänen.

Rautatieyhteyksiä vaikeutettiin muuallakin. Kaatunut veturi Pietari-Raassuliradalla Lempaalassa. Kuva: Niilo Verronen.

Valde Petäjämäa oli arvostettu muonittaja

Vuoden pituisen asevelvollisuuden suoritin Kuopion Pohjan rykmentin 3 komppaniassa.

Kertausharjoituksiin osallistuin 22.5. – 10.6.1937. Ylimääräisiin harjoituksiin JR 26:een eli Paavolan pataljoonaan tuli kutsu 14.10.1939. Talvisotaan käsky tuli, kun olin tansseissa tai jossakin muussa tilaisuudessa Luohuan Veikkolassa. Joku suojeluskuntalainen toi määräyksen. Sieltä lähdettiin heti valmistautumaan lähtöön. Junalla mentiin Ruukista suoraan Kannakselle, jonne Paavolan pataljoona oli määrätty. Toimintapaikkoja olivat Kyyrölä, Muolaanjärvi ja Vuoksela. Toimin liikekannallean aikana nimikkeellä muonittaja ja tehtäviin kuului hiukan myös muiden tarvikkeiden jakoa sekä varastosta vastaaminen.

Usein puhuttiin, että muonitusporukka ottaa päältä parhaat palat ja hamstraavat itselleen ylimääräistä ruokaa, mutta pidin tarkkaa kirjaa koko ajan, että varmasti saatiin kaikki tarpeellinen ja, ettei kukaan keittiömiehistä syönyt ylimääräistä ruokaa. Kunnia-asiana oli, että kaikki tapahtuu tarkasti ja ohjeiden mukaan. Niinpä mitään purnausta asiain hoidosta ei syntynyt, kun minut tunnettiin miehenä, jonka sanaan voi luottaa. 1940 sain myös ajomiehen erikoiskoulutuksen, johon sisältyi myös ammusten kuljetus.

Sodan alettua hevosten porukka vei lämmintä ruokaa linjoille saakka. Kuljetus piti tehdä hämärän ja pimeän aikana. Kenttäkeittiö oli usein kuusen alla, jolloin kuusen neulaset kuivuivat vähitellen lämmön vuoksi. Niinpä niitä saattoi löytää joskus keitostakin. Pakkasot olivat kovia, mutta telttamajoituksessa tarkeni hyvin, kun tuli lunta ja sitä luotiin myös teltan ympärille, jotta kylmä ei päässyt alhaalta päin unta haittaamaan. Hevoset pidettiin suojassa puiden alla. Niille kasvoi talvella pitkä karva, joka osoitti, miten hyvin eläin pystyy sopeutumaan uuteen tilanteeseen joutuessaan jatkuvasti oleskelemaan pakkasessa. Yön aikana hevoset kuopivat syvät urat maahan. Eri hevosmiehet hoitivat jälkiporukkana kaatuneiden ja haavoittuneiden kuljetukset.

Talvisodan lopulla osa hevosta ja miehistä kotiutettiin siviiliin kevättöihin. Minut kotiutettiin 2.5.1940, jolloin esimiehenä oli luutnantti Pellinen. Välirauhan tultua tuntui mukavalta, että sota loppui ja tyytyväisenä lähdettiin siviiliin. Ajateltiin myös, että sota oli kokonaan käyty. Siviilissä oltiin kuitenkin vain toista vuotta, kun tuli taas määräys sotatehtäviin. Eräässä joukkotilaisuudessa 1941 suojeluskunnan pojat Martti Junnila ja Pauli Jussila jakoivat henkilökohtaisesti Luohuan miehille palvelukseen astumismääräykset, joiden mukaan 15.6. piti ilmoittautua JR 32:ssa. Matkaan oli lähdettävä heti.

Rautatiekuljetus suuntautui Ruukista ensin Kajaaniin ja sieltä edelleen Suomussalmelle, jossa sotajoukot järjestettiin ja varustettiin. 1.7. ylitettiin valtakunnan raja. Myös täällä palvelin huoltojoukoissa muonittajana. Minulla oli huoltoporukan vastuu. Seurasimme hyökkäysjoukon perässä. Tiet olivat joko metsäteitä tai siirryttiin eteenpäin pelkästään pitkin metsiä ja soita. Siir-

Aivan koko aikaa ei sodittu. Viihdekiertue kävi esiintymässä Uhtualla.

tyminen tehtiin hämärässä, jotta heitä ei havaitaisi niin helposti, kuin päivän valossa.

9.6.44 huoltoporukka siirrettiin Keski-Kannakselle etulinjaan, jossa palvelus päättyi 4.9. Kovat pommitukset ja tykistötuli olivat alkaneet jo 6. kesäkuuta. Pommikoneet olivat jatkuvasti yläpuolella. Myös saksalaisia Stuka-koneita osallistui täällä taisteluihin. Sodankäynti oli aluksi jatkuvaa perääntymistä. Materiaalipulaa-kin oli, mutta osaksi syynä oli se, että hevosia ja miehiä oli lomautettu kevättöihin, joten puutetta oli kuljetuskalustosta. Rintamalinja pysähtyi kuitenkin Tali-Ihantalaan, yhteen pahimmista taistelupaikoista. Siellä kaatui miehiä niin paljon, että entiset joukkoryhmittymät menivät sekaisin uudelleen ryhmittämisen vuoksi.

Kun aselepo solmittiin, tuntui kaikista, että tähän se onneksi loppui ja nyt päästään viimeinkin kotiin. Eräs mies oli nähnyt Kannaksella unen, että kun hän kaatuu, niin sota loppuu. Hänelle sanottiin aselevon tullen, että ethän sinä kaatunutkaan. Mies sanoi, että sota ei ole vielä lopussa. Niinhän siinä kävi, että oli vielä pohjoisen reissu edessä ja hänet löydettiin kaatuneena jonkun kiven kupeesta pohjoisen sodan lopulla.

Aselevon solmimisen jälkeen joukot kuljetettiin ensin Ouluun, mutta sieltä jouduttiin lähtemään laivalla Tornioon. Huoltovastaavana ja ajomiehen erikoiskoulutuksen saaneena minut vietiin heti ensimmäisellä laivalla, Töpinä, hevoset ja miehiä seuraavana päivänä. Torniossa saimme merkittävää ruoka-apua myös Haaparannasta. Pohjoisen reissu kesti kaikkiaan kaksi viikkoa. Sen aikana käveltiin paljon ja miehiä kaatui paljon. Oma porukkani kulki Rovaniemen kautta Kittilään. Tämä osa sotaa tapahtui 3. – 30.10.1944. Sivuseikkana mainittakoon, että sota-ajalta tunnetaan kolme suurta ryyppytapausta. Itse olin näkemässä näistä yhtä, Tornioon liittyvää tapausta. Sieltä löydettiin saksalaisten viinavarasto. Puhe oli ollut vain yhden pullon mukaan ottamisesta, mutta pulloja oli runsaasti hevoskuormissa ja moni joi viinaa ihan tolkkottomasti.

Sota-aikana pidin aina huolen, että maineeni muonittajana ja jakajana oli oikeudenmukainen. Ruokahuolto oli muonitusporukan päätehtävänä, mutta myös ammuksia jouduttiin kuljettaman

Valde Petäjämäa istuu oikealla reunalla.

välillä. Jos tällöin olisi osunut pommi kuorman kohdalle, olisi maahan tullut iso monttu. Patruunanajo on merkitty myös sotilaspassiini.

Sota loppui osaltani Kittilään, josta käveltiin 40–50 km päivässä Iin suoje-luskuntatalolle. Kaikki olivat niin helpottuneita sodan loppumisesta ja kotiin pääsystä, ettei tämä matka tunnut enää miltään rasitukselta. Ylennyksiäkin seurasi: 5.11.1944 korpraaliksi ja alikersantiksi 22.11.1968. Sotilaspassiin merkitty kotiutuspäivä oli 22.11.1944 ja kotiuttajana JR32:n päällikkö luutnantti Toivo Takaluoma. Armeijan varusteiden luovutustilaisuus oli Paavolassa 24.11.1944.

Teksti: Jouko Koivu
Kuvat Petäjämäalta.

Olavi Pietarila jatkosodassa ja sotakoiraohjastajana Lapissa

Lähdeaineisto: Väinö Suorsan 27.10.1991 tekemä Olavi Pietarilan haastatteluvideo, josta Asko Pietarila kirjoitti puheen muistiin. Kertomuksessa on säilytetty alkuperäinen murreasu ja sisältö.

Olin puolustamassa tätä itsenäisyyttäkin silloin talavisota-aikana kotirintaman vartiopalaveluksessa. Sitten 1941 syyskuun 22 jouvun alokaskoulutukseen ja vuo- jen vaihteessa Uhtualle rintamalle JR 11:sta lyhyen koulutuksen jälkeen, joka kesti syyskuusta vuo- jen vaihteeseen, lo- kakuu, marraskuu, joulukuu, siis kolme kuukautta. 22.9.41 jouvun palavelukseen ja 23.11.44 sitten pääsin pois. 3v, 2kk ja 1pv kerty palavelusaikaa.

Kun menin palavelukseen, JR 11:n pataljoonan komentajalla oli leikkimielinen nimi ”lakunokka” Majuri Raninen, mutta se vaihtu sitten. Minä en muista niitä kaikkia pataljoonan komentajia - mutta viimeinen komppanian päällikkö, minkä komppaniassa minä olin, oli tämä YK-kenraali Ensio Siilasvuo, sitten tämä entinen Oulun läänin maaherra Haukipuro, joka on nyt eläkkeellä, oli samassa ryhmässä Siilasvuon lähettinä.

Sotilaskoiraohjastajaksi saksalaisten avuksi

Siilasvuon aikana minä sitten lähin Lappiin. Pääsin semmoseen partioporukkaan. Kierreltiin niitä Lapin kairoja, tuntureita. Loppujen lopuksi siellä viimeksi olin Suomen kuuluisimman sotakoiran Tarunkan ohjastajana. 43 joulukuussa menin koiratalavileirille tuonne Hanhikosken lentokentän viereen. Sitten 44 kesällä olin Tarunkan kanssa tuolla Lapissa partiotouhuissa. Olin- pa siellä jonkun aikaa yksinään saksalaisessa kenttävartiossa sen Tarunkan kanssa, kun naapurit tuolta itärajan takkaa ne kävi häirittemässä kenttävartion huoltoyhteyksiä.

Niin ne sitten sinne lähetti niitä partioita. Saksalaiset ei osanneet kulkea korvessa, kun olivat tottuneet semmoseen rintamasottaan ja tuommoseen, niin ne sitten minut komentivat tuoksi koi- ran kanssa. Minun piti sitten olla jälistämässä niitä venäläisiä partioita, mutta ei siinä niitä tullut oikein isoja reissuja. Olin minä yhden kerran jälistämässä yhtä porukkaa, mutta ei me tavoitettu sitä. Kerkesi mennä pois.

Me oltiin likellä Korvatunturia Kemijokivarressa saksalaisen komppanian kanssa yhteisessä kenttävartiossa. Yksikkömme oli ns. vahvistettu joukkue, jossa oli vähän vajaa sata miestä. Se meidän porukka oli erillinen osasto, joka oli suoraan päämajan alainen.

Lapin sodassa tapahtui kaikenlaista

Sitten, kun se aseveljeys loppui niitten sakemanni- en kanssa, meijät lähetettiin tänne Limin- kaan Ketunmaan kansakoululle. Sieltä lähetettiin sitten sakemanni- en jälestä tätä rantatietä Kemiä kohti menemään. Van sehän oli vielä niin hyvä yhteys niillä, että herrat kuluki yön aikana ryy- päämässä niitten sakemanni- en kanssa. Ja päivällä aina sakemanni- en ilimotti, että ei pija olla niin likellä, he nyt räjäyttää sen ja sen sillan ja sen ja sen maantierumpun.

Olhavajoelle asti sitten mentiin. Olhavajoella oltiin sitten päivällä, kun me mentiin siihen, niin sakemannit oli toisella puolella pohjoispuolella Olhavajokke. Siinä se rautatiesilta ja maantiesilta meni sammaa siltaa yli ja se maantie nousi siihen ratapenkereelle ja sillalle täältä meren puolelta, täältä pohjoseen päin mentäessä vasemmalla käellä ja siinä oli puomi siinä maantiessä ja sellanen siltavahin taikka ratavartijan koppi. Minä en muista minkä takia, mutta se vakituinen ryhmänjohtaja, olikohan sairastuvalla vai missä hän oli, niin minä olin ryhmänjohtajana siinä ryhmässä, kun sillalla oltiin. Toisella puolen puomia siinä rautatiellä oli sakemannin vartiopari ja toisella puolen melekein siinä kättely-yhteydessä oli meikälaisten, se minun ryhmän vartiomies siinä.

No sitten päämajasta oli tullu sillon iltapäivällä määräys, että nyt ei saa enää antaakaan saksalaisten räjäyttää niitä siltoja, kun ne räjäytti kaikki ne rautatiesillat Olhavajoelle mennessä tästä Oulusta lähtiessä. Sitten oli mejän joukkuejohtaja siinä komppaniassa, mikähän se oli sen luutnantin nimi, se oli tuota ruotsinkieliseltä alueelta, olikohan se Jansson vai Johansson, minä en nyt ihan varmaan muista sen nimmeä, se sillon yöllä oli taas menny juhlimaan niitten sakemanniin kanssa, niin kun aseveljet ennen. Siinä kulukiessaan se oli tarkastellut sitä miinotusta ja se oli katkassu niitten miinan sytystyslangat siinä ylikulikeissaan. Van niillähän saksalaisilla oli semmonen systeemi, että siinä palo jatkuvasti valo, kun oli virta päällä. Kun se virta katkesi, niin ne oli tutkinu sillon yöllä ja panneet uudet sytystyslangat.

Se sitten arvas se luutnantti kait sen ja se lähti sitten lähettinsä kanssa juoksemaan sinne sillalle, että hän katkasee ne sytystyslangat ja saapi estettyä sen sillan räjäytyksen. Van, niillä ei sattunut kummallakkaan, ei sillä lutilla eikä sillä lähetillä puukkoa matkaan. Ne huuti sitten sinne minulle taakse, että onko siellä puukkoa, tuokaa puukko. Kun mullakaan ei ollut puukkoa, niin huusin sitten sinne taaksepäin, niin joku mies sanoi, että hällä on puukko.

Niin minä sanoin, että mee viemään tuolle lutille puukko, niin se lähti sitten juoksemaan sinne ja ne lähti sitten juoksemaan sinne etteenpäin ja siinä keskellä siltaa oli kaks sakemanniin parivartiota; niitä oli neljä niitä vartiomiestä siinä sillalla. Kun ne näki, että luti ja se mies joka sen puukon vei, tullee väkisellä siihen sillalle, niin ne räjäytti ne omat miehet ja siinä meni se luutnantti ja minun ryhmästä se yksi mies, niistä ei löytyny kuin kuin vähän riekaleita ja saappaita, yksikin saapas oli siellä puhelinlangassa.

Minäkin olin siinä ihan rautatiesillan vieressä, mutta ratapenkereen sivussa, kun muutaman metrin päästä räjähti silta-arkku ja se penkere ilmaan. Siihen ei kuulunu ääntäkään, se oli niin likellä. Mulla oli konepistooli ja sen konepistoolin päälle tipahti kivi ja se piippu meni mutkalle ja multa meni korvat lukkoon siitä paineesta, että verta tuli vähän korvista ja se kääntyi se pehmeä multa minun päälle. Minä olin sitten siellä komppanian komentopaikalla ja lääkintämiehet tarkkaili. Ja sitten, kun se meni ja minä rupesin kuulemaan, niin taas sitä mentiin.

Kemin lentokenttä me saatiin pelastettua. Me kierrettiin sinne lentokentän taakse mantereen puolelta. Niillä oli isot pommivarastot sakemannilla ja niissä oli tuota valamiiksi laitettu syyttimet ja syytyspanokset, kun me siellä oltiin oottamassa. Niin kuorma-autolla tuli avolavalla tuli sakemanneja, sieltä tuli joku, olikohan niitä vajjaa kymmenen miestä siinä, niitä syyttimiä laitamaan kuntoon. Kun ne lähti pois Kemistä, ne ei sitä pommivarastoa saaneet räjäytettyä, eikä ihan kokonaan sitäkään lentokentää, mutta osa siitä lentokentästä lenti ilmaan, se oli miinotettu. Se mejän ryhmä 8-9 miestä oli normaali komppanian joukkueessa, jossa oli nelisenkymmentä miestä.

Olavi Pietarila

Sotakoirien käyttö Suomessa

Kun Olavi Pietarila sai siirron Uhtualta partioitehtäviin Lappiin 1943, hän sai lisäksi joulukuussa sotakoiraohjastajan koulutusta. Tämän jälkeen hän toimi kesällä 1944 kuuluisan sotakoiran Tarunkan ohjastajana Lapissa saksalaisten kenttävartiossa. Suomessa koiria käytettiin jo 1918 jälki- ja partioitehtävissä, mutta varsinaisen koiratoiminta alkoi 1923, jolloin Tanskan puolustusvoimat lahjoitti kaksi saksanpaimenkoiraa.

Seuraavana vuonna perustettiin sotakoiratarha Hämeenlinnaan sissipataljoonan yhteyteen. Koiramäärä oli pieni ja koulutus rajoittui lähinnä viestikoirien koulutukseen. 1934 sotakoiratarhan nimi muutettiin sotakoirakomppaniaksi, jossa varusmiehiä oli 10-12 ja koiria 20-30.

Talvisodan alkaessa nimi muutettiin sotakoirakouluksi. Puolustusvoimien käytössä oli sodan alkaessa 70 lähinnä viesti- ja vartiokoiraa, mutta myös viisi lääkintäkoiraa. Lääkintäkoiran tehtävänä oli etsiä haavoittunut tai tajuton ihminen ja opastaa ohjaajansa sen luokse. Pääasiassa talvisodassa saadut kokemukset olivat kielteisiä, koska olosuhteet eivät olleet suotuisia koiran käytölle. Se johtui viivytystaisteluista, vaikeista olosuhteista ja kokemusten puutteesta. Välirohkan sekavissa oloissa koulutettiin ainoastaan vartiokoiria.

Jatkosodan alkaessa oli vaikeuksia, kun koiranohjaajareservi oli määrätty muihin tehtäviin. Partiokoiria käytettiin tunnustelu-, jäljestys- ja kuulovartiotehtävissä, vartiokoiria vankileirien, varastojen ja alueiden vartiointissa. Sodan loppuvaiheessa käytössä oli 856 koiraa. Tarvetta olisi ollut 2000 koiralle. Sodan loputtua sotakoirakoulu Hämeenlinnassa lopetettiin, mutta pari vuotta myöhemmin sotakoirakoulutus aloitettiin uudestaan, jatkuu yhä ja entistä monipuolisempuna.

Myös vihollinen käytti sotakoiria. Marttisen ja Tikkasen kirjasta ”Olimme Päämajan kaukopartiomiehiä” käy ilmi, että koirat olivat koko ajan käytössä molemmin puolin. Esimerkiksi erään partion kerrotaan pelastuneen luultavasti siksi, että yksi miehistä jäi jälkeen ja tappoi jälkikoiran. Sen jälkeen venäläiset saatiin eksytettyä. Toisella kahden päivän partioreissulla partio tappoi ainakin neljä jälkikoiraa.

Jouko Koivu

Urho Pietarilan kuvia sota-ajalta

Enontekiöllä tien teossa.

Pistojoen ja Vuonisjoen väliltä oli purettava venäläisten tekemät miinoitukset.

Sotaväki marssilla puhdistetulla tiellä.

Saksalainen hyökkäysvaunu, suomalainen miehistö.

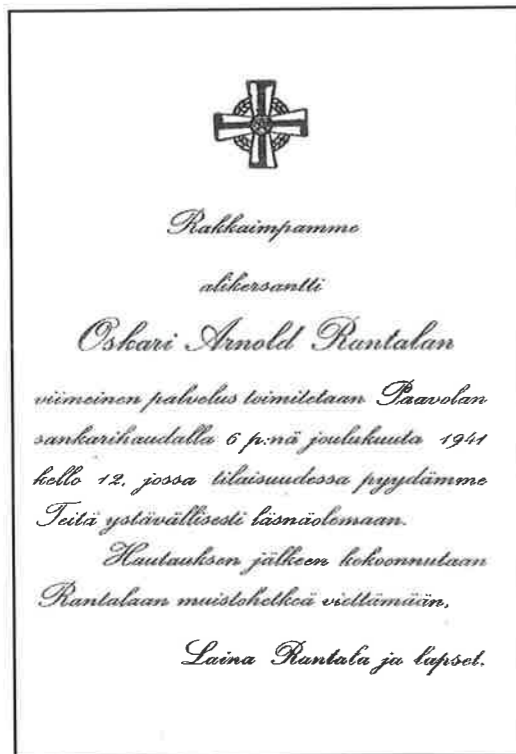

Kaatuneet haudattiin aluksi kenttäoloissa rintamalla ja siirrettiin myöhemmin kotipitäjään haudattavaksi. Kuvassa Oskari Rantalan hauta keskimmäisenä. Hänen ja monen muun lopullinen sankarihautaus toimitettiin itsenäisyyspäivänä 1941.

Hautajaiskutsu on säilynyt ja on tässä mallina tuohon aikaan niin yleisistä tilaisuuksista:

Sankarihautaus toimitettiin Paavolassa juhlavasti itsenäisyyspäivänä 1941. Samana päivänä kätettiin Paavolan sankarihautaan laskettiin suuri joukko isänmaan puolesta taistellensa kaatuneita sankarivainajia. Suurin osa alla mainituista kaatuneista oli haudattu aikaisemmin rintamalle, mutta siirrettiin nyt kotiseudun sankarihautaan. Kirkossa surujumalanpalveluksessa saarnasi kirkkoherra Merikallio ja ruumissaarnan piti kirkkoherra Seppo. Seppelien laskun jälkeen siirryttiin sankarihaudalle, jossa ruumiiden siunauksen toimitti Merikallio Sepon avustamana. Väkeä oli paikalla runsaasti.

Hautaan lasketut olivat:
 Jouko V. Saari, Kauno O. Kärki, Pauli A. Lind, Pauli J. Delin, Arvid N. Eilola, Kaarlo H. Tuohimaa, Arvi I. Leskelä, Aarne J. Kallinen, Oskari A. Rantala, Antti I. Alasakari, Eino H. Pehkonen, Kaarlo A. Törmänen, Toivo V. Valkama, Johannes Huhtala, Matti I. Tuohimaa, Tauno M. Ala-aho, Kaarlo V. J. Auer, Nantte J. Saarela, Lauri H. Kantola, Väinö A. Oikarinen, Uno J. Roppola, Valter A. Koskela, Niilo I. Ammunet, Veikko H. Heilala, Viljo A. Lappalainen, Vieno M. Parkkila ja Nestor S. Toppinen.

Teksti: Jouko Koivu

Uhtualta Rukajärvelle

Jorma Roppola

Jorma Roppola meni 17-vuotiaana vapaaehtoisena armeijaan Talvisodan aikana, mutta ehti olla koulutuksessa vain toista kuukautta kun tuli rauha. Asepalvelukseen hän meni kesäkuun alussa 1941 Suomussalmelle. Juhannuksen alla Saksa hyökkäsi Neuvostoliittoon, mutta suomalaiset ylittivät rajan heinäkuun alussa. Jorma määrättiin kuukauden koulutuksen jälkeen viestimieheksi kranaatinheitinjoukkueeseen varustusenaan kiväärin lisäksi puhelin ja tapsikela.

Rajalla ei ollut taisteluita. Vasta Vasovaaraan annettiin tykistön tuli-isku, hyökättiin ja sen jälkeen tuli kaatuneita ja haavoittuneita. Pian oltiin Latvajärven kylissä, kk-tulta tuli vastaan ja oli pieniä kahakoita. Vuokkiniemen kylästä ei tarvinnut taistella, jo kaukaa nähtiin ryssien häipyvän taloista. Ei ollut aikaa käydä tyhjiä taloissa katsomassa, miten täällä on eletty.

Tykistöme oli jäänyt jälkeen, hevosvaljakot ja tykit juuttuneet suohon, siinä meni tykkimiehillä päiviä niitten raahaamisessa. Vanhat metsätien väylät olivat pohjattomia kaluston kuljetukseen. Mutta kevyt 81 mm krh kulki olkapäillä ja pysyi jalkaväen mukana, vaikka maasto oli vaaroja ja soita täynnään. Viestimiehillä oli töitä, tapsit katkeilivat tuliaseman ja tulenjohtueen välillä.

Joskus oltiin tosi väsyneitä

Erään kerran Jorma oli tullut vikapartiosta ja pistänyt tosi väsyneenä levähtämään tuliaseman lähellä olleeseen kuoppaan. Oltiin oltu monta päivää vähällä unella ja ruualla. Heitinasema vieressä oli saanut täysosuman ja miehistö pahoin haavoittunut. Eikä hän ollut herännyt, vaikka päälle oli satanut multaa ja risuja. Kaverit herättelivät ja ihmettelivät, ettei naarmukaan ja mies vaan nukkui.

Tultiin Pistojoelle, siinä oli taisteltu kovasti ja kaatuneita oli rannalla. Eräs kaveri sanoi, että tuossa on tutun näköinen kaatunut ja meni lähemmäksi, kumartui tunnistamaan. Siinä oli hänen veljensä. Se oli hänelle ja meille kaikille järkyttävä hetki. Komppanian päällikkö sanoi, että veli saa jäädä nyt tähän kaatuneen veljensä luo, muut jatkavat. Veljekset olivat Pudasjärveltä. Ylitettiin Pistojoen tukkisumaa pitkin, siihen kohtaan oli laskettu suma ja tukit juuttuneet toisiinsa. Kiirettä piti, viestimiehillä oli taakkanaan reppu selkäpuolella, tapsikela edessä, puhelin, kivääri, kaksi kranua roikkui tapsilla pareittain molemmin puolin kummallakin olkapäällä.

Kaikki pääsivät joen yli, mutta yhdeltä suuntaajalta putosi putki jokeen. Yli mentiin ja taistelut jatkuivat aina vaan kiivaampana. Ensimmäiset vangit antautuivat kädet ylhäällä. Jokivarressa oli vanhoja pihapiirejä, mutta emme ehtineet tutustua niihin, vaikka ne vaikuttivat mielenkiintoisilta.

Vastustus koveni päivä päivältä

Erään kerran Jorma meni vikapartiosta tulenjohtopaikalle eteen, jossa olivat kaikki haavoittuneet täysosumasta. Niin hänestä tehtiin tulenjohtaja, oli toki opetellut käytännössä tulenjohtolevyn käytön. Malviaisten seudulla tavattiin saksalaisia, joilla oli panssareita. Ne tekivät väkivaltaisen tiedustelun ryssän linjoille ja saatiin siitä hyvästä kranuja niskaan. Vastarinta lujeni ja lähestyttiin Uhtuaa. Hän pääsi lomalle loppukesällä ja kun palasi, oma komppania oli hälytetty Kiestinkiin auttamaan mottiin joutunutta Könösen porukkaa.

Hänen piti mennä Hevosenkentään, jossa oli harva miehitys, koska joukkoja oli viety Kies-

tinkiin. Uhtuan valtaus epäonnistui, ryssä oli tuonut sinne aliupseerikoulun oppilaat ja tiedustelumme ei tiennyt siitä. Majuri Tenhunen kaatui ja jäi kentälle, samoin Paavolasta Matti Riekk. Syksyn myötä tulivat pakkaset ja talvi, rintama juuttui paikalleen, tehtiin korsuja ja käytiin varti-ossa. Hänet määrättiin muutamaksi talvikuukaudeksi saksalaisten alppijääkärien korsiin. Siellä oli yliluutnantti ja hänen lähettinsä samassa korsiin.

Eräänä yönä tuli tuttu kaveri ja kysyi, lähetkö kaveriksi. Kapteeni oli käskenyt hänet yksin tiedusteluun etulinjan eteen ei-kenenkään maalle, että missä asti ovat vihollisen yövartioidet ja etu-asetat, koska hänestä olisi turvallisempaa saada kaveri mukaan. Se oli kevättalvea, hanget kestivät kävellä ja niiden päälle oli satanut pehmeä ohut lumikerros, joten mitään ääntä ei kuulunut kun käveli hangella. Oli pilvinen kuutamoyö. Mentiin äänettömästi harvaa rämettä pitkin ehkäpä kilometrin toista verran, alkoi tulla puustoa, lähestyttiin kankaan reunaa. Yht`äkkiä rämähti edessä ja iso parvi mettäkanoja lähti rähäkän kanssa lentoon.

Pysähdyttiin liikkumattomaksi niille jaloilleen ja kuunneltiin, heräsikö vanjan vartiomies. Ei kuulunut eikä näkynyt mitään., pilvet taivaalla siirtyivät ja kuun valo tuli erittäin kirkaaksi valkoiselle hengelle. Vieläkin liikkumatta seisoin hän huomasi, että juuri jalkain edessä askeleen päässä oli ansalanka viritettynä. Se päässä oli tietysti räjähdyspanoa. Askel vielä, niin olisi ollut ehkä viimeinen. Puhumatta ja käsimerkein täysin hiljaa kaverit palasivat äänettömästi ja varovasti takaisin. Mettäkangat olivat pelastaneet heidät ja se teki hänestä metsäeläinten suojelijan ja jäi mieleen iäksi.

Rintamalinjat jäivät Uhtuan länsipuolelle ja hänellä tuli meno RUK:iin. Sen jälkeen hänet komennettiin Rukajärvelle (raskas) Krh- komppanian tulenjohtajaksi. Sinne mentiin Lieksasta Rukajärven huoltotietä pitkin ja Repolan kautta. Se oli rauhaton tie, vihollispartiot ja partisaanit iskivät lomakolonniin ja yksinajo autoilla oli kielletty. Rukajärvellä riitti erämaita ja siellä käytiin asemasotaa.

Tukikohtien välit olivat kymmeniä kilometrejä ja vihollispartiot alinomaan menivät niiden välistä taakse, tekivät häirintää takamaastossa ja sitoivat joukkoja jälestyksiin. Niitten partioilla oli kovat otteet, ne käytti puukkojakin ja sen nyt tietää millaista jälkeä tuli. Rukajärven rintamat pitivät aselepoon saakka vaikka välillä vietiin joukkoja Ilomantsin taisteluihin.

Hengenlähtö oli lähellä Elovaarassa

Oli viimeinen sotakesä -44, erään kerran Elovaarassa selustaan oli päässyt vihollispartioita, jotka hyökkäsivät takaa samaan aikaan kuin edestäkin. En muista siitä muuta, kuin että mentin tajuntani. Lääkintämiehet olivat raahanneet minut jsp:lle ja siitä taluttaneet ja kantaneet veneeseen ja vieneet järven yli kenttäsairaalaan. Täyttä tokkuraa kesti monta päivää, viimein rupesi näkö valkenemaan ja kuulo palasi ja rupesi pysymään pystyssä. Päästä löytyi vain yksi haava korvan takaa mutta sen tutkiminen jäi joko kiireessä tai välinpitämättömyydessä tarkemmin tekemättä. Viikon ne pitivät kenttäsairaalassa, kotilomasta ei puhuttakaan ja sitten takaisin rintamalle.

Aselepo 4.9.44 lopetti taistelut niille linjoille, joissa oli oltu kolmatta vuotta. Väli- rauhan 19.9. jälkeen marssittiin Tsirkka-Kemin kautta Kuhmoon. Joka päivälle oli sovitut matkat, vanjat hoputtivat kintereillä, tultiin vanhalle rajalle ja puomi alas ja kiinni. Näitä joukkoja ei viety Lapin sotaan, vaan marssitettiin Iisalmeen, jossa luovutettiin aseet ja kotiutettiin. Mutta pioneerit joutuivat väli- rauhansopimuksen mukaan purkamaan miinakentät.

Rukajärven porukat ovat kokoontuneet silloin tällöin yhteisiin tapaamisiin. Jorma on useasti siellä käynyt tapaamassa vanhoja aseveljiä. Vuodet kuluivat ja eläkepäivät alkoivat. Pari kertaa on nyt vanhoilla päivillään mennyt yht`äkkiä tajunta ja hänet on kiidätetty heti lääkäriin, mutta sen enempää ei ole selvitetty syytä moiseen, siitä vaan kotiin levähtämään.

Tuossa yli 80 vuoden iässä hän pääsi viimein tarkkoihin tutkimuksiin ja ottivat päästä röntgenkuvan. Siinä näkyi konepistoolin luoti vasemman korvan takana päähän luutuneena. Se oli muisto 60-vuoden takaa Elovaaran taisteluista ja Rukajärven kenttäsairaalaan. Ei oltu tutkittu tarkoin Rukajärven kenttäsairaalassa haavoja. Luotia ei poisteta enää, se on luutunut kalloon kiinni, eikä liiku mihinkään.. Eikä siitä tule enää mitään sotainvalidioikeuksia.

Näitä kertoili minulle silloin tällöin veljeni Jorma ja muististani tämän kirjoitin.

Kalevi Roppola

Koulutusjoukot, 1926 ikäluokka Nurmeksessa vihollispartioita takaa ajamassa

Nuorin sotiin osallistunut ikäluokka syntyi 1926

Tämä ikäluokka kutsuttiin palvelukseen kahdessa erässä. Minulle tuli määräys Nurmekseen 23.2.1944. Noustiin härkävaunuun Oulussa ja aamulla oltiin perillä. Parakkimajoitus, jossa oli laverit kahdessa kerroksessa, parikymmentä metriä pitkästi ja kullekin petileveyttä 80 cm, käytävä pari metriä leveä. Olin määrätty krh-komppaniaan, meitä oli vajaa kaksisataa. Koko varuskunnassa oli noin 2000 miestä.

Miehistökoulutus kesti 3 kk ja kesäkuun alussa meitä määrättiin au-kurssille Järvenpään Kellokoskelle. Jouduin ensimmäiseen joukkueeseen, jossa oli paljon helsinkiläisiä poikia. Ne soittivat keittiön puhelimesta iltaisin kotiinsa ja niin pysyttiin ajan tasalla Kannaksen taisteluista, myös Elisenvaaran pommitus kuultiin heti vaikka se salattiin lehdistöltä. Viipuri oli menetetty ennen Juhannusta ja Kannakselta kuului taistelun äänet jatkuvasti. Tehtiin lähetystö koulun johtajan majuri Olssonin puhelle ja pyydettiin päästä koko kurssi vapaaehtoisina heti linjoille.

Mutta ei mihinkään, käynte kurssin loppuun täällä. Muutaman päivän päästä kesäkuun lopulla tuli hälytys, aikaa kaksi tuntia, kuorma-autot tulevat hakemaan, kampeet reppuun. Kuulimme helsinkiläisiltä, että Ihantalassa oli ollut repeämä. Odottelimme siinä valmiina puoleen yöhön, ei tullut autoja, valmiutta lähtöön pidettiin yllä viikon verran, sitten se lopetettiin. Heinäkuussa hälytettiin desanttijahtiin; Jokelaan oli nähty laskeutuvan pari laskuvarjoa. Juostiin metsiä ja peltoja pitkin 6-7 km, löydettiin kaksi laskuvarjoa ja yksi mies, jonka sotapoliisit korjasivat.

Kurssi loppui ja tultiin Nurmekseen entiseen porukkaan. Siellä kertoivat olleensa jälestmässä käpykaartilaisia, sotavankikarkureita ja saaneet niitä kiinnikin, mutta vihollispartioita eivät olleet saaneet kiinni. Varsin pian tuli lähtö taka-ajoon, meitä otettiin kymmenkunta, meillä oli aseena kiväärit ja sitten otettiin toisesta komppaniasta kymmenkunta konepistoolimiestä ja kuorma-autolla nopeasti liikkeelle.

Ajettiin kymmeniä kilometrejä etelään ja sitten itään ja paremman tien liittymään, ilmeisesti Rukajärven huoltotielle. Kersantti pysäytti auton ja sanoi, että nyt tullaan uhanalaisille maille, täällä ovat vihollispartiot iskeneet autoihin ja lähempänä rajaa ryöstäneet taloista ruokaa ja surmanneet asukkaita. Ladatkaa aseet ja jos meihin isketään, ampukaa heti jokainen laidaltaan metsään ja sitten nopeasti alas ja taisteluun. Hänellä on kartta ja menemme lähelle vanhaa rajaa. Sieltä on tullut tietoa partisaaneista.

Partisaanijahdissa

Jatkettiin matkaa taas pitkälti ja käännettiin pienemmälle tielle ja sitä edelleen pitkälti. Tultiin pieneen kylään ja kersantti jakoi meitä joka taloon kolme miestä tiedustelemaan. Taloissa oli vain etupäässä naisia, vanhoja ihmisiä ja keskenkasvuisia lapsia. Kysyivät pelokkaana moneen kertaan olemmeko suomalaisia, eräs vanha mies puhutteli kersanttia sanoen, että koirat ovat haukkuneet ja murisseet karvat pystyssä kaksi yötä. Ne kuulevat paremmin ja haistavat mahorkan hajun. Liikettä on öisin. Menkää tuonne suuntaan pari kolme kilometriä, siellä on pieni järvi, sen tällä puolen on vanha oikopolku rajan taakse.

Kun rajat ja tiet suljettiin -20 luvun alussa, niin sukulaisia jäi molemmin puolin rajaa ja serkukset kulkivat toisissaan oikoteitä. Se on kyllä umpeutunut, ei sitä ole vuosikymmeneen enää käytetty, mutta ne vihulaiset tuntee reitin ja sitä ne käyttää. Tästä itään on alueet evakuoitu heinäkuun aikana, siellä on tyhjiä taloja.

Mentiin kahtena ryhmänä neuvottuun suuntaan ja jotoksen jäljet löytyi järven tältä puolen., siinä oli ollut levähdyspaikkakin. Kersantti oli ammattimies, hän varoitti miinoista ja arvioi, että jäljistä päätellen niitä on alle kymmenkunta ja olivat lähteneet juoksujalkaa takaisin alle tunti sitten, kun kuulivat tulomme. Yksi kp-mies hänelle kaveriksi tunnustelijaksi ja muut seuraatte sadan metrin päässä. Mennään lujaa, ääniä ei saa kuulua.

Niin lähetettiin heti perään ja harpattiin monia kilometrejä. Erään vaaran kupeella jotosjäljet loppuivat, porukka oli hajaantunut. Siinä pyörittiin ja haettiin jälkiä, mutta kyllä porukka oli

hajautunut, kaikki lähteneet eri suuntaan, jokunen ehkä aikaisemmin jo loikannut sivuun. Meillä ei ollut jälkikoiraa, eikä pitempiaikaista varustusta ja arsenaalia, joten kersantti katsoi parhaaksi lähteä paluumatkalle.

Palatessamme kylään vanha mies pyysi, että jättäisimme partion kylän suojaksi. Luvattiin ilmoittaa varuskuntaan. Noustiin autoon, ajettiin taaksepäin ja käännyttiin toiselle syrjätielle. Sinnekin oli pitkästi matkaa. Tavattiin pelokkaita ihmisiä, mutta partisaanit eivät olleet näyttäneet. Myöhään illalla oltiin varuskunnassa takaisin ilman saalista. Koko komppanian voimin käytiin marssien Nurmekselta itään tiedusteluretkillä kaksikin kertaa. Ei saatu ketään kiinni, mutta ihmiset sanoivat varkaita käyneen ruoka-aitoissa. Pienemmällä porukalla, yleensä puolijoukkueen voimin jälestykset onnistuivat paremmin, kymmeniä omin lupinsa kulkijoita saatiin kiinni. Heidät luovutettiin sotapoliisille joka vei ne Lieksaan HTK:seen.

Tulkoon tässä kerrottua, että heinäkuussa partisaanit tekivät iskujaan Pielisjärven itäosien erämaakyliin, ryöstivät elintarvikkeita ja jos eivät saaneet, niin talonväki ammuttiin, mitäpä naisväki olisi voinut tehdä. Heinäkuussa raja-alue evakuoitiin, mutta sen jälkeen pohjoisosaan levittäytyi partisaaniosastoja Kuhmon erämaiden kautta ja eteläosaan Ilomantsin – Lentieran kautta. Täydennyspataljoona 12. tehtäviin kuului selustavarmistus koko raja-alueella, mutta sen voimat eivät riittäneet joka paikkaan ja etäisyydet olivat pitkät. Eteläosassa toimi myös ISK 985. Nurmeksien koulutusjoukkoja käytettiin rajoitetusti pahimman kiireen aikana.

Edellisinä vuosina partisaanit olivat pysytelleet vanhan rajan takana, mutta 1944 ne levittäytyivät Suomen puolellekin. Elo-syyskuun vaihteessa Pielisjärven itäalueella oli partisaanien vahvuus todennäköisesti 200 – 300. Ne olivat kesän aikana tehneet kymmeniä ryöstöjä, surmanneet n. 20 siviilihenkilöä ja saman verran haavoittaneet. Kukaan ei voinut suojella kylien asukkaita. Sotilaita kaatui takaa-ajoissa n. 30 ja yhtä paljon haavoittui. Niitä meni myös miinoihin. Koulutusjoukoista ei tietävästi kaatunut.

Partisaanien tapa oli tehdä isku tai ryöstö nopeasti ja häipyä erämaahan. Sodan jälkeen eräs eläkkeelle jäänyt rajavartija kartoitti partisaanien tukikohtat Kuhmon ja Ilomantsin välillä Pielisjärven itärajalla vanhan rajan tuntumassa, Hän löysi erämaakyliden takaa kymmeniä kaivettuja tukikohtia ja kolmatta sataa kaivettua asemaa. Partisaanit terrorisoivat alueella vielä kuukausi välirauhansopimuksen jälkeen.

Elokuun lopulla meille jaettiin saksalaiset asetakit ja housut. Emme tieneet mikä oli tarkoitus. Ne olivat jäykempää kangasta kuin suomalainen kesäpusakka ja tekivät hyvin ryhdikkään vaikutuksen. Iltalomilla oli kuulemma hyvää tuuria, mutta komeilua kesti vain viikonpäivät, kun entiset pusakat tulivat pestyinä takasin. Olin päävartiossa syyskuun alussa, kun ammusvarastolle käveli nuori mies v-merkki selässä. Vietiin putkaan, ei puhunut suomea, eikä vartiopäällikkö antanut minun kysellä venäjäksi. Nimi vartiopäiväkirjaan tuli Nillo Komirni. Sen jälkeen emme kuulleet hänestä, me mokkerit pidimme häntä partisaanien tiedustelijana, koska, jos oli sotavanki, varmasti tiesi, ettei hänellä ole asiaa varuskunta-alueelle.

Sitten tuli aselevon aika 4.9.1944. Koko varuskunta siirrettiin kahdella junakuljetuksella Keravalle. Heti välirauhan jälkeen menttiin evakuoimaan Porkkalaa. Karjan veivät pois niiden omistajat ajamalla. Me puitiin viljaa, nostettiin perunaa ja porkkanoita, jotkut määrättiin saaristoon hakemaan nuorta karjaa ja lampaista. Viikonpäivät siinä meni, mutta vihollinen tuli rantaan päivän pari etuajassa ja meidän oli lähdettävä pois.

Lokakuun alussa nousiin junaan, se jyskytteli kolme päivää Raaheen, jossa kotiuttaminen tapahtui. Päästiin iltajunalla Lapin asemalle ja sitten kävelen kotiin. Reissu kesti 7 kk 13 pv. ilman lomaa. Jalkaväen koulutusjoukoille ei rintamasotilastunnuksia myönnetty, mutta muiden aselajien koulutusjoukot tulkittiin tunnukseen oikeutetuiksi.

Kalevi Roppola

Aittojoki – Petroskoi – Poventsas – Vienan kanava – Ihantala

Kauko Roppola.

Kauko Roppola meni vapaaehtoisesti tammi-kuussa 1939 suorittamaan asevelvollisuutta Kuopioon Pohjan Rykmenttiin. Talvisodan sytyttyä 30.11.1939 hän oli RUK:ssa, josta sitten komennettiin jouluaatona 1939 suoraan rintamalle Tolvajärven suunnalle, missä osallistui JR 16:n (Pajari) riveissä kk-joukkueen johtajana taisteluihin Aittojoella ja Viitavaarassa (Suojärven pitäjässä). Välirauhan aikana hän oli virkailijana Yhdyspankin Tampereen konttorissa.

Jatkosodan alkaessa kesäkuussa 1941 Hän joutui koulutuskeskukseen kk-komppanian päälliköksi Forssa Tammelassa, josta anoi siirtoa rintamalle. Siirto tapahtuikin 2.8.1941 JR 60:een (eversti Kari) Petroskoin suunnalle.

Hän osallistui Äänislinnan valtaukseseen 1.10.1941. Taistelujen jatkuessa pohjoiseen hän haavoittui Kontupohjassa 31.10.1941. Toipumisloman jälkeen, luutnantiksi ylennettynä, Roppola siirrettiin I / JR 35:een, jonka riveissä

osallistui joukkueenjohtajana ja komppanian päällikkönä taisteluihin Poventsassa, Vienan kanavalla, Seesjärven Suurlahdella, Aavesuolla ja Ihantalassa, jossa haavoittui toisen kerran.

Sodan jälkeen Roppola palasi Yhdyspankin palvelukseen Ouluun ja Kajaaniin. Kiuruveden konttoriin hänet nimitettiin johtajaksi v. 1951. Hän toimi siinä tehtävässä 28 vuotta, siirtyen eläkkeelle v. 1979, jolloin siirtyi asumaan Ouluun, vanhaan koulukaupunkiinsa. Hän on kirjoittanut sodanaikaisia muistelmiaan, joita on otettu myös tähän kirjaan.

Niilo Lappalaisen kirjassa ”Ihantala kesti (1994)” kerrotaan luutnantti Kauko Roppolasta. Alla kaksi otetta kirjan sivuilta 218 ja 224.

Heinäkuun 4. päivä alkoi helteisenä, mutta rauhallisempina kuin edelliset. Etulinjan maastossa oli ehkä toista tuhatta kaatunutta venäläissoturia, joista alkoi levitä epämiellyttävä haju. Joukkojen vaihto jatkui vielä. Luutnantti Jorma Heinosen päällikkydessä nyt oleva JR 35:n 10. Komppania otti vastuun kirkonmäestä. Luutnantti Paul Koskisen 11. Komppania oli ryhmitynyt kaistan vasemmalle osalle, ja reservinä oli luutnantti Erkki Aarvan 9. Komppania. Pataljoonan vasempana rajana oli piste 33:n alueen länsireuna, josta alkaen vastuu oli Kairisen I Pataljoonalla. Pyöräkangasta puolusti vain luutnantti Kauko Roppolan 3. Komppania. Kapteeni Pentti Mautilan 2. Komppania oli reservinä Löppösenmäessä ja luutnantti Viljo Pomellin 3. Komppania Vihman reservinä. Lentäjiltä tuli tieto, että Talinmyllyn suunnasta lähestyi 30–40 panssaria. Lentokuvaus osoitti niitä olevan vain 20, riittävästi kuitenkin. Aamupäivällä 4.7. siepattiin vihollisen radiosignaalia, josta ilmeni sen aikovan hyökätä kello 20 panssarien.

218 Ensimmäiset miehet syöksivät puolustajan taisteluhautaan viimeisten kranaattien räjähdellessä ympärillä. Vänrikki Leo Rantasalo käski joukkueensa siirtymään 50 metriä taempana oleviin edullisempiin aseisiin. Hän lähetti siitä ilmoituksen Vanhatorpan tukikohtaan. Siellä se käsitettiin yleiseksi vetäytymiseksi ja lähdettiin ionolla taakse, vaikka vihollinen ei siellä hyökännyt. Luutnantti Roppola ja Rantasalo haavoittuivat. Pyöräkankaan länsireunassa olevaa tukikohtaa puolusti vänrikki Uuno Tannisen joukkue. Se sai Kairiselta luvan vetäytyä Löppösenmäkeen. Vihollinen uhkasi jo Kairisen komentopaikkaa. Hän lähetti 3. Komppanian tueksi jääkärijoukkueen ja yhden 2. Komppanian joukkueen. Ne joutuivat matkallaan lentorynnäkönnin kohteeksi eivätkä päässeet perille. Murto pystyttiin rajoittamaan Löppösenmäen tasalle, mutta maastoa oli

224

Poventsa 1942 - kuvakertomus

Talvinen Poventsa 1942.

Karhumäen historiallinen tienviitta kesällä 1942.

Ryssän tarkka-ampujat pystyivät valvomaan suomalaisten liikkumista valoisana aikana alla olevissa kohteissa.

Tukikohtasairaala kesällä 1942. Se toimi samalla joukkueen korsiuna.

Elokuva- ja kirjastotalo kesällä 1942. Rakennus tuhoutui pian kuvan ottamisen jälkeen kranaattikeskityksessä.

Marsalkka Mannerheimin teki rintamavierailun Äänisen itärannalle Poventsaan

20.6.1942 Marski vieraili kenraaleineen Poventsan Tapponiemessä. Rysän piiskatykin tulituksessa hänkin joutui pikaisesti hyppäämään taisteluhautaan. Samalla hän loukkasi lievästi jalkansa. Tätä hän ei kuitenkaan kertonut etulinjassa kenellekään. Kuvassa näkyvän "kultakaluunaisen herrojen" seurueen näki ryssän tähystäjä periskoopillaan. Seurueen viereen räiskähti heti kranaattikeskitys, jolla olisi voinut olla järjestyttävät seuraukset. 1. div. koment. kenraalimajuri P. J. Paalu "Marskin" vasemalla puolella.

Petroskoi (Äänislinna) valtauspäivänä 1.10.1941

Tulimme kaupunkiin Punaportin kautta.

Näkymä kaupungille.

Oikealla oleva tiilirakennus oli 4./JR 60:n majapaikkana.

Pommitettuja kortteleita

Olimme yhtenä renkaan osana monien muiden joukko-osastojen kanssa saartamassa ja valtaamassa tätä Neuvosto-Karjalan pääkaupunkia, jonka nimi muuttui samalla Äänislinnaksi. Majoitimme upseerien ja politrukkien asuntokasarmiin, jossa saimme olla kolmen päivän ajan. Sitten hyökkäys jatkui pohjoiseen, suuntana Karhumäki ja Poventsa.

Kaupungissa kiertelimme tutustumassa mm. yliopistoon ja Kuusisen palatsiin, jonka entinen suomalainen isäntä ei ollut kuitenkaan tavattavissa! Eräät osastot löysivät pommitetun viinätehtaan raunioista ehyitä sammioita. lupaava vapaa tarjoilu loppui lyhyeen, kun sotapoliisit eristivät alueen ja räjäyttivät sammiot.

Otto-Ville Kuusisen hallintopalatsi.

Talvisodan erämaataistelut Suojärven suunnalla (Kauko Roppolan puhe)

Useimmilla teistä täällä pohjoisessa ovat läheisiä Talvisodan raskaat tähtihetket: Suomussalmen, Raatteen ja Kuhmon taistelut. Noitten nimien yhteyteen on liitettävä tuon rintamasuunnan korkein vastuunkantaja, jonka nimi on kiistatta kenraali Hjalmar Siilasvuo.

Haluan kertoa teille kokemuksia erältä toiselta rintamasuunnalta: Tolvajärven – Aittojoen taisteluista, joissa pääosaa esittivät kenraalit Paavo Talvela ja Aaro Pajari. He ilmestyivät näyttämölle itsenäisyyspäivän tienoilla 1939, jolloin Suomen tilanne oli ehkä synkimmillään: kaikkialla perääntymisiä ja vastoin käymisiä. Suojärven suunnalla Hyrsylän mutkassa ryssä oli edennyt noin 10 km vuorokaudessa saavuttaen Tolvajärven itärannan 7.12.1939.

Jos vanja olisi vallannut Tolvajärven ja sitten Korpiselän, olisivat rintamalinjat romahtaneet sekä pohjoisessa Ilomantsin suunnalla että etelässä Kollaen suunnalla. Kahden kovan miehen, silloisten eversti Talvelan ja everstilutnantti Pajarin, yhteistyön tuloksena me voimme tänään lukea kansamme historiasta, että Talvisodan ensimmäinen suuri voitto saavutettiin Tolvajärven taisteluissa.

Kaksiviikkoinen hyökkäys alkoi 12. päivänä joulukuuta 1939 ja päättyi jouluaattona Aittojoelle, jonne rintama kiteytyi itäisimpänä tukikohtana sodan loppuun saakka. Tuo voitto, totisesti kansakunnan kahdennellatoista hetkellä, käänsi hetkeksi sodan kulun ja antoi uutta uskoa myös pohjoisten rintamaosien taistelijoille.

Kunnia kuluu ennen kaikkea Aaro Pajarille, joka Vapaussodassa v. 1918 osallistui ryhmänjohtajana jääkäri luutnantti Petreliuksen johtamassa Vöyrin sotakoululaisten osastossa mm. Oulun valtausta. Oulun työväentaloa vallattaessa sotakoululaiset joutuivat makaamaan melkein avomaastossa kuutisen tuntia punaisten ankaran tulen alaisina. Monet haavoittuivat vaikeasti, Pajarikin sai kiväärinluodista lievän haavan jalkaansa. Toimiessaan Pohjois-Hämeen sk/piirin päällikkönä.

Mutta palataanpa Talvisodan Aittojoelle. Tappionsa jälkeen venäläinen täydensi ja lisäsi huomattavasti voimiaan Aittojoen suunnalla. Taisteluvalmiina oli 6 rykmenttiä ja melkoinen määrä tykistöä. Vanjan tarkoitus oli iskeä kiilat – päävoimilla pohjoisesta ja pienemmin voimin etelästä – päätielle Ägläjärven seuduilla ja motittaa koko Aittojoen rintamaosa. Toiminta alkoi 21.1.1940. JR 16 III pataljoona, johon kuuluin kk-joukkueen johtajana, joutui vastahyökkäykseen 23.1.1940 Viitavaarassa.

Me epäonnistuimme, saimme turpiimme. Pataljoonan komentajamme jääkärimajuri Jussi Leimu haavoittui kuolettavasti ja joutui vangiksi. Kentälle jäi puolisataa hämäläistä taistelijaa: miehiä Tampereen tehtaista ja konttoreista, vapaaehtoisina tulleita nuoria koulupoikia ja suoje-luskuntalaisia Tampereen lähipitäjistä, miehiä, jotka Pajari oli itse kouluttanut toimiessaan Pohjois-Hämeen sk/piirin päällikkönä. Tässä Pajarin ohje, jota hän noudatti sekä koulutuksessa että taistelukentällä: ”Vuodattamalla joukkojen hikeä säästetään niiden verta. Hikeä ihmisellä riittää loputtomiin, mutta hänen verensä juoksee hetkessä kuiviin. Siispä panen joukkoni hikoilemaan mieluummin kuin verta vuotamaan.”

Viitavaarassa tappiomme jälkeen harventunut pataljoonamme jäi pääpuolustuslinjan vahvistukseksi käytettäväksi uhanalaisissa kohdissa. Ryssän rykmentit hyökkäsivät nyt joka puolella Viitavaarasta länteen ja pohjoiseen n. 6 – 10 km säteellä. Tuolla alueella risteilivät silloin omat ja vihollisen huoltourat. Rekitiellä saattoi tulla vastaan suomalainen kenttäkeittiöreki, jonka ohjaksissa istui piippalakkinen vanja. Ajaja eliminoitiin, kumisaappainen suomalainen sai häneltä kaivatut huopatossut ja hevonen käännettiin omille linjoille.

Tuollaisessa tilanteessa ylivoimaisen vihollisen puristuksessa olivat sodan kasvat epätoivoiset ja veriset. Taistelun olemukseen kuuluivat vuorotellen voitot ja tappiot. Sen totesimme jo seuraavana iltapäivänä 24.1.1940, kun saimme hälytyksen naapurina olevan ER.P.9:n lohkolle. Jouduin joukkueeni kanssa hiihtämään erään tuoreen taistelukentän läpi. Siinä säilynyt kuva on vielä selkeä 66 vuoden jälkeen. Er.P.9, joka kuului Osasto Pajariin oli koottu Suistamon ja Soanlahden miehistä. Se koostui rajaseudun miehistä ja oli taisteluissa jo viivytysvaiheen aikana, samoin kuin Er.P.10, joka oli koottu Suojärven miehistä, jotka siis taistelivat miltei omilla

kotinurkillaan.

Er.P.9:n komentaja kapteeni Tommi Hyttinen on kertonut ”Kansa taisteli” lehdessä tästä taistelusta, joten lainaan katkelmia hänen Pajarille lähettämästään taistelukertomuksesta: ”21.1.1940 pataljoonani oli puolustusasemissa Lugla-joella (5 km Viitavaarasta länteen). Klo 20.00 venäläinen JR 609 hyökkäsi vasempaan sivustaan, pääsi osittain aseisiin, mutta lyötiin vastaiskulla takaisin. Vihollisia kaatui useita satoja ja siltä vallattiin kolme konekivääriä.

Omia miehiä kaatui 13. Komppanian päällikkö luutnantti Börje Blomqvist, joka ensimmäisenä syöksyi vallatulle konekiväärille, haavoittui taistelun jälkeen kuolettavasti vihollisen tarkkaampujan puusta ampumasta laukauksesta. Vallatut konekiväärät jätettiin kk- joukkueen teltan lähivarmistukseen.”

Samana iltana Tiltu radiolähetyksessään uhkaili meitä Siperiassa koulutetuilla hiihtojoukoilla. ”24.1.1940 aamuyöstä oli sää suotuisa venäläisen hiihtojoukon koukkaukselle ER.P.9:n vasempaan sivustaan. Lumisade oli peittänyt täysin varmistusladut ja tehnyt partiolatutarkkailun tehottomaksi. Ilmeisesti venäläiset käyttivät runsaasti ja häikäilemättä aikaa tehtävänsä suorittamiseen ja sivuuttivat taitavasti suomalaisvarmistuksen (Sissi P. 2:n alueella). Korpraali Viktor Vottonen kuului kk-joukkueeseen taistelulähteenä. Tapahtumahetkellä hän ”kipinä Kallena”, tultuaan teltasta ulos kamiinapuita hakemaan, totesi läheisellä suoaukealla nelijonossa telttaa kohti miltei äänettömästi hiihtäen etenevän rivistön.

Hälyttämättä telttakuntaa Vottonen ryömi kk:n ääreen, kokeili sen liikkuvan osien herkkyyttä ja ilmeisesti latasi aseensa, joka oli sattumalta suunnattuna kohti hiihtävää vihollisrivistöä. Kaiken huipuksi Vottonen kylmäverisesti päästi rivistön alkupään. 30 m:n päähän ennen kuin avasi tulen. Hetkisen ”kukko lauloi” – karmiva valitus vastasi kaikuna erämaan yössä. Yksikään vihollinen ei noussut edes ryntäilleen suoaukealla.

Suomalaisen telttakunnan herätys ei ollut säännönmukainen ja sen aseisiin meno ei kaivannut selittämistä. Ilmeisesti monilla Tolvajärven torjuntavoittojen rintamamiehillä olivat katkerat kokemukset ns. valekuolleista, jotka vihollisen kaatuneiden joukosta yllättäen avasivat tulen tai heittivät käsikranaattinsa. Nämä kuolemaan vihkiytyneet ja esimiestensä ehdotonta käskyä noudattavat viholliset suorittivat tehtävänsä vain muutaman metrin päästä, valittuaan tarkoin kohteensa: ensimmäisenä lähestyvän johtajan tai parhaaksi arvioimansa miehen. Useat taistelijat saavuttivat siten sala-ampujan uhreina matkansa pään.

Valekuolleita esiintyi paljon niissä paikoissa, joissa oli verisimmin taisteltu ja tulos oli sen mukainen kaatuneiden määrään nähden. ”Villin lännen” tyyliin, usein jopa lonkalta vapaasti ampuen suomalaiset joutuivat kilpailemaan sala-ampujien kanssa siitä, kenen ase ensin laukeaisi. Usein valekuolleet selällään maaten tarkkailivat tilaisuuttaan, joten oli arveluttavaa heti taistelun päätyttyä lähteä tutkimaan kaatuneita.

Tämän takia ei ollut ihmeteltävää, että korpraali Vottosen ”lako” oli vielä haravoimatta pataljoonan komentajan saapuessa tapahtumapaikalle. Olihan kaikilla vielä myös tuttu ko. joukkueenjohtajan äskeinen tapaus: puusta ammuttu kuolettava luoti. Tämän vuoksi venäjän kielellä kuuluvasti tiedotettiin vaatimus hangella liikkumatta makaaville vihollisille. Emme kummastelleet, kun 7 elävää vihollista vitkastellen nousi kentälle seisomaan, kaikki n. 20 m rivistön alkupäästä. Taistelukentän tarkastelu kesti jonkin aikaa. Kaatuneita laskettiin olevan 120 ja elävinä säilyneitä siis 7.

Heti suoritettussa vankikuulustelussa todettiin kaatuneen rivistön osan käsittäneen hiihtorikaatin alkupään. Päävoimat, joihin ei saatu kosketustakaan, oli ilmeisesti lyöty hillittömään pakoon. Pääosa joukkojen ylimmästä päällystöstä oli ollut ja kaatunut rivistön alkupäässä.

Kaikkien niiden, jotka eivät ole taistelleet etulinjan rintamamiehinä ja niiden, jotka arvostelevat Vottosen urotekoa muka suomalaisen sotilaan tavanomaisena suorituksena, soisin asettuvan vastaavaan tilanteeseen: jylhään, hiljaiseen, hämärään korpimaastoon telttakunnan ja sen lähi-puolustuskonekiväärin yksinäiseksi vartijaksi – konekiväärin ampujaksi vihollisrivistön lähestyessä muutaman kymmenen metrin päässä – ja telttakuntaansa hälyttämättä odottamaan edullista tulenavausta. Tilanteen epäselvyys, tietämättömyys viholliselta äsken vallatun konekiväärin toimintavarmuudesta – vastuu nukkuvista aseveljistä ja tehtävänlaadun suuruus koko puolustusaseman suhteen ilmeisesti heitä kauhistuttaisivat.

Viktor Vottosta eivät kerinneet hallita mitkään estot. Itsensäilytysvaisto ja nopea oikea tilanteen arviointi ratkaisivat tehtävän! Näin siis korpraalin esimiehen raportti rajaseudun kasvatista,

eräästä Talvisodan taistelijasta., jonka komentaja välittömästi ylensi reservin alikersantiksi ja nimitystä täydensi myöhemmin I luokan vapaudenmitali. Viktorin tarina jäi jollain tavalla hiljaisuuden varjoon. Tulihan kohta Talvisodan rauha, sitä seurasi evakkoon lähtö ja välirauhan aika, jolloin tällaisista teoista ei yleensä puhuttu. Kohta alkoi jatkosota ja tapahtuivat suuret sankariteot, jotka kiinnostivat tuoreudellaan.

Suistamon kotiseutukirjassa on kartta Suistamon sankarihaudasta. Siinä on 247 numeroitua kaatunutta. Numerolla 109 on nimi Viktor Vottonen, joka on todennäköisesti kaatunut joko Talvisodan loppupäivinä tai jatkosodan alussa.

Kolme vuosikymmentä sitten ryhmä vanhoja suistamolaisia sai virallisen luvan käydä kotiseudullaan. He totesivat, että mitään merkkejä sankarihaudasta ei enää ollut. Ristit ja muistolaatat oli kuljetettu pois ja koko alue jyrätty tasaiseksi, ehkä käytetty viljapeltona. Paikalle sattuneet venäläismiehet käyttäytyivät vihamielisesti suomalaisvieraita kohtaan, jopa uhkailivat heitä.

Tänään lienee glasnost jo sielläkin. – Tampereella Kalevankankaan hautausmaalla lepää aseveljiensä keskellä kenraali Aaro Pajari, kaksinkertainen Mannerheim-ristin ritari, Marskin suosikki ja ainoa suomalaiskenraali, josta on käytetty mainesanaa rynnäkökenraali. Hän oli jo Tolvajärven päivinä sydänvikainen ja huonokuuloinen (vasen korva miltei kuuro). Hän kuoli jo v. 1949, 52-vuotiaana, elettyään tapahtumista rikkaan elämän. Muistakaamme vaikkapa helatorstain v. 1933, jolloin Pajari sk-upseeriensa kanssa oma-aloitteisesti poisti punaiset liput Tampereen Hämeenkadulta ja oli yksin vastuussa tapahtumasta.

Tampereen hautausmaalla, yksityisessä perhehaudassa, lepää myös jääkärimajuri Jussi Leimu, joka Viitavaarassa jäi haavoittuneena taistelukentälle. Sotavankitiedon mukaan hän kuoli vihollisen jsp:llä ja venäläiset hautasivat hänet taistelukentän läheiselle suolle. – Jatkosodan alussa, kun suomalaiset valtasivat takaisin Suojärven, lähtivät tamperelaiset aseveljet etsimään esimiehensä hautaa.

He löysivät sen, mutta paikalle oli ehtinyt ennen heitä kutsumaton vieras Mesikämmen, Karjalan erämaitten valtiias oli myllertänyt haudan auki. Jäljellä oli vain ihmisluita ja repaleisia sotilas-vaatteita. Vainaja tunnistettiin punaisista paidanriekaleista. Pajari oli lahjoittanut, ehkä huumori-mielessä, alaiselleen pataljoonankomentajalle punaisen paidan. Vainajan vähäiset jäänteet siirrettiin Tampereelle ja siunattiin seurakunnan multiin.

Kalevalan runomaillo, miekalla piirretyn pakkorajan takana, viimeisessä poterossaan vanhan Suistamon häväistyssä sankarihaudassa maatuu nimettömänä alikersantti Viktor Vottonen

Unohduksen sammal peittää Karjalassa Talvisodan taistelukentät, mutta soturien muisto säilyy aseveljien tarinoissa.

Oulu 23.10.1995/ Kauko Roppola

Haavoittuminen Kontupohjassa 31.10.1941

Olin syksyllä v. 1941 kk-joukkueenjohtajana 4/IJR60:ssä, joka eteni länneä Petroskoita kohti. Olimme mukana kaupungin valtauksessa 1.10. 1941. Kaupungin uudeksi nimeksi tuli Äänislinna. – Kolmen päivän kuluttua jatkui hyökkäys pohjoiseen Muurmannin radan suunnassa. Lokakuun loppupuolella pataljoonamme alistettiin väliaikaisesti JR 5:lle, joka oli Kontupohjan liepeillä. Yöllä otimme vastaan asemat tiilitehtaan maastossa. Tuona yönä satoi ohuesti ensilumen ja meille jaettiin lumipuvut (halkaistut lakanat).

Aamulla 31.10.1941 noin kello 5 lähdin ajamaan aseisiin yhtä joukkueeni kk-ryhmää vaihtoa varten. Savitehtaan alue oli laaksossa ja ryssät asemassa korkeammalla mäellä. Kuljin ensimmäisenä jonossa ja pojat tulivat perässä pienin välein. Aseistuksena minulla oli puoliautomaattikiivääri, josta pidin kiinni poikittain edessäni molemmin käsin.

Pääsimme perille linjaan ja hyppäsin poteroon. Pikaisesti katsahdin etumaastoon ja huomasin mäellä 2-kerroksisen talon, jonka molemmin puolin näkyivät ryssän taisteluhaudat. Käänähdin vasemmalle katsoakseni taaksepäin miesten tuloa, koska jonon seuraava mies oli jäänyt hiukan jälkeen. Olin ehtinyt kääntyä ehkä puoliväliin, siis sivusuuntaan, kun oikeaan olkavarteen tömähti tukeva isku, niin että hieman horjahdin.

Olin joutunut vastapuolen tarkka-ampujan tähtäimeen, mutta hän hieman myöhästyi kääntöliikkeeni johdosta, joten luoti ei osunut sydämeeni, vaan kulki sivusuunnassa lävistäen ensin oikean olkavarren tunkeutuen rintakehään lapaluun alle, pysähtyen kuitenkin ennen selkäranka. Pääsin taistelulähetin avustamana taakse suojapaikkana olevaan tiilihalliin, jossa osuimaan laitettiin side ja käsivarrelle kantoside.

Päivän alkaessa jo sarastaa, ei paareilla voitu enää siirtää haavoittuneita taaksepäin, koska ryssä pystyi tulittamaan taakse johtavaa väylää. Peläten luodin vioittaneen keuhkojani, en uskaltanut jäädä odottamaan iltahämärää, vaan läksin – riskin ottaen – kävelemään lumipuvun turvin kohti jsp:tä.

Ryssän luodit saattelivat minua ensimmäisen aukean alussa, kuitenkin osumatta. Olin luonnollisesti jännittynyt ja yritin hieman mutkistella, peläten pahinta. Päästyäni aukean puoliväliin tuli yhtäkkiä kummallinen olo: aika pysähtyi - koko ympäristö näytti aavemaiselta ja luulin ikään kuin kirkonkellojen etäistä kumahtelua. Kohta kuitenkin tajusin, että ne olivat oman sydämeni lyöntejä, jotka kumahtelivat liian äänekkäästi. Rauhoitin mieleni ja keskityin eteenpäin hoipumiseen. Ymmärsin, etten enää täysin hallinnut kehoani. Vaikeinta oli aukean reunassa olevan kumpareen ylitys, se oli jäätyneenä liukas ja jouduin ylittämään sen konttaamalla.

Pitkältä tuntunut matka päättyi kuitenkin jsp:lle, jossa vamma tutkittiin alustavasti. Sain morfiinipistoksen ja pääsin makaamaan paarelle, oloni rauhoittui vähitellen. Jsp:ltä pääsin muutaman tunnin kuluttua sairausautossa kenttäsairaalaan Äänislinnaan, josta parin päivän kuluttua minut siirrettiin sairausjunassa Hämeenlinnaan Ahveniston sotasairaalaan. Ahvenistossa ei mitään leikkausta tehty, vaan päätettiin jättää luoti koteloitumaan, myöhemmin operoitavaksi. Sain toipumisloman, jonka jälkeen palasin rintamalle.

Luoti leikattiin pois noin vuoden kuluttua marraskuussa 1942 sotasairaalassa Äänislinnassa. Luoti on minulla muistona. Kun leikkauksen jälkeen minut vietiin potilashuoneeseen, vainuini heti syvään uneen. Mutta kuoletuksen lakattua heräsin sellaiseen tuskaan, jollaista en ole koskaan tuntenut. Tuntui kuin puukko olisi isketty lapaluun viereen, pyöritetty sitä pirullisesti haavassa ja jätetty siihen töröttämään! Muutaman päivän morfiinikuuri poisti tuskan. Seurasi jälleen toipumisloma, jonka jälkeen palasin rintamalle uusiin koettelemuksiin.

Oulu 15.9.2002 Kauko Roppola

Äänislinnasta Pirunsaareen

Jatkosodan hyökkäysvaiheen aikana olin kk-joukkueenjohtajana I/JR60:ssä, joka oli koottu Tampereelta ja sen lähipitäjistä. Ev.luutn. K. Karin johtama JR 60 kuului kenraali Paalun I divisioonaan.

Taistelutiemme kulki länneä tulevan valtatieen suuntaan, monin koukkauksin kohti Petroskoita, joka paremmin tunnetaan nimellä Äänislinna. Tämä vallattiin 1 p:nä lokakuuta 1941. On ollut kiistaa siitä, kuka kaupungin valtasi. Ensimmäisenä pääsivät kaupunkiin I divisioonan joukot: klo 4,30. kevyt osasto 8. (komentajana ratsumestari Lars Lönnqvist) ja klo 6,00 JR 60. Vasta klo 9,00 saapuivat Laguksen joukot etelästä. Kunniä kaupungin valtaukselta aiheutti närää kenraalien Paalu ja Lagus välillä.

Saimme levähtää tuossa Neuvosto-Karjalan pääkaupungissa vain kolmisen päivää. Ne olivat muistorikkaita päiviä: käynti Kuusisen palatsissa ja yliopistossa, asuminen upseerien ja poliitikkien asuntokasarmissa, joka oli 4-kerroksinen tiilirakennus ilman vesijohtoja. Rakennuksen päätyosassa oli lautaiset rännit, joita myöten niin juokseva kuin kiinteäkin tavara valui 2. kerroksesta 1. kerroksen käymälöosaan.

Jo toisena päivänä löytyivät viinatehtaan raunioista ehjinä säilyneet sammiot, joista kannettiin viinaa yksikköihin kunnes sotapoliisit eristivät alueen. Tuo ilmainen viinansaanti aiheutti häiriöitä: joku humalainen valloittaja saattoi katujen risteyksessä ensin räiskäistä konepistoolilla lyhyen sarjan sivukadulle ja sitten kysellä tunnussanaa! Sotataival jatkui pohjoiseen Muurmannin radan suunnassa. Omalta kohdaltani taival katkesi hetkeksi Kontupohjan valtauksessa 31 p:nä lokakuuta 1941, kun jouduin tarkka-ampujan tähtäimeen. Palasin toipumislomalta tammi-kuun alussa 1942 Karhumäkeen vanhaan yksikköni, josta nuoret miehet oli siirretty divisioonan muihin rykmentteihin.

Vanhojen miesten mukana sain jäädä Karhumäkeen, josta vastasimme tuon talven Äänisjärven pohjukassa rannikkovarmistuksesta. I/JR 60:n kävimme kotiuttamassa 12.4.1942 Mesukylässä. Saamani kotiloman jälkeen ilmoittauin kesäkuussa 1942 Poentsan liepeillä I/JR

Mannerheim Paalun kanssa Poentsassa.

35:een, jossa komentajana oli kapteeni Ahti Petramaa. JR 35 oli alun perin koottu Turun seudun miehistä ja ensimmäinen komentaja oli ollut ev.luutn. Lauri Ruotsalo. Nyt oli rykmentin komentajana eversti Sulo Eero Laaksonen, entinen Ässä-rykmentin komentaja, Mannerheim-ristin ritari. Ässä-rykmenttihän oli kieltäytynyt hyökkäämästä ennen Karhumäen valtausta ja se oli hajotettu.

Ilmoittauin siis kapteeni Petramalle, jonka kanssa rupattelin hetken. Hän joutui kuitenkin välittömästi lähtemään ja käski minun odottaa, kunnes hän palaa ja katsoo, mihin komppaniaan joudun. Hän lähti Poentsan lohkolle, jonne oli tulossa ylipäällikkö Mannerheim. Rykmentin historian mukaan tämä päivä oli 21 p. kesäkuuta 1942. Marskin seurueessa olivat kenraalit Walden, Airo, Laatikainen ja Paalu sekä eversti Laaksonen.

Jo Karhumäen asemalla oli nähty mielenkiintoinen tapaus. Kenraaleilla oli asetakissa vapaudenristin I. Luokan kunniamerkki kaikilla läsnä olevilla, paitsi ”pappa” Laatikaisella. Mannerheim astui junavaunustaan ja näki heti, että Laatikaiselta puuttui merkki.

Marsalkan viileä kysymys kuului:

”Enkö ole suonut kenraalille I. Luokan vapaudenristiä tammenlehvän kera?” Laatikainen vastasi: ”Kyllä olette, herra marsalkka.”

”Missä se on?”

”Se on komentopaikassani herra marsalkka.”

”Kenraali on hyvä Ja lähtee hakemaan, me muut lähemme etulinjaan.”

Näin on kertonut silloinen majuri Lars Rönnqvist, entinen Kev. Osasto 8:n komentaja, joka nyt oli komennuksella päämajassa ja kuului marskin seurueeseen. Armeijasta erottuaan Rönnqvist toimi v:sta 1952 alkaen Maarianhaminan poliisimestarina.

Seurue ajoi sitten mustien autojen letkana Poventsan Tapponiemeen, joka oli vihollisen tähytettävissä. Siellä herrat katselivat kiikareilla vihollisasemia ja auringon säteet heijastuivat kiikarilinsseistä, herättäen vihollistähystäjän huomion. Seurueen tienoilla räiskähti 6 panssari-torjuntatykin kranaattia, jolloin kapteeni Petramaa haavoittui, menettäen 2 sormea ja käsivarren vahingoituessa pahoin. Seurue hyppäsi taisteluhautaan, myös marski, joka joutui samalla kumartumaan. Hän kääntyi katsomaan kapt. Petramaata ja nähdessään verta suihkuavan käden hän sanoi: ”Valita, herra majuri”. Tämä oli harvoja suoraan kentällä tapahtuneita ylennyksiä! Kun sirpaleet olivat vahingoittaneet myös Petramaan hienoja saappaita, sanoi marski: ”Teettäkää uudet saappaat minun laskuuni.”

Rönnqvistin kertoman mukaan myös marski loukkasi polvensa, mutta pikku vammaansa hän ei siellä kenellekään paljastanut. Ilmeisesti Poventsassa sattunut uhkaava tilanne oli hätkähdyttänyt ylipäällikköä enemmän kuin luultiinkaan. Tapahtui näet kotimatkan alkaessa Karhumäen asemalla, että paikalla ollut sotilaskotinaisten talouspäällikkö pyysi kunnioittavasti marskin merkintää vieraskirjaan käynnin muistoksi. Marski kirjoitti kirjan puhtaalle sivulle: ”Suomen Mannerheim”. Sitten hän ilmeisesti häkeltyi, jolloin paikalla ollut ev.luutn. Glants kiirehti apuun ja repäisi sivun pois. Nyt marski kirjoitti uudelle sivulle tavanmukaisen nimikirjoituksensa Mannerheim.

Jouduin JR 35:n kolmanteen komppaniaan ylimääräiseksi upseeriksi komppanianpäällikön apulaiseksi. JR:n vastuualue käsitti Vienan kanavan (=Stalinin kanavan) kaksi lohkoa. Eteläisin oli Poventsan lohko ja siitä pohjoiseen Kanavan lohko, joka käsitti 5 tukikohtaa: Aalto, Mutka, Kukkula, Suora ja Pirunsaari.

Pataljoonat ja komppaniat vuorottelivat tukikohtien miehityksessä kierrätyksin aina seuraavalle lohkon osalle. Pirunsaari oli kodallani viimeisenä. En muista tarkemmin ajankohtaa, jolloin sinne menimme, mutta todennäköisesti olin siellä helmi - huhtikuussa 1943, jolloin 3. komppania joutui sinne vuorolla. Pirunsaari on n. kilometrin pituinen ja 300 metriä leveä, kivikkoisen, osittain pensaikon peittämä saareke, joka oli jäänyt Vienan kanavan ja Vol-järvestä (Vuolijärvestä) Ääniseen laskevan joen väliin. Poventsan valtauksen jälkeen, joulukuun alussa 1941 venäläiset yrittivät hukuttaa Laguksen panssarit räjäyttämällä Voljärven padon.. Tulva-aaltojen kerrotaan olleen jopa 10 metrin korkuisia, kun ne vyöryivät Poventsan yli.

Saaren yhdisti mantereeseen pohjoispäässä n. 50 m pituinen ponttoonisilta ja keskiosassa pukkien päälle rakennettu, puilla naamioitu kävelysilta, jota ryssä pystyi tähyttämään alasululta, joten sen ylityksessä valoisana aikana tuli pitää melkoista kiirettä. Saaren takamaasto virran takana oli hyvin varustettu ja siellä taempuna oli komppaniamme komentopaikka. Virran takana olisi ollut luontaisempi puolustuslinja, mutta kun saari oli onnistuttu valtaamaan hyökkäysvaiheen aikana, ei siitä propagandamielessä haluttu luopua, vaikka ryssä jatkuvasti yritti saada sen haltuunsa. Se oli ihmishengissä mitattuna kallis tukikohta, maineeltaan jopa pelottava miesten syöjä. Mm. v. 1942 siellä oli kaatunut luutnantti Hackzell, pääministerin ainoa poika.

Jouduin koko saaren vastaavaksi päälliköksi. Miehityksenä oli kolme jv.joukkuetta, kk.joukkue, kaksi tulenjohtuutta ja yksi lyhytputkinen kranaatinheitin. Mainittakoon, että eteläisimmän jv.joukkueen johtajana oli oululainen luutnantti Jorma Paasikangas, joka, vaikkakin oli hentorakenteinen tiedemiestyyppi, kesti kiitettäväsi ankeat olosuhteet.

Tuona aikoina oli väsymys vallitseva olotila. Vähänkin vilkkaampuna aikana, varsinkin öisin, vartiovuoro saattoi tulla joka toinen kaksituntinen. Ja vilkkautta kyllä riitti, ryssän partiot hiipailivat vanginsieppausaikein milloin keskustan miinakentässä, milloin eteläkärjen põheiköissä. Pari kertaa sattui myös suurempi valtausyritys, mutta ne tyrehtyivät oman tykistön ja krh:n

laskettuihin maaleihin. On annettava tunnustus heidän ammattitaidolleen, mutta suurin kiitos kuuluu tavalliselle rivimiehelle, joka nurkumatta teki vartiotyötään käsi liipaisimella ja totisesti tunki jokahetkisen paineen, ei vähiten vanginsieppauksen pelossa.

Kerran tuli rykmentistä tieto, että kaikki korsut myrkytetään syöpäläisistä, koska täit – nuo suuret ja valkoiset – olivat melko riesa. Kaikkien joukkueiden piti pystyttää korsunsa lähelle teltoa, johon majoitutaan vuorokauden ajaksi. Vastaansanomien ei auttanut. Pohjoiskärjen joukkueenjohtaja soitti kohta, että miehet kieltäytyivät lähtemästä teltaan. Menin lähettini kanssa paikalle. Pojat alistuivat määräykseen kun selitin, että riski on otettava – niin kuin on otettu koko sota-ajan. Näin jälkeenpäin ajatellen riski oli todella kauhistuttava, jos ryssä olisi tiennyt asian, olisi koko saaren ylle tullut tulipeite, jonka seurauksia ei uskalla edes arvioida.

Jossain vaiheessa oli patruunoiden säästö määräys ja hylsyjen kerääminen, josta viimeainitusta voi saada kotilomankin. Hylsyjähän riitti ja monet innostuivat asiasta. Kerran kierrellessäni keskustan pesäkkeissä huomasin, miten eräs partainen sotamies saapui pohjoiskärjestä mustunut lumipuku yllään ja kahmi pesäkkeistä, jopa etuluiskasta hylsyjä pussiin, kumman kilinän kuullessa etäälle kuulussa ilmassa. Sen kuuli ja näki myös vastapuolen vartiomies, jonka toimia seurasin oman vartiomiehen kanssa pesäkkeessä, valmiina antamaan tuli-iskun, jos vihulainen yrittäisi ampua hylsyjen kerääjän. Ihme ja kumma vihulainen ei yrittänyt ampua – taisi olla ymmärtäväinen luonne ja sotahommiin tympääntynyt. Hylsyt kerännyt pääsi ansaitulle kotilomalle.

Eräänä aurinkoisena päivänä sain muistutuksen kuolevaisuudesta. Olin tarkastamassa asemia pohjoisosassa ja jututin erästä vartiomiestä. Hän katsoi etumaastoon ja havaitsi, että vastapuolella oli tapahtumassa vartiovaihto. Siirryin pesäkkeen vierelle ja totesin kiikarilla, kuinka ryssän parivartio saapui paikalle. Sitten toinen miehistä asettui ampuma-asentoon. Tyhmyyksissä vain seurasin toimintaa aavistamatta, että olin itse joutunut tähtäimeen: auringon valo heijastui kiikarin linsseistä ja paljasti minut.

Kajahti laukaus, jäänyt lumi rusahti etupenkassa ja tunsin melkoisen iskun rintani vasemmalla puolella, ikään kuin jotain olisi mennyt rinnasta läpi. Siirryin lähimpään korsuun, missä kuorin yltäni lumipuvun ja manttelin, jolloin samalla korsun lattialle putosi asepuvun rintataskun leijonanappi täysin litistyneenä. Paitani oli hieman veressä: luoti oli iskeytynyt poikittain rintalihakseen ja lääkintämies irrotti sen siitä. Haava oli pieni, kotilomaa ei valitettavasti tarvittu, mutta tuosta hetkestä olen arvostanut korkealle suomalaisen leijonanapin, jota ilman en olisi nyt tässä, olihan suora tie sydämeen vain aavistuksen päässä.

Meidän jälkeemme vaihtui Pirunsaarelle rykmentin 10. komppania ja me pääsimme lepoon reserviin Pindysiin. Kuinka ollakaan, 25.5.1943 klo 3 aamulla tuli puhelinsanoma, jossa rykmentikommentaja määräsi minut lähtemään Pirunsaarelle ja ottamaan siellä 10.komppanian päällikkyyden, koska ryssä oli yöllä vallannut koko saaren ja päällikkö oli kuolettavasti haavoittunut. Pääsin perille puolenpäivän maissa, jolloin tilanne oli jo selvinnyt oman tykistön tuli-iskun ja kyseisen pataljoonan vastahyökkäyksen avulla.

Hyökkäviä rysiä oli ollut noin yhden pataljoonan ja yhden erikoiskomppanian verran, ehkä n. 300 miestä, maastopukuisia kookkaita vanjoja lojui vielä keskuskorsun lähellä. Ryssän ampuma tulipeite (mm. Stalinin urut) oli ollut niin tiheä, että aseisiin ei korsuista päässyt, vaan oli vähitellen vetäydyttävä koko saaresta, osa uimalla virran yli. Mainittakoon, että erään kk:n ampuja ei jättänyt asettaan vaan sitoi hihnalla sen kaulaansa. Vetäytyessään hän horjahti kävelysillalta virtaan ja hukkuu – ase yhä ankkurina kaulaansa!

Taistelussa oli kaatunut n. 70 vihollista, joista osaa eivät kerinneet evakuoimaan puolelleen. Omat tappiot olivat 9 kaatunutta ja 44 haavoittunutta. Lisäksi kaksi vartiomiestä joutui vihollisen käsiin, mikä vanginsieppaus lieneekin ollut yksi sivutarkoituksia.

Jouduin olemaan tämän vieraan komppanian päällikkönä ehkä kolmen viikkoa. Tuona aikana asemat ja korsut kunnostettiin ja miinoitusta lisättiin. Samalla rykmentti määräsi, että jokaisesta kadonneesta aseesta oli laadittava kuulustelupöytäkirja. Tämän suoritti asealiupseeri ja minun piti komppanian päällikkönä varmentaa paperi. Paljon oli aseita hukassa ja tehtävä oli vaikea, koska kaatuneita ja haavoittuneita oli suhteellisen paljon.

Kun oli kulunut pari kuukautta tapahtuneesta, soi omassa komppaniassani eräänä päivänä kenttäpuhelin ja siitä kului tämän suuntainen teksti: ”Täällä majuri Malkamäki rykmentin esikunnasta. Pirunsaaren taistelujen paperit on nyt selvitetty ja todettu, että sotamies Se ja Se 10.

komppaniasta, joutuessaan vetäytymään uimalla Pirunsaaresta on silloin kadottanut hallussaan olleen konepistoolin virran pohjalle. Tästä aseesta ei ole tehty kuulustelupöytäkirjaa.

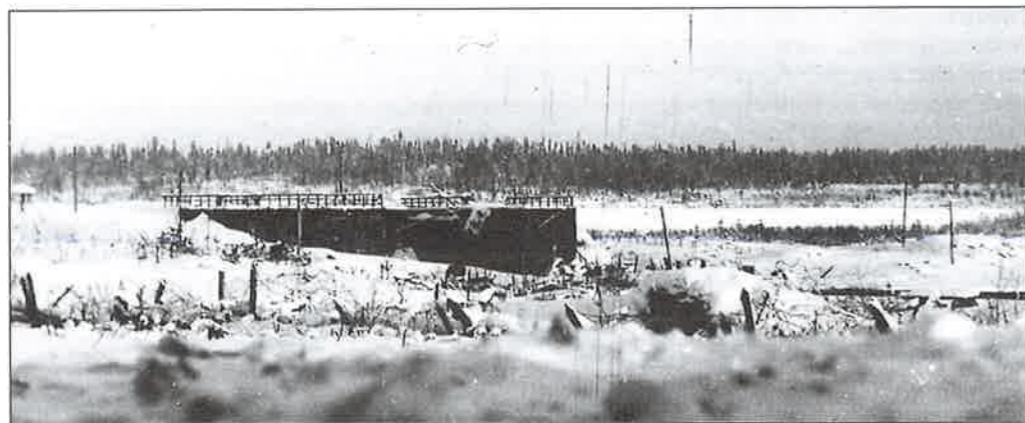
Komentaja on määrännyt, että vastuunalaisten on korvattava puolustusvoimille aiheutunut tappio. Näin ollen kp:n hinta peritään puoleksi komppanian päälliköltä ja puoleksi asealiupseerilta. Sopiiko luutnantille, että määrä peritään seuraavasta tilinmaksusta? ”Vaisu vastaukseni oli: ”Sopii erinomaisesti.” Se oli niitä ennalta arvaamattomia menoja.

Mutta samoihin aikoihin tuli myös yllättävä tulokin. Olin huhtikuussa, ollessani Pirunsaaren komentokorsussa (jonka peitenimi oli Sussu), eräänä normaalia hiljaisempaa yönä kirjoittanut saartani koskevan runon, jolla osallistuin Maaselän ryhmän kirjoituskilpailuun. Ensi palkinnolle en päässyt, mutta kannustuksena tuli ruhtinaallinen 100 mk, joka antoi minulle uutta rohkeutta osallistua korsun korttipeliin.

Vuosien saatossa muistot Pirunsaarestakin hopeoituvat. Kuitenkin nuo sortuneet yhdyshaudat ja poterot, korsut ja pesäkkeet, peittyvät unessa ahdistavina pirulliseen kranaattikeskitykseen vielä vuosikymmenien jälkeen.

Muisteluksen esitti Kauko Roppola Oulussa 19.9.1994 vapaussoturien tilaisuudessa.

Pirunsaari kevättalvella 1943

Vihollisen puolella oleva kanavasulku, jossa oli venäläisten pesäke ja korsu.

Saaren pohjoispäähän oli rakennettu ponttoonisilta.

Saaren keskiosaan oli tehty polkusilta.

Komentokorsu Pirunsaarella.

Kyllä se kannatti

Synnyin Limingan Heinijärvellä suurperheeseen. Kotimme oli kohtuullisen omavarainen maanviljelystila. Isä kävi ajoittain muualla töissä; metsää meillä oli aina myyntiinkin asti. Isäni oli kahdesti aviossa, poikia oli syntynyt seitsemän. Jokainen pojista ehti olla sotahommissa. Kolme meistä haavoittui ja minä sain Kiestingissä reumatismin, joka vaivaa yhä. Me kaikki veljekset säilyimme sodasta hengissä.

Jouduin 19-vuotiaana rintamalle, jossa meni sitten yli kolme ja puoli vuotta. Vuonna 1941 olimme Kuusamon Kurkijärvellä; rajan yli mentiin heinäkuun ensimmäisenä päivänä. Etenimme kohti Kiestinkiä. Maasto oli täydellistä erämaata, tiestöä ei ollut, eikä juuri vastaantulojotakaan. Armeijakuntaamme komensi kenraali Hjalmar Siilasvuo.

Rajantakaiset kylät oli tyhjennetty, vain Kiimasvaarassa oli muutamia suomea puhuvia asukkaita. Meitä oli ankarasti kielletty seurustelemasta siviiliväestön kanssa. Millä siellä elettiin, se on minulle arvoitus. Järvessä oli kyllä kalaa ja riistaa sai metsästä. Asutus oli alkeellista. Väki asui karjalaiseen tapaan samassa rakennuksessa kotieläinten kanssa.

Kiestingissä ja Kannaksella

Keskuspaikkaan Kiestinkiin oli siirretty saksalaisia sotilaita Pohjois-Suomesta. Nämä olivat nuoria kaupunkilaispoikia ja erämaasotaan täysin tottumattomia. Saksalaiset ja suomalaiset pyrkivät Louhen suuntaan tarkoituksenaan katkaista Muurmannin rata. Everstiluutnantti Matti Turtolan komentamat suomalaiset etenivät, saksalaiset eivät.

Maasto oli vaikeaa. Kantosatuloiilla ja purilailla kuljetimme linjaan aseita ja ammuksia. Kiestingissä jouduimme mottiin, joka ei kuitenkaan ollut aivan täydellinen. Rataa pitkin säilyi jonkinlainen henkireikä Kiestinkiin. Venäläiset yrittivät katkaista rautatieyhteyden, mutta eivät onnistuneet, sillä saksalaiset Stukat tulivat apuun. Niillä oli lentokenttä luultavasti Säräisniemellä Oulujärven rannalla. Vaikka niitä oli vain kaksi, apu saattoi olla jopa ratkaiseva. Veturipurolla ne pommittivat kaksi venäläistä veturia radalle, lienevätkö yhä siellä?

Liminkalainen sissipataljoona kolme, jota komensi tyrnäväläinen Kauppi, sai motin rajatuksi ja me pääsimme soita pitkin rautatien varteen. Aseet saimme mukaan. Everstiluutnantti Matti Turtola oli kaatunut. Linjoista ei päässyt pois muutoin kuin paluukuormana hevosen kantosatullassa. Komentajan ruumis oli sidottu tällaiseen satulaan. Jostain syystä hevonen pillastui ja upposi suohon. Hevosmiehenä ollut nuori alokas pillahiti itkuun. Miesvoimin kiskoimme hevosen suosta ja matka jatkui.

Asemasodan aikana rintamatoiminta Kannaksella oli vähäistä. Ajankuluksi tehtiin puhdetöitä ja kirjoiteltiin kotiin. Pitkiä lomiakin saatiin. Eräs ”Helge”, jolla oli kahdeksan alaikäistä lasta, pääsi kokonaan siviiliin. Huoltajuuksista olisi ollut ehkä liian suuri, jos miehelle olisi sattunut jotain. Me vitsailimme, että ”Helge” pääsi siviiliin aivan muusta syystä.

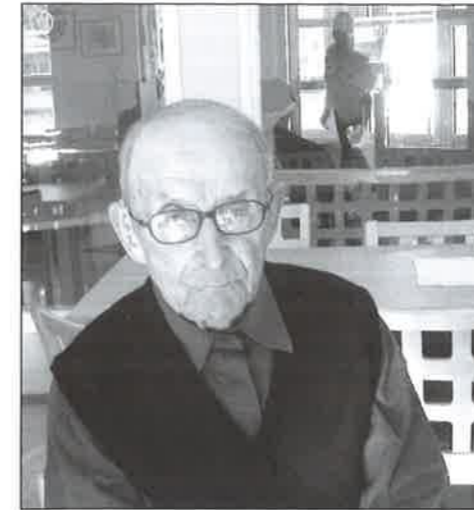
Vihollisen hyökkäys alkoi Länsi-Kannaksella 9.6.1944. Olimme silloin Lempaalassa. Tuntui kuin valtava ukkosen jyrynä olisi täyttänyt ilman. Maa tärisi, eikä yksittäistä ammusta voinut erottaa. Syntyi kaaos, vetäydyttiin ja venäläiset olivat heti paikalla.

Lapin sodan jälkeen kotiin

Lapin sota alkoi syksyllä 1944, kun rauha oli tullut. Venäläisten divisioonat olivat rajan takana Suomussalmella odottamassa hyökkäyskäsä, mikäli Suomessa tarvittaisiin apua. Sitä ei tarvittu. Paavolalainen kapteeni Pentti Pietarila oli meillä komentajana ja johdatteli miehet siviiliin. Elämä lähti soljumaan, kun päästiin pois sodasta. Olin saanut aliupseerikoulussa Hämeenlinnassa kengityksen koulutuksen, ja niinpä perustin Paavolan kirkolle pajan. Tein siinä monenlaisia sepän töitä. Perhe kasvoi ja lapset koulutettiin. Nyt asun yksin tässä omassa talossa. Vieraan katse kiertää perhekuvien ja ylioppilaskuvien rivistöä. Maistereitakin on monessa polvessa. ”Kannattiko se”, vieras kysyy. ”Kyllä se kannatti, muuten emme olisi tässä”, veteraani vastaa.

Alikersantti Antero Syrjäpalon haastattelu: Annikki Leimi

Ratsumiehenä Karjalan kannaksella ja Ilomantsissa

Ensio Tanskanen.

Ensio Tanskanen kutsuttiin alokaskoulutukseen 1942 aluksi Pyhäjärvelle, jonka koulutuskeskukseen kysyttiin halukkaita ratsuväkeen. Meidät siirrettiin Lappeenrantaan Ratsuväen koulutuskeskukseen. Jo kotona hevosiin tottuneena siellä meni mukavasti, mutta ei siellä ratsuväen punaisissa housuissa ja luurankotakeissa oltu, olihan sota-aika ja kampeet sen mukaisia.

Lappeenrannassa toimi kaksi ratsuväkirykmenttiä. Toinen oli Uudenmaan rakuuna-rykmentti ja siinä palvelevia sotilaita nimitettiin ulaaneiksi. Toinen oli Hämeen ratsuväkirykmentti ja siinä palvelevat olivat husaareja. Lappeenrannassa ehti Ensio palvella toista vuotta ja sitten tuli rintamalle siirto.

Menimme täydennysmiehinä Uudenmaan rakuunarykmentin 6. pataljoonaan ja meidät oli jalkautettu. Hevoset eivät kuuluneet meille, vaikka toki niitä oli tykistöllä ja huoltoajossa. Meidät siirrettiin Suomenlahden rannikolle Vammalaan, jossa oli valmiiksi rakennetut puolustusasemat,

korsut ja betonibunkkerit. Oltiin oltu linjassa toista viikkoa kun vihollisen suurhyökkäys alkoi 9.6.-44. Se meni vasemmalta läpi ja jouduttiin perääntymään.

Taistelut olivat rajuja, rivit harvenivat, tykistö paahtoi jatkuvasti ja maataistelukoneet taivaalta, joukot väsyivät, ei päivänkään rauhaa. Meidät siirrettiin lepovuoroon Virolahdelle. Nähtiin saksalaisia joukkoja. Olimme siellä, kun Viipuri menetettiin 20.6. Rintaman pysähtyttyä heinäkuussa meidät siirrettiin junalla Oulun kautta Ilomantsin rintamalle. Luultavasti Kontiolahden asemalla laskeuduttiin alas ja marssi rintamalle alkoi. Siellä taisteltiin metsälänjoilla, kun mottia piiritettiin.

Kovaa taistelua se kyllä oli, mutta ei niin kovissa paikoin oltu kuin kesällä Kannaksella. Aselepo tuli 5.9.-44 klo 7.15. Sen jälkeen palattiin Kontiolahdelle, päästiin saunaan ja saatiin puhtaat vaatteet, olihan edelliset olleet päällä viikkokaupalla ja kun metsissä oltiin niin tosi repaleisiakin olivat. Lapin sotaan ei tarvinnut lähteä, mutta meidät ratsuväen miehet komennettiin Pelson varavankilaan. Sinne oli koottu kolmesataa armeijan hevosta.

Niitä paimennettiin laajoilla niityillä, ruokittiin, juotettiin ja hoidettiin, että pysyisivät terveinä, sitten tuli lähtö, kahdella junakuljetuksella Oulun kautta Lappeenrantaan. Härkävaunussa heinäpaalit nostettiin keskelle, samoin juoma-astiat ja siitä ne ruokittiin ja juotettiin määrävälein matkan aikana. Monet päivät siinä meni. Junat kulkivat hitaasti, oli niin paljon vastaantulevia kuljetuksia, joukkojen siirtoja pohjoiseen ja evakkojuna. Niin tultiin Lappeenrantaan tutuille hevostalleille. Sinne siirrettiin nuorempia ikäluokkia ja niille jätettiin hevoset ja tallihommat. Saatiin levähtää joku viikko ja päästettiin siviiliin marraskuun lopulla.

Siviilikampeet olivat Joensuussa, sinne mentiin ja saatiin litterat Pyhäjoelle, jossa majoitettiin kirkonkylän taloihin n. 5 km oli matkaa kirkolle. Sieltä palasin Polvijärvelle kotiin ja siviilielämä alkoi. Kotiväki muutti Paavolan Lököperälle ja pidettiin karjaa ja viljeltiin peltöjä. Sieltä jäimme eläkkeelle v. 1981 ja rakennettiin tämä omakotitalo. Täällä voi nyt muistella sota-aikoja ja sitä että Kannas oli pahempi taistelutanner kuin Ilomantsi.

Teksti ja kuva: Kalevi Roppola.

Kaikki on mennyt hyvin

Sain kutsun asepalvelukseen 21.9.1941. Koulutus Raahessa kesti neljä kuukautta ja sen jälkeen lähdettiin rintamalle. Minusta tuli pikakivääriampuja ja konepistoolimies jalkaväkirykmentti yhdentoista vahvuuteen. Hevosenkenkä Uhtualla oli tärkeä paikka. Toinen paikka oli Kis-Kis –kukula Uhtuan tien varressa. Olen miettinyt miksi niistä pidettiin kiinni – tappioiden uhallakin.

Ensimmäinen talvi Uhtualla oli vaikea. Meitä asui neljä poikaa kivenlohkareen alle kaivetussa maakuopassa, korsuun kun ei mahtunut. Kamiinana oli Jerry kannu. Keväällä potero täyttyi vedellä ja sieltä oli lähdettävä.

Asemasodan aikana linjat olivat lähekkäin ja naapurin tarkka-ampujat riesana. Erään kerran, kun olin vartiossa, huomasin välimaastossa liikettä. Miehiä ryhmittyi hyökkäykseen. Tein ilmoituksen ja tykistön tulenjohtueen mies tuli paikalle. ”Ei siellä mitään ole”, hän sanoi. Kohta oli tosi kysymyksessä. ”Mitä nyt?”, luutnantti hätäntyi. Minulla oli pikakivääri. ”Pane panoksia piippuun!”, karjaisin. Päällikön olisi pitänyt tilanne huomata, hän ei ollut kokematon. Sodassa on nyt vain niin, ettei sotamies neuvo luutnanttia. Siinä taistelussa naapuri joutui antamaan periksi. Mieltä ei kaatunut ketään, haavoittui kylläkin.

Omien ampuma sirpale

Kun vihollisen hyökkäys Kannaksella alkoi kesäkuussa 1944, meidät siirrettiin Kemijärven kautta Valkjärvelle. Linjat olivat jo osittain pettäneet ja oli lähdettävä alta. Oltiin puun ja kuoren välissä. Tehtiin mitä voitiin ja vetäydyttiin taakse päin. Aseet ja varusteet saatiin mukaan.

Olin Pohjolan Veikon kanssa saunassa poterossa. Oma tykistö ampui ja olivat mitanneet väärin. Nousin ylös poterosta lähteäkseni sanomaan tulenjohtueelle, että ”lopettakaa heti.” En ehtinyt kuin nousta, kun sirpale lävisti leuan ja olkapään. Jos kiveä ei olisi ollut suojana, siihen olisin jäänyt.

Haavoittumisen jälkeen ehdin vielä omaan joukko-osastooni Kittilässä. Siellä omat joukot tulivat jo vastaan, niinpä käännyttiin takaisin. Marssittiin Kemiin ja matkattiin siitä laivalla Raahen. Kotiuttaminen tapahtui 19.11.1944. Me saimme pitää päällä olevat vaatteet; monilla ei muita vaatteita ollutkaan.

Minulla meni sodassa yli kolme vuotta. En ole katkera. Minun kohdallani kaikki on mennyt hyvin. Minusta sellainen ajatus tuntuu mahdottomalta, ettei Suomi olisi itsenäinen maa.

Sotamies Matti Tirin haastattelu: Annikki Leimi

Esko Tonteri haavoittui Röhössä - sukki osui latumiinan päälle

(Esko Tonteri kuoli 12.2.2010)

1937 minulle tuli ilmoitus kutsuntaan Alahärmässä, jossa työskentelin isovanhempien asuin-sijoilla.. Sain lykkäystä vuoden lyhytkasvuisuuden vuoksi. Alahärmän suojeluskunnassa 1938 vuoden ajan, sain sotilaskoulutusta, opeteltiin kiväärien käyttöä, lukkojen purkua, ampumaharjoituksia, jotka olivat Mäenpään raviradan tuntumassa. Saimme sotilaspuvut ja tuosta ajasta on merkintä sotilaspassissa.

Toukokuun viides päivä vuonna 1939, olin kaksikymmentäyksivuotias ja muutamia kuukausia päälle. Olin Alahärmästä matkannut Tuomiojalle kotiin ja sieltä junalla Karjalan kannakselle Kellomäkeen, josta matkaa seitsemän ja puoli kilometriä rajajoelle Terijokeen. Kellomäellä kuuluin erilliseen pioneerikomppaniaan. Sulkeisissa opeteltiin pioneeritaitoja. Olin sotaväkiajan ja talvisodan aikana yhtäjaksoisesti 440 päivää ilman ainuttakaan lomaa, tehden ylivalvelusta, vakinaisena sotilaana.

Kellomäessä minulla oli esimiehinä Luutnantti Eero Kaartinen, joka oli joukkuejohtaja. Luutnantit Siitonen ja Kapanen, Majuri Oolanti, Kapteeni Kuittinen, korpraali Rönty oli ryhmänjohtaja. Ylikersantti Takala piti myös harjoituksia. Sotilaskodin alueella oli pioneeripyykki, johon jokainen sotilas kävi hakemassa nyrkinkokoisen pyöreän kiven, se murattiin pyykkiin muistomeriksi. Alue oli kaunis, kuuset ympärillä ja aitaus. Sinne oli monen ikäluokan koulutettavien kivet murattu.

Talvisota 1939-1940

Vihollinen loukkasi Suomen rajaa, lentokoneet lensivät kuin lokit Kellomäen yli. Sotilaat olivat pakanneet täyspakkaukset, reput kaappien päälle valmiiksi lähtöä varten ja kiväärinpatruunoita jaettiin. Kellomäen ja Leningradin välillä oli rata ja siinä silta, rajajoki oli kapea ja mutkainen. Keskellä siltaa oli punainen raja, sini-valkoinen oli Suomen puoli. Venäläiset hyökkäsivät yli, kun talvisota alkoi. Miinoitimme kasarmirakennuksen, Kellomäen asemalla laitoimme rautaketjut Ratakiskojen alle, ja kun höyryveturi lähti liikkeelle, se repi kiskot käyttökelvottomiksi.

Talvi oli ankan kylmä, pakkasta 30-40 astetta. Rintamanaiset kutoivat mm. päänsuojuksia, sain isot saappaat, joihin mahtui sukkaa, eikä jalkani paleltuneet.

Pioneerin tehtäviin kuului tehdä ponttoonisiltoja, miinoittaa panssarimiinoilla hyökkäysvaunujen tuhoamiseksi, laittaa pieniä polkumiinoja, kun mies astuu päälle se laukeaisi. Puita kaadettiin ja väliin muodostettiin miinakenttä. Räjähdyksineistä mainittakoon rotuli, tyroksin,

Pioneerit lähdössä tehtävänsä.

ja kloraatti, johon laitettiin salpietarirynejä ja lampuöljyä, jolloin se saatiin räjähdysherkäksi. vedenpitävä lauttapussi täytettiin saniaisilla, se kesti miesten painon, eikä uponnut.

Haavoittuneiden kuljetus tapahtui sotilaalla olevien leveiden suksien avulla. Suksen keulassa oli reikä ja ne asetettiin leveälle, päälle laitettiin ritilä, jonka päälle haavoittunut asetettiin kuljetusta varten, myös ahkioita käytettiin sotilaiden kuljetukseen.

Terijoelta Vemmelsuuhun oli silta yli. Lähdettiin jääkäripataljoonan 1. voimin, otettiin venäläiset vastaan ja viivyteltiin etenemistä. Pyhäjärvelle tehtiin panssarieste, sahattiin jäätelejä, jotka upotettiin jään alle. Avantopaikka peitettiin lumella, johon panssarivaunun oli tarkoitus upota.

Sodan loputtua siirryttiin Säkijärven Vilajoelle, Viipurinlahden rannalle. Oltuamme Talissa venäläinen panssari ampui meitä, olimme ison kiven suojassa turvassa. Verojoella miinoitimme naulatehtaan, pioneerien tehtävänä oli miinoittaminen. Oli surullista katsottavaa kun evakot pitkänä jonona talvipakkasessa taluttivat navetan lämpimästä ottamiaan lemmiä tien päällä.

Olimme välirauhan aikana Suomenlahden Haminassa linnoitustöissä. Sieltä kotiutettiin ja matka Vaalimaan kautta Tuomiojalle junalla jatkui.

Jatkosota alkoi kesällä 1941. Kotiin tuli valkea lappu, jossa oli tieto sodan jatkumisesta. Lyhintä tietä Ruukin työväentalolle, jossa saatiin sotilasvarusteet. Yö vietettiin Ruukissa ja seuraavana päivänä Raaheen. Toistatuhatta miestä oli Ruukin urheilukentällä. Raahessa perustettiin JR 32 rykmentti. Porvari- ja kauppakoululla perustettiin rykmentin jääkärijoukkue. Lähdimme junalla Raahesta härkävaunuilla, joka on tavaravaunu ja vaunussa ilmatorjuntakivääri, jos vihollinen yllättää.

Matka jatkui Ouluun ja edelleen Kontiomäelle ja sieltä Hyrynsalmelle. Lasti purettiin ja siellä saimme uudet polkupyörät. Oli kesä, kun ajoimme Kuusamon kautta Suomussalmelle ja Juntusrantaan. Luutnantti Kauko Ängeslevä oli rykmentin joukkuejohtajana. Olimme Juntusrannan kylällä viikon, ylitimme rajan, meillä oli vastassa Lonkan kenttävartio. Taistelu oli lyhyt, noin tunnin kestävä. Matkan jatkuttua eteenpäin tuli lisää vastusta. Teitä ei ollut, pyörät oli kasattava.

Pistojoella oli tiukka paikka, ylitettiin järvi ponttooneilla. Järven takana oli vastusta, maasto oli kallioista ja satoi ja ukkosti. Ystäviä kaatui monia, paareilla makasivat. Hetkeä aiemmin oli ystävä Veli Auer nauranut ja jutellut, hetken kuluttua kaatui 14.7. Olin Röhön välillä partiossa, haavoituin, kun suksi osui latumiinan päälle, suksi pirstoutui kengänkantaa myöten palasiksi, nahka nylkeytyi puolissäreen, siitä oma sotavammani. Jouduin Juntusrannan kenttäsaaralaan

Sota-ajan poseerauskuva Jyväskylästä 1943. Vas. Esko Nikkilä, Esko Tonteri, Heikki Rapinoja ja Vilho Koivumaa. He asuivat tässä talossa.

kuukausiksi toipumaan.

Sodan loputtua meidät kuljetettiin Kemiin Paattion koululle ja sieltä Raaheen. Lapin sota alkoi, mutta seitsemäntoista syntyneet armahdettiin, sinne minun ei enää tarvinnut lähteä. Olin ollut sotaväessä ja sodassa 1964 päivää, eli 5,3 vuotta. Siviiliin pääsin 26,8-vuotiaana.

Haastattelija: Pirkko Kovalainen

Uhtualta Kannakselle ja takaisin

Sotaväestä tuli mieleen jäävä kokemus 1942

Sotaväkeen menin 18-vuotiaana lokakuussa 1942. Se oli mieleen jäävä uusi kokemus maa-seudun pojalle, eikä lomallekaan päässyt ennen kuin puoli vuotta oli kulunut. Alokasaika oli melko lyhyt, mutta se jatkui Oulussa kenttäharjoituksina ja sen jälkeen Kainuussa. Kesällä 1943 osallistuimme melkoiseen desanttijahtiin Suomussalmella. Hyrynsalmella meillä oli useampia koulutusjaksoja, joiden aikana harjoittelimme puolustus- ja hyökkäyssotaa, vangiksi ottamista ja leiriytymistä kenttäoloissa. Suomussalmen itärajalla olimme lokakuussa myös rajavartiossa.

Oulun kasarmilla koottiin pataljoonamme JR 54 sotaan lähtöä varten. Pataljoonankomentajana toimi majuri Aito Keravuori koko ajan pataljoonamme siirtyessä paikasta toiseen. (Keravuori joutui sodan jälkeen Oulun asekatkennän toimeenpanijana etsintäkuulutetuksi ja joutui lähtemään karkumatkalle. Aluksi hän pääsi Oulusta veneellä Ruotsiin Pohjanlahden yli.

Kun Ruotsi karkotti asekatkijat 1946, hän siirtyi USA:n armeijan palvelukseen ja ylennettiin lopulta everstiksi). Meidät kuljetettiin Uhtualle, josta paras muistikuva on, että öisin otimme taistelulinjassa lukuisia vankeja, kun vihollisen kaukopartiot tulivat juoksuhautoihin. Koko ajan sai olla varuillaan, kun miehiä kaatui molemmilta puolilta. Alkuperäisestä 16 miehen joukkueesta täällä kaatui kolme tai neljä.

Rivistökuva Suomussalmelta. Suomalaisia edessä ja takaosassa, keskellä sotavankeja.

Meidät siirrettiin jälleen Uhtualle syystalvella 1943

Liikuimme Hevosenkengän tukikohdan ja suomalaisten miehittämän Kostamuksen kylän tienoilla. Välillä sota oli odotteluakin, jolloin harjoittelimme vihollisen saartamista ja muita sotakuvioita. Vankejakin saimme välillä partioitoiden kautta. Pisin kaukopartioireissu tehtiin Vianmeren äärelle Vianlinnaani eli Sorokkaan (nykyisin Belomorsk) asti siten, että lentokone vei meidät sinne ja hiihdimme takaisin. Uhtualla kävi hartaustilaisuuksia pitämässä vihantilainen pastori Gustav Strömmer.

Rintamaolot olivat olosuhteisiin nähden kohtuulliset. Käytössämme oli korsusauna ja toinen täisaunana. Välillä pelattiin korttia ajanvietteeksi ilman rahapanoksia. Juttu luisti, kuten aina, kun on miehiä koolla. Kirjoittelin melko ahkerasti kotiin ja vastauskirjeet kohensivat mielialaa. Tunnelman luoja oli myös osan aikaa samassa korsussa asunut haapavetinen Martti Pokela. Hänellä oli nimittäin sodassakin mukanaan kantele.

Kerran pääsin myös lomalle Uhtuan rintamalta. Lomakuljetus oli Hyrynsalmen asemalle, josta juna tuli Ouluun ja Oulusta pääsi sitten eteenpäin myös junalla Ruukin asemalle. Ruukista sai sitten kävellä tai mennä hevoskyydillä Paavolaan. Siihen aikaan Veikko Karhun isä Sako Karhu ajoi hevosella postia Ruukista Paavolaan ja muuallekin. Mukaan mahtui joku kyytiläinenkin.

Eräässä vaiheessa saksalaiset tulivat ja ottivat taistelulinjan haltuunsa Hevosenkengän tukikohta-alueella. Heillä oli kuitenkin mukanaan aseja ja muuleja, jotka huusivat välillä niin, että venäläiset kuulivat sen. Tällöin he hyökkäsivät, eivätkä linjat pitäneet, jolloin suomalaisten täytyi mennä uudelleen mukaan taisteluihin, jotta linjat saatiin taas puolustajien haltuun.

Kuuterselällä suurin panssaritaistelu

Huhtikuussa 1944 meidät siirrettiin Kannakselle Terijoen kautta Kanneljärven Kuuterselän kylään, jossa käytiin jatkosodan suurin panssaritaistelu. Koska olin korpraali, jouduin muutamaa otteeseen toimimaan joukkueenjohtajanakin, kun entisiä kuoli tai ei selvinnyt tehtävästään pelon takia. Taistelut olivat niin rajuja, että 1924 syntyneestä pataljoonaporukastamme jäi lopulta henkiin minun lisäksi vain kolme muuta. Kuuterselästä jouduttiin luopumaan hyvistä

Lähdössä Uhtualta Kannakselle 1944. Porukka oli koko ajan yhdessä siitä lähtien, kun se koottiin Oulussa. Vain neljä jäi henkiin Kannaksen taistelujen jälkeen. Ensio Vuoti takana 5. vasemmalta.

Ensio Vuoti korsun vieressä keskellä.

perit kuntoon ja minun sotani oli lopussa.

Korpraali Ensio Vuotin haastattelun teksti: Jouko Koivu

vastahyökkäyksistä huolimatta, koska venäläisillä oli liian suuri ase- ja miehistöylikvoima, jolloin jouduimme perääntymään lopulta Viipurin toiselle puolelle.

Sota oli siinä vaiheessa, että saksalaisia lähdettiin ajamaan pois Suomesta. Niinpä meidät siirrettiin Kannakselta aluksi Ouluun. Toppilasta teimme kärkekomppaniana pyöräpartiointia lähimaastossa. Koska urkijoita tiedettiin olevan suomalaisten seassa, puhuimme kaikenlaista keksittyä tarinaa, jotta oikeita tietoja ei pääsnyt leviämään. Kenraaliluutnantti Hjalmar Siilasvuo oli perustanut esikuntansa Ouluun ja kokosi maihinnousujoukkoja.

Menimme laivalla Toppilasta Tornion Rönttän satamaan lokakuun alussa. Sieltä joukkomme jatkoi hiukan Tornionjoen vartta ylöspäin, mutta minä haavoituin heti alkuvaiheessa saksalaisten hyökkäyksessä. Muu joukko jatkoi Rovaniemelle, mutta minut kuljetettiin laivalla Ouluun SS 1:een. Siellä vaihdettiin siteet ja sen jälkeen kuljetus jatkui sairaalaan Tampereelle, jossa jouduin olemaan kolme kuukautta. Toipumisen jälkeen kävin Raahessa hoitamassa kotiutuspa-

Vihollisen sotapropagandaa

Stalinin kanavalla venäläiset pudottivat 1943 lentolehtisinä propagandatuotteita. Vankien vapputervehdys oli toisella sivulla. Toisena esimerkkinä on yhden sivun lehtinen.

N:o 37

SOTILAAN AAMI

JOUKKOTAISTELUUN

saksalaisia fascistikonnia ja heidän mannerheimiläisiä rikoskumppaneitaan vastaan!

Punakaartilaiden pojille

25 vuotta sitten, Vappuna 1918, mannerheimiläiset lahtarit yhdessä saksalaisten „vapauttajien” kanssa katosivat murhaamiensa suomalaisten työmies-ten ja torpparien, teidän isenne veressä. Karattuun juuri vapautensa saavuttaneen Suomen työ-
tätekevän kansan kimppuun nuo konnat telottivat ja kiduttivat kuoliaiksi 15.000, tappoivat nä-
kään 12.000 punakaartilaisvankia, rintamalla kaatuneiden lisäksi.

Keitä nuo murhamiehet olivat? Niitä olivat Venäjän Keisarin en-
tiset kätyrit Mannerheim ja Wal-
den sekä Saksassa kouluutetut ammattilahtarit Sihvo, Malmberg,
Wallenius, Heinrichs, Oesch, Ös-
terman, Talvela, Tuompo, Laati-
kainen, Siilasvuo, Raappana,
Paalu, Oinonen, Lagus ynnä
muut nykyiset Suomen armeijan
kenraalit.

Kumma kyllä, Mannerheimin
kenraalien joukosta puuttuvat
vuonna 1918 niin kuuluisiksi tul-
leet suurmurhaajat Runnin
Jussi ja Saaren Jallu, jotka hyvin
vetävät verhoja edellämainituille
lahtarikentraaleille, ainakin mikä
tulee murhatkojen suorituksen
elämälliseen raakuuteen.

Tuolaistenko lahtarikonniin,
isänsä murhaajien ja räjäkää-
jien käskyjä totellen rehellisten
punakaartilaiden pojat antaisivat
tapahtaa itsensä ryöstösodassa
Neuvostoliiton työläisiä ja talon-
poikia vastaan? Heillä on parem-
paakin tekemistä: kostaa lahta-
reille murhattujen ja kidutettujen
isänsä, suomalaisten työläisten
ja torpparien puolesta.
Kuolema lahtareille!

MIEHITETTYJEN MAIDEN KANSAT eivät polvistu hitleriläisten edessä

NORJA

● Saksalaiset miehitysviranomaiset Norjassa ovat rauhottomia yhä lisääntyvien tuhotekojen johdosta. Norjalaiset isänmaanystävät tun-
keutuvat saksalaisen sotaväen kielletylle alueelle ja tuhoavat sotil-
laallisia kohteita. Joku aika sitten havittiin Stavangerin alueella ja
Hardangerin ylätasangolla suuria sissiryhmiä, jotka ovat anta-
neet saksalaisille tuntevia iskuja. Saksalainen poliisi etsii sisukkaasti
tuhotekojen järjestäjiä.

VIRO

● Viron väestö tekee voimakasta vastarintaa saksalaisille miehittä-
jille. Hitleriläisen lehdistön on pakko myöntää, että sabotaasit
kasvas soti-
lasiatokeissa ja teollisuudessa. Työläiset eivät saavu
työhön, vaan pilloittautuvat metsiin. Ampumisuhaista huolimatta
talonpojat eivät täy-
tä heille annettuja luovutustehtäviä, vaan kälke-
vät tuotteensa saksalaisille pöytään.

TANSKA

● Tanskassa ilmestyy yhdeksän maanalaista sanomalehteä, jotka
kehoittavat kansaa tekemään vastarintaa saksalaisille miehittäjille.
Huhtikuun 10 päivänä tapahtui valu- ja konerakennustehtaalla
Köpenhaminassa räjähdys. Huhtikuun 12 päivänä oli rikottu rautatie
Köpenhaminan tavarajamella.

JUGOSLAVIA

● Sissitaistelu Jugoslaviassa voimistuu ja leviää yhä laajemmalle.
Tshainitshin lähistöllä sissit ovat tuottaneet italialaisille divisioo-
neille suuria menetyksiä. He ovat kaapanneet divisioonan kuormas-
ton, arkiston, 4. italialaisen rykmentin lipun ja suuren määrän sota-
materiaalia.

Propagandakyyneleitä

Saksan hitleriläisiä propaganda-
huujareita jäljittelevä Suomen
sotapropaganda koettaa päivästä
päivään saada suomalaista yleis-
sää uskomaan natsiprovokaatio-
tion uusimpaan sotavälheeseen,
jonka mukaan Neuvostovallan eii-
met olisivat teloittaneet puola-
laisia upseereita Smolenskin lä-
hellä.

Puolan kansan saksalaisten
pyöveleitten ei onnistu näytellä

ilmeisesti itse murhaamiensa puo-
lalaisten upseerien „puolustajien”
osaa. Koko maailma huomaa noi-
den konniin „siveellisen suuttu-
muksen” olevan kömpelöä tees-
kentelyä. Yhtä surkeasti pääty-
vät Suomenkin hitleriläisten epä-
toivoiset yritykset vuodattaa täs-
sä asiassa propagandakyyneleitä.
Heidän käy niinkuin mustalais-
pojan, joka olisi niin mielellään
viekkaudesta itkenyt — mutta
ei saanut tulemaan vettä.

SOTILAAN AAMI

N:o 37

Sotavankien vapputervehdyksiä

Kalle PIIRAINEN

Eino TIKKANEN

Mikko PYYKKÖ

Tyyne Piirainen, Sotkamo, Tipasoja, Piiraala.
Tyyne rakastaa Parhaimmat Vap-
puterveiset sinulle! Aika on
mennyt hyvin. Tyyne, etä hä-
tälle yhtään minun puolestani.
Parasta onnea sulle ja pikku
Eilalle.

Kalle.

Sotamies Kalle Piirainen,
JR 10 I. pati.

Anni Kohonen, Särkisalmi,
Savikumpu.

Parahin Vapputervehdykseni
äidille täältä Neuvostoliitosta,
sotavankileiriltä. Toivottavasti
tiedätte minun olevan täällä.
Terveenä olen ollut ja kaikin
puolin tyytyväinen elämäni.
Vaikka olenkin sotavanki, niin
olen onnellinen, että saan viettää
vuoden 1943 Vappua kaikessa
rauhassa, ulkopuolessa sodan kau-
hujen. Sodan loppua ja kotia pa-
luuta odotellen toivotan teille
kaikille terveyttä ja hyvää voim-
tia.

Pauli.

Sotamies Pauli Kohonen.

Kalle Paaananen, Reis-
järvi, (O. I.)

Parhain keväinen Vapputerveh-
dys täältä Neuvostoliitosta.
Olen ollut täällä sotavankina jo
9 kuukautta. Te olette ehkä kuul-

leet minua jo kuolleeksi. Minä
kuitenkin elän ja olen terve ja
voim hyvin, ja huolimatta siitä,
että olen sotavanki, saan viettää
Vappua vapaana siltä terroristista
ja ahdingosta, joka teltä siellä
Suomessa painaa. Sanokaa ter-
veysiä kotiväelle, että sodan lo-
puttua taas tavataan. Sils näke-
miin, voikaa hyvin!

Adiel.

Sotamies Adiel Paaananen,
JR 8.

Lempi Tikkanen,
Vleki.

Vapputerveiset äidille ja sis-
kölle. Terveenä olen ollut ja
hyvin toimeen tullut.

Eino.

Sotamies Eino Tikkanen,
JR 10 I. pati.

Torppari Juho Kesti, Kes-
tillä, Hyvölään ranta.

Reippaat Vapputerveiset saa-
pukoon täältä Neuvostoliitos-
ta sinne kotia. Minä tein vähän
vääriin, kun lähdin vangiksi jou-
tuessani juoksemaan pakoon.
Haavoituin jalkaan. Olen samas-
sa sairaalassa puna-armeijalaisten
kanssa. Hyvin täällä on pärjätty.
Olen saanut hyvän hoidon ja
ruoan. Täällä on Vappuna juhlat
ja minäkin saan olla mukana
niissä. Sanokaahan veljpojalle
terveysiä, että poika pärjää hy-
vin.

Toivo.

Sotamies Toivo Kesti,
Rajapataljoona 8.

Osasto Ravilan kranaatinheitinjoukkueen pojille.

Hei pojat, täällä sitä nyt ollaan ja terveenä myöskin. Nythän se on
pian Vappujuhlaakin käsissä. Se on työläisten ja talonpoikain
juhlapäivä. Muuta te olette sotajajalla Neuvostoliittoa, työläisten ja
talonpoikien maata vastaan. Eikö se olisi parempi, että tekin otta-
isitte kimpsumme ja lähtisitte kotitorpille viettämään
tätä Vappujuhlaa tai tulisitte tänne. Täällä me sotavangit voimme
viettää Vappumme turvallisesti ja hauskaasti. En kadu lainkaan tän-
ne tuloani, sillä olot ovat kaikin puolin hyvät.

Terveisiä Saariselle, Parkkilä ja Savikäälylle.

Väinö Kaija.

Osasto Ravilan kranaatinheitinjoukkueen entinen
sotamies Väinö Kaija.

Suomalaiset sotilaat!

Älkää uskoko, sotilaat, virallista valheita „isänmaan puolustuksesta“. Ei isänmaata, vaan Erkon ja Mannerheimin sotaseikkailupolitiikkaa teidät on pantu puolustamaan. Ei suuri Sosialistinen Neuvostoliitto pienen Suomen alueita anastaa tahdo. Kun vaan Suomen puolelta lopetetaan vihan politiikka ja Neuvostoliiton turvallisuuden vahingoittaminen, niin Neuvostohallitus takaa Suomelle ei ainoastaan rauhan, vaan myöskin täyden riippumattomuuden ja sen alueiden koskemattomuuden.

Otteita I / JR11:n sotapäiväkirjoista

Tämä yksikkö oli ensimmäisiä Tornioon tehdyssä mairinnousussa. Se oli ollut Uhtuan ja Kies-tingin rintamalla jatkosodan alusta saakka ja se siirrettiin keväällä 1944 Kannakselle. Se koottiin ensin Kuusamoon jo maaliskuussa 1944 ja siirrettiin junalla Kannakselle kesäkuun alussa. Päiväkirjaote lähtee Kuusamosta, josta joukot siirrettiin Kannakselle. Ne joutuivat siellä koviin taisteluihin kesän 1944 aselepoon 4.9 saakka. Sen jälkeen ne siirrettiin Ouluun, lastattiin laivaan ja tekivät mairinnousun Tornioon. Tässä rykmentissä oli mukana paljon Paavolan miehiä, ne oli siirretty koulutuskeskuksista sodan aikana täydennysmiehiksi rintamajoukkoihin. Sotapäiväkirjat ovat paikoitellen epäselviä ja hyvin vaikeita lukea mikrofilmistä ja on ainakin yritetty saada niistä selvää. Lapin sodassa päiväkirjan pito näyttää olleen kiireistä ja tehty paljon lyhennyksiä. Erehdyksiä voi olla.

3.6. 44 klo 18.00 Lähti kapteeni Rinkinen , joka oli määrätty toisen junakuljetuksen johtajaksi, mukanaan 3,2 ja Krh:n upseerit ja aliupseerit Joutsijärven asemalle samoina tehtävinä kuin kapteeni Valkosenkin. Junakuormauksen oli tarkoitus alkaa klo 7, mutta tähän päästiin vasta klo 9.00. Syynä oli se, että junavaunut eivät tulleet ajoissa paikalle.

- 4.6.44 klo 8.00 Kirkas lämmin sää. 1,2 ja EsikK. siirtyivät ajoissa aseman läheisyyteen kuormaus-ta varten.
Kuormauksen päästyä alkuun se sujui hyvin ja oli valmis tunnin kuluessa.
- 12.15 Juna lähti liikkeelle Joutsijärven asemalta. Kemijärvellä juna seisoi tunnin ja täällä oli myös ruokailu.
- 19.05 Juna saapui Rovaniemelle. Täällä kapteeni Valkonen piti puhuttelun vaunujen vanhemmille
- 20.25 Lähtö Rovaniemeltä. Koko päivän aikana oli kaunis, lämmin sää. Pataljoonan komentaja oli ensimmäisen kuljetuksen mukana. Toinen kuljetus kapteeni Renkosen johdolla lähti jälestä, klo 17.00 Joutsijärveltä.
Mieliala marssin aikana oli hyvä. Osaltaan tähän vaikutti se, että uusia alueita ja maisemia ilmaantui näkyviin ja herätti jonkinlaisia vierahtelua marssijoissa, joille seudut olivat tuntemattomia. Jalkavaivaisia, rakkoja ja hiertymistapauksia oli jonkin verran, mutta ne paranivat pian lääkärihoidon ansiosta. Alussa jalkamarssi tuntui hiukan vaikealta, koska pataljoona oli talven aikana suorittanut vain hiihtomarsseja ja lumi oli juuri sulanut, joten jalkamarssiharjoituksia ei ollut voitu suuremmissa määrin pitää. Vähitellen totuttiin marssiin, joten viimeiset päivämarssit sujuivat jo nopeasti ja vaivattomasti. Varustilanne oli tyydyttävä. Marssin aikana vallinnut hyvä mieliala parani pataljoonan päästyä junaan vielä jonkin verran. Edessähän oli pitkä taival, paljon uutta ja vaihtelevaa nähtävissä. Matka jatkui edelleen.
- 5.6.44 klo 12.30 Juna saapui Ouluun, missä pysähdyttiin tunnin ajaksi. Klo 1.35 Saavuttiin Kontiomäkeen. Sää päivän aikana oli kirkas ja lämmin. Tähän saakka matka sujui kaikin puolin hyvin. Puolipilvistä ja lämmintä. klo 8,15 Juna saapui Kuopioon, mistä lähtö tapahtui klo 9.50. Matkan varrella saatiin kuulla uutinen, että mairinnousu oli alkanut. Englantilaiset ja amerikkalaiset joukot olivat nousseet maihin Seine joen suulla. Mikkelistä juna lähti klo 18.40.
- 7.6.44 Ilma pysyi edelleenkin puolipilvisenä ja lämpimänä. Simolassa juna pysähtyi useaksi tunniksi. Viipuriin lähdettiin klo 15.00, Kämärästä klo 17.20 ja saavuttiin Raivolaan klo 20.15. Täällä tapahtui junan purkaus, jota kenraalimajuri Pajari tuli seuraamaan. Raivolasta pataljoona, 2 K, 1 K ja EsikK lähti marssille heti purkauksen jälkeen Ahijärvelle.
- 8.6.44 klo 22.45 Patalj. komentaja saapui uudelle leirialueelle Ahijärvelle, missä oli jo ennestään pahviteltoja ja missä luutn. Valste, joka oli lähtenyt 21.50 ottamaan selvää tulevas-ta majoitusalueesta, opasti joukot paikoilleen. Kapteeni Rankosen johtama toinen kuljetus, missä olivat 3 K, 4 K ja Krh.j. saapui Raivolaan klo 2.00. Klo 6.00 nämä komppaniat olivat saapuneet harjoitusalueelle.
- 15.30 Sää edelleen kirkas. Vih. jatkoi ilmatoimintaa koko päivän, ajoittain liikkui suuria laivueita. klo 17.30 Kierteli aluetta taas n. 120 konetta, jotka pommittivat patl:n leirialuetta ja sen ympäristöä. Pommit eivät olleet erikoisesti tarkoitettu pataljoonan

alueelle, sillä vih. koneet pommittivat päivän aikana yleisesti koko aluetta. 3 K:n ja 2 K:n alueella pommit aiheuttivat tappioita: 3 K:sta kaatui 2 miestä ja 16 haavoittui, 2 K:sta haavoittui 1 mies. Koko päivän aikana kuului etulinjoilta kovaa jylinää, joka johtui vih. tykistökeskityksestä. Vihollinen oli aloittanut yleishyökkäyksen. Illalla tuli rykmentin komentajalta käsky, jonka mukaan taisteluaajoneuvot oli kuormattava ja jätettävä patruunoille ja repuille tilaa.

10.6.44 Ryssän murtautuessa läpi Mainilan itäpuolella pataljoonan valmistauduttava mars-sille Jäppilä-Tammiselkä maastoon, vain välttämätön mukaan, reput varustettava nimilapuilla, jätettävät varusteet ja tavarat varastoitava myöhemmin tapahtuvaa poiskuljetusta varten. Pataljoonan oltava marssivalmiina klo 18.00. 1.K. päällikkö-nä kapt. M. Valkonen miehittää Kivennavan kirkonkylässä Linnanmäen vasempana rajana suunnassa länsireuna oikeana Kivennapa – Mainila-tie. 2. K. Väliittömästi 1. K:sta länteen oikeana rajana Kivennapa – Raivola. 1.K:n taistelun tietoa tänä 3.K:sta jäi yksi joukkue luutn. Sjölundin komennossa kylän taisteluasemaan, osan komppaniaa siirtyessä VT linjaan 2. K:sta

Mikrofilmin valokopio tässä kohtaa epäselvä, jatkettava siitä kun teksti selvempää.

11.6.44. klo 17.10 Palasi luutn. Elorannan johtama jääk.joukkueen partio. Partio tuli klo 13.00 tavoit-tamaan Ikolan kylä, jossa partio sai kosketuksen viholliseen klo 14.25. Ylivoiman edessä pienen partiomme oli vetäydyttävä omalle puolellemme. Päivän kuluessa jatkui viivyttäminen osastojen vetäytyessä VT.linjan taakse.

21.35 Raskas tykistömme ampui palamaan ensimmäisen Klim Vorosilov tyyppisen pans-sarivaunun. 45 mm. panssarintorjuntatykkimme eivät pystyneet vaunuihin. Klo 22.22 Vih. Hyökkäsi Linnanmäkeä vastaan tien suunnasta kiivaan tulivalmistelun jälkeen panssarivaunujen tukemana. Hyökkäys torjuttiin. Tykistömme ampui tuleen 2 panssarivaunua. 1.K:n tehtävä oli ennen taistelun alkamista muuttunut puolustus-tehtäväksi.

23.45 Ryssä pääsi savun ja usvan suojassa aivan Linnanmäen juurelle, josta aloitti ty-kistön ja panssarivaunujen tukemana hyökkäyksen. Muutamien panssarivaunujen oli onnistunut päästä apteekin ja Linnanmäen välistä meikäläisten selustaan, jos-ta tulittivat takaapäin Linnanmäen tukikohtaa. Vihollisen jv:n onnistui päästä ase-miimme, jossa käytiin kiivasta ja katkeraa lähitaistelua.

12.6.44 klo 0.05 Tuli puhelimitse Linnanmäestä ilmoitus: Ryssä osittain jo Linnanmäen päällä, siir-rymme Linnanmäeltä 200 m tykistön tulivalmistelun jälkeen, teemme vastaiskun ja otamme Linnanmäen haltuumme.

13.6.44 klo 16.10 2 vihollisen maataistelukonetta ampui kom. paikan ympäristöä, jossa vih. oli ha-vainnut liikettä. 19.20 Muolaajjärven länsirannalla ryssä hyökkäsi edessä olevien osastojen asemia vastaan 7 hv:n, pst.tykin ja kev. Krh.n tukemana. Edessä ollut pataljoona Luomala vetäytyi osittain I/ JR11:n viivytyksiasemiin. Myöhemmin alkoi vastaisku, jonka suorittivat patalj. Luomala ja patl. Korpijaakko. Vastaisku ei johta-nut toivottuun tulokseen.

20.00 I / JR11 sai käskyn irrottautua nykyisistä asemista ja asettua aseisiin Ala-Hotak-kaan tehtävänä viivyttää vihollista Männikön talon kohdalta Jänälän kautta Heiku-rilaan johtavan tien suunnassa.

Sotapäiväkirja epäselvää, rykmentti taisteli kesän -44 Kannaksella

Sotapäiväkirjoja aselevon alkaessa 4.9.44.

16.40 Joukkueen johtajille käskystä ilmoitan, että aselevon tullessa voimaan ei heikenne-tä linjaa. Töitä jatkettakoon ja viholliselle ei saa näyttäytyä. Klo 7.00 aikaan vih. ampui huolimatta, että meille oli ilmoitettu aselevosta. Komp. päällikön ilm. pataljoonaan, josta kielletään vastaamasta tuleen. – Vih. krh ampui myös tuli-iskuja koko aamupäivän pienin väliajoin. Valkoista lippua heilutettiin asemistamme, jolloin vihollisryhmiä saapui välimaas-toon heiluttaen käsiään. Komp. päällikkö ja useita komp.miehiä meni vastaan, jol-loin syntyi keskustelua vihollisten kanssa. Kirjoitus epäselvää. Vih. upseerit kehot-tivat suomalaisia lähtemään upseereiden mukaan papereiden allekirjoitusta varten. Komp. päällikkö ei lähtenyt monista kehotuksista huolimatta. Vih. palasi takaisin omille linjoilleen, sopimus oli, ettei kumpikaan ammu. Vih. tarkoitus oli nähtävästi saada muutamia helpotuksia, joka tehtiin tyhjäksi. Pimeän tultua täysi miehitys ase-missamme. Vih. ei ampunut enää kranaatteja vaan muutamia kp ja pk sarjoja: Yön

5.9.44

aikana selvä rumputuli valoraketteja. Sää sateinen. Aamuyöllä vih. häirintätulta jv:n aseilla, omat eivät vastanneet. Päivän valjetessa viholliset käyttäytyivät vapaasti välimaastossa. Rakensivat siltaa koko päivän. Muutamia vih. meni asemiemme edessä.

12.00

24.9.44 7.30

Liikkeelle lähtö, komp. marssi pataljoonan mukana Simolan asemalle ja juna läh-ti välittömästi.

25.9.44 11.00

Ruokailu Pieksämäellä ja klo 17.00 ruokailu. Junamatka sujuu hyvin.

26.9.44 11.00

Ruokailu Ruukissa.

16.20

Kuljetusjuna saapui Oulun asemalle, jossa purkaus vaunuista..

20.00

Kompp. oli majoittunut leirialueelle.

30.9.44 18.30

Patalj. Toppilan satamassa, lastaus alkoi heti laivoihin. **Patalj lastattiin höyrylaiva Hesperukseen.**

20.30

Laiva lähti liikkeelle.

21.45

Kompp. pääll. puhuttelu. Joukkueen joht. ja varajoht. ilmoittivat, että Venäjä on antanut ulti-maatumien, jossa sanotaan, että Suomen täytyy ruveta aktiivisempaan toimiin saksalaisia vastaan, ilmoittaen samalla, että rykmentin tehtävänä on vallata Tornion kaupunki, jonka jälkeen edettävä Kemiin ja Rovaniemen tien suunnassa. Sää pilvinen.

8.00

Laivat saapuivat Röyttän laiturille, josta purkaus. Komp. majoittui läheiselle kan-sakoululle.

9.50

sai kompp. pääll. tiedon, että Vaarlan patalj. saanut haltuunsa Kirkkoradan maan-tien ja rautatiesillan, patalj. päässyt kohteeseen ja yli. Tieto toimitettiin kompp. ja varmistettiin rykmentin kom. everstiluutn. Halstille. Patalj. lähti junakuljetuksessa Alatornion, jonka sillan luona purkaus, sillan ylitys, komppania varmisti kaupun-kiin päin n. 300m sillasta. Saksalaiset ampuivat jonkin verran jv:n aseilla sekä suo-rasuuntaustykeillä.

14.50

3 kompp.miehitti asemamme edessä n. 200 m.

19.30

kompp. pääll. patalj. komentajan puhutteluun. Sai valmistautumiskäskyn. Oma krh ampui muutamia ryhmiä, saksalaiset tulittivat edelleen jv. aseilla.

Sotapäiväkirjat epäselviä näillä osin.

3.11.44 klo 6.30

Sai kompp.pääll. käskyn hyökätä ja ottaa tienristeys haltuun. Hyökkäys suoritettiin suoritettiin kk:n tukemana päästen n. 40 m. päähän saksal. asemista, johon väkisin-kin h-keiju pysähtyi. Kompp. täytyi vetää pois entisiin aseisiin, vetäytymisen aika-na aiheutui tappioita. Saksalaiset ampuivat jo krh:lla. Hyökkäyskaista oli aavaa ja tasaista peltoaukeaa. Kompp vetäytyi itään sekä myöhemmin otti vastan 3 kompp. 1 joukk. asemat. 1 kompp:sta 1 joukkue kom. vahvuuteen.

20.30

Saksalaiset ajoivat panssariautolla ja moottoripyörällä Rovaniemelle päin päästen varmistusketjustamme läpi palaten pian takaisin, jolloin 2 m.pyörää ja 1 auto tu-hottiin.

4.11.44 13.00

Kompp. vaihtoi linjasta 2/JR 53, jonka jälkeen kompp. marssi Alatornion kansan-opistolle majoittuen sinne. Puolen tunnin hälytys valmius. Sää pilvinen.

16.11.44 3.00

Kompp. lähti suuntaan 50-00, tavoitteena rautatie, josta Rovaniemen suun-taan tehtävänä vih. selustayhteyksien katkaiseminen, kompp. alistettuna kk.puolijoukkue ja pst.ryhmä. Maasto rautatielle oli erittäin vaikeakulkuista louhik-komaastoa. Rata saavutettiin 6.20. Patalj. tieto vih. perääntymisestä, joten tehtävä K:lle muuttuikin marssi Rovaniemen tielle. klo 12.20 K:n pääll. koment. käskyn-jaolla, puhut. Joukk. joht.. Komppania marssi rautatien ja Kittilän tien väliin, jossa ryhmittyi etenemistä varten.

16.20

Komppania asettui puolustukseen n. 1 km Rovaniemen kauppala pohjoiseen. Sää pilvinen.

17.10.44 4.10

Lähti partio kauppalaan suuntaan palaten puolen tunnin kuluttua havaitse-matta mitään.

Sotapäiväkirja jatkuu toisessa mikrofilmissä, joka ei ollut käytössämme.

SEURAAVASSA on myös Ruukki mainittuna:
III/JR 11 Sotapäiväkirja 21.8. – 30.9.1944

- 25.8. Mielitsan kylä
28.8. Juutila – Kytöharju-linjalle ryhmitys
24.9. Simolan asemalle (40 km Viipurista luoteeseen Vainikkalan radalla)
26.9. klo 9.20 Ylivieska, 17.15 lähtö Ruukista ruokailun jälkeen
klo 23.55 pataljoona Tuiraan

Otteen kokosi Kalevi Roppola

Mannerheimin viimeinen päiväkäsky

XXXXXMAJA 31. 12. 1944

YLIPÄÄLLIKÖN PÄIVÄKÄSKY

No 137

Suomen sotilaat!

Luopuessani nyt viimeisen kerran Suomen puolustusvoimain aktiivisesta johdosta, jäänden Casadallan presidenttinä ylipäälliköksi, palaautuvat ajatukseni lähinnä viimeisiin viiteen vuoteen ja niihin molempiin sotiin, jotka Suomen kansa tänä aikana on joutunut kestämiin.

Pöytäkirja ja kiitollisena näiden edessäni ne lukemattomat harmaat rivit, jotka särkyneen uskoissina tehtävillään ovat suoneet minulle luottamuksensa ja tukensa. Lömpimät ajatukseni kohdistuvat niihin, jotka taistelun ja koettelemuksen vuosien jälkeen — käytettyään viimeiseen saakka bevoallisuutensa — ovat palanneet rauhanomaisiin tehtäviinsä, samoin kuin niihin nuoriin miehiin, jotka edelleenkin pahoilevat puolustusvoimissamme.

Harvoin ja kunnioitettavin miehen muistelen niitä meisiä, jotka eivät palaa näistä sodista.

Nyt on tämä kaikki takanamme; jäljellä ovat keuhkujen sotavuosien yhteiskuntaamme luomat jäljet sekä Suomen miesten ja naisten saavutusten kunnioitusmuisto. Maailman kansat seisovat uuden ajan kynnyksellä. Sodan kauhuja keskeltä nousee toinen maailma ihmimillisine koettelemuksineen ja hävitysvoimisineen, mutta varmasti tuoden tullessaan myöskin edistystä ja uusia saavutuksia. Koska on leppää aika kansojen yllä siihen päivään, joka on yhdistävä kansakunnat keskinäiseen sopuun ja luoda pohjan rauhanomaiselle työlle ja yhteisymmärrykselle. Etteemme nousevat välirauhan ja sodanjälkeisen ajan lukemattomat painat. Vaikeudet saattavat tuntua voittamattomilta, mutta nyt jos koskaan on meidän suomalaisten jatkuvasti osoitettava niitä ominaisuusiamme, jotka menneinä vuosina ovat olleet voimamme yksimielisyyttä ja itsehillintää. Sännittämällä kaikki voimamme bankkumattomaan ja epäitsekkykseen työhön voimme selviytyä ajan myrskyistä ja turvata itsenäisen valtakuntamme olemassaolon ja tulevaisuuden. Monissa taisteluissa karsitut entiset sotilaat, jotka nyt ollette

palanneet kotihinne! Teidän osiinne on kaikkialla maassamme ylläpitää sitä keskinäisen luottamuksen ja toveruuden henkeä, minkä sodan yhteiset koettelemukset ovat luoneet, sekä ympäristöönne kasvattaa uskoa ja luottamusta tulevaisuuteen.

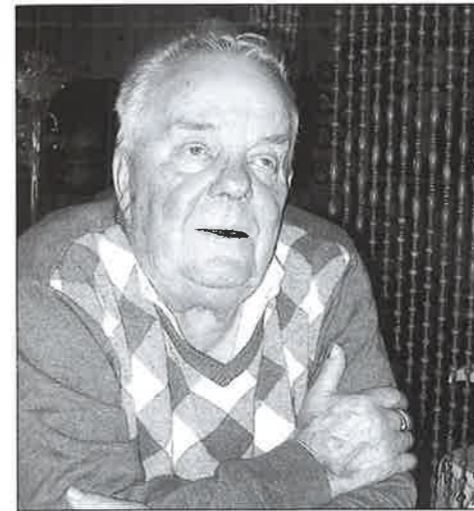
Aseveljeni: Asein olen niinkuin nykkin kehoittanut Teitä jatkaviin ponnistuksiin, vaatinut Teiltä melkein mahdotonta, eikä koskaan ole kehoitukseni ollut turha. Kiitän Teitä loistavista sotilaallisista suorituksistanne, joita mikään maailmassa ei voi himentää. Kiitän jokaista johtajaa ja miestä möä-, meri- ja ilma-voimissa, korkeimmasta päälylystystä rivimieheen — upseereita, olipäälylystöä ja miehistöä, unohtamatta lähinnä henkilökuuntaa, lääkäreitä ja sairaanhoitajattaria / Kiitän erityisesti lähimpiä työtoveritani, yleisesikunnan päälliköitä, päämajoitimestoria, tarkastajia ja oselofien komentajia, joitten taitavuus ja ahkeruus ovat keventäneet vastuuni taakkaa. Samoin kiitän armeijan ja ryhmiin komentajia, hinoitustöiden johtajaa sekä meri- ja ilma-voimien, kotijoukkojen, ilma-suojelujoukkojen, armeijakuntien ja divisioonien komentajia, jotka antaumuksella ja menestyksellisesti ovat selviytyneet vaativista tehtävistään / Rohdistan lömpimän kiitokseni niille kymmenille tuhansille työlleisille, jotka rintamilla ja kotona — usein henkensä hinnalla — ovat suorittaneet puolustukseemme hyviä työtä, mitä ei kyllin korkeaksi voida arvioida. Kiitän rautatiehenkilöstöämme, joka ei ole kokihtanut enemmän vaaroja kuin vaarallisuuteen. Lopuksi kiitän kaikkia niitä, tässä nimeämättömiä, jotka eri laitoksissa ja järjestöissä ovat antaumuksella tehneet työtä yhteisen osiamme hyväksi ja osaltaan olleet tekevässä mahdollittoman mahdolliseksi.

Poivustusvoimamme nimesse — ja uskon tässä esittäväni jokaisen miehen mielipitteen — kiitän sydämestäni lottiamme, joitten uhrautuu toiminta myöskin vaarallisimmilla paikoilla on kautta aikojen säilyttä ylläpäni esikuvana Suomen naisille.

Toivotan Teille kaikille menestystä ja sitä onnea, joka versoo vapaan isänmaahan kamarosta.
Ohjakkoon Korkein kohtalomme Suomen parhaaksi!

Mannerheim

Kesä miinanraivaajalavalla

Ylimatruusi Martti Johannes Nikula
10.10.2009.

Poikaikäisenä kuuluin sotilaspoikiin

Kun olin nuori, perheemme vaihtoi useasti asuinpaikkaa. Synnyin 22.3.1928 Merijärvellä, mutta pian perhe muutti Kalajoelle isän kotitalalle. Perhe muutti kuitenkin takaisin Merijärvelle, kun olin kaksivuotias. Isä oli Santaholman Koskelan talossa pehtorina. Sotien välissä ostettiin maatila Oulaisista. Isä joutui jatkosotaan, joten minun piti viljellä maata. Kesällä 1944 meillä oli töissä myös sotavanki. Itse en ollut sodassa, mutta kuuluin sota-aikana sotilaspoikiin.

Kun saksalaisten junia pysähtyi asemalla, juoksimme sinne, koska saksalaisilla oli tapana toisinaan heittää karkkeja ja vähän muutakin pojille. Myös maantietä pitkin liikkui saksalaisten autokolonneja, jotka pysähtyivät välillä Oulaisissa. Sotilaspoikien tehtävänä oli jakaa taloihin hevosten luovutuslappuja. Siinä kohtasi välillä vihaisiakin isäntiä, jotka eivät olisi halunneet luovuttaa hevosta.

Rautatiesillan vartiointia oli myös, jotta siltilareihin ei päästy panemaan räjähteitä. Yksi harjoituspaikka oli Vihamin Valkeisjärvellä. Ruoanlaitossa ja muuten tarvittava maito haettiin maatalosta. Viikon leirillä tehtiin metsämarsseja ja pääasiana oli opetella korsun teko ja siinä asuminen. Sodan päättyessä jäi sotaromua kuljettavista junista jotakin poikien käteenkin, mm. alumiinia, josta valettiin sormuksia.

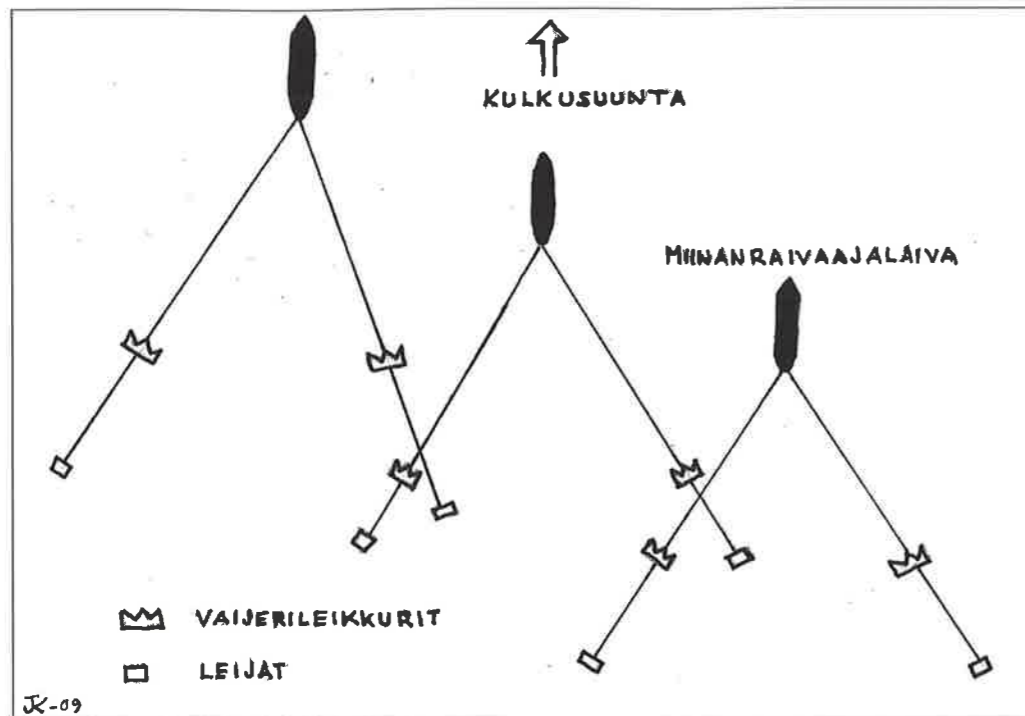
Tammikuun puolivälissä 1948 minut kutsuttiin suorittamaan asevelvollisuutta Suomenlinnaan. Koulutus oli miinanraivaajaksi. Samassa porukassa oli myös siikajokinen Kalle Kurikka. Meitä oli kaikkiaan 150 miestä ja lisäksi kantahenkilökuntaan kuuluvat. Huhtikuussa koulutuksen päätyttyä siirryimme Katajanokalle miinanraivaaja-aluksille ja jään sulettua keväällä alkoi miinojen raivaaminen.

Tehtävänä oli raivata Suomenlahti puhtaaksi miinoista aluevesirajan sisäpuolella Hankoniemestä Virolahdelle saakka, mutta se ei ollut vain tämän ikäluokan tehtävä, vaan raivaaminen alkoi heti sodan päättyessä 1944, koska kauppalavoille piti varmistaa nopeasti turvalliset reitit. Viimeinen raivauskesä oli 1952.

Miinojen syväraivaus

Pintaraivaus oli tehty jo valmiiksi, joten meidän tehtävämme oli syväraivaus. Raivaus tehtiin niin, että miinanraivaajasta laskettiin veteen kaksi kohoilla ohjausleijooilla varustettua vajeria. Syvyysleijat vetivät vajeria alaspäin ja toiset leijat sivuille päin vievät leijat, joiden avulla viistosti alas menevät vajerit muodostivat V-kuvion laivan takana. Toiminta muistuttaa siis kalastuksessa kauan käytetyn harrilaudan toimintaperiaatetta. Vajereihin oli kiinnitetty leikkureita, jotka katkaisivat miinan kannatusvajerin kohdalle osuessaan, jolloin miina nousi pintaan tuhattavaksi. Miinat olivat vajerilla pohjaan ankkuroituna, mutta pohjapainon vuoksi vajeri katkesi leikkuriin osuessaan. Miina laskettiin erityisen laatikon avulla paikalleen.

Miinan laskuperiaate oli sellainen, että haluttaessa miina esimerkiksi 5 metrin syvyyteen, laatikon pohjalta vedettiin esille vajeria 5 metriä. Kun laatikko lasketaan veteen, siitä purkautuu miinan alla vajeria, kunnes merkkivajerista tulee laatikolle tieto pohjakosketuksesta. Tällöin aluksi pohjavajeri ja sitten laskuvajeri lukittuu paikalleen ja laatikko vajoaa pohjaan vetäen miinan 5 metrin syvyyteen. Miinanraivaajan pitää katkaista kannatinvajeri, jotta miina nousee

pintaan. Koska miinoja oli asetettu eri syvyyksille, leikkureita piti olla vaijereissa useampia. Lisäksi, ettei jäänyt haravoimattomia alueita, miinanraivaajalaivat liikkui rintamana portaittain. Silloin miinavaijeri osuu johonkin leikkurivaijereista ja liukuu niitä pitkin leikkuriin. Seuraava kuva valaisee hiukan systeemiä:

Miinoja näimme joka päivä. Niitä ei pelätty, vaan saatettiin nojata laivan kaiteeseen kaikessa rauhassa, kun ajettiin pinnassa olevan miinan ohi. Ei raivaus ihan vaaratonta ollut, sillä raivausvuosien aikana kuoli 103 miestä. Räjähämisen aiheutti yleensä vahinko miinan purkamisessa, kun sen sarvet piti poistaa jokoavaimen avulla. Saattoi käydä myös niin, että pahalla ilmalla veneen perä osui miinan sarveen. Jos sarvi vääntyi, siitä valui miinaan sytytysnestettä, joka räjäytti sen. Minun laivallani ei onnettomuuksia sattunut, koska me ammuimme 21 mm:n tykillä pintaan nousseet miinat. Kun miina räjähti, kaloja ja lokkeja kuoli samalla. Lokkeja oli yleensä paljon raivaaja-alusten lähetyvillä, koska ne olivat huomanneet, että räjäytyksissä nousee kaloja pinnalle.

Raivaus saattoi olla vaarallista

Naapurilaivalla oli yhtenä iltana miina jäänyt kiinni kaluston keruussa. Se räjähti syvemmällä laivan alla, joten laivaan tuli vain pieniä vuotoja ja viisi miestä vietiin sairaalaan. Heistä neljä palasi heti takaisin, mutta viides oli loukkaantunut vähän pahemmin. Omakin laiva ajautui kerran kovassa merenkäynnissä niin lähelle räjähtävää miinaa, että paineaalto särki ikkunoita. Kerran sattui niin, että NL:lle vuokratusta Lappohjasta lähti Pietariin venäläinen laiva. Silloin oli juuri miinoja nousut pintaan normaalia enemmän. Kun laivasta havaittiin miinoja, miehistö säikähti ja laiva palasi takaisin.

Asevelvollisuusaika kului raivaushommassa ihan mukavasti. Normaalien iltalomien lisäksi kävin vain kahdesti kotona ehkä noin viikon pituisella lomalla. Maissa ollessa yövyimme Hangossa, Lappohjassa ja Helsingissä. Laivoissa yövyttäessä olimme ankkurissa usein jonkun saaren kupeessa. Kalastus oli vapaa-ajan harrastuksena. Kalaa tuli mukavasti ja saalis annettiin kokille, joten meille oli tarjolla usein maukasta kalakeittoa. Muulle armeijalle ominaisia maastoharjoituksia marsseineen meillä ei ollut, paitsi muutama ampumarajoitus Helsingin ampumaradalla.

Päätehtävänä oli harjoitella ja toimia miinanraivauksessa.

Merellä päivät olivat pitkiä, mutta mielenkiintoisia ja kaiken kaikkiaan se oli hyvin vapaata ja mukavaa hommaa. Kerran odotimme, että päästään maastohommiinkin, kun tuli tieto, että ”ensi yönä hyökätään Hankoniemessä ja katkaistaan niemi poikki sen perukasta”. Harjoitus kuitenkin peruttiin, joten sekin kokemus jäi saamatta. Pienenä yksityiskohtana mainittakoon, että kerran näimme aluevesirajan ulkopuolella panssarilaiva Väinämöisen, joka oli luovutettu venäläisille ja liikkui sen vuoksi NL:n lipun alla. Kun kysyimme, mikä laiva tuo on, niin hiukan vähätellen sanottiin: ”ettekö te nyt tuota tunne. Sehän on Väinämöinen.”

Ennen joulua pääsimme siviiliin Turun Pansion satamasta, jonne laivat jäivät. Pois lähtiesä saimme mukavana lisäpalkkiona raivauspäivärahan, jota ei maksettu normaalin päivärahan yhteydessä. Tavallinen päiväraha oli isompi, kuin normaalisti. 1949 menin Ouluun opiskelemaan sähköoppia. Liisa-vaimo löytyi Oulusta. Keväällä 1954 sain Oulaisista Revon sähkön piiripäällikön toimen, mutta kun Ruukista lähti piiripäällikkö pois, anoin pääsystä sinne. Syksyllä 1954 muutimme Ruukkiin. Työelämän ansioista sain 1987 1. luokan mitalin kultaristein. Miinanraivaustyön vuoksi kuulun myös sotaveteraaneihin ja nautin veteraanieläkettä.

Teksti ja kuvat: Jouko Koivu

Siikajoen veteraanivuosi 2008 Siikajokilaakso-lehdessä

Kirsi Junttilan kuva: Sari Junnonaho.

mutta haluan kiittää haastateltuja. Juttusarjan tekeminen oli itsellenikin hyvin mielenkiintoista ja opettavaista.

Kirsi Junttila, Toimittaja, MMM

(Juttusarjaan kuului veteraanihaastatteluita nykyisen Siikajoen kunnan kolmen entisen kunnan eli Paavolan, Revonlahden ja Siikajoen alueelta, mutta veteraanimatrikkeliin ei ole otettu mukaan Siikajoen veteraaneja, koska heillä on oma matrikkelialueensa. Koko sarjassa olivat mukana Oiva Heikkilä, Martti Junnila, Sulo Kauttio, Emmi Kulha, Tauno Matela, Mauno Sipola, Erkki ja Salli Kähkölä, Kalevi Roppola, Elli ja Mauno Meriläinen, Hilja Kastemaa, Paavo Mäkinen sekä Aili ja Aune Rautio.)

Kunnanvaltuuston talousarviokokouksessa joulukuussa 2007 valtuutettu Matti Pohjola (vas.) toi esille huolensa siikajokisten veteraanien voinnista, asemasta ja palveluista. Nostaakseen veteraanien asian esille, hän esitti, että vuosi 2008 nimetään kunnan omaksi veteraanivuodeksi. Valtuusto hyväksyi aloitteen yksimielisesti.

Juttusarja oli osa Siikajoen kunnan veteraanivuotta 2008. Se sai alkunsa kunnan hallintopäällikkö Sinikka Kauppinen ideasta. Hän ehdotti, että veteraanivuoden aikana tehtäisiin juttuja sotaveteraaneista. Otin idean innokkaana vastaan. Mielestäni myös lotat ansaitsivat tulla huomioduksi jutuissa, koska hekin ovat sotaveteraaneja oman työnsä kautta.

Suurta apua juttusarjan toteuttamiseen sain Paavolan sotaveteraanien puheenjohtaja Tauno Matelalta ja Siikajoen kunnan hallintopäällikkö Sinikka Kauppinenlta. He antoivat pitkät listat henkilöistä, joita voisi pyytää haastateltaviksi. Kaikki eivät tosin suostuneet haastateltavaksi,

Taunon sotaan mahtui vartiointia, täisaunaa ja sotasairaaloita

Itsenäisyyspäivän juhlassa 6.12.2007.

nestä kuulunut. Mistäpä tietää, saattoi olla vaikka vartiopaikkojen tarkastaja, Tauno hymähtää.

Neljä haavoittumista

Jatkosodan Tauno aloitti vartioimalla Ruukin rautatiesiltaa. Siellä hän haavoittui ensimmäisen kerran näyttäessään vartiokaverilleen, kuinka päällikön ohjeiden mukaan oikeapoppisesti tervehditään. Maahan tömähävä konepistooli laukesi, luoti meni navan vierestä sisään ja maksan läpi. Tauno hyppäsi pyörän selkään ja polki seurantalolle näyttämään haavaa esimiehelleen. No, sotasairaalaan Ouluun oli kiivaasti mentävä.

Haavoittumisen vuoksi Tauno sai lykkäystä oman ikäluokkansa, 1923 syntyneiden, kutsunnoissa vuoden verran. Alokaskoulutukseen hänet kutsuttiin -43. Muita vanhempana hän pääsi täisaunaan parturiksi ja veteli klaniksi muun muassa tulevan maaherran ja ministerin Ahti Pekalan päin.

Jatkosodassa Tauno haavoittui kaksi kertaa. Ensin hän käveli Uhtualla miinaan. Sairaalakeikan jälkeen hänet komennettiin töpinän mieheksi. Huoltojoukoista tuli siirto linnoitushommiin Kuuterselälle, jossa hän haavoittui selkään vihollisen suurhyökkäyksen melskeissä kesällä -44.

Haavoittuminen halvaannutti jalat väliaikaisesti, mutta asekuntoon mies toipui ja hän marssi vielä Lapin sotaan.

Vojakkalassa komppania joutui saksalaisten kanssa taisteluun, ja Tauno haavoittui neljännen kerran. Vierestä kaatui moni tuttu. Eihän sitä osannut kuvitellakaan, että tulee semmoinen sotakapina. Me ajateltiin vaan seuraila saksalaisia, kun ne menevät kiltisti pois. Mutta kun saksalaiset alkoivat polttaa rakennuksia ja räjäytellä siltoja, nousi pohjoisen miehissä viha, Tauno kuvailee tunnelmia. Entiset aseveljet kävivät Lapissa katkeria lähitaisteluita.

Palvelut melko hyvät

Sodista jäi muistoksi lopulta 15 prosentin invaliditeetti, mutta se ei puuhakasta miestä hidastanut. Hän kouluttautui maatalouskoneenkorjaajaksi ja aloitti työnopettajana Ruukin määmiesskoululla 1966. Löytyi myös Helga, jonka hän talutti alttarille 1956. Vaimo oli virkamies

Kuva kotipihalta 21.1.2008.

Tuomiojan asemalta. Sehän maalaispojan rintaa nosti, Tauno naurahtaa.

Kohta Ruukkiin muutettuaan Tauno liittyi sotaveteraanijärjestön jäseneksi ja on ollut toiminnassa aktiivisesti mukana. Hän on ollut hallituksen jäsen ja on nyt kolmatta vuotta Paavolan sotaveteraanien puheenjohtaja. Annan suuren arvon veteraanityölle. Veteraanijärjestöä tarvitaan edelleen, että maanpuolustustahto säilyisi lujana, hän painottaa. Nykyisin sotaveteraanien perinnejärjestö järjestää elämään virikettä tuovat veteraanien kokoontumiset ja kahvitilaisuudet. Tauno on hyvillään, että perinnejärjestö toimii ahkerasti ja on viemässä veteraanien työn muistoa tuleville polville.

Sotaveteraanit, -invalidit ja heidän leskensä saavat yhteiskunnalta tukea. Terveyskeskusmaksua ei peritä, hammaslääkärissä voi käydä ilmaiseksi ja lisäksi linja-automatkat kunnan sisällä sekä asiointimatkat Raahen ja Ouluun ovat maksuttomia. Myös siivoukseen on apua tarjolla ja fysioterapeutti antaa avokuntoutusta.

Olen melko lailla tyytyväinen kunnan ja muiden tarjoamiin palveluihin mitä on järjestetty resurssien mukaan. Mutta kukaan ei vastaan pane, vaikka enemmänkin saisi. Vanhoista vammoistaan huolimatta Tauno on kohtalaisen hyvässä kunnossa ja jaksaa hoitaa omaa huusholliaan. Hän vakuuttaa, ettei mistään ole ollut puutetta. Ei leikkausarvistakaan, joita hänellä on ruumiissaan kuulemma toista metriä.

Teksti ja kuvat: Kirsi Junttila
Siikajokilaakso 28.1.2008

Veteraanipari kaipaisi lisäsilmiä

Sodassa Mauno Meriläinen kuunteli vihollisten puhelinkeskustelua ja Elli koki Oulun pommitusten kauhut. Vanhuuttaan veteraanipari viettää tyytyväisenä, mutta lisäapu kotona olisi tarpeen.

Siikajoen Komppaniankujan historia juontaa 200 vuoden taakse Suomen sodan aikoihin. Kujan talo numero kuuden historia ei ole ihan yhtä pitkä, mutta äänekäs sekin on. Taloa oli juuri ennen talvisotaa laajennettu ja vaikeana aikana laajennusosa pääsi evakoiden synnytyssairaalaaksi. Moni sotaisaan maailmaan putkahtanut päästi pirtissä ensi parkaisunsa. Talon vanhaan tupaan oli majoitettuna 11 taivalkoskista evakkoa.

Nykyiset asukkaat Mauno ja Elli Meriläinen kantoivat tahoillaan kortensa sotaponnistusten kekon. Talvisodan aikana Mauno oli vapaaehtoisena autovarikko kuudessa ja Elli eläinlääkintälottana kotihevossairaalassa Ruukissa. Nimestä huolimatta lotat eivät hoitaneet eläimiä, vaan palvelivat eläinlääkäreitä. Lottalassa olin koko talvisodan. Meitä oli siellä neljä Elliä, ja uusi eläinlääkäri kerran ihmetteli, että miksi joka paikassa Elliä huudetaan, Meriläisen Elli naurahtaa.

Ilomantsin taisteluissa

Jatkosodassa Mauno palveli Hämeen ratsurykmentissä. Sotataival oli pitkä; Mauno taisteli muun muassa Tolvajärvellä, Kivatsassa ja Ilomatsissa. Äänisniemellä tehtävä oli tuhota partisaaneja. Kaikista melskeistä Mauno selvisi haavoittumatta. Sotaan lähtenyt ratsumies palasi luutnanttina ja kapteeniksi Meriläinen ylennettiin 1968.

Kiperät paikat olivat Ilomatsissa, jossa Maunun rykmentti oli 1944 mukana saarrosten- ja torjuntataisteluissa. Joka puolelta hyökännyt ylivoimainen vihollinen sai suomalaiset ahtaalle, mutta hyökkäys tuli torjuttua. Se oli Neuvostoliiton viimeinen yritys katkaista Suomi, ja taistelun voitto jopa vaikutti myönteisesti aselepo- ja rauhanehtoihin. Aselepo tuli Suomen osalta voimaan 4. syyskuuta. Vihollinen ei heti lopettanut tulitusta, kuulin miten ne ihmetteli, kun ei suomalaiset ammu, silloin vihollisen puhelinliikennettä kuunnellut Mauno muistaa. Neuvostoliitto aloitti aselevon vuorokautta myöhemmin.

Elli koki pommitukset

Elli oli jatkosodan ajan työssä Oulussa Arinan ravintolassa tarjoilijana ja koki, miltä tuntuu asua pommitusten keskellä. Kerran koneita lensi yli. Me kaikki juoksimme ulos katsomaan ja huiskuttamaan koneille. Luulimme omiksi. Mutta ne olikin viholliskoneita, Elli muistelee.

Kun myöhemmin pommit putoilivat jo uhkaavan lähelle Arinaa, alkoivat kellarissa suojassa olleet tytöt pelätä täysosumaa. He lähtivät pois, ja se pelasti kaikkien hengen. Arinaan tuli pommi, se putosi paikkaan, missä säilytettiin veitsiä ja haarukoita. Ne sulii yhdeksi möykyksi. En tässä olisi, jos silloin olisi jääty kellariin, Elli kertoo.

Mauno oli iskenyt silmänsä kauniiseen Elliin jo Ruukin hevossairaalassa käydessään. Elli hoksasi iloisen ja reippaan ratsumiehen vasta Oulussa jatkosodan aikana. Vihille he menivät 1947 ja asettuivat asumaan Siikajoen Komppaniankujalle. Lapsia syntyi kaksi. Mauno ryhtyi kahden veljensä kanssa auto- ja työkonualan yrittäjäksi. Myöhemmin veljet myivät osuutensa Maunolle ja hän jatkoi alalla 40 vuotta.

Avustajaa tarvittaisiin

Tänä vuonna Mauno täyttää 89 ja Elli 86 vuotta. Iän mukana ovat vanhat vaivat pahentuneet ja uusiakin on tullut. Molemmat pääsevät huonosti liikkumaan; Mauno sanoo olevansa lähes jalaton ja melkein sokea. Jalat häneltä on vienyt neljännen ja viidennen nikaman välinen siirtymä, näkökyky on mennyt silmänpohjien rappeutuman vuoksi. Lisäksi Mauno on useamman kerran sairastunut syöpään, mutta on kaikista selvinnyt hyvän hoidon ja onnen avulla.

Diabetesta sairastavan ja huimauksesta kärsivän Ellin liikkumista haittaa vanha nilkkavamma, joka on vaihteeksi äitynyt pahaksi. Kipeän nilkan vuoksi hän käyttää rollaattoria, joka se

Elli ja Mauno Meriläinen. Elli oli Paavolan lottia.

vaihtuu keppiin, kunhan jalka tulee kuntoon. Meriläiset saavat kunnalta taksilippuja ja ateriat ruokapalvelusta. Maunolle on tuotu lukutelevisio. Muutakin tukea kotona asumiseen he saavat, mutta Mauno moittii, ettei kovin höylysti sitä ole annettu.

Toivoin, että olisimme saaneet kotiapua kaksi tuntia päivässä viitenä päivänä viikossa, mutta meille annettiin vain tunti viikossa. Kun on lähes sokea, olisi lisäsilmit eli avustaja tarpeen, hän jatkaa. Rollaattorin avulla liikkuva Elli kaipaa avustajaa nimenomaan silloin, kun täytyy lähteä lääkäriin tai sairaalaan. Tukivälinettä hän ei jaksakaan itse autoon nostaa. Lisäksi molemmat toivovat, että fysioterapeutti kävisi kotona, sillä he eivät enää jaksaa kuntoutukseen lähteä.

Muuten ollaan elämään tyytyväisiä. Nyt vanhuksia huolletaan ihan eri tavalla kuin ennen. Jos kunto pysyy tämmöisenä, kyllä me pystymme kotona elämään, Mauno myhäilee. Kuntoaan Meriläiset yrittävät pitää yllä liikkumalla mahdollisimman paljon. Mauno kävelee aina kun sää sallii ja tekee kyykkäilyliikkeitä, toisinaan jopa 90 yhdellä kertaa. Tehkääpä nuoremmat perässä!

Teksti ja kuva: Kirsi Junttila
Siikajokilaakso 25.2.2008

”Ei ole valittamista”

Sodasta on yhtä monta tarinaa kuin on kokijaa. Ruukissa asuva Oiva Heikkilä tuli kotiin jalkaan haavoittuneena sotasairaalan kautta, mutta ei saanut invaliditunnusta.

Maaliskuisen mahtipyryn jälkiä ei seuraavana päivänä enää näe Heikkilän Oivan rivitalo-asunnon edessä. Hän on jo aamuvarhaisella käynyt lenkillä ja luonut pihan puhtaaksi. Hyväkuntoinen ja nuorekas Oiva muistelee olevansa toiseksi vanhin Paavolan sotaveteraaneista, mutta ei häntä äkkiä uskoisi jo 87-vuotiaaksi. Ryhti pysyy suorana, askel vetreänä ja mieli virkeänä pitkien kävelylenkkien ja kotiaskareiden avulla. Oiva laittaa itse ruokansa ja pitää kodin siistinä. Ei ole avustajia näkynyt, mutta en ole pyytänytäkään. Apua en vielä tarvitse. Ei ole valittamista, kun ei ole nälkääkään, Oiva naurahtaa.

Pitkä marssi

Kesäkuussa 20 vuotta täyttänyt uunituore sotamies vietiin muiden mukana vuoden -42 alkaessa Karhumäkeen, joka oli juuri joulun alla vallattu takaisin. Kuolleita ja jäätyneitä vihollisia oli isoissa pinoissa kuin halkoja hautausta odottamassa, Oivalle kerrottiin. Matka jatkui Maaselän kautta lopulta keväällä Syvärin kaupunkiin. Sitten meille sanottiin, että nyt on pitkä marssi edessä. Toista sataa kilometriä käveltiin. Taivalta tehtiin 24-30 kilometriä yössä, ettei lentokoneista näe. Päivät nukuttiin, Oiva muistelee.

Syvärin seuduilla kului kolmatta vuotta välillä asemaa vaihtaen. Vihollinen yritti aika ajoin tulla linjoista läpi. Syksyllä jokivarret oli pahoja paikkoja. Yöllä vartiomiehen piti jokirannassa olla tarkkana. Kun rannat jäätyivät ja suppo rahisi, ei kuulunut vihollisen veneen rantaan tömähdystä, Oiva kertoo.

Nälkä tuli tutuksi

Neuvostoliiton suurhyökkäys pakotti suomalaiset perääntymään kiireesti. Oiva muistaa hyvin, miten kesällä -44 piti harppoa Suomea kohti pitkin metsiä ja nevoja että turve turskui. Syvärin yli pojat juoksivat virran painamaa kapulasiltaa pitkin samalla, kun vihollisen kuormastot

Oiva Heikkilä 27.3.2008. Kuva Kirsi Junttila.

jo olivat rantaan tulossa. Perääntymisvaiheen aikana nälästä tuli tuttu kaveri. Lämmintä ruokaa ei ollut, joten vanikan voimin oli kestävä. Lentokoneista pudotettiin leipää sovituille paikoille maastoon perääntyville sotilaille, mutta monesti annostaan hakemaan tullut komppania saikin kerätä varvikosta muruja - toiset olivat ehtineet ensin.

Kun komppania oli tullut Suomea kohti tarpeeksi, tuli käsky käydä vastaiskuun. Korkealla mäellä oleva vihollisen tankki piti tuhota, ja lopulta se onnistui. Ketterä sotilas oli hiipinyt lähelle ja heittänyt kasapanoksen sisään. Taistelun tuoksinassa Oiva sai jalkaansa kaksi osumaa. Hän kysyi päälliköltä, josko pääsisi jalkansa sidottamaan. ”Menkää, mutta tulkaa sitten takaisin”, kuului vastaus. En ole vielä mennyt, Oiva nauraa.

Invaliditeettia ei myönnetty

Oiva kotiutettiin lopulta Oulaisten sotasairaalaan marraskuussa 1944. Jalka säästy, sillä luoti ei ollut osunut luuhun. Jännekin jäi ehjäksi. Haavoittumisestaan huolimatta Oiva ei ole saanut invaliditunnusta. Onneksi jalka ei ole vaivannut. Välillä se oli kipeä, ja hän kävi Oulussa lääkärissä. Mutta professorismies katsoi, ettei haavoittuminen haittaa työn tekemistä, eikä myöntänyt invaliditeettiä. Myöhemmin hän olisi invaliditunnuksen saanut, mutta ei ole enää halunnut ruveta siihen rulljanssiin. Oivaa ei ole houkuttanut tarpeeksi eläkkeen pieni nousu.

Sisukasta ja yritteliästä miestä eivät puuttuvat jalkalihakset ole hidastaneet. Sodan jälkeen hän pitkään viljeli kotitilaansa, kunnes möi kaiken ja lähti perheineen Australiaan. Rautatehtaalla kului yhdeksän vuotta. Takaisin Suomeen toi huoli pojasta. Vaimo sanoi, että et kai sinä monta vuotta sodassa ollut halua, että oma poika joutuisi Vietnamiin sotimaan. Se pani ajattelemaan, parhaan nuoruutensa sodassa menettänyt Oiva sanoo.

Teksti ja kuva: Kirsi Junttila
Siikajokilaakso 31.3.2008

Kuivan maan mies soti merillä

Täysin soututaidoton maakrapukin voi joutua laivastoon, jos tuuri käy.

Maanviljelijän poika ja pellonreunalla kasvanut Erkki Kähkölä on itsekin ihmetellyt, miten päätyikin sota-aikana laivastoon. Vesistöjä kotikylällä Tuomiojalla oli 1940-luvulla yhtä paljon kuin nytkin: vettä on vain pelto-ojissa ja kaivoissa.

Kähkölä oli 1942 alokkaana Oulussa. Eräänä päivänä kasarmille käveli laivaston herroja valitsemaan täydennysmiehiä. Komppania komennettiin käytävälle seisomaan. Ohi kulkevat herrat nykäisivät sivuun, muistelee ylimatruusi. Pitkänhuiskea maalaistalon poika oli varmaankin tarpeeksi soveliaan olinen merisotaa käymään. Niin Kähkölä yhdessä 60 muun pohjalaispojan kanssa päätyi Helsinkiin Merikasarmille, jossa pojat ensimmäisenä talutettiin täisaunaan.

Alokaskoulutus piti aloittaa alusta, ihan sotilasarvoista ja arvomerkeistä lähtien. Aselajin muutosta seurasi jotain hyvääkin. Oulussa minulla oli omat kengät, kun kasarmilta ei löytynyt tarpeeksi suuria. Helsingissä sain hyvät kengät, mies naurahtaa. Mutta elämänmuutos oli suuri: En ollut ikinä ennen ollut edes soutuveneessä!

Merisairas merimies

Monien muiden Oulusta tulleiden kanssa Kähkölä joutui torpedovenelaivueeseen konemieheksi. Koulutus tehtävään annettiin Turussa, joka oli laivueen kotisatama. Ensimmäinen retki oli ikimuistoinen. Sen Kähkölän laivue teki Viron rannikolle venäläisten laivastoväylille. Tulin niin merikipeäksi, että luulin kuolevani siihen. Se oli kova tauti, mutta sitä ei tarvinnut toista kertaa sairastaa, mies muistelee.

Reissuja veneillä tehtiin joka yö, kun ilmat vain salli. Päivät piileskeltiin etukäteen mietityissä paikoissa. Kesän valoisat yöt olivat kuitenkin vaarallisia liikkujille. Vihollinen löysi venepartiot ja pakoon piti kiittää niin lujaa kuin pääsi, ja ytyä moottoreista löytyi. Torpedoveneet pääsivät ajamaan 52 solmua tunnissa. Lentokoneet oli pahimpia. Muuta ei tarvinnut pelätä kuin niitä. Osumasta räjähti bensatankki, eikä kukaan ehtinyt pelastua, Kähkölä kertoo. Hän selvisi sodasta haavoittumatta eikä kokenut edes vakavaa haaksirikkoa. Pidän laivastoon menoa pelastuksena. Siellä tarvitsi olla liikkeellä vain yöllä ja talvella korjattiin satamassa vehkeitä, ylimatruusi toteaa.

Rotiskolla reissuun

Viron retken jälkeen miehistö sai alleen vanhan, jo melkein loppuun palvelleen veneen. Paatti oli niin rotisko, että Kähkölää pelotti lähteä sillä uudelle reissulle. Tehtäväksi tuli laskea magneettimiinoja Koiviston edustalle, mutta yhtään miinaa eivät pojat paikoilleen saaneet. Laivastoväylien lähelle olikin ankkuroitu tukkilauttoja, ja niissä vahvoja piikkejä. Me jäätin siihen ja miinat piti pudottaa alas, että vene keveni ja päästiin irti, Kähkölä kertoo ainoasta sotavuosien haveristaan.

Miehen huono soututaito lopulta paljastui, kun eräs luutnantti pyysi kyytä Ravansaaresta Uuraan puolelle. Kähkölä pantiin soutamaan salmen yli, mutta eipä se oikein onnistunut. Aallokossa vesi roiskui niin, että upseerikin kastui. Nauraen tämä kysyi, että onko matruusi koskaan soutanut. Sanoin, että en ikkään, kotikylässä ei ole tähän aikaan kaivoissakaan vettä, Kähkölä virnistää.

Luutnantti lupasi järjestää kurssin kaikille soututaidottomille merimiehille.

Salli ja Erkki Kähkölä.

Saksalaisia vastaan

Rauta viimein tuli syyskuussa 1944. Vielä ennen siviiliin pääsyä torpedolaivue komennettiin Suursaaren edustalle ja Kähkölä joutui sodan kiivaimpaan taisteluunsa. Saksalaiset olivat tulossa Suursaarta valloittamaan. Me ajettiin sinne koko yö torpedoja, ja kyllä kai niitä saksalaisia upposi. Saksalaiset oli tarkempia ampumaan kuin venäläiset. Ne saivat meidän purkkiin monta reikää, mutta ihmisiin ei sattunut, Kähkölä muistaa.

Meritaistelu oli suomalaisten joukkojen ensimmäinen kosketus saksalaisiin, joten sen voi sanoa aloittaneen Lapin sodan, vaikka tapahtuikin etelässä. Kun merisodat oli käyty, oli aika palauttaa vene. Kähkölän alla oli viimeajat ollut venäläinen sotasaalisalus, joka tuli laittaa hyvään kuntoon ja viedä venäläisten vuokraamaan Porkkalaan. Se olikin jännä paikka. Lihava kone-mestari tuli tarkastamaan, ja kun oltiin koekierros tehty, se sanoi ”harasoo, harasoo”, hymähtää Kähkölä.

Kierros jäi Kähkölän viimeiseksi veneajeluksi. Kotiin päästyään hän tarttui auran kurkeen ja ryhtyi viljelemään kotitilaansa. Ruukissa muonituslottana toimineen Sallin hän talutti alttarille 1949. Eikä vesillä ole sodan jälkeen oltu kuin kerran, Raahen edustalla risteilemässä. Sain vesillä olostu laivastossa tarpeekseni. Ei meillä ole edes soutuvenettä, mies naureskelee.

Teksti ja kuva: Kirsi Junttila

Siikajokilaakso 27.4.2009, Kansallinen veteraanipäivä.

Hommailemalla kunto pysyy

Emmi Kulha.

Juntusranta oli sodan aikana tärkeä paikka. Väkeä siellä työskenteli satamäärin, joukossa lottia Emmi Kulha. Sotien aikana Suomussalmen Juntusrannassa oli suuri armeijan huoltokeskus, jonka kautta kulki kaikki tavara Uhtuan ja Kiestingin suunnalle. Keskuksessa oli muun muassa elintarvikkeiden keskusvarasto, vaatehuolto ja polttoainetarasto. Lisäksi sitä kautta sotilaat kuljivat lomille ja palasivat rintamalle.

Keskuksessa ei kuljettu kuin hollitallissa, vaan kaikilla oli oltava henkilötodistus. Läpi kulkevien sotilaidenkin paperit tarkastettiin huolella. Huoltokeskuksessa oli monta sataa työntekijää, sekä sotilaita että lottia. Hekin tarvitsivat huoltajansa. Sitä hommaa meni vuonna -41 tekemään silloin 20-vuotias Juntusrannan oma tyttö Emmi Kulha. Hän oli mukana muonittamassa ensimmäisiä itärajan taakse marssineita sotilaita. Myöhemmin työpaikaksi vakiintui lottakanttiini.

Tavallista työtä

Sotilaskanttiini oli auki aina, sillä tulevat ja menevät pojat syötettiin, saunotettiin ja heille annettiin puhtaat vaatteet. Lottakanttiinikin oli auki yötä päivää, sillä lottien työvuorot vaihtelivat illasta aamuun ja päinvastoin. Työ siellä oli Emmin mielestä ihan tavallista taloustyötä; ruoan laittamista ja paikkojen siistimistä. Se oli normaalia sen ajan työtä, Emmi kuittaa menneet.

Kanttiinityöhön vaihtelua sai välillä pesulassa, missä pestiin valtavat vuoret pyykkiä. Lika-vaatekasoja ei toki tarvinnut pyykkilaudan kanssa selvittää, vaan vaatteet heitettiin moottoreilla toimiviin koneisiin. Armeijassa ei tarvinnut ruokapulasta kärsiä. Sotilaiden vatsat pyrittiin pitämään täynnä, ja muonituskeskuksessa ruokaa oli sitä varten riittävästi. Sen sijaan siviilit potivat pulaa, ja Emmi muistaa kuinka alueella asuvat vaihtoivat voilla ja maidolla armeijalta leipää.

Koti paloi

Talvisodan aikana Emmi ja muu perhe oli evakossa Siikajoella. Evakkoonlähtö ihmisille ja kotieläimille tuli keskellä yötä aivan viime tipassa. Kyllä nuoren ihmisen elämä on kummallista. Vaikka ikkunat tärisi tykkipommituksessa, niin silti sitä ei osannut pelätä. Nyt pelottaa enemmän, kun ajattelee niitä tapahtumia, Emmi hymähtää.

Talvisodassa Juntusrannan kaikki rakennukset paloivat, samoin kävi Suomussalmen kirkonkylälle. Sieltä paloi kirkkokin alkuvuonna -40 tykistökeskityksessä. Koko kirkonkylän rakennuskannasta jäi jäljelle vain yksi koirankoppi. On se sellaista touhua ollut, sitä kukaan ei osaa ajatellakaan, joka ei ole kokenut eikä ole aavistusta mistään, Emmi muistelee sota-aikaa.

Puut liiteriin

Nuorena lottana Emmi on varmasti ollut reipas ja tokioton, sillä sellainen hän on vieläkin, yli 60 vuotta myöhemmin. Nivelkulumia lukuun ottamatta hän on hyvässä kunnossa ja hoitaa kotinsa aivan täysin itse. En ole ollut kunnalta enkä veteraaneilta mitään vailla. En tarvii mitään apua, kyllä pojat auttaa minkä tarviin, hän tokaisee. Viime syksynäkin Emmi vielä kärräsi liiterin täyteen puita ja lämmitti niillä taloa läpi talven. Talossa on myös sähkölämmitys, mutta pattereita ei ole tarvinnut pitää päällä vielä kertaakaan. Ja ulkosauna lämpenee säännöllisesti. Tykkään käyttää ulkosaunaa. Se on kotoisa ja siinä on hommaa, Emmi napauttaa.

Hän on sitä mieltä, että hommaa on tehtävä niin kauan kuin suinkin. Jos tekemättömäksi heittäytyy, alkaa ruostua kokonaan. Sodan jälkeen Emmi ei ole ollut mukana lottajärjestön toiminnassa. Hän on tietoinen jokavuotisista perinnekillan juhlista, mutta ei ole kokenut osallistumista tarpeelliseksi.

Tänä vuonna Lotta Svärd -piirin perinnekilta ja Raahen suojeluskunta viettävät 15-vuotisjuhliansa 8.6. yhdessä Oulun sotilaspoikien killan kanssa. Tilaisuus alkaa Raahen kirkossa vietettävällä jumalanpalveluksella ja kunniakäynnillä sankarihaudalla. Varsinaista juhlaa vietetään Raahen salissa, jonne saapuu tilaisuutta juhlistamaan Pohjan sotilasosittokunta.

Teksti ja kuva: Kirsi Junttila

Siikajokilaakso 2.6.2008

Mauno marssi läpi Lapin

Mauno Sipola.

Lapin sodassa oli pääasiassa vuosina 1924–25 syntyneitä nuoria poikia. Siksi sotaa on kutsuttu myös nimellä ”nuorukaisten sota”. Heidän joukossaan oli luohualainen Mauno Sipolakin. Jos ihan tarkkoja ollaan, puki Sipolan Mauno asepuvun päälleen 17-vuotiaana, joten marraskuussa 1925 syntynyt Mauno oli vielä siloposkinen poika alokaskoulutuksen alkaessa. Sotaan Mauno marssi vuoden 1944 puolella, hät` hätää 18 täyttäneenä.

Kannaksella Mauno muistelee olleensa vajaan puoli vuotta ennen haavoittumistaan. Suomalaiset olivat vihollisen suurhyökkäyksen alta perääntymässä kohti Viipuria, kun torjuntataistelussa 17.7. sirpaleet repivät Maunon jalkoja ja käsiä. Onneksi ei mennyt luuta poikki, Mauno muistelee hyvää tuuriaan. Sotasairaalaan Mauno lähetettiin kotiin toipumislomalle ja hankki- maan vähän enemmän lihaa luiden päälle.

Perääntymisvaiheessa kun ei ehditty paljon syömään, eikä sairaalaruokakaan kummoista ollut. Kun Mauno oli toipunut tarpeeksi, hänet katsottiin jälleen asekuuntoiseksi ja määrättiin Lappiin sotimaan. Nuori sotilas nosti repun selkäänsä ja lähti muiden mukana kävelemään Kemiin. Siellä Ajoksen satamassa sotilaat lastattiin rahtilaivaan ja vietiin Tornion Røyttään. Sitten vasta varsinainen marssi alkoi, matka Oulusta Kemiin ei ollut mitään sen rinnalla.

Lapin sota alkoi 15.9.1944 ja loppui 27.4.1945. Pohjoista kohti eteni kolme rintamaa; läntisin Tornionjokilaaksossa, Keski-Lapin rintama Ounasjokivartta Kilpisjärveä kohti ja kolmas Itä-Lapin läpi Petsamon kautta Norjaan. Suomalaiset sotajoukot etenivät läpi Länsi-Lapin niin nopeasti, että keittiöporukka ja muonavarat jäivät kauas jälkeen. Nälkä kalvoi poikia. Ei auttanut, Maunonkin oli pehmeät rasvanahkakintaat syötävä. Kyllähän se meni hienoksi, kun oli kävellessä aikaa jytystä, Mauno hymähtää.

Kovaa sotaa

Olihan se Lapissa sotiminen muutamanlaista, Mauno tokaisee. Niin oli. Alun perin suomalaiset ja saksalaiset sopivat Saksan joukkojen rauhanomaisesta vetäytymisestä Lapista ja vetäytymisen alkoikin suunnitelmien mukaan. Mutta neuvostoliittolaiset huomasivat rauhallisen tilanteen, ja heidän johtamansa Valvontakomissio painosti Suomea aloittamaan sotatoimet. Lapin sodasta tulikin katkera aseveljen välienselvittely. Vetäytyessään saksalaiset miinoittivat tienvarret, räjäyttivät sillat ja maantierummut ja polttivat taajamat. Saksalaisia kaatui noin 1000, suomalaisia yli 700. Vankeja otettiin puolin ja toisin.

Saksalaiset sieppasi muutamia luohualaisia vangiksi ja kävelytti mukanaan Osloon. Sieltä osa karkasi ja tuli Ruotsin läpi Suomeen, muut vietiin Saksaan, Mauno kertoo. Maunon joukkue- toveri, oman kylän mies Ottu, kaatui lappilaiseen navettaan. Syksykylmältä navettaan suojautuneet miehet jäivät loukkuun, kun saksalaiset tulivat. Osa pääsi navetasta ulos, osa ei.

Sodassa miinapoltilaita tuli paljon, sillä saksalaiset olivat tehokkaita miinoittajia. Haavoittuneita vietiin Ruotsiin Kiirunaan sairaalaan. Mauno muistaa, kuinka ruotsalaisia ambulansseja odotti jäätyneen Tenojoen rannalla. Muutenkin ruotsalaiset auttoivat. Heiltä tuli muun muassa ruokaa yhden divisioonan tarpeisiin. Ruotsalaisten ruokapaketissa oli purkitettua brasilialaista naudanlihaa. Oli se hyvää. Ja oikeaa kahviakin oli, Mauno myhäilee ja muistaa, kuinka hyvältä kahvi maistui korvikkeeseen verrattuna. Maunon sota loppui kolmen valtakunnan rajapyykille

Kilpisjärvelle. Saksalaiset oli saatu pois Suomen alueelta.

Maila välillä muistina

Kotona Luohualla odotti kotitila, jota viljelemään Mauno ryhtyi. Kaveriksi hän löytyi oman kylän meijeristä nuori ja sievä Maila. Pariskunta viettää tänä vuonna 50-vuotishääpäivää. Sodasta jäi Maunolle muistoksi 25 prosentin invaliditeetti. Sen kanssa hän on pärjännyt. Haavoittuminen ei ole asialle asti vaivannut, kun ei tullut luuvammoja, Mauno kuittaa. Hän saa normaalit veteraanien ja invaliditeettitason tuomat edut; ilmaisia lääkkeitä, kuntoutusta laitoksessa kaksi viikkoa vuodessa ja lisäksi tarvittaessa avokuntoutusta. Ateriapalvelusta tulee kotiin ruokaa.

Mauno olisi oikeutettu siivousapuunkin, mutta Maila ei ole vielä sitä halunnut ottaa. Mitä minä sitten tekisin, hän nauraa. Veteraanin toiveena kuitenkin on, että kunnon vääjäämättä huonontuessa pitäisi päästä useammin Taukokankaalle hoitoon. Kaikkien sotaveteraanien olisi saatava sairaalapaikka, kun on tarve, Sipolan väki toivoo. Haavoittumista enemmän Maunoa vaivaa kolmisenkymmentä vuotta sitten iskenyt psoriasis ja vähitellen puhjennut Alzheimerin tauti. Se syö muistia, mutta onneksi Maila muistaa. Kun toisella on muisti tallella ja toisella toimivat jalat, pysyy elämä järjestyksessä.

Teksti ja kuva: Kirsi Junttila
Siikajokilaakso 30.6.2008

Kivennavan hautausmaalla lehmän kanssa

Martti Junnila.

siirto Kannakselle.

Lypsyllä hautausmaalla

Nuoret sotamiehet saivat Kannaksella huonon vastaanoton. Vasta saapunut JR 11 joutui heti pommitukseen ja kärsi kovia tappioita. Martti pelastui, koska nuorta poikaa väsytti kovasti. Tuttu mies Halosen Toivo oli keittiöpossuna, ja minä luotin, että kyllä Toivolla aina minullekin on ruokaa ja nukuin vain. Lopulta menin ruokaa hakemaan, ja sillä aikaa teltaan tuli täysosuma. Kaikki meni, Martti muistelee.

Asemat perustettiin Kivennavan hautausmaalle. Poterot oli tehtävä, ja Martin kohdalle sattui

helposti kaivettava, mutta karmaiseva kohta. Siihen oli vasta haudattu lapsi. Arkun pää pilkisti poteroon, istuin sen päällä. Hautausmaalle eksyi hätäntynyt lehmäkin perät kaulassa ja utareet maitoa pullistellen. Pistin lehmän ristiin kiinni ja lypsin pakin täyteen maitoa. Kun pääsin poterolle, oli kuohu laskenut ja se olikin enää puolillaan, Martti nauraa.

Lehmä jäi rintamalinjalle vaeltelemaan, mutta paremmin kävi venäläisten jalkoihin jääneelle mummulle, joka ilmestyi piikkilanka-aidan taakse kädessään täysi maitoämpäri. Neuvoitiin kävelemään aivotvettä, kunnes pääsee yli. Mummo oli ollut laiturilla lehmiä lypsämässä, kun suomalaiset siviilit oli evakuoitu. Hän oli hädissään kysellyt venäläisiltä, että minnekä nyt joutuu. Suomea osaava venäläissotilas oli kysynyt, että missäs olit viimeksi. ”Loimaallahan mie”, oli mummo vastannut ja venäläinen oli tokaissut ”no, mene nytkin Loimaalle”, Martti kertoo.

Verta saappaaseen

Kivennavalta tuli miehille äkkillähtö motin alta. Yhden yön aikana suomalaiset tulivat 40 kilometriä juosten ja välillä vihollista viivytettiin. Sitten olivat vuorossa muut tuliset paikat, kuten Kuuterselkä ja lopulta Ihantala. JR 11 oli surkia, kun sillä ei ollut omaa rintamaloikkaa. Joutui aina sinne missä tarvittiin, oltiin tavallaan iskupataljoona, Martti sanoo.

Heinijoella kranaattisirpaleet repivät Martin reidet. Verenvuoto oli kova, saapastakin piti tyhjentää monta kertaa. Seuraavat muistikuvat ovat Hämeenlinnan sotasairaalarista. Herättyään Martti näki vain sinistä taivasta. Luulin, että nyt on taivaassa. Mutta sitten katsoin käsiä, ja ajattelin, etten voi olla taivaassa näin paskasilla käsillä, hän naurahtaa.

Koska sirpaleet eivät rikkoneet luita, palautettiin Martti jalat siteissä miespulasta kärsivälle rintamalle. Aselevon jälkeen oli edessä vielä nuorten miesten voimin käyty Lapin sota. Ensimmäisen Lapin-taistelunsa Martti kävi heti Torniossa. Tornionjokilaaksossa sodan ja rauhan vastakohtaisuus näkyi suorastaan irvokkaana. Lokakuun alkupuolella Torniossa satoi räntää ja me taisteltiin. Ruotsin puolelta näkyi terassi, siinä oli värivalot ja siellä tanssittiin, Martti puuskahtaa.

Aktiivinen vaikuttaja

Haavoittuminen toi Martille 15 prosentin invaliditeetin. Hän on myöhemmin yrittänyt saada invaliditeettiasteeseen korotusta, mutta valtionkonttori ei ole siihen suostunut. Mies kun vanhenee, niin vaivat nuortuu, Martti hymähtää. Muuten hyväkuntoinen ja aikaansaava mies toimii edelleen aktiivisesti Paavolan sotaveteraaneissa ja Ruukin sotainvalideissa. Hän on veteraanijärjestön hallituksen jäsen ja invalidien puheenjohtaja. Tarmoa riittää vielä toistenkin auttamiseen.

Vastikään hän muistutti kansanedustaja Inkeri Kerolaa pienituloisten veteraanien asioista. Joillakin veteraaneilla on eläke ja elinkorko niin pieni, ettei edes veroa peritä. Minä kyllä pärjään näillä tuloilla, mutta haluaisin pienituloisten puolesta, että eläkettä nostettaisiin, Martti painottaa.

Nykykypöiden on pidettävä huolta, etteivät lupaukset suuren työn tehneiden veteraanien turvasta vanhuudesta jää vain kauniiksi juhlapuheiksi.

Teksti ja kuva: Kirsi Junttila
Siikajokilaakso 1.9.2008

Vihollinen yritti, vaan ei osunut

Sulo Kauttio.

hakkaamaan.

Vihollinen varoitti

Jatkosota oli jo alkanut, kun 1922 syntyneille tuli kutsunnat. Silloin kävi iällään velmuillut Sulo oikaisemassa syntymävuotensa kohdalleen. Vuoden kuluttua tuli oman ikäluokan vuoro. Parin kuukauden armeijan jälkeen 1942 pojat vietiin Karhumäkeen ja sieltä täydennysmiehiksi rintamalle.

Sodassa Sulo koki monta vähältä piti -tilannetta. Ensimmäinen oli Hiisjärvellä asemasotavaiheessa. Hän porisi vartiokaverinsa kanssa, kun vihollisen konekiväärisarja pyyhkäisi poskeen naarmun. Ei isommasti osunut. Antoi vain merkin, että varo vähäsen, Sulo vähättelee.

Toisen kerran liippaisi läheltä vihollisen suurhyökkäyksen aikana kesäkuussa 1944, kun miehet perääntyivät Maaselästä. Matkaa tehtiin metsien läpi pari vuorokautta nukkumatta. Määränpäässä neljän tien risteyksessä oli omia tie tungokseen asti täynnä. Sulo sai tehtäväkseen viedä saapuneita hevosia asemapaikan talliin. Hän jäi sinne nukkumaan, kun ei ollut vähään aikaan ehtinyt. Sillä aikaa alkoi tykkkituli. Oli kova keskitys. Se oli kuin yhtä kallion vyörytystä, yksittäistä laukausta ei erottanut, Sulo kuvailee. Aamulla palattuaan hän ei löytänyt omasta komppaniastaan ketään elossa olevaa. Tykistökeskityksessä oli kuollut noin 80 miestä.

Osumia lähelle

Kolmannen kerran noutaja muistutti itsestään Loimolassa. Oli paikkojen paikka se Loimola, Sulo huokaa. Sulo oli siirretty jääkärijoukkueeseen, joka oli asemassa keskellä nevaa harjanteella. Miehet makasivat sateessa kalliolla nukkumatta kolme vuorokautta. Ruokana oli puoliraakaa papusoppaa, jota kutsuttiin rapnellisopaksi, koska vessariulla kävi syönnin jälkeen kova ropina.

Sulon jalassa alkoi vetää pahasti suonta, ja hän lähti lääkärille Loimolan kylälle. Palatessaan hän jäi syömään komeita viinimarjoja, ja oli tapattaa itsensä maataistelukoneiden hyökkäyksessä. Minä menin poteroon, mutta siinä oli iso terävä kivi, joka painoi mahaan. Vaihdoin toiseen, syvempään. Samassa ensimmäiseen tuli täysosuma, Sulo kertoo tapahtumia.

Neljäs kerta oli saunareissulla. Sulo oli pessyt vaatteitaan saunarannassa ja levitteli niitä kuivumaan. Kavereista yksi meni uimaan ja toiset istuivat lauteilla, kun rantaveteen lensi kranaatti. Onneksi oli syvästi vettä, niin sirpaleita ei tullut. Mutta vesitorni oli korkea, Sulo hymähtää. Viimein sitten tuli rauha. Oli kuin olisi toinen maailma auennut, Sulo kuvaa helpotuksen tunnetta.

Lapset auttavat

Omassa paritalonpuolikkaassaan Paavolassa asuva Sulo on täyttänyt vastikään 85 vuotta. Vaivoja ovat vuodet mukanaan tuoneet. Sulo on sairastanut kauan diabetesta ja se on huonontanut näkökykyä. Aivohalvauskin iski, mutta siitä mies on toipunut hyvin. Liikkeelle hän pääsee rollaattorin avulla. Tasapaino vain toisinaan heittää. Saamaansa apuun veteraani on tyytyväinen. Hän käy vanhusten päivätoiminnassa aina keskiviikkoisin saunomassa, syömässä ja tapaamassa tuttuja. Kyyti on ovelta ovelle, mistä Sulo on iloinen.

Kotona käy myös kotisairaanhoidaja jakamassa lääkkeitä. Samalla hoituvat reseptien uusimiset ja terveyden tarkkailu. Kotisairaanhoido toimii kyllä erittäin hyvin, Rovaniemeltä usein Paavolassa käyvä tytär Aili Ekonoja kiittää. Siivousapuakin Sulo saa, mutta ateriapalvelua ja muuta kotihoitoa hän ei ole vielä halunnut ottaa vastaan. Kotiapua on ollut tarpeeksi. Lapsista on paljon apua. Pääasiassahan vanhin tytär käy auttamassa, Sulo perustelee. Isäänsä Ekonoja kehottaa harkitsemaan kunnan tarjoaman kotiavun vastaanottamista. Sen turvin voi asua pitkään kotona.

Teksti ja kuva: Kirsi Junttila
Siikajokilaakso 1.12.2008

Veteraaniyhdistys ei veljeä jätä

Sekä Kalevi että Mirjam Roppola osallistuivat sotatoimiin. Mirjamilla on rintamapalvelutunnus. Vuonna 1944 maavoimien koulutusjoukoissa 18-vuotiaana ollut Kalevi oli mukana Rukajärven huoltotien maisemissa partisaanijahdissa ja Porkkalan evakuoinnissa.

Veteraanien toiminta on ollut virkeää läpi vuosikymmenten.

Sotien jälkeisinä vuosikymmeninä yleinen ilmapiiri ei antanut tilaa veteraanien yhteiselle toiminnalle. Ensimmäinen valtakunnallinen veteraanien järjestö, Rintamamiesten Asuntoliitto, perustettiin yli 10 vuotta sodan jälkeen. Suomen Sotaveteraaniliitoksi se muuttui 1964.

Pohjois-Suomen viimeisimpinä perustettujen joukossa on 15 veteraanin voimin 1966 aloittanut Paavolan Sotaveteraanit ry. Saman vuoden lopussa oli jäseniä jo 260. Luultavasti ei ollut tarpeeksi voimakasta vetäjää ennen. Ja kunta oli vahvasti kaksijakoinen, yhdistyksen entinen pitkäaikainen sihteeri ja entinen varapuheenjohtaja Kalevi Roppola muistelee.

Yhdistys perustettiin pitämään yllä sodan aikana syntynyttä aseveljeyttä sekä maanpuolustustahtoa. Tärkeä konkreettinen tehtävä oli veteraaneista ja heidän perheistään huolehtiminen. Varsinkin huonommin toimeen tuleville yhdistys hankki joulupaketteja ja kunnosti asuntoja talkoilla.

Alkuaikoina jäsenet kokoontuivat toistensa kodeissa. Koska aina 1970-luvulle saakka yleinen ilmapiiri oli veteraanien vastainen, oli yhdistys ensiarvoisen tärkeä henkireikä. Miehet pystyivät purkamaan sodan kauhuja toistensa

kanssa. Missä kaksi veteraania kohtasi, siellä oltiin juoksuhaudoissa ja kaukopartioitehtävissä. Se oli terapiaa.

Asuntoja ja matrikkeli

Toimeen tartuttuaan paavolalaiset ovat olleet ahkeria. Varsinkin 1970-luvulla tapahtui paljon. Silloin muun muassa rakennettiin 20 asunnon Veteraanitalo ja perustettiin naisjaosto. Yhdistys järjesti 10-vuotisjuhlat ja jakoi ansiomerkkejä. Puheenjohtajat ovat olleet tarmokkaita ja aikaansa seuraavia. Esimerkiksi Veteraanitaloa ei ole joka kunnassa, Roppola kiittää.

Myös paavolalaiset veteraanit olivat marssimassa Helsingissä rintamaeläkkeen puolesta 1969 ja lisätujen puolesta 1975. Silloin lopulta uskalsivat kansanedustajat lähteä ajamaan veteraanien asioita, Roppola kertoo. Rintamasotilasasetus tuli voimaan 1970, laki rintamasotilaseläkkeistä 1971 ja veteraanikuntoutus käynnistyi 1977. Siitä kuntoutus on kehittynyt paljon, mutta Roppola painottaa, ettei sitä vieläkään saa riittävästi.

Veteraanit tekivät 1991 retken Uhtualle vanhoille taistelupaikoille. Retken jälkeen yhdistys pystytti sotaan lähdön muistokiven Ruukkiin, josta oli noustu junaan ja lähdetty sotiin. Kesällä 2005 kiveen kiinnitettiin vielä sodasta palanneiden muistolaatta.

Tärkeä etappi on 1994 ilmestynyt veteraanimatrikkeli, jossa ovat mukana Paavolan Sotaveteraanien lisäksi Ruukin Sotainvalidit, Revonlahden Rintamamiehet ja Paavolan seudun karjalaiset.

Saavutus on myös yhdessä sotainvalidien ja kunnan kanssa rakennettu Paavolatalo, missä on 10 asuntoa ja kunnan hoitopalveluja. Paavolatalo on osoittautunut hyväksi ja tarpeelliseksi. Sitä olisi jo aika laajentaa ja kehittää - hoivaosasto olisi saatava, Roppola vihjaa.

Veteraanien uusin yhteishengen näyttö on Paavolan Sotaveteraanipuisto, joka vihittiin käyttöön yhdistyksen 40-vuotisjuhlassa. Siinä on aidon Salpa-panssariestein mukaisesti järeät kivet kohti itää, välissä ”ei kenenkään -maa” ja vastapäätä kaksi minikukkulaa. Ne symboloivat Paavolan pataljoonan taistelupaikkoja Muna- ja KisKis-kukkulaa Kannaksella ja Uhtualla. Monumenttiin on myös kiinnitetty kiitoslaatta lotille.

Perinneyhdistys nyt apuna

Paavolan sotaveteraanit kokoontuvat edelleen joka toinen viikko, järjestävät retkiä ja juhlia. Uhtuan matkalla perustettu Veteraanikuoro eli nykyinen Perinnekuoro esiintyy veteraanin siunaustilaisuudessa ja muulloinkin ahkerasti. Kuorossa on vielä mukana tammenlehväjäseniäkin.

Yhdistyksen tammenlehväjäsenet edustavat ja laskevat seppeleen aseveljiensä hautajaisissa. Muihin tehtäviin tueksi on tullut kannatusjäsenten perustama Perinneyhdistys. Perinneyhdistys hoitaa nyt käytännön hommat, hallituksen vanhat veteraanit seuraavat asioita, Roppola selventää.

Perinneyhdistyksellä on toinenkin tärkeä rooli: se vie tuleville polville tietoa Suomen sodista ja veteraanien työstä sekä pitää maanpuolustustahdon lippua korkealla. Tekeviä käsiä veteraanijärjestö tarvitsee toisen matrikkelin kokoamiseen. Ensimmäiseen jäi Roppolan mukaan jonkin verran virheitä ja puutteita, jotka halutaan korjata. Ensi vuonna se pitäisi saada tehtyä, jos tehdään, Roppola toteaa. Yhdistyksen jäsenmäärä on nyt 338, joista tunnuksen saaneita miehiä yli 30 ja naisia noin 20, muut ovat kannatusjäseniä. Puheenjohtajana toimii Tauno Matela ja sihteerinä Aino Kannisto.

Sotaveteraaneja ovat rintamaveteraanitunnuksen saaneet miehet, rintamapalvelutunnuksen saaneet naiset sekä ne miehet, joilla rintamatunnusta ei ole, mutta on kutsuttu asevelvollisuuslain nojalla armeijapalvelukseen sota-aikana. Tunnuksen saaneille kuuluu tammenlehvämerkki ja kaikki sotaperäiset etuudet. Kunnat myöntävät etuuksia tunnuksen saaneille. Tunnusta vaille jääneet saavat kuntoutusedun, mutta eivät saa eläkkeessä rintamalisää, eikä heille kuulu hammashoidon avustukset eikä apteekkietu.

Teksti ja kuva Kirsi Junttila
Siikajokilaakso 30.12.2008

Rintamalotat kertovat

Kenttäsairaala oli monta kertaa vaarassa: Linnea Heiskarin kokemuksia

Ruukissa käytännössä kaikki Sahanperän työt kuuluivat pikkulottiin, kuten muidenkin kylien työt. Lottapuvut teimme itse. Leirejä pidettiin mm. Siikajoella ja Tavossa telttaleiri, jossa oli erilaisia kilpailujakin. 18-vuotiaana minulle osoitettiin muonitustehtävä Limingassa, jossa oli armeijan koulutuspaikka. Sitä varten mentiin ensin junalla Ouluun. Yllätys oli kuitenkin, että minut määrättiin siellä kenttäsairaalaatyöhön.

Kurkijärven B-kenttäsairaalaan ensin

Niinpä sinne määrätty lottaporukka matkusti Pudasjärvelle, jossa Kurkijärvellä oli B-kenttäsairaala. B-sairaala oli yleensä 20-30 km rintaman takana ja A-sairaala lähellä rintamaa. Ne haavoittuneet tai sairaat, jotka pystyttiin kuljettamaan, tuotiin B-sairaalaan ja siitä sitten Kuusamon tai Oulun sairaalaan loppuhoitoa varten. Potilaita oli jonkin verran ja siellä näin ensimmäistä kertaa yhden sodassa kaatuneen. Paikka oli lähellä Kuusamon kirkonkylää ison joen varressa. Sieltä jäi erityisesti mieleen valtavat katon korkuiset pyykkikasat, jotka pestiin käsin. Kerttu Sirviö pesi niitä toisen naisen kanssa ja ihmeteltiin, miten ne oikein saa pestyä. Se kuitenkin onnistui ja oli todella iso urakka. Myöhemmin käytössä oli onneksi isoja pesukoneita.

Sen jälkeen olimme vähän aikaa rajavartioston kohdalla Kiimasvaarassa ja edelleen Tuhkassa pitemmän aikaa. Tuhkalan iso kenttäsairaala oli Paanajärven rannalla ja käsitti monta parakkia. Täältä jäi mieleen yksi viihdytyskiertue, jossa esiintyivät kanteleensoittaja Aapo Similä ja elokuvanäyttelijä Aku Korhonen. Näiltä otimme tietysti nimikirjoitukset talteen.

Kananainen ja Sohjana olivat vaarallisempia paikkoja

Seuraava siirtopaikka oli Kananainen. Siellä oli poteroita ja korsuja joen rannassa. Näimme

Pikkulotat 1939 Ruukin nuorisoseuran pihalla. Linnea Heiskari alhaalla oikealla. Johtajista takana oikealla Elsa Hentilä.

myös lentokoneita ja vihollisia joen toisella puolella. He myös ampuivat suoraan kohti, joten oli ihme, ettei meihin osunut. Kun olimme yötä korsussa, hiiret juoksivat katossa ja ympärillä, mutta niihin tottui. Kananaississa olon aikaan oli "Marskin" 75-vuotispäivä. Sitä juhlittiin niin, että herrat juhlivat ihan tosissaan, mutta meille muille annettiin vain normaalia parempi päiväannos ja piti myös nauttia kupista pieni tilkka viinaa syntymäpäivän kunniaksi. Kananaississa oli kiirettä, potilaita paljon ja yötkin olivat välillä työaikaa.

Potilaita varten busseja oli muutettu sairasautoiksi, joissa oli kerrospaareja ja myös kuorma-auton lavalla ja hevoskyydillä haavoittuneita kuljetettiin. Pahimmissa paikoissa ei auttanut muu, kuin kantaa paareilla. Tiet olivat erittäin huonokuntoisia varsinkin keväällä. Nykyihmisen on vaikea kuvitella niitä olosuhteita, joissa työskenneltiin ja kun tuli haavoittuneiden kuljetus, siinä oli verisiä ja ruhjoutuneita miehiä, oli itkua ja osa nuoremmista haavoittuneista oli vähän sekaisin. Kaikki tuntui kuitenkin siltä, kuin olisi oltu yhtä perhettä hoitajien ja potilaiden kanssa.

Sohjana oli seuraava sairaalan sijoituspaikka. Kempeleläinen lotta Aulikki Tuohino kuoli, kun pommituksessa yksi pommi osui 1. parakin nurkkaan. Joku sotilaskin haavoittui. Olin silloin kahden viikon lomalla, joten en kokenut tuota tapahtumaa. Venäläississit hyökkäsivät kuitenkin kerran Sohjanajoen rannalle ja ampuivat kovasti sairaalaa. Ropina vain kuului, kun luodit osuivat rakennukseen. Sairaita vietiin harjun taa turvaan, sillä sairaala oli törmän päällä. Huonokuntoiset piti jättää sisälle. Pelkoa ei tuntunut, mutta hysteeristä naurua lotilla oli luotien rapistessa. Pahin paikka oli keväällä vapun tienoilla.

Muistiin ei ole jäänyt ketä Paavolan pitäjistä oli missäkin toimipaikassa, koska porukka vaihtui välillä. Kuitenkin samoissa paikoissa olivat ainakin Lehtomaan kolme tyttöä, Pääntalon Tyne ja Linnea, Kerttu Sirviö, Nokkoudenmäki sekä Lehtiniemen Tellervo. Kerttu ja minä olimme alkuaan Pudasjärvellä kootusta porukasta ainoat, jotka olivat Soljanaan asti mukana. Muut tulivat mukaan myöhemmin väliltä.

Juntusrannan kautta Oulun sotasairaalaan

Sohjanasta meidät siirrettiin Uhtualle Juntusrantaan. Sairaala oli koululla. Siellä käytiin taistelut, mutta minä en ollut siellä kauan, vaan pääsin siviiliin. Osa lotista jatkoi eteenpäin. Siviilissä menin SPR:n apuhoitajakurssille, jonka jälkeen palvelin Oulun sotasairaalaan. Se toimi nykyisessä diakonissalaitoksessa ja sen vieressä sijaitsevassa teollisuuskoulussa. Minun osastollani oli 74 potilasta, jotka olivat silloin etupäässä saksalaisia.

Lapin sodan olin huoltamassa lapsia, vanhuksia ja muitakin aikuisia, kun heitä kuljetettiin Etelä-Suomeen evakkoon. Huoltopaikkana oli juna, jossa olin Oulun ja Kokkolan tai Ylivieskan välillä. Työ oli jaettu lotille niin, että palattiin aina kohtuullisen matkan päästä takaisin. Lapin sodan jälkeen siirryin Helsinkiin kolmen kuukauden komennukselle Mehiläiseen. Siellä oli potilaana tunnettuja kansalaisiakin, mm. Risto Ryti vaimoineen ja ministeri Haxel, joka oli ollut neuvotteluissa Moskovassa ja sairastunut siellä pahasti. Minä toimin Mehiläisessä koko ajan "yökkönä". Sairaanhoitajia oli vielä paljon armeijan palveluksessa, joten sinnekin piti saada avuksi kaksi apusisarta.

Teksti: Jouko Koivu

Pikkulotasta lotaksi ja Revonlahdelta Syvärille

Elli Keskitalo o.s. Laurila Revonlahdella 11.11.2009. Kuva Jouko Koivu.

Elli Keskitalo liittyi pikkulottiin jo kansakoulussa ollessaan. Lotta-Svärdin osasto oli perustettu Revonlahdelle 1928. Se aika on jäänyt mieluisana mieleen ja muistan, kuinka äiti teetti lottapuvun. Välillä pääsimme koulun jälkeen tekemään tärkeää työtä ja harjoittelemaan tärkeitä taitoja, kuten ensiapuharjoituksissa opettajan johdolla harsokääreitä. Sellaisina päivinä lottapuku sai olla koko ajan päällä. Askareita tehdessä laulettiin isänmaallisia lauluja. En ihan muista, miten suuri osa koululaisista oli pikkulotissa, mutta useimmat. Pikkulotat avustivat lottia muonituksessa ja ilmavalvonnassa.

Revonlahti oli sota-aikana erityinen paikka

Siellä oli Pöyryn voimalaitos, jota ympäröi piikkilanka-aita ja jota vartioitiin. Myös puhelinkeskusta vartioitiin monen vuoden ajan. Lotat hoitivat vartijoiden muonituksen. Suojeluskuntalaisilla oli monenlaista toimintaa, joissa lotat

olivat apuna muonituksessa ja järjestelyissä.

Sota-aikana Revonlahden lotat valmistivat joka joulukuulle jokaiselle revonlahdiselle sotilalle joulupaketin. Pakettien teko alkoi villojen karstaamisella ja kehräämisellä ennen kuin päästiin kutomaan mm. kypärän aluksia, polvisuojia ja sukia. Aina niitä tehtäessä juteltiin, vieläköhän näitä ensi joulukuksi joudutaan lähettämään. Sota kesti pitkään, joten lottien täytyi pitää kunnostaan huolta. Elli muistelee, että hiihimme välillä viiden kilon jauhosakki selässä.

Talvisodan aikaan olin lottatyössä Revonlahdella, mutta vain kesäaikana. Maamieskoululla oli hevostalleja hoidettavaksi tuotuja hevosia varten. Töissä oli nostoväkeä. Näiden hoitajien muonitus oli lottien tehtävänä. Tämän tehtävän aikana ei mitään hälyttävää näkynyt.

Ilmavalvontaa Siikajoella ja Revonlahdella

Talvisodan aikaan lotat hoitivat ilmavalvonnan sekä Siikajoella että Revonlahden kirkon tapulissa. Minä olin Siikajoella ja kortteeripaikkana oli alkuun pappila, sitten Väriin talo. Meitä oli kuusi lottaa, joista vartiossa oli aina kaksi kerrallaan kolmen tunnin vuoroissa. Suojeluskuntalotat huolehtivat meidän muonituksestamme ja puhelinkeskusta hoitivat toiset. Tapulin piti myös olla pimennettynä yöaikaan, jolloin tuntui hankalalta kiivetä portaita pitkin ylös ja tulla alas. Hauska yksityiskohta on, että pappilassa ollut ylioppilaslakkia pidimme välillä päässä.

Suntio oli myös ylhäällä usein kaverina ja meillä oli kirves siltä varalta, että desantti sattuisi tulemaan. Kerran olin yksin, kun suntio lähti hakemaan jotakin kauempaa, mutta sillä välin rupe- si kuulumaan ääntä portaista. Sen verran jännitystä oli, että otin kirveen käteen ja valmistauduin iskemään, jos desantti ilmaantuu portaiden yläpäähän. Se oli kuitenkin suntion poika, joka tuli hakemaan öljykanisteria. Ampumarajoituksia olisi ollut tarjolla, mutta en ollut niissä mukana.

Puhelin oli tapulissa hälytyksiä varten. En joutunut tekemään kertaakaan ilmoitusta lentokoneista, mutta joku porukka oli varalta hälyttänyt kerran, kun aurinko oli pilkistänyt sopivasti pilven raosta ja olivat luulleet, että lentokone tulee.

Revonlahden pommitus

Tehtäviini kuului myös auttaa vartiointityössä Pöyryn voimalaitoksella. Lotat huolehtivat

muonituksessa. Sinne oli tehty piikkilankaesteitä mahdollisten tihutöiden varalta ja helpottamaan vartiointia. Yläkerta oli suojeluskunnan vartioporukan käytössä, mutta alakerrassa asui Karin väki. Vartijoita oli Siikajoeltakin. Kerran oli tapahtua onnettomuus, kun eräs mies puhdisti kivääriä yläkerrassa piippu lattiaa vasten. Aseessa ollut panos laukesi, jolloin luoti meni lattian läpi alakertaan ja ihan asukkaan päin vierestä.

Pöyryllä piti olla sota-aikana pimennys. Kun mitään ei tapahtunut, määräystä ei ihan tarkkaan noudatettu lopulta, vaan alueellakin paloi joku valopylväs. Eräänä lauantai-iltana talvella 1944 kuului lentokoneiden jyrinää. Ilma oli sumuinen, joten niitä ei näkynyt, mutta tuli kiire sammuttaa pylväistä valot. Minulla on myös henkilökohtainen muisto Revonlahden pommituksesta. Kuului lentokoneen ääni, jolloin isä sanoi, että pitää sammuttaa ulkovalot. Äiti oli lypsämässä lehmiä. Kun pommit putosivat, lehmät olivat hyppineet navetassa. Tuntui, että koko maailma roihusi. Palopommit putosivat pellolle, vaikka roihut olivat sähköpylvään korkuisia, kukaan ei loukkaantunut ja tuli sammui aikanaan.

Kovia jysähdyksiä tuntui pommiin tullessa maahan, ikkunat tärisivät, mutta voimalaitokseen ei osunut. Palopommeja paloi Pellikan lähellä ja metsässä. Pommit menivät muutaman sadan metrin päähän voimalaitoksesta. Tielle tuli monttu ja yksi puhelinpylväs katkesi, mutta muita vahinkoja ei tullut. Loput pommit pudotettiin Varjakassa meren jäälle. Sunnuntaina etsimme suutareiksi jääneitä pommeja ja pommiin kappaleita. Raahesta tulleet pioneerit purkivat suutarit. Tien monttuun piti ajaa monta kuormaa maata. Pommiin kappaleita otti moni talteen ja isäkin tutki pommin päätä, saisiko siitä tehtyä vaikka lampun kuupan.

Pöyryllä oli Oulusta evakoita Saarisella. Pöyryllä oli puhelin, jonka soitot kirjattiin tarkoin ylös. Eräs evakko tuli kerran soittamaan kotiinsa. Hänet pidätettiin ja kuulusteltiin. Kun kysyttiin, mihin soitit, hän vastasi vain, että kotiin. Asia jäi siihen ja hän sai mennä pois. Pelkona oli, että joku soittaisi desanttien ystäville.

Syvärille

Rintamalle päin jouduin yllättäen Aune Puromäen (os. Kurolan) tilalle Vosnesenjaan Peiston kanavan äärelle. Paikka tunnetaan myös nimellä Syvärinniska. Olin silloin jo kaksikymmenvuotias. Lähtö ei tuntunut ollenkaan hirvittävältä, vaan oli ihan mielenkiintoista lähteä. Juhannus oli silloin pian käsillä. Oli asemasodan aikaa, mutta juhannukselta alkoivat taistelut. Tämän seudun tutuista ihmisistä näin vain Lauri Nygårdin ja Hannes Niemelän.

Täällä Äänislinnan rannalla meillä muutaman lotan porukalla oli tehtävänä sotilaiden muonitus paikassa, jonne tuotiin aina kerrallaan 200 sotilasta lepäämään. Ruokaa keitettiin ulkona ja teltassa nukuttiin. Yöllä ammuttiin aina kovasti, mutta saimme silti nukkua melko hyvin. Keitimme perunasoppaa, johon käytettiin sekaisin kuivaperunaa ja lotinaa (kastiketta). Se maistui hyvälle ja ruokaa oli riittävästi. Toisin oli etulinjan oloissa. Täällä ei myöskään varsinaisesti pelottanut, kun olimme vähän kauempana etulinjasta.

Juhannuksen jälkeen 1944 eli sodan lopulla illalla tuli kiire, kun olimme vettä hakemassa. Tykit alkoivat jylistä. Piti lähteä Äänislinnaa jalan, joten tavarat jäivät suurelta osin sinne. Ammusauton lavallakin menimme osan matkaa. Siinä vähän jännitti ja lisäksi väsynyt kuljettaja oli vähällä nukkua rattiin. Jos olisi tullut joku osuma tai muu vahinko, niin koko lasti olisi voinut räjähtää. Syvärin sillan luona meni kerran lottia ja sotilaita venäläisten pommiin osuessa siltaan. Silta oli suomalaisten tekemä ja tarkoitus oli räjäyttää se, jos joudutaan perääntymään, mutta sen tuhosivatkin venäläiset.

Junan odottelu suomen puolella oli oma kokemuksensa. Kukaan ei päästänyt sisälle, vaan junaan pääsyä odotettiin taivasalla nukkuen.

Äänisellä olin siis niin kauan, kun rintamalta lähdettiin pois muutenkin. Kotiin oli tullut jotakin huhuja Syväriltä, etten ole selvinnyt sieltä. Kun minun luultiin kuolleen, olikin suuri yllätys kotiin tullessa, kun olin hengissä. Kaikki porukkani lotat selvisivät Ääniseltä hengissä. Kerran olen käynyt katsomassa sitä seutua, mutta kovin paljon se ei ole muuttunut niistä ajoista. Kotiin palatessa meidän ei annettu yöpyä taloissa sisällä täiden vuoksi. Kotona pääsi kunnolla saunaan ja täitä oli tosiaan paljon, mutta pian ne sitten hävisivät kotona.

Revonlahden Lotta-Svärd säilyy muistona kahvikupissa. Kuva: Jorma Kukkonen.

perunan nostossa ja muussa työssä. Kun kuokimme perunaa, hän sanoi, että kyllä olemme tyhmiä, kun tuollaista teette. Kun pääsen kotiin, lähetän teille paljon omenoita.

Syväriellä oli apuna inkeriläistyttö. Tämä opetti minulle Katjusa-laulun. Pellikan vanki kuuli minun laulavan sitä joskus, joten hän halusi sitten yhtenä, että laulaisin laulua. Kun sota loppui, Lotta-Svärd -järjestö määrättiin rauhan teon yhteydessä lakkautettavaksi. Sen lopettaminen tuntui pahalta, koska eihän me mitään pahantekijöitä oltu, ei lietsottu sotaa, vaan oltiin isänmaan asialla. Paha mieli niistä ankarista määräyksistä tuli ja niin paljon miehiä oli kuollut. Tuntui kuitenkin siltä, ettei uhrien anto ollut turhaa, kun vapaus säilyi. Elli muistelee, kuinka lottia pidettiin huonoina ihmisinä. Tietysti joka porukkaan mahtuu kaikenlaisia ihmisiä, joten lottiinkin, mutta mitään ei saa yleistää jonkun tapauksen nojalla. Lotat olivat oikeassa työssä niissä tehtävissä, joissa heidän apuaan tarvittiin.

Olen tyytyväinen, että minulla oli terveyttä ja voimia olla lottana ja sain kokea, millainen sota oli. Se oli niin kamalaa, että ihmisten pitäisi osata olla sotimatta.

Rauhan aikana on tullut mieleen, että osasipa muonittaa oman väkensä, kun oli lottana oppinut taidon. Lotta-ajalta muistona ovat vielä Lottajärjestön säännöt ja Revonlahden lottaosaston kahvikuppi, joka on Arabia-tehtaan valmistama. Sodan loputtua Revonlahden maa- ja kotitalousnaiset saivat käyttöönsä järjestöllä olleet astiat ja pöytäliinat.

Itsenäisyyspäivä on juhlapäivä

Elli ja Olavi Keskitalon perheessä sota-ajan muisto eli mukana koko heidän yhteisen elämän taipaleensa ajan. Olavi haavoittui niin, että oli sotainvalidi. Hän ei ollut silti katkera, vaikka oli sellainen vamma. Nuorempana Elli keskitalo oli mukana erilaisten juhlien järjestämisessä puuhaimisena ja esiintyjänä. Hänen mieleensä ovat jääneet erityisesti veteraanijuhlat ja itsenäisyyspäivät. Juhlallinen hetki oli myös silloin, kun Revonlahdella paljastettiin sankarivainajien muistotaulu 4. joulukuuta 1983. Elli lausui juhlassa sitä varten kirjoittamansa runon, joka on tallella veteraanimatrikelissa "Kun isänmaa kutsui".

Haastattelijana Jouko Koivu ja Jorma Kukkonen.

Lisälähteenä Sari Junnonaho: Lotat tekivät arvokasta työtä isänmaan puolesta. Siikajokilaakson artikkeli 4.12.2006

Sotavankeja ja evakkoja Revonlahdella

Sotavankeihin päästiin tutustumaan sodan loppuvaiheessa. Tiikkalassa ja Pellikassa oli töissä vanki ja Länkelässä kaksi vankia. Näiden vankihuoneen ikkunoihin oli pantu piikkilankaa esteeksi. Vankeja olisi pitänyt pitää työajan ulkopuolella eristyksissä, mutta kyllä heidän annettiin syödä yhdessä talon väen kanssa, eikä heitä pelätty. Vangit ystävystyivät talon väen kanssa. Tiikkalan vanki oli Pietarista ja hänellä oli koko ajan kovasti ikävä perhettään.

Pellikassa oli Suomussalmelta tulleet evakkoita. He pelkäsivät tulevia venäläisiä vankeja, mutta kutoivat heille sukkaa ja muutakin ja lopulta ystävystyivät niin, että kun vankien piti lähteä, tuli itku silmään. Pellikan vanki oli Kirgisiasta ja hyvin puhe-lias. Mieleen on jäänyt, että hän usein sanoi meitä tyhmiksi. Vangit olivat vielä syksyllä

Elsa Kärki kanttiinilottana Karhumäessä

Elsa Kärki lääkintälottana Karhumäessä.

Sodan alettua asuin Taivalkoskella

Olin töissä Taivalkosken kansakoululaisten oppilaskodissa. Kun tieto sodan alkamisesta tuli, lapset vietiin syrjäseudulle piiloon, jotta heillä olisi turvallisempaa. Yleisen liikekannal-lepanon alkaessa miesten oli oltava lähtövalmiina rintamalle. Keskellä kylää oli nuorisoseuran talo kokoontumispaikkana, johon vietiin olkia lattialle nukkumista varten. Lottien tehtävä oli huolehtia sotilaiden muonituksesta. Miehet vietiin linja-autolla Ouluun ja Taivalkosken kylä rauhoittui, lotat tekivät omia töitään ja lapset haettiin kotiin.

Alkoi Taivalkosken kylän pommitus yöstä päivää. Tuli hälytys, että ihmisten tulee lähteä evakkoon, myös Jurmun kylä sai evakkomääräyksen. Ihmiset hävittivät karjaa. Talo, jossa olin töissä, jouduttiin myös jättämään. Emäntä ja minä lähdimme reput selässä kohti emännän veljen kotia, molemmilla lehmä talutusnuorassa. Heiniä sinne oli ajettu jo ennakkoon karjaa varten. Sodan loputtua emäntä houkutteli takaisin Taivalkoskelle, mutta muutin mieleni ja suuntasin kulkuni Kempeleeseen kesäksi ja siel-

tä Ruukkiin.

Oltiin nuorena Taivalkosken Jurmun kylässä ompeluilloissa. Nuori opettaja, joka oli lotta, houkutteli tyttöjä alkamaan lotiksi. Samana iltana noin kaksikymmentä tyttöä liittyi lottiin. Toiset pitivät sitä hullutuksena, mutta opettaja innosti kovasti. Teetin itselleni lottapuvun liittytyäni lottiin. Väli rauhan aikana olin poliisin talossa töissä. Silloin emäntien tehtävänä oli vahtia puhelinta. Minä tuurasin emäntiä ja päivystin puhelinta. Poliisin talossa tapahtui myös kuulusteluja ja olin tarvittaessa todistajana.

Alkoi olla puheita, että tulee jatkosota. Kävin varuskursseja, joilla opeteltiin korjaamaan vaatteita ja pesin pyykkiä. Paikkana oli kirkonkylän koulu. Miehiä oli jokitöissä, missä heille laitoin ruokaa ja leivoin. Suunnittelivat minua varuskomennukselle, mutta totesivat, että minulla on parempaakin hommaa. Myös lääkintäkursseja ehdotettiin.

Rovaniemeltä tuli noin neljäsataa alokasta seminaarille Raahen. Minun tehtäväni oli muonittaa heidät. Koska tarvitsin rahaa, olin päivät muonittamassa ja illat kävin lääkintäkursseja. Kurssi kesti 2-3 viikkoa Raahen seminaarilla. Lääkintäkurssin päätteeksi annoin lottalupauksen Raahen suojeluskuntatalolla. Tilaisuus oli juhlava, paikalla oli noin 40 kurssilaista.

Lottalupauksen yhteydessä saimme komennuslitterat käteen

Minulla oli lähtö Karhumäkeen, josta oli matkaa noin 30 kilometriä valtakunnan rajalle. Raahesta matkasin junalla Suojärvelle, jossa oli junan vaihto Karhumäkeen., osoitteena Karhumäen rajatoimisto. Raahessa ei ollut kanttiinilottien paikkoja, joten sain kanttiinilotan paikan Karhumäestä lähellä lääkintälottien paikkaa. Paikan päällä ihmettelivät, miten minulle tarjottiin kanttiinilotan paikkaa, koska heillä oli tarvetta lääkintälotille. Sairaala oli kaksikerroksinen pyöröhuoneinen venäläisten kansakoulu, jossa oli paljon huoneita. Osa huoneista oli toimistoja ja kahdeksan huonetta potilaille. Oli hammaslääkärin vastaanottohuone, naisten huone, tarttuvien

Elsa Kärki alarivissä 2.vasemmalta, lääkintäkursi 15.5.-9.6.1943 Raahe

tautien huone, keittiötilat, kenttäreitti ja iso eteinen.

Työssä ollessamme sain kaksi tai kolme lottapukua, valkoiset esiliinat ja päähineet. Talon puolesta vaatteet pestiin ja silitettiin, varusvarastolta sai hakea aina puhtaat vaatteet. Sairaala oli järven rannalla, jossa kolme siviiliä pesi pyykkiä. Korjaus ja silytys tehtiin varusvarastolla.

Esimiehiäni olivat tohtorit, Rovaniemeltä Leskinen, Oulun lääninsairaala vanha lääkäri Vainio ja oli muitakin, joiden nimet ovat kadonneet.

Kerran tohtori Vainio teki venäläiselle sotilaille ruumiinavauksen. Hän oli syönyt metsässä sieniiä ja saanut myrkytyksen. Tohtori pyysi henkilökuntaa paikalle katsomaan, mutta kun ensimmäinen viilto alkoi, poistuivat muut joutuisasti paikalta ja ainoastaan minä jäin. Halusin katsoa miltä ihmisen sisuskalat näyttävät. Sienimyrkytyksen johdosta oli tämän vainajan sisin muuttunut keltaiseksi.

Työhöni kuului hoitaa potilaita, laittaa ruokaa, pestä pyykkiä ja siivota. Pahimmin loukkaantuneet vietiin joukkojensidontapaikalle tai kotiin kenttäsairaalaan, meidän yksikköme oli lievimmin loukkaantuneita varten. Kerran kenraalimajuri Siilasvuo tuli tarkastukselle kenttäsairaalaan. Hän meni keittiölle ”kuka on emäntä, missä hän on” kuulin hänen sanovan. Olin juuri hämmentämässä soppaa ja menin hänen eteensä ilmoittaen ”tässä Kärki on”, johon Siilasvuo jälleen ”mitä annatte sotilaille, kun hyllyt ovat tyhjänä”. Kerroin hänelle ruokahankinnasta, että iltapäivällä haetaan muonaa ja hyllyt täytetään. Ruokaa annetaan miehille tarpeen mukaan, kuivamuona jaetaan illalla ja voi vasta aamulla. Pulikan sisään painettiin 30 g voita, männällä painettiin, että voi irtosi. Jossain vaiheessa oli myös Mannerheim käymässä Karhumäessä ja, kun he passeerasivat ja kattelivat, heistä sai ottaa valokuvia.

Mieheni löysin ennen sotia. Syksyllä 1944 pääsimme yhdessä kotiin lomalle. Perheenlisäyksen johdosta pääsin siviiliin jo tammikuussa -44. Tulin autolla Matkaselän asemalle ja sieltä junalla Ouluun. Muutin mieheni kotiin Ruukin Mikonsaareen. Mieheni näki puolivuotiaan poikamme ensimmäisen kerran syksyllä samana vuonna ja sota päättyi seuraavana syksynä, jolloin mieheni pääsi siviiliin.

Kuvat Elsa Kärjeltä, teksti: Pirkko Kovalainen

Kerttu Manner muonituslottana Kemijärvellä ja Nurmeksessa

Talvisodan aikaan tammikuun puolivälissä 1940 Luohuan koululla järjestettiin kutomailtoja, joissa valmistettiin sotilaille sukkaa, villapaitoja, käsineitä, ym. lämpimiä tarvikkeita. Kerran sinne tuli lottajärjestön edustaja, joka kysyi halukkaita Kemijärvellä muonitustehtäviin. Kerttu Manner lähti sinne alle 20-vuotiaana ja oli Kemijärvellä yhtämittaa kaksi vuotta. Vasta sitten hän sai ensimmäisen loman – viikon mittaisen viikkiloman. Loman ajaksi piti itse hommata Kemijärvelle sijainen, joksi lupautui Anni Väyrynen.

Kun Kerttu palasi lomalta, oli littera kirjoitettu valmiiksi Nurmekseen matkustamista varten. Anni jäi Kemijärvelle töihin ja Kerttu matkusti avoimessa puutavaravaunussa Nurmekseen. Reppu oli istuma-alustana puukuorman päällä, mutta onneksi oli lämmin päivä. Kemijärven kanttiinissa kului kaksi vuotta, ehkä vähän ylikin.

Välirauhan aika 1940 kului myös kanttiinityössä. Talvi oli hyvin kylmä, joten Kerttu kysyi Raahen suojeluskuntapiiriin esikunnasta lämpimiä vaatteita. Vaatteita tulikin, mutta puuvillaisia käsineitä ja puseroita. Ne olivat kuitenkin riittävän lämpimiä toisten vaatteiden alla. Kertulla oli käytössä 43 numeron kengät, mutta kun niihin pani paperia täytteeksi, ne olivat sopivat ja lämpimät. Aamuvuoroon lähdettiin kämpältä klo 4.30 ja se kesti iltapäivällä kahteen. Toinen vuoro alkoi silloin ja kesti iltamyöhään. Vuoron vaihtuessa ja illalla piti vielä siivota kanttiini. ”Lottien päämajan” vanhemmat lotat tarkastivat paikat aina lopuksi.

Jatkosodan alkaessa Kemijärvellä oli saksalaisia ja suomalaisia. Saksalaiset kävivät myös maksua vastaan kahvilla kanttiinissa, vaikka heillä oli oma ruokailupaikkansa. Rautatiesillan rakennusmiehiä oli paljon ja he söivät myös kanttiinissa. Suomalaiset sotilaat söivät siellä ja iltapäivällä heille oli vielä kahvi ennen kanttiinivuoron päättymistä. Kanttiinissa oli isot sisätilat. Pöydät ja penkit oli tehty laudasta.

Ruokaa ei saatu aina riittävästi. Kerrankin tuli vain säkillinen jäisiä perunoita, jotka piti panna kiehuvaan veteen, jotta eivät pilaantuneet. Kastikkeeseen käytettiin ruisjauhoja, joita paistettiin paistinrasvalla. Toiminta jatkui yleensä päivästä toiseen samanlaisena. Yhden kerran osallistuttiin kuitenkin Kemijärvellä saksalaiseen viihdytystilaisuuteen.

Kesällä 1942 tuli vaihto Nurmekseen. Se oli lähellä rintamaa, jossa taisteltiin mm. Rukajärvellä. Kaatuneita ja haavoittuneita tuotiin paareilla ja hevostäryillä jatkuvasti. Ruoan kulutus oli kova. Välillä tuntui, että leipä loppuu ihan väkisin. Niinpä päätimme leipoa leipää koulun isossa uunissa, johon mahtui kerrallaan kymmenen leipää.

Kerttu jäi vahtimaan ja paistamaan leipiä. Silloin tuli joku upseeri ja määräsi, että kaikki heti pommisuojaan. Kerttu ei jättänyt mielellään leipiä palamaan, mutta upseeri määräsi, että nyt ei ole kyse leivästä, vaan hengestä, joten suojaan vain jokainen ja heti. Kyseessä oli Lieksan pommituslento. Pommisuojaan oli vain sirpalesuoja, joka tärisi pommituksen aikana, kun pommit putosivat kahta puolta. Suojaan ei kuitenkaan osunut pommia.

Kaikkiaan Kerttu Manner toimi muonituslottana vajaat kolme vuotta. Siviiliin tuloista ei ole jäänyt muistikuvaa, koska siinä ei tapahtunut mitään erikoista. Se oli sen ajan normaalia matkustamista. Rintamapalvelustunnuksen hän sai 22.12.1982.

Teksti: Jouko Koivu

Muonituslottaporukka 17.2.1942 Kemijärvellä Kerttu Manner (Klemetti) vasemmassa reunassa.

Helvi Ruotsalainen lottana Karhumäen hotellissa

Helvi Juliaana Ruotsalainen Luohualla 29.10.2009.

Lottatoiminnan aloitin toisten tyttöjen tavoin pikkulotissa. Rauhanyhdistyksellä toimi naisten käsityöpiiri, joka lopetettiin. Ompeluiltoja pidettiin usein ja niitä järjesti moni muukin porukka, kuin lotat, mm. Rauhanyhdistys ja Martat. Kaikkien järjestämissä illoissa kävi runsaasti väkeä. Ruukin nuorisoseuralla olin muonittamassa sotilaita. Puuroa ja keittoa keitettiin yötä päivää. Salissa nukkui sotilaita välillä paljonkin, kun he odottivat junaan pääsyä.

Luohuan Lottala, joka on vieläkin pystyssä, rakennettiin välirauhan aikana talkoovoimin. Leo Vauhkonen oli päällysmiehenä. Talo rakennettiin Haapalan pellon nurkalle. Ennen talon valmistumista oli pidetty jo kioskia, jossa myytiin kahvia ja muutakin. Luohualla lottien johtajina toimivat Leon vaimo Aili Vauhkonen, Tyne Kangas ja Eeva Kangas. Kun työt loppuivat Ruukissa, menin Raahen, jossa meitä koulutettiin Raahelassa usein iltaisin. Päivällä muonitimme varusmiehiä ja heitä varustettiin lähtöön vaatteilla. Rintamaltakin tuli miehiä vä-

lillä. Rauhan aikana syksyllä pääsin kotiin.

Täytin rauhan aikana 20 vuotta, mutta syyskuussa 1941 minut lähetettiin rintaman tuntumaan Karhumäelle. Toinen tyttö matkusti samaa matkaa. Matka kesti pitkän aikaa, oli kylmää ja pimeää. Tämä raahelainen tyttö joutui etulinjaan, josta hän tuli lomalle myöhemmin samaan aikaan, meni sitten kenttäsairaalaan ja kotiutettiin sieltä. Minut vietiin Karhumäen hotellille, jossa tehtävänä oli muonitus ja majoitus.

Hotelli oli paikka, jonka kautta sotilaat menivät rintamalle ja toisaalta myös lomilleen. Yksi veljeni oli myös siellä. Tämän patterin autokuski kuoli pommituksessa, kun oli hakemassa ruokaa ja piti juuri joutua viemään miehiä rintamalle. Siinä oli erikoista, että hän jäi puhumaan joksikin aikaa hotellille niin, että tuli vähän kiire autolle. Jos hän olisi lähtenyt heti takaisin, olisi varmaan välttynyt pommitilta.

Joitakin kotiseudulta olevia tuttuja näin välillä Karhumäessä. Siellä oli armeijan urheilukeskus, jossa kävimme muonittamassa sekä hiihtokilpailujen että kesäkilpailujen aikana. Sen sijaan muu kulkeminen oli hyvin rajoitettua. Inkeriläistyttöjä oli vartioituna leirissä. Heitä kävi töissä ja oikeastaan vain heidän viemisensä ja hakemisensa oli sallittua poistumista työpaikalta ihan turvallisuusnäkökohtien vuoksi. Venäläisten vankileiriä ei ollut lähetyvillä, joten siitä ei koitunut ylimääräistä huoltotarvetta.

Aamuisin noustiin ylös tarpeen mukaan, useimmin kuuden aikoihin. Tämä riippui ihan siitä, miten sotilaita tuli ja meni. Säännöllistä työaikaa ei ollut, vaan työ kesti iltaan asti ja välillä tuurrattiin toisia, vaikka muuten olisi ollut vapaata.

Karhumäki oli vilkas paikka

Karhumäessä järjestettiin kesäjuhliakin. Muistan, kun 1943 oli kuuma kesä juhlien aikaan, niin mehua meni paljon. Se oli jotakin tiivistemehua, jota käytettiin. Kun keitimme kahvia, pannuun kaadettiin valmiiksi milkipurkit. Kahvi oli korviketta. Kerran kahvina tuotiin paistettua sahanjauhoa, mutta ruista piti panna sekaan.

Asuinpaikassa oli rottia ja täitä, mutta niiden kanssa tultiin hyvin toimeen niissä oloissa.

Karhumäen hotelli. Kuva Helvi Ruotsalaisen kokoelmasta.

Ruokaa oli tarpeeksi ja se oli hyvin monipuolista. Sotilaat kalastivat ja metsästäivät, joten tuoretta liharuokaakin saimme. Jopa karhun lihaa saimme joskus syötäväksi. Lisäksi saimme kotipaketteja. Paikka oli noin 20 km rintamalta Kumsajoen varressa, mutta uimaan ei saanut mennä. Muutama uhkarohkea kävi venäläisten tekemässä huterassa huonokuntoisessa näkötor- nissa, mutta mitään ei sattunut. Seinän viereen tuli kerran lähin pommi.

Lottayksikkömme oli suuri ja sillä oli kaksi emäntää ja pääemäntä. Olin ensin kanttiinin hoitajana ja sen jälkeen hotellimajoituksen hoitajana. Paikkaa sanottiin myös ”lottahotelliksi”. Meillä ei ollut ollenkaan haavoittuneiden huoltoa. Lomalle pääsi noin puolen vuoden välein. Lomakuljetuksia ei aina ollut tarjolla. Kerrankin muistan, kun tulin junalla Ruukin asemalle, niin lähdin Luohualle kävelen. Ennen Paavolaa tuli takaa kaksi sotilasta polkupyörillä ja kysyivät tulenko takaritsille. Sanoin käveleväni, mutta jos otatte laukun mukaan, niin sen voi jättää tiettyyn paikkaan. Siellä laukku odotti ja jatkoin Luohualle.

Olin siellä siihen asti, kun rintama irtautui Karhumäeltä kesällä 1944 pari kolme päivää ennen juhannusta. Minun tehtäväkseni oli annettu irtaantumisvaiheessa joitakin tehtäviä ja katsoa tavaroiden perään, kunnes tulee junavaunu, johon ne lastataan. Kesken kaiken meidät kuitenkin tultiin hätistämään junaan ja sanottiin, ettei tule enää lastausvaunua. Niinpä kaikki lastattavat varusteet jäivät asemalle.

Evästä minulla oli runsaasti mukana, joten jaoin sitä junassa sotilaillekin. Juna ajoi Äänislinnan eli Petroskoin kautta ja seisojia välillä pitkään jossakin metsäalueilla. Näin mm. Elisenvaaran, joka oli pahan näköinen pommituksen jälkeen. Siellä kaatui yli sata miestä. Kun Karhumäki menetettiin, pääsin syksyllä 1944 siviiliin auttamaan vanhempia.

Kaikkiaan Karhumäen lottakomennuksella meni aikaa kolme vuotta. Lottajärjestö lakkautettiin. Tunnukset ja merkit oli määrä hävittää. Rauhan tullen lottatoiminta mustattiin, mutta onneksi tilanne on muuttunut ja arvostus on palannut.

Teksti ja kuva: Jouko Koivu

Kerttu Sirviö lottatyössä rintaman tuntumassa

Kerttu Sirviö Ruukissa lokakuussa 2009. Kuva: Jouko Koivu.

Lottaporukan väki vaihtui koko ajan

Lottatyöt aloitin Luohuan pikkulotissa. Viressä oli ampumarata, jossa minäkin kävin harjoittelemassa ampumista. Kun talvisota alkoi, Paavolan koululla muonitettiin sotaan lähtijöitä. Välirauhan aikaan olin mukana lottien järjestötyössä, mutta jatkosodan aikaan olin kaikkiaan ainakin kolme ja puoli vuotta lähellä rintamaa kenttäsairaalassa.

Muita Paavolan pitäjän tyttöjäkin oli samassa porukassa, mutta esim. Lehtomaan sisaruksista kaikki eivät olleet samaan aikaan. Muutenkin porukassa oli jonkin verran vaihtuvuutta koko ajan. Linnea Heiskari Ruukista oli Kananaissa samaan teltaan majoitettuna. Hänkään ei ollut koko aikaa samassa porukassa.

Jatkosodan aikaan kesällä 1941 koottiin Pudasjärvellä 12. kenttäsairaalan B-osasto. A-osasto oli lähempänä Kiestinkiä. B-osasto siirtyi Kuusamoon Kurkijärvelle. Sinne tuotiin kiinni sidottuna yksi potilas, nuori poika, joka oli men-

nyt sekaisin. Pian siirryttiin pysähtymättä Lämsänkylän ohi venäläisen rajavartioston kohdalle Kiimasvaaraan ja sieltä itään päin Tuhkalaan, johon jäätiin vähän pitemmäksi aikaa.

Kananaissa juhlittiin 75-vuotiaista Mannerheimiä

Kuitenkin jo keväällä 1942 muutimme sairaalan Kananaisiin. Siellä oli paljon potilaita. Autot eivät pystyneet tuomaan heitä, kuin ihan joitakin välejä, joten haavoittuneet kannettiin tai käytettiin hevosia apuna. 4. osastolla oli neljä parakkia. Parakin sängyissä oli liikkumattomana 27 potilasta. Mm. Eino Sipola tuotiin sinne pahasti haavoittuneena. Hän näytti olevan aivan riekaleina ja niin täynnä reikiä, että ihmeteltiin voiko hän selvitä. Kuitenkin hän selvisi.

Kananaissa oli paljon työtä koko ajan. Oikeastaan potilaat olisi pitänyt siirtää Ouluun asti, mutta oli kevään kelirikkoaika, jolloin kuljetukset eivät onnistuneet. Potilaita jouduttiin pitämään näin pitempään Kananaissa. Lääkärit ja hoitajat vaihtuivat melko usein. Joku halusi siirtoa toiseen paikkaan tai heidät siirrettiin muuten uuteen paikkaan.

Pommituskin oli uhkana jatkuvasti. Kerran olimme vapaatunnin aikana vaaralla polkua kävelemässä, kun yhtä äkkiä it-tykit alkoivat ampua. Minä juoksin heti metsän suojaan, muut tytöt polkua alemmas. Venäläiskoneet lensivät niin matalalla, että lentäjä näkyi hyvin ohjaamosta. Myös pommit näkyivät hyvin, kun ne pudotettiin. Pommit putosivat onneksi järveen, vaikka kohteena oli joku osasto rannan tuntumassa.

Erikseen mainittakoon, että marsalkka Mannerheimin täytti 75 vuotta sinä aikana, kun olimme Kananaissa. Meillä oli normaalisti samat muona-annokset, kuin sotilailta ja sota-aikana kahvikin oli korvattu korvikekahvilla, joka maku ei ollut oikean kahvin veroista. Marskin syntymäpäivän kunniaksi kaikille jaettiin yksi annos oikeaa kahvia ja kaiken lisäksi mukiin pieni viinaloraus. Lotat päättivät vähän juhlia ja panivat kaikki kahviannokset samaan. Keitimme juhlahahvit ja kyllä se tuntui hyvältä, kun oli pitkään saanut vain korviketta. Se oli niin hyvää, että tuntui melkein menevän päähän. Voi olla, että pieni viinatilkkakin edesauttoi tunnetta.

Se oli vaihtelua, joten valvoimme pitkälle yöhön, lauloimme ja soitimme gramofonilla jotakin levyä. Muistan, että levyllä oli ainakin laulu "Oi juliska, oi juliska ja Budapestin yö". Ylihoitaja oli vähän harmissaan tilanteesta, kun aamulla piti nousta kuitenkin aikaisin töihin ja

Sirviön kuvaamia komeita tienviittoja: Jelttijärveltä viitta ja Jääkärisilta viitta.

tavallaan tyytyväinenkin, että saa aamulla kerrankin torua lottia, kun nämä tulevat väsyneinä. Ei tämä tilanteeseen mitenkään vaikuttanut, vaan aamulla tultiin kuudelta "tukka suorana" palvelukseen. Joskus liikkui myös viihdytyskiertueita. Muistan, että 1941 jossakin paikassa mukana kävivät Siiri Angerkoski ja "Lapatossu" eli Aku Korhonen.

Saksalaisia ei täällä ollut, kuin muutama potilas, koska heillä oli omat lasareetit. Myöskään sotavankeja ei ollut montaa. Sama tilanne oli Sohjanassa, jonne kenttäsairaalamme siirrettiin. Rajan takana Tuhkalassa ja samoin Sohjanan Tuoppajärvellä näimme siviiliväkeäkin. He puhuivat suomea, joten pystyimme hyvin keskustelemaan heidän kanssaan.

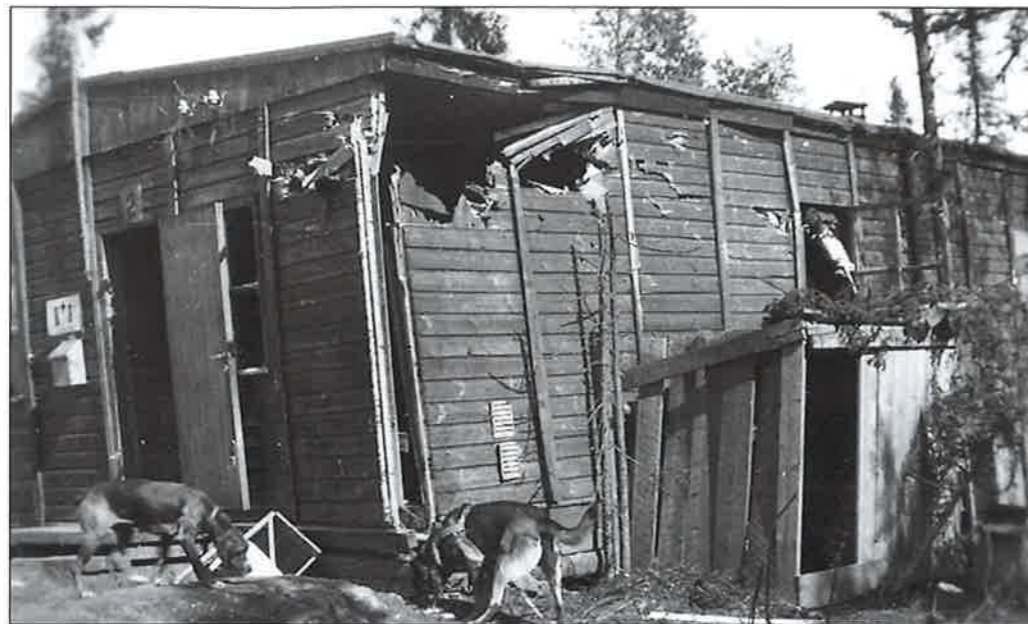
Kenraali Siilasvuonkin näimme jonkun kerran kävelemässä koppelakki päässä. Täällä jouduin toimimaan emännän sijaisena ruokaa laittamassa. Pakkanen oli talvella niin kova, että piti käyttää alkoholilämpömittareita. Pakkasta oli jonkun aikaa 40-50 asteen välillä. Alkuun olimme majoitettuna teltoihin, ennen kuin lautarakennukset valmistuivat. Monesti tukka jäättyi kiinni teltan kankaaseen. Kipinämikko kiersi koko majoitusalueetta yöaikana ja hommaa riitti koko yöksi, kun kierroksen toisesta päästä alkoi tuli jo hiipua, kun pääsi toiseen päähän.

Eräällä lämmittäjällä oli välillä vähän koiruuttakin mielessä. Hän pani kamiinan kerran niin täyteen, että telta lämpeni normaalia kovemmin. Jonkin ajan kuluttua hän kurkisti teltan ovelta, ovatko lotat ruvenneet vähentämään vaatteita. Sama velikulta väitti kerran jonkun lääkärin syntymäpäiväjuhlien alla, että hänetkin kutsutaan sinne, vaikka sinne ei sotilaita tai muitakaan normaalipalveluksessa olevia kutsuttu.

Kutsu tuli, mutta ei etukäteen, vaan juhlien aikana. Lähetti tuli sanomaan, että äkkiä paikalle, kun tulisija savuttaa kovasti. Niinpä mies meni, totesi asian, kolisteli vähän paikkoja ja kävi sitten ottamasta pois piipun tukkeen, jonka oli aikaisemmin pannut sinne. Kiitollisena avusta hänet kutsuttiin kahville ja taisi saada jonkun ryypynkin palkkioksi. Mieleen muistuu myös, että suomalaiset sotilaat olivat opettaneet saksalaisille, mitä pitää sanoa lottia tavatessa. Sen arvaa, mitä olivat opettaneet, kun tuloksena oli kova naurun remakka tai nyreä suhteutuminen ja saksalaisten nolot ilmeet.

Sohjanan kenttäsairaala sai osuman pommituksessa

Sairaala oli korkealla Sohjanajoen törmällä ja hyvin näkyvässä. Vihollispartiot tulittivat sairaalaa välillä joen yli. Yleensä ei tullut lisää haavoittuneita, mutta kerran sairaala oli samalla pommituksen kohteena, jolloin sieltä tuli äkkilähtö ulos. Siirsimme kiireesti kaikki liikuttamiskykyiset kuumeopotilaat törmän taakse suojaan, kun tulitus alkoi, mutta vaikeammat tapaukset

Sohjanan sairaala pommituksen jälkeen. Täältä siirryttiin heti Juntusrantaan. Kuva Kerttu Sirviön kuvakokoelmasta.

piti jättää sisälle. Kempeleläinen Aulikki Tuohinto sai silloin surmansa, kun pommi osui sairaalan nurkalle. Aulikin vieressä puulaatikolla istui päivystävä sotilas, jolle ei tullut mitään vammoja. Myös sairaala sai samalla vaurioita.

Sisällä oli kuumepotilaita, joista joku myös haavoittui. Sairaala piti evakuoita sieltä. Meillä piti aina olla tavarat niin valmiiksi pakattuna, jotta voidaan lähteä tarvittaessa äkkiä toiseen paikkaan. Sairaala tyhjennettiin ja lähdimme takaisin päin Juntusrantaan, jossa oli paljon potilaita. Siellä oli ollut 17. kenttäsairaala, mutta se oli siirretty muualle. Juntusrannassa pysyimme melko kauan. Potilaista ei ollut haavoittuneita kovin paljon, mutta muita sairaita oli enemmän.

Saravaarassa riitti haavoittuneita

Sinänsä Juntusrannassa vietimme rauhallista kesäaikaa, mutta Kannaksen taistelujen puhjettessa osa sairaalaa siirtyi kuorma-autoilla Porajärvelle. Pudasjärvellä kootusta sairaalaporukasta ei ollut enää kovin montaa jäljellä Porajärvellä. Siellä olimme vain vähän aikaa, kun meidät siirrettiin Karhumäen taakse metsään Saravaaraan. Kylää emme nähneet, emmekä myöskään siviilejä. Käytössä oli ainakin viisi sotilasparakkia.

Haavoittuneita riitti ja heistä monen käteen haavoittuneen käsi tuettiin eteen ”siipiasentoon”, jalat taas normaaliin vetoasentoon. Kävimme myös etulinjassa katsomassa olosuhteita, jotka olivat todella kurjat meidän normaaleihin oloihimme verrattuna.

Saravaarassa olimme jonkun aikaa, kunnes tuli siirto Kannakselle. Sieltä peräännyttiin niin, että eräänä päivänä ei ollut vielä mitään tietoa pois lähtemisestä, mutta yöllä lähdettiin. Sitten menimme koko ajan kohti Suomea. Ilomantsin Möhkössä oli kenttäsairaala rajavartiopaikalla. Möhkössä oli 1044 kovat taistelut. Möhköstä meidät vietiin Suojärvelle, jossa ei ollut yhtään potilasta. Sieltä taas siirryimme Enoon, eikä sielläkään ollut töitä. Niinpä kyllästyin jouten oloon, pyysin siviiliin ja pääsin myös. Näin päättyi kolmen ja puolen vuoden kenttäsairaalakausi.

Teksti: Jouko Koivu

Elsi Turula Rukajärvellä ja Äänislinnassa

Liityin 15-vuotiaana pikkulottiin. Peruskurssin eli Vj-kurssin kävin 28.6. – 12.7.1942 Ruukissa, jolloin otettiin lopussa oleva ryhmäkuva. Kurssilla opetettiin sotilasvaatteiden korjausta ja muita tärkeitä lottien toimintaan kuuluvia asioita.

Ruukissa lottatoiminta oli melko vilkasta, oli mm. lottakahvila ja lottakuoro. Rintamalle lähetettiin lottien leipomia tuotteita ja käsitöitä. Itse en tähän toimintaan ollut ehtinyt mukaan ennen rintamalle lähtöä. Vanhemmat lotat puhuivat, että halutessaan oli mahdollisuus osallistua lottatoimiin myös rintamalla. Vanhempi sisareni Maria innostui asiasta ja sen kautta myös minä. Koska olin vain 18-vuotias, piti saada vanhemmilta lupa. Siitä huolimatta en olisi päässyt muuten mukaan, kuin täysi-ikäisen sisaren kanssa.

Tammikuussa 1943 lähdimme junalla Oulun kautta Nurmekseen, jossa oli kokoontumiskeskus. Junamatkoilla käytettiin härkävaunuja. Matkustaminen tuntui monesta jännittävältä varsinkin, kun se oli useille ensimmäinen kerta lähteä kauas kotoa. Nurmeksesta meidät kuljetettiin autolla aluksi kanttiinityöhön Rukajärvelle, mutta myöhemmin Äänislinnaan, joka oli sodan aikana suomalaisten miehittämän Petroskoin nimenä. Lottaporukkamme käsitti seitsemän tyttöä ja vanhemman äitilotan. Kanttiini toimi isossa hirsitalossa, jossa olimme myös majoitettuna.

Loppukesällä 1943 pääsimme kotiin Pohjolansaaarelle korjaamaan viljaa, perunaa ja tekemään muita maatilan syystöitä. Talvella 1944 lähdimme uudelleen rintamalle samalla tavalla kuin ensimmäisellä kerrallakin eli aluksi Nurmekseen, sitten Rukajärvelle ja lopuksi Äänislinnaan. Eräässä vaiheessa minut vietiin sisareni kanssa moottoriveneellä pitämään kanttiinia Äänisjärven saareen, mikä tuntui vähän jännittävämmältä, kuin olla isomman porukan kanssa töissä. Emme olleet koko aikana vihollisen tulen kantaman sisällä, joten vaarallisia hetkiä ei ollut. Ketään ei joutunut vihollisen sieppaamaksi, eikä kuollut pommituksissa, mutta muualla kuulumme sellaista tapahtuneen.

Taistelun ääniä kyllä kuului ehkä 10 km:n päästä, mutta tuossa iässä ei oikein osannut pelätäkään. Lisäksi isompi lottaporukka auttoi sopeutumaan rintaman tuntumassa olemiseen niin, ettei suurempi ikäväkään vaivannut. Heidän kanssaan riitti juttua koko ajan ja lisäksi työtä ja asiakkaita riitti kanttiinissa koko päiväksi. Aamulla klo 7 oli herätys, jonka jälkeen laitettiin pian kahvia tarjolle. Kahvin lisäksi myynnissä oli leipomuksiamme, karamellejä, tupakkaa ja joitakin muita tuotteita. Keskipäivän aikaan meillä oli tunnin vapaa ruokailua varten ja siten kanttiinia pidettiin auki noin klo 17-18 saakka. Siivoamisen jälkeen ilta oli vapaata.

Ajanvietteeksi oli kutsuttu useita taiteilijavieraita, laulajia ja soittajia. Erityisen hyvin mieleen on jäänyt operetti Kreivitär Mariza. Rukajärven radioaseman lähetyksiä myös kuunneltiin. Vieressä oli hyvä uimaranta, jota käytimme ahkerasti hyväksi. Mihinkään kauemmas äitilotta ei meitä päästänyt, vaan meillä valitsi hyvä järjestys ja kuri. Aikaa käytimme myös kirjeiden kirjoittamiseen. Kotiin meni minulta ja sisarelteni sekä kahdelta rintamalla palvelevalta veljeltäni usein kirjeitä, joten varsinkin äidillä riitti paljon takaisin kirjoittamista, mutta hän kirjoitti mielellään, kun sai pidettyä yhteyttä rintamalla oleviin lapsiin.

Syksyllä 1944 sisareni joutui Viipuriin kotiutettavaksi, mutta minut lähetettiin suoraan kotiin. Seuraavana vuonna lottajärjestö sitten lakkautettiin. Jälkeenpäin ajatellen nuorena on ollut melko rohkea, kun lähtee suoraan kauas outoihin olosuhteisiin ja lähelle vihollista.

Elsi Turula, o.s. Pohjola, muonituslotta
Teksti: Jouko Koivu

27. Lottien laulu.

Suomen Lotille kirjoittanut *Einar Fieandl.*

1. T-io.

1. Vapaan Suomen varti--o-joukko-a on tä-mä

Lot-tien rin-ta-ma har-maa, ku-kin

meis-tä kuin ur-ho-kin tai-pumaton käypi

koh--ti nyt maa--lia var-maa:

2. Eteen onnen armahan-synnyinmaan, eteen vapahan, valkean Suomen me riennämme joukossa taistelemaan kunis maallemme koittavi huomen.

3. Me nyt riemulla tahdomme ponnistaa, kun kutsuvi syntymämaamme. Lotat kaikki te liittohon kiiruhtakaa, isänmaatamme palvelle saammel

Sankarihaudat ja sankarimuistomerkit

Ennenkin täällä on taisteltu kunniaakkaasti. Revonlahden Suomen sodan muistomerkki: "ALT' ALENNUKSEN EPÄTOIVOSTAAN, NOUS' ISÄIN MAATA KANSA SUOJAAMAAN 1908" Kuva: Jouko Koivu

Paavolan sankarihaudat ja sankarimuistomerkki. Kuva: Teuvo Suni

Paavolan sankarimuistomerkki.

Karjalaan jääneiden muistomerkki Paavolan sankarihautausmaan reunalla. Kuvat: Jouko Koivu

*Anna meille joskus kiireetön hetki,
että pysähtyisimme kunnioittamaan niitä,
jotka ovat hiljaa tehneet työnsä,
hiljaa rakentaneet meille tätä päivää
ja hiljaa menneet pois.*

(N. Rauhala)

Revonlahden sankarihaudat ja sankarimuistomerkki. Revonlahtisia kaatui viime sodissa 47 eli 4,2 % väestöstä. Kuvat: Teuvo Suni

Revonlahden sankarihautamuistomerkki "Isänmaan puolesta".

Kuva: Jorma Kukkonen

Kuva: Teuvo Suni

Muita muistomerkkejä

Paavolan Sotaveteraanien 40-vuotisjuhlan yhteydessä vihittiin Veteraanipuisto.

Kuva: Antti Tuohimaa

Isänmaan puolustajien muistomerkki paljastettiin Revonlahdella 4.9.2005. Oikealla Ruukissa 1991 paljastettu Rintamalle lähteneiden ja sieltä palanneiden muistomerkki.

Ruukin muistomerkin yläosa ja kuparilaatta erikseen. Kuvat: Jouko Koivu 2009.

Muistomerkkejä matkojen varrelta
Raahen ja ympäristön sotaveteraanit Kannaksella 14. – 19.6.2006

Ihantalassa taistelujen päättymisen muistokivellä: Aura Soronen, Vilho Koivumaa ja Esko Hemmilä. Kuva Veikko Kangastalo.

Paavolan sotaveteraanien kesäretki Itä-Karjalassa
3 - 9.7.1997

Kiskis- ja Munakukkulan muistomerkki jatkosodan taistelumastossa. Kalevi Roppolan kuvakokoelmasta.

Sotainvalidien ja Sotaveteraanien matka 1991 Sallan suuntaan

Kuvat: Martti Junnila.

Syyskuussa 1991 tutustuttiin vanhoihin taistelupaikkoihin ja käytiin sota-ajan muistomerkeillä. Kuvassa vasemmalta Esko Tonteri, Voitto Vaaranmaa, Vilho Koivumaa, Toivo Mustonen, Valde Petäjämä, Janne Ranta, Veikko Häkkinen, Ahti Heikkinen.

Mäntyvaaran taistelun (20.12.1939) muistomerkki Kemijärvi - Kuusamo tien varrella 20 km:n päässä Kemijärvestä. Vilho Aallon tekemä muistomerkki pystytettiin 1960. Teksti: "Tässä auttoi Herra."

Muisto- ja juhlatilaisuuksia

Emil Nissilän (k. 17.11.1994) hautajaisissa. Paavolan Sotaveteraanit ry:n puolesta jäähyväiset jättivät arkun ääressä Toivo Mustonen, Valde Petäjämaa ja Kalevi Roppola.

1997 Paavolassa järjestettiin sankarihaudaus. 23.8.41 Kiestingin motissa kaatunut Arvi Pahakorpi haudattiin aluksi tarkoin merkittyyn paikkaan Kiestingin kenttähaudausmaahan. Kun 1990-luvulla päästiin noutamaan haudattujen jäämistöjä Suomeen, hänen jäämistönsä tuotiin omalle paikalle Paavolan sankarihaudausmaahan. Majuri Juha Virta Raahen sotilaspiirin esikunnasta kunnoitti tilaisuutta läsnäolollaan.

Seppelien lasku 1990-luvulla sankarimuistomerkillle.

Sotaveteraaniyhdistyksen naiset juhlatarjoilun yhteydessä 1980-luvulla. Henkilöt vasemmalta alkaen Salli Kähkölä, Aune Syrjäpalo, Rauha Ojala, Vuokko Heikkilä, Mirjam Roppola, Lea Hilakivi, Elli Anttila, Sylvi Vaaranmaa, Iida Junnila ja Sisko Ammuset.

Paavolan Pakanat ry tuomassa onnittelut sotaveteraanien 30-vuotisjuhlaan. Vasemmalta lukien onnittelujen vastaanottajina Eemil Nissilä ja Veikko Pietarila sekä onnittelijat Olli Lehto, Helvi Hovi ja Pauli Moisala.

Paavolan sotaveteraanien 30-vuotisjuhlassa palkittiin pitkään veteraanityötä tehneitä henkilöitä ansio- ja huomionosoitusmitaleilla. Kuvassa vasemmalta alkaen Matti Lehtomaa, Valde Petäjämaa, Toivo Mustonen, Siiri Nissilä, jonka takaa näkyy Eino Rankinen, Erkki Kähkölä ja Kalevi Roppola. Kuvassa näkyvien lisäksi palkittuja olivat Veikko Mehtomaa, Aune Syrjäpalo, Heikki Rankinen, Ida ja Martti Junnila, Sylvi ja Voitto Vaaranmaa sekä Raili ja Elias Huuonen.

Paavolan Sotaveteraanien 40-vuotisjuhla. Seppelpartiot lähdössä Revonlahden ja Paavolan sankarihautausmaalle. Kuva: Antti Tuohimaa

Revonlahden Rintamaveteraanien 40-vuotisjuhlassa 9.12.2007 annettujen kunniamerkkien ja viirien saajat vasemmalta Liisa Jaakkola, Elli Loponen, Matti Hietala, Seppo Taavetti ja Aino Taavetti sekä jakajat Rintamaveteraaniliiton puheenjohtaja Onni Toljamo ja Antti Turkki.

Erään veteraanin kunniamerkit

Veteraanijärjestöt, Paavolan Karjalaseura ja veteraanikuoro

Kuvassa on Sotainvalidien Veljesliiton nykyinen johtokunta. Seisaallaan vasemmalta lukien: Esko Kantola, Martti Junnila, Tapio Mustonen ja alarivissä, Ensio Vuoti, Anneli Storlöpare, Tauno Matela ja Aune Vanhatalo.

Paavolan Sotaveteraanien hallitus 2009. Vasemmalta alkaen rahastonhoitaja Vilho Koivumaa, Tukijaoston puheenjohtaja Paavo Rankinen, Martti Junnila, Anssi Pietarila, puheenjohtaja Tauno Matela, varapuheenjohtaja Erkki Kähkölä ja Kauko Ahonperä. Kuvasta puuttuvat Ensio Tanskanen (kuva veteraanikuvauksessa) ja sihteeri Aino Kannisto (kuva Paavolan Sotaveteraanien toimintakertomuksessa). Pietarilaa, Rankista ja Kannistoa lukuun ottamatta muut ovat sotaveteraaneja.

Nykyisen Perinne- ja tukijaoston hallituksen jäsenet kuvassa vasemmalta lukien: Rauha Roppola, Tuula Rankinen (sihteeri), Heino Lassila, Sauli Kallio, Jukka Pietarila, Paavo Rankinen (puheenjohtaja) ja Eero Karhu. Kuva: Jouko Koivu.

Paavolan Karjalaseuran nykyinen hallitus 2.12.2009 Mirjan ja Maunon tuvalla. Takana vasemmalta Erkki Häkli, Matti Hiltunen, kunniajäsen Juha Virtanen ja kyykkätoiminnan vetäjä Olavi Tajakka sekä edessä istumassa vasemmalta Liisa Tajakka, rahastonhoitaja Kerttu Tiri, sihteeri Irma Pietarila, Liisa Hiltunen ja puheenjohtaja Anja Asunmaa. Kuvasta puuttuu Ellen Pesonen. Kuva: Jouko Koivu.

Revonlahden Rintamaveteraanien johtokunta 1.12.2009. Edessä vasemmalta puheenjohtaja Antti Turkki, Elli Loponen ja veteraani Matti Hietala, takana sihteeri Jorma Kukkonen ja Samuli Kangas. Kuva: Elli Laposelta

Veteraanikuoro – nykyinen Perinnekuoro

Veteraanikuoro Komppalinnassa itsenäisyyspäivänä 2007.

Perinteen vaalimista

Karjalaseurojen Pohjolan piirin piirakantekokilpailut 2005 Paavolassa.

Mirja Monto ja Anja Asunmaa kertovat virpomisperinteestä Revonlahden koululla.

Paavolatalo

Paavolatalo vihittiin käyttöön 1995. Talon rakentaminen oli sotainvalidien ja sotaveteraanien yhteistyön todellinen voimannäyttö.

Muita sotaan liittyviä kokemuksia ja muistoja

Asekätöntä

Se on enää kaukana historian lehdillä, mutta se kosketti lähes joka kuntaa ja tunnettiin se täälläkin Paavolan ja Revonlahden miehissä. Asekätöntä pelasti maamme miehityksen sodan jälkeen.

Jatkosodan aselepo astui voimaan 4.9.1944 ja Suomen armeija lopetti tulen aseleposopimuksen mukaisesti klo 7, mutta Neuvostoliiton joukot vasta klo 8 ja joissakin tapauksissa vasta seuraavana päivänä klo 8 jälkeen. Päivien kuluessa tuli hätäntyneitä soittoja Päämajaan aselevon loukkauksista ja suomalaiset olivat joutuneet jopa vastaiskuihin pitääkseen asemansa. Syyskuun ajan tapahtui Pielisjärven itäpuolella suomalaisten sotilaiden surmaamista ja epävarmuuden lietsomista. Välirouhakaan 19.9 ei näyttänyt turvaavan koskemattomuuttamme.

Ennakoitu pelko, että Neuvostoliitto saisi ulospäin näkyvän syyn miehittää koko maan, näytti jo vaaralliselta. Päämajassa oli presidentin vaihdoksen aikaan herännyt ajatus valmistautua pahimpaan, mutta puolustusvoimien ylimmän johdan tuli pysyä siitä erossa. Pahimman varalle Päämajan nuoret upseerit olivat suunnitelleet maanlaajuisesti aseiden hajavarastoinnin ja idean isä oli everstiluutn. Usko Sakari Haahti.

Hän oli saanut esimieheltään eversti Valo Nihtilältä hiljaisen luvan toimia ja yhdessä majuri Reino Lukkarin ja majuri Reino Arimon kanssa he ryhtyivät toimeen kertoen tiedusteluosaston päällikölle Hallamaalle suunnitelmastaan. He määräisivät joka suojeluskuntapiiriin 2. yleisesikuntaupseerin. Raahen sk.-piiriin nimettiin kapteeni Osmo Vihma.

Valvontakomission vaatimuksesta säädettiin 3.11.-44 laki, jolla Suojeluskuntajärjestö lakkautettiin. Siihen mennessä oli asekatköt enimmiltään tehty jokaiseen piiriin ja jokaiseen kuntaan. Raahen sp.-piirin alueelle aseet saatiin Oulun kautta, koska joukot taistelivat Lapin sodassa. Niiden asekuljetuksista evakuoitiin aseita ja ammuksia. Ne kätettiin puulaatikoihin ja kuljetettiin piilopaikkoihin, jotka vain harvat tiesivät. Joka sk.-piiriin tuli kätkä pataljoonan aseistus.

Ajatus kätketyn materiaalin palautuksesta varikkoihin tuli v. 1945 alkutalvesta esille ja huhtikuussa eversti Nihtilä antoi käskyn kätköjen purkamisesta viipymättä. Jonkin verran niitä ehdittiin purkaa ja toimittaa varikoille, mutta asekatkenta paljastui kun kätöntäosaston kuljetusryhmään kuulunut Lauri Kumpulainen Oulussa myi elintarvikekätköstä varastamia säilykkeitä. Se tuli kätöntäosaston tietoon ja ne virittivät ansan varkaalle, mutta tämä ei mennyt siihen ja yritti kiristää entisiä esimiehiään hintana 500 000 mk tai ilmianto. Se ei onnistunut ja Kumpulainen ilmiantoi asekatköt.

Tästä ilmianosta käynnistyi Valtiollisen poliisin toiminta. Yleisradion aamu-uutisissa 8.5.1945 julistettiin etsintäkuulutetuksi Oulun sotilapiiriin ”kakkonen” majuri Keravuori epäiltynä valtion omaisuuden anastamisesta. Hän poistui Ruotsiin. Toiset saivat vihiä kavereiltaan ja poistuivat maasta vähin äänin. Sinne pakeni kautta maan 35 upseeria ja muita kätöntäosastoa. Varsin paljon ehti Punainen Valpo ottaa kiinni kätöntäosastoa ja v. 1945 - 48 aikana pidätettiin kaikkiaan 1709 henkeä. Useimmat katsoivat joutuneensa sinne syyttöminä.

Pidätysajat olivat pitkiä, jopa vuosien mittaisia. Siitä tuli Suomen siihenastisessa suurimmaksi kehittynyt oikeudenkäynti. Oikeusministeriö valmisteli ns. ”asekatkentalain”, joka tuli voimaan 1947. Kenraalimajuri A. F. Airo vapautettiin syytteistä, samoin 12 muuta, mutta everstit Nihtilä ja Haahti saivat viiden vuoden tuomion. Syytetyistä 10 sai vankeutta 6 kk - 5 v.

Ruotsiin paenneet asekatkijat sijoitettiin pakolaisleireihin eri puolille maata. He ansaitsivat elatuksensa metsätöillä, sekatyöläisenä ym. Sitä kesti 15 nöyryyttävää kuukautta. Saltvikin leirillä oli myös piiriesimies Uno Johannes Ilola, vuonna 1896 syntynyt ja Revonlahdelta kotoisin. Hänellä ei ollut sotilasarvoa, mutta oli toiminut alueellaan asekatkennan johtajana. Hän oli leirin vanhin ja sai lempinimen ”Pappa”.

Ilmiantajan toimesta paljastui ammusvarasto kätöntä erästä roopista, Ilola otti vastuun ja poistui Ruotsiin. Näin hän pelastui kuulusteluilta ja tuomioilta. Leirillä ollessa oli pakolaisupseerien henkisenä johtajana toiminut eversti Alpo Marttinen, Mannerheimristin ritari ja hänen onnistui

luotsata joukkonsa Yhdysvaltoihin, jossa nämä komppanioita, pataljoonia ja rykmenttejä johtaneet soturit ansaitsivat aluksi elantonsa apumiehinä, metsureina, sahureina, kokkina tai siivoojina. Sinne aikaisemmin muuttaneet suomalaiset autoivat osaltaan. Sitten määrääjän jälkeen ja Marttisen uupumattoman työn tuloksena suomalaiset hyväksyttiin USA:n armeijaan. Heidän piti aloittaa nollapisteestä, siis sotamiehinä. Suurin osa jatkoi aktiivipalveluksessa ja eläkkeelle jäi 7 everstiä ja 4 everstiluutnanttia.

Tauno Marjomaa Paavolasta muutti sodan jälkeen Kanadaan, opiskeli iltakoulussa englannin kielen ja siirtyi sitten rakennusurakoitsijaksi Yhdysvaltoihin, jossa hän tutustui siellä näihin asekatkijoihin ja suomalaisperäisiin urakoitsijoihin New Yorkin lähellä. Suomi-seurat toimivat siellä voimakkaasti ja niillä on seurojentaloja ja näitä asekatkijöitä kutsuttiin isänmaallisiin juhliin puhujiksi ja olivat suosittuja. Näin Tauno tuli tuntemaan mm. eversti Alpo Kairisen, Aatto Aakkulan ja Olavi Alakulpin, Nämä pitivät yhteyttä keskenään ja hän osallistui heidän kanssaan hiihtokilpailuihin.

Asekatkenta aiheutti ilmiantoja myös täällä kotipitäjissä Paavolassa. Keväällä 1945 löydettiin Ruukissa lähes kolmekymmentä bensiininyrriä ja yksi moottori. Syynä oli, että luultavasti niitä ei ehditty palauttaa armeijan varikoihin. Aiheettomia ja keksittyjä ilmiantojakin oli tehty, mutta tavaraa ei paikalta löytynytäkään. Toukokuun lopulla v. 1992 paljastui Ruukissa Vanhan apteekin puistossa asekatko, jossa oli joitakin satoja kiloja räjähteitä puulaatikoihin pakattuna ja maahan kätettyinä.

Kersantti Juho Heikki Männistö Ruukista toimi täällä asekatkennän johtajana, pidätettiin ja oli kahdeksan kuukautta pidätettynä ja sai kolmen kuukauden tuomion. Monia muitakin kuulusteltiin,

Radiouutisia seuraavana päivänä pidätettiin Veikko Pietarila Loimaalla. Hänet kuljetettiin Ouluun, jossa vastaanottajat kertoivat, että oli löydetty hänen käsialallaan kirjoitettuja rahtikirjoja ja myös hänen nimensä niissä. Veikko Pietarila oli ollut JR 32 rykmentin II pataljoonan väepeli ja rahti- kirjojen kirjoittaja. Hän sai tilaisuuden käydä varoittamassa entistä esimiestään Hellettä, joka lähti Etelä-Suomeen piiloon.

Sellin vartija varoitti, että sellissä on kuuntelulaitteet ja että voivat tuoda sinne sellikaveriksi Valpon miehen. Eräänä aamuna vartija kehotti menemään vessaan ajoissa ja Pietarila meni heti ja siellä odotti divisioonan intendentti majuri Hietala. Veikko kertoi sen, mitä oli kuulusteluissa puhuttu. Hietalalla ei ollut osuutta kätkentään, mutta hän otti vastuuta. Pietarilaa pidettiin kolme kuukautta sellissä, kunnes komissaari Yliluoma tuli eräänä yönä kertomaan, että jo viikkoja aikaisemmin oli tullut kirje hänen vapauttamisestaan. Yliluoma otti sormenjäljet, valokuvan ja kuskasi hänet Paavolaan.

Syksyllä 1947 tuli kehoitus mennä Ouluun kuulusteluihin ja antoivat haasteen todistajaksi sotaylioikeuteen Helsinkiin. Siellä piti käydä kaksikin reissua. Tähän liittyy erikoinen tapaus. Syyttäjän mielestä Pietarilaa olisi voinut kuulustella ilman valaa, mutta majuri Hietalan asianajaja vaati valallisen kuulustelua. Vala aiheutti sen, että häntä ei voitu enää samassa asiassa syyttää. Syyttäjän mukaan Pietarila oli Hietalan alainen ja hänen on täytynyt antaa määräykset tarvikkeiden lähettämiseksi suojeluskuntapiireihin kätettäväksi.

Pietarila vastasi, että hän oli divisioonan esikuntakomppanian varastojoukkueen johtaja ja intendentti ei antanut käskyjä joukkueenjohtajille, sillä käskyt tulivat toimistoupseerin välityksellä. Siihen päättyi Pietarilan asekatkenta juttu ja kenraali Airo sanoi lopuksi kuuluvalla äänellä, että Pietarilan todistus oli kymppin arvoinen.

Moni asekatkija ei puhunut kätköistä ja on jo vaiennut, joten kätköistä loput voivat maata rauhassa piiloissaan, eikä niistä ole enää vaaraa. Kesällä 1944 elokuun lopulla olivat sotarintamat jo saatu vakautettua paikoilleen ja tavallaan odotettiin aselepoa tai rauhaa, mutta ei antautumista, siinä ei saanut antaa periksi. Epävarmuuden ilmapiiri vaistottiin kaikkialla ja kun tiedettiin Romanian kohtalo samana kesänä, vihollinen miehitti maan solmitusta aselevosta huolimatta. Kaiken varalta Suomessa tehtiin ne asekatköt ja osaltaan ne pelastivat jo rauhan alussa miehityksen.

Olihan Neuvostoliitto Lapin sodan alussa miehittänyt saksalaisten joukkojen perässä Itä-Lapin, Kuusamon ja Suomussalmen ja sillä oli Kuhmon ja Ilomantsin välillä Pielisjärvellä Suomen puolella vahvat partisaanijoukot, joilla oli kymmeniä tukikohtia korsuineen ja juoksuautoineen erämaakylien välissä, eivätkä ne poistuneet kuin vasta kuukausi välirauhan jälkeen. Näiden toi-

mien valossa asekatköt estivät ennalta maan miehityksen.

Asekatkenta oli jatkosodan jatkoa ja se turvasi monet vuodet rauhaa. Maa ei alistu mihin väin. Monet pitivät kevättä 1946 tulevan kehityksen kannalta ratkaisevana ”vaaran vuotena” ja samoin vuodet 1947-48, mutta niistä selvittiin, sillä asekatköt olivat muistissa. Politikointi kyllä sai vauhtia ja pelottelua, sellaista kesti parikymmentä vuotta. Vasta -80 luvulla varma vapauden kausi alkoi.

Asekatko oli ollut varoituksena Neuvostoliitolle, että rauhansopimus on pidettävä eikä miehittävä maata. Samoin se oli varoitus niille kansalaisille, jotka odottivat pääsevänsä valtaan rauhan tullessa ja jotka halusivat kostaa katkeruutensa.

Silloin kommunistisen puolueen pääsihteerinä ollut Arvo Poika Tuominen, joka asui Moskovassa sotavuodet, on kertonut varmoista lähteistä peräisin olevan tiedon, että Stalin ja Molotov olivat suunnitelleet miehittävänsä Suomen aselevon jälkeisessä tilanteessa. Asekatkenta pelasti meidät miehitykseltä ja pelasti maan vapauden.

Kansan enemmistö on hyväksynyt asekatkennan, pakkotilanteessa nämä rohkeat miehet tuomittiin vankilaan, mutta heidän kunniansa on palautettu kaiken kansan silmissä ja ajatuksissa.

Viitekirja: Matti Lukkari: Asekatkenta

Kalevi Roppola

Elämä Karjalan kannaksella ennen ja nyt

Karjalan kannas oli entisaikaan voimakasta viljelyaluetta.

Paikoin oli myös monenlaisia verstaaita, pienteollisuutta ja varsinaisia tehdaspaikkakuntiaakin. Yleisilme oli kuitenkin maatalousvaltainen. Oli suuria peltoaukeita, usein enemmän tai vähemmän kumpuilevassa maastossa. Kylät olivat tiiviitä talorykelmiä. Kun Karjalaan nykyisin tehdään kotiseutumatkoihin, vaikutelma on valitettavasti se, että alue on taantunut pahasti. Peltojen tilalla on usein tiheitä ”leppä- ja pajuviiljelmiä” tai normaalmetsääkin. Vilja-aitasta ei voi enää puhua.

Hiisselän viljelyaukeaa; taustalla Punnusjärvi ja Jutikkalan kylä.

Hiisselän viljelyaukeaa; taustalla Punnusjärvi ja sen takana Jutikkalan kylä.

Vanhat suomalaistalot ovat samannäköisiä, kuin evakkojen lähtiessä

Taloissa asutaan. Rikkinäisiä paikkoja on korjailtu, mutta särkynyt lasi korvataan joskus

Metsä hallitsee Punnusjärven maisemaa nykyisin. Tähän on tehty laskettelurinne.

muovilla tai muilla korvikemateriaaleilla, samoin katolle syntyneet reiät. Yksinkertaiset viljelymenetelmätkin voivat olla väestölle vaikeita. Sen sijaan puutarhaviljely onnistuu mukavasti. Kävin kerran äitini kotitaloa katsomassa. Siinä oli koko piha-alue tiiviisti viljeltynä puutarhana kaikenlaisine vihanneksineen ja hedelmineen. Lisäksi oli sikoja ja kanoja.

Tietkään eivät ole entisenlaisia, vaikka kylätiet ovat yhä sorateita. Kelirikkokaudella tai pitkäaikaisten sateiden jälkeen autoliikenne voi olla pahoissa vaikeuksissa. Ainakin kerran auto on kaatunut tiellä. Sen sijaan suurempien keskustusten välillä on joskus hyväkuntoisiakin asfalttiteitä. Kunto riippuu siitä, milloin päällyste on tehty. Korjaukset viivästyvät jatkuvasti.

Kaikki on kuitenkin suhteellista

Täytyy muistaa, mihin olosuhteita verrataan. Asukkaat ovat suhteellisen tyytyväisiä niukkuuden keskellä, vaikka yltäkylläisyyteen tottuneet suomalaiset surkuttelevat asutuksen kurjuutta. Eikä ole osattu vaatia sellaista, mitä ei ole tiedetty muillakaan olevan.

Ehkä se, että asukkaita on pakkosiirretty Kannakselle muualta Venäjän alueelta aikanaan, vaikuttaa myös siihen, että melko hyvin, välillä jopa hyvin lämpimästi, otetaan vastaan vierailijoita entisiin suomalaistaloihin. Vanhalla siirretyllä väestöllä on vielä muistissa oma pakkomuutto, kuten äitini kotitalon asukkailla, jotka siirrettiin 1959 tänne Moskovan eteläpuolelta.

Vaikka kuinka ajattelee, että Karjala on Venäjän rajaseutua, voidaan silti ihmetellä olosuhteita. Venäjän valtio on luonnonvaroiltaan rikas, suurteollisuutta paljon ja suuria viljelyalueita, mutta se on suuntautunut liiaksi sotateollisuuteen ja varoja on tuhlatu suunnattomasti ympäri maailmaa ”ystävällismielisten” maiden tukemiseen, aseistamiseen ja omaankin ylimitoitettuun varustautumiseen. Ovathan sen nykyajan sodat yhä perustuneet jatkuvasti suurista tappioista välittämättä massiiviseen voiman käyttöön.

Karjalaiset ja heidän jälkipolvensa tekevät ahkerasti kotiseutumatkoja

Matkoja on tehty runsaasti sen jälkeen, kun NL romahti ja matkojen järjestäminen helpottui. Kannaksella on kunnostettu kirkkomaita, muistomerkkejä, hautausmaita, kirkkoja ja muita rakennuksia. Yhä on etsitty myös vainajia haudattavaksi sankarihautoihin. Yhtenä esimerkkinä on Valkjärven kirkko.

Turkin kotitalo (Meeri Koivun koti o.s. Turkki) tiilikattoineen ja kavinavetta on jäljellä, navetan katto on uusittu, mutta resuinen. Eteisosaan tehty jatkoa.

Valkjärven kirkko paloi 1960-luvun vaihteessa. Vain kivijalka jäi jäljelle ja kirkkomaa oli huonossa kunnossa. Kellotapuli on teline, josta kello riippuu. Valkjärveläiset pitivät kesäkuussa 1994 ehtoollisjumalanpalveluksen. Samassa yhteydessä kirkonkello vihittiin käyttöön, joka kutsui kansaa luonnonkirkkoon.

Myös venäläiset käyttävät kirkonkelloa haudatessaan vainajia Valkjärven kirkkomaahan. Sankarihaudan kohdalle venäläinen Victor Dektjarevu muurasi ensin luonnonkivisen muistomerkin valkoisine risteineen ja siihen Suomen vaakunan. Myöhemmin Valkjärven Pitäjäseura kiinnitti siihen sodissa kaatuneiden sankarihaudan merkiksi muistolaatan.

Turistiliikenne sujuu paremmin kuin muu

Yleisesti tunnettu suomalaisittain outo asia on yleinen korruptio, josta ei näy päästävän millään eroon. Myös yksityisten kansalaisten on täytynyt maksaa ylimääräistä, jotta saa sellaisia palveluja ja hyödykkeitä, jotka muualla Euroopassa ovat vapaasti saatavissa. Rajaliikenteessäkin se on myös näkynyt pitkään pimeinä maksuina, jotta pääsee jatkamaan matkaa sujuvasti.

Kannaksella nykyisin asuvat venäläiset ovat toista ja kolmatta sukupolvea, joilla ei ole kokemusta muualla Venäjällä asumisesta, vaan vain heidän isovanhempiensa tarinoita vanhoista kotipaikoista. Nähtävyyksiä ovat tavallaan vanhat hautausmaat ja kirkot. Harvalukuisille luterilaisillekin on tilaa, mutta ortodoksikirkot ja tsasounat ovat etusijalla. Kannas on nykyisin Inkerin kirkon aluetta. Esim. Terijoen kirkko on kunnostettu kokonaan ja Kanneljärven kirkko toimii kirkon sakastissa. Monesta kirkosta on jäljellä vain kivijalka tai muistotaulu sekä hautausmaan rippeet.

Ero uusrikkaiden ja köyhien välillä on valtava. Vodka näyttää maistuvan joutilaille nuorille miehille ja iäkkäämmillekin. Kaupunkien liepeillä on paljon uudisrakentamista, mutta se tuntuu usein olevan lähinnä näyttämisen halua, kuin todellista yhteiskunnan kunnostamiseen tähtäävää. Ympäristön tila on monin paikoin kehno. Sen sijaan kaupungeista voi löytää jopa viihtyisiä alueita, kuten Viipurista, jota on kunnostettu.

Kotiseudulla käyneet ovat montaa mieltä käynneistään

Osa on käynyt siellä mielellään, mutta yksi kerta riittää. Osa on käynyt useasti ja jatkavat käyntejä. Myös Karjalan palauttamisesta puhutaan, osa vakavissaan, mutta osa on luopunut toivosta. Myös rajan takana on tällaisia mielipiteitä esitetty viime aikoina. Vaikea menetettyjä maita on saada palautetuksi, vaikka sodan syyntymisessä ja lopputuloksessa kärsittiin suuri vääryys. Poliittikka on välillä ihmeellistä, joten eihän sitä koskaan varmasti voi sanoa, mitä vielä tapahtuu.

Jouko Koivu

Kuva nykyisestä venäläisasutuksesta, joka tuo vanhat ajat mieleen.

Sotahevossairaala Ruukissa Talvi- ja jatkosodan aikana

Joskus tarvittiin useampi hevonen vetämään. Kuva kirjasta Kiitos Suomen hevoselle, sivu 107.

Kun palataan Talvi- ja jatkosodan aikakauden, niin hevonen oli tärkeä niin maatalous- ja metsätöissä kuin myös kulkuneuvona maaseudulla. Sodassa sen merkitys nousi tiettömillä taipaleilla arvoon arvaamattomaan sotakaluston ja elintarvikkeiden sekä miehistön kuljetuksenkin takia. Se oli korvaamaton maastokulkuneuvo tiettömillä rajaseudun taipaleilla. Niitä tarvittiin rintamalla missä miehiäkin oli ja hevosmiehet pitivät hyvin huolta hevosistaan.

Armeijalla oli hevosia Talvisodan aikana yli 70 000 ja niitä kuoli ja haavoittui rintamalla yli seitsemäntuhatta. Ruukissa sijaitsi hevossairaala n:o 3. mutta sen lisäksi niitä sijoitettiin työlaitoksen, maamieskoulun ja koeaseman talleihin ja parempi -kuntoisia oli taloihinkin annettu. Sinne tuotiin rintamalta haavoittuneita tai sairastuneita hevosia, jotka kannatti hoitaa terveeksi. Uteliaita ihmisiä ei päästetty sisälle talleihin.

Hevossairaalan johtajana toimi eläinlääkintäkapteeni Bernhard Åström, joten kyllä ne asianmukaisen hoidon saivat. Ylikersantti Reino Isoniemi oli jonkin aikaa vastaavana tallin päällikkönä. Sairastalli oli Pekkalan sivuraiteen vieressä pitkä matala rakennus, josta päätyosa on vieläkin pystyssä. Sinne tuotiin rintamalta haavoittuneita tai sairaita hevosia, leikkauksia tehtiin ja haavoihin käytettiin rivanolia ja sen ajan salvoja. Melko rumiakin haavoja oli lähetetty hoidettavaksi mutta vatsaan haavoittuneita ei enää onnistuttu parantamaan. Talvisodassa sotasaaliiksi saatuja hevosia tuotiin heikossa kunnossa. Niillä oli ollut ruuan puute ja kovat pakkaset olivat jäähdyttäneet ne alikuntoon. Hiekkaa syöneet eivät toipuneet.

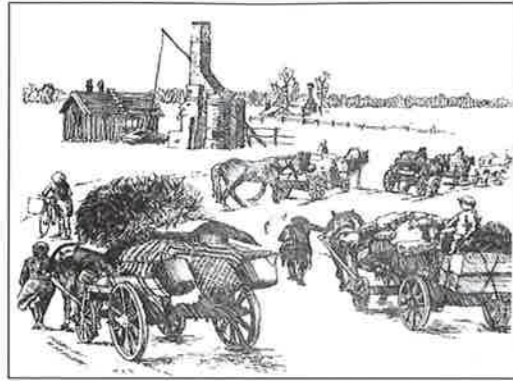
Kovissa oloissa pääntauti tarttui eläimestä toiseen, hengitysrohisi ja turvasta valui räkä, sitä sanottiinkin räkätaudiksi. Niiden paraneminen kesti kuukausia, eikä niitä saanut talvella tuoda ulos. Kansanomaisesti niitä parannettiin pahanhajuisella hajupihkalla, tärpätillä ja pikiöljyllä. Kylmää juomavettä ei saanut antaa. Toisilla oli yskää, joka parani vasta kesän tullen. Ähky oli pahimpia. Varmaan eläinlääkäreillä oli omat reseptinsä kuhunkin sairauteen ja kirurgisia leikkauksia tehtiin.

Purilaat olivat hyvä apuväline haavoittuneiden ja varusteiden maastokuljetukseen. Kuva lainattu kirjasta "Kiitos Suomen Hevoselle" sivu 249.

Sitten oli vielä kapi, hevonen hankasi itseään parren seiniin, siinä oli täitä, ja karva takkuuntui ja koko olemus näytti vanhalta ja huonosti hoidetulta, pää nuokkui ja hevonen kärsi. Saunaa ja petrolia käytettiin hoitoon.

Kurjat tiet linjoissa pilasivat hevosten jalat, Vaikeissa oloissa alaraajan luut luutuivat yhteen ja ontuminen oli sen merkki, siitä ei enää kunnolla parantunut, mutta töihin pystyi. Nivelputtulehdukset olivat hoidettavissa. Vaikeimmat jalkavammat johtivat lopettamiseen. Suolisolmut paranivat kävelyttämällä. Kyllä hyvät hevosmiehet hoitivat potilaitaan, silloin hevonen oli työkaveri, sen arvo ymmärrettiin, tänään se on urheiluväline.

Evakkotaipaleella oli raskaat kuormat. Kuva kirjasta ”Kiitos Suomen Hevoselle” sivu 131.

Taloista otettiin armeijalle hevosia. Hyvin yleistä oli, että jos talossa oli kolme hevosta, niin yksi niistä määrättiin luovutettavaksi armeijan palvelukseen. Se oli kova paikka luovuttaa varsasta asti kotona kasvatettu lemmikki, joka oli jo palvellut monia vuosia. Hevoset piti viedä katsastukseen, jolloin eläinlääkäri suoritti nopean tarkastuksen. Ne piti luovuttaa valjaineen, joskus vaadittiin kärry tai reki mukaan. Sairaita ei otettu eikä pahoja luonnevikaisia. Sinne ne linjoille vietiin. Ne, jotka palautettiin sodan jälkeen, ne muistivat kotinsa ja osasivat sinne omin avuin jo rautatieasemalta, kun isäntä tarkoituksella päästi hevosensa menemään niin omaan entiseen parteensa juoksivat. Ilo oli molemminpuolinen.

Mutta iät kaikki täällä on tykätty hevosista, jos rintamalla sattui hyvä hevosmies, se kohteli hyvin ajokkia ja pihisti sille makupalvoja, näkkileipää ja sokeripalan. Keskinäinen luottamus oli luja ja kyllä hevonen sen palkitsi uskollisuudellaan.

Sairaala antoi taloihin töihin sellaisia B-luokan hevosia. Joillekin sattui ihan kunnollisia, mutta oli luonnevikaisia, joku oli puunpurija, joku potkuri takaapäin, joku salavihainen eestä päin. Kokenut hevosmies niitten kanssa pärjäsi ja pystyi töihin. Hevonen on viisas ja hyvä hoidettava. Kun mies kohteli hyvin hevostaan, syntyi luottamuksellinen ja turvallinen yhteistyö molempien hyväksi.

Hevossairaalassa oli henkilökuntaa, iso joukko sotilaita ja ruokahuolto hoidettiin paikallisesti, Revonlahden lotat paistoivat kotonaan leipää, jonka sairaalan hevosmies haki määrävälein. Samoin muutkin elintarvikkeet hankittiin paikanpäältä.

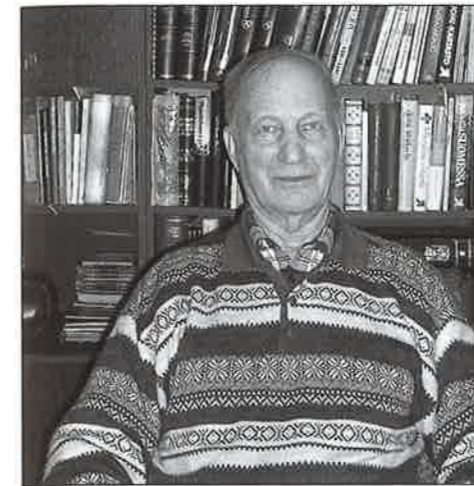
Lottia tarvittiin myös vaatehuoltoon ja keittiöhommin. Armeijan miehet tulivat muualta ja vaihtuivat tavan takaa. Myös paikallisia työvelvollisia otettiin hoitamaan hevosia. Heiniä saatiin paikkakunnalta ja käytettiin myös selluloosaa. Se oli puusta tehtyä sellaista pahvinsuikaleen tapaista ja pistettiin veteen turpoamaan ja hevoset tottuivat siihen kun parempaa ei ollut.

Sodan loputtua Ruukin hevossairaalakin lopetti toimintansa, koska se oli ollut joku ylimääräinen kotirintaman varikko. Armeijalle luovutetut palautettiin aikanaan kotiinsa, mutta paljon jäi sille tielleen. Sotasaalesshevosia myytiin siviiliin ja niillä oli kysyntää. Sotakorvauksena luovutettiin tuhansia hevosia Neuvostoliittoon, kukaties vaikka joku Ruukin talleilla parantunutkin kelpasi. Nyt 65 vuotta myöhemmin hevossairaalan paikalla ei näy hevosia, vain tallin nurkka on jäljellä. Aika on muuttunut niistä päivistä ja hevosesta on tuullut harrastus- ja urheiluväline. Maamieskoulun vieressä on iso hevosmaneesi ja tallit ja kymmeniä hevosia, joita hevoskoulun oppilaat hoivaavat. Myös siellä/täällä taloissa näkyy lemmikkejä laitumilla. Pelloilla niitä ei enää tarvita, mutta nuorisoo kehittää niiden kanssa kuntoa, nuoret tykkäävät hevosista ja ratsastelevat pitkin teitä ja metsiä.

Teksti: Kalevi Roppola

Juha Virtasen muistelmia vuosikymmenien saatossa – talvisodan tieltä evakkoon, paluu takaisin ja uusi evakkotaival

Muistelmaan kuvat Juha Virtaselta.

Juha Virtanen kotonaan Savikorvessa 2010. Kuva: Jouko Koivu

Muistissani on hyvin säilynyt elämän vaiheita seitsemän vuosikymmenen ajalta. Tavallinen elämän meno onkireissuineen ja lehmien hakui- neen sekä monine muine töineen oli ajankoh- taista 6-7 vuoden ikäiselle pojalle Tohmajoen rannalla Ruskealan pitäjän Vahvajärven kylässä. Perheeseen kuuluivat isä – Matti Emil (s. 1886 Isokyrö), koulutukseltaan kanttoriurkuri, äiti Elisabet (Elli s. 1893 Kuorevesi), siskot Anna- Liisa (s. 5.1.1921) ja Inkeri (s. 22.11.1922) sekä minä (s. 4.5.1929).

Kansakoulun aloitin syksyllä 1936 Ruisselän kansakoulussa. Koska sinne oli matkaa 7 km, asuin talvet mummolassa (Ida Vilhelmiina Roini, s. 1869 Keuruulla, k.1951 evakossa Laihialla). Kolme täyttä lukuvuotta sain käytyä koulua, mutta sitten YH:n takia koulu sulki ovensa loka- kuun lopussa 1939.

Sodan alkamisuutinen järkytti

Kotiini oli ostettu patteriradio 1938. Marraskuun lopussa kello seitsemän iltatuntisissa kuultiin, että Neuvostoliiton sotavoimat – Puna-armeija – oli ylittänyt Suomen rajan. Omat puolustusvoimamme ovat ryhtyneet vastustamaan hyökkäystä. Järkyttävä uutinen sai minut syöksymään ulos ja juoksemaan navetalle kertomaan äidille ja siskoille, että sota on syttynyt.

Mitä nyt tapahtuu? Pimennysverhot määrättiin laittamaan ikkunoihin. Kodissamme oli sähkövalot, johon sähkö tuli läheiseltä myllyltä ja sen turbiinista. Lunta ei vielä silloin ollut paljon. Vajaan kymmenen kilometrin päässä oli Matkaselän risteysasema ja muutaman päivän kuluessa tulivat ensimmäiset lentopommitukset, jotka lisäsivät pelkoa. Sisareni olivat lottina muonitus- tehtävissä ja todella suuressa vaarassa joutua pommitusten uhreiksi. Matkaselkää pommitettiin virallisten tietojen mukaan talvisodan aikana peräti 120 kertaa.

Joulukuun alkupäivinä kävi Tikkasen isäntä myllyssä ja samalla kylässä. Kerrottiin, että kotimme vintille orava kantaa pesän tarpeita. hyvin vakavana hän tulkitsi sen merkitsevän lähtöä pois, kun metsän asukkaat tulevat ihmisasuntoon pesän tekoon. Myös tädin mies Ilmari Raivolahti (s. 1904) kertoi myllymatkallaan huonoista enteistä tuleville kuukausille ja kehotti meitä menemään hänen syntymäkotiinsa Mänttään, jos joutuisimme lähtemään ryssä pako. Muutaman päivän päästä hänkin sai käskyn lähteä rintamalle. Joulukuun lopulla hän sai sankarikuoleman. Sankarihautajaiset pidettiin tammikuulla kovalla pakkasella iltayöstä, kun päivällä vihollisen lentokoneet olivat uhkana. Muistan, että varpaat olivat aivan turtana 30 asteen pakkasessa ja sulatella varpaita pisteli hirmuisesti.

Elintarvikkeiden säännöstely alkoi. Sokeri ja kahvi olivat ensimmäisenä kortilla ja vähitellen muutkin ”sapuskat”. Vihollisen sanottiin hyökänneen Suomen kimppeun Leningradin turvallisuuden ollessa uhattuna, mutta ei siinä ollut mitään perää. Stalin ja kumppanit aloittivat sodan vallatakseen Suomen, sen voimalliset, tehtaot, tuottavat pellot, rautatiet kalustoineen, maantiet sekä yhteiskunnan rakentamat koulut ja laitokset. Omalla puolella ei ollut voimallaitoksia, ei sahoja, ei selluloosa- ja paperitehtaita. Yritteliäitä ihmiset ”likvidoitettiin” kansan vihollisina.

Evakkotaival alkaa

Rintamalinjat kestivät monta kuukautta hirvittävän ylivoiman edessä, kunnes keväätalvela saatiin Suomen taholta neuvotteluyhteys Moskovaan. Aselepo ja rauha astuivat voimaan 13.3.1940. Ehdot olivat hirmuiset. Uudenkaupungin rauhan rajat vuodelta 1721 tulivat voimaan ja muutamassa päivässä puolustusvoimien oli peräännyttävä tälle rajalle, jonne oli matkaa kymmeniä kilometrejä. Siviiliväestö oli evakuoitava paksujen hankien keskellä myös rajan toiselle puolelle yksityisine tavaroineen. Ensin täyttyivät maantien varret ja sitten eläimet oli ajettava tielle.

Isäni oli luovuttanut Sirkka-hevosien puolustuslaitokselle jo syksyllä, joten lähellä asuneen sedän hevonen oli ainoa vetopeli, jolla tavaroitamme ajettiin Ahille Sortavalan tien varteen. Matkaa oli kaksi ja puoli kilometriä. Osoitetta ei ollut, mihin tavaroita olisi osoitettu, vaan siihen naulattiin lappu ”Matti Virtanen s. 1886, Ruskeala”. Isällä oli piano, jota hän ei halunnut viedä tien varteen, vaan pani dynamiittipanoksen soittokoneen sisälle. Sotilaat tulivat hakemaan äitiä, mummoa ja minua 16.3.1940 Kaalamon asemalle. Isä raapaisi tulitikulla tulilangan palamaan ja hetken päästä piano räjähti kappaleiksi ja salin ikkunat hajalle.

Asemalla oli tungosta, mutta pääsimme kuitenkin vanhan mallisin 2. luokan vaunuihin. En ollut aikaisemmin matkustanut junassa ja alussa oli tietysti ”uutuuden” viehätystä. Kaikki paikat olivat täynnä, enkä oikein muista, oliko ensimmäiseen pysähdykseen asti oltava yö junassa, kun matkan teko eteni hitaasti. Joensuusta matkasimme uutta rataa, joka heilutti vaunuja pelottavasti. Pysähdyimme Heinävedellä Sarvikummun asemalle. Juna tyhjennettiin ja me saimme hevoskyydin paikalliselle koululle. Siellä olimme yhden yön ja saimme ”litteran” matkustaa eteenpäin Isoonkyröön. Isän äiti oli sieltä kotoisin ja hänellä oli Ventälän kylässä sisar asumassa perheensä kanssa pienessä talossa. Vaihtoehtoja ei ollut, joten näin piti tehdä.

Palasimme äidin kanssa Keuruulle, jossa vietimme yhden yön Keuruun vanhassa kirkossa. Äitini selvitteli, miten pääsisimme Raivio-lahteen Mänttään, joka oli jo silloin oma kuntansa. Junallahan sitä silloin matkustettiin: Keuruulta Haapamäelle, junan vaihto Vilppulaan, jossa oli odottamassa uudenlainen kyyti – moottorivaunu. Sitten olimmekin jo välitapissa. Mäntässä asui äidin serkku pienessä talossa lähellä Yhteiskoulua. Muutaman päivän aikana saatiin yhteys tämän Ilmari Raivio-lahteen äitiin ja sisareen. He asuivat järven takana ja sieltä tuli vanha työmies hevosella noutamaan meitä maatilalle.

Mäntän tehtailla oli konttoripäällikkönä Platan perheineen. Kävimme siellä kylässä. Platanin isä oli myynyt 1897 nimismiehen virkatalon äitini isälle Ernst Ivar Roinille ja oli sillä tavalla tullut tutuksi äidilleni. No, asuminen ei niin auvoista ollut. Sinne tuli tätini Eeva Raivio-lahti ja serkkuni Raili. Oli havaittavissa, että meidän tulisi katsella uusi majapaikka uutisista kuulimekin, että ruskealalaisia sijoitetaan Heinolan, Sysmän, Hartolan, Joutsan ja Luhangan alueille. Saimme uudet ”litterat” matkalle Sysmään. Kirkolta meidät ohjattiin Virtaan Harjun Lavian kylään. Lavian suuren pirtin nurkkaan majoituimme. Isänikin tuli sinne, kun oli ajanut hevosella poikki Suomen puolikkaan. En muista, miten setäni hevonen oli taipaleensa päättänyt – sedälläni sitä ei kuitenkaan ollut.

Kävin Virtaan kansakoulussa neljännen luokan loppuun huhtikuusta kesäkuuhun. Kesän kuljimme ongella Auk-järvellä muonamies Rantasen poikien Reinon ja Heikin kanssa. Kesä oli lämmin ja kuiva, joten säät suosivat onkimiehiä ja uistelua. Kalasoppaa oli sopivasti turvaamassa ruokahuolto. Opin soutamaan ja ikää oli jo 11 vuotta. Syksyllä koulun käynnistyessä menin V luokalle, mutta se loppui lyhyeen, kun muutimme Sysmän kirkolle, ensin Saarisen puusepänverstaan asuntoon, jossa ei tahtonut mahtua yöksi lattialle oikaisemaan, mutta tammikuussa sijoituimme Lopperin taloon ja vanhemmat panivat minut Sysmän yhteiskouluun.

Pärijäsin melko heikosti, mutta sitten tuli asumaan Ruskealan poika Urho Tikka, jolta sain neuvoja, joilla selvisin matematiikan ja ruotsin kielen koukeroista. Keväällä sain todistuksen, joka oikeutti siirtymään toiselle luokalle. Evakko-oppilaita oli eri luokilla lähes puolet yhteiskoulun oppilaita. Koulun rehtori oli Tilda Tirkkonen.

Paluu kotikonnuille

Syksyllä alkoi kuulua maailman tilanteesta sellaisia huhuja, että saattaisimme päästä takaisin Karjalaan, Ruskealaan – kotiin. Sysmän kirkonkylän itäpuolella olevalla järvellä oli laajat

rantaniityt. Siellä kuti keväällä sorva-kaloja. Saimme niitä runsaasti ja äiti perksi kaikki ja kuivasi uunissa monta paperisäkillistä ”pahan päivän varalle”. Sotatoimet käynnistyivät heinäkuun alkuun mennessä. Suomen sotajoukot ylittivät nopeasti Moskovan rauhan rajan ja etenivät jo heinäkuun lopulla Ruskealan pitäjän ohi. Siviilihallintoa kiinnosti välittömästi selvittää, kuinka nopeasti voidaan ryhtyä jälleen palauttamaan entisiä asukkaita. Isäni oli yksi kolmesta arvion tekijästä. Jo elokuun lopulla pääsivät ensimmäiset kylien asukkaat tutkimaan mahdollisuuksia.

Venääläiset olivat jättäneet huonon siivon jälkeensä ja yllättävää oli se, miten kaikkialla olevat asumukset olivat käytössä. Myöhemmin selvisi, että osa asukkaista oli tuotu Ukrainasta saakka. Aikaa oli siirtoihin ollut kuitenkin 15 kk. Hyökkäysvaiheen suurimmat tuhot olivat käsitykseni mukaan Ruskealan läntisellä ja itälaidalla. Äitini sai kutsun tulla järjestämään Martta-järjestön käynnistämiä Martta-majoja palaajien ruokahuoltoon. Toimipiste avattiin Ruisselän kansakoulun poikien käsityöluokan tiloihin. Siellä sitten keitettiin kalasoppaa nälkäisille palaajille.

Lottajärjestön toimesta perustettiin siivousryhmiä, joiden työ oli raskasta ja toisinaan vaarallista, kun vihollinen oli miinoittanut rakennuksia ja maastoa. Jäin yksin Sysmään Lopperin taloon, jossa tehtiin kovasti töitä. Tosin sairastuin keuhkopussin tulehdukseen, mutta sain jotakin lääkettä ja vähin erin henki alkoi kulkea. Lokakuun alussa 1941 äitini tuli hakemaan minutkin synnyinseudulle Ruskealaan. Matkaselän asemalta kävelimme 10 km:n matkan. Lähellä asemaa oli kiväärin perä houkuttelevasti, mutta äiti varoitti, että siellä voi olla miinoitusta. Otrakkalan hovin kohdalla oli ollut miinakenttä hyökkäysvaiheessa ja se oli aiheuttanut vahinkoa.

Ruskealan kirkonkylän kiintopisteet, kirkko ja kirkon torni, olivat hävinneet. Kirkko oli palanut salaman iskusta kesällä 1940. Tohmajoen Savotan silta oli räjäytetty ja pioneerit olivat tehneet sillan puusta. Asuin pari viikkoa Rinkossa Mölsän Pekan ja Miinan kanssa, mutta se ei jotenkin sujunut ja muutin Ruisselän koululle Martta-majan asuntoon, sitten isän kanssa opettajan asuntoon, jossa oli kuitenkin paljon luteita ja kuuma, joten siirsimme sängyt luokahuoneeseen, jossa piti toisinaan vetää peitto patterin yli lämmön lisäämiseksi. Koulullahan oli keskuslämmitys ja nyt sitä hoiti kaksi sotavankia, Asam ja Baris, tummatukkaisia poikia.

Keväätalvella 1942 huhti-, touko- ja kesäkuussa kansakoulu käynnistyi palaajille siellä mummon talossa Rinkossa. Opettajana oli entinen opettaja Väinö Virtanen (ei sukua) ja niinpä minulla on kansakoulun päästötodistus Ruskealasta. Keväällä oli kirvesmies Lauri Tikka korjannut ikkunat kodissani Hoskossa ja toukokuun alussa muutimme viimein kotikonnuille.

Ruskealassa 19. 9. -44.

Kaikkille ev. henkilöistölle :::::

Ruskealan täydelliseen evakuoimiseen aika alkoi tänään kello 12 ja kestäää
huoniseen, 20.9. kello 12. Silloin on kaikkien inhaisten ja materiaalin oltava:

Vahva järven ja Isakkanvaaran kylistä:

Kekin pihassa. Salokylässä Niko Laukkasen pihassa, Mölsän maassa
tienristin seutuville, Etukylässä, Piipponen, Keivikko y.m. Kokkomäessä.
Ev.-henkilöstön lisäksi on käytettävä työryhmän jäseniä viemään aamu jo-
ka paikkaan, missä vielä tiedetään ihmisiä olevan.

Pantava heti täytännön:

Ruskealan 3. ev. pirtin päällikkö:

M.E. Virtanen.

Evakuointikäsky Ruskealassa syyskuussa 1944.

Syksyllä 1944 uudelleen evakkotaipaleelle

Taistelutoimien päätyminen aselepoon 4.9.44 ja välirauhaan 19.9.44 Moskovassa edellytti, että välittömästi oli ryhdyttävä siirtämään puolustusvoimia vuoden 1940 Moskovan rauhan rajalle. Rintamalinjojen ja tämän rajan välillä asuvat siviiliasukkaat oli myös siirrettävä rajan taakse 24.9. - 3.10.1944 mennessä.

Jo kesällä -44 oli tilanne sellainen, että siviiliasukkaita käskettiin pakkaamaan tavaroita ja varautumaan lähtöön. Suunnitelmat olivat jo valmiina luovutettavien kuntien asukkaitten sijoittamiseksi, jos pahin tilanne toteutuisi. Kesäkuukausina olivat rintamalinjojen takana asuneita jo siirtomääräykset kohdanneet. Sotatilan aikana vihollisen lentokoneet pommittivat ja ampuivat maanteille ja juniin joutuneita pakolaisia.

Synnyinseutuni Ruskeala Sortavalan pohjoispuolella sijaitsi rajan ”väärällä” puolella ja evakuointi aloitettiin alueen karjojen osalta syyskuun puolivälin tietämissä. Kolmesta koulupiirin kylästä Särkisyrjä, Vahvajärvi ja Issakanvaara muodostettiin piiri n:o 3. Osasta kylien lypsykarjoista muodostettiin 54 lehmän ja yhden lampaan lauma, jota ajamaan määrättiin neljä kylän naista ja yksi sotilas, joka oli saanut evakuointiloman. Ajajien keski-ikä oli 39 vuotta. hevosajoneuvoja oli kolme, ajomiesten iät 74, 57 ja 15 vuotta (allekirjoittanut).

Ensimmäisen päivän taival oli n 8 km syrjäisiä kyläteitä, ettei olisi oltu aiheuttamassa ruuhkaa Kiteelle johtavalla päätiellä. Kaalamon asema oli pysähdyspaikkana, ja siellä vietettiin yö lähimetsässä. Lehmät olivat vielä kohtalaisessa maidossa ja karjanhoitajilla oli raskas työ lypsää lehmät, joiden maito jouduttiin kaatamaan maantien raveihin. Siltä osin olivat suunnitelmat unohtuneet maidon käytölle. Sää oli pilvipoutainen.

Toisen päivän aamuna lehmät oli jälleen lypsettävä. Osa lehmistä osasi juoda lämmintä maitoa, kuin pikkuvasikkana. Hoitajat olivat nukkuneet varastorakennuksessa asemalla. Ihmeeksi kaikki lehmät ja se yksi lammas olivat pysyneet koossa. Lauma ajettiin liikkeelle länteen päin noin viisi kilometriä maantietä, mutta sen jälkeen pohjoiseen puolustusvoimien rakentamaa tietä, joka monin paikoin oli ”kapulatietä” soisessa maastossa suuntana uusi raja.

Yksi yö vietettiin Kiteen pitäjän puolella ja lehmien maidot tulivat käyttöön ja saimme eväiksi voita näiltä tiloilta, jotka vielä joutuivat itsekin muutaman päivän kuluttua lähtemään kotikylältään. Muistelin, että se oli Kiteen Kangaskylää. Kyläteillä oli jyrkkiä mäkiä ja hevoskuorimatkin oli paikoin yksi kerrallaan auteltava ylös. Kun hevonen pysähtyi, täytyi heti ”iskeä” kivi tai puukanki pyörän taakse jarruksi, että hevonen sai levähtää.

Kolmannen päivän aikana tulimme jo rajan yli tänne nyky-Suomeen. Tiet olivat jo tasaisempia ja olimme Loukunvaaran kylässä. Erään suuren maalaistalon lähialueilla oli niitä vanhanajan lujia puuaitoja ja sinne ohjasimme karjan tarhoihin ja hevoset tietysti riisuttiin valjaista, kuten

Karjan kuljetus oli kova urakka evakkomatalla. Kuva on maaliskuulta v. 1940.

muissakin pysähdyspaikoissa ja heiniä saatiin eläimille ruokintaan.

Taisi siellä olla jo paikallinen kansanhuollon virkailija valvomassa tätä heinäluovutusta, mutta kyllä sieltä osansa saivat lehmät, hevoset ja se yksi lammas, joka ei hetkeksikään eronnut tutun lehmän kupeelta. Heti kuului kova ”MÄÄ, MÄÄ”, jos vähänkin kaverukset erkanivat toisistaan. Ajajilla oli hiertymiä ja rakkojakin jaloissa ja niinpä vaihdettiin ”hevosmiehen” kanssa paikkaa ja siinä pääsi 57-vuotias Anni kyydissä parantelemaan varpaita. Kävelemään lähtiessä hän ilvehti, että: ”Nyt männöö mutkasta tietä näkymättömi!”

Neljäntenä päivänä saavutimme Kiteen kirkonkylän, jonka korkeilta peltoharjanteilta oli kauuniit näköalat läheiselle järvelle. Reilun kymmenen vuoden takaa olivat jo nämä maisemat jääneet mieleen, kun Kiteellä oli silloin 1933 suuri maatalousnäyttely ja siellä oli mm sirkusteltoa, jossa mies paini karhun kanssa! Matkan pituudeksi tuli sille päivälle 25 km, kun seuraava pysähdyspaikka oli Kiteen ja Rääkkylän rajamailla oleva Muljulän kylä. Siellä oli jo muitakin karjoja aituuksiin ajettuna ja sanoivat olevan eräässä laumassa yli 80 eläintä, joita sitten yön aikana karkaili.

Meidänkin karjassa oli kerran jo noin 70 päätä. Mietittiin, miten niistä päästäisiin eroon, mutta ihme ja kumma, seuraavan pysähdyspaikan laskennassa Rääkkylän Rasivaarassa olimme aivan omillamme. Eli vieraat eivät viihtyneet meidän lehmien parissa. Kävellessä maantietä olivat kengät joutuneet koetukselle ja minullakin olivat puupohjaiset nauhakengät, joista pohja oli kulunut kiikkutuolin jalaksen malliseksi ja lattialla kävely ei oikein onnistunut. Majoitus oli tienvarren talon pirtissä jossa saimme ruokaa ja yösijan lattialla.

Viidennelle päivälle oli tiedossa jo lyhyempi taival. Pysähdyimme Rääkkylän kirkonkylän lähistölle, josta oli tarkoitus jatkaa vesitietä pitkin proomulla eli lotjalla Varkauteen rautatien varteen.

Rääkkylästä jatkettiin proomukyydillä rautatien varteen Varkauteen

Täällä oli jo kokoontunut 4-5 kylien karjaa ja aitauksia rakennettiin kiireen vilkkaa, sillä kuljetukset eivät päässeet heti käyntiin ja jouduttiin odottelemaan kolme päivää lastausta Pakuniemen laiturista. Majoituksemme oli järjestetty Osuusmeijerin saunaan, jossa olikin sauna- ja pukuhuonetilat meille kahdeksalle karjan ajoryhmäläiselle. Lehmien vielä lypsämät maidot oli saatu kaupattua matkan varrella, eikä tarvinnut kaadella maahan. Maitomäärätkin putosivat rajusti, kun rehut olivat paljon alle ”normien”. Paikalliset ihmiset olivat levottomia omasta tulevaisuudestaankin, kun ”ryssän radion Tiltu” oli pelotellut lähetyksissään, että voidaan se uusi raja vetää länteenpäinkin rauhan sopimuksesta välittämättä ja saatte lähteä Kiteeltä ja Rääkky-

Juha Virtasen äidin kotitalo on yhä pystyssä ja nyt punaiseksi maalattu.

lästäkin.

Kahdeksas päivä valkeni aurinkoisena ja tieto karjan lastaamisesta roomuun alkoi. Yllättävän paljon siinä olikin tilaa ja eläimet olivat jo tottuneet kulkemaan ja laiturilta olivat pian yli 54 lehmää kytkyeissä roomun pohjalla, ynnä lammas ja silloin jo viisi hevosta. Hinaajan vetämänä laiturista lähti kolme roomua lipumaan kohti Varkautta. Matkaan kului yksi vuorokausi hyvän sään vallitessa. Vaunuista oli puutetta ja kaksi vuorokautta jouduttiin jälleen odottamaan kuljesta. Varkautelaiset ostivat kilvan ne maitotilkat mitä vielä lehmistä saatiin lypsettyä, kun pula elintarvikkeista oli kaikkialla.

Yhdeksäntenä päivänä pääsimme vihdoinkin lastaamaan karja, lammas, hevoset ja kärkyt vauhuihin Varkauden asemalta - matka kohti Etelä-Pohjanmaata alkoi. Yöpyessämme Jyväskylän asemalla oli ilmahälytys. Kuulimme, että hälytyksen aiheuttivat saksalaiset lentokoneet. Junamatkamme päättyi Tervajoen asemalle lähes kaksiviikkoisen matkan jälkeen ehjin nahoin Ruskealasta Etelä-Pohjanmaalle Isokyröön.

Ruukissa 28. tammikuuta 2005
Juha Iivari Virtanen

Hoskon kotipaikka nyt

Venäläinen asukas oli rakentanut hirsitalon myllylle menevän tien varteen ja viljelee entisiä meidän ja Laukkasen peltoja. Mullien ääntäkin kuului paikalla käydessämme metsän takaa. Asukas oli telapuskukoneella yrittänyt tietä parannella, mutta kumisaappaita tarvittiin, että siitä pystyi kulkemaan. Rinkon rakennus oli maalattu punaiseksi ja kaikki vuorilaudat ovissa, ikkunoissa, nurkissa ja räystäillä oli maalattu valkeiksi.

Hautausmaalla on osa kivistä paikoillaan, osa siirretty pois. Jumalanpalvelus oli kirkon kivi-jalan keskellä. Koivut olivat jo 15 m pitkiä siellä sisällä. Paavo Stedt toimi kanttorina ja rovasti Paananen saarnasi (tulkattiin venäjäksi). Kirkkokansaa oli yli 200 henkeä.

Mirjam Roppolan kaksi evakkoreissua

Mirjam Roppola on kotoisin Jaakkiman Korteelan kylästä. Sekä syntymä- että lapsuuskoti on siellä. Kotikylä oli pieni. Talot olivat kahta puolta tietä, mutta joitakin taloja oli myös Kortee-lanjärven lahtien rantamilla. Sota-aikaan liittyvät muistoni alkoivat jo Talvisodan edeltävänä talvena, jolloin kylässä järjestettiin suuri sotaharjoitus. Ensimmäinen aurattiin tie Sortavalan ja Lahden-pohjan välillä, mikä oli outoa, koska siihen saakka tiellä oli ajeltu vain reellä, vaikka käytiin molemmissa asioimassa.

Sitten tulivat reserviläiset, joita oli majoitettuna joka taloon ja jotka yöksi tulivat taloihin niin, että lattiat olivat täynnään nukkuvia miehiä, samoin niitä nukkui talleissa, navetoissa ja missä vain oli lämmintä. Miehillä oli joko valkoiset tai keltaiset käsivarsinauhat merkinä, kummalla puolella he olivat harjoituksessa. Meillä oli pieni maatila, lapsia seitsemän, joista tosin nuorin syntyi vasta evakossa pohjoisessa.

Mahdollista evakkoon lähtöä oli valmisteltu jo aikaisemmin

Meille oli sanottu, mihin Keski-Suomessa mennään, jos tilanne niin vaatii. Kylän tyttöjä kiinnosti myös naapurikylässä aloitettu pikkulottien toiminta, josta opettajakin puhui välillä. Opettelimme hänen kanssaan joitakin asioita, oli tarkoitus mennä antamaan lottalupaus Lahden-pohjaan, mutta ei ehditty, kun ajat muuttuivat. Reuskalan kylän lotista joku kuolikin sodassa.

Isä oli Talvisodassa. Meidän äiti oli hyvin arka ihminen ja häntä pelotti olla yksin meidän lasten kanssa, aina piti saada joku vanhempi turvaksi yöksi. Kuulimme Lahdenpohjassa pidetyn sankarihautajaisia. Vähän ennen evakkoon lähtöä venäläiset kävivät säilyttämässä meitä, ampuivat valoraketteja, jolloin oli valoisaa kuin päivällä. Sitten tuli pommikoneita, ne kiertelevät järven ympärillä ja pudottivat pommit sinne, ne eivät räjähtäneet. Siellä ovat ruostumassa vieläkin. Laatokan päässä taivas oli punaisena tulipaloista johtuen ja ihmiset olivat huolestuneita.

Erään yönä eno tuli ryskyttämään ovea ja hakemaan meitä ja sanoi, vieläkö olette täällä. Meitä ei oltu hälytetty, oli tullut joku erehdys ja meidät unohdettu, niin tuli meille äkkilähtö. Kososen ukko oli meillä yöturvana ja hän piti polvirukoukset ennen lähtöä, hän oli vakavahenkinen. mutta leikkimielinen ja me lapset tykkäsimme hänestä kovin. Eelis serkku tuli ajamaan meidän hevosta ja lähdettiin yön selkää, eikä me lapset osattu pelätä, pikemminkin jännältä se tuntui. Sinne jäi karja navettaan ja Kerttu serkku kävi ne sitten päästämässä ulos seuraavana päivänä ja sotilaat luultavasti ampuivat ne hetimiten, sillä olihan kova pakkanen.

Tulimme viimein koululle, siellä oli haudanhiljaista, ihmiset odottivat, mitä seuraa. Kuismasen ukko kasti erään vauvan luokan nurkassa. Koululta oli luvattu autokyyti eteenpäin, mutta eihän sitä tullut, Meidät käskettiin lähtemään omilla kyydeillä, onneksi hevoset miehineen olivat jääneet odottamaan ja katsomaan pääsemmekö eteenpäin. Me yötä myöten ajelimme hevosilla Uukuniemelle päin, koko ajan tuli sotilaita hiihtäen vastaan. Kuulimme myöhemmin, että oli pelko, että venäläinen hyökkää Laatokan jäätä pitkin suoraan Lahdenpohjaan. Me ajelimme kuitenkin Ristilahden koululle ja nukuimme siellä lattioilla. Lapset nukkuvat, mutta äiti ei voinut nukkua, ulkona oli pakkasessa lehmä, jotka huutelivat kylmissään kaiken yötä, niiden häätä oli mielessä ja oman karjan kohtalo, vaikka ne jäivät navettaan, se painoi mieltä.

Kulkuvälineissä oli tiivis tunnelma

Olimme sen yön koululla, saimme ruokaa ja jatkoimme matkaa linja-autoilla, ne olivat tupaten täynnä, eräänkin tytön piti päästä vessaan ja hänen piti nousta ulos kattoluukun kautta. Aamulla kuulimme, että oli tullut rauha, ilmavaaraa ei enää tarvinnut pelätä. Tulimme Savonlinnan vaneritehtaalle, jossa oli levitetty puhtaita vanerilevyjä seinän viereen alustoiksi. Siellä meni muutama päivä ja olimme taloissakin jonkun yön.

Evakkomatka jatkui nyt junalla, sekin oli tupaten täynnä, ketterimmät kiipesivät nukkumaan verkkohyllyille, toiset penkkien alle. Me emme jääneetkään ennakkoon suunniteltuun paikkaan, vaan jatkoimme junalla pohjoiseen Keminmaan Liedakkalan pysäkillä. Siellä oli tieto meidän tu-

lostamme. Tuntui oikeastaan juhlavalta, kun asemalla oli kyläläisiä, jotka ottivat meidät vastaan laululla ”Maa ponteva Pohjolan ...”. Isännät olivat vastassa hevosineen ja huutelivat perheitä nimillä. Heillä oli tiedossa minkälainen perhe on tulossa – Lavi tiesi siinä evakko lauluissaan: ”karjalainen kansa seisoi huutokaupassa.”

Meidät vietiin isoon maalaistaloon, jossa asui vain emäntä ja isäntä, jotka olivat kyllä ystävällisiä meille. Ainoa poika oli sodassa. Vanhin sisko Vieno joutui heti emännän apulaiseksi navettaan, se oli varmasti raskasta, hän oli vasta rippikoulun käynyt. Eräänä yönä jyskytettiin oveen, isä tuli armeijasta, josta perheellisiä miehiä oli päästetty muita aikaisemmin pois etsimään perheitään. Varsinkin äidille oli helpotus, kyllä me niin avutonta porukkaa oltiin ilman isää.

Sitten isä ja setä lähtivät Alatornioon ja löysivät asunnot vierekkäisistä taloista. Me pääsimme asumaan kesäasuntoihin, siellä oli meille yksi huone, mutta hyvin me sovimme ja isä lähti metsätöihin Ruotsin puolelle. Me kävimme ostamassa siirappia kun sokeri oli kortilla ja kyllä se siirappi maistui hyvältä. Jonkin ajan kuluttua isä ja Simo setä lähtivät Ruukkiin kyselymään Sammalkankaan tilasta, kun jostain olivat kuulleet siitä. Me kuljimme yksissä koko evakkoreisun. He ostivat yhdessä sen Sammalkankaan tilan. Keväällä muutimme sinne naiset ja lapset. Siellä asui muitakin jaakkimalaisia, lienee ollut viisi perhettä kaikkiaan.

Sisarukset tutustuivat Korteelan kylän vanhaan kotitaloon 2001. Vasemmalta Marjatta Ikonen, Mirjam Roppola ja Vilhelmiina Teräväinen. Kuva Roppolan kuvakokoelmasta.

Takaisin Karjalaan, mutta parin vuoden kuluttua uudelleen evakkoon

Isä osti lehmä meille ja sitä se alkoi. Alkukesällä 1941 kuului uhkakuvia ja miehet kutsuttiin armeijaan. Isä sanoi, että karjalaiset miehet pantiin alkuun, koska menivät sinne mielellään ja tunsivat paikat. Syksyllä suomalaiset saivat vallattua Karjalan ja keväällä 1942 päästiin palaamaan takaisin, isä oli jo vapautettu armeijasta, jossa hän oli vanhinta porukkaa. Oli se helpotus kun isä oli viemässä meitä sinne karjan ja hevosen kanssa junalla. Perillä Näpsä-hevosta ei tarvinnut ohjailta, suoraan osasi kotiin. Silloin oli asemasodan aikaa, eikä sota tuntunut koska rintamalinjat olivat kaukana.

Parin vuoden kuluttua alkoi kuulua kova sodan kumu Kannakselta, suomalaiset joutuivat perääntymään ja niin oli lähtö edessä pois sodan jaloista. Lähtöä valmisteltiin, meitä määrättiin 7 tyttöä karjan kanssa ja kaksi poikaa hevosen kanssa, jonka kyydissä olivat meidän lypsyvehkeet, kassit ja ruokaakin, meidän vastuulla oli koko kylä karja, toistasataa päätä. Ensini oli jo evakuoitu äidit lapsineen ja sitten piti karja koota tienvarteen, jossa liitettiin yhteen joukkoon. Isä ja vanhin sisko Vieno jäivät korjaamaan vielä satoa ja yksi lehmä, että saivat maitoa.

Kuljetuksessa lehmät olivat aluksi vaukkoja, yksi karkasi heti ja palasi kotiinsa navettaansa. Matkaa jatkettiin teitä pitkin, onneksi ei ollut paljon autoja tiellä. Matkan varrelle oli varattu yöpymispaikkoja, usein koulu ja aitaus lehmille yöksi, sinne tuli muitakin karjoja. Siellä me niitä illoin lypsettiin, juotettiin ja hoidettiin. Päivällä ne tienvarresta näykkivät ruohoa minkä ehtivät. Me hoitajat käytiin pesulla ja ruokaa oli varattu, aamulla lypsettiin ja juotettiin lehmät ja koottiin oma karja taipaleelle, se alkoi pysyä jo koossa. Maidon tulo oli ehtynyt. Vuoron perään kävimme me hoitajat hevosen kyydissä lepäilemässä.

Kävelymatkaa kertyi yli 100 km ja se kesti useita päiviä. Tulimme Puruveden rantaan Pahatsonlahden laiturille ja karja ajettiin proomuun. Matka Leppävirrälle vei monta päivää. Heiniä ei ollut enää proomussa, mutta vettä sai järvestä. Leppävirralla rantauduttiin ja ajettiin karja Suonenjoelle, jossa odotettiin junaan jokunen päivä ja lastattiin karja härkävaunuihin. Kun juna tuli jonkun kaupungin asemalle, oli sana kiertänyt ja junalle tuli maidonostajia, joille mielellään myytiin maitoa, olihan sitä. Jonkun aseman lähellä, junan vielä kulkiessa hyppäsi eräs nuori lehmä ovenraosta ulos. Juna kulki hitaasti ja maa oli tasaista, kaksi tyttöä laskeutui alas ja taluttivat lehmän lähimpään taloon, jonne se jätettiin hoidettavaksi.

Lasti purettiin Närpiössä, josta karja ajettiin Ylimarkkuun. Pojilla oli ne kaksi hevosta mukana tavaran kuljetusta varten. Perillä lehmänaitaus oli pian kaluttu paljaaksi. Kuultiin mihin taloon kukin pääsee. Me tulimme isoon maalaistaloon, jossa oli erillinen rakennus asunnoksemme. Ruosinkielinen väestö oli ystävällistä ja osa puhui suomeakin. Perin viikon matka oli lopussa, oli tultu n. 800 km jalan ja eri kulkuneuvoilla. Alkoi normaali elämä paikkakuntalaisten kanssa. Lyhyen aikaa asuimme siellä ja muutimme sitten Ruukkiin Sammalkankaalle.

Syksyllä lähdin opiskelemaan Limingan Emäntäkouluun ja sen jälkeen Savoan Suomenniemelle harjoittelutilalle, jossa meni vuosi. Myöhemmin opiskelin vielä Kauhajoen kotitalousopistossa kotitaloustechnikoksi. Kotiväkeni muutti sitten Hemminkankaalle. Tapasin tansseissa Kalevin ja yhteinen elämäntaival alkoi. Neljästä lapsesta Juha asuu nykyisin kotitilaa ja itse asuimme toisella puolella Saarikoskelle menevää maantietä.

Karjalassa olemme käyneet neljästi sukulaisten kanssa. Kotini on yhä pystyssä ja siinä asuu Tseljabinskistä aikanaan siirretty mummo. Myös lapsuudenkoti vanhempi synnyinkoti on pystyssä, mutta jo kasaan painuneena ja autiona. Vaahterantaimia olemme tuoneet sieltä tännekin.

Haastattelu: Jouko Koivu.

Kun talvisodan miehet palasivat

Kun talvisodan miehet palasivat rintamalta kotiseudulleen, saimme me rauhallisen syrjäkylän poikasetkin terveisiä sodan todellisuudesta. Eivät he kokemuksistaan paljon puhuneet. Rauha, kotiin pääsy ja lämpenevä kevätsää toivat unohdusta ja toivoa raskaiden kokemusten painamiin mieliin, mutta vähien sanojen välistä me poimimme uutta tietoa sodan todellisuudesta. Se oli erilainen kuin olimme kuvitelleet radio- ja lehtiutisten ja lomalla käyneiden kertoman perusteella.

Olimmehan me evakuoituilta ja pommituksia maalle paenneilta kuulleet pommitusten julmuudesta, olleet sankarien liikuttavissa hautajaisissa, kuunnelleet tarkasti päämajan tilannetiedotukset radiosta ja vieneet niistä terveisiä radiottomiin taloihinkin, lukeneet moneen kertaan Ylipäällikön päiväkäskyn rauhan tultua. Sotailtoina olimme kuunnelleet joskus iltaisin ”Moskovan Tiltun” lukemia uutisia sieltä vihollisen puoleltakin. Mutta niissä puhuttiin sankariteoista, puolin ja toisin. Sodan totuus on aina tarkoituksellisesti väritetty, emme poikasina sitä ymmärtäneet.

Emme paremmin ymmärtäneet naapurin isännän Eino Latomaan huolta kotiasioista ja isänmaan kohtalosta, kun luimme sodan loppupäivinä oululaisesta lehdestä hänen terveisensä ”täältä jostakin”. Kotona oli emäntä pienten lasten ja ison karjan kanssa ja isän huoli oli suuri. Lehdessä oli sivumäärin rintamalla olevien tervehdyksiä, sen ajan ”tekstareita”. Niistä huomasi naapurin isännän lähettämän:

”Terveiset kotiin ja kotikylälle, lähettää Eino Latomaa. Varjele vakainen Luoja, ole puolla poikiesi”. Kuulimme jälkepäin, että hän oli laittanut viestinsä postilaatikkoon Oulussa, kun yksikköä vietiin pikakuljetuksessa Viipurinlahden rintamalle.

Sitten tuli toisen naapurin isäntä, Eino Rankinen kotiin toipumislomalle. Hän oli Muolaan rintamalla tykistötulessa hautautunut mullan alle, vain toinen käsi jäänyt vähän näkyviin. Hänet oli kuitenkin saatu kaivettua ylös suhteellisen vähän vahingoittuneena. Kova paine ja tärehdys oli huumannut ja vienyt aluksi kuulon. Vammansa vuosi hän pääsi kotiin ennen evakointitehtävissä vielä oleviaan aseveljiään. Rankisella ”isännänapulaisena” ollut koulukaverini Yrjö Suorsa tuli kertomaan.

Eino sanoi, että sota on kamalaa ja kaikki siellä pelkäävät. Ei sankareita olekaan, se on vain ropakantaa. Ne olivat meille Yrjön kanssa ensimmäiset ”tosi-tv:t” sodasta, puistelimme aluksi päättämme, Eino liioittelee. Mutta vastaavia terveisiä saimme kohta lisää, kirkastettu kuvamme sodasta ja sankaruudesta realisoitui. Ei kuitenkaan vielä täydellisesti.

Kun seuravana keväänä, kesäisenä sunnuntai-iltana jaettiin liikekannallepanomääräyksiä, sanoi Talvisodan kokenut naapurinmies Eino Seppi: ”Voi meitä poikaraukkoja missä kelkassa ollaan”. Katsoimme häntä vähän ihmetellen. Eikö olekaan mukava lähteä seikkailuun vaikka on kesä ja suuria voimia mukana.

Sodan kauhuja, niin rintamilla kuin siviilissäkin, ovat monet joutuneet kokemaan ikänsä kaiken painajaisunissa. Mutta muistoissa kirkastuvia kokemuksiakin sodan painajaisesta jäi, Värikki Stoolin tarinoiden tapaan. Sellaisista esimerkiksi ajattelen edellä mainitun naapurini Eino Latomaan muiston Talvisodan loppupäiviltä. Hän kertoi sen useita kertoja ja huomasin että se oli hänelle paljon merkitsevä.

Hän oli kenraali Walleniuksen komentamassa Lapin ryhmässä hevostiehenä Sallan ja Mäkäjärven kovissa taisteluissa. Vihollisen murtauduttua sodan lopussa Kannaksella Viipurin tuntumaan ja noustua maihin myös Viipurinlahden mantereen puolelle, olivat Lapin ryhmän pataljoonat viimeiset ylipäällikön reservit. Niitä korvaamaan saatiin pohjoiseen ruotsalaiset vapaaehtoiset. Walleniuksen pataljoonat lastattiin junaan Rovaniemellä. Matkasta Eino kertoi näin:

Radan piti olla auki muulta liikenteeltä ja kolmessa paikassa oli odottamassa kolme täydessä höyrypaineessa olevaa veturia, jotka vaihdettiin junan keulaan. Ensimmäinen veturien vaihto oli Oulussa, missä ehdin juosta kirjeen postiin. Perillä Pulsassa purettiin joukot junassa aamuhämärissä ja sain määräyksen lähteä ajamaan rintamaa kohti. Siellä vastaan tuli ensimmäisenä yksiköstään eksyneitä miehiä. Kuultuaan mistä joukosta olin, he huusivat riemuissaan: Wallenius on tullut. Huomasin, että meitä oli odotettu.

Näin komea muisto jäi tuosta pikataipaleesta kotihuolten painamalle iäkkäälle hevostiehelle

vaikka perillä odottivat ankarat taistelut. Lapin ryhmän päällikölle kenraali Walleniukselle matka oli ikävämpi. Hänet oli ehditty päämajassa nimittää rannikkoryhmän komentajaksi. Häntä Rovaniemeltä hakemaan tullut kone rikkoutui ja kenraalin oli lähdettävä joukkojensa perään autolla. Auto oli hyvä, mutta lämmityslaitteet vielä kehitysmättömät. Kovassa pakkasessa yötä päivää matkatun kenraali sortui ottamaan lämmitysryyppyjä, eikä ollut perille päästyään parhaassa kunnossaan. Välit ylipäällikön kanssa katkesivat lopullisesti ja kenraali erotettiin. Ei autanut, vaikka hänen kuljettajansa puolusti päällikköään.: - ilman ryyppyjä kenraali olisi paleltunut, kuski pysyi sulana ja hereillä, kun oli ajettava autoa mutkaisella ja heikosti auratulla tiellä.

Muistelmissaan Mannerheim kertoo tapauksesta armeliaasti:

Päällikkyyks uskottiin Entiselle Lapin ryhmän komentajalle kenraalimajuri Walleniukselle. Tehtävä osoittautui kuitenkin hänelle ylivoimaiseksi, hän kun joutui kokonaan toisiin oloihin kuin Lapin erämaissa. Kenraali Walleniuksen seuraajaksi tuli 3. maaliskuuta yleisesikunnan päällikkö kenraaliluutnantti Oesch.”

Lapin Talvisodassa menestyksekkäästi toiminut kenraali Wallenius ei palannut sotilastehäviin enää jatkosodassa. Rovaniemen pohjoispuolella, vaarojen reunustamalla Marrasjärvellä erämajassaan asuen hän kirjoitti useita kirjoja Lapin erämiehistä ja Jäämeren kalastajista.

v.h.

Heimosoturit

Tyne Lehtonen.

Sota loppui! Suomi ja Neuvostoliitto tekivät rauhan Suomelle raskain ehdoin. Se koski myös meitä, inkeriläisiä.

Rauhanehdoissa sanottiin mm. että Suomeen evakuoituiden inkeriläiset ym. siviilihenkilöt on luovutettava takaisin Neuvostoliitolle. Ja ennen kaikkea voittaja vaati haltuunsa ne kansalaiset, jotka olivat nousseet ase kädessä sitä vastaan. Näin ollen Suomen oli luovutettava mm. Heimopataljoona 3 (HeimoP3), erillinen pataljoona 6 (Er.P 6) ja virolaisrykmentti JR 200, yleensä kaikki Suomen armeijan riveissä palvelleet. Nämä pataljoonat sekä JR 200 koostuivat kokonaan vapaaehtoisista, etupäässä he kaikki olivat suomalaisia ja virolaisia miehiä. Toiset heistä olivat joutuneet joko suomalaisten tai saksalaisten vangiksi ja sen jälkeen liittyneet armeijaan.

Joukossa oli myös aivan liian nuoria vapaaehtoisia, rohkeita poikia, jotka henkensä uhmaten lähtivät taistelemaan Suomen puolesta, tietäen, että Suomen voitto merkitsi heidän vapauttaan, kun taas häviö heidän tuhoaan. Luulen, että he

juuri tämän tajuttuaan taistelivat niin urhoollisesti. He todella taistelivat kotiensa vapauden puolesta. Monien näiden syntymäkotini sijaitsi Karjalan kannaksella.

Myös minun syntymäkotini oli Lempaalassa, josta jo tosin v. 1936 jouduin lähtemään. Monta Lempaalan poikaa taisteli Suomen riveissä. Kun sitten suomalaiset valtasivat kotipitäjämme, jännäsimme kovasti kestäkö Kannas, pysykö Lempaala suomalaisten käsissä? Tunsimme kaikki olevamme suomalaisia ja kuuluvamme Suomeen. Ja vapautemme kaipuu oli suuri, niin suuri, ettei sitä voi kuvitellaakaan. Toiveemme ei täytynyt! Kannas murtui ja suomalaisten joukkojen vyöryessä takaisin Kannakselta me inkerinsuomalaiset tunsimme yhtä suurta surua kuin karjalaiset ja kaikki muutkin suomalaiset. Nyt oli viimeinenkin toivonpilkkumme vapaudesta

sammunut. Sitä paitsi tiesimme myös, että kaikki tämä merkitsi monelle tuhannelle ihmiselle henkilökohtaisenkin vapauden menettämistä.

Niin vaikeaa kuin se varmaan olikin Suomen viranomaisista, oli Suomen pakko luovuttaa nuo sotilaat Neuvostoliitolle. Mieleeni on jäänyt siltä ajalta hyvin ikävä tapaus, joka jätti minuun hyvin syvän vaikutuksen siitä kun luovutettavat sotilaat yrittivät epätoivoisesti paeta ja pelastaa itsensä.

Oli pimeä lokakuun ilta v. 1944 kun oveeni koputettiin. Asuimme silloin Paavolassa. Menin avaamaan ja ovella seisoivat naapurin poika, kotipuolesta. Hän oli palvellut Suomen armeijassa, muistaakseni juuri HeimoP 3:ssa. Ihmettelin vähän, mistä hän näin myöhään tulee. Sanoi olevansa menossa kotiväkensä luo ja poikkasi katsomaan, koska oli päässyt siviiliin.

Sehän on kivaa, että selvisit hengissä, sanoin. Tiesin, että hän oli saanut paljon kärsiä sodasta palveltuaan vuosikaupalla. Hän oli aluksi ollut Venäjän armeijassa, sitten Talvisodassa ja lopuksi jatkosodassa. Ja Leningradin länsipuolella, aivan lähellä kotikyläämme hän haavoittui jalkaan ja joutui siinä saksalaisten vangiksi.

Siitä hänelle alkoi pitkä vaellus ja nälkäkuuri. Vankileiristä toiseen valettiin ja nälkä oli niin suuri, että kun hiirikin löydettiin, se jaettiin ja syötiin. Usein kun aamulla herättiin, oli vieruskaveri kylmänä. Pahoinpitelyä ja lyömistä päivittäin. Kun sitten ilmoitettiin, että vankileiristä voidaan vapauttaa miehiä mikäli he ilmoittautuvat Suomen armeijaan, niin kaikki inkeriläiset ja virolaiset huokasivat helpotuksesta - ja lähtivät!

Huomasin, ettei hän ollut oma itsensä. Vaikutti kovin alakuloiselta ja surulliselta. Eikä hän iloinnut siitä, että sota oli vihdoinkin päättynyt. Kernaasti hän olisi kuunnellut uutisia, mutta kun radiossa ei ollut patteria, ei niitä tietenkään kuunnella.

Yövyttyään meillä hän seuraavana päivänä lähti, pyytäen minua saattamaan jonkin matkaa. Olimmehan tuttuja lapsesta saakka ja kirjeitäkin sain rintamilta silloin tällöin. Siinä kävellessä alkoi poika puhua. Kuule Sinä, minä olen nyt karkuteillä. Meitä lähdettiin kuljettamaan Venäjälle, mutta minä karkasin junasta. Hämmästyin kovasti!

Ei kai se voi olla totta, sanoin. Eihän teitä voi luovuttaa tuomittaviksi. Kyllä se on totta. Meidät koottiin Raahen ja sanottiin, että pääsette siviiliin. Ihmettelimme miksi meitä sitten vartioidaan. Kun meidät pantiin junaan ja konekiväärimiehet vaunujen oville vartioimaan, joku sanoi: ”Pojat, teitä lähdetään viemään Venäjälle”. Kun kuulimme kylmän totuuden, nousi vaunussa sellainen meteli, että vartiomiesten oli lähdettävä vaunujen ovilta. Ennen kuin juna oli ehtinyt ajaa muutaman asemanvälin, olivat miltei kaikki sotilaat karanneet syksyn pimeyteen.

Heidänkään vaunuun ei jäänyt kuin kaksi vienankarjalaista poikaa.

Olin kovin pahoillani kun en voinut häntä mitenkään auttaa, olinhan itsekkin ”vieraissa”. Hän sanoi yrittävänsä Ruotsiin päin. Siinä jutellessamme tuli meitä vastaan meidän talon isäntä ja ihmetteli, miksi tuolla asemalla on kokonainen polkupyöräpataljoona, joka tutkii kaikilta paperit. Arvasimme, että heitä, karkureita etsitään.

Hyvästelimme äkkiä ja hän lähti kävelemään kohti kaukaista määränpäättä kadoten tietämättömiin. Tornioon saakka hän kaikesta päätellen ehti, sillä sieltä tuli minulle kortti, mutta rajalla ehkä hänet vangittiin. Hänen kohtalonsa on ainakin minulle tuntematon.

Seuraavana iltana olin palaamassa naapurista kotiin, kun äkkiarvaamatta konekiväärimiehet pysäyttivät minut ja kysyivät: Oletteko nähnyt inkeriläisiä sotilaita? En ole nähnyt, vastasin. Sitä paitsi olen itsekkin inkeriläinen ja oma serkkunikin palveli Suomen armeijassa, kuten niin moni tuttavakin. Yhdessä sitten hakijoiden kanssa valittelimme poikien kovaa kohtaloa. He sanoivat: Sääli on poikia. Yhdessä taistelimme rintamalla, mutta nyt meidän on pakko etsiä heidät käsiimme ja luovuttaa. Jos me emme olisi lähteneet heitä hakemaan, niin venäläiset olisivat tulleet itse.

Joko olette saaneet montakin poikaa kiinni? Kysyin ja tiedustelin lisäksi, missä kiinnisaatuja säilytetään. Sain tietää, että asemalla ja siellä saa käydä heitä jopa tervehtimässä. Lähtiessäni he tekivät minulle sotilaallisesti kunniaa, löivät kantapäät yhteen ja sanoivat: Rohkea tyttö. Ei säikähtänyt lainkaan. Niin he lähtivät suorittamaan raskasta velvollisuuttaan. Se oli todella heille raskas ja epämiellyttävä. Minä puolestani en lainkaan säikähtänyt, olinhan tällaiseen jo kotipuollessa tottunut.

Aamulla sitten laitoin voileipiä kassiin ja lähdin katsomaan kiinnisaatuja karkureita., luulen naapurin pojankin olevan heidän joukossaan. Ja ehkäpä löytäisin sieltä oman serkkunikin ja

muuta tuttuja poikia. Kuusi miestä oli pidätettyjä kaikkiaan ja kaikki minulle outoja. Pari vanhempaakin miestä oli joukossa. Mutta kaikki olivat omaa heimoani. Entinen aseveli seisoivat heitä vartioimassa ja kaikki näytti niin epätodelliselta ollakseen totta. Mutta totta se kuitenkin oli.

Kovin he ilahtuivat tulostani ja hyvin kelpasivat voileivät. Toinen vanhemmista miehistä oli melkein liikuttunut. Siellä he istuivat Suomen sotilaspuvut yllään, maan, jota he olivat olleet puolustamassa ja joka nyt, hädän tullen, ei voinutkaan tarjota turvapaikkaa.. Varmaankin Suomen sotilasviranomaiset sisimmässään toivoivat kuitenkin, että he sen turvapaikan jostakin saisivat. Olivat kovin pettyneitä, mutta ei sentään katkeria. He käsittivät, että Suomi oli pakon edessä ja voittajan armoilla.

Näin tässä nyt kävi, sanoivat pojat. Kyllä meistä päästetään ilma pois kun rajan yli on tultu. Ei ne meitä heti ammuta, sanoi vanha mies. Tottahan ne karanteenissa aluksi pitävät. Lienee edessä pitkä vaellus vankileiristä toiseen. Useampi mies tuosta joukosta oli ollut jo saksalaisten vankina. Sellaista kaikkea siinä juteltiin ja arvailtiin. Siinä hyvästelin ja toivotin onnea matkalle ja poistuin. Sanoin: Viekäähän terveisiä kotimaahan, pian täältä tullaan perässä. Mutta vieläkin olen täällä avioituttuani suomalaisen kanssa, evakkotalon pojan kanssa.

Ajattelin itsekseni kuinka ihminen on pieni suurten saappaiden alla. Häntä syytetään ja tuomitaan. Hän on kuin lastu lainehilla, jota myrsky heittelee sinne sun tänne. Ja hän, tavallinen sotamies, on kuitenkin syytön sotaan. Poikien tunteet ymmärtää kyllä hyvin kun tietää, kuinka ankara silloin oli sotilaslaki Neuvostoliitossa. Oli mieluummin ammuttava luoti päähänsä kuin antauduttava vangiksi. Entä sitten? Antautua vangiksi, liittyä Suomen armeijaan ja nostaa ase Neuvostoliittoa, omaa maataan vastaan. Kyllä arvaa, mitä siitä seuraa. . .

Muistammehan Stalinin pojan Jakovin, joka joutui 1941 saksalaisten vangiksi ja kuoli myöhemmin vankileirillä. Saksalaiset olisivat kyllä vaihtaneet hänet johonkin Neuvostoliitossa vankina olleeseen upseeriin, mutta siihen ei isä Stalin suostunut. Ei suostunut, vaikka kysymyksessä oli oma poikansa.

Tulee mieleeni, että nämäkin heimosoturit olivat omalta osaltaan Suomen itsenäisyyttä puolustamassa ja sen riippumattomuutta ylläpitämässä. Mutta luovuttamalla heidät Neuvostoliitolle, Suomi ainoastaan täytti raskaan rauhan ehdot. Koko kansaa ajatellen juttu sinänsä oli kovin pieni, etenkin kun he eivät olleet Suomen kansalaisia. Mutta jutusta olisi voinut paisua suuri, mikäli Suomi olisi kieltäytynyt heitä luovuttamasta.

Heidän kohtalonsa on täysin tuntematon. Omaisten etsiskelyistä ja tiedusteluista huolimatta ei heidän olemassaolostaan tiedetä mitään. Melkoisella varmuudella kuitenkin voi sanoa: Kaikkensa antaneiden hautapaikka on vain tuntematon.

Heimosoturit-kirjoittaja on Tyyne Lehtonen, inkeriläissyntyinen raahelainen, joka muutti v. 1943 Paavolaan Lempaalasta Suomen rajalta. 64-vuotias kirjoittaja on asunut suuren osan elämästään Revonlahdelle. Inkeriläisten asiat ovat olleet aina lähellä Tyynen sydäntä. V. 1974 Otava julkaisi hänen kirjansa Kohtalon lapsi, jossa hän kertoi inkeriläisten paosta Neuvostoliitosta.

Heimosoturit-novelli on julkaistu Kansa taisteli -lehdessä. Se on ajankohtainen taas nyt, kun puhutaan paljon heimopataljoonasta ja inkeriläisten kohtalosta.

Artikkeli Heimosoturit julkaistu Raahen seutu lehdessä 10.3.2000

Liikunta veteraanin elämänvoimana

Vieno Koivumaa palkintokaappi on lukemattomien lenkkien ja – hikilittojen ilmentymä. Noin 400 pyttyä ja mitalia kertoo rikkaista liikuntavuosista. Mieluisin on Pohjoismaiden mestaruusmitali.

Eläkepäiviään Oulussa viettävä ikiliikkuja Vieno muistelee kovan maa- ja metsätyön sekä nuoruusaikaisen säännöllisen liikunnan luoneen kunnan perustan. Useissa taloissa mm. Siipolassa, Kankaalla, Lehtomaalla tein metsä- ja maataloustöitä. Savottamatkat tehtiin monesti hiihtämällä. Sotahommien jälkeen ehdin Siikajoen jokiperkkuullakin olla jossain Saarikosken ja kirkonkylän välillä, kunnes sain pestin Nuottasaaren tehtaalte Oulu yhtiön töihin vuonna 50. Työpaikkaliikunta ja sittemmin jatkunut ikämies- ja veteraanisarjojen liikunta onkin ollut hyvin keskeinen osa miehen pitkällä liikuntapolulla. Menestystä on tullut tukuittain. Kodissa komeillee mukava palkintokaappi.

Sotia kaksittain

Vieno joutui jatkosotaan Karjalan korpeen. Jänisjärveltä alkoi nuoren miehen sota. Se oli aluksi meillä nuorilla rintaman vartiointitehtäviä. Yölliset maastoharavoinnit oli koitua turmaksi, mutta onni oli tuolloin puolellani. Pimeässä menin miinalankaan, mutta onnekseni se ei räjähtänyt.

Jatkosodan lopulla oli myös sotapojan kannalta mukavia tapahtumia. Karjalaisisäntä pyysi elonleikkuseen ja puintiin. Se olikin sotahommissa mieluista vaihtelua, työnä hyvinkin tuttua.

Sotatie vei Lapin sotaan. Oulusta osasto vietiin laivalla Tornion Röyhtään. Myrskyisä merimatka aiheutti sotilaille laidan yli ”oksennuskuittauksen”. Saksalaista ajettiin pian jo kohti tuhkakaksi poltettua Rovaniemeä. Kuumilla raunioilla pystyi hyvin vielä keittelemään. Miinat olivat jatkuvasti riesana. Eräskin luutnantti astui Saarenkylän rannassa viimeisen kerran. Satu näkemään, kun jalka lensi korkealle, hirviähän se oli. Sakemanni oli laittanut miinoituksen jopa sähköpylväisiin. Muuan nätti mökki oli Sodankylän lähellä jätetty, mutta arvasimme, että se

Luohuan maisemista elämänsä eväät ammentanut Vieno Koivumaa säteilee kanssaeläjiinsä myönteisyyttä ja liikunnallisuuden tuomaa vielä poikamaista huumorinhöystettä sekä valloittavaa hyväntuulisuutta. Juttelu Vienon kanssa on liikunta- ja elämäkokemusterapiaa parhaimmillaan.

Vienon mittariin on kertynyt jo vuosirenkaita pitkälle yli 80, mutta vetreä olemus kertoo kovan työn ja säännöllisen liikunta- ja urheiluharrastuksen antaneen jänteriin virtaa, sitkeyttä ja pitkäjänteisyyttä.

Luohuan Arvolassa sain kylän poikien kanssa liikuntakipinän.

Naapurin tyttö, kolminkertainen Suomen mestari Siiri Lievonen, oli eräs kipinän antajia, samoin Paavolan silloinen pesäpallonnostus. Hiihto ja maastajuoksu ovat aina olleet mielilajejani, kahden sodan veteraani muistelee. Ensimmäiset sukset olivat kotitekoiset, vanhoista poikaselle kopsatut. Pahaksi onneksi ne katkesivat jokitörmässä. Korjatuilla suksilla Vieno kuitenkin hiihti voitokkaasti kyläkisoissa. Ensimmäiset ”tehastekokset olivat plastowoodit”. Kyllä se hiihto oli poikasesta asti mieluista.

Kovan työn kuntopohjat

on ansa, nuorena sodan kauhut kokenut Vieno kertoo. Pääsin sitten siviiliin kuin joululahjaksi 23.12.1945.

Tervahiihtoja ja maratoneja

Tehtaan porukan innostamana Vieno lähti vuosikymmeniä jatkuneella tervahiihtoladulle. Ensimmäinen tervahiihtolatu olikin kunnioitettavat 90 km. Se hiihrettiin Oulujoen ylävirralta Ouluun. Hiihto meinasi tyssätä jo alkumatkasta jälle tulleeeseen raiioon, veteen ja alkumatkan juoma-aseman ylitiöpäiseen ohittamiseen. Sain eräästä ladun varren talosta ruisleipää, sitten alkoi hiihto kulkea. Loppumatkalla tavoitin ja ohitinkin työkaverit. Se ja ruisleipä innosti raskaan ladun maaliin asti.

Sittemmin harjoittelin parhaimmillani hiihtoa alkutalvesta jo 2000 km ennen Tervahiihtoa. Silloin tiesin jo lähtiessä, että hyvin tämän jaksaa työnnellä. Monenlaista muistoa on kertynyt pitkistä hiihdoista, on ollut pakkasta ja vitikeliä, jos on ollut vettä ja räntääkin. Hyviä kavereita ja hyvän kunnan ovat pitkät ladut tuoneet tullessaan.

Ikämiesvuosinaan Vieno ryhtyi vielä maratonaariksi. Mukava sattuma se oli, kun poika kertoi juoksevasa Helsinki City maratonin. Ajattelin kipaista Jyväskylässä lähes samanaikaisesti maratonin. Kun oli lähellä maalia katsoin kelloa, että tässähän on mahdollisuus voittaa vielä pojan aika. Otin loppukirin ja alitin hänen aikansa. Maratoneja on kertynyt vuosien varrella peräti 27, vaikka vasta 59-vuotiaana oli ekastartti. Mukaan mahtuu enimmillään kolmekin maratonia kesässä. Yleensä pyrin maratonin juoksemaan siten, että viimeinen satanen on kisan paras, veteraani velmuilee.

Vieno sanoo, että liikunta ja urheilu ovat tuoneet lukuisan määrän hyviä ystäviä. Nyt olen lähinnä pikkühölkän ja sauvakävelyn harrastaja. Liikunnasta olen saanut elämäniloa ja hyvää kuntoa, olisin henkisesti paljon köyhempi ilman liikuntaa – puhumattakaan fyysisestä kunnosta! Liikkumista ei voi säilöä, vaan se pitää ottaa säännölliseksi kaveriksi, kiteyttää veteraani Vieno.

Säännöllinen liikunta elämänohjeeksi on oiva liittolainen, paras palkinto on liikunnan tuoma terveys, viitoittaa Vieno Koivumaa.

Teksti ja kuva: Pentti Syrjäpalo

Meillä puhuttiin sota-ajasta

Vanha äiti ja tädit makaavat pirtin lattialla uunin vieressä. He tuijottavat kattoa silmät auki. Talo tärisee, pommit räjähtelevät ulkona ja tuli leimuaa. Milloin katto tipahtaa? Miksi he eivät sulje silmiään?

On lauantai-ilta helmikuussa 1944 Revonlahdella Pellikan pirtissä. Ouluun lentävä pommikone on eksynyt sumussa ja pudottaa kymmenkunta pommia lähelle valaistua Pöyryn voimalaitosta. Isäni Aale Kurikka on komentanut perheen naiset uunin lähelle ja syöksynyt talon nurkalle ase kädessä ampumaan pimeiksi Pöyryn valoja. Ne ehditään sammuttaa, ennen kuin hän ampuu.

Olinhan siellä minäkin

”Muistan” elävästi tuon pimeän illan. Muistan, vaikka olen syntynyt puolitoista vuotta myöhemmin! Meillä niin isä ja äiti kuin tädit ja setäkin puhuivat usein sota-ajasta. Parhaat jutut kuulin kuitenkin silloin, kun taloon poikkesi joku isän tai Lauri-sedän rintamakaveri. Reissut käytiin läpi yhä uudelleen. Mielikuvitukseni kehitti sodasta jännittävän sadun, jossa hyvä ja paha taistelivat keskenään ja jossa moni asia tapahtui minulle tutuissa paikoissa.

Usein näin alle kouluikäisenä unta, että makasin elosuojan seinustalla ja kurkistelin varovasti nurkan taakse Oulun suuntaan. Aina sieltä alkoi kaksi pommikonetta lähestyä. Heräsin siihen, kun ensimmäiset pommit irtosivat. Koskaan uni ei kuitenkaan ollut painajaisuni, jännityksestä vain sydän hakkasi.

Monissa muissakin sotatapahtumissa luulen olleeni mukana. Oli monta asiaa ja sanaa, joita en ymmärtänyt. Esimerkiksi meillä ryypättiin motista maitoa, mutta kesällä 1944 Kannaksella oli pitänyt juosta pitkästi ja lujaa, ettei vain olisi jäänyt mottiin ja vangiksi. ”Eipä siinä muuta vaihtoehtoa ollut, kun ammuksot loppuivat.” Toinen outo käsite oli parit, joilla haavoittunut isä oli maannut.

Ja sitten alkoi jatkosota

Isä on kesäkuun alkupäivinä 1941 korjaamassa aitoja: pitihän lehmät saada laitumelle. Einauon aikana soi puhelin. Isä nosti luurin, mutta ehtimättä sanoa sanaakaan hän huomasi jou-

On kesäkuun 15. päivä 1941. Revonlahden miehet ovat saaneet kutsun ja odottavat Raittiustalon pihalla marssikäskyä kohti Ruukin asemaa. (Aale Kurikan albumi)

tuneensa salakuuntelijaksi puhelulle, jossa joku sotilashenkilö antoi määräyksen, että alueen kaikki kuorma-autot on luettelotava ja ilmoitettava sotilaspiiriin. Pahoja aavistuksia ei voinut kertoa kenellekään. Myös naapuri, Tiikkalan Väinö oli korjailemassa aitoja mutta aikoi lähteä sisähommiin, kun aurinko porotti niin kuumasti. ”Tehhäänpä aijat valamiiksi. Tiijä nuista ilmos-takkaan”, isä oli hänelle vain ehdottanut.

Reilun viikon kuluttua Revonlahden miehet jo seisovatkkin Raittiusseuran talon pihalla läh-dössä Liminkaan ja suuri osa heistä Sissipataljoona kolmoseen. Marssikäskyä odotellessaan oli Häikiön Martti kiivennyt lipputankoon takapuoli edellä. On kuulemma totta, vaikka me lapset emme sitä uskoneetkaan.

Hyökkäysvaiheen ensimmäisissä taisteluissa Pistojoella heinäkuun 19. päivänä isä ”kaatui” partioetkellä. Niin ehdittiin kotiin ilmoittaa ja pikku uutinen Liittoonkin kirjoittaa. Keuhkot sir-paleita täynnä oleva mies pääsi kuitenkin raahautumaan omiensa luo. Isä kertoi: ”Heittäysin aina kuolleeksi kaatuneitten venäläisten lähelle, kun kuului venäjänkielistä puhetta. Lopulta olinkin aivan sattumalta oman joukkueen luona. Minut sidottiin paareille, mutta silloin tuli ilmahyökkä-yys. Siinä pelotti, kun ei suojaan päässyt.”

Kuvittelin isän maanneen puiden latvojen korkeudella ja sieltä paikalleen sidottuna katselleen taivaalla lentäviä pommikoneita. Vasta pommituksen loputtua saattoivat joukkuetoverit tarttua paareihin ja kantaa haavoittuneen miehen yli vetisten, upottavien soiden sairaalaan vietäväksi.

Veljeä ei jätetä

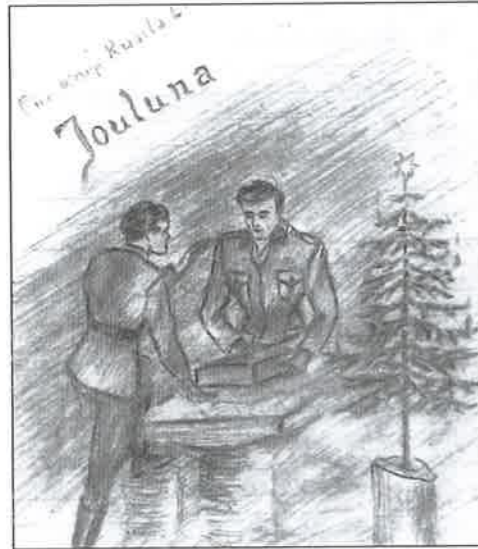
Jos Junttilan Valtu joskus pyysi isää avuksi, esimerkiksi traktorihommiin, isä lähti. Koskaan ei ollut silloin muita kiireitä: ”Valtu kantoi minua kahdeksan kilometriä silloin kesällä 41. Muu-ten en tässä olisi.”

Sama Veljeä ei jätetä -henki elää myös vuonna 2007 ilmestyneessä teoksessa Lakeuden sissi-en sota, jossa melkeinpä viimeiset sissit muistelevat sotavuotiaan.

Kesän kohokohta niin isälleni kuin naapurienkin isännille oli vuodesta toiseen SissiP 3:n vuosijuhla kesäkuun 16. päivän tienoilla. Vuorovuosin veteraanit kokoontuivat Revonlahdella, Siikajoella, Lumijoella, Limingassa ja Tyrnävällä ja muistelivat yhteisiä kokemuksia. Ja sinne pääsimme myös me lapset mukaan.

Liisa Jaakkola

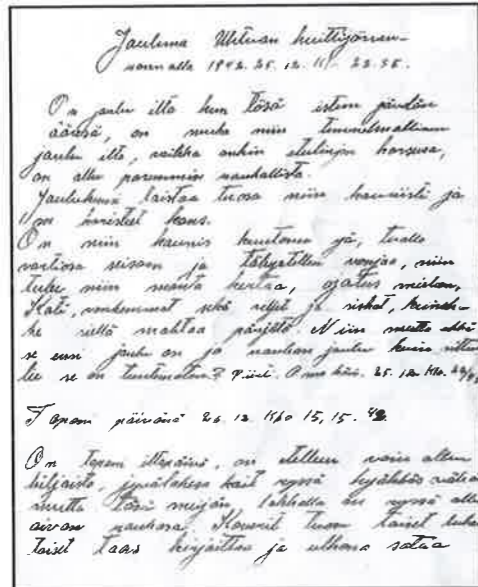
”Mutta ehkä se ensi joulu on jo rauhan joulu”

Korporaali Lauri Rusilan piirros joulukuusesta Veikko Sarkkisen päiväkirjassa.

Hänellä on nyt kopio Rusilan ja isän yhdessä aikaansaamasta sota-ajan päiväkirjasta.

Jouluilta ja tapaninpäivänä 1942 kuvaili 20-vuotias nuori sotamies Veikko Sarkkinen päiväkirjassaan eturintaman tunnelmia Uhtualla Kuittijärven rannalla. Siitä huokuu syvä rauhan kaipuu mutta myös huoli, miten kotirintama kestää ja kotiväki tulee toimeen. Samalle päiväkirjan aukeamalle aseveli Lauri Rusila piirsi korsun joulutunnelman. ”Ehkä se ensi joulu on jo rauhan joulu.” Tuo Veikko Sarkkisen ja miljoonien muiden toive ei toteutunut.

Veikko Sarkkisen päiväkirja Uhtualla jouluna 1942. Allekirjoittajana Oma käsi 25.12. klo 22.43.

Päiväkirjan ote: Jouluna Uhtuan Kuittijärven rannalla 1942. 25.12. klo 22.35 ja tapaninpäivänä 26.12. klo 15.15 42)

”Oma käsi” on revonlahtinen Veikko Sarkkinen

Hän kirjoitti rintamalla päiväkirjaa, toi sen sodan jälkeen kotiinsa ja talletti muiden tärkeiden paperien joukkoon. Me kyllä tiesimme, että isän laatikossa on paksukantinen vihko, joka oli peräisin hänen sotareissultaan. Isä kuoli, kun olin viisivuotias. Vasta aikuisena rupesin vihkoa tarkemmin tutkimaan, Raimo Sarkkinen kertoo.

Sarkkinen kertoo päiväkirjassaan eturintaman tapahtumista ja tunnelmista. Päiväkirjassa on myös monia tekstiä valaisevia L. Rusilan piirroksia. Meillä tietysti heräsi uteliaisuus, kuka on korpraali L. Rusila, Raimo Sarkkinen kertoo. Selvisi, että kyseessä oli tyrnäväläinen Lauri Rusila, joka oli avioitunut sodan jälkeen Saloisiin ja ollut siellä maanviljelijänä kuolemaansa saakka. Hänkin siis oli jo kuollut, mutta hänen vaimonsa kanssa katselimme yhdessä vihkoa.

Liisa Jaakkola

(Tämä juttu on ollut muutamia vuosia sitten Veteraanin joulu -lehdessä.)

Muistoja riihitansseista jatkosodan aikana

Karahkan riihi.

Isonmaanperän tien varressa oli isäni Aate Kangastalon omistama vanha riihi, Karahkan riihi, vieressä olevan pellon mukaan nimettynä. Josakin vaiheessa jatkosodan aikana kirkonkylän poliisi Vilho Puska kertoi isälle meijerireissulla, että sinun riihessäsi pidetään kiellettyjä tansseja, ne täytyy lopettaa. Miettivät keinoja riihen oviin lukitsemisesta. Isä teetti sepällä vahvan salparaudan, joka ylsi kaksiosaisen oven yli sekä laittoi ison munalukon aspiin. Seurattiin tilannetta muutama lauantai: seinässä näkyi ruhjeita, aspi oli väännetty irti seinästä ja laitettu siististi takaisin tanssien loputtua.

Oli kesä 1943, kun isä päätti puida kaksi riihellistä rukiita - suorista patjaoljista oli suuri

puute. Kunnostettiin kiuasta ja laitettiin tulet pesään. Jouduin vahtimaan lämmitystä sankoruis-kun kanssa, olihan riihi ollut käyttämättä kymmeniä vuosia. Lämmitys onnistui hyvin, varstoilla puitiin jyvät irti oljista, oljet sidottiin isoiksi lyhteiksi (olkikupo oli vanha nimi). Toisenkin ahtauksen tultua puiduksi, olkikuvot pakattiin riihen lattialle, niitä kertyikin lähes kattoon asti ja ovet pantiin kiinni.

Seurattiin tilannetta muutamia viikkoja, tuli talvi. Lumessa näkyi olkien rippeitä, miehet tyhensivät riihen ja tanssien loputtua pakkasivat olkikuvot takaisin riiheen. Isäni hätäntyi, että olkikuvoista ei ole kohta jäljellä mitään, kun ne murenevat. Oljet ajettiin tyhjiin niittylatoon.

Poliisi Puskakin otti yhteyttä, koska tanssit vain jatkuivat, Isäni esitti, että tule lopettamaan tanssit, lähden sulle oppaaksi. Sopivat jonkun lauantai-illan ennen puolta yötä, kävelivät 60 - 70 metrin päähän riihestä nykyisen Heikki Mehtomaan talon pihalle. Riihen ympärillä liikkui miehiä, gramofonin ääni kuului, tanssit olivat siis käynnissä.

”Lain nimessä, tanssit on lopetettava”, huusi poliisi. Miehet kartanolla vähän hölmistyivät. Älä tule lähemmäs tai saat nikkeliä! Ala kalppia kirkolle vähän äkkiä! Lähdetään pois, ei niille mitään mahda, sanoi Puska ja lähtivät kotiin. Siihen loppui poliisin painostus isääni kohtaan. Ja riihikin purettiin polttopuiksi.

Karahkan riihi oli jatkosodan aikana vuosia kiellettyä ”salaisena” tanssipaikkana. Kävijöitä oli silti Paavolan pitäjän kaikilta kyliltä. Musiikin järjestivät Karvosen veljekset levysoittimellaan. Sota loppui aikanaan ja laillinen iltamatoiminta alkoi. Ihantolan Paavolan nuorisoseuran talon tilat täyttyivät sodasta palanneista miehistä, kylän tyttärien suureksi iloksi. Vilkas jälleerakennuskausi alkoi, jota tosin hidasti ankara säännöstely, kaikki tavaran olivat kortilla.

Muisteli Veikko Kangastalo vuosimallia -33

Ostokorttielämää sota-aikana ja sen jälkeen

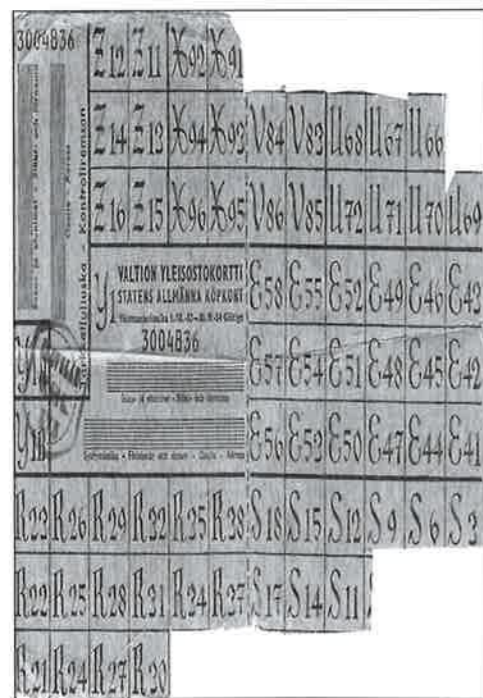

Kansanhuoltoministeriön alainen hintalautakunta valvoi ruoka- ja hintasäännöstelyä 1940–1949. Säännöstelyn tarkoituksena oli turvata väestölle perustoimeentulo, kun elintarvikkeiden ja muiden hyödykkeiden saanti oli hankalaa. Lisäksi pyrittiin estämään pimeää kauppaa, joka olisi helposti vetänyt huomattavan osan tuotteista rahakkaiden ostettavaksi.

Kansanhuoltopiirien tarkkailijat ja piiritarkastaja valvoivat määräysten noudattamista. 1941 lopulla alkoivat myös laitos- ja kotietsinnät, jos epäiltiin rikoksia. Lisäksi sotapoliisit tekivät tarkastuksia maanteillä ja junissa. Takavarikot tuotivat valtiolle niin paljon, että toimenpiteet olivat tosiaan tarpeen. Aikaisemminkin käytettiin kortteja, josta esimerkkinä on leipäkortti vuodelta 1918.

Säännöstelyn onnistumiseksi kansanhuolto ehti painattaa 162 erilaista ostokorttia, yhteensä 778 miljoonaa. Yhdellä perheellä oli joskus jopa 53 erilaista korttia samanaikaisesti. Kortteja var-

ten oli käytössä 6500 ammattinimikkettä. Leipäkorttiannosten suurus määräytyi työn raskauden mukaan. Työn laadun mukaan kortti oli B, C, D tai E. D-kortti antoi lisäannoksen raskasta työtä tekeväälle ja E-kortti erittäin raskaan työn tekijälle. A-kortti oli alle 7-vuotiaille lapsille. Vaateuskorttejakin oli viidenlaisia, koska pikkulasten, tyttöjen, poikien, naisten ja miesten tekstiilitarpeet olivat erilaisia.

Erikoisin kortti oli raskaana olevien OE- eli ostoetuoikeuskortti, jonka avulla pääsi kaupapajonossa tekemään ostoksensa jonon ohi, mutta ennen klo 16. Arvostetuin kortti oli jokaisen saama Y- eli yleisostokortti, jolla jaettiin kaikkien eniten haluamat tuotteet. Sokerista ja kahvista tuli korttituote jo lokakuussa 1939. Näitä sai yleiskortilla, kuten myös sakariinia, suolaa, saippuaa, kahvinvastiketta ja tupakkatuotteita. Oheisena on kuva aikuiselle ja lapselle annetuista Y-kortista.

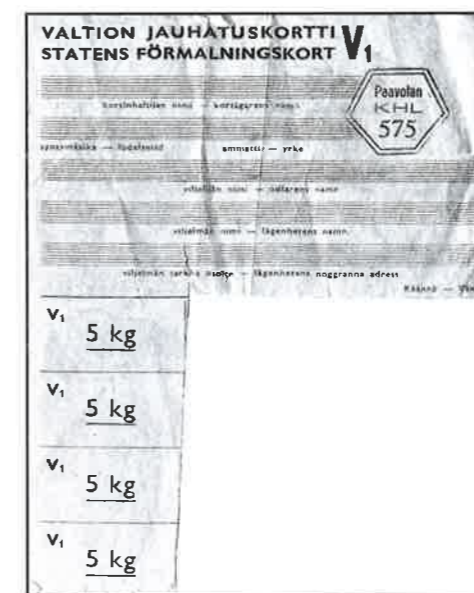
Tuotteista loppui ensin kahvi. Raaka-aineen puutteen vuoksi makeisten ja marmeladien myynti loppui heinäkuussa 1943. Suolan säännöstely alkoi vasta syyskuussa 1944 suhteiden katkettua Saksaan. Lyhytaikaisin kortti oli 1947 lopulla sosiaalisiin perusteisiin annettu hinnanalennuskortti, jolla lapset, vanhukset, perheelliset saaneet, raskaana olevat tai imettävät äidit saivat ostaa maitoa ja ravintorasvaa kauppoista ja meijereistä. Jokaisen kupongin arvo oli 50 mk, eikä kadonneen kortin tilalle annettu uutta. Vajaan vuoden käytön jälkeen kortti poistettiin käytöstä.

Ravintorasvoille oli oma kortti, samoin lihalle. R-lihakortit olivat markkamääräisiä, koska lihaa oli monenlaista ja monen hintaista. Jos olisi ostanut pelkästään naudanlihaa, sitä sai 7 kg vuodessa. Normaali rauhanaikainen keskikulutus olisi ollut 35 kg. Korttiaikana tuttu vitsaus oli jonottaminen, joka suututti varsinkin, jos tuote loppui ennen ostovuoroa pääsemistä.

Korttien jakelu oli tarkoin ohjattua. Korttia ei saanut myydä. Kadonneen tilalle sai aluksi helposti uuden, mutta lopulta vain poliisikuulustelujen ja todistajalausuntojen jälkeen. Korttikauppaa teki liikkuva väki, joka haali kortteja useassa "kotipaikkakunnassaan". Erikoispaperista huolimatta väärennöksiäkin yritettiin, mutta lisäksi otettiin käyttöön lyhytaikaiset kortit, joita ei kannattanut ruveta väärentämään.

1942 alkaen leipä-, rasva- ja maitokortit jaettiin kuukausittain ja kortin kadottanut joutui odottamaan normaalijakelua. Tällä estettiin hukkaamiseen liittyvät keinottelut. Pahimpana ongelmana olivat irtokuponit, joita väärennettiin ja varastettiin. Kauppias ei saanut ottaa niitä vastaan, mutta kieltoa ei aina noudatettu. Varsinkin kansanhuollon toimistomurroissa rikollisille joutuneiden korttien runsaus pakottivat paikallistoimistot erikoisvartiointiin ja kahden leiman kortteihin.

Viljelijät eivät saaneet myydä luovutusvelvollisuuden lisäksi tuotteitaan vapaaseen kauppaan, jotta tuotteet eivät päätyneet liiaksi rahakkaille hamstraajille. Luovutusvelvollisuuden noudattamista valvottiin tarkoin ja tehostettiin 1943 määräämällä, millä alalla leipäviljaa piti kasvatkaa. Viljan jauhamistakin valvottiin 1943 alkaen kuponkien avulla. Vehnän jauhatuskortit poistettiin vasta huhtikuussa 1949. Tehokkainta oli Y-kortin epääminen viljelijältä, jos lihan, munien, villan ja viljan luovutus oli täyttämättä. Samoin kävi, jos maidon kuukausitilityksiä jäi tekemättä. Alla on viljan jauhatuskortti molemmin puolin kuvattuna, jonka toisella puolella määrättiin, missä myllyssä jauhatusta tehdään.

Kansanhuollon toiminta vaikutti merkittävästi kaikkien elämään. Toimistossa asiointi oli välttämätöntä korttien jakelun ja luovutusmääräysten vuoksi. Paperityötä oli valtavasti. Jonottaminen ja kielteiset päätökset kiristivät välejä. Ikäviä kokemuksia oli enemmän, kuin myönteisiä. Kuluttaja koki pahimpana maidon, voion ja ravintorasvojen puutteen. Lisäannoksia kaivattiin myös vehnän, ryynien, lihan ja saippuan tarjontaan. Maaseudulla ei tunnettu elintarvikepulaa, mutta petrolin, pohjanahan ja apulantojen puute haittasi elämän kulkua.

Jälkeenpäin ajatellen toimenpiteet olivat oikeita, vaikka niistä oli kansalaisille vaivaa ja huolta. Pulavuosien kortti- ja kuponkisysteemi auttoi kestämaan silloisissa oloissa, kun vaatimuksetkaan eivät olleet nykyisen kaltaisia. Tuotteet saatiin jaettua oikeudenmukaisesti kohtuuhintaan. Omatoiminen yrittäminen edistyi, korviketuotantoa kehitettiin ja maapalstojen viljely tehostui,

samoin luonnonantimien käyttö.

Ensimmäisen rauhan vuoden olimme riippuvaisia Ruotsin avusta. 1945 ulkomaankauppa oli 20 % sotaa edeltävästä. Jälleenrakentaminen ja valtavat sotakorvaukset imivät voimavaroja, joten korttipeli jatkui pitkään. Viimeinen säännöstelytuote korttikahvi poistui säännöstelystä vasta maaliskuun alussa 1954. Tietysti, jos halutaan viina mukaan säännöstelykohteisiin, sen osto oli kortin varassa 1944 alusta 1970 loppuun asti.

Jouko Koivu

Pieniä muistoja kirkkomaalta

Muistikuvia sankarihautojen kaivuusta jatkosodan aikana. Elettiin kesää 1941, taistelut rintamalla olivat alkaneet heinäkuun alussa ja sieltä tuotiin valkoisia arkkuja sekä kirkon tapuliin että vainajien säilytystiloihin hautausmaalla. Oli lämmin kesäaika ja hautoja oli kaivettava varsin nopeasti. Jo Talvisodan aikana oli varattu kaatuneille oma sankarihauta-alue, pääportista kun mennään kirkkomaalle, niin siitä oikealle, jossa oli vapaussoturien korkea muistomerkki. Paikkaa laajennettiin taaksepäin, joitakin vanhoja hautoja siirrettiin taemmas ja tehtiin yhtenäistä tilaa sankarihauta-alueeksi.

Suntiona toimi silloin Paavo Torkkola, joka oli vapautettu asepalveluksesta huonon kuulonsa takia. Hänelle ei kuulunut haudankaivuu. Hän ei ollut saanut kutsua liikekannelle pantuihin joukkoihin, siis sotaan ja se tietenkin rasitti hänen isänmaallista mieltään. Hän kertoi meille nuorille pojille, että koska rintamalla ovat hänen ikätoverinsa ja hän ei kelvannut sotaan, niin hän haluaa hoitaa osansa ja velvollisuutensa siten, että kaivaa ilmaiseksi kaatuneiden sankarihautat, jolloin niistä ei ole menoja kaatuneiden omaisille eikä seurakunnalle.

Asia ei varmaankaan mennyt näin, sillä kaatuneita tuli runsaasti ja hautojen kaivaminen olisi ollut liian kova urakka yksin Paavolle. Kyllä varmaan kirkkoneuvosto korvasi loppujenlopuksi Paavolle hänen ylimääräiset työnsä.

Muistikuvani mukaan sankarihautoja ainakin syksyllä 1941 pyrittiin kaivamaan talkoovoimin. Sana kulki sk-poikaosaston piirissä, että nyt on haudankaivuu talkoot ja mennään joukolla töihin. Paalasmaan Jaakko, kirkkoherra Väinö Paalasmaan poika ja Paavon hyvä kaveri, toimi sanansaattajana ja sotilaspojathan tulivat töihin. Se oli oikeastaan mieluinen kutsu, kaikki halusivat mukaan, olihan monella isommat veljet rintamalla.

Joskus oli kaivettava jopa seitsemän arkun paikat seuraavaksi pyhäksi. Kuoppa oli täynnään nuoria lapiomiehiä. Vuoroja vaihdettiin, että sopi töihin. Olin useita kertoja lapiotöissä, Paavo johti työmaata ja oli tykätty johtaja. Lopuksi aina laitettiin havuja ja lankut valmiiksi hautojen ylle, että voitiin sunnuntaina kantaa arkut hautaan. Maaperä oli kivistä kangasmaata ja osoittautui, että siinä oli entisiä hautapaikkoja, löytyi jalka- ja käsivarsiluita sekä pääkalloja. Ne kerättiin yhteen laitaan ja sitten kun hauta oli tarpeeksi syvä, kaivettiin keskelle syvä kuoppa ja siirrettiin luut ja kallot sinne, maata päälle ja tasattiin pohja.

Samalla tarkastettiin irtomaaläjät, ettei niihin jäänyt luita näkösalille. Paavo ja Jaakko toimivat pomoina ja mittamiehinä. Mutta talkoita hoidettiin niinkin, että meijerimiehiä pyydettiin aamuisin, kurrimaitoa ootellessaan, käväsemään kirkkomaalla lapiotöissä. Meijerin konemestari Antti Taskila hoiti tämän hienovaraisesti. Varmaan eri kyliltäkin kutsuttiin talkoisiin kaikenikäisiä miehiä, sillä nuoret miehet 18 – 45 olivat kutsuttu armeijaan ja työt tehtiin miesvoimin.

Joskus oli kaivettu valmiiksi hautaa pitemmästi kuin sillä kertaa tarvittiin ja laitimmekin arkku tuli peitettyksi siten, että siinä oli päällä viisto irtomaa. Haudat kyllä peitettiin heti hautausmaastuudessa ja saattoväki sen teki, meitä poikasia saattoi olla apuna. Sankarihautaukseen kuului myös kunnialaukaukset. Muistini mukaan tämä ryhmä odotteli hautausmaan ulkopuolella maantiellä, siinä oli neljä tai viisi miestä ja johtaja, joka komensi kolme yhteislaukausta, piiput tietenkin osoittivat taivaalle.

Joskus kunnialaukaukset ammuttiin sankarihauta-alueen taustalla, käytävällä. Hautausmaastuudessa oli yleensä paljon väkeä, kirkko täynnään, kun oli kerralla monta vainajaa ja olihan hyvin monilla suuri omaisjoukko saattamassa. Ne olivat liikuttavia tilaisuuksia ja tottakai kaikki lapset, pienetkin, olivat saattamassa isäänsä.

Vanhoja muistellen Kalevi Roppola

Sankarihautajaiset Revonlahdella ja Paavolassa

Lotilla oli kunniavartio sankarihautajaisten yhteydessä. Revonlahden sankarihautoissa lepää 49 kaatunutta. Asukaslukuun suhteutettuna Revonlahti oli suurimpia tappioita kärsineitä kuntia koko Suomessa. Kuva jatkosodan alkuaajan sankarihautajaisista, jolloin samana päivänä siunattiin useita revonlahdista sankarivainajia. Edessä kantajina ovat Arvo (vas.) ja Heimo Korkala. Myös he kaatuivat jatkosodassa, Arvo 6.9.1941 ja Heimo 29.8.1944.

(Kuva: Aale Kurikan albumi)

Liisa Jaakkola

Sankarivainajien hautaus Revonlahdella.

Paavo Moisalan sankarihautajaiset Paavolassa.

Puolan pojat Pohjantähden alla

Olin aloittamassa muisteluksen Ruukissa välirauhan aikana vv. 1940-41 olleesta Puolan sotilasurheiluleiristä kysymyksellä: Tietääkö kukaan puolalaisten Ruukissa tekemän lentokoneen kohtalosta? Monet muistavat vielä, että lentokoneen puinen runko oli puolalaisten lähdön jälkeen monia vuosia Ruukki-yhtiön puusepänerveerustaan varastohallissa, kattoon ripustettuna. Mm. Juha Rahkamaa kertoo poikasena kiivenneensä usein koneen ohjaajan tilaan. Rungon myöhempää kohtaloa ei kukaan muistanut.

Mutta sitten tietäjiä löytyi. Nykyisin Jyväskylässä asuva **Pentti Mainio** muistaa, että runko lahjoitettiin Oulun ilmailukerholle. Tosin se oli huonon ripustuksen vuoksi kärsinyt ja vääntynyt kieroksi, mutta moottoria ja pintaverhoilua vaille valmis lentokone. Ilmailukerhon historiaa tunteva **Mikko Jaakkola** tietää, että runko haettiin vanhalla Ford-kuorma-autolla, siivet irrotettuna, Oulun Raatissa olleeseen seurakunnan varastorakennukseen.

Muistitiedon mukaan se oli yhdessä Oulun Teknillisen koulun näyttelyssäkin, jolloin siitä oli lehdessä kuvia. Joskus 1970-luvun alussa kerhossa todettiin, ettei siitä lentäjää saada, ainakaan siihen alkujaan kaavaillulla moottorilla. Rungon puutavara oli hyvälaatuista ja hyvin valittua. Sitä käytettiin materiaalina koneiden rakentamisessa. Näin tämän erikoisen tekeleen historia jatkui kunniallisesti. Joitakin rungon kaaria oli vielä pitkään Raatin varastossa, mutta ei enää.

Saksa ja Neuvostoliitto, Hitler ja Stalin, valtasivat ja jakoivat Puolan Ribbentrop-sopimuksen mukaisesti toisen maailmansodan alkajaisiksi. Maa koki kovia molempien valtaajien taholta. Hitlerin valtaamalla alueella alkoi juutalaisten tuhoaminen, Stalin tuhosi Puolan upseeriston. Pääosa Ruukissa majailleista oli Puolan juutalaisia, oppinutta ammattiväkeä. Puolan hallitus pakeni Englantiin, pyrkien sieltä jatkamaan taistelua liittolaistensa kanssa. Puolan asianmies oli Helsingissä vielä välirauhan aikana. Puola, - vaikka miehitettynä, koettiin meillä ystävämaaksi.

Historiassa on Ruukissa olleiden puolalaisten lukumäärästä hiukan poikkeavia lukuja, Yksi leirillä olleista, **Andrzej Boguslawski**, (oli Ruukissa Antoni Kuczun salanimellä) kävi 1990-luvun puolivälissä Ruukissa etsimässä silloisia tuttaviaan ja lahjoitti Tyne Saloselle kirjoittamansa puolankielisen muistelmakirjan. Sen nimi suomeksi on ”**Pohjantähden alla** -puolalaiset Ruukissa 1939-1941”. Nyt kirjoittaja on jo kuollut. Kirjassa kerrotaan leiriläisten kokemuksista Ruukissa ja myöhemmin Ruotsissa. Monien sen ajan ruukkiläisten nimiä ja kuviakin näkyy kirjan sivuilla. Tässä kertomani tiedot perustuvat pääosin tuohon kirjaan, jota oululainen yliopettaja **Jorma Niemitalo** suomensi.

Kapteeni Tokarckin johtamaan vapaaehtoisryhmään kuului 47 miestä. Ikähaarukka oli suuri, vanhin syntynyt v. 1880, nuorin v. 1923. Ryhmän tarkoitus oli mennä auttamaan Narvikissa saksalaisten piirittäminä olleita englantilaisia liittolaisia. Petsamosta sinne ei kuitenkaan laivalla päästy, eikä Ruotsi antanut läpikulkulupaa. Kun englantilaisetkin kohta joutuivat jättämään Narvikin, jäivät puolalaiset internoituina Suomeen silloisen Valpon valvomina. Puolan sotilas-asiamies etsi leirille rauhallista sijoituspaikkaa ja niin päädyttiin Ruukkiin. Vaikka sotilasurheiluleirin nimellä, internoituina aseettomina.

Päämajoituspaiikka oli aluksi Ruukin kansakoulu, tulkkina ja huoltovastaavana opettaja Irja Penttilä. Ruukin lotat ansaitsivat toimintavaroja huolehtimalla muonituksesta ja pyykinpesusta, jotka Puolan pakolaishallitus maksoi. Syksyllä koulun alettua majoituspaikaksi tuli Ruukin ruokoshuone. Suomessa oli silloin kaikki asunnot käytössä, kun luovutettujen alueiden siirtolaisille täytyi löytyä sijat ja pommituksissa oli asuntoja tuhoutunut paljon. Lappi sentään oli vielä polttamatta.

Kirjassaan leiriläinen kiittää moneen kertaan paikallista suhtautumista ja ystävällisyyttä, mutta mainitsee yhtä monta kertaa, että talvi oli Ruukissa kylmä. Ryhmästä muutamia pääsi jo Petsamossa Amerikkaan meneviin laivoihin, joitakin siirtyi salaa Ruotsiin, mutta Ruukkiin tuli myöhemmin muutamia alkujaan Suomen Talvisotaan vapaaehtoisina tulleita, viimeinen vasta toukokuulla 1941. Kanssakäymistä kyläläisten kanssa harrastettiin. Kesällä oli Ruukin urheilukentällä leikkimielinen yleisurheilumaatottelu Puola - Paavola. Puolalaiset tekivät Siikajoen säännöstelypadon yläpuolelle ponnahduslaudalla varustetun uintilaiturin, järjestivät ruukkilaisille konserttitanssiaiset jne.

Ryhmän nuoremmat oppivat hyvin suomenkielen ja keskustelivat Yrjö Salosen kanssa Kalevalan puolantamisesta. Silloin suojeluskunnan elokuvateatterina toimineella työväentalolla puolalaiset järjestivät joulujuhlan, johon Salonen kirjoitti runotervehdyksen: ” Vielä paistaa Puolan päivä, isänmaanne mantereelle. – Kirjoitti muistoksi jouluaattona 1940 vanha kyläseppä”. Yksi puolalaisista oli eläinlääkäri ja kävi hoitamassa eläimiä, kun suomalaista eläinlääkäriä ei silloin ollut.

Nykyisin Salossa asuva **Eero Ansamaa** kertoo ystäväystyneensä kesän aikana nuorten puolalaisten kanssa. Kun hänen täytyi syksyllä mennä Haapavedelle kouluun, tuli yksi puolalaisista hänen perässään sinne ja pääsi paikallisen maanmittarin luo asumaan ja apulaiseksi. Hän todennäköisesti jäi Suomeen vielä jatkosodan alettua eikä myöhemmästä kohtalostaan ole tietoa. Ansamaa kertoi kantaneensa huonoa omaatuntoa, kun ei nuorena ymmärtänyt täysin pakolaisten armotonta kohtaloa, että oli yrittänyt enemmän tukea ja auttaa.

Reino Lisko oli Ruukin asemalla junanlähettäjänä ensimmäisen saksalaisten sotilasjunan pysähtyessä vastaantulevan junan vuoksi. Silloin oli kysymys vielä ns. saksalaisten lomakuljetuksista Norjaan. Kun sotilaita tuli vaunuista asemalle, meni asemalla ollut puolalaisten ryhmä nopeasti metsään. Taimi Torvinen kertoo kirjassaan ”Pakolaiset Suomessa Hitlerin valtakaudella”, että Ruukista tuli kaksi ilmoitusta Valtiolliselle poliisille, joissa kerrottiin puolalaisten olevan hyvin kiinnostuneita saksalaisten kuljetuksista ja ehkä suunnittelevan kostoja viholliselleen. Valpon Oulun etsivät vähätelivät raportissaan vaaran mahdollisuutta, arvelleen että Ruukissa on joku ”päästään tärähtänyt tai liiaksi saksalaismielinen”. Jälkiviisastellen voi ajatella, että huolestumiseen oli aihettakin.

Ehkä nämä raportit aiheuttivat sen, että puolalaisille suunniteltiin vielä syrjäisempää sijoituspaikkaa. **Reino Ruotsalainen** kertoo muistelmakirjassaan kulkeneensa Ruukista polkupyörällä Relletissä rakentamassa puolalaisille uutta sijoituspaikkaa. Työ keskeytyi kun tuli lähtö jatkosotaan. Hän ehti saada palkan ja matkakorvauksenkin Relletin reissustaan, mutta kukaan ei kertonut, mistä rahat tulivat.

”Pohjantähden alla” -muistelmakirja todistaa rahojen tulleen lähetystöjen kautta Puolan pakolaishallituksesta. Kirjan lopussa on ote Valpon viimeisestä raportista, jossa mainitaan ”kulttuurileirin rakentamisesta, kirjan mukaan Rellettiin”. Leiriläiset ihmettelivät tietämättöminä miksi tuollaista leiriä rakennetaan. Relletissä muistetaan Perälän sivutien varteen aloitetun rakentamaan jotain vankileiriä. Vankejahan internoidut puolalaisetkin olivat, vaikka vapaammin valvottuja. Perälässä on muistona korsusaunan pohja ja ehkä myöhemmin asutustilana ollut kolmikieroksinen rakennus kuului tähän suunnitelmaan.

Relletin sotilasleirikeskus

Saksalaisten sotilaiden ”lomakuljetusten” alkaessa keväällä 1941 päätettiin Ruukissa internoituna olevat Puolan sotilaat siirtää turvallisempaan paikkaan yhteenottojen välttämiseksi. Leiripaikaksi valittiin Relletin kylän lähellä Olkijoen puron latvoilla oleva Perälän hiekkanuomi. Se

oli hankittu valtiolle asutustarkoituksiin.

Ensimmäiseksi rakennettiin kuvassa näkyvä keittiörakennus. Sen ”elämänluukusta” ruokittiin aluksi myös leirin rakentajat. Kuvasta näkyy, että kesäistä ruokailua oletettiin käyttävän isompi joukko, kuin rakennustyöväki. Meitähän oli vain parikymmentä. Käytössä oli vain toinen kuvassa näkyvistä elämänluukuista.

Seuraavassa kuvassa näkyvän Relletin leirikeskukseen rakennuksen huoneet olivat toimisto- ja työhuoneita sekä opetustiloja. Muut rakennukset, joita jo pystytimme, olivat asutokäyttöön tarkoitettuja. Niissä oli keskikäytävä. Huoneita oli neljä molemmin puolin rakennusta sekä lisäksi pesutiloja ja varastohuoneita. Rakennusten kokonaismäärä on unohtunut.

Rakentajat saivat jatkosodan liikekannallepanokutsun kesäkuussa. Tarkoitus oli palata jatkamaan rakentamista sodan jälkeen. Molemmat kuvat otti keväällä 1941 leirin rakentajana ollut Reino Ruotsalainen.

Nämä pienet puuhastelut jäivät, kun miljoona-armeijat marssivat kuolemaan Jatkosodan alkaessa Puolalaisten oli tunnin varoitusajalla tultava Ruukin asemalta lähtevään pohjoisen junaan. Heillä oli hätä saada valokuvat Ruotsin viisumia varten. ”Missä foto-mamma” he huutelivat kylällä etsiessään valokuvaajana toiminutta **Olga Laakkoa**. Ruukkilaisia kokoontui asemalle hyvästelemään ja vilkuttamaan radan varteen. Muutamia kirjeitä puolalaisilta tuli vielä ruukkilaisille ystäville, mm. Ruotsi Morasta, jota kirjoittajat nimittivät ”Ruotsin Ruukiksi”. Sitten yhteydenpito katkesi. Ruukin leiriläiset hajosivat sodan ja siirtolaisten vyöryissä moniin maihin.

”Pohjantähden alla” -muistelmia suomentanut Jorma Niemitalo piti kirjaa kääntämisen arvoisena paikallishistoriana. Myöhäissyntyisenä ideana voi esittää, että joku askartelupiiri tekisi kestopuusta kuvan mukaisen lentokoneen rungon Ruukin keskustan liikenne ympyrän historialliseksi tunnuksiksi. Vielä vanhempaa historian erikoisuutta kreivi Brahen Ruukkiin tuottamaa ”huoneen kokoista” kuparista potaskakattilaa kun ei taida Ruukinlahden pohjasta löytyä.

V. Heilala

Kirjoitus oli 2008 paikallislehti Siikajokilaaksossa, mutta ilman kuvia. Haastattelujen ja kirjoituksessa mainittujen kirjojen lisäksi lähteenä käytetty mm. Risto Vilmusenaho: ”Siikajokilaakson historia 2”, Tyyne Salonen: ”Tulkoon tässä kerrotuksi”, Kerttu Weissenfelt: ”Me ja muualta tulleet”.

Toimisto-, työ- ja opetustiloja.

Sotilaan ainainen nälkä - veteraanikeskustelu

Sota jättää jälkensä, paitsi sotatantereisiin, niin yhtäläillä ellei syvemmin ja merkittävimmin myös ihmismieliin. Palaapa elävästi muistumana mieliin vuosikymmenten takaa kuinka veteraanit kohdatessaan juttelivat keskenään. Nämä juttelutuokiot olivat yleensä hiljaisten miesten hiljaisella äänellä toisilleen kertomia kokemuksia ja hetkiä sodan rankoista päivistä.

Mukaan mahtui myös pieniä tuokiokuvia, sotilaiden päivittäisestä selviämisestä äärimmäisissä olosuhteissa sekä tilanteista, jolloin maalaisjärki otettiin avuksi tiukan ja jopa yksioikoisen sotilasohjesäännön rinnalle.

Muistumana tulee muistisopukoista sotilaiden ruoka- ja nälkätarina, missä isäni Antero Syrjäpalo ja Paavolan tunnettu kirvesmies Olavi ”Olli” Klemetti keskustelivat ja tarinoivat nöyrästi muistellen rintamalla ja sotanäyttämöillä jatkuvan nälän kanssa selviämistä. Kaikessa sodan ankaruudessa suomalaissotilas selvisi tiukoissa paikoissa oman neuvokkuutensa avulla. Tavatesaan veteraanit eivät aluksi puhuneet sodasta, vaan puhuttiin niitä näitä. Lopulta puheet saivat sotien kokemuksia heijastavan sävyn ja jutut yleensä kääntyivät sotamuisteluun. Vaikka puheet yleensä olivat vakavia, jotkut muistot herättivät myös hauskoja sattumuksia ja sotapolkujen nau-runpärskähdyksiä.

Meitä oli aluksi yhteisessä ruokaporukassa useampi mies, taisipa olla kolme- jopa neljäkin. Yleensä keitettiin samalla pakilla pottuja ja mitä suinkin satuttiin saamaan. Eihän se kenttäkeittiö monestikaan kerinnyt lähelle ja niin päädyimme omiin konsteihin. Nuoria kun oltiin, se oli jatkuva nälkä. Armeijan sapuskat eivät riittäneet alkuunkaan, Olli aloitti porinat.

”Joo, samalla lailla se oli meilläkin. Varsinkin Kiestingin retkellä oli huolto poikki jatkuvasti, sitä kun oltiin hyökkäysvaiheen aikana liikkeellä yötä päivää, isä porisi puolestaan.

Siinähän kävikin niin, että jouduimme miettimään oman soppaporukan supistamista, kun ei kukaan saanut lähimainkaan tarpeekseen. Sitä pienennettiin ensin kolmen porukaksi. No, sillä lailla se jatkui, mutta aina vaan jäi nälkä syönnin jälkeen, eikä töpinä kerinnyt ruoka-avuksi. Kesä oli lopullaan ja löysimme hyväkasvuisen pottumaan, olikos se sitten evakkojen jättämää, tuskin venäläisten kasvattamaa, Olli muisteli.

Kiestingin nälkäkuurin ja motista selviämisen jälkeen meilläkin ruokapuoli parani. Siellä korvessa syötiin marjoja ja mitä suinkin saatiin, taisipa siinä pahimmassa vaiheessa mennä hevostenkin eväät sotilaiden suihin. Saksalaisilta saatiin jotain alkuvaiheessa, mutta heidän jäätyään kauas taakse, sekin vähä tyrehtyi, isä kertoi.

Se römpsä keitettiin piripintaan täyteen, mutta eihän sekään riittänyt. Piti taas soppaporukkaa karsia. Me päätettiin jäädä sotakaverini kanssa kahdestaan keittoporukaksi. Siitä tuli sentään puolikas mieheen.

Meilläkin kävi Raudun seuduilla ja Vuoksen rantamilla hieman samalla tavalla. Hyvä pottumaa puhdistettiin varsin nopeasti ja uusien pottujen keitto alkoi useammassa keittoporukassa. Se saattoi olla kyllä kiellettyä hommaa, mutta ei se nälkä sitä katonut, eikä kukaan sitä kovin tiukasti edes valvonut. Aina se pakki puhisi, kun sotatöistä joudettiin, sen voi sanoa, että kyllä oli uudet potut maullaan.

Viimein me kaverin kanssa tultiin siihen tulokseen, että keitetään kumpikin oma pakillinen pottuja, niin eiköhän nälkäkin vähäksi aikaa asetu. Niin sitten tehtiin ja sitä aikaa siellä pottumaan vieressä muistan ruuan suhteen parhaana sota-aikana, Olli naurahti lopuksi.

Muistelen, että pakkiporukoita oli vielä sitten sakemannin ajossakin. Siellä pohjoisen tuhka-rauniossa keiteltiin muistaakseni viimeiset sapuskat ennen siviiliin pääsyä. Ruokapuoli oli sota-aikaan tosiaan kehoja, reppuhan se painoi enemmän kuin mies, isä päätti juttelun”.

Isäni pääsi sotien loppuvaiheessa siviiliin länsirajalta ja lähti saman tien kävelemällä äitini kotia kohti Kestilän Leiviskänrannalle. Paino oli pudonnut alle viidenkymmenen kilon, mutta onneksi henki säilynyt.

Olavi Klemetti joutui vielä saksalaisten vangiksi ja vetämään rankkojen vaiheiden kautta vankivankureita. Hän muisteli, että sitten se nälkä vasta alkoi. Kun hän viimeinen vapautui, oli voipakettikin mennyt kertasyönnillä pitkän nälkämarssin jälkeen. Kovia kokivat veteraanit, joista nykypäivän ihmiset eivät voi pahimmissa kuvitelmissakaan arvailla.

Pentti Syrjäpalo

Runoja ja lauluja

Joutua sotaan ja katkeraan mottiin

Tuli kutsu Suomen pojille; me lähdemme taas.
Rautasaappaat marssivat kanssamme korpien maas.
Ei kukaan tiennyt mitä sota olla vois,
ei äiti pojilleen sellaista myrskyä sois.

Tykkipatteri tulta ampuu ja jyskää,
ikihongikot kaatuu ja valittaen ryskää.
Ei apua aseveljistä lain,
yksin, niin yksin nuorukaisemme kärsiä sai.

Oli koti jo kaukana - me kurjassa korvessa,
on huolto poikki, me makaamme rämesuossa.
Palaako kukaan, kun motti on tukossa,
paluutiemmekö kiinni ja pahasti lukossa.

Vei Kiestinkiin tie, oli johdolta poissa huolet,
kuolo kaatoi ja haavoitti poikamme nuoret.
Ei kukaan vastaa sotaretkestä tuosta,
on itkumme peräisin Vienan korpien suosta.

Pentti Syrjäpalo

Kronikka SissiP 3:n vaiheista

(Luutnantti Antti Pohjola)

(Sävel: ” Kun ensimmäinen marssipäivä päättyä alkaa...”)

Limingassa koottu ompi pataljoona meitä`
Toiset ovat sissejä ja toiset jääkäreitä,
Nyt Vienan mailla kulkemassa näitä sotateitä.
Hei juu ja onhan se niin.

Viidestoista kesäkuuta koitti lähtöhetki,
Jäi isät, äidit, siskot, veljet, omat impyetki.
kun aloitettiin silloin tämä suuri ristiretki.
Hei juu ja onhan se niin.

Raatteen tietä rajan yli johti marssin tahti,
ryssän oli raivannut jo tieltä toinen mahti,
hei kunnes oli vastassa tuo Kuittijärven lahti.
Hei juu ja onhan se niin.

Ponkalahden rannoilla jo aamusumu nousi,
kun sissipojat ponttooneilla salmen yli sousi
Ja silloin vasta jännitettiin ensi kerran jousi.
Hei juu ja onhan se niin.

Piston mailla ryssä meitä römpsinensä vuotti,
niilläpä se jälleen meille tappiota tuotti
ja siellähän se tunnettiin jo piiskatykin nuotti.
Hei juu ja onhan se niin.

Mottitöissä kolumme sitten kallioita,
ryssäruoja ympärillä poltti hongikoita,
vaan eipä silloin sytytetty kahvinuotioita.
Hei juu ja onhan se niin.

Tetrivaaran kautta sitten jatkui retki raisu,
Siellä joutui mullan alle moni vanja vaisu
ja kalma tuoksui, ilman täytti manalainen haisu.
Hei juu ja onhan se niin.

Kis-Kisjärven rannalla jo syksyvuoli voitti,
Viikko siellä riideltiin ja tuliputket soitti
Ja lähtöpäivä Kiestinkiin jo Pinkojoelle koitti.
Hei juu ja onhan se niin.

Kronikkalaulu talvisodan ajalta

(Sävel: Isontalon Antti ja Rannanjärvi)

1. Stalini se Moskovassa
katseli karttojansa,
ja huomasi, että lännessä
on pikkuinen Suomen kansa.
2. Alkoi Molotohvi tuumimaan,
me Suomen valloittamme,
ja sitä tietä rajamme,
me siirrämme Atlantille.
3. Idästä tulvi nyt roistoja,
jotka rosvoutta harjoittivat,
mutta Suomen pojat kun ampuivat,
heidän laumansa hajosivat.
4. Kuusiselle kunniamerkki
on Suomessa valmistettu,
lepästä risti on sorvattu
ja tervalla kaunistettu.

Laulu oli sanomalehti Liitossa talvisodan jälkeen.
Eino Kotajärvi kirjoitti sanat muistiin.

Isänmaalle

Yks voima sydämehen kätketty on,
se voima on puhdas ja pyhä,
se tuttu on vai tuntematon,
niin valtaa mieliä yhä.
Salamoina se tuntehet saa palamaan,
se taivaast' on kotoisin kerrotaan
ja isänmaa on sen nimi.

Se tunnussana on Suomenmaan
vei urohot kuolon teille,
vei nälkää, vaaroja voittamaan,
vei valoa voittamaan meille;
ja rauhan töissä se ollut on
se toivon tähti sammumaton,
joka tien vapautehen viittaa.

Niin aina olkoon Suomenmaass'!
Ain' uljuutt', uskollisuutta!
Kun vaara uhkaa, ne luokohot taas
vapautta ja valoa uutta!
Tää maa ei koskaan sortua saa.
Eläköön tämä muistojen, toivojen maa,
eläköön, kauan eläköön Suomi!

Paavo Cajander 1872.

Lotat kotirintamalla

Ilona Ekoluoman sota-ajan kokemuksia Revonlahdella: ilmavallontaa, hevossairaala, sotavankeja, metsätöitä, evakkoja ja su-ruviestejä

Ilona Ekoluoma os. Sarkkinen s.
15.9.1920.

ja tällä hetkellä Miilukangas Ky.

Olin lottana YH-aikana ja jouduin vartioon Siikajoen kellotapuliin. Siellä oli pistooli, mutta ei tainnut olla panoksia sekä lisäksi radio ja puhelin. Pappilassa oltiin kortteeria. Sama porukka hoiti aina kaksi vuorokautta kerrallaan vartiotehtävää. Olimme vartiossa yötä päivää niin, että kaksi lottaa oli tornissa kerrallaan kahden tunnin vartiovuorossa.

Suomussalmen taisteluista tuli paljon hevosta, koska Ruukissa toimi hevossairaala. Maamieskoulun ja koeaseman alueella oli hevostallit. Sinne tuli joku erillinen lääkintäyksikkö hevosten lääkitsijöitä ja hoitajia. Hevosissa oli paljon, ehkä enemmistökin venäläisiä sotasaalishevosia. Puhuttiin, että hevosta oli 600. Olin siellä vuorollani lottaporukan mukana muonittamassa talvisodan aikaan.

Desanttipelko teetti tepposen

Meitä oli 4-5 lotan porukka yötä siellä muutaman päivän ajan. Mukava juttu sattui, kun tuuri loppui ja menin 7 km:n matkan kotiin. Ensin oikaisin jään yli ja siten Korvelan suoraa, jossa oli keskellä yksi matala nuutuneen näköinen talo tien varressa. Siinä ei tainnut olla asukkaitakaan. Oli pimeää ja pitkän aavan kohdalla näin, että tiellä oli mies kontallaan aseensa kanssa. Olikohan se desantti. Minua pelotti niin, että aivan tärisin, mutta ajattelin, että käyköön, miten käy, mutta kotia menen. Niin kävelin miestä kohti. Kohdalle tullessani näin, että se olikin kuormasta pudonnut heinäläjä.

Siinä se desantti oli. Mielikuvitus teki pimeällä tepposen, johon vaikutti varmasti sekin, että päivällä oli puhuttu desanteista, jotka olivat tehneet pohjoisessa tihutöitä ja tappaneet ihmisiä. Desantteja pudotettiin lentokoneesta ja, kun täälläkin oli kuulunut lentokoneen ääni, tuli mie-

leen, että desantti on voitu tipauttaa. Pinkaisin kuitenkin kotiin jäljellä olevat viisi ja puoli kilogrammaa sen minkä kintuista lähti.

Työtä riitti rauhan tekoon asti, oli kovat pakkaset ja suruviestejä tuli aina välillä. Maamieskoululta myytiin hevosia rauhan tullessa ja varsinaisesti homma loppui siihen. Poliittista tilannetta jännättiin rauhan aikana. Sulhanen kaatui maaliskuun alussa ja haudattiin Paavolan hautausmaalle. Eino veljelle ostettiin kolmasosa Kallilasta pakkohuutokaupasta. Talosta oli ikkunain tasolle viety hirret, joten piti rakentaa uudelleen yläosa. Isä kuoli 10.5.1941 sairauteen. Eino-veli oli talvella kihlautunut, kuulutukset oli hoidettu ja kävi niin, että saattoväki oli samalla häätödistäjänä 25.5. Kolmen viikon kuluttua alkoi seuraava taistelu saksalaisten kanssa.

Kesällä löytyi sulhanen junamatkalla osoitteidenannon kautta. Revonlahdella olin taas heinäkuussa Revonlahden tapulissa vartiossa. Siellä ei ollut edes puhelinta. Muutamia öitä oltiin siellä vartiossa, mutta ei ollut merkitystä. Rintama eteni ja tietoja tutuista kaatuneista tuli usein. Revonlahdelta meni asukasmäärään nähden paljon miehiä. Einokin kaatui silloin.

Vein venäläisen sotavangin Ouluun

1944 heinäkuussa meille tuli töihin venäläinen vanki, Aleks. Veli opetti ensin töiden tekoa ja Aleks teki sitten töitä koko ajan. Hän asui puojissa. Kun iso piiriviskaali kävi tarkastuskäynnillä, tuli hirveä meteli, kun vanki asui avopuojissa, jossa oli vain haka ulko- ja sisäpuolella. Aleks oli kova syömään vaikka oli pieni mies. Kaikki meni mukavasti siihen asti, kun Hemmille tuli inkeriläinen nainen, joka rupesi kulkemaan meillä Aleksin luona ja puhui koko ajan venäjää. Tämä aiheutti sen, että Aleks ei tehnyt enää mitään, vaan irvisteli ja virmisteli vain. Kun rauha tuli, hän lopetti kaiken työn teon ja heittäysi ihan ölöviksi.

Piiristä neuvoa kysyttäessä sanottiin vain, että tehkää mitä vain. Kukaan ei jouda viemään vankia pois. Kun tilanne oli tällainen, vangista piti päästä eroon. Minä lähdin äidin kanssa viemään häntä hevosella asemalle. Minulla oli mukana pistooli ja kantolupakin. Se oli tuohisessa laukussa panoksineen. Osasin kyllä ampua pistoolilla ja kiväärilläkin, sillä en halunnut olla poikia huonompi. Aleks ei tiennyt aseesta, mutta ei yrittänyt karata, vaan pelkäsi junassa kovasti, kun oli sotilaita paljon ja paidassa V-tunnus.

Pomppa oli päällä koko ajan ja hän hikosi valtavasti. Kerran hän joutui käymään Limingassa ulkona nurkan takana ja silloinkin minä pidin varani, ettei hän poistu kauemmas. Eikä hän nähtävästi olisi uskaltanut mennäkään, kun oli koko ajan pelokkaan näköinen.

Matka Ruukista Ouluun kesti kuusi tuntia. Asemalla Aleks pysytteli myös ihan lähellä. Asemalla oli poliisi, jolta menin kysymään, mitä tehdään vangille. Hän sanoi, että viedään putkaan yöksi. Poliisi kysyi, mitä olisit tehnyt, jos olisi tullut vaikeuksia. Näytin, että onhan minulla tällainen. Kyllä sillä yhden ryssän pitää kurissa ja on minulla siihen lupakin.

Aamulla hain Aleksin putkasta ja lähdimme kävelemään yhdeksän tienoilla Toppilaan. Mitä lähemmäs Toppilan vankileiriä tultiin, sitä hitaammin Aleks liikkui, koska tiesi leiristä ja katsoi välillä minuun. Toppilassa muut vangit hurrasivat, kun saatoin hänet leiriin. Paperiasiat hoidettiin ja huokasin helpotuksesta. Kotona oli jännittänyt vielä enemmän, kun vanki tiesi, että sota oli hävitty ja käytös oli muuttunut omittuiseksi. Olisi vaikka pannut tulen nurkan alle. Rauha tuli 19. syyskuuta, josta meni vielä pari viikkoa, ennen kuin vanki vietiin pois.

Kirves-rintamerkki oli tunnustus lotan metsätöistä.

Naiset tekivät sota-aikana miesten töitä

Joku hakkasi sota-aikana meille metsässä puita ja sellaiset miehet, jotka eivät olleet sodassa, hakivat niitä. Puut katkottiin sirkkelillä. Minä haloin illalla ne. Lotillakin oli työvelvoitteena käydä mottimetsässä. Vaskurin metsässä tein yhden motin, joka oli määrä. Sota-aikaa, kun rintamahomma oli vakiintunut, vanhemmat ikäluokat pääsivät pois. Niinpä motin teossa oli veli Hannes johtamassa yli kymmenpäistä ”akkalaumaa” metsässä. Taisi itse tehdä toista kymmentä mottia, kun naisilta ei oikein tahtonut kirveshomma metsässä onnistua. Me saimme metsätyön osoituksena rinnuksiin kiinnitettävän pikku kirveen ja hernesoppaa ruoaksi. Hannes auttoi paljon ja lopuksi taas joutui viimeiseen ryntäykseen sotaan.

Siihen aikaan jaettiin tehopakkausia, joka oli varttikilo kahvia. Sen sai haloista tai jostakin muusta. Eräs mies jakoi niitä, mutta meille ei tullut. Kartanolta löytyi kuitenkin sellainen. Jakaja oli ryyppymies ja oli tiputtanut sen. Rehellisenä vein sen, ettei joudu vaikeuksiin. Sanoi, ettei se nyt niin olisi niin nuukaa ollut, vaikka en olisi palauttanutkaan, mutta otti sen pois.

Kotona oli kaikenlaista hommaa naistenkin tehtävänä, kun miehet olivat sodassa. Talvella piti navetan takana välillä lohkoa rautakangellakin sontakasaa ja viedä pellolle, että sopi luukusta ulos ja ettei tullut takaisin navettaan.

Ristijärveltä tuli evakkoon 11 henkilön perhe tuli saksalaisten ajon alkaessa. Pirtti annettiin heille ja asuttiin itse kamareissa. Mukana oli kaksi vanhempaa heiveröistä miestä ja pieniä lapsia. Karjaa ei ollut mukana. Sotatalvena 1942 tuli määräys, että oli luovutettava 100 mottia halkoja ja ajettava niistä 80 mottia Relletin seisakkeelle ja 20 mottia Ruukin asemalle. Isä oli teettänyt halot jo aikaisemmin. Kahdella hevosella halot ajettiin, minulla oli kaverina Virsun Lauri, vasta 15-vuotias hänkin. Kyllä reki oli monta kertaa kannossa kiinni ja kuormat kaatuivatkin syvässä lumessa, mutta niin tuli ajosavotta tehtyä.

Haastattelu ja kuva: Jorma Kukkonen.

Lottana Luohualla – käsitöitä ja terveydenhuoltoa

Olen syntynyt 18.10.1920, joten sota-aikana olin aikuislottana. Liityin jäseneksi Lotta-Svärdjärjestön Luohuan kyläosastoon 1940. Kävin jonkin verran töissä Luohuan Lottalassa. Myöhemmin sotavuosina tein kotona käsitöitä. Kudoin rintamalle sukkaa, käsineitä ja kypäränsuojuksia. Lasten vuoksi en päässyt muihin töihin, joita lotat tekivät. Ompelin myös lumipukuja.

Talvella 1943 sain kuitenkin määräyksen suorittaa Rankisperän koulupiirin alueella syöpäläistarkastuksen, joka kohdistui ennen kaikkea täihin. Syynä oli kulkutauti nimeltä pilkkukuume, jota täiden epäiltiin levittävän. Tämän suurempia ansioita minulla ei ole lottavuosilta, mutta olin kuitenkin koko ajan ”hengessä” mukana. Henkilökuvauksessa oleva valokuva on lottakaudeltani 1940.

Irja Kaurala

Kirsti Kesti muonituslottana Tuomiojalla

Kirsti ja Arvo Kesti kotonaan Ruukissa 21.3.2010.

Tuomiojalla toimi Ruukin lottien alaosasto. Pikukulottana en ollut, vaan -22 syntyneenä koko ajan lottajärjestössä, johon liityin 18-vuotiaana. Aseman naisväki ja opettajat olivat ahkerasti mukana toiminnassa. Pidimme erilaisia kerhoja, joiden kokoontumispaikkoina olivat asema ja koulu. Johtajina olivat Vieno Tuikkala ja Kärnä. Muistan, että kävimme hiihtämällä Roppolanperällä hiihtokilpailuissakin. Siihen aikaan ei ollut kuljetuksia, vaan liikuimme aina omatoimisesti.

Kun talvisota syttyi kokoontuimme usein Tuomiojan koululle neulomaan vaatteita ja kutomaan sukkia, sotilaiden tarvitsemia käsiteitä ja muita tarpeellisia kudonnaisia. Me leivoimme myös, mutta sitä varten piti mennä jalan tai pyörällä Ruukkiin, jonne tuli Heilalansaaren kautta matkaa yli 10 km. Nykyistä tietä Ruukista Tuomiojalle ei ollut. Parempi kärrytie meni työlaitokselle ja siitä jonkinlainen polku eteenpäin. Leivoimme nelikulmaisia ruisleipiä rintamalle vietäväksi. Kun ne pakattiin pahvilaatikoihin,

muodon piti sopia niihin pakkaamiseen.

Oulun pommitusten aikaan tuntui välillä ulkona liikkua vähän pelottavalta, kun talot piti pimentää ja joka paikassa oli aivan pimeää. Oulun pommitus tuntui Tuomiojalla asti tärinänä, joka joskus kilisytti astioitakin.

Junien pysähtyessä riitti kiirettä

Kun evakkoja rupesi tulemaan pohjoisesta, junat pysähtyivät aina Tuomiojan (Lapin) asemalla, koska se oli risteysasema. Raaheenkin pääsi siihen aikaan junalla. Evakoille keitettiin asemalla olleella keittimellä ruisvelliä ja taloista haettiin heille leipää. Keräsimme myös ruisolkia pakkauksiin. Niitä tarvittiin ehkä myös evakoille. Kaikki eivät jatkaneet junalla eteenpäin, vaan evakoita majoitettiin myös Tuomiojalle. Ainakin Ristijärveltä ja Kuusamosta tuli evakkoväkeä. Meille ei tullut, koska Oulusta meillä oli sodan vuoksi sukulaisia.

Oulusta meille tuli jopa sairaalasta munuaispotilas. Hän oli sanomalehti Liiton työntekijä. Koska isä oli Liiton asiamiehenä, tämä vaikutti potilaan sijoittamiseen. Mies kuitenkin kuoli meillä ollessa ja siirrettiin junan kautta Ouluun takaisin. Kun hänet vietiin asemalle, olin nostamassa junaan, joka ei tuntunut kovin mukavalta.

Lotille järjestettiin myös kursseja Paavolassa, jonne oli pyörämatkaa 10 km. Hannes Hemmi sotilaspiiristä ohjasi muonitus- ja ilmavalvontakursseja. Ilmavalvonnassa en kuitenkaan toiminut, vaan olin koko ajan muonituslottana. Muonitusta tarvittiin evakoille, juhlissa ja erilaisissa koulutus- ja muissa tilaisuuksissa. Mieli olisi tehnyt lähteä myös rintamalotaksi, mutta kotitöitä oli niin paljon, ettei se ollut mahdollista.

Sankarihautajaisissa lotat olivat myös mukana kunniavartiossa. Ne olivat juhlavia tilaisuuksia lippurivistöineen ja kunnianlaukauksineen. Talvisota-aikana tarvittiin rintamalla usein tilapäishautaus ja vainajat siirrettiin myöhemmin kirkkomaalle sankarihautaan. Haudattavia oli tavallisesti useampi kerrallaan.

Välirauhan lopussa olin Luohualla tansseissa ensimmäistä kertaa, kun sinne tuli juuri silloin tieto, että sotaan lähtö on taas miehillä edessä seuraavana päivänä. Itse sota-aikana tanssien järjestäminen oli kiellettyä, mutta salatansseja pidettiin kylillä, myös Tuomiojalla, ehkä siksikin, että Tuomiojalla oli töissä ratatyömiehiä. Mieskin löytyi sieltä sodan lopulla. Elokuvia näytettiin

joskus Ruukin suojeluskuntatalolla, joka oli nykyinen työväentalo. Silloin vasemmiston työväentalo oli nykyisen lähellä, mutta sitä rakennusta ei ole ollut enää pitkään aikaan pystyssä. Saksalaisjunat olivat aina melkoinen tapaus. Ne pysähtyivät myös Tuomiojalla. Junille juostiin aina, koska saksalaisilta saatiin usein mm. suklaata.

Kaikki sotavangit eivät lähteneet mielellään

Korsunperällä oli vankileiri Valkeisjärven rannalla. Leiri purettiin sodan päättyessä. Kävimme siellä pyörällä keittämässä ruokaa, koska lotilla oli tehtävänä muonittaa leirin purkajat. Arvon kotona oli sotavanki, kuten monissa taloissa, koska tarvittiin työväkeä. Vanki oli tullut keväällä ja oli kesän töissä. Hän asui puojissa, mutta söi talossa muun talon väen kanssa, tosin eri pöydässä määräyksen mukaan. Vanki teki mielellään töitä ja piti erityisesti ojan kaivuusta sekä kessun kasvatuksesta.

Kun vangit vietiin syksyllä pois, hän ei lähtenyt mielellään. Mukaan annettiin leipää ja muuta ruokaa. Hänelle sanottiin, että syö multa salaa, että saat pitää ruoan. Hänen kohtalostaan ei ole tietoa, mutta ainakin asemalla hän oli vähän syrjässä, kun mutusteli salaa leipää. Asemalla oli useampi vanki töissä. Kun lähdön hetki oli määrätty, vangit pitivät ”lähtöpeijaiset”. Matti Taavetilla Tuomiojalla oli myös vanki töissä.

Jatkosodan aikana meillä oli varastossa Ilmarin kauppa. Ristijärven kauppias itse oli sodassa. Ostajiakin kävi välillä vaateostoksilla. Lottatöihin en ehtinyt niin paljon, kuin talvisodan aikana, koska kotitöitä oli paljon. Lottien toiminta oli samanlaista, kuin ennenkin. Kun tulimme niityltä kotiin, tuntui välillä pelottavalta, kun kuolintietoja tuli eri taloihin. Koskaan ei voinut tietää, miten läheltä joku kaatunut oli. Talviaikana olin kaupassa Tuomiojalla ja sitten Ruukissa, mutta kotitöiden vuoksi joutanut sinne kesäaikana.

Arvo Kesti oli suojeluskunnassa

Ennen talvisotaa olin Kannaksella linnoitustöissä. Sinne haettiin miehiä, joten panin hakemuksen ja pääsin töihin. Palkkaa emme saaneet, mutta ruoka ja majoitus olivat ilmaisia. Kyyrölässä teimme linnoitusrakenteita, koska hyökkäysuhka oli varmaan olemassa. Traktoreilla ja hevosilla

Panssariestein tekeminen vaati paljon työtä.

siirrettiin isoja kivenlohkareita kuoppiin, joita kaivoimme. Kun maa pantiin kivien ympärille ja kivet olivat osaksi maan yläpuolella, saatiin panssareille ajoeste. Linnoitusporukka teki välillä retkiäkin ympäristöön. Kävimme mm. Lintulan luostariin tutustumassa ja Terijoella, jossa oli paljon väkeä rannalla.

Olen syntynyt 1922 Revonlahdella. Ikäni vuoksi en kuulunut sotilaspoikiin, vaan olin mukana suojeluskunnan toiminnassa. Suojeluskunta järjesti ampumarajoituksia ja muutakin koulutusta. Tehtävänä oli myös rautatiesiltojen vartiointi Ruukissa ja Ohtuanojalla. Talvisota-aikana olin suojeluskunnan kursilla myös Ylivieskassa ja sielläkin rautatiesillan vartioinnissa. Revonlahdella tehtävänä oli osallistua puhelinkeskuksen vartiointiin.

Talvisodan lopulla hain ja pääsin Tampereelle ammattikouluun. Sielläkin olin mukana suojeluskunnassa. Koulua oli viikolla, mutta lauantaina ja sunnuntaina oli aikaa vartiohommiin, joista maksettiin hiukan. Olin ammattikoulussa lentokonepuolella ja tästä johtuen vartiointikin oli lentokenttävartiointia.

Ammattikoulutus jäi vähän kesken, koska minut määrättiin armeijaan alokkaaksi Orivedelle. Sodan vuoksi sain ammattipaperit kuitenkin lopulta ilman lisäkoulutusta. Armeijasta jouduin Hyvinkään sotilassairaalaan ja sieltä pääsin Tuomiojalle sairauslomalle, joten rintamalle en ehtinyt ollenkaan. Sairasloman aikana tapasin Kirstin ja avioiduimme juhannuksena 1944. Sodan loputtua asiat olivat melko hyvin, kun minulla oli ammattikoulutus ja töitä oli tarjolla paljon.

Teksti ja kuvat: Jouko Koivu

Venäläiset tulivat yllättäen Juntusrannalle

Emmi Kulha.

Emmi Kulha muistaa vielä hyvin 70 vuoden takaiset asiat. Talvisodan alkaessa oli jo aavisteluja ollut, että venäläiset voivat hyökätä Suomen puolelle, mutta se tapahtui kuitenkin yllättävän nopeasti. Joukot olivat olleet rajan takana valmiina, joten neljän kilometrin päähän Juntusrannalle ne tulivat nopeasti. Ihan rajan pinnassa asuvat huomasivat venäläisten liikkeen ja poistuivat taloistaan. Samoin Juntusrannan kylässä huomattiin venäläisten alkavan liikkuu lähellä, jolloin marraskuun lopussa yöllä lähdettiin taloista pakoon jalan, hiihtäen ja hevoskyydillä. Silloin oli jo täysi talvi, joten Kiantajärven yli pystyi myös menemään. Kaikki lähtivät kaksi päivää ennen venäläisten saapumista Suomussalmea kohti. Osa karjaakin oli mukana, mutta ei kaikki.

Juntusrannan kylä säilyi täysin polttamatta, koska vihollinen tuli niin yllättäen, etteivät suojeluskuntalaiset tai sotilaat ehtineet sytyttää

taloja palamaan. Koulu kyllä paloi talvisodan ensimmäisenä päivänä. Näin venäläisillä oli kylä käytössään. Venäläiset hyökkäsivät sieltä edelleen Suomussalmen kirkonkylään, mutta joutuivat vetäytymään poltetusta kylästä joulukuun lopulla jäätä pitkin Juntusrantaan, josta olivat aloittaneet hyökkäyksen. Sinne oli suomalaisten vaikea tulla, kun toisella puolella oli kova vaaramaasto ja toisella puolen iso järvi, joten venäläiset eivät sieltä poistuneetkaan ennen rauhan tuloa.

Juntusranta oli raja-alueen, Ruhtinaansalmen, suurin asutuskeskittymä. Siellä oli OTK:n osuuskauppa, koulu ja raja-asema. Kun vapaaehtoinen evakuointiaika tuli, Suomussalmen nimismies ei pystynyt sitä järjestämään, koska noudatti Kainuuseen annettua määräystä vain työkyvyttömiä vanhusten ja lasten äitien evakuoisesta. Näin puna-armeijan valtaamalle alueelle jäi evakuoimatta syrjäseutujen asukkaita melkoisesti ja osa vietiin rajan taakse myöhemmin. Juntusrannalta kuitenkin lähdettiin pois ajoissa. Esim. Kuhmon nimismies järjesti omavaltaisesti evakuoinnin.

Kävimme ruokkimassa lehmiä venäläisistä huolimatta

Juntusrannan naapurikylässä kaksi ”venäläishenkistä” isäntää päätti, että Juntusrannan kylään jääneitä lehmiä pitää ruokkia. Toinen isäntä lähti poikansa kanssa kolmannen päivän aamuna ja pyysi minut mukaan. Olin ollut talossa piikana jo 13-vuotiaasta lähtien isän kuoleman jälkeen, joten mukaan oli lähdettävä. Venäläisiä tuli vastaa koko ajan. Yhtenä piti väistyä tien sivuun, kun miehiä tuli kolmena jonona ja kaikenlaisia ajoneuvoja ja kalustoa mukana. 10 km:n matkaan meni näin koko päivä klo 8-16.

Pääsimme kuitenkin kylään, jossa meidät ohjattiin esikuntaan, joka oli perustettu osuuskaupan kauppiaan talon kamariin. Meitä kuulusteltiin yksi kerrallaan, miksi olimme tulleet sinne. Kovasti kyseltiin ”finski soldaateista”, onko näkynyt, mutta missäs niitä olisi nähty. 19-vuotiaana en minä, eivätkä mutkaan nuoret osanneet pelätä venäläisiä, mutta vanhempi väki oli peloisaan.

Siellä oli suomea puhuva tulkki. Asiassa kävi niin hyvin, että saimme ruokkia karjan ja yöksi piti mennä osuuskauppaan. Meille kuitenkin sanottiin esikunnassa, että menkää takaisin, mutta samaa tietä ei saa mennä. Kahden päivän päästä toinen isäntä lähti poikansa ja tyttärensä kanssa ruokkimaan karjaa, mutta he eivät päässeetkään takaisin, vaan vietiin rajan taakse.

Myöhemmin poika palautettiin vankien vaihdossa 1940, mutta tyttärensä pelastettiin myö-

hemmin vasta Kekkonen presidentiksi tultuaan. Kovin paljon venäläiset eivät alkuvaiheessa häirinneet syrjäseudun asukkaita. Kun Hossasta päin tuli evakkoja tietä pitkin, venäläiset partiot kiersivät paikalle ja ajoivat heidät takaisin.

7 km:n päässä Linnansalmella viivytystaistelut olivat kovat, samoin joissakin muissa paikoissa, mutta venäläiset pääsivät lopulta melko pian kirkonkylään. Suomalaisjoukkojen vahvistuessa tilanne kuitenkin muuttui ja venäläiset joutuivat vetäytymään takaisin Juntusrantaan. Lisäksi kirkonkylän tilanteen muututtua, taistelujen painopiste siirtyi Raatteen tien suunnalle.

Evakkomatka Oulunlahdelle

8. tammikuuta lähdimme eläinten kanssa metsien kautta kohti Taivalkoskea. Suomalaiset olivat 5-tien varressa ja venäläiset Juntusrannassa. Pääsimme pois taistelujen alta, jotka kestivät kovina koko joulukuun. Evakkomatka Oulunlahdelle Junttilan taloon kesti yli kuukauden. meillä oli kaikkiaan viisi lehmää, mutta yksi jäi Juntusrannalle. Lisäksi yksi täytyi lopettaa välillä jalkavaivojen vuoksi, joten kolme lehmää saimme perille.

Taivalsimme 15-20 km päivässä. Pysähtymispaikoille oli etukäteen järjestetty majoituspaikat ja karjan ruokinta. Monta perhettä oli liikkeellä yhtenä ryhmänä. Karja jäi Oulunlahdelle, mutta evakkopaikkana meillä oli Siikajoki. Keväällä evakkoväki palasi takaisin karjoineen. Juntusranta oli ehyenä, mutta tietysti piti järjestää paikkoja ja aloittaa elämä uudelleen.

Jatkosodan aikana Juntusrantaan keskittyi rintaman huolto

Jatkosodan aikana Juntusrannassa ei taisteltu, mutta sinne oli keskitetty Kiestingin ja Uhtuan suunnan huolto. Tarvikkeet ja muona tuotiin laivalla ja moottoriveneillä sinne varastoon. Siellä oli mm. iso bensiinivarasto. Työntekijöitä oli 200. Rajalla oli Lonkan raja-asema, joka on nyt nimeltään Lehtoranta. Saksalaisilla oli siellä myös lääkärikeskus. Asukkaillakin piti olla kulkulupa. Jos poistui alueelta, sinne ei päässyt takaisin ilman papereita. Kulkulupa vaadittiin niin, ettei kotoa 10 km:n päähän kauppaankaan voinut mennä ilman papereita.

Lottatöitä oli kovasti Juntusrannalla. Muonituspaikkana oli entinen keuhkotautisten sairausmaja. Juntusrannalla oli kaksi isoa ruokalaa: lottien oma ruokala ja armeijan ruokala lomalaisia varten. Pyykkiä ja varustehuoltoa riitti runsaasti ja lisäksi sairaalatöitä oli paljon. Osa lotista oli rintamalla rajan takana, mutta minä työskentelin vain Juntusrannalla. Liikennettä oli kovasti. Juntusrannassa oli lomalaisten passintarkastus, kun lomalaiset tulivat ja menivät sen kautta.

Desantteina kuoli entisiä kyläläisiäkin

30-luvulla NL:n puolelle menneitä pudotettiin lentokoneista välillä yöllä lähimaastoon. Osa oli kotoisin Juntusrannasta ja he kävivät tutustumassa kotipaikkoihinsa. Nämä eivät tehneet tihutöitä, mutta varuillaan oltiin. Kerran yhden talon poika oli lomalla käymässä, kun talon toinen poika tuli desanttina vierailulle taloon. Toinen poika pidatti hänet ja vanki kai ammuttiin myöhemmin. Toisen kerran erään talon sukulaistyttö tuli desanttina tutustumaan taloon. Tämänkin talon poika sattui olemaan lomalla. Kun oli sen verran valoisaa, että hän näki varjon, niin ampui tulijan. Sitten vasta selvisi, että serkkutyttö siinä meni.

Revonlahden kautta Ruukkiin

Evakkoon lähdettiin toisen kerran siinä vaiheessa, kun saksalaisia ruvettiin ajamaan pois. Sil- lä reissulla olen vieläkin. Tällä kertaa en tullut karjan mukana, vaan muiden evakkolaisten kans- sa. Tulimme ensin Revonlahdelle, josta tuli siirto Ruukkiin Nissilän lähellä olevaan taloon, jossa asui vanha mummo. Menin Liskolle töihin. Siellä oli töissä myös tuleva mieheni Väinö. Lapin sodan aikaan 1945 olimme Väinön kanssa jo yhdessä ja menimme käymään yhdessä Juntusran- nassa. Hyrynsalmelta ei silloin vielä meinannut päästä eteenpäin, kun ei ollut papereita mukana. Väinö meni sitten töihin Tervatehtaalle, sieltä Ruukki-yhtiöön ja sen lopetettua Ahlströmille, jossa oli työuransa loppuun. Näin olemme asuneet Ruukissa koko ajan sodan jälkeen.

Teksti ja kuva 12.4.2010: Jouko Koivu

Tuomiojan lotilla riitti tekemistä osaksi risteysaseman vuoksi

Salli Kähkölä (o.s. Latomaa)
6.4.1942.

Olen syntynyt s. 14.12.1924. Kotimme sijaitsi keskellä Tuomiojan kylää. Sen ympärillä pel- loilla viljeltiin ruista, ohraa ja jonkin verran vehnää. Meillä oli kuudesta kahdeksaan lehmää ja sika. Sain tietää sodan syttymisestä, kun isä tuli kaupasta ja kertoi talvisodan syttyneen. Äiti kehräsi ja minä karstasin. Äiti rupesi itkemään tapahtunutta. Sanoin hänelle, että mitä itket, ei- hän sinun tarvitse sotaan lähteä.

Isä ei joutunut ikänsä vuoksi rintamalle, vaan oli kotirintamalla evakkojen järjestelyissä ja huollossa. Isä kulki taloissa, joihin minun piti viedä hänet hevosella ja tuoda sitten hevonen kotiin rengille, koska hän tarvitsi hevosta puita ajamaan. Osasin ohjastaa hevosta ja laittaa aisoi- hin kärryjen eteen. Autoja ei Tuomiojalla juuri näkynyt. Isä oli määrätietoinen, piti huolen, ettei oltu myöhään raitilla. Hän kuoli 56-vuotiaana, kun nostettiin jäitä maidonjäähdytykseen.

Tuomiojan koululla opettajapariskunta Si- tonen ohjasi meitä nuoria eri tehtävissä ja pitivät

kurseja meille pikkulotille. Asemalla oli kirjuriina Tuikkala ja hänen rouvansa oli päälottana.

Tuomiojan koulu oli täynnä evakkoja, heitä tuli junan täydeltä. Laitoimme heille ruokaa ja keräsimme taloista leipää, maitoa, lihaa ym. Evakot tulivat Karjalasta ja Kainuusta. Ensin heidät majoitettiin koululle ja sen jälkeen jaettiin taloihin. Myöhemmin pikkuserkku avioitui evakoksi tulleen Perkin Hiljan kanssa. Niin sulautuivat paikalliset ja muualta tulleet yhteen.

Tuomiojalla oli Paavolan Osuuskauppa, jossa myymälänhoitajana toimi Moisalan Veikko ja oli myös Oulun kauppa. Kunnasta jaettiin sokerikortteja, kahvikortteja ja voikortteja. Niillä os- tettiin, mutta puutetta oli kaikesta. Kahviksi paahdettiin vehnän jyviä, josta keitettiin korviketta, sikkuriinia pantiin kahviveteen väriksi.

Myöhemmin minusta tuli varsinainen lotta; toimin kotirintamalla. Koulutusta lottatehtäviin saimme omalla koululla, myös lottapuku saatiin käyttöön, joka sodan loputtua hyljättiin käytöstä. Lottaneula jäi muistoksi noista ajoista. Kotona ja yhteisissä tapaamisissa kudottiin sukkia ja kau- lureita, ym. sotilaiden lämmikkeeksi, langat saatiin omasta takaa. Päälottat keräsivät kudonnaiset Ruukkiin, josta ne vietiin rintamalle. Tehtiin motteja ja saatiin mottikirves palkkioksi työstä.

Kävin Ruukin Pirtillä leipomassa. Pyörällä kuljettiin Tuomiojalta. Matka oli pitkä, koska sil- loin kuljettiin Ruukkiin Hemminkankaan kautta. Talvipakkasilla ei tarvinnut leipomoon lähteä, vaan lähellä asuvat tekivät leivät niinä päivinä. Leipomon päivä alkoi pakkaamalla laatikoihin edellisenä päivänä tehdyt leivät. Sitten tehtiin puusaaveihin leipätaikina, leivottiin ja paistettiin. Aamulla taas pakattiin jne. Leivät kuljettiin rintamalle sotilaiden eväiksi.

Äiti, hyvälaatuinen nainen, sairasti paljon päänsärkyä. 1.8.42 tullessamme illalla niityltä, oli äiti keittänyt iltaseksi perunoita lypsyn jälkeen. Huusin äidille, että tulla syömään, kun perunat näyttää olevan kypsä. Äiti saapui huoneeseen, jossa häneltä katkesi verisuoni päästä ja eli vain kaksi tuntia sen jälkeen. Minun oli ruvettava äidin asialle eli huolehdiin nuoremasta sisarestani, joka oli rippikouluiässä. Minä hoidin lehmät ja muut pientilan työt. Koulun olin jo suorittanut ennen sodan alkamista. Koulunkäynti oli muutoinkin katkolla, kun evakot asuttivat koulua. Tu- omiojan koululla oli myös sairaosasto.

Oli eräs talvipäivän ilta, olin ollut kyläilemässä parin kilometrin päässä ja palaamassa kotiin. Alkoi kova jyrinä, pommikoneet laskivat pommeja Ouluun, tulimerenä oli koko Oulun seutu. Maaseudulla en nähnyt pommituksia., näin vain kun pommikoneet lensivät ylitse. Vihollisen sattui näkemään, kun sotilaita vietiin vankeuteen. He olivat junassa ja odottelivat toisen junan

Tuomiojan lotat ryhmäkuvassa: takarivi vasemmalta Kirsti Kesti (ent. Kokko), opettaja Impi Untolahti, Aune Heikkilä (ent. Koivumaa), Tyyne Suni (ent. Martinlauri), Anni Matinlauri, Rauha Kokko (ent. Koski). Eturivissä Seidi Miettinen (ent. Ojala), Maija Matela (ent. Ekoluoma), Vieno Tuikkala asemalta, opettaja Irja Siitonen, Salli Kähkölä (ent. Latomaa) ja Laura Kirstinä (ent. Koski). Kuva Kähkölän kuvakokoelmasta.

sivuutusta asemalla. Siinä asemalla oli Finnen mamman ruokala/ravintola, matkustajajunat pysähtyivät Lapin asemalla.

Meillä ei onneksi ollut sodassa, kuin setämme, joka selvisi sodasta haavoittumatta. Heillä oli kuitenkin pieniä lapsia, ei ollut puhelimia, perheestä kannettiin kovasti huolta. Naapurin ainoa poika menehtyi sotareissulla. Lottana kävimme sankarihautajaisissa. Ensimmäiseen kirkkoon ja sitten hautausmaalle kunniakujaan. Väliin väkeä oli paljon, väliin vähän. Parhaita lottaystäviäni oli Tarvaisen Aune os. Koivu, sekä Kosken tytöt Martta ja Laura Tuomiojalta.

Talvisodan jälkeen vappuna viisi junavaunullista evakkojen lehmä ja lampaita ym. kerättiin Paavolasta palautettavaksi Sotkamoon. Nousimme Lapin asemalla junaan, lypsimme lehmät matkan aikana. Lypsetyn maidon yksi mies möi Oulun asemalla, siihen oli saatu lupa. Isä oli laittanut siivilät ja pänikät valmiiksi. Juna puuskutti kohti Sotkamoja ja me lypsimme. Perillä Sotkamossa eläimet jätettiin vastaanottajille ja me palattiin Matelan Martan ja Matelan Väinön isän kanssa takaisin kotiin.

Sodan loputtua oli kova talvi. Oli paljon lunta ja pakkasta, ei ollut auroja teitä aukaisemaan. Menin talouskouluun ja sen jälkeen kunnalliskotiin töihin.

Haastattelun teksti: Pirkko Kovalainen

Välirauhasta alkoi yli neljän vuoden työrupeama Sotkamon matkailijakodissa

1922 syntynyt Aino Niinimaa (o.s. Mikkonen) Revonlahdella 2009. Kuva Jouko Koivu.

eräässä talossa, jonne pääsimme sisälle. Sukat olivat kuivumassa hiilloksen yllä, mutta joku oli tiputtanut ne alas, jolloin kärjet paloivat puhki. Kärjettömät sukat tuntuivat hankalilta märässä kengässä. Muutenkin meno oli rankkaa, kun olimme melkein ilman ruokaa välillä.

Evakkoväki kokoontui Sotkamon suojeluskuntatalolle, jonne oli matkaa kotoa 70 km. Eläimet vietiin junavaunuissa muualle, eikä niitä sen jälkeen nähty enää. Ihmiset nousivat härkävaunuihin evakkoreissulle. Me jäimme kolmen ruoattoman vuorokauden matkustamisen jälkeen junasta Raudaskylän seisakkeella. Siellä oli vastassa hevosia taloihin vientiä varten. Mitään ennakkojakoa ei ollut, vaan isännät valitsivat junasta tulleista mieleiset evakot. Lapsiperheitä ei otettu, vaan he jäivät ensin rautatien varteen pikku lapsineen ja jopa vauvoineen. Heidät ohjattiin sitten koko ajaksi opistorakennukseen, jossa heillä oli hyvät oltavat.

Aino Niinimaa oikealla. Kuva otettu Sotkamossa.

Evakkoon lähdettiin yöllä

Talvisodan alkaessa olin kotona äitini ja sisareni Martan kanssa Kuhmon Lammasperällä. Veli oli linnoitustöissä Kannaksella. Kun sota alkoi, talojen polttaminen näkyi taivaanrannan kajona. Kun lähtöviesti tuli, piti matkaan varustautua yöllä kahdelta. Paikat olivat pimeänä, mutta hevosen valjastaminen minulta onnistui kuitenkin hyvin käsikopelolla. Lampaat ja vasikat piti jättää kotiin, mutta ne tapettiin, kun sotilaat polttivat rakennukset lähdön jälkeen.

Muu karja otettiin mukaan. lehmä piti lypsää välillä maahan, kun maitoa ei saanut mihinkään muualle. Rehua ei matkan aikana paljon löytynyt, joten matkan teko hidastui vähitellen. Yksi talo löytyi väliltä, jossa annettiin heiniä niin paljon, kuin vain tarvitsi, mikä paransi tilannetta kovasti, mutta aikaa meni Sotkamon siirtymiseen, kun matkan teko edistyi lopulta vain 10 km päivässä. Jalassa oli monet, joita ei saanut kokonaan kuivaksi. Minulta meni sukat

eräässä talossa, jonne pääsimme sisälle. Sukat olivat kuivumassa hiilloksen yllä, mutta joku oli tiputtanut ne alas, jolloin kärjet paloivat puhki. Kärjettömät sukat tuntuivat hankalilta märässä kengässä. Muutenkin meno oli rankkaa, kun olimme melkein ilman ruokaa välillä.

Evakkoväki kokoontui Sotkamon suojeluskuntatalolle, jonne oli matkaa kotoa 70 km. Eläimet vietiin junavaunuissa muualle, eikä niitä sen jälkeen nähty enää. Ihmiset nousivat härkävaunuihin evakkoreissulle. Me jäimme kolmen ruoattoman vuorokauden matkustamisen jälkeen junasta Raudaskylän seisakkeella. Siellä oli vastassa hevosia taloihin vientiä varten. Mitään ennakkojakoa ei ollut, vaan isännät valitsivat junasta tulleista mieleiset evakot. Lapsiperheitä ei otettu, vaan he jäivät ensin rautatien varteen pikku lapsineen ja jopa vauvoineen. Heidät ohjattiin sitten koko ajaksi opistorakennukseen, jossa heillä oli hyvät oltavat.

Me muut saimme kyydin taloon, johon meidät valittiin. Meitä oli vain äiti ja kaksi isompaa tyttöä, joten pääsimme taloon. Me satuimme vanhaan kylmään taloon, jossa isäntä sahasi rankoja sisällä polttopuiksi. Pian saimme tosin halkokuorman avuksi, joka paransi lämmitystilannetta. Teimme talossa navettatyöt. Lehmä oli kymmenen. Erikoista on, että yksi Uudestakau-pungista tuotu lehmä oli nimeltään Evakko.

Sotkamon matkailijakodin alakerta oli armeijan käytössä

Keväällä sodan loputtua pystyimme palaamaan kotiin Kuhmoon, josta ei uutta evakkoreissua sen jälkeen tullutkaan, vaan uudelleen rakennetut talot säilyivät jatkosodasta polttamatta. Minä jäin kuitenkin jo menomatalla

Paavo Niinimaa oikealla.

heidät kuljetettiin ambulansseilla sotasairaalaan, lähinnä Iisalmeen.

Osa haavoittuneista pääsi liikkumaan keppien kanssa sisälle, mutta paljon oli sellaisia, jotka eivät pystyneet liikkumaan ollenkaan, vaan ruoka piti syöttää hitaasti suuhun autossa. Näimme myös ruumiiden lajittelupaikan ja väliaikaisesti haudattuja, joita oltiin siirtämässä kotiseudun sankarihautoihin ympäri Suomea. Vähän vahingossa menin rakennukseen, jossa näitä oli kasatuna ja se oli kyllä melko kauhistuttava näky.

Matkailijakodin alakerta oli otettu armeijan käyttöön, joka harmitti omistajaa, koska vain yläkerta jäi matkustajille. Osa niistäkin huoneista oli upseerien vuokraamina. Siihen aikaan oltiin tarkkana matkustajien suhteen. Hyvin usein käytiin tarkastamassa asukkaat, koska oli pelkoa, että joku desantti majoittuisi sinne. Desantteja liikkui Kainuun alueella ja he ampuivat ihmisiä armotta. Kerrankin oli desantteja tullut yhteen taloon, josta pikku poika oli juossut viljapeltoon pakoon. Hän kuitenkin kaatui ja löi päänsä kiveen. Desantit kuulivat itkua ja kävivät ampumassa pojan.

Myös Kuhmossa kotipellolla oli majailtu. Viljan korjuun aikana vieraat häipyivät, mutta pellossa näkyi painuma, jossa oli oltu. Lähtiessään he olivat vieneet vaatteita ja veneen rannasta. Sitä ei tiedetä, olivatko he venäläisiä vai suomalaisia karkureita, mutta tuskin desantteja, kun eivät käyneet kimppuun. Myös vakoojia varmasti liikkui. Hankalia olivat aikanaan Venäjälle menneet, jotka osasivat suomea ja sekoittuivat helposti siviilien sekaan.

Jonkun matkan päässä kodista on Kiekinkoski, jossa on nykyisin mm. lomamajoitusta tarjolla. Suomalaiset räjäyttivät sillan kaukaa laukaisijalla, kun venäläiset ovat tulossa. Keväällä tuli kalastuskielto, koska joessa oli venäläisiä ruumiita. Niitä ehti ajautua kalaverkkoihin ennen kieltoa. Vaikeissa oloissa mieli karskiutuu jollakin tavalla, kun ruumiiden ja haavoittuneiden näkeminen ei tunnu juuri miltään. Normaalioloissa tilanne on aivan toisenlainen.

Paavo oli sota-ajan autonkuljettajana ja Sotkamossa armeijan koulutuskeskuksessa. Hän kävi matkailijakodissa usein kahvilla, joten tutustuimme vähitellen. Itse olin välirauhasta alkaen jatkosodan loppuun asti töissä matkailijakodissa. Naimisiin mentyämme muutimme ensin Ouluun ja sieltä Revonlahdelle Koukkarin taloon, jonne Paavo oli muuttanut Alavuudelta jo ennen sotia. Siinä aika sitten kului maanviljelyn ja karjanhoidon parissa. Talo on nykyisen taloni vieressä.

Teksti: Jouko Koivu

Vilma Pietarila evakkoja vastaanottamassa Temmeksellä

Vilma Raakel Pietarila (o.s. Kärki) s. 12.4.1926.

Olen kotoisin Pikku-Temmekestä, jossa olin mukana myös pikkulottien toiminnassa. Kotona oli karjaa ja tein kotitöitä yhdessä veljen kanssa. Suojeluskuntatalolla toimintaa oli jo ennen sotia, joten liityin pikkulottiin jo ennen talvisotaa, kuten muutkin työt.

Temmes ei ollut sotatoimialuetta, joten rintamatunnusta minulla ei ole, mutta siellä osallistuimme mm. ilmavalvontaan. Valvonnassa oli mukana aina iso lotta. Sota-aikana syrjäkylläkin piti olla käytössä pimennysverhot. Oulun pommituksen aikaan Temmeksellä tuli ihmisiä Oulusta pakoon pommitusta. Meillä oli samaan aikaan evakossa oululainen opettaja ja viisihenkinen perhe Suomussalmelta.

Evakkojen vastaanotto ja ensihuolto oli järjestetty Hongan talolle. Tämä ”Vanha Honka” oli meijerin lähellä. Evakkojen mukana tuli myös lehmiä, joka lisäsi työtä. Hoidimme isojen lottien kanssa muonitusta. Evakot siirrettiin aluksi koululle, jossa meitä lapsia kohtasi ensimmäisellä kerralla kouluun mennessä iso yllätys, kun koulu oli aamulla täynnä vierasta väkeä. Koululta evakot ohjattiin sitten eri taloihin.

Lisäksi teimme paketteja rintamamiehille. Kun sodassa kaatuneille järjestettiin sankarihautaus, olimme kunniaavartiossa, joka tuntui hyvin juhlavalta. Oma veli kuoli heti jatkosodan alussa Vuokkiniemen ensimmäisessä pommituksessa. Minulle myönnettiin lottamuistomitali 1994.

Teksti ja kuva: Jouko Koivu

Eila Riekin lottatyö päättyi Raahen kotiuttamistoimistossa

Eila Rieki.

Liityin 12 - 13 -vuotiaana Pikkulottien toimintaan

Luohuan paikallisosastoon kuuluvan Heinolanperän alaosaston perustajana olivat kylän alakoulun opettaja Valma Laitinen ja Aune Kahelin. Osasto perustettiin 1936. Pikkulottien toiminta oli alusta alkaen hyvin isänmaallista ja kurinalaista, kuten myös aikuisilla lotilla.

Toiminta oli melko monipuolista. Elävästi on mieleeni jäänyt ennen talvisotaa 1938 järjestetty Pikkulottien leiriviikko Ylipäässä Luohuanjoen varressa. Majoitus oli järjestetty armeijan puolijoukkueeteltaan. Heinolanperän koululla pidettiin usein kokouksia, lauloimme paljon isänmaallisia lauluja, välillä muitakin lauluja ja teimme retkiä. Nämä kaikki lisäsivät yhteenkuuluvuuden tunnetta ja pitivät yllä isänmaallisuuden tunnetta.

Tärkeänä toimintamuotona olivat myös ompeluseurat, joita pidettiin koululla ja joihin saapui lähes koko kylän väki, talvella hiihtämällä. Yhteistoimin valmistettiin sukkia, lapasia, sormikkaita, kynsikkäitä, lakanoita, pyyhkeitä ja muita sotilaille tarpeellisia tuotteita. Rintamalle lähetettiin monta pakettia.

Muutettuamme asumaan kirkonkylälle sain liittyä ”isoihin” lottiin, Paavolan kk:n osastoon, jossa ”pomona” oli Anna Ammunet. Osastossa toimivat mm. Kirsti Huuonen, Hanna ja Elna Karhu, meijerikko Meimi Kontturi (Sakko), Liisa Virta, Iisa ja Ensi Rieki, joka sairastui vaikeasti lottakomennuksella Sallan Naruskalla. Saksalainen sotilaslääkäri suoritti vaikean leikkauksen kentäsairaalassa. Myöhemmin Ensi sai komennuksen Oulaisten sotasairaalaan. Elna Karhu toimi kirkolla lottakahvilan emäntänä ja hänen apunaan työskenteli Iisa Rieki ennen kuin hän pääsi Oulaisten sotasairaalaan Ensin mukana.

Lottatyö oli aina hyvin organisoitua ja monipuolista

Lottajärjestön toimintahan oli koko ajan hyvin organisoitua ja monipuolista rauhan aikana. Sota-ajan raskaimpia velvollisuuksia kotirintamalla olivat sankarivainajien hautauslaitaisuuudet, joiden kunniavartiosta ja muistakin järjestelyistä lotat huolehtivat. Evakuoinnit sotatoimialueilta toivat Paavolan lotille huoltotehtäviä. Kirkolla Osuuskaupan saunan muuripadassa keitettiin joka päivä hernerokkaa, jota jaettiin pihalla evakoille. Talvisodan aikana Paavolaan evakuoitiin Ristijärven ja Hyrynsalmen asukkaita. He pääsivät koteihinsa, kun talvisota loppui.

Syksyllä 1944, kun saksalaisesta alkoi, evakuoitiin Paavolaan Suomussalmi kaikkine virastoineen. Mm. sairaala oli kirkonkylän koululla. Väestö jaettiin ympäri Paavolaan koteihin ym. mistä tilaa löytyi. He pääsivät muuttamaan takaisin sodan loputtua sitä mukaa, kun saivat järjestettyä jonkinlaisia majoitustiloja. Suomussalmihan poltettiin maan tasalle.

Sota-aikana lotat vastasivat yleensä myös ilmavalvonnasta. Tätä varten perustettiin Ruukkiin IVAK-komppania kesällä 1944. Komppanian päällikkönä toimi vänrikki Maijala Lumijoelta, vääpelinä vihantilainen Artturi Harmaala ja kirjuri allekirjoittanut, siihen aikaan Eila Marjamaa.

Lotat koulutettiin IV-tehtäviin ja yhteistyöhön naapurikuntien IV-lottien kanssa, jotta vaaran uhatessa saadaan nopeasti hälytys läpi. Kun toiminta opittiin, IVAK lomautettiin toistaiseksi. Onneksi se lomautus jatkuu vieläkin.

Komennukseni jatkui Raahen kotiuttamistoimistolla, kun miehiä alettiin kotiuttamaan sodan

Pikkulottien leiripäivät Luohuan Ylipäässä Luohuanjoen rannalla 1938.

Takarivissä vasemmalta (suluissa myöhempi sukunimi): Aune Kahelin (Haapala), Anni Johansson (Fingerroos), Aino Saarela (Autio), jonka takana tunnustamaton, Terttu Sonne, Saara Niemi, Eila Marjamaa (Rieki), Kyllikki Korpi, Kirsti Heikkinen, Valma Laitinen (Moisala). **Keskellä** polvillaan Maila Leskelä, Rauha Lehtomaa (Jussila), Kerttu Kotajärvi, Laura Moisala, Kaisa Lehtomaa ja Anni Junnila (Peltola). **Edessä** Irja Kahelin, Kerttu Moisala, Elli Sipola ja Elli Arvola. Kuva Eila Riekillä.

muuttaessa muotoaan. Hikiset, likaiset, väsyneet, mutta samalla helpottuneet miehet joutuivat odottamaan päiväkausia, että kaikki kotiuttamiseen liittyvät asiat saatiin järjestykseen. Tämä tuntui masentavalta, mutta sotilaspasit oli saatava kuntoon. Minun tehtäväni oli tarkistaa ne ennen allekirjoitusta. Vaikka loppuselvitys oli hidasta, sodassa olleet eivät valittaneet, vaan olivat asiain hoitoon ihan tyytyväisiä. Sen sijaan käpykaartilaisilla oli hyvät sotilasarvot ja he olivat hyvin röyhkeitä. Tämä tuntui epäoikeudenmukaiselta, mutta heidät oli heti sodan loputtua armahdettu ja heillekin piti maksaa palkka koko ajalta.

Lottajärjestön lakkauttaminen yllätti

Silloinhan suojeluskunnat lakkautettiin ja yllättäen myös lottajärjestö. Esimiehemme julisti, että huomenna ei saa enää ”sotarikolliset” olla töissä. Eihän meillä muita vaatteita ollut, joten lottapuvusta karsittiin vain kaulukset, merkit ym. pois ja työt jatkuivat. Kun miehet saatiin kotiutettua, meidät siirrettiin luetteloimaan lakkautetun suojeluskunnan arkistoa. Kaikki kymmenien vuosien kirjeet (asiakirjat) käytiin läpi ja luetteloitiin ja pakattiin poltettavaksi (liekö poltettu?). Työ jatkui keväthalveen 1945.

Lopuksi mainittakoon, että Veli Rieki, Eila Riekin mies oli pikku pojasta alkaen mukana sotilaspöjissa. 1941 poikaosasto vietiin kuokkimaan perunoita sotatoimialueelle Karjalan kannakselle. Iltaa vietettiin taloissa ja korsuissa. Riekin suvusta Heikki Rieki, taitava saksofonisti, oli sotilassoittokunnassa rumpalina, Olli Rieki oli sotilaspoliisina molemmissa sodissa (talvisodassa Kuhmossa).

Oulu 29.9.2009
Eila Rieki

Helinä Väyrysen muistoja sota-ajalta

Helinä Väyrynen kotonaan
17.2.2010.

sena rintamalle, koska tuntui siltä, ettei kehtaa olla pois, kun muut ovat siellä. Hän kaatui kahden viikon kuluttua.

Talvisodan aikaan oli kova pakkastalvi. Veljeltäni paleltuivat silloin jalat ja hän joutui sairaalaan. Siellä oli vieressä olevalta jouduttu katkaisemaan jalat paleltumisen vuoksi, mutta onneksi veljeni jalat tervehtyivät ilman noin vaikeaa toimenpidettä.

Sodan lopulla Lapin sodan alkuvaiheessa tuli Suomussalmelta evakoita, jotka majoitettiin aluksi koululle. Luokkien lattiat olivat täynnä nukkujia. Heillä oli ollut aluksi karjaa mukana, mutta jäänyt välille. Meille tulivat Materot ja Heikkiset, joiden kanssa kirjeenvaihto jatkui pitkään ja he kävivät välillä kylässäkin. Heistä oli mukava olla täällä, kun ei koskaan kuulunut puheissa sanaa evakko, joka oli jonkinlainen haukkumanimityskin.

Joissakin taloissa oli töissä sotavankeja, mm. Pistemaalla. Hekin olivat töissä mielellään.

Teksti ja kuva: Jouko Koivu.

Kuvat kertovat lotista

Moni lotta aloitti pikkulottana

Pikkulotat retkellä Luohuanjoen varressa. Kuppi kädessä lotta Aune Haarala (o.s. Kahelin), vieressä Aino Saarela, Elli Sipola, Anni Junnila, lotta Valma Laitinen ja Kirsti Heikkinen. Nuotiota kohentelee Irja Kahelin ja vieressä istuu Kyllikki Korpi. Pikkulottien toimintaan kuului monenlaista yhdessä oloa ja välillä tehtiin retkiä. Viikon telttaleirejäkin järjestettiin. Kuva Kirsti Palokankaalta.

**PIKKULOTTAIN
„KULTAISET SANAT”**

- 1 Rakasta Sumatun yli kaiken.
- 2 Rakasta sekä pahoja kottia ja isänmaataasi.
- 3 Tuomaa luonnon raukeudessa Luojan suuruus.
- 4 Kunnioita menneitä ja usko tulevaisuuteen.
- 5 Ole hyvä.
- 6 Suorita tiimitin velvollisuutesi.
- 7 Älä laanneta vaikeudessa.
- 8 Ole hyvä roveri ja rebellinen ystävä.
- 9 Noudata määräyksiä, alistu kuralle ja häyhtäyty motteltonaasti.
- 10 Pikkulotta, ei läbimpössi apuna, ympäristösi ilona, haava kansalliset kunniaasi.

Lotat antoivat lottalupauksen kirkossa ja kävivät samalla sankarihaudalla

Sankarihaudalla lottalupauksen antopäivänä 12.7.1942 Paavolassa. Elsa Kärjen kuvakokoelma.

Lottia koulutettiin monipuolisesti

Lottien varuskurssi Ruukin kansakoululla 5.7.1942. Elsa Kärjen kuvakokoelma.

Lottakurssi Paavolassa. Kerttu Sirviön kuvakokoelma.

Lotat osallistuivat juhliin, huolehtivat niiden järjestelyistä ja esiintyivät itsekkin

Lottien laulukkuoro 12.5.1942 Paavolan kirkon portailla. Elsa Kärjen kuvakokoelma.

Paavolan kirkko, lottalippu ja vapaussoturien lippu, Sankarihaudalla sankarien muistopäivänä 12.5.1942. Elsa Kärjen kuvakokoelma.

Lottapäivät Pulkkilassa 1934. Linnea Heiskarin kuvakokoelma.

Lotat nuorisoseuran portailla 1933. Numerojärjestyksessä Eeva Uusitalo, neiti Vainio, Helmi Haapala, Lydia Ansamaa, Elsa Hentilä, Hilikka Vähämaa, Helly Dahl, Alli Vahtola, Elvi Kramsu ja Iida Vilmusenaho. Linnea Heiskarin kuvakokoelma.

Ruukki, muonituslotat nuorisoseuran pihalla tauolla 1933. Vasemmalta Eeva Uusitalo, Lydia Ansamaa ja Helli Kuivämäki. Linnea Heiskarin kuvakokoelma.

Lottatoiminnan johtokunta Luohuan Lotta-kahvilan portailla 16.8.1942. Vasemmalta lukien Elsa Penttilä, Lilja Mestari, Irja Siitonen, Aili Vauhkonen, Aino Tervo, alhaalla Hilja Haapala (Tela), Venla Männistö ja Hilda Laitinen. Aino Tervo oli sihteeri ja Elsa Penttilä puheenjohtaja. Linnea Heiskarin kuvakokoelma. Aune Haarala oli töissä lottalassa.

Luohuan Lottala 17.2.2010. Kuva: Jouko Koivu.

Ruukin lottakahvila ja matkustajakoti.

Lotat valmistivat ruoka- ja asustepaketteja rintamalle

Kuva on Raahela-salista, jossa lotat ompelivat nappeja ja tekivät housuihin rat-supaikkoja. Helvi Ruotsalainen toinen vasemmalta. Helvi Ruotsalaisen kuvakokoelma.

Kuva Raahelasta, jossa lotat kutoivat ja niputtivat sukkaa rintamalle lähetettäväksi. Helvi Ruotsalainen keskirivissä kolmas oikealta. Helvi Ruotsalaisen kuvakokoelma.

Lotat hoitivat muonitusta niin kotirintamalla kuin sotarintamalla

Kovin pienellä pannulla ei pärjätty muonitustöissä. Kerttu Sirviö oikealla. Kerttu Sirviön kuvakokoelma.

Kerttu Sirviö Polin portailla Uhkalassa.

Sohjanan silta Kerttu Sirviön ollessa siellä. Kerttu Sirviön kuvakokoelma.

*»Lotta Svärdin«
Kultaiset sanat*

*Jumalan pelko olkoon elämäsi suurin voima!
Opi rakastamaan maatasi ja kansaasi!
Aseta korkealle lotta-ihanteesi. Vain oikeamielisenä,
puhtaana ja raittiina voit olla oikea lotta!
Vaadi aina ensin itseltäsi!
Ole hyvä!
Ole uskollinen vähäisimmässäkin!
Muista vastoinkäymisten kohdatessa päämäärämme
suuruus!
Kunnioita ja auta lotta-sisariasi heidän työssänsä,
siten vahvistuu yhteistunto!
Muista menneiden sukupolvien työ. Kunnioita van-
huksia, he ovat tehneet enemmän kuin me!
Ole vaatimaton esiintymisessäsi ja puvussasi!
Alistu itsekuriin, siten korostat järjestyksesi!
Lotta, muista edustavasi suurta, isänmaallista järjes-
tystä. Varo tekemästä mitään, mikä sitä vahingoittaa
tahi sen mainetta loukkaa!*

Pikkulotat

Eeva Arvola pikkulottona Ylipäässä

Olin Arvolan perheen nuorimpia. Asuimme Luohuan Ylipäässä. Kymmenvuotiaana kuljin kerron, jonka vetäjänä toimi Aune Kahelin Heinolanperältä. Hän innosti meitä yhdessä opettaja Valma Laitilan kanssa lottatoimintaan. Pikkulotille järjestettiin leirejä, olimme mm. Luohuanjoen rannalla yötä, koska Lottala ei ollut vielä valmis. Yöllä vartioimme kahden tunnin välein, kukin vuorollaan. Päivällä pelasimme pesäpalloa ja harjoittelimme erilaisia tehtäviä.

Isokankaalla Viitalanperän suunnalla oli ”näkötorni”. Sinne lähdimme tutustumaan ja yövyimme sukulaisen puojissa matkan aikana. Harjoiteltiin, mitä pitää tehdä jos lentokoneet tulevat pommittamaan. Teimme talojen mailla motteja. Mottien teosta sai rintamerkin, joka oli kirveen mallinen. Oli rautakirves, hopeakirves ja kultakirves. Lehtikerppujen teosta sai lapion mallisen merkin. Lehtikerput olivat pitkiä pajunoksia, kerättiin ihmisten pelloilta, laitettiin laitoihin pystyyn kuivumaan, etteivät homehdu ja ne annettiin myöhemmin lehmille syötäväksi. Taloista annettiin kahvit tms. kun työ oli saatu tehdyksi.

Keräsimme myös sammalia metsästä tilkkeeksi Luohualle valmistuvaan lottakahvilaan. Pikkulottona saimme lottapuvut, jotka Aune Kahelin itse ompeli. Puvuissa oli valkoiset hihansuut ja kaulus, puku oli perinteinen harmaa. Puvun sovittamiseen piti kävellä viiden kilometrin matka, joka oli aika paljon pikkutyttöille. Sodan loputtua puku jäi itselle, mutta sitä ei saanut enää käyttää.

Veli oli haavoittunut ja viety Tilkan sairaalaan, perhe ei sitä tiennyt. Kun hän toipui ja pääsi kotiin oli suuren kiitollisuuden aika.

Haastattelu: Pirkko Kovalainen

Pikkulotat leirillä Luohuanjoen varressa 1938 kokoontuneena teen juontiin. Johdajat Aune Kahelin (kaataa teetä) ja Valma Laitinen (takana). Vasemmalla polviltaan Eeva Arvola, Maila Leskelä, Rauha Lehtomaa, Eila Marjamaa kuppi suussa, Saara Niemi, Elli Sipola (pää näkyy osaksi), Anni Johansson (Fingerroos), Kaisa Lehtomaa, Laura Moisala hattu päässä, Irja Kahelin, Kerttu Kotajärvi, takarivi vas. Kyllikki Korpi, Valma Laitinen (Moisala), Terttu Sonne, tunnistamaton, Anni Junnila (Peltola), Kirsti Heikkinen, Aino Saarela (Autio). Kuva Eeva Arvolalta.

Monivaiheinen evakkoreissu Valkjärveltä Ähtäriin

Elvi Maria Heikkilä, o.s. Pekki, s. 25.7.1930. Kuva Paavolassa 9.11.2009: Jouko Koivu

Olen syntynyt Karjalan kannaksella Valkjärven Kostealan kylässä. Talvisodan alkaessa marraskuussa 1939 olin yhdeksänvuotias alakoululainen. Muistan sodan alusta sen, että ammunta oli kovaa ja taivaan ranta hehkuu aivan punaisena. Meitä oli kotona suuri joukko. Vanhempien lisäksi kotona asuvia lapsia oli seitsemän. Äiti touhusi kovasti, koska aavisti tai tiesi lähdön olevan edessä. Äiti puetti meille lapsille jo illalla useamman kerroksen vaatteita päälle, koska näin ne olisi helpointa kuljettaa. Aamuyöstä meitä tultiin herättämään ja lähtiessä oli kiire.

Kovan pakkasen saattelemana lähdimme hevosella liikkeelle pimeässä, koska kylän piti olla tyhjänä aamuviiteen mennessä. Rekeen pantiin tavaraa sen verran kuin pystyi kuljettaamaan. Vaikka vanhemmat ihmiset tiesivät asian vakavuuden, meistä lapsista oli vain jännää, että pääsemme reissuun ja vielä pimeällä. Koti jäi tyhjäksi, mutta joulua varten kasvatettu sika jouduttiin jättämään karsinaan.

Valkjärven asema oli miehitetty, joten sinne emme voineet mennä, vaan jollekin muulle asemalle. Sieltä matkustimme junalla monta päivää härkävaunussa, jossa oli laverit, kamiina ja muita välttämättömiä tarvikkeita, mm. vessan sijasta ämpärit. Saavuimme viimein Lounais-Suomeen, jossa Ypäjällä oli ensimmäinen pysähtymispaikka jollakin koululla. Koululta evakkomatkalaiset ohjattiin taloihin. Meillä oli Ypäjällä useampikin asuinpaikka. Koulussakin ehdin olla jonkin aikaa Ypäjällä.

Ypäjältä evakkoreissu jatkui Somerolle, jossa asuimme korutaiteilija Liisa Vitalin kotitilalla. Olimme vuokralla erillisessä mökissä. Somerolla jatkoin koulun käyntiä.

Somerolta siirryimme Pihlajavedelle, jossa asuimme eri paikoissa, mm. pappilan pikkutuvassa. Siinä järjestettiin välillä seuroja, joissa olimme mukana. Pihlajavedellä koulunkäynti jatkui mm. Asemankoulussa. Mukavaa oli kuulla, että väyymme oli myöhemmin pari vuotta opettajana samaisessa koulussa ja kertoi löytäneensä nimeni koulun papereista.

Pihlajavedeltä muutimme Ähtäriin, jossa jatkoin koulun käyntiä Vääräkosken koulussa syksyllä 1943 ja sain päästötodistuksenkin, mutta sen jälkeen olivat vuorossa vielä jatkokoululuokat.

Evakkomatkalta on mieleeni jäänyt, että jossakin vaiheessa olimme karanteenissakin, kun asunnossa oli meneillään russakoiden hävitys. Ne myrkytettiin jollakin aineella, luultavasti Täystuholla, jonka tehoaineena oli nykyisin kielletty DDT.

Pikkulottien toimintaan ehdin mukaan Ähtärissä

Toiminta jäi lyhyeksi, koska lottajärjestö lakkautettiin marraskuussa 1944. Olimme innokkaasti mukana toiminnassa, eivätkä matkat tuntuneet ollenkaan rasittavalta, vaikka joihinkin paikkoihin kävelimme pitkät matkat. Viikoittain oli harjoituksia ja talkoita. Niissä oli mukana aina paljon porukkaa. Sekin innosti mukaan, kun oli paljon saman ikäistä väkeä paikalla. Harjoittelimme myös voimisteluesitystä valtakunnalliseen suurjuhlaan, joka oli määrättyä pitkää Helsingissä. Se jäi kuitenkin pitämättä, kun toiminta loppui.

Pikkulotat keräsivät pihkaa ja pajun parkkia, valmistivat varrellisia tallukoita, kutoivat sukia, käsineitä, kaulureita ja muistaakseni myös kypäränsuojia. Näitä lähetettiin sitten jaettavaksi tunteuttomille sotilaille rintamalle. Kutominen oli tuttua puuhaa siihen aikaan ja sen osasivat

kaikki työt jo pikkulottiin liittyessään. Olimme myös mukana sankarihautauksissa ja eri tilaisuuksissa, joissa työnä oli auttaa isoja lottia mm. muonituksessa ja tiskauksessa.

Sota-aikana Pauli-veli sai tulevan vaimonsa osoitteen sotakaveriltaan. Tästä alkoi kirjeenvaihto, joka johti myöhemmin avioliittoon ja Pauli muutti sodan loputtua Paavolaan. Heille syntyi Paavolassa kaksi poikaa, joita minä tulin hoitamaan. Pauli oli kesäisin turvesuolla työnjohtajana ja talvisin metsätyönjohtajana. Myös minä olin parina kesänä turvesuolla ”tilsanlaskijana” ja emännän tuuraajana. Muistini mukaan työnantajana oli Veljekset Åström Oulusta.

Paavolan osuuskaupassa oli avoinna harjoittelijan paikka. Hain avointa paikkaa, pääsin töihin ja olin harjoittelijana kaksi vuotta. Tämän jälkeen Paavolan osuuskaupan Luohuan Ylipään myymälään tuli avoimeksi myymälänhoitajan paikka. Työnantajan suosituksesta lähdin sinne. Hoidin tätä paikkaa kaksi vuotta, jonka jälkeen siirryin pääkaupalle Ruukkiin. Kesän jälkeen siirryin osuuskaupalle Paavolaan eli palasin takaisin lähtöpaikkaan. Tämän jälkeen menin naimisiin ja työskentelin emännän toimen ohella vakuutusyhdistyksellä sihteerinä. Kotimme oli maatila, jonka pääelinkeinona oli maanviljelys mieheni toimiessa päätoimisena maanviljelijänä. Perheeseemme syntyi neljä lasta.

Sukupolvenvaihdos toteutui tilallamme vuonna 1990, jolloin yksi lapsistamme jäi jatkamaan kotitilallamme. Muutimme mieheni kanssa uuteen itse rakentamaamme taloon lähemmäs kirkonkylää. Tässä saimme elää kaksistaan vielä vuoteen 1997, jolloin puolisoni kuoltua jäin leskeksi.

Elvi Heikkilä

Elma Lehtiniemi liittyi pikkulottiin opettaja Ängeslevän aikana

Elettiin syksy 1939, olimme juuri aloittaneet koulunkäynnin, olin kaksitoistavuotias. Opettaja tuli käsityötunnilla sanomaan surullista uutista ”lapset, nyt on syttynyt sota”. Koulunkäynti lakautettiin puoleksi vuodeksi, eli syyslukukausi jäi käymättä.

Kirkonkylän opettaja Elli Ängeslevän opastuksella liityin pikkulottiin. Meille pidettiin kerhoja ja luentoja, jossa opittiin erilaisia taitoja. Tehtäviimme kuului kerätä jäkälää metsästä, yrttejä teehen ja ruoan jatkeeksi. Keräsimme nokkosen uusia versoja ja mustikoita kuivattavaksi.. Saimme monenlaista jatketta luonnosta ruokiin ja juomiin. Kahvin korvikkeena käytettiin vatun ja mustikanlehtiä.

Keräsimme paperia ja pahvia, usein sanomalehdet menivät sytöiksi, mutta muuten keräyspisteeseen. Maatöissä olimme mukana, kuten puinneissa, perunanlaitossa ja keruussa. Lapsia hoidettiin, kun isommat olivat raskaammissa töissä. Kaikki viisitoista-viisikymmenvuotiaat naiset osallistuivat voinnin mukaan työn tekoon. Minulle naapuri teki motin puolestani, kun olin niin nuori, minä puolestani hoidin lapsia. Talkoista saatiin merkkejä kirves tai lapiomerkki, sen mukaan mitä teki ja kuinka paljon. Yhdet navettasaappaat sai vuodessa.

Sisareni, jotka olivat isoja lottia, kutoivat kynsikkäitä ja päähineitä. Paketteja lähetettiin tuntemattomille sotilaille ja niihin laitettiin kirje mukaan, samoin valokuvia. Useista tuli ystäviä, joka kesti vielä sodan jälkeenkin. Jatkosodan aikana tehtiin hyväntekeväisyystöitä, autettiin kun äidit tarvitsivat apua, kaitsettiin lapsia.

Oli liikuttavaa, kun ensimmäinen sankarivainaja tuotiin Paavolaan, hänen nimensä oli muistaakseni Kantola. Syntyi jopa kilpailua siitä, kuka saisi kastella haudan kukat. Kokouksia pidettiin kaiken aikaa kirkon koululla, tehtiin käsitöitä ja laulettiin isänmaallisia lauluja.

Seuraava lause oli opeteltava ulkoa.” Me kuulumme Lotta Svärd -yhdistykseen, Paavolan paikallisosastoon, kirkonkylän kyläosaston tyttöosastoon”. Meitä oli paljon tyttöjä, Lehtiniemen tytöt, Lucia ja Lea ja paljon muita. Sotilaspojilla oli oma puoli ja omat kerhot.

Huumolan koululle tuli pakolaisia, lapset leikkivät keskenään. Ajan myötä vesi loppui naapurin kaivosta ja he tulivat hakemaan vettä Lehtiniemen kaivosta, joka myös ehtyi. Aikanaan pakolaiset sijoitettiin taloihin asumaan eri puolille Suomea.

Kun sota loppui radiosta, kuului seuraavaa: ”Ei Suomen taivas ole ensimmäistä kertaa pilveen peittyneenä, eivätkä kohtalon iskut ensimmäistä kertaa miehen mieltä masentaneet. Vielä ankaramminkin on Herramme menneitä sukupolvia koetellut. Kuitenkin on kansamme elänyt, kestänyt ja sitkistynyt”.

Elli Loposen sota-ajan muistoja Revonlahdelta – evakoita, surua ja iloa

Elli Loponen o.s. Turkki 2009.

Asuin kotonani Revonlahden Lahtirannalla sodan syttyessä, olin neljätoistavuotias. Perheeseemme kuului isä, äiti, kuusi tyttöä ja kuusi poikaa. Meillä oli kaikenlaisia kotieläimiä, elettiin maanviljelyksen turvin. Kävin koulua Revonlahden Alapään koulussa. Varsinaista koulua kesti neljä vuotta (ellei jäänyt luokalle) ja jatkokoulua kaksi vuotta. Myöhemmin koululle sijoitettiin evakkoja.

Rintamalle isänmaata puolustamaan lähtivät veljeni Ilmari, Jalmari ja Eero, sisareni Laura ja Irja olivat ilmapartiassa, mutta itse en ikäni puolesta päässyt. Ensin olin pikkulottana, iän karttuessa isona lottana. Kokoonnuimme Alapään koululle lottatilaisuuksiin, joissa opettaja Eeva Tikkala meitä opasti. Kudoimme sukkaa sotilaille ym. tehtävissä, kuten kunniakujassa sankarihautajaisissa.

Sodan syttyessä moneen kotiin jäivät avuttomat työn tekijät. Miehet vietiin maanpuolustukseen, kotiin jäivät vanhukset ja perheen nuorimmat voimiensa mukaan työn tekoon.

Evakot kodissamme

Kotiimme sijoitettiin inkeriläiset Pöyhösen pappa ja mummo ja heillä oli mukana pojantyttö Lempi, suloinen seitsemänvuotias. Jäi mieleen papan paikatut huopatossut, paperinarulla terä kiedottu. Pappa kun kulki metsässä, ohikulkijat ihmettelivät jälkiä. Siitä lähti tarina ”Revonlahdella nähty karhun jäljet”. Sodan jälkeen tuli Venäjältä määräys palauttaa inkeriläiset. Sen jälkeen ei ole heistä kuulunut.

Jatkosodan jälkeen meille sijoitettiin Hulkkosen perhe Suomussalmelta. Heillä oli useita lapsia.

Myöhemmin tänne muutti karjalaisia. He ostivat täältä kodin ja tutustuin lähemmin heidän poikaansa Pentti Loposen. Niin kehkeytyi meistä pari, ellei niin olisi käynyt, vanhana piikana olisi nyt Elli-Mari.

Surusanoma

22-vuotias Eero-veli kaatui Kiestingissä 1.11.1941. Häntä jäi kaipaamaan vaimo ja yhden-toista kuukauden ikäinen poika Olavi ja muut omaiset. Olin navettatöillä, kun pappi tuli tuomaan surusanomaa. Vanhempamme ei ollut kotona, vaan Hämeenkyrössä kolmipäiväisillä kinkereillä isän kotona. Illalla tuli Urho-setä, hän oli tukemme ja turvamme, kunnes vanhempamme tuli kotia. Samana iltana kirjoitin surusanomakirjeet omaisille. Eero-veli haettiin hevosella Ruokin asemalta kotiaitaan odottamaan hautajaisia.

Yleisten tilojen puuttuessa hautajaiset pidettiin kodeissa. Ruoka-aineet olivat kortilla ja ellei lähimmäiset, hyvät ystävät ois ojentaneet auttavan kätensä, ois tarjoilu ollut vähäisempää. Lähimmäisen rakkaus oli silloin valtava, ihmiset halusi auttaa toisiaan, tehtiin talkoilla asioita ja päästiin eteenpäin. Yksikin naapuri toi siniristilipun (meillä ei vielä ollut) juhlistamaan veljen hautajaistilaisuuden. Kun äiti ja isä tulivat kotia, alkoi hautajaisten laito.

Kovin surullisin mielin Eero veli haudattiin Revonlahden sankarihautaan. Pappina oli silloin Toivo Severi Nurkkinen, joka siunasi veljeni haudan lepoon. Hautajaisissa oli paljon väkeä, penkkejä pirti täynnä. Silloin tarjoiltiin tarjottimella eteen antimet. Oli miehillä kolme tarjoilijaa

ja naisilla kolme. Yksi tarjoili tyhjät kupit, seuraava kaatoi kahvia (korviketta), seuraava nisua. Me pikkulottana Laurilan Ellin kanssa tarjoilimme nisua ja meitä nimitettiin pulla-Elleiksi. Ei ollut papin tehtäväkään helppo, viedä surusanomaa surutaloon, toisiin koteihin toistamiseen.

Sota päättyi

Kun sota loppui, itkettiin kovasti, itkettiin ilosta, kun tuli kauan odotettu rauha, itkettiin surusta. Karjala menetettiin, moni menetti omaisia, moni menetti kotinsa. Sota-aikana rukoihtiin, käytiin kirkossa, koulussa puhuttiin uskonnosta, Jumala oli läsnä. Ihmiset eivät olisi jaksaneet ilman Korkeimman apua.

Itsenäisyytemme säilyi, siitä kiitos sotiemme veteraaneille ja koko Suomen kansalle, joka yhteisvoimin ponnisteli tämän maan ja ihmisten puolesta.

Elli Lopenen

Pikkulotta auttoi missä pystyi

Ruukissa pikkulottana ollut Kerttu Louhimo lukee talvisodasta kertovaa lehteä. Kuva: Jarmo Kontiainen.

Siltoja vartioivat pojat olivat enimmäkseen 16-17 -vuotiaita. Joukossa oli vanhempikin miehiä, joita ei iän tai jonkin vamman takia kutsuttu rintamalle.

Louhimo oli laittamassa ruokaa myös evakoille. ”Ruokaa vietiin asemalle, kun evakkojuna pysähtyi Ruukissa. Evakot tulivat jostain pohjoisesta ja heidät majoitettiin suurimpiin taloihin ja kouluille”, Louhimo kertoo. Mainion perheeseen ei ihmisiä mahtunut, koska tupa oli jo valmiiksi täysi. Yksi evakko taloon kuitenkin saatiin mahtumaan. ”Saimme evakoksi hyvin lypsävän lehmän Sodankylästä”.

Teksti: Antti Goman. Julkaistu Kalevassa 7.12.2009 juttusarjassa Tositarinoita talvisodasta.

Pirkko Oikarisen perhe Jaakkimasta Ylipäähän

Pirkko Oikarinen (o.s. Koskinen) syntyi 1932 Jaakkiman Sorolan kylässä maanviljelijäperheeseen. Isä toimi myös lautamiehenä, joka aiheutti jonkin verran kulkemista käräjillä. Perheessä oli kahdeksan lasta, joista kuitenkin yksi kuoli jo pienenä. Siihen aikaan hevosella liikuttiin lähiseudun matkat. Isä oli vapaussodassa ollut ja sen verran iäkäs, että hänen ei tarvinnut osallistua viime sotien taisteluihin.

Koulu jäi kesken, kun lähdimme evakkoon Heinolanperälle

Sorolan kansakouluun oli matkaa lähes kolme kilometriä. Kun talvisota oli alkamassa, olin ehtinyt käydä koulua vasta muutaman viikon, kun isä rupesi järjestämään evakkomatkaa. Hän soitti serkulleen Sylvi Lehtomaalle, joka oli opettajana Heinolanperän koululla. Selvisi, että asuinpaikka järjestyy, joten lähdimme matkaan. Karja jäi kotiin ja luultavasti sotilaat ovat sen käyttäneet hyväkseen. Mukana kahden viikon evakkomatalla oli kaksi hevosta, joiden kärryihin pantiin tarpeellimmat esineet ja viljaa. Arvokkaita muistoesineitä on vieläkin tallessa.

Me olimme Paavolan ensimmäiset evakot

Tulimme nopeasti, koska tulimme heti alkuun vapaaehtoisesti. Paavolan seutu ei ollut varsinaisia evakkojen sijoituspaikkoja, vaan tänne tulijat olivat usein vapaaehtoisesti tulevia. Ehkä tästä johtuu, että sopeuduimme mukavasti kantaväestön piiriin. Väki oli ystävällistä ja tänne oli helppo jäädä asumaan pysyvästi. Ehdin käydä vielä Heinolanperän koulua jonkun aikaa, kunnes koulun toiminta keskeytyi.

Siirryimme Oulujoelle vähäksi aikaa, mutta kun Oulu pommitettiin, tilanne oli niin uhkaava, että palasimme takaisin Ylipäähän. Moisalan isäntä sanoi, että tilaan kuuluva Kuokkalan talo on tyhjä ja voitte asua siinä. Siinä vaiheessa, kun Ristijärveltä tuli paljon evakkoja koululle, menimme Moisalan saliin asumaan ja Kuokkalan talo tuli täyteen evakkoja. Evakot tulivat karjoineen Ruukin aseman kautta ja heillä oli ihan mukavat olot täällä. Kun evakot lähtivät taas keväällä, palasimme Kuokkalan taloon.

Kun talvisota päättyi, emme palanneet enää Jaakkimaan. Joku liikemies osti sieltä kotitilan ja isä osti Kuokkalan tilan. Näin päästiin kunnostamaan kotia ja asumaan täysipainoisesti. Pari viikkoa rauhan teon jälkeen saapuivat myös Kirsti ja Liisa, jotka olivat olleet lottatöissä ja eläimiä hoitamassa sodan aikana.

Jaakkimasta tuotuja esineitä ovat mm. punainen malja ja isompi malja, josta on kastettu veli Kallen kaikki lapset. Pullo on nykyvenäläinen, mutta se on täynnä kotikaivon vettä, joka on säilynyt kohta neljä vuotta täysin kirkkana.

Sisaret Liisa ja Kirsti (oikealla) tulivat Ylipäähän välirauhan alettua. Kuva Oikariselta.

me mukana erilaisissa tilaisuuksissa ja juhlissa. Kerran pikkulotat olivat pikkulottahautajaisissa, joka on jäänyt erityisesti mieleen. Myös juhlavissa sankarihautajaisissa olimme kunniavartiossa mukana. Kaikki toiminta koettiin hyvin tärkeäksi ja isänmaallisuutta pidettiin yllä monin tavoin. Tuntuu että sellaista innostusta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta ei ole ehkä kovin helppo saada aikaan nykyaikana.

Jatkosodan aikaan olisin halunnut osallistua enemmänkin talon töihin, mutta minua ei oikein huolitettu, kun olin ”liian pieni”. Niinpä olin äidin apuna hellan ääressä. Kun en päässyt navettaan, virisi pian ajatus mennä karjanhoitokouluun Kannukseen. Mutta sodan aikana jatkui edelleen pikkulottatoiminta entiseen malliin. Kirkonkylällä järjestettiin välillä yhteiskokouksia kaikkien kyläpikkulotille. Sota-ajalta muistan erityisesti sen, kun Lehtomaan pojat tulivat lomalle sodasta, niin juoksimme heti kiireesti kuuntelemaan kuulumiset.

Rauhan tultua toiminta lakkasi. Jo nuorena tuntui hiukan pahalta, kun lottien piti hävittää kaikki lottamateriaali ja polttaa puvutkin. Joku tilaisuus järjestettiin rauhan tultua ja kaikki tavat siirrettiin koululle. Ties, vaikka olisivat siellä vintillä olleet vielä silloinkin, kun koulu myytiin nykyiselle omistajalle.

Jaakkimassa olen käynyt kuusi kertaa, viimeksi 2008. Kotipaikalle Pouvanmäelle on asukas tullut Pietarista. Vanhan kivijalan päälle on rakennettu uusi talo, jonka omistaja ei oikein tykännyt vieraista ensimmäisellä kerralla, mutta kun tutustuimme ja hän sai tietää, ketä olimme, hän muuttui ystävälliseksi. Myöhemmillä reissuilla on mukana ollut myös venäjää taitava sukulainen, jolloin keskustelu on sujunut oikein mukavasti. Isäntä kuljetti minua vuonna 2006 mönkijällä kaikilla tutuilla paikoilla ja jopa tuttu lähdekin oli hänelle tuttu, mutta nyt metsän ympäröimänä. Kotikaivo on kunnostettu ja toin pullollisen vettä muistoksi. Kotiseutukäynnit eivät ole olleet surullisia, vaan mukavia ja ihmisetkin ovat siellä ystävällisiä.

Teksti ja kuvat: Jouko Koivu

Välirauhan aikana liityin pikkulottiin

Olin silloin yhdeksänvuotias. Pikkulottiin pääsivät kaikki kouluikäiset. Alakoulun opettaja Valma Moisala (o.s. Laitinen), joka asui silloin Moisalan ”pikku puolella”, johti pikkulottatoimintaa yhdessä Aune Kahelinin kanssa. Toiminta oli hyvin ohjattua ja keskittyi Heinolanperän koululle. Lampaista oli taloissa melko paljon, joten kesällä keräsimme niitä varten lehtikerppuja. Loppukesällä ja syksyllä keräsimme ahkerasti marjoja vanhuksille ja niille joilla ei ollut kotona kerääjiä. Perkkasimme ne myös valmiiksi.

Kävimme myös auttamassa kotitöissä ja hoitamassa pieniä lapsia niissä taloissa, joissa ei ollut miehiä apuna. Lotat hankkivat jostakin lankoja, joista kudoimme sukkaa, lapasia ja muita sotilaiden tarvitsemia tarvikkeita. Siihen aikaan kaikki oppivat jo alakoulussa tekemään tällaisia käsitöitä. Rintamalle lähetettäviin paketteihin pantiin lisäksi teetä ja karamellirasioita. Koululla pidettiin myös usein ompeluseuroja.

Jokirannassa järjestettiin pikkulottaleirejä, jotta päästiin kokemaan myös telta-asumista ja ulkona touhuamista. Osa hankki pikkulottapuvunkin, mutta minulla ei sellaista ollut. Olimme

Kirsti Palokangas Heinolanperällä pikkulottana

Kirsti Palokangas o.s. Kahelin 2010.

Olen syntynyt vuonna 1932 Heinolanperällä. Meitä oli kaikkiaan 14 sisarusta. Olin alakoulussa, kun liityin pikkulottiin, joita johtivat yläkoulun opettaja Sylvi Lehtomaa (o.s. Koskinen) ja alakoulun opettaja Valma Moisala (o.s. Laitinen) johtivat pikkulottia. Toiminta oli hyvin suunniteltua ja isänmaallista henkeä pidettiin yllä. Mieleni jäi, että ryssä-sanaa ei saanut käyttää vihollisesta puhuttaessa, vaikka ihmiset sitä muuten viljelivätkin. Tämä kuului hyvien tapojen kasvatukseen.

Koululla pidettiin useita tilaisuuksia ja välillä teimme paketteja rintamalle. Tämä koettiin tärkeäksi, jotta miehet tulisivat rintamalla paremmin toimeen. Minä kudoin paketteihin sukkaa ja käsineitä. Villa karstattiin ja kehrättiin langoiksi itse. Villaa sai taloista, kun lampaista oli melko paljon siihen aikaan. Lapsille oli tämä taito tullut jo kotoa.

Pikkulotat olivat mukana sankarihautajaisissa - eivät kunniavartiona, vaan muuten. Isot lotat olivat kunniavartiossa ja muutenkin sankarihautajaiset olivat mieleen jääviä tapahtumia, kun kunnianlaukauksia ammuttiin samalla. Erityisesti jäi mieleen, kun osallistuin 1944 naapurin sankarihautajaisiin. Olin silloin 12-vuotias. Kerran haudattiin samalla kertaa kahdeksan sankarivainajaa.

Evakkoja tuli aina välillä Heinolanperälle. Koulu oli ensimmäinen saapumispaikka. Silloin koulu pantiin kiinni järjestelyjen ajaksi. Sitten evakkojen sijoittamisen jälkeen taas paikat järjestettiin ja siivottiin koulua varten. Evakkoja tuli ensin Karjalasta ja sitten Suomussalmelta. Lehmät olivat mukana ja ne sijoitettiin taloihin. Lehmille oli tehty syöttöpaikkakin Kolehmaiselle. Evakkoajaksi koulussa oli niin paljon lapsia, että heitä istui kolmekin rinnakkain pulpetissa. Meille tuli evakkoon yksi yli 80-vuotias mummo Suomussalmelta. Hänelle ei ollut muita ottajia, mutta meillä oli isot tilat. Oli meitä kymmenen henkeä kotonakin. Sitten, kun evakot palasivat takaisin, he veivät myös karjan takaisin.

Vanhin sisareni Aune, nykyisin Haarala, oli töissä Luohuan Lottalassa. Vanhempi sisareni Irja oli pikkulotissa ja kävi leireilläkin Luohuan joen varressa. Itse en leireille ehtinyt ja muutenkin olin mukana vain vähän aikaa. Sen vuoksi ei kovin paljon muistoja ole säilynyt. Myöskään lottien toiminnan lakkauttaminen ei kovin pahalta tuntunut ja toisaalta virisi maamiesseuratoiminta, jossa riitti tekemistä ihmisten kesken.

Teksti ja kuva: Jouko Koivu

Myös pikkulottien otsikon merkkikuva on kuvattu Palokankaalla.

Aino Rahko pikkulottana Vuolijoella

Aino Rahko kotona Paavolassa
23.2.2010

kaulukset ja hihansuut teimme itse. Ne olivat reikäompelein koristellut ja voitiin irrottaa pesua varten. Pikkulotat rekisteröitiin 1941, jolloin meitä oli mukana ja 15 tyttöä pikkusisareni liityttyä 16.

Suojeluskunnan muonitus oli alkuvaiheessa eniten aikaa ja varoja vievä lottien toimintamuoto. Pikkulottien toiminnan alkuaikoina 1930-luvun lopulla valmistui monien järjestöjen ja isäntien avustuksella oma lottien Kulmakahvila, joka toimi myös paikallisena lottakotina. Kahvilassa pidettiin välillä kristillisisänmaallisia juhlia, joissa pikkulotat saivat olla mukana. Eräässä juhlassa jouduin esiintymään ihan yksin. Johtajamme halusi, että juhlassa pitää olla myös pikkulottien puheenvuoro. Hän oli laatinut puheen ja valitsi minut sen esittäjäksi.

Puheen ydinajatus jäi mieleeni pysyvästi niin, että muistan sen vieläkin: ”Kun meidät tytöt nuoruudestamme ja kokemattomuudestamme huolimatta on otettu tähän lottien suureen isänmaanrakkauden kouluun, alamme ymmärtää kunnioitustamme teihin isot lotat, jotka olette luo- neet isänmaanrakkauden ja annatte sille, niin uskomme, kaikkenne. Tunnussanamme koti, uskonto ja isänmaa ovat meille rakkaita, mutta tiedämme, että vasta vuosien kuluttua opimme ne oikein ymmärtämään”.

Juhlan jälkeen joku isoista lotista tuli kysymään, teinkö puheen itse, mutta myönsin sen opettajan tekemäksi. Reipas esiintyminen oli herättänyt huomiota ja hän kiitteli minua. Juhlissa olo ja siellä laulaminen oli tärkeää, mutta en työskennellyt kahvilassa, koska kotona oli niin paljon työtä. Koululla oli omia juhlia. Talvella meillä oli lisäksi hiihtokilpailuja ja kesällä retkiä luontoon. Sota-aikana valmistimme ompeluilloissa paketteja, joihin neuloimme sukkia ja käsineitä rintamalla oleville sotilaille. Isommat tytöt saattoivat panna pakettiin osoitteensakin kirjeenvaihdon toivossa, jota kyllä syntyikin. Osallistuimme myös juhlaan sankarihautajaisiin, joiden muistotilaisuuksissa olimme aina lottien apuna tarjoilun järjestämisessä.

Lottatoiminta oli mielenkiintoista ja mieluista ”kerhotoimintaa”

Sodan jälkeen lottajärjestön lakkauttaminen oli suuri pettymys. Opettajamme Kaisa Karjalainen oli koko lottajärjestön kantava voima ja pitkäaikainen johtaja. Hänen jälkeensä kirkonkylän kyläosaston johtajaksi tuli Linnea Saarelainen. Kun lottajärjestö lakkautettiin 12.11.1944, kyläosasto antoi kiitollisena Kaisa Karjalaiselle rahalahjan. Osa varoista annettiin Mannerheimin

Lastensuojeluliitolle ja lottien keräämä Vuolijoen kirkon alttarivaaterahasto siirrettiin Vuolijoen seurakunnan hoitoon. Lottakahvila lahjoitettiin nuorisoseuralle.

Veljeni olivat mukana suojeluskunnan toiminnassa sotilaspoikina. Harri, joka toimi myös Paavolassa opettajana, oli kirkon tornissa ilmavalvonnassa. Pommikoneita liikkui, kun Kajaanin pommitettiin. Niinpä myös Vuolijoki piti pimentää panemalla viltit ikkunoihin. Veljet joutuivat sitten jatkosotaan. Harri on nyt 89-vuotias. Nuorempi Lauri, joka on 87-vuotias, oli isäntänä kotitilalla. Hän haavoittui sydänpussiin, kun korsussa räjähti kranaatti. Kun serkkumme Laitilan Reino kaatui, äiti valmisti kauniin havuseppeleen. Maija ja minä teimme kreppipaperista kauniita kukkia sen koristeeksi, koska oikeita kukkia ei saanut. Samaan aikaan haudattiin aina useampi sankarivainaja. Laskin Maijan kanssa pikkulottien seppeleen arkulle, joka oli hyvin liikuttava hetki, mutta Maija pystyi silti lukemaan äänen värähtämättä muistolauseen nauhasta.

Opettajamme olen aina muistellut suurella kunnioituksella

Hän teki arvokasta lapsi- ja nuorisotyötä opettajan ammattinsa ja Lotta-Svärd-työnsä ohella. Hänen ihailunsa vaikutti minuun niin, että halusin valmistua myös isona opettajaksi. Aluksi kävin kansakoulun ja sen jälkeen kirjeopistokursseja. Sitten pääsin Mieslahden herännäisopistoon, jonka lukuvuosi oli ”tynkätalvi”, koska opisto oli ollut syyslukukauden ajan sodasta palaavien pysähdyspaikkana. Ruokasali oli sen vuoksi heti alkuun siivottava perusteellisesti ja tupakan- savun sinertämät seinät pestävä, jotta talo saatiin opistokuntoon. Vanhemmat vähän epäilivät, viihdyntkö siellä, mutta se oli oikein mukava paikka.

Seuraavaksi hain Raahan seminaariin, mutta epäonnistuin laulukokeessa. Syynä oli ehkä, että olin valinnut laulukokeeseen virren. Muutaman vuoden kuluttua 1951 hain seminaarin uudelleen ja pääsin sisään. Kun aloitin seminaarin, oli ensimmäinen kerta, kun siellä opiskeli miehiäkin. Monet heistä olivat olleet sodassa luutnanttina tai muina esimiehinä. 1956 valmistuin opettajaksi. Toimin eläkkeelle jääntiin saakka opettajana Paavolassa, jossa tapasin sattumalta myös tulevan mieheni Erkki Rahkon. Kahden vuoden kuluttua ensi tapaamisesta olimme naimisissa. Opettajan ammatti oli minulle aina kutsumusammatti. Sanonkin runoilijan sanoin: ”Elämälle kiitos, sain siltä paljon”.

Haastatteluteksti ja kuva: Jouko Koivu.

Anneli Storlöparen sotakokemuksia ja evakkoreissu Ruotsiin

Salme Anneli Storlöpare, o.s. Berg Revonlahdella 13.10.2009. Kuva: Jouko Koivu.

Synnyin Rovaniemellä itsenäisyyspäivänä 1932. Ensimmäiselle luokalle kansakouluun menin 1939 ja sen kävin kokonaan. Toista luokkaa ehti olla vain vähän aikaa, kun viimeistä edellisenä päivänä ennen sodan syttymistä 1940 opettaja sanoi, että huomenna ei tarvitse tulla enää kouluun. Ainakin osalle lapsista tämä oli iloinen uutinen, kun ei tiedetty, mitä oli tulossa. Samana iltana ihmiset puhuivat kovasti ”ilmalaivojen” tulosta ja ihmeteltiin, mitä ne oikein ovat. Seuraavana päivänä näimme, mitä se tarkoitti.

Silloin tulivat pommikoneet ja ensimmäinen pommitus. Ihmiset menivät talojen kellareihin suojaan. Maan jytinä oli kova, talot tärisivät ja hysteria oli kova. Onneksi kellari kesti tärinän. Metsässäkin olimme välillä suojassa. Se tuntui jopa turvallisemmalta, kun kaupunkia pommitettiin, taloja sortui ja ihmisiä jäi kellareihin loukkuun ja kuoli myös niiden sortuessa. Vasta jatkosotaan saatiin Rovaniemelle iso pommi-suoja yli tuhannelle ihmiselle. Siellä oli penkkejä, öljytuikkua valaisemassa ja mukana tuodut

vaatenytyt piti panna tarkoin tiettyyn paikkaan, jotta ne löytyivät varmasti pois lähdön tungokses- sa. Pommitukset saattoivat kestää jopa neljä tuntia ja niitä oli joskus neljäkin yön aikana. Ikkunat piti peittää hyvin, jotta mitään valoa ei näkynyt ulos.

Joskus pommitus tuli yöllä ihan yllättäen

Muistan elävästi, kuinka kissakin huusi sängyn alla, kun maa tärisi ja pommit paukkuivat lähellä ulkona. 4.12.1943 oli yöllä voimakas pommitus. Olimme metsän puolella kiviainan takana. Metsä oli ihan mustanaan ihmisiä. Kun kyyhötimme aikamme, rupesi uteliaisuus vaivaamaan. Niinpä nostin päätä ylemmäs, jotta näkisin, miltä pommitus näyttää. Oikeastaan oli komea näky, kun ilma oli valokuuvia täynnä.

Yksi pommi osui kuitenkin kiviainaan niin lähelle, että lensin paineaallon vaikutuksesta puuta vasten. Ei siinä taju mennyt, enkä joutunut sairaalaan, mutta sen verran loukkaannuin, että se vaivasi pitkään. Olen päätellyt, että tästä juontuu sekin, että 42-vuotiaana piti jäädä sairauseläkkeelle vammojen vuoksi. Koskaan ei tullut mieleen anoa sotainvaliditeettia, eikä veteraanitunnusta.

Pommituksia oli viikoittain, jopa päivittäin. Aina, kun Oulua pommitettiin, pelkäsimme, että kohta tulee täälläkin pommitus. Ihmisiä kuoli kellareihin ja muuallekin. Hautausmaalle haudattiin aina kerralla suurempi määrä vainajia.

Olin mukana pikkulottien toiminnassa, kuten suuri joukko muitakin tyttöjä. Minulla oli myös asianmukainen pikkulottapuku. Ainakin kerran viikossa kokoonnuttiin koulun jälkeen valmistamaan tuntemattomille sotilaille rintamalle vietäväksi vanttuita, kypärämyssyjä, sukkia, paitoja. ym. tarpeellista. Osallistuimme myös tähkien keräämiseen pelloilta, josta oli määrätty pisteytys, kuten muistakin toiminnoistamme. Pikkulotta-aika oli täällä aivan erilaista, kuin yleensä muualla, koska olimme sotatoimialueella alttiina pommituksille. Sotilaita ja kalustoa liikkui koko ajan.

Jatkosodan aikana kaupungissa oli paljon saksalaisia. Välit heidän kanssaan olivat melko hyvät. Meitä oli kolme neljä samanikäistä tyttöä katselemassa, kun naiset kävelivät saksalaisten sotilaiden kanssa kaduilla. Tapani oli huudella ”ich liebe dich, liiteriinkö”. Ei meille mitään koskaan sattunut, vaikka moni hyvin nuori tyttö sai lapsen saksalaisen kanssa.

Tavara- ja ruokatilanne oli kaupungissa sota-aikana huono

Lisäksi kaikki oli kortilla. Lasten kortilla sai maitoa kuusi desilitraa päivässä, aikuisen kortilla vain kaksi. Kahvin vastiketta oli kahvin sijaan. Vaatekorttikin oli, mutta ei ollut vaatteita saatavissa. Minulla kului Korkalovaaran rinteellä useat kengät, joissa päällinen oli tehty paperinarusta ja pohja oli jonkinlaista vaneria.

Koulussa jäi käymättä kolmas ja neljäs luokka, kun sodan vuoksi koulua ei voitu pitää. Jatkosodan lopulla tuli väestölle määräys kokoontua evakuoitua varten. Kävelen lähdeettiin taitavaltamaan kohti Torniota ja sieltä Haaparantaan. Saksalaisia tuli vastaan koko ajan ja huutelivat kuorma-autoista milloin mitään. Välillä olimme yötä taloissa. Haaparannassa jouduimme aluksi käymään täisaunassa ja olimme 3-4 vuorokautta metsässä teltoissa. Sitten matkasimme junalla sisämaahan Kalixin lähelle Muurjärvelle, sieltä Tören kirkonkylään, jossa olimme Törbölen kylässä yhdeksän kuukauden ajan. Mieleen jäi, että Töressä ei ollut mistään puutetta.

Rovaniemellä ei vuosiin saanut ostettua juuri mitään. Lisäksi, kun odottelimme lähtöä Rovaniemen asemalla, mukaan otettuja tavaroita varastettiin, kun ne jätettiin joksikin aikaa vahtimatta. Ruotsissa saimme myöskin viikkorahaa ostoksia varten. Ruotsiin olimme tulleet lehmien kanssa ja oli melko kovaa, kun kolmetoistavuotiaana oli kymmenenkin lehmää hoidettavana. Nuorille työille vastuu oli suuri, kun omistajat eivät voineet lähteä mukaan. Lehmiä ruokittiin selluloosanuhoilla, joita haudottiin vedellä ja joiden sekaan pantiin jotakin mustaa raetta. Ruotsalaiset suhtautuivat evakossa oleviin erittäin ystävällisesti minun kokemukseni mukaan.

Saksalaisten sota alkoi vasta, kun olimme menneet Ruotsiin, mutta evakkoon mennessä heitä oli tullut jo vastaan paljon. Tiedossa oli varmasti, että pitää vetäytyä. Kaiken kaikkiaan nämä kokemukset kestivät koko sota-ajan eli marraskuusta 1939 toukokuuhun 1945, jolloin palasimme evakosta.

Rovaniemelle paluu tuntui vähän pelottavalta

Rovaniemen asemalla ihmettelimme ”kummitusveturia”, johon kukaan ei uskaltanut koskea. Se oli saksalaisten jättämä miinoitettu ansa. Ruumiitakin oli monessa paikassa. Esimerkiksi äidin veljen perunamaalla oli yhdeksän saksalaista. Saksalaiset pyysivät hautaamaan ne. Kun tieto oli olemassa, saksalaiset hakivat ruumiit myöhemmin pois ja veivät haudattavaksi Norvajärvelle, jossa on saksalaisten hautausmaa ja muistomerkki. Äidin kodin lähellä metsässä ja erään järven rannalla oli nähty kaksi miestä, ehkä desanttia. Kävimme marjassa, mutta emme tienneet pelätä. Seuraavana päivänä miehet oli pidätetty.

Ehdin aloittaa viidennen luokan ja minut oli valittu oppikouluunkin, mutta kotona oltiin sitä mieltä, ettei tyttöjä kannata kouluttaa, joten oppikoulu jäi siihen. Rovaniemellä olimme vain muutaman kuukauden, tontti myytiin ja muutimme maaliskuussa 1946 Revonlahdelle. Isä palasi kuitenkin Rovaniemelle takaisin, mutta minä jäin tänne, koska olin tutustunut puolisooni Veikko Storlöpareen. Meillä oli Revonlahdella rintamamiestila. Veikko oli 50 %:n sotainvalidi. Hän oli palvelut ratsuväessä Lappeenrannassa Uudenmaan rakuunarykmentissä.

Teksti: Jouko Koivu

Pikkulottien laulu

LOTTATYTTÖJEN LAULU

Cm Cm Eb Ab Cm Fm
 1. Mi-nä o - len lot-ta - tyt-tö, lot-ta-lap-so - nen. I - sään-maa on
 2. Mi-nä o - len lot-ta - tyt-tö, lot-ta-lap-so - nen. Suo-mi - äi - din
 3. Mi-nä o - len lot-ta - tyt-tö, Suo-men tyt-tö-nen. Suo-men su-vi,
 4. Mi-nä o - len lot-ta - tyt-tö, pie-ni lap-so - nen. Mi - nä tah-don

Ab G Cm Fm G 7 Ab Cm Fm Cm
 mul-le ra-kas, vaik-ka vä-häi - nen on sen kan-sa, se on ai-na
 hel-ma - ses - sa toi-min tie - tä - en, et-tä pie-net voi-me-ni - kin
 Suo-men tal-vi yh - tä kul-tai - nen. Suo-men jär-vet, Suo-men mel-sät
 ai-na teh-dä työ-ni ru - koil-len. Ju - ma - lal - le aa-muin, il-loin,

B G Cm B Cm Ab Fm G7 Cm
 mi-nun kan-sa - ni. Mi-nä toi-min pie-nin voi-min synnyin-maalle - ni.
 pal-jon ai-kaan see. Hy-vän äi-din tur-vissa on helppo a-her-taa.
 kaikkein kauneim-mat. Ko-ti - kos - ket, ko-ti-leh-dot kaikkein rakkaimmat.
 kiitos ko-hot-koon. Hän-pä syn-nyin-maa-ta -ni ain' onneen johta-koon!

Sotilaspojat

Paavo Ansamaa oli sotilaspoikana vartiossa

Paavo Ansamaa marraskuussa 2009.

Varsinaista värväystä ei ollut, vaan pojat hakeutuivat mukaan ihan mielenkiinnosta. Kävimme katsomassa, kun suojeluskunnalla oli ampumaharjoituksia ampumaradalla. Se sijaitsi Vaaraahon tien varressa. Ampumamatkana oli 300 m, maalipatteri Malisen kohdalla ja ampumapaikka Keikkalan talon luona. Siellä oltiin katsomassa ammuntoja lähes joka pyhä. Olin silloin ehkä 11-vuotias. Samaan aikaan sotilaspojissa olivat mm. Aarne Leimi, Eino ja Matti Vilmusenaho, Matti Turula ja Viljo Castrén.

Sotilaspoikiin menin 12-13-vuotiaana. Iän karttuessa meillä oli voimisteluiltoja nuorisoseuralla ja kesäaikaan urheilukilpailuja. Leirejä ei minun oloaikani juuri pidetty. Muistan vain yhden muutaman päivän leirin, joka pidettiin Ylä-Vuolujärven rannalla. Siellä oli myös ohjelmassa urheilua. Sulkeisharjoituksia ja ampumaharjoituksia ei pidetty, mutta kivääriin tutustuttiin jonkin verran. Lukko purettiin ja kasattiin ja aseiden käsittelyä harjoiteltiin huikan. Aseet olivat muutenkin melko tuttuja siihen aikaan.

Ruukissa tarvittiin vartiointia sotien aikana

Ruukki oli sotatoimialuetta viime sotien aikana, joten täällä tarvittiin sotilaspoikia vartiointitehtäviin. Tärkeänä vartiopaikkana oli Ruukin rautatiesilta, jonka molemmissa päässä oli yksi vartiomies. Muita paikkoja, joihin riitti yksi vartiomies kerrallaan, olivat Ohtuanojan rautatiesilta, vesitorni ja saha nykyisen yrityspuiston alueella. Ruokailu oli nuorisoseuralla. Siitä huolehtivat lotat, joiden apuna oli myös pikkulottia.

Vartiopaikalla olimme kaksi tuntia, jonka jälkeen tuli neljän tunnin lepo. Vartiovuoro kesti aina vuorokauden kerrallaan. Pojilla oli asianmukainen asu, asetakki ja housut, saappaat ja lakki kokardeineen. Sarkamanteli oli monelle liian pitkä, mutta vartiossa lämmin. Ascena oli kivääri, joka yleisimmin oli venäläinen, mutta suomalaisia tuli myös käyttöön. Piipussa ei ollut patruunaa, vaan kaikki patruunat piti olla lippaassa. Kun mukana oli pienikokoisia poikia, voi sanoa, että kivääri oli lähes samanpituisen.

Ohtuan sillan luona oli vartiotupa Risto Vikmanin talon lähellä. Tuvassa voitiin olla neljän tunnin lepoaika vartiovuorojen välissä. Vartiopäällikkö oli erikseen, mutta hän ei vartioinut. Usein vartiopäällikkönä oli Iikka Ek, joka oli valokuvaaja. Myös joku Heilala oli vartiopäällikkönä.

Vesitornilla vartiomiehen piti olla ulkona, mutta olimme usein sisälläkin lämmittelemässä. Ruukissa oli vartiotupa erikseen eli lepovuorossa olevat voivat nukkua sen kerrossängyissä. Täitä ja luteita oli siihen aikaan. Tuvalla jaettiin vartiovuorot sahalle, sillalle ja vesitornille. Sahalla oli mahdollista lämmitellä pannuhuoneessa. Maantiellä rautatien kohdalla oli erikseen portinvartija muulloinkin, kuin sota-aikana. Junan tullessa hän laski puomin alas molemmin puolin rataa. Hänellä oli vartijakoppi, jossa siltavartiomiehet kävivät tarvittaessa lämmittelemässä.

Sotilaspoikakausi jäi minulla siihen, kun menin Ouluun hammasteknikko-oppilaaksi. Se oli juuri Oulun pahimpien pommitusten aikaa. Vaikka oli vaarallista liikkua ulkona, ei pelkoa tunnut ja tuli käveltyä ulkona ja katseltua valoraketien laskeutumista. Tuli roihusi välillä joka puolella. Kun pommit alkoivat jysähdellä, menimme kellariin. Olin 3,5 vuotta töissä, mutta en

Ruukin vartioporukka jatkosodan ajalta. Kuvasta puuttuvat sillä hetkellä vartiossa olleet. Vasemmalla johtajat Vesa, Mehtälä ja Heikki Turula. Keskellä pienin poika on Martti Vilmusenaho. Kuva Paavo Ansamaan kokoelmasta.

jatkanut kuitenkin hammasteknikkokoulutukseen, vaan lähdin töihin kauppaan. Olin Oulun Valkealinnassa isän kaupassa ja meillä oli äidin pitämä kauppa Ruukissa. Kauppiaan ammatti oli sitten lopullinen valinta, koska se veti puoleensa.

Sota-aikana musiikki oli tärkeä harrastus. Meillä oli oma seitsemän hengen orkesteri. Väli- rauhan aikana ei saanut tanssia, mutta soitimme ravintoloissa viihdemusiikkikappaleita, joita asiakkaat toivoivat. Itse soitin orkesterissa haitaria. Sodan jälkeen soitimme Oulun Lammassaaren tansseissa kuutena päivänä viikossa, mutta emme maanantaina. Soitimme myös monissa muissa paikoissa, mutta pikku hiljaa soittaminen laantui.

Sota-ajalta muistuu mieleen pari muuta asiaa. Ruukissa oli hevossairaala sillä kohtaa, missä asuu nykyisin Korkala Pekkalantien ja Vanhan tien risteyksessä. Talleja oli siinä ja myös maa-seutuoppilaitoksen alueella ja työlaitoksella. Hevossairaalassa hoidettiin hevosia, joita tuli välillä paljon. Välillä jotkut upseerit karauttivat kovaa vauhtia hevosilla ohi, joten siellä oli osa ratsuja. Toinen muisto koskee puolalaisia ja pakolaisia, joita oli kymmeniä Ruukissa ja ilmeisesti vähän parempaa väkeä. He rakensivat lentokonetta isossa Ruukin pirtissä sahan alueella, joka on nykyisessä yrityspuistossa. Se jäi kesken ja mm. lentokoneen tasot olivat suulin katolla. Kaikki koneen jäljet ovat hävinneet. Puolalaiset pakenivat täältä Ruotsiin.

Teksti ja kuva: Jouko Koivu

Pentti Kangastalon sotilaspoikamuistoja Paavolasta

Pentti Kangastalo syyskuussa 2009 kotonaan Paavolassa. Kuva: Jouko Koivu.

Pentti Kangastalo liittyi suojeluskunnan poikasoston Paavolan sotilaspoikiin, kuten yleensä kaikki muutkin kylän samanikäiset pojat. Porukan komentajana oli Jaakko Paalasmaa. Pojilla oli usein maastoharjoituksia, mm. Koivukan- kaalla ja Mäntylammella. Ryhmänjohtajakursseja pidettiin osalle. Mäntylammella oli useita harjoituksia. Sinne mennessä ajettiin junalla Vi- hannin asemalle, josta käveltiin puolikymmentä kilometriä Mäntylammelle. Yhdellä reissulla sa- massa junassa oli kaksi härkävaunullista venä- läisiä sotavankeja, joita kuljetettiin työleirille.

Sotilaspojilla oli usein vartiotehtäviä. Ruu- kin asemalta muistuu mieleen, että joku nainen huusi ohi mennessään vartiomiehelle ”natsi saatana”. Ruukin aseman kautta kulki nimit- täin pitkiä saksalaisten sotatarvikkeiden ja osa asukkaista oli tunnetusti puoluetietoisia. Muita vartiopaikkoja olivat vanha vesitorni, rautatie- sillan kumpikin pää ja Tuomiojan tien varressa Ohtuanojan silta. Tältä sillalta on yksi hyvin

selkeä muistikuva, kun venäläiset pommittivat Revonlahtea. Pommikoneet tulivat pohjoisesta ja pommittivat pohjoispuolen tien rikki. kaikkiaan 10 pommia pudotettiin Pöyryn voimalaitoksen tienoille. Se oli tarkoitus hävittää, mutta pommit eivät osuneet kohteeseensa. Oulun pommitus näkyi ja kuului hyvin. Myös laskuvarjovaloraketit näkyivät hyvin Huumolaan, kun ne pudotettiin korkealta ja laskeutuivat hitaasti alas.

Rintamalta tuotiin koko ajan vainajia. Heidät kuljetettiin Ruukin asemalta Osuuskaupan kuorma-autolla Paavolan tapulille. Haju oli siinä vaiheessa melkoinen. Vanhempien poikien kun- niantehtävänä oli ampua kunnialaukaukset sankarihautauksen yhteydessä.

Saksalaisten amfibioautoporukka Paavolan meijerin pihalla 1943

Amfibioautot olivat erikoinen näky Paavolassa

Paavolan meijerin pihalla kävi kesällä 1943 saksalainen amfibioautoporukka. He olivat maastoharjoitusreissulla Oulusta Raaheen ja tänne. Se oli oikeastaan luonteeltaan lomareissu.

Saksalaiset jeepit ajoivat lossin vierestä suoraan jokeen ja laskivat potkurin perästä alas ja ajelivat Anttilan lammelle päin. Tulivat takaisin ja nousivat maihin kirkonkylän puolelle Mällisen rannassa. Nostivat potkurin ylös ja ajelivat Paavolan osuusmeijerin pihalle hyvään järjestykseen, kuten kuva näyttää. Kolonnassa oli mukana kuorma-autoja, sieltä tuli sotilaita lossin jokirantaan ja turvasivat tavallaan vesistön ylitystä. Kuorma-autot käyttivät lossia ja ylittivät joen lossilla ja matka jatkui Paavolan kirkolle.

Kovaa vauhtia ajettiin joka tapauksessa Siikajoessa. Ruukin asemalla pojat kävivät usein saksalaisten puheilla. He antoivat piipputupakkaa ja muuta tupakkaa sekä leipää. Pehmeän leivän paketeissa oli vuosiluku 1939, joten siinä täytyi olla hyvät säilytysaineet. Saksalainen varustejuna ulottui asemalta lähes Ruukki-yhtiön sivuraiteen päähän asti. Junaa piti vartioida, sillä Katinhännän miehet pyrkivät vohkimaan junasta tavaraa. Vaunut olivat täynnä erilaista tavaraa, mm. rekiä, muuleja, hevosia ja kokonainen vaunullinen kypäriä. Tavara piti kuljettaa Neuvostoliittoon, mutta tämä juna vietiin lopulta Raaheen, jossa kaikki tavara hävisi lopullisesti.

Teksti: Jouko Koivu

Veikko Kangastalo Huumolan sotilaspoikaosastossa

Muistoni ovat vuosilta 1943 -1944 - virallinen ikä taisi olla 12 vuotta, mutta meitä nuorempiakin sai olla mukana. Huumolan koulupiirin osastossa toimivat ryhmänjohtajina Jaakko Vilppola ja Pentti Heikkilä. Harjoituksissa oli marssi- ja sulkeisharjoituksia. Sotaleikeissä jaettiin porukka kahtia, huudettiin ”Esko puks” tai ”Leksa puks”, joka merkitsi kaatunutta. Voittajapuoli oli se, jonka poikia oli vähemmän kaatunut.

Toisinaan oltiin yhteisharjoituksissa kirkonkylän osaston kanssa. Antti Roppola oli joukkueen johtaja ja Puskan veljekset ryhmänjohtajia. Tehtiin pitempiä marssejakin Rantatalon sillasta yli toiselle puolen jokea Koskenkankaalle asti. Mieleeni on jäänyt siltalankujen rytmikäs kohtelu marssin tahdissa, kun niitä ei oltu naulattu kiinni. Kirkolla oli aina nuorempia ja joku vanhempikin poika huutelemassa ja pilkkaamassa meitä: ”siinä oravakomppania marssii”!

Pienoiskivääriammuntoja harjoitettiin Kytökankaan ampumaradalla, käytiinpä joku kerta Luohuan radallakin. Vanhemmat pojat kävivät urheilu- ym. leireillä, jopa viikonkin mittaisilla, muuten harjoitukset olivat sunnuntaisin.

Oman lukunsa ansaitsevat kaatuneiden siunaustilaisuudet: Paavolan lotat, iäkkäät suojeluskuntalaiset ja sotilaspojat kokoontuivat kunnantalolle, jossa järjestyivät marssirivistöön ja ryhmittäivät sitten neliöön sankarihaudalle. Liput olivat aina mukana. Rovasti Väinö Paalasmaan isänmaallinen puhe, kivääreillä ammutut kunnianlaukaukset, toisaalta omaisten suuri suru, aiheutti ristiriitaisia tunteita sodan mielekkyydestä nuorissa sotilaspojoissa.

Vasta vuosikymmeniä myöhemmin selkeni ikäluokalleni, mikä valtava uhraus suomalaisilta vaadittiin, että isänmaa säilyi itsenäisenä. Rauhan tultua sotilaspoikajärjestö lakkautettiin suojeluskuntien ja lottajärjestöjen mukana. Saimme pitää ruskean puseron päällämme, joka muistutti kysessä olevasta ajasta. Pusero oli monelle tarpeen, koska uusia vaatteita ei ollut kauppoista saatavana.

Veikko Kangastalo vuosimallia -33

Kotajärven muistelmia Paavolan sotilaspoikatoiminnasta

Vasemmassa kuvassa Moisalan venäläinen sotavanki. Kuva Kotajärveltä ja otettu Taavetissa 30.3.1943. Oikealla Eino Kotajärvi 2009. Kuva: Jouko Koivu.

Kun talvisota alkoi, olin iältäni 12 v 4 kk. Suojeluskunnan alaisena järjestettiin vapaaehtoisena toimintana sotilaspoikaosastoja. Koko Suomessa sotilaspoikia oli 15000. Usein, kuten meilläkin, kokoontumispaikkana oli kylän kansakoulu, jonne meiltä oli matkaa neljä kilometriä. Olin yläkoulussa neljännellä luokalla. Koulun opetus oli isänmaallista. Muistan hyvin, kuinka aamulla ensimmäinen tunti alkoi aamuhartaudella. Sen jälkeen lausuimme kuorossa kuuluvalla äänellä opettaja Sylvi Lehtomaan johdolla ”Me olemme suomalaisia”. Sotilaspoikatoiminta jatkui, kunnes valvontakomissio lakkautti suojeluskunnat sodan päätyttyä.

Sotilaspoikaosaston johtajana Ylipäässä oli Pauli Moisala. Hänellä oli hihassaan kaksi merkkiä, joka vastaa alikersanttia. Minulla oli ryhmänjohtajaksi päästyä yksi eli korpraalia vastaava tunnus, mutta Ylitornion leirin jälkeen sain toisen tunnusnauhan. Sotilaspojille pidettiin sulkeis-, marssi- ja tähtäysharjoituksia Ylipään kentällä. Ryhmänjohtajaksi ylenneet pitivät niitä tavallisesti. Isossa maalitaulussa oli tähtäyskohteena naama piippalakkeineen. En muista, oliko taulussa ihan kasvot, mutta ainakin maalitaulu renkaat 1 - 10. Meillä ei ollut kuitenkaan oikeita kiväärejä, vaan puupyssyt.

Sen sijaan Ylitornion leirillä käytimme oikeita aseita, jotka asetettiin kiväärikekkoon harjoitusten päättyessä. Niitä vartioitiin kahden tunnin vuoroissa. Tavallisten tervehdysten lisäksi harjoittelimme myös ”Hitler-tervehdystä”. Maastoharjoituksissa mm. Heinolanperällä käytimme siis puupyssyjä ja ammuttaessa piti huutaa ”puks”. Ruukissa kävimme kerran Lehtomaan Väinön kanssa harjoituksissa suksilla. Palatessamme olimme niin nälissämme, että oli pakko pyytää Paavolassa ”sisän kautta” makkaraa, jotta jaksamme takaisin. Kun kävimme myös Raahessa, näimme Tuomiojan asemalla junassa ensimmäistä kertaa arkkuja, josta näimme, että sodassa on tosi kysymyksessä. Isänmaallinen henki oli kaiken aikaa korkealla, vaikka olimme vasta poikia.

Koulutusleireillä Ylitorniossa saakka

Meillä oli myös kolmen viikon koulutusleirejä. Ensimmäinen pidettiin Ruukissa nuorisoseuran talolla. Samana talvena oli toinen koulutusleiri Rantsilassa, jossa leirin johtajana oli Raahen

Kuvassa on Eino Kotajärvi 16-vuotiaana, mutta kokemusta saaneena sotilaspoikana. Toisen ylennyksen ansiosta vasemman hihan yläosassa on kaksi V-tunnusta. Talvella asuuni kuului ”pönttölakki” suikan tilalla.

Oulun pommitus näkyi Luohualle asti. Katselimme ulkona valokuovia, joita syntyi ilmatorjunnassa. Sen sijaan pommituksen ääntä ei kuulunut, vaikka Ruukkiinkin se oli kuulunut. Ikkunat piti pimentää sota-aikana täälläkin. Kylällä pidettiin ”pimeitä iltamia”, vaikka huvitilaisuuksia ei saanut pitää. Niissä soitettiin pienillä soittimilla tanssimusiikkia, jotta voitiin vähän tanssia. Poliisit kulkivat välillä tarkastamassa todennäköisiä paikkoja ja sakkoo olisi tullut, jos olisi jääty kiinni.

Sotavankejakin näimme myös Paavolassa. Heitä määrättiin Oulun vankileiriltä maataloustöi-

Talvileiri Ruukin nuorisoseuran talolla. Mukana Raahen, Pattijoen, Ruukin ja Paavolan sotilaspoikia. Eino Kotajärvi keskirivissä 3. oikealta ”pönttölakki” päässä.

suojeluskuntapiiristä luutnantti Salmela ja muitakin henkilöitä. Kolmas leiri järjestettiin Ylitorniolla, jossa olin ainoana Raahen suojeluskuntapiiristä. Siellä johtajina oli urheilullisesti ansioituneita ja siihen aikaan tunnettuja miehiä. Länsi-Pohjan suojeluskuntapiiristä oli Kittilän mies Pekka Niemi, sen ajan Suomen paras hiihtäjä. Toinen oli Rovaniemen suojeluskuntapiiristä vääpeli Timo Murama, siihen aikaan Suomen paras mäkihyppääjä ja yhdistetyn hiihtäjä.

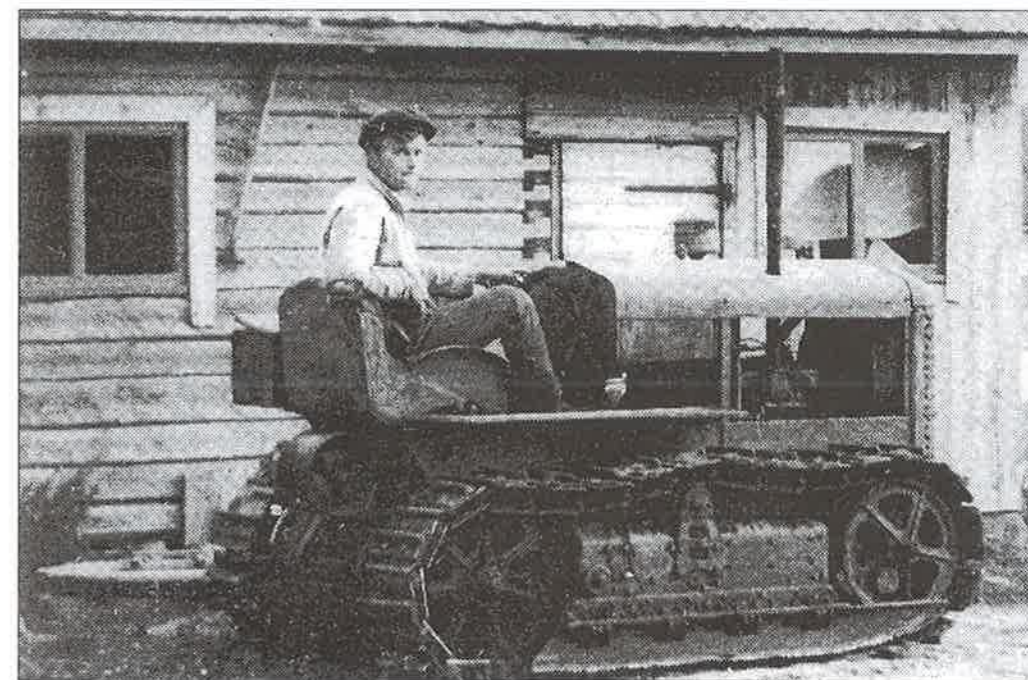
Niemi oli kansainvälisesti menestyneempi. 1936 Garmisch-Partenkirchenin talviolympialaisissa Niemi sai pronssia 18 km:n hiihdossa ja 1937 Chamonixin MM-kisoissa kolme mitalia, joista 50 km:n hiihdossa kultaa. Lisäksi hänellä oli useita voittoja kansainvälisissä kilpailuissa. Niinpä ei ollut ihme, että eräänä sunnuntaina hiihdettiin jokea pitkin lähes 20 km Ruotsin puolelle Matarengin kirkonkylään, joka on Aavasaksan kohdalla. Siellä kävimme kuuntelemassa ruotsinkielisen jumalanpalveluksen, jonka jälkeen Ruotsin lotat tarjosivat meille erittäin hyvän ja herkullisen aterian. Sen jälkeen olikin taas hyvä hiihtää takaisin Ylitornion leiripaikalle. Leiri kesti kolme viikkoa. Sotilaspoikien leireillä muonituksesta vastasivat lotat ja pikkulotat.

hin, joten heitä haettiin monin taloihin aputyövoimaksi Oulusta tai Ruukin asemalta. Oikeastaan heitä täytyi pitää muulloin lukitussa huoneessa ja mieluummin piti olla kalteri-ikkunatkin, mutta käytännössä vankien elämä oli paljon vapaampaa. He tutustuivat muihinkin, kuin talon väkeen. Niinpä eräs vanki kävi usein meilläkin ja toi varta vasten valokuvansa muistoksi, vaikka hän ei tuntunut muuten kovin paljon tykkäävän vankitöissä olosta.

Olen syntynyt 1.7.1927, joten asevelvollisuuden suoritin sodan jälkeen rannikkotykistössä. Sotilasarvo on alikersantti. Asuin koko ajan Luohuan Ylipäässä ennen siirtymistä Ruukin asuntoon.

Kotajärven telaketjutraktori Cletrac oli Uhtuan rintamalla

Telaketjutraktori Cletrac Ag:n valmistuspaikka oli Amerikassa, Chicago Illinois. Konekauppa Pellervo toi mallia Turkuun ennen sotia. Tarkkaan 50 vuotta omistamani traktori oli viime sodan aikaan Uhtuan rintamalla. Vihantilainen sotaveteraani Urho Lämsä oli nähnyt sen vetävän siellä kuorma-autoa pois pahasta paikasta. Seuraavat omistajat olivat Oulu Oy ja vihantilainen maanviljelijä Niskanen Ohimaanperällä. 1951 traktori siirtyi sieltä huutokaupassa Luohuan Ylipäähän minulle. Nyt sen omistaa Weteraanimoottorikerho Wanha Woima Oulaisissa. Kuva on otettu Ylipäässä navetan oven edessä.

Teksti: Jouko Koivu. Lisälähteenä Eino M. Kotajärven muistiinpanot Ruukin vanhustentalolla 9.10.2009.

Jukka Laaksonen sotilaspoikana Ruukissa

Jukka Laaksonen kotonaan syksyllä 2009.

Olen syntynyt 6.12.1929. Sotilaspoikaosastoon liityin jo alle rippikouluikäisenä. Nuorisoseuran talolla pidettiin harjoituksia. Sodan jälkeen meillä oli vartiointitehtäviä, jota varten annettiin ladatut italialaiset kiväärit. Ne tosin piti aina palauttaa tehtävän päättyessä, eikä niitä saanut viedä kotiinsa. Kerran tuli vähän kiistaa, että laukeaako varmistettu kivääri, jos se putoaa maahan. Se ratkesi sillä, että kopautin kiväärin perän maahan, jolloin kivääri laukesi. Onneksi luoti meni pään ohi.

Koska olimme sotilaspoikia, meillä oli sotilaallisia marssi- ja ampumarjoituksia. Pauli Moisala oli yksi johtajista ja kävi Ruukissa silloin tällöin. Useat ryhmänjohtajat hoitivat muuten osastoa. Sotilaspoikakoulutus oli hyvää ajankulua pojille, joita tällainen toiminta muutenkin kiinnosti. Muuten aikaa olisi kulunut helposti kaikenlaisen ilkeyden tekoon. Mukana oli poikia eri puolueisiin kuuluvista kodeista ja myös vasemmistolaisista, vaikka Ruukissa oli

vahvaa aatteellista toimintaa siihen aikaan. Välillä oli pieniä erimielisyyksiä ja kiistoja eri näkökannoista, mutta se ei paljon häirinnyt toimintaa.

Pidän sitä aikaa pojille hyvin arvokkaana kasvatusmielessä. Koulutusleirejä pidettiin nuorisoseuran talolla ja Pattijoella. Sotilaspoikana pääsi myös etenemään, sillä Pattijoella pidetyn kurssin jälkeen seurasi ylennys. Jälkepäin on puhuttu mukana olleiden kanssa, olisiko ollut mahdollisuus rintamatunnuksiin, mutta kun Ruukissa ei sodittu, niitä ei yritetty turhaan anoa. Samaan porukkaan kuuluivat mm. Aarne Leimi, Paavo Ansamaa ja Antti Turula.

Ruukin kohdalla elämä oli melko rauhallista. Oulun pommitus näkyi ja kuului tänne, mutta Ruukissa pommeja tuli jonnekin suolle ketään vahingoittamatta. Desanteista puhuttiin yleisesti. Kun hevosiä tuli junassa asemalle, niitä tuotiin välillä työlaitoksen talleihinkin sadoittain. Edessä ja takana olivat kornetit. Hevosten siirrot näkyivät aina ja niistä oli talvella hyötyäkin, sillä lumiaikana tie polkeentui hyvin tasaiseksi. Näin oli helppo käydä Ruukissa asioilla ja koulussa. Muilla kylillä tiet olivat huonommassa kunnossa.

Ruukissa ja nykyisellä työlaitoksella oli isot hevostallit. Työlaitoksen talleja olisi käyty mielellään tutkimassa, mutta sinne ei päästetty, joten aidan takaa piti vain ihmetellä salaista touhua. Kun hevosiä tuli junassa asemalle, niitä tuotiin välillä työlaitoksen talleihinkin sadoittain. Edessä ja takana olivat kornetit. Hevosten siirrot näkyivät aina ja niistä oli talvella hyötyäkin, sillä lumiaikana tie polkeentui hyvin tasaiseksi. Näin oli helppo käydä Ruukissa asioilla ja koulussa. Muilla kylillä tiet olivat huonommassa kunnossa.

Tärkein tehtävämme tuntui olevan vartioida sotakorvausjunia, joita tuli Ruukin asemalle välillä. Yli puolikilometriä pitkä juna ajettiin Pehkolan sivuraiteelle. Vartiointia oli pakko tehdä, sillä varkaita liikkui lähistöllä koko ajan. Jos sieltä katoaisi paljon tavaraa, juna pitäisi lastata ehkä uudelleen. Vaikka juna kierrettiin koko ajan, pääsi joku välillä livahtamaan läpi ja viemään jotakin junasta.

Teksti ja kuva: Jouko Koivu

Tauno Vilmusenahon sotilaspoikamuistoja Ruukista

Tauno Vilmusenaho Paavolassa 2009.

Kansakoulu loppui samana päivänä, kun talvisota alkoi. Evakoita rupesi tulemaan Ruukin asemalle. Heitä siirrettiin hevosilla taloihin ja Pohjolan Einolle, joka toimi siihen aikaan kouluna, kun ei vielä ollut omaa koulurakennusta. Myös eläimiä, lampaita ja lehmiä, tuli junan umpivauvuissa ja niitä ajettiin niihin taloihin, joihin sopi. Joka talosta meni asemalle hevosia evakkoja vastaan. Ristijärviset tulivat Paavolaan.

Viljaa rupesi tulemaan vuoden vaihteessa Ristijärveltä ja Hyrynsalmelta, ehkä muualtakin Kainuusta. Maanviljelijöitä määrättiin ajamaan viljalastit hevosilla Paavolan viljamakasiiniin. Reet ajettiin asemalla viljavaunujen viereen ja säkit pudotettiin junan vaunuista suoraan rekeen, se kävi poikasiltakin. Muistissa on, että säkit olivat hyvin painavia ja ne piti kantaa viljamakasiinin yläkertaan. Paldaniuksen eli Pullin Heikki oli erittäin vahva mies, joka mielellään näytti myös voimansa. Kun Heikille annettiin

viinaa tai tenttua, hän kantoi säkkejä mielellään ja rehvakkaasti makasiinin yläkerran laareihin. Jatkosodan aikaan hän toimi päällysmiehenä, kun taloista vietiin hevosia. Hannes Niemi oli silloin rippikoulussa, mutta pääsi mukaan hevoskuljetukseen, kun kysyi Paalasmaalta luvan. Paalasmaa totesi, että isänmaan tarve menee edelle rippikoulusta. Juhannuksena Hannes tuli kuitenkin takaisin ja pääsi ripille.

Kun hevosiä vietiin Kuopioon, päällysmiehenä oli myös Röntös-Pekka. Asemalla pääsi mukaan litteralla. Pekka häipyi kohta Ruukin asemalta lähettäessä. Hän keräsi mukaansa ruokaa, valjaat, suitset, ämpärit, ym. tarvikkeita niin, että Kuopiossa hevosilla oli vain päitset. Suurhyökkäys oli alkanut Kannaksella 1944, joka hidasti Kuopioon menoa. Matkalla kuultiin, että Viipuri oli menetetty 20.6. Välillä saatiin mustalaisilta vähän ruokaa, jolla selvittiin matkasta. Kasarmille päästyä ruokaa oli riittävästi ja riisipuuroa ja sen päälle tulevaa soppaa syötiin liikaa. Nälkä hellitti, mutta turvotus aiheutti vaikean olon. Kaikki hevoset eivät kelvanneet, vaan ne piti tuoda takaisin tavarajunalla. Se oli asemasodan aikaa.

Asemapäällikkö Lukkaroinen oli sotilaspoikien johtajana. Paikallisia johtajia olivat Jaska Paalasmaa ja ennen sotaan lähtöä myös Jukka Huuromen. Melkein kaikki pojat kuuluivat sotilaspoikiin, mm. Veikko ja Pentti Kangastalo sekä Tauno Vilmusenaho. Lukkaroinen jakoi vaatekangasta, josta Hinni Karhu teki vaatteita pojille.

Tehtäviin kului usein vartiointia. Tauno Vilmusenaho oli mm. Ruukin sillan ja Ohtuanojan siltavartiosta ja vartioimassa saksalaista junaä. Vartiomiehellä oli turvana italialainen pienikaliberinen Terni-kivääri, jossa oli kolme panosta. Mieleen on jäänyt, että Ohtuanojan sillalla pelotti pimeässä jonkin verran, mutta ei siellä mitään sattunut. Saksalaisen sotatarvikejunan piti mennä Neuvostoliittoon, mutta se oli jonkun aikaa Ruukin asemalla. Ruukissa siitä ”evakuoitiin” jonkin verran tavaraa, mutta varkaita kyllä hätisteltiin poisikin. Lopulta juna vietiinkin Raaheen, eikä määrän päähänsä.

Ruukissa oli ratavarressa Kiramolalle mennessä nykyisen Kärkiniemen urheilukentän paikkeilla satoja metrejä pitkä rakennus hevosvaihtoa varten. Raatteen tieltä tuli satoja hevosiä. Nostoväkeen kuuluvia vanhoja miehiä oli hoitamassa hevosiä, joita tuotiin taloihinkin. Talvisodan aikaan hevosiä yritettiin käyttää apuna ranka- ja heinäajossa, mutta osa oli ratsuja, eivätkä oikein totelleet tällaisessa työssä. Vikurihevosiä sai varoa välillä tosissaan. Ruukin hevossairaalassa ja tallissa hevosiä hoidettiin ja kuukauden kuntoutuksen jälkeen vaihdettiin toiseen. Kuntoutuneet hevoset myytiin maakuntaan.

Teksti ja kuva: Jouko Koivu

Sotaorvot

Talvisodassa ja jatkosodassa menetti henkensä noin 90 000 sotilasta, monet perheellisiä, sotaleskien määrä oli n. 30 000 ja noin 55 000 lasta jäi sotaorvoksi. Sotaorvot ry. toimii Kaatuneiden omaisten liitossa, joka yrittää 2010 selvittää elossa olevat, saada sotaorvoille tunnuksen ja heikoimmille kuntoutusta, kun veteraanit loppuvat.

Kaarina Anttila oli kymmenvuotias isän kaatuessa

Kaarina Anttila kotonaan Paavolassa 17.2.2010.

Kun isä kaatui, hänet tuotiin suoraan Paavolaan ilman väliaikaista hautausta. Päässä räjähtävä luoti oli aiheuttanut niin nopean kuoleman ilman kärsimystä, että kasvot olivat tyynet kuin nukkuvalla. hautaus on muistissa. Kahdeksan haudattiin samalla kertaa ja paikalla oli lottien kunniaavartio ja lippuvartio.

Haastattelun teksti ja kuva: Jouko Koivu

Kaarina Anttila (o.s. Kangas) muistaa, kun isä lähti rintamalle viimeisen kerran. Oli aivan kuin isä olisi aavistanut lopullisen lähdön, koska pyysi Arvolan Arnea ottamaan valokuvia. Isä kaatui 1.1.1942, jolloin jäin orvoksi kymmenvuotiaana. Meitä oli kolme lasta, nuorin Helvi oli neljä vuotta ja Tapio-veli seitsemän vuotta.

Meillä oli maatila Pesämaalla. Olin ollut ”navettapiikana” jo seitsenvuotiaasta asti. Koulun käynnin ohella minun vanhimpana lapsena piti tehdä koko ajan töitä. Jonkin verran olisi ollut halua jatkaa koulua myöhemminkin, mutta navettatyöt piti saada tehtyä. Sotaorvot olisivat saaneet ilmaista jatkokoulutusta, mutta nuoremmat lapset kävivät koulun muihin ammatteihin. Pikkulottana olin kuitenkin välillä Rauhanyhdistyksen talossa auttamassa leipomisessa ja kahvin tarjoilussa.

Isästä ei ole paljon muistikuvia, mutta hän oli tunnettu rakennusmies. Karhunperän koulu oli juuri rakenteilla, kun hänen piti lähteä so-

taan. Mm. Mäkitalo oli hänen tekemänsä ja se ei kuulemma ole tarvinnut minkäänlaista perusermonttia nykyäänkään, kun on jo alkuun tehty niin hyvin.

Kun isä kaatui, hänet tuotiin suoraan Paavolaan ilman väliaikaista hautausta. Päässä räjähtävä luoti oli aiheuttanut niin nopean kuoleman ilman kärsimystä, että kasvot olivat tyynet kuin nukkuvalla. hautaus on muistissa. Kahdeksan haudattiin samalla kertaa ja paikalla oli lottien kunniaavartio ja lippuvartio.

Eilolan sisarukset jäivät nuorina täysorvoiksi

Veikko Eilola s. 29.11.32.

Kaarina Päätalo (o.s. Eilola) s. 24.6.31.

Kun sota syttyi, joistakin taloista lähti useampi mies rintamalle. Työt jäivät silloin monesti kesken. Kaarina muistaa, että esimerkiksi Hietalassa jäi rakennustyö kesken ja valmiiksi sahatut hirret jäivät vanhenemaan. Isä maanviljelijä Arvid Nikolai Eilola oli Uhtualla rintamalla. Lapsia oli kahdeksan, joten kirjeenvaihto kodin ja rintaman välillä oli vilkasta.

Isän isä kävi joka aamu sodan aikana katsomassa, miten meillä voidaan. Eräänä aamuna äiti huomasi papan ilmeestä, että nyt tulee huonoja uutisia. Isä kaatui 18.8.1941 oltuaan muutaman viikon sodassa. Kaikki lapset itkivät yhteen ääneen äidin vuoteen äärellä. Äidille tieto oli niin raskas, että hän selvisi siitä vasta kahden viikon kuluttua.

Väliaikainen hautaus oli tehty Mustajärven hautausmaahan. Itsenäisyyspäivänä 1941 Paavolan hautausmaahan haudattiin 16 kaatunutta sankarivainajaa. Sankarihautauksessa järkyttävintä oli, kun hänen äiti istui itkien haudan reunalla jalat hautaan roikkuen. Lopulta hänet piti nostaa pois hautausmenojen jatkamiseksi. Muuten hautaus sujui normaaliin tapaan kunniaavartioin ja kunnianlaukauksin.

Tässä tilanteessa Olavi joutui tavallaan isän asemaan 15-vuotiaana. Kyläläiset auttoivat paljon; tällainen yhteisvastuu oli tapana Luohualla. Lehmiä oli seitsemän. Äiti teki metsässä puita ja ajoi hevosella koululle halkoja. Yöllä hän kävi hautausmaalla, joten hän oli varmasti hyvin ahtaalla, vaikka lapset ahkerivat myös kotitöissä ja tekivät polttopuita.

Vanhin veli kuoli keuhkokuumeeseen huhtikuussa -45 ja myös sukulaistalossa itkettiin, kun leski ajoi hevosella ohi arkun päällä itkien. Äiti kuoli masennuksen seurauksena saman vuoden syyskuussa. Seitsemän sisarusta oli nyt täysorpoja, mutta onneksi isovanhemmat asuivat lähellä isän veljestä tuli holhooja. Sisarusten kanssa asuimme kotia ja teimme työtä koulun ohella. 14-vuotiaana Kaarinalle lankesi äidin vastuullinen tehtävä. Karjan hoidossa ja viljelyssä oli oltu mukana pienestä pitäen, joten hommat sujuivat kuitenkin melko hyvin.

Työtä oli paljon tuohon aikaan. Lumityöt tehtiin käsipelillä. Teitäkään ei aurattu niin tiheään kuin nykyisin, joten esimerkiksi postin tuloa jouduttiin välillä odottamaan kauan, kun autot eivät päässeet ajamaan normaaliin tapaan.

Meillekin määrättiin evakkoja, mutta he menivät kuitenkin naapuritaloon. Evakkojen mukana tuli myös lehmiä ja ayrshire-rotuinen ”Ruusu” oli ihmettelyn kohteena, kun sellaista ei oltu

Lapset äidin kanssa 1941. Vasemmalla reunalla Veikko ja hänen vieressään Kaarina 10-vuotiaana. Isän kuva seinällä. Vanhin poika Olavi oikealla reunalla.

ennen nähty Luohualla. Myöhemmin Sallasta tulleet evakot siirtyivät Liminkaan, kun oma koti jäi luovutetulle alueelle ja evakkoäidin veli oli siellä.

Veikko aloitti kansakoulun kahteen kertaan. Se jäi nimittäin kesken, kun talvisota syttyi. Kaarinalla oli rippikoulun aikaan paljon työtä. Rippikoulu pidettiin kirkolla kanttorilassa, jonne oli matkaa seitsemän kilometriä. Kotityöt piti tehdä myös päivittäin.

Kaarina kertoo, että kaksi veljistä sai avustusta oppikoulun käyntiin, joka ei ollut siihen aikaan ilmaista. Sisarukset kasvoivat, menivät avioon ja veli toi kotiin emännän. Minua pyydettiin koululle vahtimestariksi, joka tuntui vähän pelottavalta työltä, mutta otin homman vastaan. Vahtimestarisiivoojalämmittäjän toimesta pääsin varhaiseläkkeelle 31 vuoden ja kahden kuukauden työn jälkeen. Avioiduin 48-vuotiaan lesken kanssa, jonka kanssa elin 24 vuotta onnellisessa avioliitossa. Puoliso kuoli 89-vuotiaana.

Teksti ja henkilökuvat: Jouko Koivu. Perhekuva Kaarina Eilolan kuva-albumista.

70 vuotta sotaorpona

Taimi Laitala.

Kun talvisota alkoi, olin kesäkuusta kolmannelle ikävuodella. Tuo aika tuli lähelle, kun luin äidin ja isän kirjeenvaihdon syksyllä 1995, jolloin isän kuolemasta oli kulunut 55 vuotta ja äiti oli juuri siirtynyt rajan tuolle puolen. Kirjeitten lukeminen oli märkää, mutta antoisaa. Tein yhtä aikaa sekä isästä että äidistä luopumisen surutyön. Ajattelin, että aika on outo käsite; viisi- kuusikymmentä vuotta, on vain rahtunen iankaikkisuudessa.

Kirjeissä lapsi odotti isää kotiin lokakuun 17. päivästä alkaen. Jaksoi toivoa joka päivä: "Pian isä tulee." Jäi aamulla sängyn laidalle jalkojaan riiputtaen istumaan: "Oottaa isää." Pukee ulkovaatteita päälleen: "Hakkee isän kotiin." Haluaa lähteä äidin mukaan ulos ja kun ei pääse sanoo: "Äiti tuo isän kotiin." Näin jatkui viikkoja, kuukausia. Vielä tammikuussa, kun isän lähdöstä on jo kolme kuukautta, sanoo äidille: "Oon hyvin

kiltti tyttö, sitte isä tulee."

Lasten ja omasta ikävästäään äiti kirjoitti isälle kolmen kuukauden aikana kymmeniä kirjeitä, joihin purki omat huolensa. Kotona oli rakkautta ja läheisyyttä, eikä lapsilta riistetty leikkejäkään pois. Joulupukki toi nukken ja peltisen kahviastiaston, pikkuveli sai puuauton. Tunteisiin ei päässyt tulemaan pahoja lommoja, kun lähellä olivat myös isovelji, enot, tädin perhe ja isovanhemmat äidin lisäksi.

Isä ei tullut koskaan kotiin.

Kuolonviesti saapui 26. tammikuuta Rovaniemen sotasairaalaan. Äiti oli ollut menossa katsomaan, mutta joutui palaamaan Kemistä kotiin. Toivo Johannes Lähdesmäki oli poissa. Hänet haudattiin Vihannin sankarivainajien riveihin.

Milloin lapsen ikävä lie haihtunut? Vai koteloitui se johonkin mielen umpioon? Jostakin sopukoista kumpusi varttuneempana mielikuva, että isä oli tullut illalla kotiin ja lapsi halusi isän viereen, mutta ei päässyt. Lapsen itku on lohduton ja pahamieli voimakas. Hän ei ymmärrä tilannetta.

Loma oli lyhyt. Äiti odotti pikkusiskoa ja kapeaan laidasta vedettävään sänkyyn ei mahtunut kuin kaksi. Mielikuva on pieni häivähdys menneisyydestä, jonka ajan aalto toi lähelle ja muisto muuttui kauniiksi, kun sen ymmärsi.

Vuosi 2010 on saanut monta kertaa pysähtymään. Isän kuolemasta 70 vuotta, siskolla 70-vuotisjuhalvuosi ja 13.3. talvisodan päättymisestä samat kymmenet. Neljäs tämän vuoden merkkitapahtuma on, kun vietämme Toivo-isän syntymän 100-vuotisjuhlavuotta. Toivon päivälle on käyttöä ja muistot pääsevät taas kunniaan.

Aika on ollut armelias

Jälkeenpäin elämän kiemuroita ajatellessa, isä Toivo oli näkijä tai sitten hän vaan halusi hoitaa asiat myös siltä varalta, että ei palaisi sodasta. Iveskorpeen rakennettu talo myytiin ja me muutimme äidin vanhempien luokse Alpuan Niemelle. Siellä oli tilaa kaikille ja moninkertainen turvaverkko ympärillä.

Niemen vinttikamarissa syntyi pikkusisko maaliskuussa Lailan päivänä 1940. Äidillä oli neljä orpoa. Vanhin veljemme oli jäänyt isästään orvoksi vuoden ja neljän kuukauden ikäisenä ja

Kesällä 1939 Niemen seinustalla Toivo-isän jaloissa Taimi. Äidillä sylissä Mauno-veli ja keskellä isovelji Seppo.

oli 9-vuotias.

Aseveljet pystyttivät äidille ja meille lapsille Alpuaan asevelitalon, Pirttisaaren, äidin isän maille ja isoisä muutti myös kanssamme asumaan. Aika on vienyt meitä sotaorpoja niin kuin kaikkia muitakin elämässä eteenpäin.

Paljon on aihetta kiitokseen. Elämällä on ollut tarkoituksensa, kuten asevelitalollakin, joka palvelee Vihannin Kotiseutukeskuksessa Uhtuankänttinä. Se on hyvä lomapaikka niille monille, joilta ovat asumiseen liittyvät kiinnkohdat synnyinseudulta hävinneet.

Vuonna 1945 äiti avioitui uudelleen. Perhe kasvoi vuosien saatossa niin, että me orvot saimme vielä kolme veljeä ja kaksi siskoa, minkä olen kokenut suurena rikkautena. Äiti ohjasi meidät myös opinteille ja saimme osamme valtion sotaorvoille suuntaamista koulutusavustuksista.

Sankariteko

Kohtalo oikeuttaa kantamaan isän muiston sankaritekona: Olen sankarivainajan tytär ja olen siitä ylpeä. Hän antoi henkensä isänmaan puolesta, ja minä jouduin antamaan isän. Olemme molemmat antajia. Itsenäinen isänmaa on iso asia.

Sotalesket ja äidit, jotka menettivät poikansa, kasvoivat aikansa mittoihin. Usko, toivo, rakkaus ja työ olivat niitä elementtejä, joista he saivat voimansa. Itku auttoi ja aika voiteli haavoja. Ankara arki vaatimuksineen kannatteli murheen yli, rakkaus lapsiin ja isänmaahan kantoi eteenpäin. Myös katkeruus kovaa kohtaloa vastaan oli oikeutettua, etenkin jos äiti jäi lapsineen yksin ahdinkoon, ilman lähiomaisten antamaa turvaa.

Kesäkuussa 2005 Oulun Seudun Sotaorvot ry:n toimesta istutettiin sotaorpojen nimikkokuusi Ainolan puistoon. Puun istuttamisella me sotaorvot haluamme osoittaa, että me olemme, kuten oman lapsuutemme pienet kuuset, kasvaneet vahvoiksi ja rakentaneet yhdessä muitten kanssa itsenäistä isänmaata nämä vuosikymmenet. Nimikkokuusensa sotaorvot toivovat kasvavan komeaksi muistopuuksi. Sotaorpojen keski-ikä on lähellä 70 vuotta.

Kaatuneitten Omaisten Liitto ry, KOL

Talvi-, jatko- ja Lapin sodassa sekä Saksan itärintamalla kaatui 90000 suomalaista, joilta jäi 30000 sotaleskeä ja 50000 sotaorpoa. Toukokuun 3. sunnuntaina vietetään kaatuneiden muistopäivää. Kaatuneitten Omaisten Liitto vaalii sodissa kaatuneiden ja sodan olosuhteissa henkensä menettäneiden muistoa ja edistää kaatuneitten omaisten yhteistoimintaa ja valvoo heidän yhteiskunnallisia etujaan. Jäsenyhdistyksiä on 72 ja jäseniä 6500, kun sotaleskiä on alle 7000. Liittoa edeltävät kolme järjestöä perustettiin Liitoksi.

Kaatuneitten Omaisten Liitto vaalii sodissa kaatuneiden ja sodan olosuhteissa henkensä menettäneiden muistoa ja edistää kaatuneitten omaisten yhteistoimintaa ja valvoo heidän yhteiskunnallisia etujaan. Jäsenyhdistyksiä on 72 ja jäseniä 6500, kun sotaleskiä on alle 7000. Liittoa edeltävät kolme 1945, mutta seuraavana vuonna liitot yhdistyivät ja nimeksi tuli Sotaleskien ja kaatuneitten omaisten huolto ry, jonka ensimmäinen puheenjohtaja oli K. A. Fagerholm. 1958 nimi muutettiin Kaatuneitten Omaisten Liitoksi. Liiton hallitus on kokouksessaan 22.10.2009 päättänyt käynnistää sotaorpojen rekisteröinnin jäsenyhdistystensä avustuksella. JK

Sotalapset

Aune Kitinprami sotalapsena Ruotsissa

Aune Kitinprami (o.s. Fingerroos) Paavolassa 2009.

Aune oli 7-vuotias jatkosodan aikaan talvella 1942. Isä oli rintamalla, äiti Paavolassa, mutta sairaana. Ratkaisuna oli viedä Ruotsiin kolme lasta, jotka olivat kaksi-, kolme- ja seitsemänvuotiaita. Lotat järjestivät kuljetuksen. Äiti saattoi lapset Ruukin asemalle ja sanoi Aunelle, että pidä sinä huolta pienemmistä. Juna kuljetti lapset Haaparannan kautta Lyckseleen, joka sijaitsee suunnilleen Kokkolan kohdalla 120 km Uumajasta sisämaahan päin.

Lotat olivat viemässä lapsia junassa, joka oli ihan täynnä siviiliväkeä ja myös sotilaita. Lasten piti istua matkalaukun päällä ja siihen Aune nukahtikin niin, ettei muista matkasta paljon, koska heräsi matkan loppuvaiheessa. Lapset sijoitettiin eri taloihin. Aunen tulevan perheen emäntä ja Aino-sisaren perheenisäntä olivat asemalla vastassa. Sen sijaan Heino joutui kauemmas muista, eikä hänen junasta jäämisestä ole mitään muistikuvaa. Häntä ei myöskään tavattu

Ruotsissa olon aikana. Aunen uusi koti oli pienipuoleinen maatalo, jossa viljeltiin viljaa ja hoidettiin myös karjaa. Talossa oli vanhempien lisäksi yksi pieni poika, Sven.

Oma äiti halusi nähdä lapset ennen kuolemaansa. Aune oli Ainin kanssa Ruotsissa puoli vuotta. Aune oli kotiin palatessaan kaksikielinen, Aino "ummikko" ruotsinkielinen. Heinosta tuli myös täysin ruotsinkielinen. Hän tuli kouluun Suomeen kahdeksi vuodeksi, jolloin hän oppi suomen kieltä. Sen jälkeen hänet vietiin takaisin Ruotsiin samaan perheeseen, jossa oli ollut aikaisemminkin. Heino jäi sinne pysyvästi, mutta suomen kansalaisena hän joutui suorittamaan asevelvollisuuden Suomessa.

Kaksivuotias Heino Fingerroos kuvassa vasemmalla.

tuntuva. Aino asui lähellä, joten välillä voitiin tavata. Poiskin tultiin samaa matkaa. Heino jäi Ruotsiin. Äiti kuoli 1943 Ruotsista paluun jälkeen. Sotalapsiasioita varten Oulussa on toiminut joku yhdistys. Aino kävi kerran sen tilaisuudessa, mutta ei ole pitänyt sinne yhteyttä. Myöskään sieltä päin ei yhteyttä ole otettu. Aunen sanomana lapsuudesta alkaen on ollut vahva tunne, että ”Suomeen kuulan ja siellä Paavolaan”.

Teksti ja henkilökuvu: Jouko Koivu

Hilkka Koivu kaksivuotiaana Ruotsiin

Hilkka Koivu, o.s. Kääntö.

Ruotsiin. Äiti halusi kuitenkin lapsensa kolmivuotiaana takaisin. Nyt puolestaan lähtö Suomeen tuntui vaikealta, kun Hilkka oli jo täysin sopeutunut uuteen perheeseen. Myös perhe olisi halunnut pitää hänet siellä pysyvästi. Suomen kieli oli kadonnut lähes tyystin ja Hilkka puhui vain ruotsia. Nyt ruotsin kieli on kuitenkin lähes unohtunut.

Aune sijoitettiin Ainon kanssa lastenkotiin. Ruotsin ”vanhemmat” kävivät etsimässä heitä Paavolassa saakka, mutta eivät löytäneet. He jättivät kuitenkin osoitteensa, joten Aune kirjoitti heille myöhemmin ja pani valokuvankin vakuudeksi mukaan. Näin syntyi kirjeysteys, joka on jatkunut näihin päiviin asti, vaikka vanhemmat ovat jo kuolleet. Svenin perheen kanssa yhteydenpito on kuitenkin jatkunut. Vaikka Aune kirjoittaa suomeksi, Ruotsista löytyy helposti suomea osaavia, jotka lukevat kirjoituksen ruotiksi. On hienoa, että sotalapsen perheen kanssa syntyi näin hyvät ja lämpimät välit, jollaista ei kaikkien kohdalla suinkaan ole ollut, vaan koviakin kokemuksia on kertynyt osalle sotalapsista.

Vaikka kokemukset olivat myönteiset ja sotalapsiajan tarpeellisuuden ymmärtää, muistoihin on silti jäänyt, että pienenä repäistiin irti omasta perheestä. Olo oli turvallista ja perheen lämpö

tuntuva. Aino asui lähellä, joten välillä voitiin tavata. Poiskin tultiin samaa matkaa. Heino jäi Ruotsiin. Äiti kuoli 1943 Ruotsista paluun jälkeen. Sotalapsiasioita varten Oulussa on toiminut joku yhdistys. Aino kävi kerran sen tilaisuudessa, mutta ei ole pitänyt sinne yhteyttä. Myöskään sieltä päin ei yhteyttä ole otettu. Aunen sanomana lapsuudesta alkaen on ollut vahva tunne, että ”Suomeen kuulan ja siellä Paavolaan”.

Hilkka Koivu ei muista paljon sotalapsiajasta, koska oli kaksivuotias Ruotsiin lähtiessään. Perheen vaikean tilanteen vuoksi yksinhuoltajaäiti joutui tämän ratkaisun eteen. Kotoa Haukiputaalta oli vaikea lähteä matkaan. Matka sujui luultavasti ihan hyvin, vaikka siitä ei paljon muistikuvaa ole. Ruotsalaisperhe otti pienen tytön hyvin vastaan ja se auttoi sopeutumaan uusiin olosuhteisiin. Omia muistikuvia ei ole, mutta äiti kertoi myöhemmin jotakin. Valitettavasti vain myöhemmin ei asia tullut enää tarkemmin puheeksi, joten sijoituspaikkakunta ja perhe eivät ole tiedossa. Edes valokuvia ei ole säilynyt tuosta ajasta.

Suomalaisia lapsia lähetettiin sotavuosina 1939-1945 Ruotsiin noin 80 000, joista 15 000 jäi sinne pysyvästi. Ruotsalaiset suhtautuivat heihin yleensä myönteisesti, jopa niin hyvin, että esimerkiksi Hilkka olisi halunnut jäädä

Suomessa sotalapset lähes unohtettiin. Hilkka ehti olla vielä kolme vuotta suomenkielisten parissa ennen koulua. Lapsella kieli palautui nopeasti ja muutenkin hän sopeutui taas Suomen oloihin. Se oli hyvä, sillä koulussakin suhtautuminen oli usein kielteistä, kun lapsen suomenkielen taito oli unohtunut tai oltiin puolikielisiä.

1980-luvulla alettiin etsiä yhteyksiä toisiin sotalapsiin ja perustettiin yhdistyksiäkin. Suomen Sotalapsiyhdistysten Keskusliitto perustettiin 1997. Haaparannan Tullipuistossa on sotalapsille 2005 pystytetty muistomerkki. Suomessa sotalasten muistomerkki on paljastettu ainakin 2005 Hämeenlinnan rautatieasemalle ja 2006 Tampereen rautatieasemalle. Molemmat ovat hämeenlinnalaisen kuvanveistäjän Jari Männistön tekemiä.

Teksti ja kuvat: Jouko Koivu

Haaparannan Tullipuistossa on sotalapsille 2005 pystytetty muistomerkki.

Sotavangit

Sotavangeista kerrotaan lisäksi mm. Eino Kotajärven sekä useamman lotan ja pikkulotan muistelmassa.

Sotavankeja maataloustöissä Revonlahden Alapäässä

Mitä pitemmälle sotavuodet etenivät, sitä suurempi puute tuli ruokatarvikkeista, mikä johtui luonnollisesti myös siitä, että maataloustyöt olivat naisten, lasten ja vanhusten varassa. Viimeisenä sotakesänä 1944 mautilojen työvoimapulaa alettiin helpottaa sijoittamalla taloihin venäläisiä sotavankeja. Revonlahden Alapäässä heitä oli Pellikassa, Tiikkalassa ja Länkelässä sekä Lahtirannalla ainakin Nissilässä Bror Aarteella.

Naapurin tyttö, 20-vuotias Elli Laurila (nyk. Keskitalo) oli sota-aikana töissä vuoroin Pellikassa ja Tiikkalassa, kummassa vain enemmän tarvittiin työvoimaa. Seuraavat muistelut ovat pääasiassa hänen kertomiaan.

Talot olivat saaneet tarkat ohjeet, miten vankeja tulee käsitellä ja valvoa. Heidät oli pidettävä lukon takana silloin, kun ei oltu työhommassa. He eivät saaneet syödä talonväen pöydässä, eikä heille saanut antaa yhtä hyvää ruokaa kuin omalle välle. Mutta nuo säännöt kyllä unohdettiin niin Pellikassa kuin Tiikkalassakin. Ainoa ”varokeino” oli se, että vangit olivat itse asentaneet piikkilankakaltrit puojiin vankihuoneensa ikkunoihin. Mutta mitäpä talon pari kolme naista olisivat voineetkaan, jos vangit olisivat heittäytyneet hankaliksi! Taloon tullessaan vangeilla oli päällään pusero, jossa oli selässä iso V-kirjain, mutta heti heille annettiin talosta tavalliset vaatteet.

Pellikassa oli vilkas sotavanki

Pellikassa oli pitkä, tumma, vikkeläliikkeinen Abraham (Rusalius?), joka oli kova puhumaan. Ihmeen hyvin hän oli suomen kielen oppinutkin. Abraham oli menettänyt rintamalla silmänsä, ja hänellä oli musta lappu silmän päällä. Kirgiisiksi häntä sanottiin. Pellikan isännän Aale Kurikan mukaan Abraham oli kotoisin Mustanmeren alueelta.

Kylän pojilla oli tapana koulusta palatessaan koukata Pellikan pihan kautta kotiin, jos vaikka näkisi Abrahamin. Kerran tämä kuuli, että kymmenvuotiaan Antero Syväyksen veli oli kaatunut, ja se oli vetänyt Abrahamin mielen hyvin surulliseksi.

Kolhoosielämä ja maataloustyöt olivat Abrahamille tuttua. Lantaa ajettaessa hän antoi Aalelle havaintoesityksen, miten verkkaisesti lanta siirtyi kolhoosissa kärryille. Kerran hän ehdotti Ellille, että perustetaanpa kolhoosi. Kun Tiikkalan, Pellikan ja Laurilan talot muodostaisivat kolhoosin, jokaiseen taloon jäisi yksi lehmä ja loput 30 olisivat kolhoosin lemmiä. ”Sitten me siellä kolhoosin töissä ahkeroisimme aina, kun pomo olisi paikalla ja muulloin laiskottelisimme.”

Elli oli ollut toista kuukautta kesällä 1944 lottana Syvärillä ja oppinut siellä laulamaan venäjäksi Katjusan. Sitten syyskesällä hän lauleskeli sitä elopellolla yhdessä Abrahamin kanssa. Selvä koti-ikävä oli saanut Abrahamin valtaansa myös silloin, kun Aale lyhyellä kotilomallaan rintamalta oli väännellyt radiosta kuulumaan venäjänkielistä lähetystä. Lähtiessään hän oli antanut sisarilleen määräyksen, että Abrahamia ei saa itse päästää radiota näpräämään, eikä kuuntelemaan venäjänkielistä lähetystä.

Tiikkalan vanki oli Pietarista

Tiikkalan vaalea, pienikokoinen Nikolai (Beloiserov?) oli kotoisin Pietarista. Hän oli niin pieni, ettei yletynyt Tiikkalan isoille hevosille Pollelle ja Perholle edes suitsia panemaan. Nikolaililla oli neljä lasta, joita hänellä oli kova ikävä ja joista hän usein kertoi, myös hän suomeksi. Kerran Elli teki vaihtokaupan Nikolain kanssa: tupakkaa saatuaan Nikolai teki Ellille mustan korurAsian ja valokuvakehyksen, joiden pinnalle hän liimasi rukiin oljista koristeiksi tähti- ja sydänkuvioita. Tiikkalassa oli töissä myös eräs pienen mökin emäntä. Hänkin pyysi Nikolailta

korurAsiaa, mutta tämä kieltäytyi ja syynä oli kuulemma se, ettei Nikolai kommunisteille rupea tekemään lahjoja.

Länkelän vangeilla oli pirtissä oma nurkkaus

Länkelän kahdelle sotavangille oli tehty pirtin nurkkaan pahvista oma asuinnurkkaus, jonne heidät suljettiin yöksi lukon taakse. He olivat tuttu näky maantiellä, ilman vartijoita hekin, mutta vanginpuku päällään ainakin silloin, kun he olivat hevosella kuljettamassa maitoa ja kermaa Ruukin asemalle. Iltaisin he saattoivat tulla kävellen Pellikkaan ja Tiikkalaan jututtamaan Nikolaita ja Abrahamia, jotka joka ilta istuivat yhdessä jommankumman talon puojiin rapulla.

Sota Neuvostoliittoa vastaan päättyi syyskuussa 1944 ja alkoi Lapin sota saksalaisia vastaan. Kuun puolivälissä Pellikkaan ja Tiikkalaan tuli Suomussalmelta evakkoja. Vangit nähtyään nämä aluksi kieltäytyivät ruokailemasta samassa pöydässä tai edes olemaan samassa huoneessa. Olivathan venäläiset tuhonneet koko heidän kotiseutunsa. Mutta välit lämpenivät, kun tutuiksi tultiin, jopa niin hyväksi, että evakot antoivat kutomansa sukat lahjaksi vangeille.

Rauhanehtojen mukaisesti venäläiset vangit palautettiin Neuvostoliittoon. Kun Alapään vankeja tultiin hakemaan, Abraham oli Höijärissä puintihommassa. Työväki istui parhaillaan ruokapöydässä, kun kaksi outoa miestä astui pirttiin ja ilmoitti asiansa. Vesissä silmin Abraham oli todennut: ”Minut ammutaan siellä.” Pellikan ja Tiikkalan pihalla hyvästejä jättäessään Abraham ja Nikolai olivat itkeneet, mutta itkua olivat pidätelleet myös suomussalmelaiset ja talojen omat väet.

(Elli Keskitalon, Antero Syväyksen ja Lauri Harjapään haastattelu sekä Aale Kurikalta saatu muistitieto)

Liisa Jaakkola

Venäläiset sotavangit töissä mautiloilla

Jatkosodan aikana Suomi sai paljon sotavankeja. Ne sijoitettiin aluksi leireille, joita oli useita maassamme. V. 1942 niitä ruvettiin sijoittamaan myös mautiloille, joilla oli puutetta työvoimasta. Siitä piti talon tehdä hakemus sotilaspiirille ja sitten kävivät tarkastamassa, että oli mahdollisuus sijoittaa vanki vähän erilleen ja että oli työtä ja ruokaa tarjolla.

Sotilasviranomaiset kävivät aina välillä tarkastamassa, että huoneessa oli ikkunan ulkopuolella piikkilangasta naulattu verkko ja että huoneen oven sai lukkoon. Vaatetus vangeilla oli keho ja niinpä talosta annettiin villapuseroita, sukkia, vantuuta, välihousuja ja kengät vangin pukemiseksi varsinkin talvella. Mutta valkoinen iso V kirjain piti näkyä vangin selässä selvästi. Kyllä sotavangit pysyivät talon piirissä.

Toisinaan vanki oli vietävä kirkonkylälle kunnantoimistolle syyniin, majurin arvoinen upseeri teki kullekin vangille kysymyksiä, miten kohdellaan ja onko ruokaa riittävästi. Tulkki siinä välillä tarvittiin. Vangista piti talon maksaa täyshoidon päälle 20 mk työpäivältä Vangit eivät saaneet kokoontua eikä tavata toisiaan naapureissakaan.

Aleksanteri Zertoff tuotiin Roppolaan 1.5.1943. Hän oli Stalingradista, Volgan varrelta kotoisin, tehdastyöläinen ja poikamies. Oli jäänyt vangiksi Kannaksella ja oli terve mies. Ikää lienee ollut n. 30 - 35 vuotta, melko laiha tuli mutta varsin pian kunto korjautui. Töissään oli sellainen vähän hosuja ja kaikki maataloustyöt piti näyttää kädestä pitäen miten ne tehdään. Heinäniityllä hän vetäisi paidanhelman housujen päälle ja paita hulmuten hankosi heiniä. Syksyllä perunannostossa meni kuokanlyömät ja terveet potut sekaisin. Kun maantiellä ajoi nuoria naisia pyörällä, katseli Alekski hyvin kaihoisasti niiden perään. Oikein hyvin tultiin toimeen. Halonteko talvella ei ollut oikein mieluisaa, mutta navettatyöt kyllä, ei lypsytöitä.

Toinen sotavanki Aleksanteri Vakutenko(n:o 420) tuotiin 22.7.1944. Hän oli kotoisin Leningradista ja ammatiltaan merimies. Laiva oli ajanut miinaan ja suomalaiset poimineet merestä. Rauhallinen ja hiljainen, ehkä n. 35 ikäinen. Kun koottiin kuivia heiniä latoon, hän oli valmis ovelle hankoamaan kuorman latoon, kun taas toinen Alekski polki mieluummin heiniä ladon sisällä. Häinkin oli laiha tullessaan ja pysyi laihana mutta kunto kyllä koheni. Ajankulukseen kävi ongella, olihan joki vieressä ja oli tehnyt siiman hevosen häntäjouhesta.

Molemmat sopeutuivat hyvin talon elämään ja aikaa myöten keskustelukin luontui, tietyt sanat tulivat tutuiksi molemmin puolin. Tosin taloon oli sijoitettu inkeriläisiä, Sofia Suikka äitinsä kanssa. Sofia osasi auttavasti venäjää. Tämä ensimmäinen Alekski oli Stalinin ihailija, se nähtiin kun Oulua pommitettiin helmikuussa 1944, niin Alekski riemuitsi, että Stalin sieltä tulee ja sota loppuu.

Kun kysyttiin, oletko nähnyt Stalinia ja tervehtinyt, niin vastaus oli njet, mutta tokaisi vastaan nauraen, että olettekos itse kätelleet Mannerheimia. Toinen Alekski ei näyttänyt piittaavan sotasioista mitään. Kun näitä vietiin sitten lokakuussa 1944 Ruukin asemalle, niin ykkös-Alekski oli kovin iloinen ja ylpeäkin, mutta toinen ei näyttänyt mieltään, oli pökkana vain. Pyydettiin, että kirjoittaisivat, mutta mitään viestiä ei ole tullut.

Sotavankeja oli sijoitettuna useissa taloissa ja ne tekivät välttämättömiä maanviljelys- töitä koska talojen miehet olivat sodassa. Myllyholla oli myös ollut kaksikin vankia, tosin eri aikoina. Ensimmäisestä ei paljon muistikuvaa, mutta toinen vanki oli nimeltään Aleksei Mehonov ja hänen kotipaikkansa oli Ural Verlovski Jekaterinburg. Hän oli vanterra, ehkä nelikymppinen ja perheellinen. Ihon väri hivenen aasialaisen sävyinen. Tuli myös laiha taloon, mutta kyllä kunto pian koheni ja kun oli pyöreäkasvoinen niin näytti tyytyväiseltä ja hyväntuuliselta. Otsassa oli iso kolo, finksi soldat oli siihen ampunut sodassa mutta se oli jo parantunut.

Aleksei oppi pian talon tavat ja työt, lienee ollut maatöissä ennenkin. Hän oli mukana riihenpuinnissa ja heinäladon kattamisessa teeveillä. Hän teki myös kyntötöitä hevosella ja kaikki muutkin työt teki kuin olisi ennenkin tehnyt. Kävi kylässä kunnalliskoti Ilmolassa olevan vangin luona, samoin jonkun kerran Roppolassa olevan Aleksanterin luona, mutta ei siinä mitään läheisempää tuttavuutta tullut, olivathan kotoisin niin eri paikoista Venäjänmaalta.

Pappilassa oli sijoitettuna inkeriläinen Saska Haponen, hän oli rippikouluikäinen ja kävi usein kylässä Myllyholla ja Roppolassa ja toimi tarpeen tullen tulkinakin. Sodan jälkeen kävi Saska Suomessa kyselemässä äitinsä perintöä, olihan äiti mennyt täällä naimisiin suomalaisen kanssa.

Sotilasvalvonnan taholta kävi majuri tulkkeineen erään kerran tarkastusmatkalla ja vaati laitamaan lukon vangin oveen ja lukitsemaan se öisin. Lukko laitettiin, koska muutoin seuraavassa tarkastuksessa olisi vanki otettu pois. Jatkosodan jälkeen sotavangit otettiin pois, ne oli vietävä Ruukkiin kaikki samana päivänä ja siellä ne laitettiin junaan.

Tämä Aleksei oli arvellut, että varmaan vievät germaaneja vastaan sotimaan. Sotavankeja oli majoitettu myös Ruukkiin ja olivat talvisin metsätöissä. Kun sinne oli talosta palautettu syksyllä vanki, joka oli ollut talossa töissä kesän aikaan, niin näistä taloista veivät leipää ja muutakin ruokaa tutuille vangeilleen. Sellaista se silloin oli.

Hyvin erilaisia ovat olleet epämääräiset tiedot, miten näille kävi kotimaassaan. Eräät arviot ovat olleet, että Siperiaan vuosikymmeniksi, toiset, että Saksan rintamalle. Lehdissä on ollut joskus uutisena, että silloinen sotavanki on tullut käymään Suomessa ja käynyt myös sijoituspaikassaan, mutta montaa sellaista uutista ei ole huomattu. Näiden kohtalosta ei ole sen enempi kuulunut mitään.

Kalevi Roppola

”Pekka” - Pietro Aleksandro, venäläinen sotavanki maataloustöissä eräänä kesänä

Aira Pätsi (o.s. Klemetti) nykyisessä kodissaan Oulussa 2009. Kuva Jouko Koivu.

taassa tai tehnyt siellä muita metallitöitä. Lieneekö siellä menettänyt sormiaan, kun olivat jo tyngiksi arpeutuneet.

Pekalle oli laitettu yöpymispaikka yhteen huoneeseen ”Puojirakennuksessa”, jossa meidänkin kesäkamarit olivat. En muista, olivatko ne edes lukittavia. Määräys oli, että vangin huone piti olla lukittava. Muistan, kun äiti ja isä puhuivat, että jos tarkastaja käy, niin silloin ainakin lukon pitää olla näkösällä. Luulen, että Pekkakin ymmärsi sen. Sitten, kun oppi puhumaan vähän suomea, hän vakuutti, että ”ei Pekka karkaa”. Suomea Pekka oppi puhumaan, sillä Vappu-siskoni oli siinä iässä, että opetteli lukemaan Aapisesta. Yhdessä he opettelivat lukemaan Vappu Pekan vierellä keikkuen.

Muistan yhden jutun, kun ulkoniitylle mentiin hevosella ja joku siskoistani oli ollut mukana. Pekka oli pysäyttänyt kiesit metsän reunaan ja häipynyt metsään. Siskoni oli varmaan ihmeissään, mutta Pekkapa tuli metsästä ”lyyssipusero” täynnänsä sieniä, etupäässä tatteja. Ne viedään, kuin aarteena äidille. Kyllä meillä sieniä syötiin, mutta tatteja harvemmin. Venäjällä tatit ovat herkkua.

Kesäaikana söimme ”jauhpuojissa”. Pöytä oli sen verran pieni, että Pekka söi sivupöydässä samaan aikaan ja samaa ruokaa, kuin mekin. Kerran, kun olin juuri kattamassa pöytiä, Pekka oli tulossa niityltä. Hän poikkesi ”puojin” ovelle ja yritti sanoa, että ”ei Pekalle vettä maitoon”. Siihen aikaan käytettiin yleisesti kurria ruokajuomana ja Pekka luuli, että hänen maitonsa ”lant-rattiin” vedellä.

Hauska muistikuva liittyy myös tupakkaan, jota ei ollut saatavilla. Isä ja Pekka kasvattivat kessua meidän kerholaisten palstan reunalla, vaikka me siitä vähän marmatettiin. He kuivasivat kessun saunassa ja pyhäpäivän hommana oli hienontaa se, joten saunasta alkoi kuulua kessuhakurin rytmikäs ääni. Onnellisina he sitten istuivat saunan portailta sätkät hampaissa.

Samainen sauna toimi myös kokoontumispaikkana, kun naapurissa oli inkeriläisiä, jotka olivat tutustuneet meidän Pekkaan. He kokoontuivat sunnuntaisin saunalle ja voi sitä ”politusta”, mitä sieltä kuului. Arvaahan sen, kun ei kuukausiin saanut puhua omaa kieltään. Virallisesti naapuritalojen vangit eivät saaneet tavata toisiaan ja vangin hioneen ovi piti olla lukittuna, mutta käytännössä ovet lukittiin vain tarkastajien tullessa. Käytännössä vangit olivat siis vapaana.

En muista, pesikö Pekka omat vaatteensa, vai oliko se meidän naisväen tehtävä. Hän oli joka

tapauksessa, kuin perheeseen kuuluva, vaikka varsinkin aluksi oli monenlaisia kielivaikeuksia. Romantiikkaakin oli vähän puintiaikana. Meillä oli palveluksessa Pikku-Tyynne –niminen tyttö. Pekka vähän piiritti Tyynneä, joka ei oikein tykännyt, kun Pekka juoksi leikillään hänen perässään suovan ympäri. Tyynnehan vähän ”myssitteli” Pekkaa, joka sanoi leikillään: ”Tyynne koira, Tyynne koira”, joka varmaan tarkoitti, että Tyynne haukkuu.

Isännät maksoivat sotavangista tietyn päivä- tai viikkotaksan mukaan. Koitti syksy ja vankien luovutus. Isä lähti taas viemään Pekkaa kirkolle. Oli vissiin aamu, kun olimme äidin kanssa navetassa. Pekka tuli itkien meitä hyvästelemään. Hän sanoi, että jos saan elää, kirjoitan rauhan tultua. Näytti vain omaa rintaansa ja sanoi ”Pekka Saksan rintamalle, kaput, kaput”. Kun sota oli loppunut 1944, ei kuulunut kirjettä, eikä tietoa Pekan kohtalosta. Saa sanoa, että mies eli kesänsä vankina (nimellisesti), mutta kuitenkin vapaana. Kai hyttisen sanoin: ”ei vapaata vangita voi, me kai tunsimme sen”.

Klauksen muistamana isän kertomana tietona Pekasta tiedetään sen verran lisää, että hän harrasti nyrkkeilyä ja oli kilpaillut Suomessakin GeePeen eli Gunnar Bärlundin kanssa. Pekka sanoi: ”hän hyvä, Pekka huono”. 1911 syntynyt Bärlund oli Suomen tunnetuin nyrkkeilijä, jolla oli raskaan sarjan Suomen mestaruus 1933 ja Euroopan mestaruus 1934, jonka jälkeen hän siirtyi ammattilaiseksi. Pekka oli siis myös raskaan sarjan mies. Ensivaikutelma meillä olikin, että hän oli vahva mies.

Aira Pätsi

In memoriam

Ukko Hynninen

In memoriam

*Aika kulkee, ajan virta vie
uomat sen on mahtavat ja syvät.
Ajanvirran rantaa kulkee tie
sinne missä kaikki hiljentyvät*

Kaukaa menneisyydestä, yli 70 vuoden takaa, palaavat mieleen muistot kotipitäjäimme Paavolan kirkonkylästä, missä Ukko Hynninen koti, Rantatalo, sijaitsi Siikajoen rannalla.

Näköpiiriin ilmestyy hurjannäköinen poikajoukko varustettuna jousilla ja nuolilla. Se taisteli rantaleikkejä jokivarressa, Pietilän kankaalla, Kyntökankaalla Jauhialan ja Eskolan metsissä. Tuohon poikaparveen kuuluivat mm. Ukko ja Osmo Hynninen, Olavi Eskola, Alekski Ranta, Veikko Ojantakanen, Kalle Marjomaa ja Aulis Taskila, kaikki jo vainajia.

Myöhemmin toiminta jatkui partiopoikina. Sen jälkeen nuorukaisiässä innosti liittyminen Paavolan Suojeluskuntaa, aluksi sotilaspoikiin. Aikanaan leikit muuttuivat raskaaksi todellisuudeksi. Talvisota syttyi marraskuussa 1939. Pojat joutuivat eri tahoille itärintamaa, kuka vapaaehtoisena, kuka asevelvollisena. Ukko taisteli Kuhmon suunnalla ja haavoittui Lentiirassa helmikuussa 1940. Luoti lävisti reiden. Väli rauhan aikana hän suoritti reserviupseerikoulun kurssin n:o 49. Jatkosota alkoi kesäkuussa 1941.

Nuori vänrikki joutui joukkueenjohtajaksi 12 prikaatiin Savukoskelle. Joukko-osasto muutui myöhemmin JR 12:ksi, jonka veristen taistelujen tiestä kertovat maineikkaat nimet Pistojoen - Malviainen - Sohjana. Vuonna 1942 siirryttiin Kiestinkiin, jossa Ukko haavoittui miinakentässä. Heinäkuussa 1943 hän sairastui vakavasti. Rauhan oloissa jatkosodan jälkeen Ukon terveydentila kävi pisteessä, joka sivusi kuoleman rajaa. Kuitenkin hän palasi Tuonelan virralta perheen uhrautuvan hoidon, sitkeän elämänhalunsa ja valoisan luonteensa ansiosta.

Nyt on vaeltajan taival päättynyt. Ukko Hynninen, jänkäläjäkäri ja reservin yliluutnantti on

siunattu viimeiseen poteroonsa Oulun hautausmaalle. Hänet on siirretty aseveljien maanalaiseen armeijaan, joka elää historian lehdillä itsenäisen Suomen pysyvissä reservissä kauas tuleviin vuosisatoihin.

Kun lähestyvän itsenäisyyspäivän iltana tuhannet kynttilät syttyvät Oulun hautausmaalla omaisten ja aseveljien haudoilla, te näette pohjoisella taivaalla pakkasyössä lukemattomien tähtien ystävällisen tuikeen. Teillä on silloin viestiyhteys myös nyt siunattuun aseveljeen.

Ajattelevina ihmisinä meillä on oikeus uskoa runoilijan näkemys:

*Niin portilla kuoleman tarhain
hän on nouseva ikikirkkauteen
luo rakkaiden olohon onnelliseen
ylös ikuisen suven maille
- luo lähteen ja lasisen veen.*

Oulu 31.10.2003

Kauko Roppola

Toivo Mustonen

In memoriam

Olemme tänään saattamassa Toivo Mustosta viimeiselle matkalleen, vanha sotaveteraani on kulkenut ajallisen taipaleensa loppuun. Elämänsä, joka alkoi Isomaanperällä 87 vuotta sitten on nyt katkennut. Tuossa elämässä oli paljon työtä ja monenlaista elämänvaihetta. Silloin kun puhutaan sotaveteraaneista, nousevat esiin ajatukset, missä mies oli kun armeijan harmaat olivat yllä. Toivo oli muuttanut ennen Talvisotaa Varsinais-Suomeen ja sai siellä kutsun Turunpuolen miesten joukossa Karjalan kannakselle. Se oli kovin paikka sotien ajan.

Välirauhan jälkeen alkoi uusi sota kesällä 1941 Juhannuksen jälkeen. Toivo meni paavolaisten mukana JR 32:n joukoissa Uhtuan suunnalle. Seurasivat raskaat taistelut, joista Toivo on kertonut ja kirjoittanut aseveljilleen. Toivo haavoittui erittäin vakavasti syksyllä 1941 Jyväskylässä ja siitä seurasi pitkät sairaalamatkat ja toipumisomat. Jokainen mies tarvittiin ja Toivo määrättiin Äänisjärven - Syvärin rantamille etumieheksi metsä- ja puutavaratuotantoon, mm. tervamiilun polttoon. Nämä taidot Toivo osasi.

Jatkosodan asemasotavaihe päättyi, tultiin taistellen Suistamon kautta ja tehtiin aselepo. Miehet kotiutettiin, veteraanit aloittivat jälleenrakennustyöt. Toivolla oli kirvesmiehen ja puusepän taidot. Hän hankki myös maatilan vaikka oli 80 %:n sotainvalidin kirjoissa. Toivo ei pitänyt vapaita, aina oli tekemistä pelloilla ja rakennuksilla.

Viimein tulivat eläkepäivät ja perhe muutti kirkolle rivitaloon. Toivolla oli hyviä harrastuksia, sillä hän omasi käden taidot. Syntyi lahjaisineitä niin puusta kuin raudasta. Hän oli myös kuoromies, laulujen tekijä ja esittäjä. Hän oli aina valmis juhlassa tai retkillä laulamaan ja piti iloista mielialaa keskuudessamme. Hänellä oli verraton muisti, vielä 1930-luvun lauluja tähän päivään saakka. Hän oli sotaveteraanikuoromme perustaja, se tapahtui Uhtuan retkellämme Kuittijärven rannalla 1994.

Vaikka haavoittumisen kivut ja säröt ovat seuranneet häntä ja nitroja on tarvittu vuosikymmeniä, ne eivät ole lannistaneet voimakasta miestä. Toivo oli Paavolan sotaveteraaniyhdistyksen perustajajäseniä, hän oli yhdistyksemme tukipylviä ja yhdyshenkilö sotainvalideihin, joiden piirissä hän oli tehnyt pitemmän päivän kuin sotaveteraanien keskuudessa. Toivo oli mukana kun laadittiin sotaan lähteneiden miesluetteloa ja tehtiin matrikkeliä ja kirjoitti siihen Uhtuan koukkauseisusta kertomuksen. Usein muisteltiin rintamajuttuja ja Toivo kertoi hyvin kuvaavasti taistelutilanteita, jolloin kuulija pystyi eläytymään taistelukentän kulkuun. Kun perustimme Sotavammaisten tukiyhdistystä, sen hallitukseen hän kuului monet vuodet. Hän teki hyvää työtä Paavolatalon eteen, aseveljien vanhanpäivän varalle.

Kiitolliset ajatuksemme seuraavat tänään Toivoa viimeisellä matkallaan. Hän oli yksi voimakkaimpia sotaveteraanityön tekijöitä, Meille jää muistoon kuva ahkerasta ja isämaallisesta miehestä, joka omisti työtään ja tarmoaan veteraanien hyväksi. Sotainvalidivirren sanat sopivat tähän:

*Sua kutsui kerran isänmaa, sen rantaa täytyi puolustaa,
Sä kanssa aseveljien pelastit maalle vapauden.*

Muistosanat siunaustilaisuudessa lausui Kalevi Roppola

Eemil Nissilä

In memoriam

Syksyn muuttuessa talveksi saimme surusanoman, että Eemil Nissilä oli kutsuttu viimeiseen iltahuutoon Raahan aluesairaalassa. Vielä elokuussa hän oli keskuudessamme veteraanien kokouksessa Vekalassa, mutta syksyn tullessa voimat uupuivat vaikean leikkauksen jälkeen.

Eemil oli syntynyt hyvin isänmaalliseen perheeseen ja hänestä tuli yhteiskunnallinen henkilö, jolla oli laaja ystäväpiiri ja se näkyi niissä kymmenissä kukkalaitteissa, joita vaimonsa Siiri sai vastaanottaa kotiin ensimmäisten surupäivien aikana.

Kauan sitten, Eemelin parhaimmassa nuoruudessa kasvoi häneen se kotiseurakkaus, joka sävytti hänen elontietään. Osallistuessaan kolmekymmentäluvulla silloisiin hyviin harrastuksiin, nuorisoseura- ja suojeluskuntatyöhön hän kasvoi kiinni niiden aatteisiin ja ne jäivät perinnöksi hänen elämäntavalleen. Oma osansa siellä oli myös kotikasvatuksella ja ympäristötekoilla. Siikajoen rannoilla kasvaneena, ne kaikki kasvattivat hänelle voimakkaan ja lujan luonteen, jossa kuitenkin oli tilaa ja lämpöä lähimmäisten ja ystävien kanssa toimiessa.

Viisi sodan vuotta veivät parhaimmat miehuusvuodet hänen elämässään, samalla antoivat paljon siihen, että sanojen takaa löytyy myös tekoja. Sodasta palattua päällimmäisenä olivat kotityöt, edessä avioituminen ja oman kodin rakentaminen. Ja kaiken tämän päälle Eemil oli valmis ottamaan monia luottamustehtäviä niissä yhteisöissä, jotka kuuluivat maatalousalaan. Lukemattomat ovat hänen lähtönsä mm. maataloustuottajien, maaseutukeskuksen ja kaupallisten yhteisöjen kokouksiin.. Mutta hän koki ne omakseen ja näki, että ystävien asioita on hoidettava. Tullessaan tuntemaan hänen tarmokkuutensa ja taitonsa hyvät ystävät vetivät hänet kunnallis-elämään ja työhön seurakunnan piirissä, kirkkovaltuustossa ja -neuvostossa kaikkien parhaaksi.

Varmaan kaikkein lämpimimmät tehtävät hänelle olivat veteraanijärjestössä. Eemil oli perustaja- jäseniä ja yhdistyksen kantavia voimia viimeiseen saakka. Tuskinpa veteraanitaloa olisi saatu aikaan, ellei Eemil olisi uhrannut aikaansa ja jopa omia varojaan sen käynnistämiseksi. Ja vielä arvokkaampaa oli 100 000 mk:n lahjoitus Eemil ja Siiri Nissilän säätiön perustamiseksi Talvisodan veteraanien ja heidän puolisoittensa virkistyskäyttöön. Niin on nyt käyty neljänä kesänä 15 – 20 hengen ryhmällä, viikon retkillä Kainuun ja Ylä-Savon kuntoutuslaitoksissa lomilemassa. Näillä retkillä mukana olleet samoin kuin veteraanitalon asukkaat muistavat lämpimän ajatuksin Eemeliä ja Siiriä ja heidän uhrauksiaan veteraanien hyväksi. Eemil nimitettiin jo toistakymmentä vuotta sitten yhdistyksen kunniapuheenjohtajaksi ja myös piiri oli nimennyt Eemelin ja Siirin kunniajäsenikseen.

Eläkepäivät veivät vielä Eemelin kotiseutuyhdistykseen ja sen myötä museotyöhön. Niissä hän sai toteuttaa kotiseurakauden vaalimista kaiken sen mielihyvän voimalla, jonka hän nuoruudessaan oli kokenut. Suuri oli saattajien joukko hänen hautajaisissaan ja he peittivät hänen arkkunsa kymmenin kukkalaittein. Vielä oli Siiri muistanut hänen kauttaan veteraaneja; ne varat, jotka jäivät ystävien kukkalaitteiden ja adressien yli, hän lahjoitti veteraaneille. Lämmin kiitos tästä veteraanien puolesta. Sotaveteraanilaulajat lauloivat kirkossa ja muistotilaisuudessa Eemelin muistolle.

Eemelin ja Siirin koti oli aina avoin ystäville ja veteraaneille. Meille veteraaneille jää muis-

toon mielikuva isänmaallisesta ja vahvasta kotiseutuihmisestä Kiitollisina muistamme hänen toimintaansa sotaveteraanien hyväksi.

Paavolassa 30.11.1994 Sot.vet. yhd. sihteeri Kalevi Roppola

Kalevi Pietilä

In memoriam

*"Tie yhäti kulkee kulkuaan
käy polvesta polvehen
ja iäti koskettaa ikkunaan
se kulkija ihmeellinen."*

Venäjän vallan aikana 1890-luvulla saapui Paavolaan Uhtualta Vienan Karjalasta karjalainen kauppias, jonka nimi oli Paul Kosmin Leontjeff. Hän osti kirkonkylästä Pietilä nimisen tilan, jota ryhtyi viljelemään. Avioliittoon hänet vihittiin vuonna 1872 Beata Roppolan kanssa, joka oli talontytär Luohuanjoen varrelta.

Siitä alkoi Pietilän sukuhaara. Avioliitosta syntyivät tyttäret Naimi ja Olga sekä kolme poikaa: Mikko, Yrjö ja Aleksi Pietilä. Mikko Pietilän muistamme 1930-luvulta opettajana Paavolan yhteiskoulussa. Mikon perheestä syntyivät lapset: Eini, Paavo, Marja ja Kalevi. Tästä sisarusparvesta viimeisenä olemme tänään saattaneet Paavolan kirkkotarhaan Kalevi Pietilän.

Suomi itsenäistyi vapaustaistelun jälkeen lopullisesti vuonna 1918. Vienan Karjala ja Aunuksen Karjala eivät yrityksistä huolimatta vapautuneet Venäjän otteesta. Päinvastoin, bolsheviikkien valta vahvistui ja vapautensa puolesta taistelleet karjalaiset joutuivat pakenemaan Suomeen.

Vuonna 1922 tulivat pakolaisina Paavolaan Leontjeffin suvusta Oskari Virta sekä Jenni ja Nikolai Ranta poikansa Aleksin kanssa. Tänne Paavolan kirkolle, Pietilän kankaalle, muodostui tavallaan vienankarjalainen tukikohta, joka yhdessä vanhojen paavolalaisten sukujen kanssa rakensi ja viljeli tätä pitäjää. 1930-luvun alussa pula-aika koetteli koko Suomen kansaa, mutta vähitellen vaikeudet voitettiin ja taloudellinen virkeys kehittyi suotuisana vuosikymmenen loppuun saakka.

Vuonna 1939 alkoi talvisota, joka taisteltiin epätoivoisesti ylivoimaisen paineen alla. Myös tämä pitäjä antoi silloin uhrinsa vapauden alttarille. Väli rauha oli vain lyhyt hengähdys, sitten toisen maailmansodan palo levisi ja Neuvostoliitto valmistautui ottamaan Suomen lopullisesti haltuunsa.

Kesällä 1941 syttyi ns. jatkosota, joka vaati Suomen miehet jälleen aseisiin; etsimään takaisin kadottamaansa Karjalaa. Monet Paavolan miehet joutuivat Uhtuan suunnalle, myös Kalevi Pietilä, joka näin joutui taistelemaan sukunsa esi-isien kotiseudulla. Moni Paavolan poika palasi tuon syksyn aikana valkoisessa arkussa kotiin. Verivirrat rintamalla tiesivät kyynelvirtoja monissa kodeissa..

Kaatuneitten joukossa oli myös Aleksi Ranta, joka menehtyi haavoihinsa 30.9.1941 etelämpänä Aunuksessa, Latvian kenttäsaaralassa. Pelottavan runsas oli hyökkäysvaiheen aikana haavoittuneiden määrä. Heidän joukossaan oli Kalevi Pietilä, joka sivusi kuoleman rajaa Uhtualla 1.8.1941.

Kuukausien kuluessa Kalevi kuitenkin selvisi henkiin sotainvalidina, joka rauhan palattua antoi työpanoksensa kotiseudun hyväksi maanviljelijänä ja seurakunnan taloudenhoitajana. Huomionarvoinen on ollut Kalevin ja hänen puolisonsa Aunen työ vapaissa kansalaisjärjestöissä, etenkin Paavolan sotainvalidien ja sotaveteraanien hyväksi.

Oman perheen Kalevi oli perustanut jo sodan aikana, avioiduttuaan Aune Delinin, Remeksen talon tyttären kanssa. Kolme lasta ja useita lapsenlapsia tuntevat tänään menettäneensä heille tärkeän henkilön perhepiirissään.

Tällä hetkellä – ajallisen eron edessä – tässä tutussa seurakuntasalissa voimme kuvitella, että Kalevin kuolinhetkellä 24.4.2000 hänen tajuntaansa palasi kuva haavoittumishetkestä yli 59 vuotta sitten Uhtualla.

Tuollaisen hetken kirkastumisesta kirjoitti jatkosodan aikana 1942 eräs alikersantti Tauno Koskela seuraavat säkeet:

”Ja täällä veli, täällä taistelin ensimmäisen raskaan taisteluni. Sen päivän muistan eessä bunkkerin – tienviitta, merkki, enteellinen uni – kun siinä kuolemaani valmistun. Kun luoti tapaa, lähdet elämästä. Kuin jokin sanois, käskis: jatka tästä! On vahdinvaihto tullut sun ja mun...”

Paavolassa 13.5.2000
Kauko Roppola

Seppo Taavetti

In memoriam

Seppo Ilmari Taavetti syntyi 14.11.1921 Paavolan Lapin kylässä Johan Fabian ja Aino Maria Taavetin perheeseen toisena lapsena. Äiti kuoli Sepon ollessa nelivuotias. Vuosien kuluttua isä avioitui uudelleen ja perheeseen syntyi vielä neljä tyttöä ja yksi poika. Lapin kylässä Seppo asui lapsuutensa ja nuoruutensa. Kotipaikka Pitkäaho muodostui Sepolle hyvin rakkaaksi ja hän lunnastikin sen itselleen isänsä kuoleman jälkeen.

Rintamalle Seppo joutui vuoden 1941 alussa. Omien sanojensa mukaan tuo reissu kesti 3 vuotta 7 kuukautta ja 10 päivää. Onnekseen hän sai palata sieltä 13.11.1944 terveenä kotiin. Sodan aikana maaliskuussa 1942 Seppo avioitui Aino Maria Sepin kanssa. Vihkilomaa oli ollut yksi vuorokausi.

Aino osallistui sotaan lottana lähinnä Pohjois-Suomessa, ainakin Hanhikoskella Kemijärven lähellä. Ensimmäinen kuudesta lapsestakin syntyi Sepon ollessa sotareissulla. Lapset syntyivät vuosien 1943-1958 välillä.

Sodan jälkeen nuoripari osti Ainon isältä Pahalan pientilan Lapin kylän Koivumaanperältä. He viljelivät maata ja raivasivat uutta peltoa kuokan ja lapion avulla. Karjaakin oli: muutama lehmä, hevonen, lampaita ja kanoja sekä kesäisin sika. Helposti leipä ei tullut, vaan työtä oli tehtävä kovasti.

Vuonna 1958 isä sai paikan Lapinkylän osuuskassan hoitajana. Kassa oli aluksi auki kolmena päivänä viikossa, joten aikaa jäi vielä tilan töillekin. Myöhemmin pankki alkoi olla auki viikon kaikkina arkipäivinä, joten tilan hoito kävi raskaaksi.

Niinpä Seppo ja Aino päätyivät ensimmäisen yhteisen kodin myyntiin. He ostivat Lapin aseman luota kiinteistön ja perustivat sekatarvakaupan. Seppo jatkoi pankinjohtajana ja Aino toimi kauppiana. Lapsia alkoi jo tässä vaiheessa lähteä hakemaan omaa paikkaa maailmassa. Sepolla oli työn ohessa hoidettavana kylän yhteisiä asioita. Esimerkiksi Paavolan Vesi Oy:ssä hän oli mukana aktiivisesti sen perustamisesta alkaen.

Vuoden 1965 alussa isä sai pankinjohtajan paikan Revonlahden Osuuspankista. Tässä virassa hän sitten oli eläkkeelle jäämiseen saakka vuoteen 1981. Talousneuvoksen arvonimi hänelle myönnettiin vuonna 1982.

Vuonna 1967 he lopettivat kaupan pidon Tuomiojalla ja perhe muutti Revonlahdelle. He asuivat ensin pankin yläkerrassa ja vuodesta 1978 omassa talossa Vyörintiellä.

Kylän yhteiset asiat olivat isän sydäntä lähellä myös Revonlahdella. Kunnallispolitiikassa sekä valtuustossa että hallituksessa hän pyrki hoitamaan asioita kyläläisten hyväksi erilaisten hankkeiden eteenpäin viemisessä. Ehkäpä se tulee näkymään Revonlahdella tulevaisuudessakin, vaikka kaupat, pankki ja posti on viety pois. Yhteisten asioiden hoito jäi varmaan kesken hänen

omasta mielestäänkin, kun hän sairastui aivoverenvuotoon vuonna 1982. Vaikka hän siitä hyvin toipuikin, niin jälkensä se kuitenkin jätti.

Veteraanien ja eläkeläisten toimintaan he molemmat ottivat osaa aktiivisesti siihen saakka, kun Revonlahdella asuivat. Syksyllä 2007 isä ja äiti muuttivat Raaheen turvampaa vanhuutta viettämään lähemmäksi palveluja, koska Revonlahdelta kaikki oli viety pois.

Tämä retki ei kauaa kestänyt, sillä kesäkuussa 2009 äidin taival täällä ajassa päättyi. Isä saattoi hänet Revonlahden hautausmaahan. Hän itse oli myös jo kovin väsynyt matkaa. Niinpä elokuun 13 päivänä 2009 hän saavutti matkan pään. Hänet saatettiin vaimonsa viereen Revonlahdelle.

Heitä jäi lasten, lastenlasten ja lastenlastenlasten kanssa kaipaamaan suuri joukko sukulaisia ja ystäviä.

Seppo ja Aino Taavetin lapset:

Terttu Mustonen (teksti), Liisa Taavetti, Hilikka Korkala, Riitta Taavetti, Juha Taavetti, Tiina Palmqvist

Urho Antero Syrjäpalo

In memoriam

Isäni Antero Syrjäpalon pitkän ja kovan työn täyttämän elämän päätepiste tuli vastaan Ruukin Mäkelänrinteellä to 21.1.2010. Hän oli syntynyt Limingassa Iikkalan torpan poikana 1921.

Pienestä pitäen hän joutui tiukasti työhön kiinni. Jo nuorena hän pääsi työhön Oulun Osuuskaupan tilalle Vesalaan. Sodan kohtalokkaiisiin myrskyihin hän joutui Turtolan osasto J:n mukaan. Siilasvuon komennossa olevat joukot oli alistettu kehnoon saksalaiskomentoon. Korpisoturien tie vei Kiestinkiin ja Louhen suunnalle.

Saksalaisten piti antaa hyökkäyssuunnan pohjoispuolisella loholla tukea, mutta heidän etenemisensä tyrehtyi Vienan korpeen. Turtolan joukot etenivät raskaiden korpitaistelujen kautta lähelle Louhen risteusasemaa. Sodan kaukaisimpiin kohteisiin edenneen osaston huolto- ja tukitoimet katkesivat ja suuri joukko-osasto jäi rankkojen taistelujen jälkeen armottomaan ja paljon uhreja vaatineeseen mottiin. Kapustanajoen korpimaat olivat mottitaistelujen näyttämönä. Motti koitui myös pidetyn komentajan majuri Jussi Turtolan kohtaloksi (kaatumisen jälk. ev.lut.). Turtolan pyydettyä peräntymislupaa motista kenraali Siilasvuolta oli ollut tyly vastaus, että pelkäätkö? Turtola oli kuin ennakoiden kaatumistaan vastannut: ”Voidaanhan tänne kuollakin”.

Isäni kertoi ratkaisun hetkistä:

”Motista pelastuimme täpärästi yösydännä soita myöten peräytyen. Välillä piti mudassa kontata. Venäläisten saartorengas ja partiointi puristui kaiken aikaa ja monille se koitui viimeiseksi sotaliikukseksi. Meille pois päässeille se oli aivan yhestoista hetki”. Mottia yritettiin avata suomalaisvoimin, Tuoppajärven suunnasta tuli apujoukkoja, mutta paljon ehti menehtyä poikiamme sitä ennen ylivoimaa vasten taistellessa. Pelastuneet pääsivät motista viimein omien yhteyteen ja useimmat joutuivat myöhemmin rankkoihin viivytystaisteluihin Kannakselle.

Pelastumisen jälkeen isä joutui myös raskaisiin viivytystaisteluihin Rautuun ja Vuoksen rannoille. Viimeinen sotakoettelemus oli ”saksalaisen ajo” ja Lapin sota. Saksalaisten miinoittamaa ajotietä pohjoisessa hänellä kesti Muonion tasalle. Kylät ja kaikki talot oli poltettu, siellä tuhkan ja raunioiden seassa oli täydellinen tuho.

Sotien seurauksena isältäni meni kuulo toisesta korvasta, sotamuistona häneen iski koko iän vaivannut reuma. Lievällä haavoittumisella kuin ihmeen kautta selvinneen isäni yölliset sodan painajaisunet seurasivat myös häntä koko elämän lävitse.

Pitkä työuran sepän töissä isäni aloitti Rovaniemellä. Sieltä hän siirtyi Paavolaan, jossa monipuolinen työura kesti useita kymmeniä vuosia. Sotien jälkeisinä vuosina hän työskenteli ensin meijerin pajalla ja sittemmin 50-luvun lopulta hänen rakennuttamallaan pajalla ja korjaamossaan. Pitkää päivää ahkeroiden isä ehti perehtyä vielä moottorisahojen myyntiin, huoltoon ja korjauksiin.

Isäni oli luontoihminen. Pitkien työpäivien jälkeen hän usein suuntasi joelle kalaan. Hänen mieluisimmat hetkensä olivat kiistatta kala-, marja-, sieni- ja linnustusretket. Hiihtäminen oli hänelle myös mieleen. Monta kertaa ihmeteltiin hänen erinomaista suuntaaistoaan. Erehtymättä hän osasi kulkea syvällä korpimaissa.

Hevosista hän piti. Lukemattomat työ- ja ravihevokset isä kengitti. Hänen erikoistaitojaan olivat myös viikatesepän työt. Hänen kunnia-asia oli, että hänen käsistään lähteneet ”raudat pysyivät.”

Isä oli myös hyvin kiinnostunut kirjallisuudesta. Lukemisen ohessa isä harrasti shakkia. Hän luki monta kertaa myöhään yöhön. Eritoten klassikot, historiateokset ja maantieto kiinnostivat ahkeraa lukijaa. Usein hän tenttasi meille lapsia tietokilpailuleikein. Isäni suhtautui rauhallisesti tuumien maailman myllerryksiin. Ahkeruus, työ ja nöyrä elämäntapa olivat hänellä pysyvinä elämänevinään.

Veteraani-isän muistoa kunnioittaen

Pentti Syrjäpalo

Kiitoslaulu

(Veteraanien iltahuudon sävelmälle myöhemmin tehdyt toiset säkeet.)

*Kaitsija maan sekä taivaan, turvamme kilpemme on.
Armonsa suuri on aivan, suuri ja mittaamaton.
Aurinko kuu sekä tähdet, kummut ja kukkiva maa,
kaikki on huomassa hällä, eksyä kenkään ei saa.*

*Laulakaa, taasen kunniaa Herran.
Katsokaa, kuinka kaunis on maa.
Kiittäkää, Herra hoivaten kantaa,
silloinkin kun kellot kumajaa.*

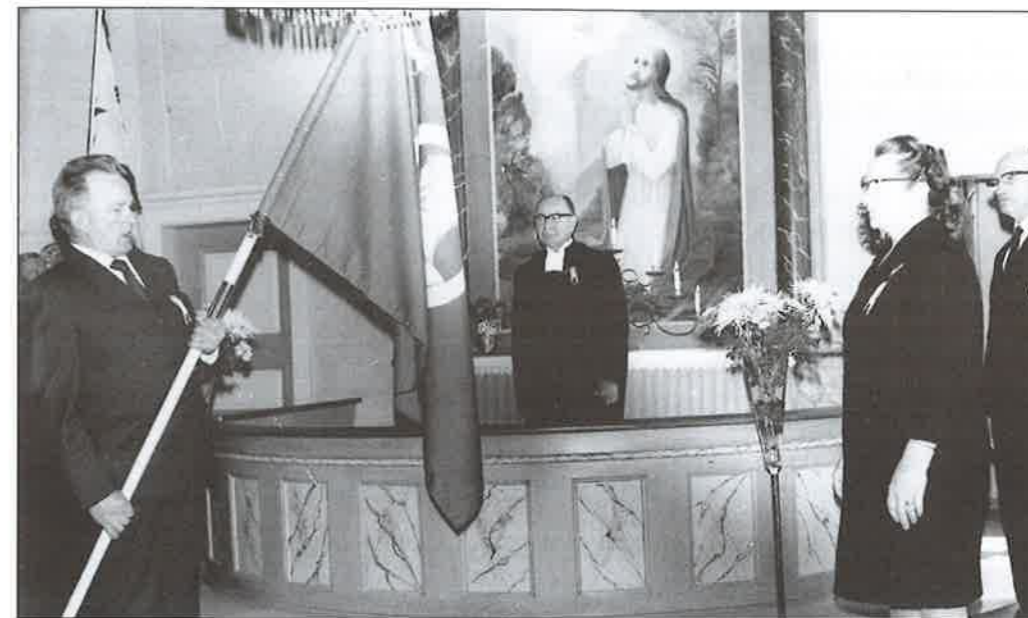
*Katseellas kosketa Herra, silloin kun vaikeaa on.
Armosi aamuin ja illoin meille on korvaamaton.
Kuljemme polkua hiljaa, alhoissa varjoisan maan.
Ylhäällä Luojamme luona kasvosi nähdä mä saan.*

*Laulakaa, taasen kunniaa Herran.
Katsokaa kuinka kaunis on maa.
Kiittäkää Herra hoivaten kantaa,
silloinkin kun kellot kumajaa.*

Kalervo Hämäläinen

Juhlia ja puheita

Veteraanilipun vihkiäiset 1974

Sotaveteraanien lipun vihki Paavolan kirkossa 19.5.1974 kirkkoherra Aarno Seppo. Lipun kantajana oli Eemil Nissilä. Seremoniaan osallistuivat myös Tyyne ja Valde Petäjämaa. Kuva Petäjämaalta.

Veteraanilipun vihkiäisjuhlan yleisöä. Kuva Valde Petäjämaan kokoelmasta.

Puhe Paavolan sankarihaudoilla 26.9.1982 Paavolan Sotainvalidien 40-vuotisjuhlassa

Tämä paikka, vaienneitten soturien viimeisin tukikohta, kertoo vaikuttavalla tavalla kansakuntamme historiasta, sen vaikeimmista vuosista. Uhrikummun syvyyksiin on siunattu 143 Paavolan miestä ja nuorukaista, joiden elämäntyö katkesi kesken taistelulentäällä. Graniittipatsaan 4 nimeä säilyttävät hopeoituneen muiston yhdestä jääkäristä ja kolmesta vapaussoturista, jotka kulkivat kuolemaan Tampereen ja sen lähipitäjien valtausoperaatioissa v. 1918. Itsenäisen Suomen syntyyn tarvittiin sisäinen kiirastuli, joka kansamme onneksi kirkasti salkoon sinivalkoiset värit.

Talvisota - 105 yksimielisyyden ja ahdistuksen päivää vuosina 1939-40. 22 valkoista ristiä pystytettiin Paavolan kirkon seinustalle. Talviset ladut oli hiihdetty katkeraan loppuun. Hyytynyt veri punasi hanget Suomussalmen ja Raatteen, Kuhmon ja Ilomantsin, Tolvajärven ja Kollaen erämaissa.

Karjalan Kannas murtui, leijonalippu laskeutui Viipurin linnan harjalta. Taipaleenjoesta tuli Tuonelanjoki, jonka Yrjö Jylhä, etulinjan komppanianpäällikkö näki kevään tullen tällaisena:

”Unohtain paljon, paljon ymmärtäin se kääntyy lähteilleen, käy kotiinpäin ja nostain vainajamme laineilleen ne saattaa synnyinmaansa sydämeen, ne siunaa sinne, kääntyy jälleen pois. - Ah, ken sen kyyneliltä nähdä vois! Niin surumielinen sen laulu on. Mutta toivo, luottamus niin rajaton..”

Jatkosota – vuosiluvut 1941-44. Tuonen saalis 121 nuorta elämää. Kuka lyyhistyi vihollis-pesäkkeen raivoisaan tuleen – kuka uupui tuskiinsa Jsp:n hämärässä teltassa – kuka nukahti hiljaa valittaen kenttäsaaralan leikkauspöydälle...

Laatat kertovat Vienan Karjalan raskaista taisteluista: JR32, JR11 ja Sissi P3, muiden joukko-osastojen rinnalla, raivaavat etenemisuraansa Uhtuan ja Kiestingin suuntaan. Alempana kolkutellaan Rukajärven rautaportteja. Uloinna idässä muotoutuu Maaselän rintama linjalle Seesjärvi-Poventsa. Koko Aunus siirtyy suomalaisiin käsiin. Äänisjärven rannalla moni heimosoturi on unelmiensa tavoitteessa. Syväriin virralla valvoo vartiomies poterossaan unettomien öitien pitkää, loputonta sarjaa. Karjalan Kannas – Suomen lukko – on vapaa, siniristi liehuu Viipurin linnan yllä. Ja hulmuu siellä lähes kolmen vuoden ajan, mutta sitten – maailmanpalon muuttuvassa ristiaallokossa – suunnattoman ylivoiman paineessa rintama repeää ja paluujuoksu vanhalle rajalla on väistämätön. Viimeisen sotakesän monet kaatuneet tässäkin veljeshaudassa kertovat karua kieltä tappioiden suuruudesta.

Tänä päivänä Paavolan sotainvalidit viettävät osastonsa perustamisen 40-vuotisjuhlaa. He, jotka omassa ruumiissaan kantavat kirvelevää merkkiä sotavuosilta, muistavat monia näistä hyljaisista veljistään. Joku kaatui viereltäsi – joku oli osaveljesi tuskien taipaleella, kun häntä raahattiin paareilla etulinjasta Jsp:n teltalle – joku valitti viereisellä petillä kenttä tai sotasaaralan tuskantäyteisyydessä.

Yhteenkuuluvaisuuden tunne, aseveljeyden kestävä siteit yhdistävät meitä kaikkia sotiemme veteraaneja, rintamamiehiä ja lottia. Ajattelemmme lämmöllä niitä koteja ja perheitä, jotka silloin uhrinsa antoivat. Etulinjassa kerran vuotanut veri on imeytynyt näkymättömiin Vienan ja Aunuksen saloilla. Kyynelvirrat, jotka kostuttivat 40 vuotta sitten Paavolan sankarihaudan tuoretta multaa, ovat ehtyneet ja rauhoittuneet.

Sotainvalidien tunnus – katkennut miekka - on symbolina meillä jokaisella – yksilönä ja kansana – ryömiessämme näkyviin sortuneitten taisteluhautojen syvyyksistä – kertoessamme sukupolvemme viestiä kohtalokkailta vuosilta.

Kun tänään iloitsemme vapaasta isänmaasta ja rauhan siunatuista päivistä, emme voi unohtaa niitä veljiä, jotka katosivat tuntemattomille taistelulentille tai nääntyivät vihollismaan kaukaisille vankileireille.

Tuossa kirkkomaan käytävän toisella puolella on Karjalaan jääneiden muistopatsas, joka sisältää piriinsä myös entiset rajantakaiset sankarihaudat. Siellä – Suojärven, Suistamon, Sortavalan, Ruskealan ja muiden rajapitäjien kalmistoissa – ei ole enää näkyvää muistoristia eikä nimilattoja. Vierias askel tallaa tunteettomasti vainajille pyhitettyä tannerta. Vai ajatustemme

voimalla – rukouksen siivittämänä – voimme siirtää kaipuun ja kiitollisuuden havuristin yli miekalla piirretyin rajan..

Suurta nöyryyttä tuntien ja kipeästi tietoisina siitä, että oma lähtölaskentamme on monien meistä kohdalla jo peruuttamattomasti alkanut, tervehdimme tänään näitä veljiämme, jotka kaikkensa annettuaan velvollisuuden vaikealla tiellä ovat lunastaneet kansamme olemassaolon ja omalta kohdaltaan ratkaisseet elämän ja kuoleman ikuisen – meiltä vielä salatun - arvoituksen.

V.A.Koskenniemi on tulkinnut sankarihautojen viestin näillä ajatuksilla:

”Velo emme me sinulta, isänmaa, elon uhria antamaamme, meidän onnemme oli se uskaltaa sinun puolestas’, synnyinmaamme. Mutta silmin ja sydämin vaadimme vain, että aina oot omilles pyhä, Että edessä maailman mahtajain sama olet sä aina ja yhä.”

Kauko Roppola

Hopeiset ansiomerkit 1995

Palkitut vasemmalta lukien Antero Syrjäpalo, Oiva Heikkilä, Aune Honkala, Yrjö Litmanen, Aarne Mäkelä ja Tauno Matela sekä jakajina Erkki Kähkölä ja Juha Virtanen.

Pohjois-Pohjanmaan kristillis-isänmaallinen kesäjuhla Paavolassa 4.8.2002

Olavi Kannianen ja Jarmo Pitkänen Suomen lipulla, Oiva Heikkilä veteraanilipun kantajana.

Paavolan Sotaveteraanit ry:n 40-vuotisjuhla ja veteraanipuiston vihkiäiset 2006

Paavolan sotaveteraanipuiston ja muistomerkin siunausjuhla aloitettiin jumalanpalveluksella Paavolan kirkossa, josta kolme lippuvartiota marssi sankarihaudoille ja sotilassoittokunta oli valmiina paikalla. Suomen lipun, Sotaveteraanien lipun ja entisen Raahen Suojeluskunnan Lottalipun liehuessa laskettiin kukkaseppeleet sankarihaudalle ja Karjalaan jääneiden muistomerkillä. Sitten liput järjestäytyivät pääportille ja lähtivät marssimaan muistomerkillä Lapin sotilas- soittokunnan marssin tahdissa, kulkueessa olivat kutsuvieraat, sotaveteraanit ja muu yleisö.

Kulkue järjestäytyi juhlapaikalle, jossa airut ohjasi kutsuvieraat ja veteraanit paikoilleen. Musiikkikappaleen ja tervehdysanojen jälkeen rovasti Reijo Junttila piti juhlapuheen, vihki ja siunasi puiston yleiseen käyttöön ja samalla hetkellä ilmavoimain hävittäjä lensi juhlapaikan ylitse. Kukkalaatteen laskun ja Eeva Heilalan runoesityksen jälkeen tilaisuus päättyi soittokunnan musiikkiesitykseen ja lippuvartioiden marssivat takaisin kirkkopihalle.

Paavolan Sotaveteraanipuisto ja muistomerkki on tarkoitettu sekä sotaveteraanien että lottien perinnöksi kertomaan tuleville sukupolville sotavuosista, kunnian päivistä, elämästä ja kokemuksista ”siellä jossakin” sotatantereilla ja että kotirintama kesti lottien ansiosta ja heidän työnsä tapahtumapaikka on tässä puiston edessä ja vierellä. Sodan jälkeen veteraanisukupolvet osallistuivat maan uutisrakentamiseen, kovaan työhön ja uskoen turvallisempaan tulevaisuuteen.

Tuulikki Nousiainen kirjoitti Raahen seudussa 4.7.2006:

”Paavolan Sotaveteraanipuiston muistopaadet on suunnattu tuijottamaan tiukasti kohti itää. Tässä on kuittaus itänaapuriin, toteaa Kalevi Roppola, veteraanipuiston puuhämies. Kivisen katseen suunnassa, itärajan takana Uhtualla Vienan Karjalassa, on betoninen paasi ja paaden päällä tykki. Sen pitkä piippu tuijottaa kohti länttä. Kumman katse mahtaa kestää kauemmin: suomalaisen harmaan kiven vain itänaapurin ruostuvan tykin?”

Puiston sijainti keskellä Paavolan taajamaa ei ole sattumaa. Yhtymäkohtia sotaan ja sotiin löytyy vapaussodan ajoilta saakka. Muistopaadet on ympäröity kesäkuin ja perennoin. Penkit

kutsuvat istahtamaan ja viivähtämään hetkeksi. Kävijä voi hiljentyä mietiskelemään sodan mieltömyyttä. Jospa siinä vaikka tulisi mieleen, että asiat on mahdollista ratkaista myös sanan säilällä; ettei aina tarvitsisi tarttua aseisiin, veteraaniyhdistyksen puheenjohtaja Tauno Matela vetoaa.

Sotaveteraanipuisto on rakennettu talkoovoimin. Puiston arkkitehti on Kalevi Roppola ja rakennusmestari Kalle Matalalle työskuntineen lankeaa kiitos teknisestä toteutuksesta. Iso urakka aloitettiin vuosi sitten keväällä. Talkooväelle kuuluu vilpitiön tunnustus. Apuvoimia saapui aina kun käsky kävi, kaikilta kyliltä, Roppola ja Matala kiittelevät. Paikkakuntalaiset ovat jo ottaneet puiston omakseen. Puiston kukkasilla on riittänyt hoivaajia ja penkeillä istujia. Tännehan voi tulla vaikka piknikille, Kalle Matala suosittelee.”

Puisto on nyt kunnan hoidossa, kauniit kesäkukat ja istutukset pehmentävät karua monumenttia. Penkit kutsuvat veteraania tai vierailijaa istahtamaan ja hiljentymään muistoihin vuosikymmenten taa. Muistomerkki ehdittiin tehdä ennen kuin kaikki sotaveteraanit olivat siirtyneet kirkkomaan multiin.

Varsinainen juhlatilaisuus pidettiin kirkossa ja siellä juhlapuheen piti Sotaveteraaniliiton puheenjohtaja Aarno Strömmer. Seurakunnan tervehdysten esitti kirkkoherra Lauri Haapala, kunnan tervehdysten valtuuston puheenjohtaja Raimo Niinimaa, puolustusvoimain tervehdysten everstiluutnantti Timo Kesäläinen ja Lottaperinnesäätiön Arvi Viitala. Oma veteraanikuoro esiintyi ja sen jälkeen tapahtui ansiomerkkien jako puheenjohtaja Tauno Matelan johdolla seuraavasti:

Sotaveteraanien ansioristi: Oiva Heikkilä, Vilho Koivumaa, Tauno Matela.

Kultainen ansiomerkki: Matti Hasa, Veikko Kangas, Aino Kannisto, Kerttu Knuutinen, Pauli Paakkola, Lea Paalanko, Matti Tiri.

Hopeinen ansiomerkki: Elli Anttila, Kaarlo Ehrola, Elvi Heikkilä, Pentti Kangastalo, Veikko Kangastalo, Olavi Kannisto, Heino Lassila, Arvo Launonen, Eino Mehtomaa, Anssi Pietarila, Vilma Pietarila, Paavo Rankinen, Rauha Roppola, Martti Sarja, Ensio Tanskanen, Tauno Vilmu-senaho.

Työmitali kiitoksena puiston rakentamisesta: Eero Karhu, Kalle Matala, Paavo Rankinen, Kalevi Roppola.

Päätössanat esitti sihteeri Aino Kannisto kiittäen yleisöä ja juhlien esiintyjä ja viimein laulettiin yhteisesti loppuvirsi sotilassoittokunnan säestämänä. Juhlaväkeä oli kolmatta sataa ja muutenkin 40-vuotisen sotaveteraanityön kunniaksi pidetty juhla oli onnistunut.

Sotaveteraanipuisto ja muistomerkki

Paavolan kunta oli sotatoimialuetta Talvisodan aikana ja puiston paikka liittyy sota-ajan tapahtumiin. Paikka on entisen Paavolan kunnan keskellä ja vanhan kansakoulun vieressä.

1920 ja -30 luvulla se oli vapaussoturiiden juhlapaikka, suojeluskuntalaiset ja lotat pitivät siinä kesäleirejään ja v.1939 kesällä siitä lähtivät vapaaehtoiset Kannasta linnoittamaan.

Talvisodan aikana koulu toimi Kainuusta tulleiden evakkojen huoltoetappina, jossa lotat muonittivat ja majoittivat näitä sotapakolaisia. Sodan lopussa toimi Suomussalmen lastensairaala koululla. Viljamakasiiniin (nykyinen museo) ajettiin Kainuun viljaa säilöön.

Välirauhan aikana pidettiin koululla lottien muonitus- ja lääkintäkurseja ja sotilaspoikien leirejä. Jatkosodan aikana kirkon tapulissa suorittivat lotat kesäisin ilmavalvontaa. Syksyllä 1944 Lapin sodan alkaessa koululle majoitettiin Suomussalmelta tulleita evakkoja. Syyskuussa viereisen Katajiston talon vintille tuli piiloon heimosotureita, jotka olivat paenneet pakkokuljesta Neuvostoliittoon. Kesällä 1945 pidettiin koululla sodan päättymisen ja kotiinpaluun juhlaa.

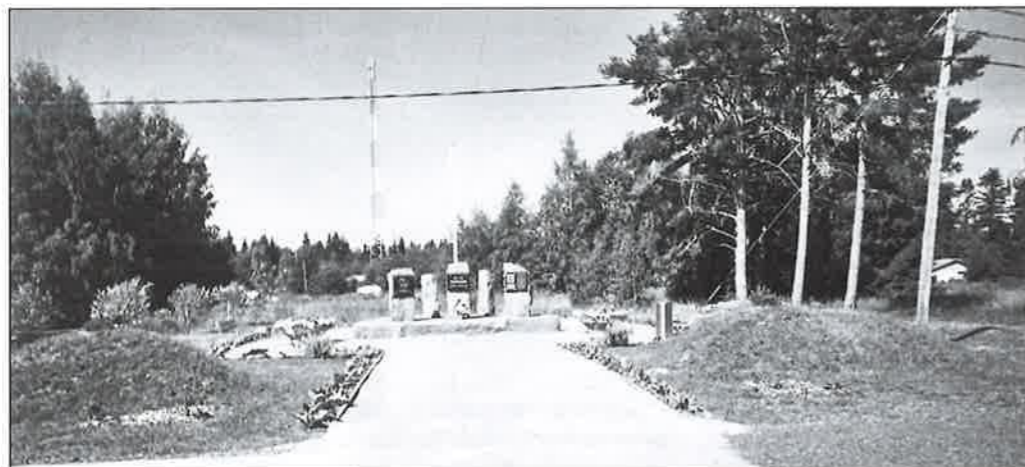
Puisto on kirkon, museon ja vanhan kansakoulun piirissä ja muistomerkki symboloi Paavolan pataljoonan taistelupaikkojen etumaastoa; panssarieste Kannaksen puolustuslinjaa ja pienet kumpareet edessä Uhtuan suunnan etulinjan kukkuloita. Mustat graniittilaatat kivijärkäleissä kunnioittavat sotaveteraanien ja lottien työtä ja kertovat sen jälkipolville.

Talkoohenki oli vahva Veteraanipuiston rakennustalkoissa.

Paavo Rankinen käytti hiekkapuhallusta veteraanipuiston kivien puhdistamiseen.

Veteraanipuiston kokonaisuus puiston valmistuttua.

40-vuotisjuhlan seppeleen lasku sankarihaudoille alkamassa.

Veteraanikuoro esiintyy.

Lähtö Veteraanipuistoon.

Puiston vihkiäisissä oli runsaasti yleisöä.

Lääninrovasti Reijo Junttila piti vihkiäispuheen.

Juhlan kuvat: Antti Tuohimaa

Revonlahden sankarimuistomerkin peruskiven muurausjuhla 2005

Ennen muistokiven hankintaa tutustuttiin Ylivieskan kivihionon kivitarjontaan

Vasemmalta Liisa Jaakkola, Seppo Taavetti, Elli Lopenen, Samuli Kangas, Antti Turkki, Timo Jaakkola, veistämön edustaja.

9.8.2005 järjestettiin peruskiven muuraustilaisuus

Peruskiven muuraajia: Liisa Jaakkola, Antti Turkki, Timo Jaakkola, kirkkoherra Lauri Haapala, Ruukin kunnanjohtaja Tommi Lepojärvi, Väinö Harjapää ja Samuli Kangas.

Liisa Jaakkolalla on käsissään lieriö, joka muurataan peruskiveen sisään.

Seppo Taavetti aloittaa.

Antti Turkki viimeistelee muurauksen.

Vasemmalta Ilta Häkkilä, Veikko Häkkilä, Aino Taavetti, Eila Mäkelä, Kyllikki ja Matti Hietala, takana vas. Elli Loponen, hänen takanaan Tarja Manninen, Tiina Palmqvist (o.s. Taavetti), Seppo Taavetti

Isänmaan puolustajien muistomerkin paljastusjuhla Revonlahdella 4.9.2005 - "Puolesta kotiseudun ja isänmaan"

Matti Kuoppala (Raahen Seutu 9.9.2005): Suomen viime sodissa kaatui yhteensä 50 revonlahvista taistelijaa. Heidän ja kaikkien kotiin palanneiden rintamamiesten sekä lottien kunniaaksi rakennettu Isänmaan puolustajien muistomerkki näyttäytyi vihdoin viime sunnuntaina koko kansan ihailtavaksi. Graniitista valmistettu ja Revonlahden seurakuntatalon puistikkoon kohonnut muistomerkki syntyi arkkitehti Timo Jaakkolan suunnittelutyön tuloksena.

Paljastuspuheen piti Rintamaveteraaniliiton puheenjohtaja Onni Toljamo.

Jenni Kangas ja Tuomas Hyväri saivat kunnian olla kunniovartiossa ja osallistua Revonlahden seurakuntatalon vieressä kohoavan Isänmaan puolustajien muistomerkin paljastamiseen. Kiven symboliikan suunnittelija on arkkitehti Timo Jaakkola. Säkeet ovat Elli Keskitalon runosta, jonka hän esitti samalla paikalla 4.12.1983, kun sisällä seinällä oleva sankarilaatta paljastettiin. Kivi on Kurun harmaata graniittia ja hiottu Ylivieskan kivihiomolla.

Liisa Jaakkolan tervehdyspuhe Isänmaan puolustajien muistomerkin paljastusjuhlassa Revonlahdella 4.9.2005

Arvoisa maaherra!
Hyvät sotavuosien Isänmaan puolustajat!
Hyvä juhlayleisö!

Tänään tulee kuluneeksi päivälleen 61 vuotta siitä, kun aseet vaikenivat Suomen ja Neuvostoliiton rintamaloikoilla. Tällaisena historiallisena päivänä minulla on muistomerkkitoimikunnan puolesta kunnia toivottaa teidät tervetulleeksi Isänmaan puolustajien muistomerkin paljastusjuhlaan. Rauhansopimus allekirjoitettiin pari viikkoa myöhemmin, mutta se johti uuteen sotaan saksalaisia vastaan. Lopullinen rauha palasi vasta puoli vuotta myöhemmin.

Revonlahtisia kaatui lähes 50. Asukasluku huomioon ottaen uhrien määrä oli suurimpia kaikkien Suomen kuntien joukossa. Näille sankarivainajille on pystytetty muistomerkki 1950-luvulla. Äsken paljastetulla muistomerkillä me revonlahtiset jälkipolvet kiitämme ja kunnioitamme heidän lisäksi myös kotiin palanneita rintamamiehiä ja lottia ja kaikkia niitä, joiden ansiosta kotirintama kesti.

Mikä voima meidät sai ryhtymään tähän muistomerkkihankkeeseen? Vastaus on sama kuin paljastettaessa vuonna 1808 käydyin Revonlahden taistelun muistomerkkiä. Näin kysymykseen vastasi kirkkoherra Kurkela tervehdyspuheessaan melkein päivälleen 70 vuotta sitten: *"Tämä voima on ollut kotiseurakkaus ja siihen liittyvä menneiden päivien työn ja uhrauksien kunnioittaminen. Ne seudut, joilla olemme lapsuus- ja nuoruusikamme viettäneet, ovat meille itse kullekin rakkaita ja mielissä pysyviä."*

Aloite muistomerkin pystyttämiseen on tehty Revonlahden Rintamaveteraanien kokouksessa, mutta hankkeessa on ollut mukana alusta lähtien runsaasti myös sodan jälkeen syntyneitä. Juuri meillä onkin syytä kiitokseen. Me olemme saaneet elää pelkkää rauhan aikaa. Ja harvoin Suomen historiassa on ollut yhtäjaksoinen 60 vuoden rauhan aika.

Olen tyypillisen sota-ajan revonlahtisen kodin jälkeläinen. Isäni, setäni ja kaksi enoani lähtivät rintamalle. Kaikki palasivat Revonlahdelle: kaksi heistä ilman näkyviä vammoja jatkamassa keskeytyneitä kotitöitä, enoni sankarivainajana ja isäni sotainvalidina. Äitini ja tätini olivat lot-tatehtävissä. He yhdessä iäkkäiden vanhempiensa ja nuorempien sisarustensa kanssa hoitivat kodin, pellot ja karjan. Täysin samanlainen tilanne oli silloin kaikissa revonlahtisissa kodeissa. Ei ollut miesten töitä ja naisten töitä, ei ollut aikaa lapsuuteen, ei nuoruuteen.

Kurun harmaasta graniitista valmistettu Isänmaan puolustajien muistomerkki muodostuu kahdesta kivipaadesta. Isompi kivi kuvaa maamme puolustusvoimia, rintamajoukkoja, jotka le-veänä rintamana torjuivat vihollisen hyökkäyksen. Pienempi kivi kuvaa kotirintamaa, naisia, lapsia ja vanhuksia, jotka hoitivat kotityöt ja huolehtivat elintarvikkeista. Vain rintama- ja koti-joukkojen yhteistyön ansiosta Suomi kesti. Kiviä yhdistävät teräspultit kuvaavat muistomerkissä tuota yhteyttä.

"Puolesta kotiseudun ja Isänmaan, toinen toistamme tukien." Näillä sanoilla asia ilmaistaan muistomerkissä. Arkkitehti Timo Jaakkola on onnistunut oivallisesti tuomaan esille muistomerkkiin halutun symboliikan.

Arvoisa juhlayleisö

Alkavan juhlan esiintyjistä vanhimmat kantavat rinnassaan tammenlehvää, nuorin voi sanoa, että hänen isopappanssa oli rintamalla ja isomummonsä lottana. Sotavuosien tavoin rintama on tänäänkin leveä, mutta yhtenäinen. Onneksi näin, koska tulevaisuus on vain sillä kansalla, joka kunnioittaa historiaansa.

Juuri paljastettuun muistomerkkiin on kaiverrettu säkeet Elli Keskitalon runosta, jonka hän on esittänyt tässä samassa paikassa ja jonka hän on kirjoittanut seinällä olevan sankarilaatan paljastustilaisuuteen 4.12.1983.

Uskon, että me kaikki yhdymme näiden säkeiden sanomaan:

Toivo sydämissä jokaisen,
että maallamme ois rauha ikuinen.

Hyvät juhlavieraat!

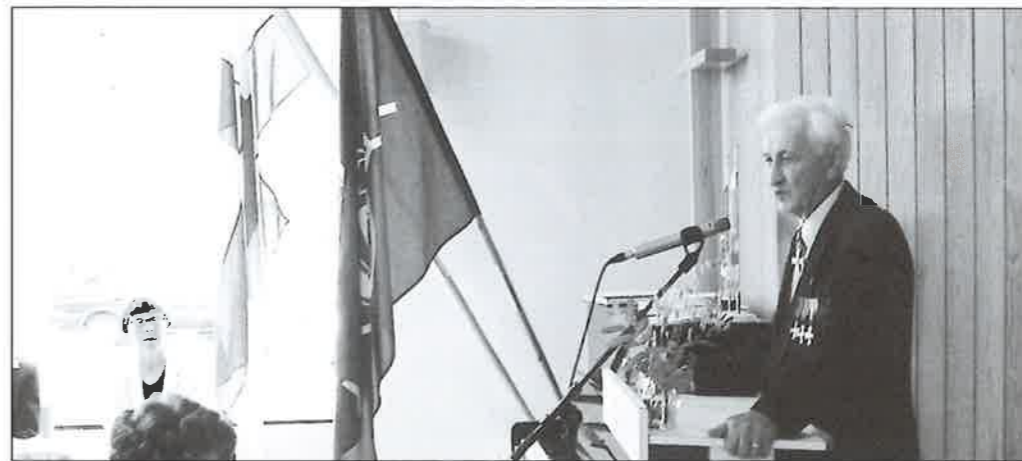
Näillä säkeillä haluan toivottaa teidät kaikki tervetulleiksi tähän Isänmaan puolustajien muistomerkin paljastusjuhlaan.

Maaherra Ahti Pekkala oli kutsuttu juhlapuhujaksi

Arvokas juhla jatkui seurakuntatalossa. Juhlapuheen piti maaherra Ahti Pekkala, jonka mukaan muistomerkin saaminen Revonlahdelle on osoitus paikkakunnan suuresta kotiseutuhengestä.

Muistomerkki on osoitus suuresta yksimielisyydestä ja isänmaahengestä, mutta ennen kaikkea myös suuresta kotiseutuhengestä, jolla halutaan muistuttaa asukkaita niistä uhrauksista, mitä rintamalla taistelleet ovat joutuneet kokemaan.

Mikä sitten sai suomalaiset sotilaat taistelemaan ylivoimaista naapurista vastaan, ja palaamaan tästäkin lopulta voittajana kotiin? Ahti Pekkalan mielestä suomalaisten suuri isänmaahenki syntyi jo paljon ennen talvisodan syttymistä. Moni ei tahdo muistaa, että talvisodan alkaessa oli kulunut vain 20 vuotta vapaussodasta, jolloin veljet taistelivat vielä veljeä vastaan. Miten sitten oli mahdollista, että kansa oli niin yksimielinen, kun talvisota alkoi? Koska Suomea rakennettiin määrätietoisesti eteenpäin, torpparit vapautettiin ja heille annettiin oma maa. Se antoi uskoa Suomen yhteiskunnalle. Noina 20 vuotena luotiin pohja sille, että vuonna 1938 kansa nousi yksimielisesti maansa puolustamaan. (Matti Kuoppala, Raahen Seutu 09.09.2005.)

Maaherra Ahti Pekkala oli kutsuttu juhlapuhujaksi.

Muistomerkkitoimikunnan puheenjohtaja Antti Turkki piti kiitospuheen

Arvoisa maaherra

Hyvät sotiemme rintaman ja kotirintaman vastuunkantajat

Hyvä juhlayleisö

Revonlahtisille isänmaan puolustajille pystytetty muistomerkki on paljastettu ja on meidän kaikkien nähtävissä. On kiitoksen aika.

Revonlahden Rintamaveteraanien ja muistomerkkitoimikunnan puolesta minulla on ilo ja kunnia esittää kiitokset kaikille, joiden ansiosta graniitista valmistettu Isänmaan puolustajien muistomerkki seisoo lähellä Revonlahden vanhaa kirkkoa, Ruukin seurakunnan sille luovuttamassa paikassa.

Suurimman kiitoksen voimme luonnollisesti osoittaa niille revonlahtisille miehille, naisille ja lapsille, joiden sota-ajan toiminta rintamalla ja kotirintamalla – toinen toistaan tukien – teki yleensäkin mahdolliseksi muistomerkin pystyttämisen. Vain teille nämä sanat voidaan sanoa henkilökohtaisesti. Ottakaa te läsnä olevat vastaan kiitos myös satojen, ei enää keskuudessamme olevien revonlahtisten puolesta.

Yhden teistä mainitsen nimeltäkin. Kiitos neuvoistasi ja avustasi, muistomerkkitoimikunnan jäsen, Revonlahden Rintamaveteraanien sihteerinä yhdistyksen perustamisesta 1967 alkaen toiminut Seppo Taavetti.

Lausun lämpimät kiitokset kaikille teille, joiden taloudellisen tuen ansiosta muistomerkkin hankkiminen on ollut mahdollista. Yksityiset ihmiset ja yritykset niin Revonlahdella kuin muual- lakin ovat suhtautuneet keräykseen suopeasti. Suorastaan yllättynyt olen siitä, että nuoret, paljon sodan jälkeen syntyneet kokivat tärkeäksi muistomerkkin saamisen Revonlahdelle.

Revonlahden Rintamaveteraanien vuosikokous edellytti, että sen valitsema muistomerkki- toimikunta kerää varat muistomerkkiin. Monet tukivat hanketta työpanoksellaan. Heistä haluan mainita arkkitehti Timo Jaakkolan. Muistomerkkitoimikunnalla oli onni alusta saakka työsken- nellä hänen kanssaan. Hän on avoimin korvin kuunnellut meidän toiveitamme. Hän on opastanut meidät sijoittamaan muistomerkkin sille sopivaan paikkaan. Ja ennen kaikkea hän on suunnitellut muistomerkkin, joka kaikin tavoin viehättää meitä toimikunnan jäseniä.

Kiitoksen sanat kuuluvat myös Ylivieskan kivihiomolle, joka on toteuttanut arkkitehti Jaak- kolan suunnitelman. Samoin kiitän ovelta ovelle rahankerääjiä sekä kaikkia muistomerkkitoimi- kunnan jäseniä saumattomasta yhteistyöstä.

Muistomerkkin osittain rosoiset reunat tuovat meidän mieliimme kirkkomaalla olevan Suo- men sodan sankareille pystytetyn muistokiven. Sen revonlahtiset miehet pystyttivät 90 vuotta sitten sortokauden vuosina salaa venäläisiltä vallanpitäjiltä. Tänäpäin olemme saaneet paljastaa Isänmaan puolustajien muistomerkkin ilman salailua.

Paavolan Veteraanikuoro teki juhlayleisöön vahvan vaikutuksen.

Muistomerkkitoimikunnan harras toive on, että kaikki voivat olla ylpeitä Revonlahden uu- simmasta muistomerkistä. Kertokoot koivujen katveessa, kirkkomaan kupeessa oleva muisto- merkki myös vielä syntymättömille jälkipolville esi-isien ja -äitien kotiseudun ja isänmaan rak- kaudesta.

Hyvä juhlayleisö!

Arvokas juhlallinen Isänmaan puolustajien muistomerkkin paljastusjuhla on päättymässä. Sy- dämelliset kiitokset juhlapuhujallemme maaherra Ahti Pekkalalle ja muistomerkkin paljastaneelle Rintamaveteraaniliiton puheenjohtajalle Onni Toljamolle, joka tosin joutui jo lähtemään toiseen tilaisuuteen.

Kiitän kaikkia ohjelman suorittajia, Ruukin veteraanikuoroa, runoryhmää ja nuoria musiikis- ta ja puheista vastanneita Jenniä, Päiviä, Minnaa ja Tuomasta, jotka ovat kolmannen tai neljännen polven revonlahtisten Isänmaan puolustajien jälkeläisiä. Kiitokset myös onnistuneen ruokailun järjestäneille Revonlahden maa- ja kotitalousnaisille ja maamiessuuralle.

Kiitokset teille, arvoisa juhlayleisö. Ilman teitä juhla ei olisi ollut juhla.

Laulamme lopuksi yhdessä Maamme-laulun.

Kuvat Liisa Jaakkolan kuvakokoelmasta.

Revonlahden Rintamaveteraanien 40-vuotisjuhla 9.12.2007

Antti Turkki ja Samuli Kangas laskivat seppeleen sankarihaudalle ja isänmaan puolustajien muistomerkille. Tämän jälkeen juhlaa jatkettiin Revonlahden seurakuntatalon salissa.

Seppeleen laskijat Antti Turkki ja Sa- muli Kangas.

Liisa Jaakkola esitti juhlapuheessaan Revonlahden Rintamaveteraanien historiikin, jonka sisältö on luettavis- sa tämän kirjan kappaleesta Revon- lahden Rintamaveteraanien toiminta- kertomus.

Onni Tolja- mo esittää Rintamave- teraaniliiton onnittelut ja luovuttaa puheenjoh- tajan nuijan Revonlahden Rintamave- teraanien pu- heenjohtajalle Antti Turkille.

**Rintamalle lähdön ja sieltä paluun muistomerkki 1991
Ruukkiin**

Rintamalle lähdön muistokiven paljastus Ruukissa 1991. Martti Moisala piti paljastuspuheen.

Tauno Matela ja Taisto Pysäys kiinnittämässä 2005 muistokiveen kuparilaattaa, jossa on tervehdys sodista palanneilta. Näin se sai nimensä mukaisen täydennyksen.

Tammenlehvän alla teksti:

TÄÄLTÄ LÄHDIMME
KUN ISÄNMAA KUTSUI
14.10.1939
15.6.1941

Kuparilaatan teksti:

ALLA VAAHTERAIN SOI SÄVEL SURUINEN
KAIKKENSA ANTANEITA ASEVELJIÄ
KAIHOLLA MUISTAEN
TÄNNE PALANNEET
PAAVOLAN-RENONLAHDEN
SOTAINVALIDIT + NAISJAOSTO
PAAVOLAN SOTAVETERAANIT
RENONLAHDEN RINTAMAVETERAANIT
SUOMI SÄILYTTI ITSENÄISYYTENSÄ
VAIKKAKIN HIEMAN ONTUEN

Sotien päättymisen juhla Rantsilassa 27.4.2007

Liput tuodaan saliin.

Oikealta Veikko Kangastalo, Arvo Heikkilä ja Jorma Kukkonen lippuvartiassa.

Veteraanikuoro ja lapset esiintyivät yhdessä.

Ruukin kunnan ja seurakunnan itsenäisyysjuhla 6.12.2003: juhlapuhe

Juhlapuheen pitäjä Raili Lampela.

Kuva: Jouko Koivu 2009.

Kansallinen identiteetti, oma kieli ja kulttuuri, rakkaus omaan maahan ja voimakas vapaudentahto olivatkin itsenäisyytemme saavuttamisen keskeiset motiivit. Joulukuun kuudentena 1917 eduskunta hyväksyi julistuksen, jonka mukaan Suomi oli itsenäinen ja riippumaton tasavalta. Eduskunnan päätös merkitsi vapautumista vuosisatoja kestäneestä vieraan vallan alaisuudesta. Suomen kansa oli ottanut täyden vastuun maamme tulevaisuudesta ja erityisesti maamme ulkopoliitiikasta.

Itsenäistymisemme juhlapäivänä 1917 ei kuitenkaan vielä järjestetty juhlaparaateja eikä tunnettu erityistä vapautumisen huumaa. Valtiosihteerin viraston neuvotteleva jäsen Karl Gustaf Idman kuvailee muistelmissaan eduskunnan itsenäisyysistunnon tunnelman olleen pikemminkin vaisu, vailla innostusta ja eläköön -huutoja.

Idmanin mukaan raskas suomalainen luonne ei sallinut tuona suomalaisten suurena päivänä unohtaa maassamme vallitsevaa syvää eripuraisuutta. Ehkäpä aavistus tulevasta vaikeista ajoista loi uhkaavan varjonsa ylitsemme estäen kaikki ulkonaiset ilonilmaukset, toteaa Idman.

Ja näin olikin. Kansa oli jakautunut kahtia. Maassa oli vielä venäläinen sotaväki. Ulkovaltojen hyväksyntä itsenäiseksi julistautumiseltamme puuttui. Erityisesti odotettiin Venäjän suhtautumista asiaan.

Ulkovallat hyväksyivät ja tunnustivat itsenäisyytemme kuitenkin aika nopeasti. Tärkein ja odotetuin tunnustus saatiin vuoden 1917 lopussa, uudenvuodenaaton viimeisinä tunteina, kun Leninin johtama kansankomissaarien neuvosto hyväksyi maamme itsenäisyyden. Suomalaisten ajautuminen sisällissotaan pian itsenäistymisen jälkeen vapautti venäläisestä sotaväestä. Sota kuitenkin syvensi juopaa entisestään ja lisäsi katkeruutta toisiaan vastaan taistelevien valkoisten ja punaisten välillä.

Sisällissodan haavat arpeutuivat hyvin hitaasti. Vasta talvisodan kynnyksellä, kaikkien suomalaisten yhteiseksi koetun uhan edessä löytyi yksimielisyys ja yhteinen tahto tarttua aseisiin puolustamaan maamme rajoja.

Tämä ns. talvisodan henki sai suomalaiset taistelemaan yhdessä, yksin tuumin kodin, uskonnon ja isänmaan puolesta. Entiset epäluulot ja erimielisyydet pääosin unohdettiin. Suomalaisten yhteinen tavoite oli turvata ja säilyttää Suomen itsenäisyys. Monet sodat kokenut marsalkka Mannerheim kirjoitti talvisodan jälkeen: Olen taistellut monissa sodissa. Missään en ole nähnyt yhtä hyviä sotilaita kuin te. Kiitän kaikkia sotilaita. Kiitän kaikkia suomalaisia. Te taistelitte ja säilytätte Suomen itsenäisenä.

Arvoisat sotiemme veteraanit, teidän puolisonne, hyvä juhlayleisö!

Tänään siniristiliput juhlistavat 86-vuotiaan itsenäisen Suomen syntymäpäivää. Suomen ja suomalaisten historia ulottuu kuitenkin paljon kauemmas vuosisatojen taakse. Lyhyen itsenäisyytemme vuosikymmeninä Suomi on kehittynyt syrjäisestä ja köyhästä Venäjän osasta vauraaksi ja maailmalla arvostetuksi, itsenäiseksi valtioksi.

Suomalaiset olivat tehneet jo vuosisatoja työtä itsenäisyytemme hyväksi. Meillä oli valmiina jo paljon arvokasta: oma vaakuna, Runebergin sanoittama kansallislaulu (1848), Lönnrothin kokoama Kalevala sekä pitkä itsehallinnon ja valtiopäivätyön perinne. Sortovuodet olivat vain entisestään lisänneet vapaudenkaipuutamme. Ja ensimmäinen maailmansota sekä Venäjän levottomuudet vallankumouksineen tarjosivat otollisen ajankohdan Venäjältä irrottautumiseen.

Te arvoisat veteraanit puolustitte itsenäisyyttämme suurin uhrauksin. Kaikki eivät sotarintamalta palanneet koteihinsa. Heidän kaatumisensa tai katoamisensa aiheutti paljon surua ja hätää omaisille ja heidän läheisilleen. Sankarivainajien hautamuistomerkillä Revonlahdella ja Paavolassa lasketut seppeleet ja nuorten eilen illalla sytyttämät kynttilät sodissa kuolleitten ruukkilaisien haudoilla muistuttavat meitä tänä päivänä tästä uhrista.

Meidän on syytä muistaa, että sotien aikana kaikki osallistuivat jollain tavalla sotaan. Miehet taistelurintamalla ja naiset sotaväen huoltotoissa muonituksessa, sairaanhoidossa ja ilmanvalvontatehtävissä. Naiset ja lapset joutuivat selviytymään ilman miehiä kotirintamalla. Myös heidän henkinen, myötäelävä tukensa rintamaolosuhteissa taisteleville puolisoille ja perheenjäsenille on ollut ensiarvoisen tärkeää.

Sotavuodet olivat vaikeaa kriisiaikaa maamme historiassa. Päätäväisenä ja yhtenäisenä itsenäisyyttämme puolustaan Suomen kansa selvisi noista vuosista. Aluemenetykset, sotakorvaukset, siirtoväen asuttaminen ja jälleenrakentaminen rasittivat vielä pitkään maatamme ja sen taloutta.

Suomi alkoi kuitenkin pikku hiljaa vaurastua ja vakiinnuttaa asemaansa maailman valtioiden joukossa. Tänä päivänä olemme vakuuttuneita siitä, että valittu tie oli oikea. Itsenäisyytemme ja riippumattomuutemme puolustaminen on ollut välttämätöntä sille, että Suomi on päässyt osalliseksi maailmassa viime vuosikymmeninä tapahtuneesta kehityksestä, eikä vain osalliseksi vaan myös kehityksen edistäjäksi ja eturintamassa kulkijaksi.

Poliittinen asemamme on vakaa. Tänä päivänä Suomen puolueettomuutta maailmalla arvostetaan ja siihen luotetaan. Tästä osoituksena on sekin, että monet suomalaiset, kuten Martti Ahtisaari, Harri Holkeri ja Elisabet Rehn ovat olleet arvostetuissa kansainvälisissä tehtävissä ja ratkoneet kansojen ja etnisten ryhmien välisiä ristiriitoja ja näin edistäneet rauhantahtoa.

Maassamme on paljon työttömyyttä, henkistä pahoinvointia ja taloudellisia vaikeuksia. Silti voimme Suomea pitää hyvinvointivaltiona. Yhteiskuntamme huolehtii vielä julkisen talouden vaikeuksista huolimatta kohtuullisen hyvin sairaista, vanhuksista ja syrjäytyneistä. Meillä on kansainvälisestikin hyvätasoinen ja kehittynyt koululaitos, ja suomalaista osaamista maailmalla arvostetaan.

Lisäksi meillä on paljon sellaista, mitä ei voi mitata rahassa. Elämme suhteellisen turvallisessa maassa vailla terrorismin uhkaa. Meillä on kaunis luonto, puhtaat vedet, raikas ilma ja vaihtelevat vuodenaajat. Nämä ovat ainutlaatuista pääomaa, josta monet maat voivat vain uneksia. Voimme tänä itsenäisyytemme juhlapäivänä todella onnitella itseämme monista asioista.

Itsenäisyytemme ja hyvinvointimme eivät ole itsestäänselvyyskysymyksiä. Edellä on jo muisteltu, mitä niiden saavuttamiseksi on tehty. Valtiollisen itsenäisyytemme ja kansallisen vapautemme vaaliminen edellyttävätkin, että tiedämme, niin nykyiset kuin tulevatkin sukupolvet, mitä kaikkea itsenäisyytemme ja nykyisen elintasomme hyväksi ja edistämiseksi jo edesmenneet ja nykyinen varttuneempi sukupolvi on tehnyt.

Juuristaan vahvalla puulla on mahdollisuus kasvaa elinvoimaisena. Aivan samalla tavalla juuristaan ja menneisyydestään tietoinen suomalainen voi edelleen rakentaa maatamme ja edistää sen hyvinvointia.

Aleksis Kiven Seitsemässä veljeksessä tilallinen Aapo Jukola esittää keskenään väitteleville veljeksille Juhanielle ja Eerolle: Tietää, mitä on tapahtunut, sehän on eräältä kannalta katsoen viisautta. Jos visusti harkitset, mikä kylvä menneistä saattaa hyödyllisiä, mikä vahingollisia hedelmiä, ja sen mukaan asetat elämäs, työ ja toimes, niin oletpa viisas mies." Tässä kansanmiehen opetuksessa on syvää viisautta. Hän näkee selkeästi, mikä merkitys itse kullekin on sillä, että tietää menneisyydestä ja juuristaan.

Kansainvälistyvissä maailmassa joudumme suomalaisinakin tekemisiin yhä useammin vieraita kansakuntia ja kulttuureja edustavien ihmisten kanssa. Kanssakäymiseen kuuluu lyhyen kuvauksen antaminen isänmaastamme ja täällä vallitsevista olosuhteista. Mitä me tällöin kerromme? Mitä vastaamme kysymyksiin? Onko niin, että me emme näe omassa maassamme mitään kertomisen ja kuvaamisen arvoista?

Tämän päivän Kalevassa oululainen lukiolainen Jukka Kangasniemi toteaa: "Oikein harmittaa, kun suomalaisilta on oma identiteetti vähän kadoksissa. Ei enää olla oululaisia tai suomalaisia, vaan korostetaan maailmankansalaisuutta ja eurooppalaisuutta."

Erityisesti teidän veteraanien ja vanhemman sukupolven omat kokemukset Suomen kansan

vaiheista ja niistä kertominen juurruttavat lapsiamme ja nuoriamme arvostamaan oman isänmaamme menneisyyttä ja nykyisyyttä. Ne ovat elävää historiaa, joka jää paremmin muistiin kuin pelkästään koulukirjoista opitut asiat.

Tätä mieltä olivat myös Kalevassa haastatellut nuoret. He toivoivat mm. sotaveteraanien vierailuja kouluille kertomaan, millaista itsenäisyyden puolustaminen on ollut. Nuorten mukaan oman maan historia tulee näin todenmukaisemmaksi. He kaipaavat myös enemmän tietoa oman maan historiasta. Monikaan heistä ei välttämättä muista, miksi nimenomaan joulukuun kuudetta vietetään Suomen itsenäisyyspäivänä. Nuoret kokivat kuitenkin itsenäisyytemme ja puolueettomuutemme korostuvan levottomina aikoina.

Isänmaallisuuden tulisi olla luonteva osa suomalaisten arkipäivää eikä vain juhlapuheiden tyhjä fraasi. Tulevaisuuden Suomea rakennetaan entistä enemmän kansainvälisyyden pelisääntöin. Oikein ymmärretty kansainvälisyys onkin nykypäivän ja tulevaisuuden isänmaallisuutta. Olkaamme omista juuristamme tietoisia ja suomalaisuuttamme arvostavia, itsenäisiä kansainvälisiä suomalaisia.

Yhdistystoimintaa sotien jälkeen

Sotainvalidien Veljesliiton Paavolan - Revonlahden osastot, naisjaosto ja Ruukin osasto

(Nykyisen hallituksen kuva värikuvasivuilla)

Osasto perustetaan

Perustava kokous pidettiin Ruukin Nuorisoseuran talossa 13.12.1942, jolloin osaston perustettiin nimellä: Sotainvalidien Veljesliiton Paavola - Revonlahti -osasto. Ensimmäiseen johtokuntaan kuuluivat: Paavo Haikonen, Toivo Mustonen, Pauli Montan, Kalle Hemmi, Janne Ranta, Eero Klemetti ja Veikko Saarela. Varalle valittiin Antti Lampela, Aale Kurikka, Ahti Mustonen ja Väinö Karhu. 19.12.1942 johtokunta kokouksessaan valitsi osaston ensimmäiseksi puheenjohtajaksi Eero Klemetin ja sihteeriksi Paavo Haikosen.

Alkuvuosien toiminta oli hyvin vilkasta. Osastossa oli yli 100 jäsentä. Johtokunta piti kokouksia vähintään joka toinen kuukausi. Pääasiallisena toimintamuotona ja tarkoituksena oli alusta lähtien jäsenten tukeminen henkisesti ja avustaminen eri muodoissaan. Alkuvuosien pöytäkirjoista kävi selvästi ilmi, että ketään sotainvalidia ei haluttu unohtaa, eikä jättää yksin vaikeuksiinsa. Jos joku meinasi sortua alkoholiin tai muuten elämä näytti heikolta, niin johtokunta otti asiaan kantaa, ja auttavat kädet tarjosivat ja antoivat apunsa.

Osasto hankki varoja hyvin erilaisilla tavoilla. Oli keräystoimintaa eri muodoissaan, kioski-toimintaa sekä voimakasta talkoohenkeä ja -toimintaa. Järjestön piirin kautta tuli myös varoja. Näin kokoon saatuja varoja jaettiin jäsenille avustuksina. Pöytäkirjoista aisti sen, että invalidisoituneiden jäsenten ja heidän perheensä jokapäiväisen elämisen avuntarpeet olivat todellisia ja hyvin erilaisia. Kuitenkin elämän halu ja usko tulevaisuuteen näytti säilyneen vammautuneenakin.

Toiminnassa oli nousu- ja laskusuhdanteita. Vuoden 1948 toimintakertomuksessa todetaan: ”Maaseudulla toimivien osastojen toiminta on joutunut käännekohtaan, se on ollut havaittavissa osastolle varoja hankittaessa. Lahjoitusten saanti on loppunut melkein kokonaan, juhlat toiminta on lamaanut. Yleensä vaikuttaa siltä, että on suuri pulan ja unohduksen aika koittamassa sotainvalideja kohtaan”.

Toimintaan ovat kuuluneet koko ajan hyvin olennaisesti erilaiset juhlat sekä virkistys- ja liikuntatapahtumat retkineen. Pöytäkirjassa 6.12.1950 todetaan ”Joulujuhlaan Ruukin NS:n talolle päätettiin kutsua kummastakin kunnasta kunnanvaltuuston, kunnallislautakunnan ja huoltolautakunnan puheenjohtajat”. Oli myös keskinäistä liikunnallista kilpailutoimintaa: Lainaus pöytäkirjasta: ”S.V. Paavolan - Revonlahden osaston sotainvalidien keskeiset hiihtot päätettiin pitää Ruukin Nuorisoseuralla 3.6.1955 kahtessa sarjassa, alle 30% matka 5 km ja yli 30% matka 5 km”.

Jos tuo päivämäärä pitää paikkansa, niin onpa ollut kesän tulo myöhässä.

Sotainvalidit ja sotaveteraanit matkalla Sallan suunnalla 1991.

Puheenjohtavat vaihtuivat niin, että vuoteen 1950 mennessä Eero Klemetin lisäksi puheenjohtajina toimivat Tauno Rahkamaa ja Ahti Leskelä. Ensimmäinen pitempiaikainen puheenjohtaja oli Eino Kerttula, joka tuli puheenjohtajaksi ensimmäisen kerran 1950. Kerttula toimi puheenjohtajana myös 60-, 70-, 80- ja 90-luvuilla. Reino Niskanen on myös toiminut osaston puheenjohtajana. Osaston sihteerinä Paavo Haikosen lisäksi toimivat Toivo Mustonen, Veikko Saarela, Urpo Heinonen, Yrjö Paldanius, Martti Mylly, Tauno Rahkamaa, Eino Kotajärvi, ja Kalevi Pietilä. Pietilä toimi sihteerinä pitkään 70-, 80- ja 90-luvuilla.

Osasto jakaantuu Paavolan ja Revonlahden osastoiksi

1956 lopulla Revonlahden Sotainvalidit erosivat yhteisestä osastosta ja perustivat oman Sotainvalidien Veljesliiton Revonlahden osaston. Paavolan ja Revonlahden osastot toimivat erillään 30 vuotta, mutta Revonlahden osaston 3.12.1986 pidetyn yleisen kokouksen pöytäkirjassa todetaan: ”Osasto päätettiin lakkauttaa ja anoa jäsenilleen Paavolan osaston jäsenyyttä ja että nimi muutetaan Paavolan - Revonlahden osastoksi, sekä siirtää varat Paavolan osastolle”.

Toimintansa aikana Revonlahden osaston jäsenmäärä oli noin 20. Muun toiminnan ohella osasto piti työmaaruokalaa 8-tien työmaaväelle Revonlahdella ja Pattijoella vuosina 1955 - 59 ja rakensi vuonna 1958 valmistuneen oman toimi-liiketalon 8-tien varteen Revonlahdelle. Talo myytiin 1961 Revonlahden Osuuspankille. Revonlahden osaston ensimmäinen puheenjohtaja oli Oskari Virsu. Virsu vaikutti osastossa koko toiminnan ajan, sillä hän oli osaston puheenjohtajana 20 vuotta ja sihteerinä lähes 10 vuotta. Osaston muina puheenjohtajina toimivat Tauno Junttila ja Matti Hietala. Pitkäaikaisin sihteeriksi oli Armas Mainio. Lisäksi sihteerinä toimivat Matti Hietala ja Tauno Junttila.

Osastot yhdistyvät 1987 ja nimeksi tulee lopulta 2005 Ruukin osasto

Vuodesta 1987 jatkui toiminta Sotainvalidien Veljesliiton Paavolan - Revonlahden osastona 18 vuotta vuoteen 2005 saakka, jolloin nimi muutettiin Sotainvalidien Veljesliiton Ruukin osastoksi. Eino Kerttulan jälkeen jatkoi puheenjohtajana vuodesta 1994 alkaen Uno Niemelä ja vuodesta 2002 alkaen Martti Junnila.

Vuodesta 2006 alkaen osaston toiminta alkoi siirtyä enemmän tukijäsenten harteille, kun osaston sihteeriksi valittiin Ensio Vuotin jälkeen tukijäsen Tapio Mustonen. Vuoti oli toiminut sihteerinä vuodesta 1997 alkaen. Vuoden 2009 vuosikokous valitsi osaston puheenjohtajaksi Martti Junnilan jälkeen tukijäsenen Esko Kantolan. Osaston toiminnan kannalta tämä oli histori-

allinen valinta, sillä tähän saakka osastojen perustamisesta lähtien vetovastuussa olivat toimineet varsinaiset sotainvalidijäsenet.

Naisjaosto

Sotainvalidien Veljesliiton Paavolan osaston ja Paavolan - Revonlahden osaston rinnalla, toiminnan tukena ja turvana toimi pitkään osaston naisjaosto. Paavolan osaston naisjaoston toiminta alkoi sen perustavassa kokouksessa 15.6.1958. Paikalla oli 22 naista. Kokouksen puheenjohtajana toimi Eino Kerttula ja sihteerinä Helmi Äijälä. Naisjaoston ensimmäiseen johtokuntaan valittiin Sylvi Hynninen, Elvi Hiltunen, Helmi Äijälä, Laura Paakkonen, Eila Kiimäla, Aino Paulus, Saima Häkkinen ja Elsa Merenheimo. Naisjaoston ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Siiri Kotajärvi ja sihteeriksi Helmi Äijälä. Kotajärvi ja Äijälä toimivat tehtävissään noin 15 vuotta.

Pöytäkirjoista käy ilmi, että naisjaosto oli osaston invalidijäsenten tukena, turvana ja toiminnan moottorina toiminnassa. Jokaisella kylällä oli kyläosastot. Naisjaosto keräsi varoja, järjesti juhlia, erilaisia virkistystilaisuuksia ja retkiä. Naisjaoston toiminnan loppuessa vuonna 2005 oli puheenjohtajana Eeva Kerttula ja Sihteerinä Elsa Montan. He molemmat toimivat tehtävissään yli 20 vuotta. Naisjaoston muita puheenjohtajia olivat Aino Kylli ja Helmi Äijälä, ja sihtereitä Siiri Kotajärvi ja Saima Häkkinen.

Naisjaoston vuoden 2005 vuosikokouspöytäkirjassa todetaan: ”Lopetetaan naisjaosto maksetaan kulut ja käytetään varat omiin menoihin ja virkistykseen”. Naisjaoston lopettaessa toiminnan, johtokuntaan kuuluivat Eeva Kerttulan ja Elsa Montanin lisäksi varapuheenjohtajana Maija Niskanen sekä jäsenenä Maila Sipola, Elli Anttila, Kaarina Vuoti, Elvi Ranta, Anneli Storlöpare ja Bertta Ansamaa. Naisjaoston toiminnan lakattua naiset jatkoivat puolisojäseninä osaston toiminnassa.

Yhteistyössä on voimaa

Sotainvalidiosastojen koko toiminnan ajan on toimittu yhteistyössä muiden veteraanijärjestöjen kanssa yhteishankkeissa, varojen keruussa, retkijärjestelyissä jne. Sotainvalidien Veljesliiton Ruukin osastoon 1.1.2010 kuului 12 varsinaista jäsentä, 33 puolisojäsentä ja 6 tukijäsentä. Varsinaisten jäsenten keski-ikä oli 87 vuotta ja puolisojäsenten 84 vuotta.

Osaston johtokunta 1.1.2010: Esko Kantola puheenjohtaja, Martti Junnila varapuheenjohtaja, Tapio Mustonen sihteeriksi, Tauno Matela, Ensio Vuoti, Anneli Storlöpare ja Aune Vanhatalo jäsenet.

Varat osaston toimintaan ovat viime vuosina tulleet melkein yksinomaan Sotainvalidien Veljesliiton Pohjois-Pohjanmaan piirin avustuksina. Avustukset on käytetty invalidi- ja puolisojäsenten kuntoutukseen, virkistykseen ja kotona asumisen tukemiseen. Viime vuosina on myös korostunut yhteistyö sosiaali- ja terveystieteiden kanssa. Yhteistyö seurakunnan kanssa on ollut tiivistä osaston perustamisesta lähtien.

Vuoden 2010 vuosikokouksessa tulevat käsittelyyn sääntömuutokset, jotka antavat jäsenyyden lisäksi äänioikeuden varsinaisten jäsenten lisäksi myös puolisojäsenille ja sallivat osaston toiminnan jatkumisen niin kauan, kuin yksikin osaston varsinaisista jäsenistä on elossa. Askelemme ja päivämme ovat vain Luojamme ja lunastajamme tiedossa. Vain Hän tietää, milloin osastomme ”viimeinen iltahuuto” huudetaan.

Me nuoremmat sukupolvet nousemme seisomaan, paljastamme päämme ja ristimme kätemme. Kiitämme Isänmaasta ja sen vapaudesta. Kumarramme Teille sankarivainajat, sotainvalidi- ja veteraanisukupolvet naiset mukaan lukien. Riittäköön meillä rakkauden mieltä arvostaa ja palvella Teitä vanhuuden päivinä.

Siikajoella 1. helmikuuta 2010 Esko Kantola

Veteraanitoimintaa Paavolassa

(Nykyisen hallituksen kuva värikuvasivuilla)

Paavolan Sotaveteraanit ry:n perustava kokous pidettiin 3.7.1966

Ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Eemil Nissilä. Yhdistys rekisteröitiin 3.02.1970. Rekisteröidyn yhdistyksen puheenjohtajaksi valittiin Veikko Pietarila, jonka johdolla alkoi Paavolan Sotaveteraanit ry:n toiminta. Tekemistä, auttamista, neuvomista, suunnittelua jne. kyllä riitti joka puolella. Paljon tehtiinkin, kun päästiin alkuun. Korjattiin veteraanien asuntoja, talkoilta ja avustuksen turvin. Tehtiin talkootyönä polttopuita ja laitettiin ne liiteriin. Muistettiin kyllä välillä rentoutuakin yhteisissä kahvihetkissä ja retkissä, joita tehtiin eri tapahtumiin rahavarojen salliessa.

Tällä tavalla jatkettiin, saatiin neuvoja ja ohjeita Pohjois-Pohjanmaan Sotaveteraanipiiriltä ja Sotaveteraaniliitolta. Yhteisiä neuvottelupäiviä on pidetty vuosittain. Tilaisuuksissa on tavattu eri yhdistysten jäseniä, puheenjohtajia ym. jotka yhdistyksen hallitus on valinnut edustamaan yhdistystä kokoukseen. Näitä syksyisiä neuvottelupäiviä on pidetty Kuusamossa, Raahessa ja Oulussa. Täältä saadaan eväitä toimintaan ja kuullaan tulevasta suunnitelmista. Neuvottelupäivistä on käyty keskustelua, ovatko ne enää tarpeellisia? Kuitenkaan niistä ei ole vielä luovuttu. Tuntuu siltä, ne ovat hyvä muoto pitää yhteyttä piiriin ja liiton edustajiin ja naapuriyhdistysten vetäjiin.

Yhdistyksessämme toimii Veteraanikuoro, jolla on paljon kysyntää. Esiintymään pyydetään hautajaisiin, syntymäpäiville ja eri tilaisuuksiin. Kuoro on tehnyt oman kasetin. Nyt harjoitellaan kansalaisopiston alaisuudessa ja nimi on muutettu perinnekuoroksi veteraanien vähyiden vuoksi.

Toiminta on ollut vireää. Välillä virkistäytyään eri tapahtumissa. On käyty useilla päivän, kahden tai kolmen mittaisilla eri paikkoihin suuntautuvilla retkillä. Teattereissa ja konserteissa on myös oltu eri paikoissa. Piirin ja liiton järjestämät tilaisuudet ovat olleet suosittuja. Kirkkopäivät, hengelliset tilaisuudet, muistojen iltakonsertit ja nykyvuosina liikuntapäivät eri paikkakunnilla.

Veteraanien johtokunta Vekalassa 1996. Henkilöt vasemmalta lukien Erkki Kähkölä, Toivo Mustonen, jonka takaa näkyy Eino Rankinen, Ahti Heikkinen, jonka takaa näkyy Veikko Pietarila, Voitto Vaaranmaa, Vilho Koivumaa, Veikko Mehtomaa, Matti Lehtomaa ja Kalevi Roppola. Kuva Ilkka Lehtomaaalta.

Sotaveteraanipiirin piirikokous Oulussa 25.3.2006. Aino Kannisto palkittiin vuoden 2006 sihteerilautasella. Kuva Aino Kannistolta.

Puiston isänä ja alkuun panijana voidaan pitää maanviljelijä Kalevi Roppolaa. Hän on piirittänyt ja suunnitellut puiston. Hyvänä toimijana ja toteuttajana oli mukana silloinen yhdistyksen puheenjohtaja, rakennusmestari Kalle Matala. Puisto rakennettiin talkoovoimilla ja tarpeitakin saatiin lahjoituksina runsaasti. Tarvittavat varat saatiin lahjoituksina ja keräyksillä. Niinpä puisto rakennettiin kesällä 2005 ja 2006. Se vihittiin käyttöön 2.7.2007. Samana päivänä yhdistys tuli toimineeksi 40 vuotta.

Niinpä päätettiin pitää oikein mittavat juhlat. Juhla alkoi jumalanpalveluksella kirkossa, josta siirryttiin sankarihaidoille kunnianosoituksiin ja sieltä kulkueena puistoon. Läheisistä veteraanijärjestöistä oli vieraita runsaasti. Lippukulkueessa liehuivat veteraani- ja lottaliput. Pohjan Sotilaskunta oli juhlallisesti mukana. Puiston vihki rovasti Reijo Junttila ja historiikin esitti maanviljelijä Kalevi Roppola, Veteraanikuoro lauloi ja Eeva Heilala esitti juhlaan tekemänsä runon.

Saimme nähdä ja kuulla juhlallisen ilmavoimien hävittäjien ylilennon, rovastin puheen jälkeen. Se oli vaikuttava esitys. Ilma oli kesäisen kuuma ja kaunis. Pääjuhla oli kirkossa ja ruokailu Paavolan seurakuntatalolla. Juhlasta jäi kaunis muisto. Kokonaisuudessaan juhla videoitiin, joten sitä voi katsella ja muistella jälkikäteen. Paljon oli työtä, mutta se palkittiin.

Vuoden 2009 lopussa yhdistyksessämme oli jäseniä yhteensä 401. Veteraaneja, lottia ja veteraanien leskiä on yhteensä 125. Loput 276 ovat kannattajajäseniä. Elinvoimaa yhdistyksen toimintaan saamme kannattajajäseniltä. He takaavat yhdistyksen toiminnan ja tulevaisuuden jatkossa.

Koonnut Aino Kannisto

la sekä Finnairin järjestämät rosvopaistipäivät ovat olleet suosittuja tapahtumia jäseniemme keskuudessa. Olemme käyneet tapahtumissa joskus eri yhdistyksien tai jonkun muun ryhmän kanssa. Näin olemme saaneet suuremman ryhmän kokoon lähtemään.

2005 pitäjöpäivien aikaan Ruukin sotaan lähdön muistomerkkiä täydennettiin

Heinäkuussa 2005 Ruukin pitäjöpäivien aikaan pidettiin sotaan lähdön muistomerkillä, virastotalon tontilla, juhlatilaisuus. Laitettiin sodasta paluusta kertova laatta muistomerkkiin, kunnioituksena sodasta palaaville sotilaille. Laatasta on teksti: "Alla vaahterain soi sävel suruinen, kaikkensa antaneita aseveljiä kaiholla muistaen, Revonlahden Sotainvalidit ry, Paavolan Sotaveteraanit ry ja Revonlahden Rintamaveteraanit ry. Suomineito säilytti itsenäisyytensä, vaikkakin hieman ontuen". Tilaisuudessa puhui silloinen Ruukin patruuna Tauno Matela.

Suuri saavutus oli veteraanipuiston rakentaminen Paavolaan

Paavolan Sotaveteraanien puheenjohtajat 1966 - 2010

Veikko Pietarila
1966-1967 ja
1980-1984

Erkki Kähkölä
1996-1997

Eemil Nissilä
1968-1979

Martti Junnila
1998-1999

Ahti Nikinmaa
1985-1994

Kalle Matala
2000-2005

Valde Petäjämä
1995

Tauno Matela
2006-

Tarinaa veteraanien laulusta: Veteraanikuoro - nykyinen Perinnekuoro

Veteraanikuoro Rantsilan kirkossa 90-luvulla.

Heinäkuussa 1991 Paavolan Sotaveteraanit tekivät retken Uhtuan suunnalle vanhoille taistelupaikoille. Sielläpä pitkällä erämaataipaleilla ajan kuluksi selviteltiin kurkkuja, muisteltiin ja laulettiin vanhoja tuttuja lauluja. Autossa hyvämuistinen laulutekijä Toivo Mustonen ehdotteli, jospa ruvettaisiin kotisuomessakin vaikkapa kerran viikossa kokoontumaan laulun merkeissä. Ehdotus sai hyvän vastaanoton. Parin harjoituskerran jälkeen, samana kesänä, veteraanit muutaman nuoremman oppipojan kanssa juhlistivat laulullaan sotaan lähdön muistokiven paljastustilaisuutta Ruukissa virastotalon edessä. Näin Paavolan Veteraanikuoro oli saanut alkunsa.

Syksyllä aloitettiin kokoontumiset kerran viikossa Paavolan koululla. Nuotinlukutaitoinen veteraani ja haitarin soittaja Arvo Autio kaiutteli miesten laululle oikeat sävelet ja rytmit ja innokkaana kuoron etumiehenä ja äänitorvena alkuvuosina toimi kuoroon kuulunut Erkki Rahko. Aution jälkeen pitkän ja ansiokkaan päivätyön kuoron pariin, keväeseen 2003 saakka, teki Ruukin Kansalaisopiston laulunopettaja Marja-Leena Hyttinen. Kymmenisen vuotta Marja-Leena vaivojaan säästämättä harjoitutti ja opetti uusia lauluja, kulki säestämässä ja johtamassa ukkojansa sadoissa eri tilaisuuksissa.

Yhdeksänkymmenluvun puolivälissä kävimme esiintymisreissulla Pytinki-kuoron kanssa Virossa ja Latviassa. Vuonna 1996 ulosannettiin kasetti, Veteraanien laulu. 22 miehen voimalla laulettiin 23 laulua, säestäjänä Mia Häikiö ja johtajana Marja-Leena Hyttinen. Hyvin kauppa kaseteilla kävi! Vuoden 1997 keväällä kävimme laulamassa Kööpenhaminassa Tanskassa. Esiintymispaikka oli vanha kaunis esikaupungin kirkko. Marja-Leena vähän arasteli, kun meillä laulut suurimmalta osaltaan olivat "ei kirkollisia". Parhaan vastaanoton sai laulu "Kaksipa poikaa Kurikasta näin komiasti liikkuu ..." se piti laulaa kahteen kertaan.

Vuoden 2003 syksystä vuoden 2006 loppuun ovat kuoroa johtaneet Kari Parkkila, Juhani Heikkilä ja Sirpa Kurra. Hyviä ja huumorintajuisia kuoron vetäjiä saimme heistäkin. Mukava oli lauluharjoituksiin mennä. Parkkila ja Kurra olivat Luohuan koululla opettaneet lapset reippaiksi ja kirkasäänisiksi laulajiksi. Monet kerrat kävimme heidän kanssaan yhteisharjoituksissa ja yhteisesiintymisistä jäi mieluisat muistot.

Vuoden 2007 alussa olimme ilman paimenta Sirpan muutettua Haapavedelle. Olimme aikaisemmin laulaneet joissakin tilaisuuksissa Rantsilan Veteraanikuoron kanssa ja tutuksi oli tullut kuoron pitkäaikainen johtaja Pentti Jäntti. Hän otti ohjiinsa myös meidät Paavolalaiset ja niin toiminta on jatkunut tänne 2010 puolelle entiseen hyvään malliin. Pentin vetämänä meillä on ollut sittemmin hyvä yhteistyö Rantsilan Veteraanikuoron kanssa ja olemme laulaneet yhdessä niin koti- kuin ulkopaikkakunnillakin.

Kun aukaisee kuorokansion, on sinne parinkymmenen vuoden aikana kertynyt noin 250 lau-

2006 Paavolan seurakuntatalolla yhdessä Luohuan koululaisten kanssa.

2007 itsenäisyyspäivänä Komppalinassa. Johtaa Marja-Leena Hyttinen.

Toukokuussa 2008 Kaatuneiden muistopäivänä Paavolan nuorisoseuralla.

lua. Jokaista on laulettu ainakin sen verran, että menee läpi suuremmitta "murinoita." Useimmin on varmasti laulettu Kalervo Hämäläisen sanoittamaa ja säveltämää laulua Veteraanin Iltahuuto. Jo kuoron alkutaipaleelta asti omaisten sitä pyytäessä olemme veteraaniveljen siunaustilaisuudessa tuon laulun laulaneet... " -himmetä ei muistot koskaan saa". Lotille Iltahuudon sävelellä, nimellä Kiitoslaulu.

Suurimmillaan kuoron vahvuus on ollut yli kaksikymmentä miestä, suurin osa sotaveteraaneja. Aika on korjannut viljaa, nyt kuoron viidestätoista laulajasta vain neljä on sotaveteraania, keski-ikä 86 vuotta. Tähän mennessä olemme kokoontuneet yhteensä noin 1000 kertaa. Esiintymiskutsuja tuli 90-luvulla vuosittain jopa yli 40. Nykyvuosina esiintymiskertoja on ollut 20-30.

"Laulusta me voimaa saamme, laulu syömmen aukaisee .."

Elias Huuonen

Paavolan Sotaveteraanit ry:n Perinne- ja tukijaosto

(Hallituksen kuva värikuvasivuilla)

Perinne- ja tukijaoston perustava kokous pidettiin 2.2.2005 Paavolan Seurakuntatalossa. Kokouksessa tehtiin päätös, että asia viedään Paavolan Sotaveteraanit ry:n hallitukselle käsiteltäväksi 8.2.2005. Hallituksen päätöksellä asia siirrettiin yhdistyksen vuosikokouksen käsiteltäväksi 15.2.2005, jossa hyväksyttiin Perinne- ja tukijaoston perustaminen ja säännöt.

Tukijaoston hallituksen puheenjohtajana on ollut alusta lähtien Paavo Rankinen ja sihteerinä Tuula Rankinen. Tukijaoston hallituksen muita jäseniä ovat olleet: Hannu Turula, Heino Lassila, Eero Karhu, Kalle Matala, Rauha Roppola, Jukka ("Jussi") Pietarila ja Mirjami Kauttio ja Sauli Kallio.

Perinne- ja tukijaoston jäsenmäärä on nyt 325, joista Eero Karhu on hankkinut niistä huomattavan määrän. Koko veteraanilyhdistyksen jäsenmäärä on 406, joten jaoston toiminta on yhdistyksen kannalta ratkaisevan tärkeä.

Tukijaosto on osallistunut kahvitilaisuuksien järjestämiseen, avustanut veteraanien siunaustilaisuuksissa, järjestänyt konserttimatkoja ja vuonna 2009 ensimmäisen kerran Kaatuneitten muistopäivän konsertin Paavolan Nuorisoseuralla, joka sai suuren suosion ja on myös mukana vuoden 2010 toimintasuunnitelmassa.

Mittava haaste tukijaostolla oli Paavolan Sotaveteraanipuiston rakentaminen, johon saatiin kiittävästi apua myös ulkopuoliselta taholta. Seuraava suurempi haaste Tukijaostolle tuli, kun Paavolan ja Revonlahden Sotaveteraanimatrikkeliin jatko-osan julkaisemiselle tuli tarve.

Perinne- ja tukijaosto jatkaa toimintaansa sille annettujen tehtävien mukaan.
Kiitos veteraanisukupolvelle.

Paavolassa, 16. maaliskuuta 2010

Tuula Rankinen   Paavo Rankinen
Sihteeri   puheenjohtaja

Pohjois-Pohjanmaan Sotaveteraanipiirin talvinen liikunta- ja kulttuuripäivä Kalevalan päivänä 2008 Paavolassa

Kirkkoherra Lauri Haapala sotilaspapin aassa antoi matkasiunauksen kävelijöille ja hiihtäjille.

Hiihtäjien palkitseminen kuului juhlaohjelmaan.

Perinteistä kevättalven ulkoilu- ja juhlapäivää vietettiin tällä kertaa Paavolassa Nuorisoseuran talon ollessa keskuksena. 30-henkisen Oulun Sotaveteraanikuoron ja Pohjan Sotilassoittokunnan konsertti teki päivästä juhlanan. Kaksisataa osallistujaa koostui lähinnä sotaveteraaneista, perinnekillan jäsenistä, Paavolan Pakanoista ja koululaisista opettajineen.

Sotavuosina Paavolasta lähti 1200 miestä. Nyt heistä lepää lähes 150 sankarihautoissa ja 8 jäi taistelulentille. Piirin puheenjohtaja Aarno Strömmer kohdisti sanansa etenkin nuorille: ”Iloitsemme Isänmaasta ja iloitsemme nykyisistä vastuunkantajista, isistänne ja äideistänne, jotka ovat hoitaneet hyvin leiviskänsä meidän jälkeemme. Iloitsemme teistä nuorista, jotka tiedämme hyvien opettajienne opastamina kasvavan kunnan kansalaisiksi.”

Siikajoen kunnan tervehdyksen toi sivistystoimenjohtaja Tero Varis. Siikasalon seurakunnan kirkkoherra Lauri Haapala puolestaan omassa tervehdyksessään lausui tyytyväisyytensä, koska oli aikanaan saanut varusmiespappikoulutuksen. Hän oli pukeutunut juhlapäivänä sotilaspapin pukuun.

Hiihtolenkille lähti vajaa kymmenen mukanaan Paavo Rankinen, joka oli pukeutunut lumipukuun ja hiihti vanhoilla mäystinsuksilla. Kävelijöitä oli 74. Parhaat hiihtäjät palkittiin, koska siinä otettiin aika.

Kaatuneiden muistpäivän konsertti Paavolassa 16.5.2010

Eeva Heilala esitti oman runonsa juhlassa.

Paavolan Sotaveteraanien Perinne- ja tukijaosto järjesti Paavolan nuorisoseuralla sunnuntaina 16.5.2010 kevätkonsertin. Konsertin rungon muodosti Jokilaaksojen Viihdepartion musiikkiohjelma. Ryhmästä oli mukana kahdeksan varttunutta soittajaa, joista ryhmän ainoa sotaveteraani oli haapavetinen viulutahturi Veikko Nurkkala. Viisi laulusolistia lauloi vuoron perään ja konsertin päätteeksi yhdessä yleisön kanssa.

Viihdepartion musiikkiryhmän johtaja Mauri Hannus esitti alkuun oman runonsa ja loppupuolella myös omalle tyttärelleen 2002 tekemänsä häävalssin, joka on valittu taannoin Kaustisella vuoden valssiksi. Ohjelmiston pääosa koostui useimmille tutusta vanhemmasta viihdemusiikista.

Paikallista ohjelmaakin oli mukana. Väliajan jälkeen esiintyi kahden haitarin säestämänä Paavolan Sotaveteraanien perinnekuoro yhdessä

neljän Luohuan tytön kanssa. Esitetyt kaksi vaikuttavaa kappaletta upposivat yleisöön, mikä kului suosion osoituksista. Tyttöjen äänet sopivat niin hyvin yhteen kuorolaisten kanssa, että voisi toivoa heidän esiintyvän yhdessä jatkossakin. Erityisesti toisena kappaleena laulettu Veteraanien iltahuuto oli esitys, josta juontajana toiminut Mauri Hannus totesi ääni värähtäen, että esitys pyrki väkisin kostuttamaan silmät.

Runojen esittäminen ei jäänyt vain viihderyhmälle, vaan myös paikkakunnan oma runoilija

Paavolan Perinnekuoro ja Luohuan tyttöryhmä esiintyivät yhdessä.

Jokilaaksojen Viihdepartion solistit johtivat yhteislaulun juhlan päätteeksi.

Eeva Heilala esiintyi. Hänen runonsa oli elämänläheinen ja taitavasti tehty, kuten aina ennenkin.

Yleisö piti kovasti kuulemastaan. Moni kiitteli, että olipa hyvä ja runsas ohjelmisto. Tilaisuutta voidaan pitää juhlan ruokailuineen ja väliaikakahveineen, vaikka sitä mainostettiin konserttina. Kevätkonsertti oli todella viihdyttävä tilaisuus. Siihen osallistui myös melkoinen joukko Oulun seudulla asuvia Paavolan pakanoita, jotka olivat aamupäivällä myös jumalanpalveluksessa ja seppelten laskussa sankarihautamuistomerkeille. Tyytyväisenä on pantu merkille, että he pitävät usein yhteyttä entiseen kotiseutuunsa ja osallistuvat moniin tilaisuuksiin, joita kunnassa järjestetään.

Teksti ja kuvat: Jouko Koivu

Revonlahden Rintamiesveteraanit Ry 1967 - 2009

(Johtokunnan kuva värikuvasivuilla)

Aikaisempaa toimintaa

Revonlahden rintamamiesveteraaniosasto perustettiin 4.12.1967. Tärkeimpänä syynä oli parantaa asumis- ja kuntoutusoloja sekä virkistys- ja huoltotoimintaa. Rintamamiesveteraanien avustuksella perustettiin 1971 Vanhustenkotiyhdistys, jonka toimesta rakennettiin 1974 ensimmäinen vuokratalo ja 1978 toinen, jolloin Revonlahdella oli 20 huoneistoa kylän vanhusten ja veteraanien käytettävissä.

Osaston ensimmäinen vuosikymmen oli hiljaista, mutta 1980 jälkeen toiminta vilkastui. Retkiä on tehty joka kesä ympäri Suomea Ahvenenmaata myöten ja myös Norjaan ja Ruotsiin. Myös Raateen tien ja Löytövaaran taistelupaikoilla käytiin muistelemassa sota-aikaa. Noin kymmenen veteraania on ollut kuntoutus- ja virkistyslomalla joka vuosi. Myös illanviettoja on järjestetty usein.

Merkkitapahtumiakin on kertynyt useita. 20.4.1987 oli oman lipun juhlallinen naulaaminen. Sen jälkeen se on ollut yhdessä Suomen lipun kanssa juhlistamassa tilaisuuksia. Veteraanien aloitteesta ja koko kylän voimin saimme sankarivainajien muistolaatan seurakuntasalin seinälle. Sen 49 sankarinimeä muistuttaa uhreista, joita kylä luovutti isänmaalle. Osaston 20-vuotisjuhlaa vietettiin 13.12.1987. Juhlajumalanpalveluksen piti rovasti Reijo Junttila, jonka jälkeen oli kunnivartio sankarihautoilla. Päiväjuhla alkoi Raahen mieslaulajien esityksellä. Tervehdyspuheen piti talousneuvos Seppo Taavetti muistellen kahdenkymmenen vuoden toimintaa. Juhlapuhujana oli Raahen sotilaspiiriin päällikkö Kalevi Markkanen.

Revonlahden Rintamaveteraanien toimintaa 1994 - 2009

Itsenäisellä Suomella ja Revonlahden Rintamaveteraaniiyhdistyksellä on ikäerostaan huolimatta paljon yhteistä. Joulukuun 4. päivä on molemmille merkkipäivä: Sinä päivänä 1917 itsenäisyysenaatin puheenjohtaja Pehr Evind Svinhufvud luki eduskunnalle Suomen itsenäisyysjulistuksen, ja kaksi päivää myöhemmin eduskunta hyväksyi Suomen itsenäiseksi tasavallaksi. 50 vuotta myöhemmin joulukuun 4:ntenä 1967 perustettiin Revonlahden Rintamamiesveteraanit.

Valtakunnallinen Rintamamiesveteraaniliitto perustettiin 1964. Kolme vuotta myöhemmin Oulun piiriin perustettiin yhteensä 20 rintamamiesveteraanien osastoa ja yksi niistä oli Revonlahden Rintamamiesveteraanit. Painavin syy osaston perustamiseen oli parantaa veteraanien asumis- ja kuntoutusoloja sekä virkistys- ja huoltotoimintaa. Perustamiskokouksessa oli läsnä 22 revonlahdista veteraania. Johtokunta valittiin ja sen puheenjohtajaksi Aale Kurikka ja sihteeriksi Seppo Taavetti. Osaston toiminta ei kuitenkaan lähtenyt liikkeelle. Seuraavana vuonna johtokunta piti yhden kokouksen, mutta sekään ei ollut päätösvaltainen. Asiakirjojen mukaan oli hiljaista koko 1970-luku.

Seuraava yleinen kokous pidettiin vasta helmikuussa 1979. Avauspuheenvuorossa kansanedustaja Kerttu Hemmi sanoi, että ”kokouksen tarkoitus oli saada toiminta virkenemään”. Ja se todella virkistyi. Puheenjohtajana aloitti Lauri Kurikka. Hänen jälkeensä puheenjohtajina ovat olleet Mauno Tuohino, Olavi Keskitalo, Veikko Häkkinen ja Antti Turkki. Useita kertoja puheenjohtajuus on vaihtunut kesken vuoden puheenjohtajaveteraanin kuolemaan. Vuodesta 2002 puheenjohtajana toiminut Antti Turkki on osaston ensimmäinen kannattajajäsen, hänkin kotirintaman veteraaneja. Seppo Taavetti toimi osaston sihteerinä lähes 40 vuotta. Vuodesta 2006 lähtien sihteerin tehtäviä on hoitanut Jorma Kukkonen.

Osaston perustamisen aikoihin 1967 Revonlahdella oli lähes 200 rintamaveteraania. Silloin vanhimmat olivat lähes 70-, nuorimmat yli 40-vuotiaita. 1980-luvun lopussa Revonlahdella oli 65 ja 1990-luvun lopussa 28 veteraania. 2005 oli elossa seitsemän miestä ja seitsemän naista, mutta 2009 enää kolme miestä ja viisi naista. Nuorin täytti 2009 maaliskuussa 84 vuotta.

Rintamaveteraanien ohella Revonlahden osastossa kannattajajäsenet ovat olleet alusta saakka mukana toiminnassa. Useat heistä kantavat rintapielessään tammenlehvää, useat ovat en-

tisiä lottia tai sota-ajan lapsia ja nuoria.

Erityisesti 1980-luvulla tapahtumia riitti. Vuosittain tehtiin retkiä jopa Suomen rajojen ulkopuolelle, järjestettiin illanviettoja myös yhdessä naapurikuntien veteraanien kanssa, osallistuttiin järjestön yhteisiin juhliin sekä lähetettiin osaston jäseniä kuntoutukseen ja erilaisille virkistyspäiville.

Ahvenanmaan retkestä Elli Keskitalo kirjoitti 14-säkeistöisen kronikan, jota laulettiin tietysti Oolannin sodan nuotilla. Siitä kolme säkeistöä esimerkiksi:

*Niinpä museot maisemat katseltiin
hurraa hurraa hurraa
Opas kertoili meille historiaa
että Suomelle kuuluu Ahvenanmaa
Sumfaraa sumfaraa ...*

*Sitten ajettiin Naantalın kaupunkiin
hurraa hurraa hurraa
Käytiin Kultarannan portin juurella,
eipä ollut Manu vierastuulella
Sumfaraa sumfaraa ...*

Monen jäsenen mieleen ovat jääneet erityisesti kesäiset makkaranpaistoillat ja talviset tupailat, joissa oli aina myös ohjelmaa, saatettiinpa hiukan voimistellakin. Elokuussa 1987 kesäjuhla vietettiin Vartissa, luonnonhelmassa. Lehtikuvan mukaan paikalla oli kymmeniä henkilöitä, miehiä ja naisia. Saunottiin, heitettiin tikkaa ja saapasta sekä pidettiin tietokilpailu.

Osaston toiminta on hiljalleen hiipunut. Luonnollisena selityksenä on, että tammenlehvätunnuksen saaneiden veteraanien keski-ikä nousee ja heitä on siirtynyt rajan toiselle puolelle. 2005 veteraanitunnuksen omaavia oli seitsemän miestä ja seitsemän naista. 2009 miehiä oli enää kolme. Kannattajajäseniä on runsaasti. Edelleen kuitenkin on järjestetty yhteinen jouluateria. Nyt mennään valmiille, aikaisemmin se keitettiin itse hirvimiesten veteraaneille lahjoittamasta hirvestä. Joskus jokavuotinen lahjahirvi paloiteltiin ja jaettiin joululahjaksi kaikkien rintamalla olleiden miesten kesken. Vuonna 1981 kolmen kilon paketteja tarvittiin 75 kappaletta.

Mitä osasto sitten on saanut aikaan?

Vuodesta toiseen johtokunta on auttanut jäseniään ja heidän perheitään. On autettu apua tarvitsevia, laadittu hakemuksia kuntoutukseen ja annettu vihjeitä, mistä kunnan heikeudessa voi kotona selviytymiseen saada helpotusta. Sota-aikojen periaate ”veljeä ei jätetä” ei ole unohtunut.

Osaston oman lipun ensiesiintyminen tapahtui kunnan järjestämässä veteraanijuhlissa huhtikuussa 1987. Sinä päivänä Suomessa vietettiin ensimmäisen kerran kansallista veteraanipäivää. Siitä lähtien lippu on ollut kunniapaikalla mm. veteraania siunattaessa. Veteraaniveljien hautakiven osasto on hankkinut Rintamaveteraanien tunnuksen.

Moni Revonlahdelle saatu merkittävä hanke on lähtenyt liikkeelle rintamaveteraanien aloitteesta. Vaikka osasto vietti hiljaiseloa koko 1970-luvun, Seppo Taavetti mainitsee osaston 20-vuotishistoriikissa, että rintamamiesveteraanit olivat perustamassa Revonlahdelle Vanhus-tenkotiyhdistystä ja yhdessä sen kanssa toteuttamassa vanhuksille tarkoitettuja vuokra-asuntoja jokivarteen. 1970-luvun loppuun mennessä oli valmistunut 20 asuntoa.

Aloite sankarivainajien laatan aikaansaamiseksi on tehty Revonlahden rintamaveteraanien johtokunnassa. Joulukuun 4. päivänä 1983 laatta paljastettiin seurakuntasalissa samalla kun vietettiin itsenäisyyspäiväjuhlaa. Laatasta on 49 nimeä. Asukasluhu huomioon ottaen revonlahtisten uhrien määrä oli suurimpia kaikkien Suomen kuntien joukossa.

Vuonna 2005 osaston toimesta ja kansan karttuisan käden ansiosta Revonlahdella paljastettiin Isänmaan puolustajien muistomerkki, jolla revonlahtiset jälkipolvet kiittävät sankarivainajia, rintamamiehiä, lottia ja kaikkia niitä, joiden ansiosta kotirintama kesti.

Seppo Taavetti sanoi Revonlahden rintamaveteraaniosaston 20-vuotisjuhlan historiikissa

vuonna 1987: ”Toivotaan, että meidän jälkeen ei tule uusia rintamamiesveteraaneja koskaan.” Sama toive on varmasti jokaisella. Tuskin Suomen itsenäisyyspäivänä juhlittaisiin joka vuosi ilman revonlahtisia ja muita sotiemme veteraaneja. Heidän ansiostaan siniristilippu liehuu, heidän ansiostaan Suomi on eräs maailman rikkaimmista valtioista.

Veteraanien ikäpolvi korjasi rauhan tultua sodan tuhot ja rakensi pohjan nykyiselle hyvinvoinnille. Näihin veteraaneihin kuuluvat ase kädessä vapaan demokratian turvanneet rintamamiehet, rintamalla tai muualla ponnistelleet lotat sekä naiset, lapset ja vanhukset, jotka ottivat vastuulleen rintamalle lähteneiden miesten työt ja joiden ansiosta kotirintama kesti.

Liisa Jaakkola

Revonlahden rintamaveteraanit ry: puheenjohtajat 1967 – 2010

(1978 ei ollut puheenjohtajaa)

Aale Kurikka
1967-77

Olavi Keskitalo
1991-99

Lauri Kurikka
1979-87

Veikko Häkkinen
2000-04

Mauno Tuohino
1988-90

Antti Turkki
2005-

Paavolan Karjalaseura ry:n toimintaa 1994-2010

(Nykyisen hallituksen kuva värikuvasivuilla)

Toiminnan 50-vuotistaivalta juhlittiin 1997

Juhla järjestettiin Revonlahden seurakuntatalossa 23.11.1997, jonne oli kutsuttu myös piirin puheenjohtaja Veikko Suutari. Antoisan piirakkatarjoilun jälkeen kunnioitettiin hetken hiljaisuudella monia edesmenneitä jäseniä, jotka olivat saapuneet aikanaan evakkoina paikkakunnalle. Juhlassa oli lasten ja nuorten ohjelmaa, piirin puheenjohtajan puhe sekä historiikki yhdistyksen päätapahtumista. Juha Virtanen totesi juhlassa pitämänsä katsauksen lopuksi:

Tämän Siikajokilaakson ainoana karjalaisseurana toivomme saavamme intoa ja voimaa ylläpitää yhdistystoimintaa ja saada nuoria jatkamaan kulttuuriperinteen säilymistä ja, että toivomme synnyinseutujemme palautus toteutuisi ”kun aika täyttyy”.

Paavolan kirkkomaalle saatiin 1977 Karjalaan ja muille luovutetuille alueille jääneiden vainajien muistomerkki. Sille on vuosittain laskettu seppelä veteraanipäivänä, kaatuneiden muistopäivänä ja itsenäisyyspäivänä ja koululaitos keväisin lukuvuoden päätösjumalanpalveluksen yhteydessä. Yhdistyksen lippu vihittiin käyttöön juhlallisesti Karjalan Liiton kesäjuhilla 1983. Seuran nimikkopuu rauduskoivu istutettiin Ruukin runopuistoon 1996.

Vanhempia kuvia

Karjalaseuran joulujuhla Uimosella 60-luvulla. Henkilöt vasemmalta: Betty Pietilä, Hertta Haaranen, Kerttu Tiri sylissänsä Sari Pietilä, toinen tytär Anita Pietilä, Salli Kuusirati, Anne Liimatainen, Katri Immonen, Irma Pietarila ja hänen poikansa Harri sekä Hilja Joro.

Toiminnan ylläpitäjänä hallitus

1998 puheenjohtajaksi valittiin Sortavalan maalaiskunnassa syntynyt Anja Asunmaa ja entinen puheenjohtaja Juha Virtanen 25 toimintavuoden jälkeen varapuheenjohtajaksi. Asunmaa jatkaa yhä puheenjohtajana 2010. Hallituksen kuva värikuvasivuilla.

Mirja ja Mauno Monto. Kuva: Jouko Koi-vu 2009.

Vaikuttamista, kotiseuturetkiä ja perinteiden vaalimista

Seuran tarkoitus on karjalaisen kulttuurin, perinnetiedon ja -taidon säilyttäminen, siirtäminen nuorille sekä nuorten saaminen aktiivisina jäseninä mukaan toimintaan. 2009 vuoden teemana oli ”karjalaisuus kautta elämän”. Se näkyy muulloinkin siinä, että on säilytetty Karjalan murre, karjalainen perinnetieto ja -taito ja istutettu niitä myös lapsiin ja lastenlapsiin. Perinnetä ei ole piiloteltu muiltakaan kanssaihmisiltä.

Yhdistyksen jäseniä on mukana hyvin monessa yhdistyksessä sekä paikallisesti että piiritasolla, mm. Karjalaseurojen Pohjolan piirin hallituksessa, Paavolan Kotiseutuyhdistyksen hallituksessa, Siikasalon kirkkovaltuustossa ja kirkkoneuvostossa. Muita vaikutuskanavia ovat alueella ilmestyvät lehdet ja myös valtakunnallinen Karjala-lehti, joihin tehdään ilmoituksia ja artikkeleita. Jäsenten kanssa pidetään myös henkilökohtaista yhteyttä, joka vahvistaa osallisuuden yhteiskuuluvuuden tunnetta.

Kun kotiseuturetkiä päästiin tekemään synnyinseudulle Karjalaan 1990 alkaen, bussiretkiä on järjestetty yhdistyksen toimesta, mutta lisäksi jäsenet ovat osallistuneet muiden yhdistysten järjestämiin matkoihin. Synnyinseudun tekeminen tunnetuksi nuoremmille sukupolville on antanut luottamusta yhdistyksen toiminnan jatkumiselle. Juuret Karjalassa -aineistoa on käytetty monella koululla pidetyillä tunneilla.

Jäsenten kodeissa pidetyissä päiväkahvilaisuuksissa tarjotaan karjalaisia leivonnaisia ja keskustellaan eri asioista. Ne ovat miellyttäviä yhteishetkiä, joihin myös laulu kuuluu olennaisena osana. Mukana on oltu myös lähiseudun ja Oulun karjalaisuuteen liittyvissä juhlissa ja tapahtumissa. Näyttely Evakkojunat lokakuussa 1998 keräsi 200 katsojaa.

Palmusunnuntain virpojaiset ovat vuotuisena perinteenä. Aikaisemmin ne pidettiin useimmin jo edesmenneen kunniajäsenen Mirja Monton kotona, nykyisin kunnan eri kirkkoissa ja seurakuntataloissa.

Hyvin aktiivisesti seurakunnan toimintaan osallistunut Mirja Monto testamenttasi omaisuutensa seurakunnalle. Testamenttivarojen tuotolla seurakunta on avannut suosituksi tulleen kahvipaikan Mirjan ja Maunon tuvan Ruukissa. Heidän kuvansa on tuvassa nähtävillä.

Kurssi- ja koulutustoiminta kuuluu seuran toimintaan olennaisena osana. Piirin koulutukseen osallistuu vuosittain 1-2 henkilöä. Paikallisesti on järjestetty erilaisia työkurseja, kuten neulakinnaskurssi, virpovitsakurseja, useita piiras- ja leivonnaiskursseja ja hapankaalikurseja.

Karjalaseura rekiretkellä 1949 Pitkäsen talossa.

Erikoisuutena mainittakoon eräänä vuonna 50 m pitkän perinteisen vinoaidan teko Juha Virtasen opastuksella. Kilpailujakin on pidetty. Esimerkiksi huhtikuussa 2010 järjestettiin Ruukin seurakuntatalossa piirin piirakkakisat.

Nuorille on kerrottu Karjalasta ja evakkotai-paleista useina vuosina tapahtumien yhteydessä ja on käyty myös kouluilla pitämässä muutamia tunteja. Koululaisille on pidetty myös piirakan teon ja kyykän harjoituksia sekä näytöksiä, jotta he pääsevät tutustumaan vanhaan karjalaisperin-teeseen myös käytännössä. Karjalaiset sukujuur-et omaaville ylioppilaille on annettu vuosittain

1983 karjalaisilla kesäpäivillä Oulussa Juha Virtanen kantoi lippua Aune Häklin ja Kerttu Tirin kanssa.

Karjalan Liiton juhla Oulussa 2007 keräsi runsaan joukon yhdistyksen jäseniä. Lippurivistöt marssiin kulkivat lähes kahden kilometrin matkan kaupungin läpi juhlapaikalle jäähalliin.

Noin kuukausi talvisodan päättymisestä perustettu Karjalan Liitto ry täyttää 70 vuotta 20.4.2010. Pitkin vuotta on tarjolla runsaasti tapahtumia eri puolilla ja kesäjuhlatkin tavallista komeammat. Juhliin osallistuu useita yhdistyksen jäseniä.

Kyykkäharrastus on vahva

Kyykkä on perinteinen ja tärkein liikuntamuoto, joka on ollut ohjelmassa kunnan pitäjäpäivillä kyykkäturnajaisten merkeissä. Kun ne järjestetään haastejoukkuekilpailuna, myös yleisömenestys on taattu. Yhdistyksen joukkueet ovat pärjänneet hyvin myös muualla pidetyissä kilpailuissa. Pääkenttänä on Paavolan nuorisoseuran kenttä, sillä harrastus keskittyy Paavolan seudulle. Kyykkäharjoituksia pidetään kesällä parhaimmillaan joka viikko. Menestystä on tullut piirin ja valtakunnan tasolla kaiken väristen mitalien muodossa.

Kyykkäjaostoa on johtanut 1998 alkaen Olavi Tajakka, muutenkin innokas urheilumies, joka on innolla osallistunut 1979 perustetun laajentuneen kunnan urheiluseuran Ruukin Kisan toimintaan. 2001 perustettiin kyykän erikoisseura Ruukin Kyykkä Isku, joka on Suomen Kyykkäliiton

Karjalaisten Pohjolan piirin kyykkämestaruuskilpailut Vihannissa 2006.

stipendi ja veteraanimatrikkeli.

Opintopiiritoimintaa on harrastettu jo pitkään. Aikaisemmin opintopiirin nimi oli ”Juuret Karjalassa”, johon oli valmista valtakunnallista materiaalia. Nykyisin nimenä on ”Karjala ennen ja nyt”. Jouko Koivu on pitänyt 2007 alkaen vuosittain 2-3 esitystä rajan taakse jääneistä pitäjistä, huhtikuuhun 2010 mennessä 13 pitäjää, joista Salla, Kuusamo ja Petsamon alue Karjalan ulkopuolelta.

Ruukin pitäjäkirjassa on Juha Virtasen kirjoittama artikkeli Paavolan seudun karjalaisista. Seuran toimintaa on pidetty esillä myös sekä paikallis- että valtakunnallisissa lehdissä, joihin varsinkin Kerttu Tiri on kirjoittanut artikkeleita. Veteraanimatrikkeliin tehtiin 15 sivua vuonna 1994. Aiheena oli Karjalasta ja muilta alueilta tulleet veteraanit.

Yhdistyksen jäseniä Karjalan Liiton kesäjuhlien marssilla Oulussa 2007.

Ansiomerkit, huomionosoitukset ja palkinnot 2009 loppuun mennessä:

Pronssinen ansiomerkki:

Juha Virtanen, Hilja Jaro, Elli Loponen, Silja Mensonen, Pertti Loponen, Juha Rapo, Reino Kerminen, Lea Hilakivi, Herman Jaro, Mirjam Monto, Antti Immonen, Liisa Hiltunen, Kerttu Tiri, Erkki Häkli, Matti Hiltunen, Liisa Tajakka ja Ellen Pesonen.

Hopeinen ansiomerkki:

Olavi Hilakivi, Herta Haaranen, Tauno Kuokkanen, Juha Virtanen (piirin hopeinen ansiomerkki), Anja Asunmaa, Liisa Hiltunen, Irma Pietarila, Olavi Tajakka ja Kerttu Tiri.

Kultainen ansiomerkki:

Juha Virtanen.

Karjalan siirtoväen muistomitali:

Kirsti Klemetti, Anja Asunmaa, Liisa Hiltunen, Kerttu Tiri ja Irma Pietarila.

Pöytästandaarit henkilöille:

Juha Rapo, Israel Mensonen, Heikki Hyppönen, Olavi Tajakka, Elisa ja Toivo Vanhatalo, Anja Asunmaa, Hilja Jaro ja Liisa Hiltunen.

Pöytästandaarit yhteisöille:

Ruukin seurakunta, Ruukin kunta, Paavolan osuuspankki, Paavolan osuusmeijeri, Säästöpankki ja Paavolan nuorisoseura.

Karjalaisen isännän viiri:

Olavi Hilakivi.

Erilaisia palkintoja:

1991 Juha Virtanen sijoittui kolmen kymmenen parhaan joukkoon kilpailussa, jonka aiheena oli Karjalan kotiseutumatkat. Herta Haaranen on saanut kaksi kunniakirjaa Karjalaisen perinteen työryhmältä, jolle hän on lähettänyt runsaasti perinnetietoutta.

Teksti ja hallituksen kuva: Jouko Koivu

Kuvat Kerttu Tirin, Anja Asunmaan ja yhdistyksen kokoelmista.

jäsen. Tulosta on syntynyt nuorten tiivistyneen harjoittelun tuloksena ja joukkueita on osallistunut hyvällä menestyksellä kilpailuihin eri puolilla Suomea. Näkyvin tapahtuma paikkakunnalla on vuosittain pitäjäpäivien yhteydessä pidetty Kyykkäturnajaiset. Siinä on yleensä mukana 6-8 joukkuetta. Kyykkäturnajaiset pidetään Paavolan Nuorisoseuran kentällä.

Paavolatalo

Paavolan-Revonlahden Sotavammaisten Tukiyhdistys ry:n omistama palvelutalo Paavolan taajamassa, Siikajoen kunnassa.

Palvelutalohankkeen alkua

Palvelutalohanke alkoi Sotainvalidien ottaessa yhteyttä Paavolan Sotaveteraanit ry:hyn. He olivat puuhaamassa palvelutalon rakentamista. Rahoituksen ehtona oli, että Ruukin kunta otetaan hankkeeseen mukaan ja muodostetaan oma yhdistys. Oulun piirin Sotainvalidien muistiossa todettiin 5.2.1991, että palvelutalohankkeelle voi saada Ara-rahoitusta ja Ray-avustusta (läsnä olivat Kalevi Pietilä, Kalevi Roppola ja Lauri Vilmi).

Sotainvalidien Veljesliiton Paavolan-Revonlahden osaston 50-vuotisjuhlassa lokakuussa 1992 Sotainvalidien Veljesliiton Pohjois-Pohjanmaa piirin puheenjohtaja rehtori Lauri Vilmi perusteli palvelutalohankkeita seuraavasti: ”Palveluasuntojen rakentamiseen pitää saada varoja pian, jotta sotainvalidit ja heidän puolisonsa voivat voimien vähentyessä siirtyä tarvittaessa asumaan palveluasuntoon. Rakentaminen parantaisi samalla työllisyyttä” (Siikajokilaakso 7.10.1992).

Osaston pitkäaikainen sihteeri Kalevi Pietilä lausui seuraavat sanat:

”Minä puutun vielä tässä tilaisuudessa lyhyesti palvelutalohankkeeseemme, joka on vireillä tänne Paavolaan ja josta juhlapuhujammekin mainitsi. Osastomme teki keväällä aloitteen 10 asunnon palvelutalon rakentamiseksi. Perustimme yhdistyksen, johon tulivat jäseniksi Ruukin kunta, Paavolan Sotaveteraanit ry. ja Sotainvalidien Veljesliiton Paavolan-Revonlahden osasto ry., ja joka sitten valitsi yhdistykselle hallituksen. Hallitus on ilmoittanut yhdistyksen yhdistysrekisteriin, tehnyt luonnoskaupparin tontista Vanhustentuki ry:n kanssa, lähettänyt avustushakemuksen Raha-automaattiyhdistykseen ja lainahakemuksen Asuntohallitukseen.

Luonnospiirustukset ja kustannusarvion hallitus teetti arkkitehtitoimisto Klemolat Ky:llä Oulaisista. Laina-anomus on kunnanhallituksessa lausunnolla. Toivomme, että näin edullinen hanke saisi siellä myönteisen päätöksen. Sääntöjen mukaan sotainvalideilla on etusija asunnon tarpeessa ja myös sotaveteraaneilla on oikeus päästä sinne asumaan. Lisäksi yhdistyksen säännöissä on pykälä, että kun sotainvalideista ja sotaveteraaneista aika jättää, jää palvelutalo kunnan omistukseen. Lisäksi myös palvelutaloon muuttajien asunnot vapautuvat muiden asunontarvitsijoiden käyttöön. Pyydämme ymmärrystä kunnan taholta.”

Paavolan-Revonlahden sotavammaisten tukiyhdistys ry rekisteröitiin 6.11.1992. Yhdistykselle valittu hallitus rupesi valmistelemaan hanketta. Yhdistyksen hallitukseen kuuluivat 1992 pj. Kalevi Pietilä, vpj. Toivo Mustonen, jäsenenä sosiaalijohtaja Irma Heikkinen ja Kalevi Roppola sekä varajäsenenä Martti Junnila, Matti Hietala, Esko Kantola ja Ahti Nikinmaa.

Hallitus toimi rakennustoimikuntana, täydennettynä rakennustarkastaja Tuomo Keihäällä. Anssi Pietarila hoiti rakennuttamis- ja valvontatehtävät. Talon piirustukset laati Arkkitehtitoimisto Klemola Ky Oulaisista, pääurakoitsijana toimi Rakennusliike Mustonen & Lehto, LVI-suunnittelun teki EEH Oy Oulaisista, LVI-työt Vihannin Lämpö- ja Vesi Oy, sähkösuunnittelun Kyösti Terentjeff Oulaisista, rakennussuunnittelun Insinööritoimisto Reino Niemitalo Kempeleestä sekä lämpö- ja sähkötyöt Sähköpalvelu Veikko Jaakola Ruukista.

Tontti saatiin vuokralla, mutta siihen piti hakea lääninhallitukselta poikkeusluvalla suurempi rakennusoikeus. Tilan nimi on Lukkarinpuustelli Rn:o 96 ja Ruukin Vanhustentuki ry:ltä on tontti vuokrattu 50 vuodeksi. Palvelutalon osoite on Metsätie 25 b, 92430 Paavola. Hankkeen kokonaiskustannukset olivat 3,3 miljoonaa markkaa, johon asuntorahastolta saatiin Ruukin kunnan takaamaa lainaa 85 % ja Raha-automaattiyhdistykseltä 15 % avustusta. Palvelutalon rakentaminen aloitettiin 21.8.1994 ja harjannostajaisia vietettiin joulukuussa 1994. Vastaanottotarkastus pidettiin 10.4.1995 ja rakennus valmistui toukokuussa 1995.

Palvelutalo aloittaa toiminnan

Rivitalotyyppisen palvelutalon piirustuksia supistettiin, jolloin 700 neliötä bruttoalasta asuinhuoneistoalaksi tuli 464 neliötä. Se käsitti kymmenen asuntoa kahdessa viiden asunnon solussa. Asunnoista on neljä kaksiota ja kuusi yksiotä. Tilavat inva-mitoitetut huoneistot käsittävät tupa-

keittiön ja makuuhuoneen. Yhteisiä tiloja ovat kaksi aulaa, sauna, pesuhuone ja wc. Ulkorakennuksessa on verstaas, väestönsuoja, asukkaiden varastot ja autokatos. Asunnot oli tarkoitettu sotainvalideille, sotiemme veteraaneille, heidän puolisoilleen ja leskilleen. Palvelutalo on asumista kodin ja laitoksen välimuotona.

Kunta vuokrasi vapaan kaksion päivätoimintatiloiksi Paavolan vanhuksille. Kotipalveluohjaaja Raija Kemppainen oli talon ”puuhanaisena”. Kunnan traktorilla haettiin eri kohteista kalusteita ja astioita, jotta toiminta voitiin aloittaa. Asiakkaat ja ohjaajat saapuivat päiväkeskuksen ensimmäiseen toimintapäivään hiekkaisen pihan läpi 29.6.1995. Ensimmäinen asukas Aili Räsinkangas auttoi kodinhoidollisissa töissä ja viihdytti asiakkaita. Mäkelänrinteen vanhainkodista siirtyi kolme miestä asukkaaksi ja Paavolan kotipalvelun hoitajat kävivät heitä avustamassa, samoin kuntahoitaja ja kotisairaanhoidaja. ”Vanhustenhuoltoa kehitettäessä puute on ollut juuri palveluasunnoista, turvallisista ja väljistä, kuten täällä”, totesi vanhainkodin johtaja Sirja Hienonen Siikajokilaakson haastattelussa.

Avoimien ovien päivänä 15.8.1995 taloon tutustui pitkästi yli sata vierasta. Kalevi Roppola, kunnan sosiaalijohtaja Irma Heikkinen ja Kalevi Pietilä olivat yhtä mieltä, että sotavammaisten tukiyhdistyksen ponnistelut palvelutalon saamiseksi olivat hyödyllisiä. Pietilä lahjoitti 80-vuotissyntymäpäivänsä lahjarahat palvelukodin kalusteiden hankintaan. Talon seinälle naulattiin sotainvalidien tunnus. (Siikajokilaakso 17.8.1995). Kilpailu talon nimestä julkistettiin.

Vuonna 1995 päiväkeskusohjaajana toiminut Pirkko Kovalainen valittiin vastaavaksi hoitajaksi tukiyhdistyksen palkkaamana. Ray antoi yhdistykselle kaksi vuotta avustusta vastaavan hoitajan palkkaukseen. Kalevi Pietilä ja Kalevi Roppola järjestivät tien palvelutalosta linja-autolle seurakuntatalon pihamaan kautta. Päiväkeskustoiminta laajeni kaksipäiväiseksi. Taloon saatiin paljon lahjoituksia viherkasveja huonekaluihin. Päiväkeskushuoneistossa pidettiin kerhoja ja kokouksia. Kaikki asunnot oli varattu 23.10.1995 mennessä. Sotavammaisten Tukiyhdistys tuotti osan asumispalvelusta asukkaille ja Ruukin kunta palkkasi henkilöstöä palvelutalon käyttöön.

Paavolatalon vihkiäisten juhlapuhuja oli Kalevi Roppola.

Palvelutalon vihkiäiset

Nimikilpailun tuloksena talo sai nimekseen vihkiäisjuhlassa 18.10.1995 Paavolatalo. Avauspuheen piti Kalevi Pietilä ja juhlapuheen Kalevi Roppola.

Hankkeen rakennuttajan, tukiyhdistyksen puheenjohtaja Kalevi Roppola kertoi, että ajatus talosta syntyi jo 1980-luvun alussa. Palvelutalohankkeen vetäjäksi ryhtyi Kalevi Pietilä. (Siikajokilaakso 23.10.1995).

Paavolatalon vihki Pohjois-Pohjanmaan sotainvalidien ”luottamuspappi”, rovasti Pentti Pyy. Veteraanikuoro esiintyi Marja-Leena Hyttisen johdolla. Vihkimme tämän Paavolatalon arvokkaaseen tehtävään vanhojen turvapaikaksi ja suojapaikaksi, Pyy päätti puheensa. Vihkiäisjuhlassa puhui myös Sotainvalidien Veljesliiton Oulun piirin puheenjohtaja Lauri Vilmi, joka on ollut henkilökohtaisesti edistämässä hanketta.

Sotaveteraanien Oulun piirin puheenjohtaja Aarno Strömmer lahjoitti korkokuvan ”Kolme sukupolvea” ja kunniakirjan. Hän kertoi, että Ruukin kunnan alueella on tammenehväväkeä 250 henkilöä, joista poikia vajaat sata. He ovat

siis hyvin näkyvä ja kuuluva joukko, joille tämän talon saaminen on ollut suuri edistysaskel.

Läänin sosiaalitarastaja Juhani Kaimio totesi Paavolatalon edustavan ns. välimuotoista asumispalvelua, jota tarvitaan juuri nyt maan kunnissa. Juhlassa kuultiin Eeva Heilalan sydämeen käyppiä runoja ja talo sai myös runsaasti lahjoja. ”Kun isänmaa kutsui” -veteraanimatrikelin

lahjoitti hallituksen nimeämä rakennustoimikunta ja seuraksi matrikkelille Ruukin seurakunta lahjoitti Siikajokilaakson historia II -teoksen.

Talolle luovutettiin myös sotaveteraanien ja sotainvalidien sekä Ruukin kunnan standardit. Lahjoituspuheessaan Uno Niemelä totesi, että laulussa "Veteraanien iltahuuto" on osuvasti todettu "kohta poissa on veljet". (Siikajokilaakso 23.10.1995). Kunnan edustajana puheen piti Pentti Tokola. Vierasjoukkoa oli läheltä ja kaukaa, Taukokankaalta aina oman talon asukkaisiin, noin sata vierasta, mutta tilat riittivät hyvin.

Otteita Kalevi Pietilän puheesta 18.10.1995:

Arvoisat juhluvieraat!

Harras toiveemme on toteutunut. Pitkän odotuksen ja synnytystuskien jälkeen uusi ja uljas palvelutalomme on valmistunut. Minulle on nyt uskottu mieluinen tehtävä, "kastaa" tämä rakas lapsi. Paavolatalon nimi kuvaa yksinkertaisuudellaan kotoa, johon on hyvä tulla, jossa on hyvä olla. Pitäjän historian mukaan kylämme on saanut nimensä 1600-luvulta Paavola-nimisen talon mukaan. Kuvatkoon siis tämä uusi Paavolatalo paikkakunnan historiaa ja elämän jatkuvuutta. Paavolatalossa elävät ne henkilöt nyt elämän ehtoopuolta, jotka ovat itsenäisyytemme turvanneet. Olkoon Paavolatalo muistomerkkinä ajatuksestamme ja päätöksestämme "Veljeä ei jätetä".

Raha-automaattiyhdistykseltä saatiin avustuksia Ruukkiin tammikuussa 1996. Tukiyhdistys sai avustusta suunnittelu- ja perustamiskustannuksiin, sekä kalustehankintoihin. Fysioterapeutin asiantuntemuksen turvin hankittiin vanhusten lepotuolit istuimiksi, sekä paljon muuta kalustusta.

Paavolataloon tuli oma henkilökunta, yksi yhdistyksen palkkaama työntekijä ja muut kunnan palkkaamia työntekijöitä. Asukkaiden kanssa on tehty mm. kesäretkiä. Päivätoiminta on jatkunut kunnan tuottamana palveluna ja seurakunta on pitänyt myös kerhotilaisuuksia.

In memoriam:

Kalevi Pietilä (17.6.1915–24.4.2000). Viisi vuotta oli kulunut Paavolatalon toiminnan aloittamisesta, kun "avoimien ovien" juhluvieras Kalevi Pietilä nukkuu pois.

Muutos toiminnassa

Vuonna 2003 talon koko henkilöstö ja asumispalvelun väki siirtyivät kunnan palvelukseen. Kunta tuottaa ateriapalvelun, siivouspalvelun, pyykkipalvelun, kauppapalvelun ja kuljetuspalvelun. Henkilöstön työhön kuuluu asukkaiden kokonaisvaltainen hoito kuntouttavaa työtapaa noudattaen. Yhdistyksen hoidettavaksi jäivät kiinteistöön liittyvät asiat ja asukkaiden valinta. Asukkaat asuvat itsenäisesti omilla kodeillaan ja heillä on mahdollisuus saada asumistukea. Kriteerit asukkaan valinnalle ovat alkuperäiset eli ensin hoitoa tarvitsevat sotainvalidit, sotiemme veteraanit, edellisten puoliset ja lesket, sitten muut vanhuksat ja eläkeläiset.

Ruukin kunta muuttui 2007 Siikajoen kunnaksi

Uusi ruokasali valmistui kesällä 2009 yhdistämällä kaksi kaksion olohuonetta, jolloin samalla henkilökunta sai keittiö- toimistotilan. Talossa on käytössä kaksi kaksiota, kuusi yksiötä, suuri ruokasali, kahden huoneen asunto ja kaksi intervallipaikkaa. Turvapuhelimet ovat lähes jokaisella asukkaalla ja taloon asennettiin kesällä 2009 palohälytysjärjestelmä. Henkilökunta on talossa aamusta iltaan ja yöllä käy seutukunnan yöpartio. Paavolatalossa on neljän hoitajan lisäksi useita eri tuella palkattuja työntekijöitä esim. keittiötehtäviin. Myös opiskelijoita on usein työharjoittelussa ja koululaisia lähinnä kesätöissä.

Palvelutalo toimii useiden eri sidosryhmien avulla. Kuntaliitoksen myötä kunnan nimeksi tuli 2007 Siikajoki. Vanhustyön johtaja Mervi Koski luotsaa vanhusten hyvinvointiin liittyviä asioita. Kunnan ohella omaiset vahvimpana voimavarana tukevat ikäihmisten elämää. Seurakunta ja muut yhteisöt käyvät aktiivisesti pitämässä hengellisiä tilaisuuksia. Terveyskeskus, sairaalat, taksit, ambulanssit, kaupat, linja-autoilijat, ystävät, tuttavat, koulut, päiväkodit, kunnan asukkaat ym. ovat toiminnan tukena. Veteraanikuoro käy useita kertoja vuodessa viihdyttämässä kohtalotovereitaan. Talon sisäiset yhteiset tilaisuudet ovat luoneet perhekeskeisen tunnelman,

jossa toisista välitetään. Se kertoo onnistuneesta hankkeesta, jolla on arvoa muutoinkin, kuin rahassa mitaten.

Paavolan-Revonlahden Sotavammaisten Tukiyhdistys ry:n hallitukset

Puheenjohtajat Kalevi Pietilä (1992–1995), Kalevi Roppola (1996–1997), Tauno Matela (1998–edelleen). Muita jäseniä Ensio Vuoti, Martti Junnila, Toivo Mustonen, Matti Hasa, Martti Junnila, Uno Niemelä, Reino Kervinen, Erkki Kähkölä, Irma Heikkinen, Mervi Koski ja Rauno Vuolunparras. Tilintarkastajia Juha Virtanen, Elias Huuonen ja Heikki Kempainen

Paavolatalon puheenjohtajat aikajärjestyksessä: Kalevi Pietilä, Kalevi Roppola ja Tauno Matela.

Isännöitsijät Anssi Pietarila (1995–1996) (2004–edelleen), Heidi Tajakka / Pirkko Kovalainen (1997–2004). Talonmiehenä on toiminut Eero Saarikoski.

Palvelutalo rakennettiin itsenäisesti asuville sotainvalideille ja sotiemme veteraaneille. Pian kuitenkin nähtiin, etteivät asunnot täytyneet em. tarvisijoista, vaan tarvittiin tuettua asumista, jota Ruukin kunta tuki kiittävästi. Alkuvuosina asukkaat liikkuvat itsenäisesti ja henkilökunta auttoi niissä tehtävissä mihin he eivät itse kyenneet. Viidentoista vuoden aikana tilanne on muuttunut. Tänä päivänä liki jokaisella on liikkumisen apuvälineitä ja avun tarve on lisääntynyt.

Valtakunnallinen ikäihmisten laatusuositus painottaa elämisen tukemista koteihin, jota myös palvelutalo edustaa. Kunta on omalta osaltaan strategian muodossa suunnannut palvelut myös sen mukaisesti. Tekniikka on tullut työväliseksi tietokone- ja paloturvallisuusjärjestelmien muodossa. Henkilökuntaa koulutetaan jatkuvasti ja fyysisiä tiloja muokataan tarpeen mukaan toimivammiksi. Muutos ja kehitys ovat arkipäivää, jolla taataan turvallinen ja virikkeellinen ympäristö ikäihmisten elämälle palvelutalossa.

Teksti: Pirkko Kovalainen

Kuvat Paavolatalon kuva-albumista ja Pirkko Kovalaiselta.

Tauno Matela talon asukkaiden seurassa syyskuussa 2009.

Matkoja muistorikkaille alueille

Raahen ja ympäristön sotaveteraanit Kannaksella 14. – 19.6.2006

Melkoinen joukko sotaveteraaneja, lottia ja Kannaksella kotinsa menettäneitä kävi tutustumassa nykyisiin näkyisiin ja muistelemassa sota-ajan tapahtumia ja katselemassa vanhoja taistelupaikkoja.

Paljon oli muuttunut, mutta löytyi myös ennallaan säilyneitä rakennuksia ja kylänäkymiä. Kehitys näytti jollakin tavalla pysähtyneen ennen niin vauraalla alueella, vaikka kyliin ja kaupunkeihin oli ilmaantunut suuria viisikerroksisia taloja.

Ensimmäisessä tutustumiskohteessa Kontiomäen Pohjois-Karjalan prikaatissa kuultiin kuvien kera mielenkiintoinen selostus sen nykyisestä toiminnasta. Siinä tuli monille täysin uutta asiaa ja selvisi sekin, että Kontiomäellä ei ole lainkaan tykistöä. Matkalla Tolvajoen komean Alikosken rannalla syötiin ensimmäinen ”kenttälounas”. Tämä seutukin oli aikanaan sotatoumialuetta.

Sortavalan kautta jatkettiin Käkisalmen suuntaan

Sortavalan vanhoja suomalaistaloja oli melko paljon pystyssä. Myös Jaakkimassa näkyi vanhaa suomalaisasutusta melko mukavasti. Sen sijaan Jaakkiman suuri kirkko, jonne mahtui 3000 sisälle, oli palanut 1977. Isot rauniot oli jäljellä. Kirkon seinän vieressä matkalaiset kajauttivat komeasti yhteislaulun.

Myös Kurkijoki oli myös säilynyt melko hyvin, mutta sielläkin kirkko on kokenut kovan kohtalon. Peruskorjausta oltiin jo aloittamassa 1991–1992 ja tarvikkeetkin olivat kasassa, mutta venäläiset polttivat kirkon. Myös Hiitolan kirkonkylän kirkko on poltettu rauhan aikana.

Käkisalmi on nykyisin iso paikka. Siellä oli lentokenttä aikaisemmin, mutta 1958 nousi viimeinen lentokone ja kentän alueelle tehtiin muuta, mm. jätepuhdistamo. Ilmavoimien kasarmit ovat nyt raunioina. Monin paikoin näkyi ihmeellinen seikka, että rauniorakennuksista katoaa vähitellen katto ja tiiliseinät madaltuvat samoin. Ilmeisesti asukkaat hakevat niistä tarpeellisia rakennustarvikkeita, kun niitä ei muuten löydy. Omenapuut ovat kadonneet kaupungista. Vanhoja suomalaistaloja on pystyssä joko sellaisenaan tai uudelleen verhoiltuna.

Käkisalmen vankan kirkon vieressä on 105:lle toisessa maailmansodassa kaatuneelle kä-

Jaakkiman kirkon edessä.

kisalmelaiselle muistomerkki. Kirkko ei ole tosin sotien jälkeen ollut kirkollisessa käytössä, vaan toimii kulttuuritilana, nuorisotilana ja klubina, jossa discovalot välkkyvät. Vanha asema on myös säilynyt. Venäläisten sotamuistomerkkinä on esillä panssarikalustoa. Toinen on rynnäkkötykki ja toinen panssarivaunu. Lähellä on nähtävissä myös talvisodan aikaista panssariestettä. Erään lähikylän kohdalla kuultiin, että siellä oli Karl Fazerin omistama kartano, mutta itse asiassa hän omisti käytännössä koko kylän.

Matkaa jatkettaessa tutustuttiin lahjoitusmaatalonpoikien muistomerkkiin, käytiin erään matkalaisen entisellä kotipihaalla ja nähtiin tien kahta puolta olevat panssarikaivannot. Ne tehtiin 1939 vapaaehtoisvoimin lapiotyönä. Työ oli kova, mutta valmiina kaivanto ulottui Vuoksesta Punnusjärveen, Jokilahteen, Äyräpäänjärveen ja edelleen taas Vuokseen Pölläkkälän lähellä. Äyräpään järvi tunnettiin vanhastaan yhtenä Suomen parhaista lintujärvistä ja samasta syystä se tunnetaan yhä.

Äyräpäässä tien varret kasvavat tiheää pensaikkoa ja nuorta puustoa

Tehdaspuu harvensi metsiä 1990-luvun alkupuolella. Moto-miehet olivat pahalla päällä ja osa metsistä jäi harventamattakin, koska oksat ja rungot olivat sodan jäljeltä liian rautaisia. Kaikki on oikeastaan nuorta metsää. Kirkko ja sen ympäristö jauhautuivat tulikeskeyksissä ja 1944 tulimyrskyssä lopullisesti. Kuten monessa muussa paikassa, täälläkin on kirkon muistomerkki. Laatta on suuressa betonikappaleessa, jonka räjähdys nosti pystyyn aikanaan. Siinä on myös 1939 - 1944 kaatuneiden suomalaisten muistolaatta.

Äyräpään harjanne Vuoksen varressa hallitsee maisemaa. Siitä hallittiin sota-aikana peltoukeaa. Siellä taisteltiin kiivaasti sekä talvisodassa että 1944. Äyräpään-Vuosalmen taistelut keskellä kesää 1944 olivat osa puna-armeijan hyökkäystä, jonka piti murskata Suomen puolustuslinjat ja joukot Kannaksella. Yksi venäläisten divisioonaa tuhoutui lähes täysin kolme viikkoa jatkuneissa taisteluissa. Miehiä kaatui 15000. Myös suomalaisten tappiot olivat suuria ja kaatuneita 5000.

Suomalaisilla oli sillanpääasema, jonka venäläiset yrittivät saada pois. Ensimmäinen murto tuli Vasikkasaareen, josta avautui suora ampumalinja pitkin Vuoksea. He saivat ammuttua kaikki veneet sieltä. Varsinainen murto tuli Lossirannan toisella puolella. Vihollinen pureutui rantaan, mitä ei voitu estää voimien puutteessa. Lisävoimat eivät ehtineet paikalle.

Martti Toppila kertoi omia kokemuksia tulostaan Ihantalasta Vuoksen rantaan. Suomalaisten tuliasema ei ollut vielä valmis, kun vihollinen ampui urkupyssyllä siihen. Pataljoonan komentaja kuoli ja lähetti loukkaantui. Martti joutui saattamaan lähetin jsp:lle, josta palattuaan hän löysi tuliaseman heittiminen joutuneen kohteeksi ja kuolleita sekä haavoittuneita oli runsaasti. Koko

Vilho Koivumaa kertoo Äyräpään taistelusta, vas. Paavo Mäkinen

Äyräpään sankarihautausmaalla leppää muutama paavolalainenkin. Kuva: Veikko kangastalo.

heittimen kranaatit olivat niin herkkiä, että räjähtivät jo veden pinnassa jokeen osuessaan. Hän kavereineen haavoittui siinä.

Hyökkäys oli luonteeltaan molemmin puolin kohtaamishyökkäys. Porukkaa oli liian vähän, vaikka rynnäkkötykkeitä oli apuna. Yksi menetettiinkin. Tilanne kuitenkin vakiintui Vuosalmen pelloilla, johon vaikutti paljon ilmavoimien tuki, tykistö ja jalkaväki. Saksalaisten Stukat tuplasivat ilmavoimat ja olivat hyvin tehokkaita.

Vilho Koivumaa kertoi tullessaan JR 11:n mukana apuun, kun venäläiset ylittivät Vuoksen. Ryhmä toimi 1. pataljoonan suunnassa kolme vuorokautta yksin, kun JR 7 oli vapautettu asemasta. Oli kuumaa ja muutenkin olimme väsyneitä. Ryhmä joutui vastakkain vihollisen kanssa, eikä etäisyyttä ollut, kuin 30 metriä. Jonkun aikaa olimme vähän syrjemmässäkin, mm. Vuoksen Suursaarella.

Kivennavalla kuulimme, että sen kirkko oli vielä pystyssä 1990-luvun alussa. Aikaisempi kirkko tuhoutui 1939 talvisodan toisena päivänä. Uusi Pajarin kirkko vihittiin käyttöön syyskuussa 1943. Se nimettiin kenraalimajuri Pajarin mukaan, koska hän rakennutti sen sota-aikana Linnavuorelle. Kirkko tuhoutui kuitenkin jo talvisodassa kesäkuussa 1944 ja muistomerkki on vain jäljellä. Lintulan luostarista on jäljellä yksi nunnien useampikerroksinen asuinrakennus.

Kivennavan tiellä tuli vastaan venäläinen panssariarmeijakunta. Suomalaisten eteneminen pysähtyi Polviselän harjanteella venäläismassaan. Tykistö ei ehtinyt paikalle ja yhden komppanian tykkitkin piti jättää, kun venäläiset menivät molemmilta sivuilta ohi.

Matkalla kuultiin, että Jäppilän sillan kohdalla tehtiin varsinainen havainto Mainilan laukausta, joten siinä olisi muistomerkin paikka, mutta laukausten muistomerkki on kuitenkin tien varressa ennen sitä.

Tutustuimme myös Kronstadtin linnoitukseen Retusaarella

Sinne johtaa maantie, mutta ei jatkotietä Inkerinmaalle. Siellä on paljon kalastajia, vaikka Pietarin patoallas on hyvin saastunut. Raskas tykistö ja linnoitusketju ampui Kronstadtista Suomen puolelle. Se oli suuri laivastotukikohta, joka esti Leningradin piirityksen aikana saksalaisten pääsyn Leningradiin. Saksalaiset saivat silti saarella aikaan jonkin verran tuhoa. He mm. pommittivat upoksiin taistelulaiva Maratin. Vasta Jeltsinin kaudella venäläisetkin pääsivät tutustumaan saareen.

15 km pitkä linnoitusketju tehtiin jo tsaarinajalla. 1. maailmansodan ajalta on muita järeitä linnoituksia mm. Helsingissä, Porkkalassa ja Eestin puolella. Näistä hallittiin Suomenlahtea, koska pystyttiin ampumaan molemmilta rannoilta yli puolivälän lahtea. NL:n Itämeren laivaston päätukikohta oli Kronstadt. Siellä toimii yhä sisäoppilaitoksena merisotakoulu, jonne menään jo 12-vuotiaana. Samalla käydään peruskoulu ja ammattiopinnot siviiliä varten. Matkalla nähtiinkin pitkä oppilaskulkue. Vladimirin katedraali on merkittävä kirkko, mutta saarella oli

heitinjoukkue oli menettänyt toimintakykynsä. Suomalaisjohto olisi halunnut puolustaa rantaviivaa, mutta se ei onnistunut, kun sitä hallittiin harjanteelta.

Reilun kilometrin päässä Vuosalmella puolustuslinja piti pintansa

Kun venäläiset pääsivät yli kahta puolta, syntyi jonkinlainen motti, joka antautui. Osa ui kuitenkin yli. JR 7 menetti satoja miehiä. Ennen venäläisten hyökkäystä oli saatu kolme sotavankia, joilta kuultiin, että lisävahvistusten turvin on hyökkäys tulossa. Viestimiehenä ollut Paavo Mäkinen kertoi, että he tulivat Vuoksen yli sillanpääasemien puolelle korjaamaan tapseja. Puustoa ei ollut suojana juuri ollenkaan. Kun he tekivät töitä rannassa, venäläisten keskiraskaan

Kronstadt, Venäjän laivaston valatilaisuus. Kuva: Veikko Kangastalo.

useita kirkkoja, koska armeijassa palveli moneen uskontokuntaan kuuluvia. Kuulimme myös Kronstadtin matruusikapinasta.

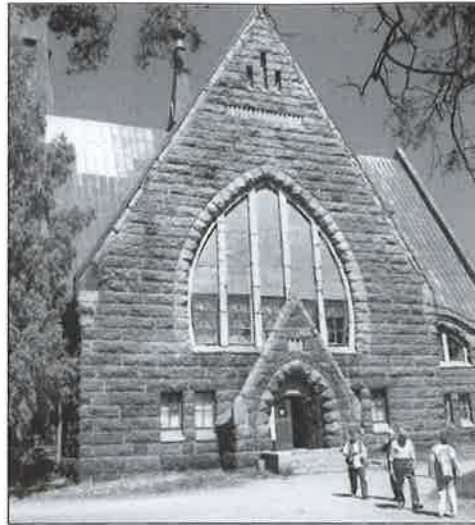
Suurhyökkäyksen ylivoima oli valtava

Ruostekanavan Sormenkärjessä oli tukikohta. Paikka oli ihan valuvaa hiekkaa, kuten nykyisinkin, joten se levisi täysin heti ensimmäisessä tykistökeskityksessä. Valkeasaari oli samanlaista aluetta. Neuvostoliiton tavoitteena oli Suomen irrotus sodasta, joka onnistui. Toinen tavoite oli Suomen valloitus, joka ei onnistunut. Vihollisella oli tykistöä 20-kertaisesti ja miehistöä 6-kertaisesti puolustajiin verrattuna, täysi ilmaherruus ja linnoitustyötkin oli laiminlyöty. Yllättävän vähän silti menetettiin, 800 miestä kaatui ja 80 haavoittui. Kaikki paperit ja tykistö menetettiin, koska hevoset olivat maataloustöissä. Elettiin, kuin rauhan oloissa. Byrokratia oli hirveä, jotta sai jotakin tarvittua. Samanlainen oli tilanne Viipurin menetyksen yhteydessä. Lisäksi tämä maasto oli helppokulkuinen vaunuille. Täällä oli Viljasen johtama JR 1. JP 1 hyökkäsi suoraan päin venäläisiä, mutta piti paikkansa. Suomalaiset jäivät yksinkertaisesti jalkoihin.

Matka jatkui Pastorinojan kautta Valkeasaareen. Etulinjan kohdalla on NL:n muistomerkki. Korsujen ja taisteluhautojen paikat ovat yhä näkyvissä. Täälläkin on pelkkää hiekka-aluetta.

Rajajoen sillalla.

Koiviston kirkko.

Rintama murtui tästä 9.-10.6.1944 ja puolustus toimi vasta Rajajoella. Mainilan laukaukset haettiin suoraan vartiotorista. Venäläiset ampui-
vat omiaan, luultavasti rangaistusvankeja.

Terijoki – Uusikirkko – Koivisto - Viipuri

Joutselän patsaan ohi ajoimme Terijoelle. Luterilainen kirkko on ollut elokuvateatterina, mutta luovutettiin 1998 inkeriläisten kirkolle. Terijoella ei ollut kovia taisteluja, joka näkyy myös vanhojen rakennusten runsaudesta. Terijoella on suuria huvila- ja asuntoalueita, jotka venäläiseen tyyliin näyttävät sekavilta, mutta myös oikein hienoja rakennuksia laitettui-
ne pihoihin löytyy.

Terijoen kirkossa Unto Suomalainen piti jälleen hartaushetken. Terijoen upseerikerholla oli Otto Ville Kuusisen johtopaikka. Nykyisin se on huonossa kunnossa. Ortodoksinen kirkko raken-

nettiin 1902. 1969 se oli romua täynnä ja ikkunat rikki, mutta nyt hyvässä kunnossa.

Terijoen kuuluisa hiekkaranta oli ennen ja nyt hyvin suosittu kesän viettopaikka. Rannan kohdalla on suuri venäläinen huvilakylä, jossa ei näy tien varrella parkkipaikkoja. Autoja oli tien varsi täynnä ja osa pysäköity melkein keskelle tietä. Liikenneuhka oli siten kova ja bussin eteenkin työntyivät välillä autoja väkisin. Viisaasti kuljettaja Aarno Toppola ei yrittänyt estää väliin tunkijoita, koska halusi pitää bussin naarmuttomana.

Uudenkirkon Inossa oli tj-patteri. Sen ja 1909 tehdyn linnoituksen mahtavia raunioita on vielä jäljellä. Se tuhottiin venäläisten vetäytyessä 1918 ja lopullisesti suomalaisten toimesta 1920. Ino oli iso suomalaishuvila, joka on ollut myös venäläisten asuttama, mutta nykyisin näkyy paljon hökkeleitä ja hylättyjä tehdasrakennuksia. Sotilastoimintaa siellä oli vielä 2000-luvun alussa, mutta siitä luovuttiin 2003 alkupuolella vanhojen tsaarin aikaisten patterien alueella. Nyt niihin voi tutustua omalla vastuulla.

Uudenkirkon Mesterjärven kohdalla eräs mukana oleva kertoi porukkinsa tulosta Sotkamosta tänne rautatiepysäkillä. Kahakka kesti täällä vain vähän aikaa, kun piti jo lähteä Viipuriin päin. Keskitys oli kova. Entisestä suomalaishuvilasta ei ole paljon jäljellä, mutta keltainen vanha talo on nykyisin asemana, kun vanha asema on hävinnyt. Umpimetsä ympäröi asemaa, mutta hiukan lännempänä on muutama vanha ja useampi uusi talo. Asemalta pohjoiseen olevassa datsassa ei ole mitään palveluja. Välillä joku muukin kertoi sotamuistoja.

Koiviston kautta matka jatkui Viipuriin. Koiviston luterilainen kirkko on säilynyt melko ehjänä. Kellotapuli paloi 1944. Venäläistykin ammus tuhosi sisustusta 1941 ja 1944 jälkeen kirkko on toiminut kulttuuritalona. NL:n hajoamisen jälkeen se on ollut inkeriläis seurakunnan käytössä.

Viipurin vanhan tuomiokirkon rauniosta on vain kiviseinät talvisodan jäljiltä, niistäkin vain alaosa. Se tunnettiin viimeksi Agricolan kirkon nimellä. Kellotapuli on pystyssä ja on Viipurin linnan ohella näkyvä kaupungin tunnus. Agricolan patsas on kadonnut Viipurista. Karjala-talo nähtiin ja entinen Hotelli Knut Posse, joka on nyt Viipuri-hotellin. Viipurin maakunta-arkistossa on säilynyt runsaasti vanhoja asiakirjoja, jotka ovat nyt tutkijain käytössä.

Saimaan kanava on vesilinja, jonka yli vihollinen ei päässyt. NL:n suurhyökkäys 1944 päätti kanavan vilkkaan rahtiliikenteen. Kun venäläiset saivat haltuunsa Viipurin, he kerääntyivät venäläiseen tapaan sankoin joukoin kaupunkiin, juhlivat, juopottelivat, eivätkä jatkaneet hyökkäystä. Kun uudet joukot tulivat, oli suomalaisten puolustus saatu jo kuntoon.

Ihantalan srk:n sankarivainajien muistomerkki.

Tali ja Ihantala

Talin aseman suunnalla venäläisillä oli valtava varustautuminen. Suuri panssarihyökkäys tuli siitä. Sturmikomppania oli silloin toisaalla. Hyökkäys pysähtyi kyllä Juustilan kankaalla ja suomalaiset yrittivät tehdä isoa mottia, mutta voimat eivät siihen riittäneet. Venäläisten muistomerkistä löytyy 4000 kaatuneen nimet, mutta 2000 lisää on haudattu jälkeensä.

Ihantalaan päin tien hallinnasta käytiin kovat taistelut, mutta Koulusuon kohdalla menetettiin linjaa ja koulun kohdalla venäläiset pureutuivat pysyvästi paikalleen. Pioneerit valmistautuivat räjäyttämään sillan ja kaikki oli valmiina, mutta he kuolivat tulituksessa. Tykistö keskitys hävitti sitten sillan, eikä puron yli päässyt ilman siltaa. Ihantalassa venäläiset yrittivät tehdä siltaa joen yli, mutta eivät onnistuneet. Sen mukaan, milloin sitä tehtiin, saksalaiset pommittivat sen hajalle aamulla tai illalla. Sillan rakennus sinänsä tapahtui nopeaa tahtia. Venäläiset yrittivät tehdä piilosiltaa ajamalla soraa joen pohjalle. Tätä koroketta pitkin olisi päässyt helposti yli, mutta saksalaiset pudottivat ison pommin, joka hajotti sen.

Ihantalan kirkosta on kivijalka näkyvissä. Sen vieressä on hautausmaa, mutta varsinainen hautausmaa on eri paikassa. Tässä paikassa tapahtui ns. Ihantalan ihme. Ihantala-Pyörökangas-Vakkila-linja pidettiin. Suomalaiset saivat nyt ensi kertaa riittävästi ammuksia ja tarvikkeita. JR 12 tuli suoraan tänne. Tuli myös 150 tykistöpatteristoa ja ilmavoimat taistelivat tehokkaasti. Lisäksi maastossa oli ihan luontainen suuri lohkareikko panssariesteenä. Venäläisten hallussa olevaan mäkeen keskitettiin iskuvoima niin, että mäki aleni 10 metriä. Venäläispataljoonasta ei jäänyt ketään jäljelle.

Matkanjohtaja Esko Hemilä kertoi tulostaan Kemijärven Joutsijärveltä Kannakselle. JR 11.3. pataljoona oli vuorokausi ennen hyökkäystä täällä, mutta siirrettiin viikoksi Kivennavalle. Vetäytyminen seurasi Kuuterselän ja Valkeasaaren murruttua 14. – 15.6.1944. Hän tuli lomalta Muolaaseen, mutta heti seurasi vetäytyminen. JR 53 ja JR 11 olivat yhdessä pysäyttämässä vihollista Heinijoen Noskualle. Sitten siirryttiin Vuosalmen alueelle, jossa vihollinen oli tullut yli. Sielläkin puolustus piti.

Unto Suomalainen piti Ihantalan taistelun muistomerkillä sunnuntain hartaushetken. Lopuksi ennen matkan jatkamista hän luovutti Antti Väisäselle ja kuljettaja Aarno Toppolalle muistoksi veteraanikirjan. Kannakselta poistuttiin Enson kautta, jossa nähtiin vielä olevan jäljellä jonkin verran vanhoja taloja.

Teksti: Jouko Koivu

(Kuvaus on kirjoitettu matkasta tehdyn videonauhan perusteella. Videovalmistaja Rainer Hiuspää Rovaniemeltä 17.5.2007.)

Paavolan sotaveteraanien kesäretki Itä-Karjalassa 3 - 9.7.1997

Läpi Vienan ja Aunuksen

Paavola - Vartiuss - Uhtua - Karhumäki - Poventsa - Stalinin kanava - Petroskoi - Aunus - Syväri - Lotinanpelto - Laatokka - Sortavala - Ruskeala - Paavola

Matkalle osallistui veteraanien ohella kannattajajäseniä ja muita Karjalasta kiinnostuneita miehiä ja naisia yhteensä 39. Tulkkinamme FM Anneli Tiri ja Venäjän puolella oppaana ja tulkkina Tatjana, 19 v opiskelijaneito Petroskoista.

Paavolan sotaveteraanit ry teki kesäretken vanhoille taistelupaikoille Itä-Karjalaan 5 - 9 .7.1997. Matka tehtiin Karhun liikenteen bussilla OPO 343 ja Pentti Sippolan kuljettamana turvallisesti Ruukista, Paavolasta, Luohualta ja Rantsilasta alusta loppuun saakka.

Matkaan lähdettiin 5.7 klo 5.30 Ruukista ja poimittiin kyytiin kaikki matkalle ilmoittautuneet mukanaan passit ja viisumit ja tarpeelliset lääkkeet. Ennen Vartiuksen raja-asemaa kävimme lähellä rajaa kahvilla huoltoasemalla ja vaihtamassa markkoja rupliksi kurssiin 1 Smk = 1009 ruplaa. Suomen puolen tarkastukset menivät nopeasti, mutta Venäjän rajavartijat toppasivat kolmeksi tunniksi menon kuljettajan turistiviisumista puuttuvan leiman takia. Odotus tuntui turhautavalta ja harmitti, mutta lupa tuli ja tullitarkastukset menivät sitten liukkaasti, eikä bussia tarkastettu ollenkaan.

Sää oli lämmin ja pilvipoutainen. Kostamuksen asemalla keitettiin Aunen ja Pentin ym. avustajien kanssa lihapottusoppa. Ujonnäköinen opas Tatjana liittyi mukaamme. Lauoimme muutama kansanlaulun. Kuljettajamme oli selvittänyt, ettei näin suurella bussilla pystytä ajamaan Vuokkiniemen kautta, heikot sillat ei kestä ja niin oli lähdettävä ensin Rukajärven tietä ja sitten Jyskyjärven kautta Uhtualle/Kalevalaan. Matkaa tuli 250 km, kun taas suurempi reitti olisi ollut 100 km lyhyempi.

Jyskyjärven suuntaan

Heinäkuun 5 päivänä klo 15.50 Suomen aikaa käännyimme Jyskyjärven tielle ja erämaataipale alkoi. Matka taittui n. 40 km/t nopeudella, sillä tie oli kylläkin leveää, mutta mutkaista, mäkkistä ja siinä oli tavantakaa isoja kiviä keskellä tietä. Auton maavara oli vain 20 cm. Metsät olivat harventamattomia ikivanhoja tukkimetsiä. Oli myös hakkuuaukeita ja näissä männikkövaltaiset

Vanha Jyskyjärvi putkahti eteemme klo 17.30, matalaa jokivarteen keskittynyttä asutusta joen kahta puolta. Kävelyliikennettä varten oli kaksi riippusiltaa joen yli. Asumusten lähellä oli pieniä tönöjä pienkarjan kasvatusta varten. Ne oli omavaraista käyttöä varten samoin kuin peruna- ja kasvimaat. Viivähdettiin, käväistiin riippusillalla ja Elias ja Yrjö kävivät uimassa kirkasvetisessä joessa. Aukkaat tulivat juttelemaan ihan suomenkielellä ja kertoivat tämän kylän olevan vanhaa Jyskyjärveä ja joki oli Zirka-Kemijoki

vanhat metsät muuttuvat hoitamatta koivikoiksi. Mahtavia kelopuitakin oli jätetty paikoin taimikon päälle, ikää niillä arvion mukaan jotain 300 vuotta.

Nuori mies tuli juttelemaan, oli ollut metsätöissä, nyt oli lauantai vapaa ja hän olisi lähtenyt opastamaan meitä kalareissulle, mutta aika ei antanut myöten. Täyttä tiliä työpalkkoina ei ollut saanut koko kuluvana vuonna, mutta ruokalappuja annetaan kauppoihin. Täällä vasta siirsimme kelloja tunnin eteenpäin ja lähdettiin kohti Uhtua.

Pian tuli Jyskyjärven uusi kylä, rautatieasema ja Kemijoen silta. Niin tulimme Kalevala - Kemi valtatielle, jossa oli paikoin ollut päällystetty tienpinta. Klo 21.00 pidimme kahvinkeitotauon. Pian tuli tienhaara, joka osoitti Kuusiniemelle. Klo 21.36 olimme perillä Kalevalassa.. Se on Ala-Kuittijärven niemille rakentunut ikivanha asutus, joka näkyy joka puolelle. Söimme hotellin ravintolassa ja sitten meidät sijoitettiin yöksi perheisiin.

Kiskiskukkula 1997. Kuva Matti Lehtomaan kokoelmasta.

Erään neljän miehen porukan haki Reino Denisev Teodorovitsh autollaan kotiinsa Jusnajaan.. Sinne on puhelinkin N:o 2 -11 - 78. Talo oli kahden perheen asuttava uunilämmitteinen talo. Isäntäväki oli karjalaisia ja puhuivat suomea. Reino setä oli tullut Suomeen jo 20-luvulla ja nyt heillä oli hyvät yhteydet sukulaisiin. Pöydällä oli "Karjalan heimo" lehti, ym. suomalaisia lehtiä. Isäntä oli syntynyt v. 1942, ammatiltaan koneteknikko, mutta nyt eläkkeellä. He omistivat Lada henkilöauton. Eläke oli 500 mk/kk ja alkuvuoden eläkkeet oli jo saatu. Aviopuolisot kertoivat avoimesti elämästään. Tämä yöporukka oli ollut jo ennen matkaa yhteydessä Jekorovien perheeseen ja tänne oli sijoitettu myös neljä naistakin yöpymään. Iltapalana antoivat teen kanssa voileipää, makkaraa, juustoa ja suolakalana nieriää. Ja kylvyssä käytiin.

Valkeni 6.7. päivä ja nousimme ylös klo 6.30. Saimme teeamiaisen ja läksimme kokoontumispaikalle. Katselimme ympärille, maaston ja

vesistön muutostöitä oli jäänyt keskeneräisiksi. Mutta vihreä luonto peitti ”puutteita”. Otettiin valokuva kirkosta, jonka helluntaiseurakunnan jäsenet olivat rakentaneet.

Jatkosodan taistelumaastossa

Lähdimme ensin Vuokkiniemen suuntaan ja tarkoituksemme oli mennä katsomaan jatkosodan taistelumaastoa Makkara- ja Munakukkuloiden tienoilla. Matka kesti vain parikymmentä minuuttia ja niin olimme paikoilla, jossa miehemme olivat taistelleet silloisissa olosuhteissa ja antaneet kalliit uhrin vapautemme puolesta. Asemasotaa kesti kaksi ja puoli vuotta. Siellä oli sotien muistomerkit jo tehty, tykki Munakukkulalla ja kp-sotilas Kiskiskukkulalla. Monia paikkoja, joihin olisi haluttu tutustua, oli tiedossa mm. Lehtomaan Matilla, mutta kymmenien kilometrien matkat ja varattu aika ei antanut myöten. Paikkoja tallennettiin videoille ja kameroiden filmeille.

Ajettiin takaisin Uhtualle ja sitten suunta kohti itää ja edelleen Karhumäkeä, jonne oli vielä 440 km. Vienan Kemin piirin rajalla klo 11.05 oli passien tarkastus. Niin ajeltiin leveää soratietä n. 60-80 km/t. Otimme kahvitaun klo 11.53 – 12.46. Liikenne oli vähäistä. Oikealla puolellamme n. 30 km:n päähän jäi tyhjennettävä Paanajärven kylä. Voimalaitoksen säännöstelyjärvi tulee peittämään historiallisen asutuksen.

Ajettiin takaisin Uhtualle ja sitten suunta kohti itää ja edelleen Karhumäkeä, jonne oli vielä 440 km. Vienan Kemin piirin rajalla klo 11.05 oli passien tarkastus. Niin ajeltiin leveää soratietä n. 60-80 km/t. Otimme kahvitaun klo 11.53 – 12.46. Liikenne oli vähäistä. Oikealla puolellamme n. 30 km:n päähän jäi tyhjennettävä Paanajärven kylä. Voimalaitoksen säännöstelyjärvi tulee peittämään historiallisen asutuksen.

Tie oli päällystettyä ja kohtalaista ajella. Ohitettiin voimalaitos ja suuri pato joessa sekä kylä. Maamerkki 224 km ja tässä on kuulemma ”Aune Kosken kylä”, jonne on Ruukista lahjoitettu traktori, mutta se seisoo hallissa korkeiden tullimaksujen vuoksi, kun rahaa ei ole. Kylässä tuntuisi olevan monia talollisia aloittelemassa itsenäistä toimintaa.

Klo 13.25 tulimme Muurmanskin – Peterburgin (Pietarin) valtatielle. Leveää valtatieta, joka ei ole tasainen, lähdemme etelään päin, lukema tolpassa 545 km. Ajonopeus on n. 80 km/t ja yli, matkalla viitta vasemmalle Kemiin 15 km. Ajamme etelään, tulee Usman kylä ja Kemijoen silta, 594 km. Maisemissa vilahtelevat tiheät mäntymetsät ja vetiset lettosuot. Tien rummut ovat paikoin soistaneet yläpuolisia maita ja kelouttaneet puut. Paikoin on nuoria metsiä, jotka ”huutavat” harvennusta. Maapohja moreenia ja tien pohja hyvin kantava. Tienviitta vasemmalle Belomorsk 37 km ja sitten tulee Zegeshan teollisuusalue ja asutusta.

Liikennettä on vähän, onhan sunnuntaipäivä. Muutama rekka ja pari henkilöautoa tulevat vastaan. Oikealta tulee Rukajärven tie ja tässä myös risteää Kostamuksen rautatie. Pidämme pienen lääkkeenottotauon ja jatkamme, edessä Amiga joki ja vesistöjä. Klo 25.30 tauko ja keitetään lihapotut, ruokahalu on hyvä ja aurinko paistaa. Ranttinen lavetti on palaamassa Äänisen takaiselta turvetyömaalta kaluston vientireissulta ja pysähtyy lihapotuille ja keskustelemaan. Veikko kiitteli sopan keittäjiä Aunea ja Penttiä. Pentti taas kertoi ”mielenkiintoisen” jutun.

Matka jatkuu ja edessä on ylikäytävä Muurmanskin radan yli. Siinä ajelee kuorma-autoja, joilla on kyytissään kuivia heiniä suurpaaleissa. Tulee Uroksijoki ja sitten seuraa kymmenien hehtaarien metsäpaloalue, varmaan pari kolme vuotta sitten roihunnut. Klo 17.42 ja km tolppa 752 ylitetään Karhumäen alueen raja ja vasemmalle tienviitta Poventsaan 22 km. Karhumäessä on 30 000 asukasta.

Stalininkanava.

Kävimme mutkan Poventsassa ja Stalinin kanavalla

Otimme valokuvia näistä sodanaikana kuuluisista paikoista ja kuulumme historiaa kanavan rakentamisesta. Stalinin kanavaa rakennettiin vankityövoimalla 20 kuukautta v. 1931 - 33. Se on 228 km pitkä ja siinä on 19 sulkua, 15 patoa ja 49 suojapatoa. Enimmillään oli töissä yli satauhatta pakkotyöväkää. Mutta olosuhteen olivat kurjat, asuttiin maakuopissa tai parakeissa, kylmyys, nälkä ja heikko ruoka sekä työpäivän urakkanormi tuhosivat parisatauhatta vankia, siitä tuli verta vuotava kulkutie Ääniseltä Vie-

nanmereen.

Majoitus Karhumäessä oli hotelli Onetskajassa; sen saniteettitilat olivat puutteelliset.

Ruokailutilat olivat kohtalaiset, samoin ruoka. Kauttion Valtteri ja Vuotien Ensio kertoivat kokemuksiinsa täältä sota-ajaltaan. Samaan aikaan oli hotellissa veteraaniryhmä Porvoosta ja eräs heistä kertoi olleensa täällä jääpallojoukkueen mukana harjoittelemassa. Täällä oli ollut armeijan urheilukeskus.

Kuultiin selostus Karhumäen valtauksista marras-joulukuussa 1941. Hyvin taistellut Ässärykmentti teki taistelulakon ja rintamalinja jäi Stalinin kanavaan. Myöhemmin tuo rykmentti hajotettiin eri divisiooniin. Valtaukseen osallistui myös sotilasvankipataljoona eversti Nikke Pärmin johdolla. Se oli taistellut hyvin, mutta siinä oli paljon yliiloikkareita, joiden vuoksi tuli läpimurtoja ja sitten ei enää luotettu siihen. Sekin hajotettiin kolmeen eri divisioonaan Maaselän kannaksella.

Teemme lähtiessä kiertoajelun Karhumäessä ja ylitämme Nivajoen, joka laskee Ääniseen. Tie on nyt leveää ja kohtalaisen tasaista, nopeus 100 km/t. Metsät edelleen ylitiheitä ja hakkuu-alueet muuttuvat koivikoiksi. Eteen alkaa tulla hiekkaisia harjuja ja tienvarressa oli iso öljysora-asema.

Sitten risteys 832 km, jossa käännyimme ensin vasemmalle, mutta loppujen lopuksi kierrettiin ympyrää ja aurinko alkoi paistaa etulasista, etelään mennään. Tuli vastaan Virasojan sahalaitos ja komea silta, joka oli samalla voimalaitospato. Olemme tiellä, joka kiertää isoa Kentjärveä Äänisen länsipuolella ennen Petroskoita.

Käymme tauolla Kentjärven rannalla, siellä on samanlainen terveydenhoitopaikka, kuin Suomessa Runnilla, jota mainostetaan erikoisen parantavan lähdeveden voimalla. Juomme ”terveysvettä” ja joku käy uimassakin. Sitten tulee vastaan poliisi- ja paloautoja ja joka tienhaarassa on poliisiauto. Kuuleman mukaan presidentti Jeltsin on tulossa Datshalleen, joka on Äänisen rannalla. Ennen kaupunkia on Suojun Isokylä, sovhoosi ja paljon kasvihuoneita.

Petroskoi ja Aunus

Hotelli Aunus.

Klo 12.56 tulemme Petroskoin kaupunkiin. Pysäköimme parkkialueelle lähelle kauppatoria. Pian ilmestyy vierellemme länsimainen farmariauto, avaa takaoven ja sieltä paljastuu viina-kauppa. Kauppoja tehdään, eikä miliisiä näy. Asukkaita kaupungissa on 250 000. Käymme ortodoksien kirkossakin, jossa messu katkeaa heti, kun kameroiden salamavalot vilahtavat. Kerjäläinen on oven edessä käsi suorana, joku antaa ruplan tai pari.

Iltapäivällä lähdemme Aunukseen, jonne on matkaa 145 km. Ohitamme Vilga- nimisen paikkakunnan ja 1000 km:n pylvään. Varmaan nuo kilometripylväät osoittavat matkaa Muurmanskiin, koskapa luvut suurenevät etelään mennessä. Tien varressa on Matrosen kylä, jonka

Amerikan ja Kanadan suomalaiset rakensivat ja saivat kukoistamaan 1930-luvun alussa. Mutta yritteliäät suomalaiset miehet vangittiin joukoittain ja eivät palanneet enää takaisin, saivat hautansa tuntemattomina Karjalan metsissä tai vietiin Siperiaan keskitysleireille.

Ohitamme vauraan Prääsän kylän, seuraa tasaisia Aunuksen alueita. Auton lämpömittari näyttää -35 astetta lämmintä. Aunuksen varressa on harmaita taloja talojen vieressä. Tämän Karjalan vilja-aitan maat ovat jääneet hoitamatta, mutta uudelleenviljely on viriämässä; tulee mahtavia peltolakeuksia - jos tulee.

Saavumme Aunuksen kaupunkiin klo 19.45 ja majoitumme hotelli Aunukseen, jossa oppaaksi tulee Nikolai Zaitsev Aunuksesta, suomalaisten vanha tuttu. Hän esitteli hotellia, jonka suunnitellut arkkitehti Helena Isaksson, rakennettu v. 1991, huoneita 110, ravintola, sauna, kookoustiloja. Hotelli jäljittelee vanhaa ”Aunuksen linnaa”. Illalla on lounas ja mahdollisuus käydä

saunassa 30 ruplan lisämaksusta. Hotellin ulkopuolella joku kerjäläinen ojentaa kättään ja odottaa, joku antaa.

Aamulla on ruokailu klo 8.00 ja lähdemme liikkeelle, Zaitsev esittelee Aunuksen lääniä: viisi peltosovhoosia, neljä turkistilaa. Eläkkeet maksettu 1.7 saakka viimeinkin, mutta palkkoja ei. Valtiolla on maksuvaikeuksia. Maa on valtion ja muutamia tiloja on muodostettu ottaen oppia Suomesta. Työläisillä on datshoja, joissa perheen kasvimaa. Perjantaina mennään mökille tekemään töitä, tullaan sunnuntai-iltana. Sanotaan, että onhan viikolla työmaalla aikaa levätä. Votkakin kelpaa heille.

Menemme Syvärille ja Lotinapeltoon, joka on pieni kaupunki. Suuri Mäkrian kylä jäi tienvarteen, asukkaita n. 1000. Paikallisia hintoja: limppu 2700 ruplaa, minimipalkka 86 000 ruplaa, muutoin aina 400 000 ruplaan asti. sairaanhoitaja 200 000 r, mekaanikko 1,2 milj. r, lääkäri 400 000 - 600 000 r, johtajat 2,5 - 3 milj. r; ovat kuukausipalkkoja. Eläkkeelle miehet pääsevät 55 -vuotiaina, naiset 50 -vuotiaina, pohjoisen alueella 45 -vuotiaina. Sotainvalidien eläkkeet 385 000 r/kk. Ruplan kurssi on heikko.

Tulemme Syvärin sillalle, mahtava joki ja silta, joka nostetaan keskeltä jokea 6 metriä ylempäs, että laivat mahtuvat alta. Joen syvyys 7 - 9 m, joten isotkin laivat pääsevät ajamaan ja turistilaivoja on kesäisin huomattavasti. Sillassa on rautatie ja maantie vierekkäin. Yläjuoksulla on toinen patosilta, joka oli jo sodan aikana ja jossa turbiinit pyörivät myös jo silloin. Kahdessa voimalaitoksessa on kummassakin neljä turbiinia, jotka kukin kehittävät 25 gigawattia sähköä.

Lotinapellon kaupunki on telakoitten ja puunjalostuksen kaupunki. Satama on merkittävä, sieltä lähtee Pietarista tulevat laivat Ääniselle, jonne nousua Laatokalta 40 metriä. Opas Nikolai Zaitsev on kotoisin Alavoiselta ja muistaa suomalaisten aikaa hyvillä mielin, hänellä on tauluja myytävänä. Alavoisella on peltoa 3000 ha ja johtajana on ollut amerikkansuomalainen Kyhälä.

Palaamme Suomeen päin pitkin Laatokan rantoja

Monet käyvät uimassa hyvällä hiekkarannalla ja vesi on kirkasta, edessä rannaton ulappa. Vitele on paikan nimi, n. 3500 asukasta, siellä oli kuuluisa maihinnousutorjuntataistelu v. 1944.

Tulemme vanhalle rajalle, merkinä vaatimaton kivi, vaikka raja on ollut jo v. 1617 rauhan jälkeen. Laatokan rannat ovat Sortavalaan asti jylhän vaihtelevia. Pitkärannan tienoilla ja siitä luoteeseen ovat olleet kovien taisteluiden tantereita sekä menen v. -41 että v. -44 tullen. Keitämme puuron Laatokan rannalla. Yritämme Loimolan tielle, mutta alikulkutunneli oli liian matala ja auto liian korkea.

Saavumme Sortavalaan ja majoitumme hotelli Helyyn. Ravintolana toimii Oikokadun varrella oleva huoneisto. Teemme mutkan Helylään ja Jääskeläisen huvilalle, joka on nyt karjalaisien kirjailijoiden huvilana. Kiertoajelulla kaupungissa käymme ostoksilla ja tuhlaamme ruplat pois. Eräässä huoneessa kylpyamme vuoti ja vettä valui ala-kerrokseen, pitää maksaa korvausta, jonka matkatoimisto hyvitti. Lähdemme Klo 12.30 kotimatalle, pysähdymme Ruskealan papilassa ja sankarihaudoilla, jossa laulamme Veteraanin iltahuudon ja Juha Virtanen pitää puheen vainajien muistolle.

Olemme rajalla Värsilässä klo 14.35. Selviämme Venäjän tullistakin kohtuullisesti ja Suomen tullissa kurkistaa rajavartija autoon ja toivottaa tervetuloa Suomeen. Täällä kotimaan teillä ajamme sitten, kuin pumpulissa ja näemme, että talot ovat maalattu, pihapiirit ja viljelyt ovat hyvin hoidettuja. Mielenkiintoinen matka läpi Vienan ja Aunuksen on päättynyt. Monet valokuvat palauttavat muistoja tästä retkestä ja sotien vuosilta. Kaikki mukana olleet ovat matkaan tyytyväisiä.

Kalevi Roppola / Juha Virtasen muistiinpanoista.

Kuvat: Kalevi Roppola; yksi kuva Matti Lehtomaalta.

Raatteen tienhen tutustumassa 2009

Raatteen museo.

Paavolan sotaveteraanit ja eläkeliiton Paavolan osasto tekivät retken Suomussalmelle Raatteen tielle 6.-7.8.2009. Raatteen tien itäpäässä vartiomuseo oli erittäin mielenkiintoinen paikka sikäli, että se oli jäänyt pystyyn kolmesta sodasta huolimatta. Se on kunnostettu vuoden 1939 asuun. Museon opas Matti Matero kertoi asiantuntevasti ja mielenkiintoisesti rajavartioaseman elämästä ennen toista maailmansotaa ja museorakennuksen historiaa. Se on ainoa, joka säilyi ennen sotia rakennetuista vartioasemista.

Raatteen museotien varrella myös sotaa käymättömät saavat jonkinlaisen käsityksen Suomussalmen taisteluista. On hyvä, että paikkoja on saatu kunnostettua ja myös sodan rakenteet ovat hyvin nähtävillä.

Kävimme myös Ilmari Kiannon asuinpaikassa Turjanlinnassa, johon ollaan lähdössä kuvassa näkyvällä Kianta-laivalla. Turjanlinnaankin liittyy sotahistoriaa. Talvisodan alkuvaiheessa, kun venäläiset pääsivät nopeasti Suomen puolelle, Kianto oli kirjoittanut sikarilaatikon kanteen pöydälle venäjänkielisen toivomuksen, ettei köyhän kirjailijan kotia poltettaisi.

Kun paikka toimi suomalaisten huoltokeskuksena, laatikko huomattiin ja Kianto tuomittiin myöhemmin sotapetoksesta. Vetäytyessään suomalaiset polttivat melkein kaikki rakennukset. Monta vuotta myöhemmin sotien jälkeen rakennettiin uusi kaksikerroksinen rakennus, mutta sekin paloi pian. Nyt jäljelle jääneet rakennukset ovat museona.

Teksti ja kuva: Veikko Kangastalo

Rauhanturvaajamme maailmalla

YK ja Suomi

Suomalaisten kriisinhallinta-joukkojen sinibarettimerkki.

YK on hoitanut rauhanturvaajillaan runsaasti erilaisia konflikteja. 1989 oli samanaikaisesti jopa 1912 henkilöä rauhanturvaajina.

Siikajoen varrelta rauhaa turvaamaan

Myös Siikajokivarresta on lähdetty heti alusta alkaen maailmalle rauhaa turvaamaan, mutta myös tekemään työtä paremman huomisen hyväksi. Monelle nuorukaiselle osallistuminen YK:n rauhanturvatoimintaan antoi samalla mahdollisuuden ainutlaatuisen kokemukseen tutustua muihin maihin ja kulttuureihin. Määrällisesti eniten suomalaisia on ollut Lähi-idän operaatioissa, jotka toimivat yhä edelleen. Näissä operaatioissa Siikajoen varrelta on edustus ollut vahva erityisesti 1980- ja 1990-luvuilla. Tällaisia operaatioita ovat mm. UNFICYP, UNDOF ja UNIFIL. Suomi on lopettanut osallistumisensa edellä mainituissa operaatioissa, mutta osallistuu vastaaviin operaatioihin tällä hetkellä mm. Kosovossa ja Afganistanissa.

Sotaveteraanien pyyntö

Paikkakuntamme sotaveteraanit pyysivät rauhanturvaoperaatioissa palvelleita miehiä ja naisia osallistumaan veteraanimatrikkelikirjan 2. osan tekemiseen antamalla henkilö- ja palveluspaikkatietoja niistä henkilöistä, jotka ovat palvelleet joko YK:n tai muun kansainvälisen organisaation palveluksessa maailman rauhan edistämiseksi.

Kansainvälisiin rauhanturvaoperaatioihin osallistuneet miehet ja naiset haluavat kiittää sotaveteraaneja mahdollisuudesta osallistua arvokkaaseen, paikkakunnan historiaa käsittelevän teoksen tekemiseen. Sotaveteraanien viitoittama tie on edesauttanut suomalaisia osallistumaan maailman kaikille kansoille tärkeän asian, rauhan rakentamiseen.

Tarmo Kangastalo, komisario

Nobelin rauhanpalkinto YK:n rauhanturvajoukoille 1988

30.9.1988 YK:n rauhanturvajoukoille myönnettiin Nobelin rauhanpalkinto. Suomen sinibarettiliiton teettämää merkkiä on oikeutettu kantamaan henkilö, joka on palvellut 10.12.1988 tai sitä ennen YK:n rauhanturvajoukoissa. Pitäjässämme on useampi tähän oikeutettu rauhanturvaaja.

Entisestä Ruukin kunnasta kotoisin olevat rauhanturvaajat

tuntumassa.

HEIKKILÄ Jukka s. 1949 Oulu. Palvelus: Suez, YKSV I Huoltokomppania, marraskuun puoliv. 1973 – huhtik. 1974, yht. 5 kk 22 pv. Autonkuljettaja 101-rajana

HEIKKILÄ Kari s. 26.3.1956 Paavola. Palvelus: HK/Autojoukkue 1.2.1977–1.8.1977 YKSV 7-8 Siinai.

Tehtävä kenttäpostimies.

HÄKLI Tuula Hillevi s. 12.8.1954 Ruukki. Palvelus: Golan, Esikuntaja huoltokomppania, Camp Ziouani. Palvelusaika: joulukuu 1992 - joulukuu 1993.

veluaika: 19.4.1995 – 17.4.1996

JUSSILA Jarmo s. 29.10.1967 Paavola. Ylikersantti/Vartioryhmän johtaja. Palvelus: YK:n suomalainen osasto Croatiassa: Vartio-osasto, Camp Pleso, Zagreb, Croatia. Palvelusaika: 19.4.1995 – 17.4.1996

KANGASTALO Risto Yrjö Sakari s. 23.3.1959 Paavola. Sotilasmestari. Palvelus: Golanin UNDOF-joukot Israelin ja Syyrian välisellä demilitarisoidulla alueella 21.8.1985-10.12.1986 vartiojääkäriinä, vartioaseman päällikkönä ja joukkueen varajohtajana. Namibiassa UNTAG-joukot 9.4.1989–30.3.1990. 1. JK:n palveluspaikka Caprivin käytävän itäpuolella, joukkueen varajohtaja.

KANGASTALO Tarmo Liikkuvan poliisin komisario, s. 13.12.1966 Paavola. Reservin kersantti. Palvelus: Etelä-Libanon (YKSL) UNIFILIN päämaja (HQ), kansainvälinen sotilaspoliisikomppania 1990 -1991, Duty officer eli kompp. päivystäjä, esikuntaleirin yleisen järjestyksen ja turvallisuuden varmistaminen, YK-henkilöstön rajaylitysten valvonta Libanonista Israeliin sekä saattue ja rikostutkintatehtävät. Komennukset: 2 kk Pohjois-Israelissa Metullassa, 2 kk Libanonissa Beirutissa. YK:n UNMIBH-rauhanturvaoperaatio Balkanilla Bosnia-Herzegovinassa 2000 – 2001: YK:n poliisioperaatio, joka valvoi jälleenrakentamista, paikallisten poliisi- ja oikeusviranomaisten toimia ja ihmisoikeuksien toteutumista. Toimi siviiliammattiin vuoksi ulkoministeriön lähettämänä poliisiasioiden erityisasiantuntijana 12 kk sekä Bosnian federaation että serbitasavallan puolella.

KESTI Risto
s. 1947, res. kapteeni. Palvelus: FINCON UNEF Suez YKSV 2-3, 1974 - 5. Osana UNEF II -operaatiota. Joukkueenjohtaja, kuljetusupseeri,

Patjaljoonan tilannepäivystäjä PU/LO. Maanpuolustusmitali, YK-mitali. Palvelusarvo luutnantti.

KINNUNEN Kari Tapani, s. 29.10.1986 Ruukki. Palvelus: KFOR-joukot, Kosovo, Lipljan, Camp Vile 8.11.2009 - 20.5.2010. Tehtävä: Viestivara-

oston hoitaja. Viestimateriaalin jakaminen joukoille. Varastokirjanpito. Huolehtiminen siitä, että materiaali on kunnossa ja nopeasti saatavilla. Kaluston liikuttaminen Suomeen ja Suomesta. Palvelusarvo: Jääkäri.

KLEMETTI Manne Jaakko Markus s. 3.6.1984 Ruukki. Palveluspaikka ja -aika: Bosnia-Hertsegovina 1.12.2005-1.12.2006. Sotilasarvo: jääkäri. Tehtävä: Radiomies/viestimies. Toinen palveluspaikkani Kosovo 8.11.2008-8.11.2009. Tehtävä: Viestivaraston hoitaja. Kuva pyöräparttiosta 8.4.2009 Kosovon maaseudulta. Sotilasarvo: Jääkäri.

UNIFIL-operaatioissa 8.4.1999-14.10.1999. Makedoniassa arvo kersantti ja Libanonissa jääkäri. Makedoniassa komentopaikkana toimi Camp Arctic Circle, Cojljan kylässä ja Libanonissa vartioasema 9-43.

KOSKELA Jouni Ilmari
s. 27.1.1963 Pulkila. Palvelus: Undof Golan 1986-1987, Vartioasema 68 1. jääkärikomppania. Vartiojääkäri, joukkueen moto-

au, vartioaseman päällikkö. Sotilasarvo YK-joukoissa: ylikersantti.

KUISMIN Matti s. 28.8.1978 Paavola. Opistoupseerin peruskurssi 57, 2002. Työpaikka: Tykistöprikaati, Niinisalo. Opetusupseeri 2002-2009, Satakunnan tykistörykmentti.

Toimistoupseeri 2009-, Satakunnan tykistörykmentti. YK-palvelus: suomalainen kriisinhallintajoukko Bosnia-Hertsegovinassa (SKJBIH). Kriisinhallintaoperaatio: European Union Force (EUFOR) 1.12.2006 - 31.5.2007 Yhteysupseeri (Liaison officer), palvelusarvo luutnantti. BRCKO (Camp Aaro), Multi-National Task Force (North) 1.6.2007 - 30.11.2007. Yhteysupseeriryhmän varajohtaja (Deputy commander, liaison observation team, LOT) palvelusarvo yliluutnantti. BRCKO (Camp Aaro).

KUPSALA Mikko, s. 22.5.1975 Luohua. Palvelus: Makedoniassa UNPREDEP-operaatioissa 31.8.1998-7.4.1999 sähköasentajana ja Libanobissa

UNIFIL-operaatioissa 8.4.1999-14.10.1999. Makedoniassa arvo kersantti ja Libanonissa jääkäri. Makedoniassa komentopaikkana toimi Camp Arctic Circle, Cojljan kylässä ja Libanonissa vartioasema 9-43.

KUUSIRATI Pentti Johannes s. 15.2.1946 Paavola. YK-palvelus 1.2.1976-31.1.1977 Siinai Abu Zenima, kuljetusvälinealiupseerina. Ylikersantti.

Jääkäri.

KÄRKI Antti Iisakki s. 27.5.1957 Ruukki. YK-palvelus: 1984-1985 Golan, Operatiivinen osasto, suomalainen pataljoona, vartiojääkäri ja voimakonemies.

LAAKSONEN Simo, Kauppias, taksiautoilija, s. 21.1.1934 Paavola, k. 21.7.1993 Vaala. Ensimmäisten joukossa Suezillä 1956-1957 alkusi puoli vuotta, mutta jatkoi aikaa.

Tehtävät vartioinnissa ja vuorollaan keittiöissä. Useita viikon mittaisia lomia, joilla kävi ympäristössä, mm. Jerusalemissa.

LAITILA Tuomo s. 29.5.1981 Ruukki. Palvelus: Kosovo Lipljan/KFOR/B-coy camp Summa, A-coy camp Christina 4.10.2003 - 8.11.2004. Tehtävä: autonasentaja/kuljettaja kuljetusryhmässä. Tehtävinä kuljetus-, asennus- ja huoltotyöt.

LAUNONEN Petri s. 20.8.1965 Paavola. Palvelus: 1. 20.10.2004 - 8.6.2005 EUFOR ALTHEA OPERAATIO, BOSNIA JA HERTSEGOVINA. Apulaisosastopäällikkö/Huolto-osasto/ Pohjoisen Taisteluosaston Esikunta (DACOS/G4/MNTF(N) HQ)/ Camp Eagle Base/ Tuzla. Majuri. 2. 8.11.2008 - 9.5.2010 KFOR, KOSOVO. Apulaisosastopäällikkö/Pioneeriosasto/KFOR:n Esikunta (DEPUTY CHIEF ENGINEER/JENGR/HQ KFOR)/ Film City/ Pristina. Everstiluutnantti.

LAUNONEN Petri s. 20.8.1965 Paavola. Palvelus: 1. 20.10.2004 - 8.6.2005 EUFOR ALTHEA OPERAATIO, BOSNIA JA HERTSEGOVINA. Apulaisosastopäällikkö/Huolto-osasto/ Pohjoisen Taisteluosaston Esikunta (DACOS/G4/MNTF(N) HQ)/ Camp Eagle Base/ Tuzla. Majuri. 2. 8.11.2008 - 9.5.2010 KFOR, KOSOVO. Apulaisosastopäällikkö/Pioneeriosasto/KFOR:n Esikunta (DEPUTY CHIEF ENGINEER/JENGR/HQ KFOR)/ Film City/ Pristina. Everstiluutnantti.

LOMU Eino s. 10.9.1947 Paavolan heinolanperä. Palvelus: Kypros 1.11.1970 - 30.4.1971, messimies aliupseerimessissä. Jääkäri.

LOMU Markku Pekka s. 17.05.54 Paavolan Heinolanperä. Nyt Oulaisissa. Palvelus: 1.8.78-26.9.79 Siinai.

LOMU Markku Pekka s. 17.05.54 Paavolan Heinolanperä. Nyt Oulaisissa. Palvelus: 1.8.78-26.9.79 Siinai.

MÄLLINEN Hannu Matti Jaakko s. 29.4.1964 Ruukki. Palvelus: 25.4.1991-23.4.1992 Golan Heights, Camp Ziouani Israelin miehittämällä alueella. Esikunta- ja huoltokomppania. Lääkintäaliupseeri, patal-

MÄLLINEN Hannu Matti Jaakko s. 29.4.1964 Ruukki. Palvelus: 25.4.1991-23.4.1992 Golan Heights, Camp Ziouani Israelin miehittämällä alueella. Esikunta- ja huoltokomppania. Lääkintäaliupseeri, patal-

huoltokomppania. Lääkintäaliupseeri, patal-

joonan sairaalan päivystys ja muut päiv. tehtävät. Kontrollikäynnit Israelin sairaaloissa, vesinäytteiden otto pataljoonan alueelta ja kuljetus Syyrian Damaskoksen YK:n päämajaan. Väepeli (WO III).

PEKKALA Veijo Kari Antero
s. 25.3.1955 Savukoski. Asuu Ruukissa perheensä kanssa. Palvelus: koulutukseen 27.7.1987, jonka jälkeen 19.8.1987 – 15.12.1988 (1 v

4 kk 19 pv) Etelä-Libanonissa 18 km Tyren satamakaupungista.

RANKINEN Kari
s. 11.6.1968 Paavola. Palvelus: 14.12.1989 – 13.12.1990 Golanilla varastomiehenä, YK:n Suomalaisen valvontajoukon 1. Jääkärikomppanian

valvonta-asema 60 (YKSV 35/1.JK/60). 8.11.2004 – 8.11.2005 Kosovossa Suomalaisen rauhanturvajoukon huoltokomppanian korjaamojoukkue (SRJK/HK/KMOJ), varajohtaja.

RANKINEN Risto Olavi
s. 9.4.1966 Paavola. Palvelus: 25.4.1991 – 20.8.1992 Golan, 11.12.91 saakka Asonmja, 12.12.91 - 22.4.92 korjaamojoukkueen

varajohtajana ja lopun aikaa 20.8.92 asti korjaamo- / kuljetusjoukkueen varajohtajana.

RISSANEN Asko
s. 26.1.1966 Paavola. Palvelus: UNTAG Namibia, EHK/Rundu 9.4.1989 – 30.3.1990. Alikersantti/Autonkuljettaja.

STJERNA Leo
s. 18.12.1953 Paavola. Palvelus: Kypros 1976 - 1977, Siinai 1977 - 1978.

SÄKKINEN Jarmo
s. 27.11.1978 Ruukki. Palvelus: 18.4.2002 – 18.4.2003 Kosovo, Suomen pataljoona, A-komppania, 1. joukkue, lääkintämies. Sotilas

lasarvo jääkäri.

TUOMISTO Veli Matti Sakari
s. 17.2.1965 Ruukki. Palvelus: jouluk. 1989 – jouluk.1990, Golan, 1. komppania ("kojoottikomppania"), vartioasema 60, komppanian

pääasema. Tehtävät: aluksi kuljettajana ja vartio-/partio tehtävissä, teiden kunnossa pitäminen ja rakentaminen, loppuaikana "kaliffina" eli toimialapäällikkönä tehtävänä ajoneuvon järjestelyt (autoja 30), huollot, katsastukset ja ajokoulutus sekä siviiliautojen vakuutusten hoito Damasista Syyriasta. Ylikersantti.

Lisäksi ainakin seuraavat ovat toimineen rauhanturvaajina:

Knuutinen Jarmo	Makedonia
Nurmiaro Mika	Makedonia
Orava Mika	Golan 1992-3
Turunen Jussi	Siinai
Vesikukka Mauri	Kypros/Siinai

Tarmo Kangastalo palveli rauhanturvaajana Libanonissa ja Balkanilla

Koko Etelä-Libanonin palvelukseni ajan kuuluin kansainväliseen sotilaspoliisikomppaniaan, jonka sijoituspaikka oli UNIFILIN päämaja (HQ) Välimeren rannalla Naqourassa. Palvelukseeni kuului kaksi kahden kuukauden komennusta, joista toisen olin Pohjois-Israelissa Metullassa ja toisen Libanonin pääkaupungissa Beirutissa.

Vuoden ajan tehtäviini kuului mm. komppanian päivystäjän eli ns. Duty officerin tehtävät, esikuntaleirin yleisen järjestyksen ja turvallisuuden varmistaminen, YK-henkilöstön rajaylitysten valvonta Libanonista Israeliin sekä saattue ja rikostutkintatehtävät. Palvelukseeni kuului kaksi kahden kuukauden komennusta, joista toisen olin Pohjois-Israelissa Metullassa ja toisen Libanonin pääkaupungissa Beirutissa.

Palvelusaikanani alkoi ns. Persianlahden sota, joka koski koko Lähi-itää. Elämäni pisimmät tunnit sain kokea 17.1.1991 aamuyöllä, kun Irakin presidentti Saddam Hussein antoi armeijalleen käskyn aloittaa sota Israelia vastaan. Sodan ensimmäiset irakilaiset ohjukset osuivat noin 30 km päähän leiristämme, mutta niiden voimakkuus yllätti meidät kaikki.

Tuona kyseisenä yönä pukeuduimme taistelukaasuja vastaan aktiivihiihtisuojaapukuihin ja kaasuamareihin. Koko sodan aikana taistelukaasuja ei onneksemme kuitenkaan käytetty. Silti ohjuskuja oli useana yönä, eikä koskaan voinut tietää, mihin ohjukset oli suunnattu.

Toisen kerran osallistuin rauhanturvaoperaatioon 2000–2001 Balkanilla Bosnia-Herzegovinassa, jossa UNMIBH-operaatio aloitti toimintansa Daytonan rauhansopimuksen allekirjoituksen jälkeen 1995. Se oli YK:n poliisioperaatio, jonka tehtävänä oli valvoa sodan jälkeisen yhteiskunnan rakentamista, paikallisten poliisi- ja oikeusviranomaisten toimia ja siten oikeuden ja ihmisoikeuksien toteutumista etnisesti ristiriitaisessa Bosnia-Herzegovinassa.

Palvelusaikanani UNMIBH -operaatiossa toimi noin 3500 poliisia 47:stä eri maasta. Toimin siviiliammattini vuoksi ulkoministeriön lähettämänä poliisiasioiden erityisasiantuntijana 12 kk sekä Bosnian federaation että serbitasavallan puolella.

Tarmo Kangastalo.

Kuvia

Tuomo Laitila.

Markku Lomu Siinaila

Kolme ensimmäistä kuukautta olin vartiomiehenä valvomassa tie-, ranta- ja myös maa-alueita. Egyptiläisten piti päästä Abu Rudesin öljykentälle, joten Israelilla ja Egyptillä oli omat ajovuorot maantiellä, joita Finbat silloin valvoi. Maantie meni lähellä Punaista merta erittäin komeissa maisemissa. Sitten olin ase- ja pioneerivaraston hoitajana, joka oli mukava monipuolinen tehtävä.

Hoitooni kuuluivat myös rantasaunalla olevat moottori- ja purjeveneet.

Vapaa-aikaa kulutimme rantasaunalla uiden, kalastellen ja veneillä ajellen. Me myös innokkaasti urheilimme, voitimme Unefin lentopallomestaruudenkin, jossa loppuottelussa oli vastassa Puola. Peli oli Ismailiassa, jossa oli puolalaisten hoitama Yk:n sairaala.

Kesällä 79 alkoi sitten muutto Golanille.. Tehtäväni oli hoitaa Siinain parakkien purku ja merkkaus niin, että ne pystyttäisiin myös kasaamaan uudestaan Golanilla. Jonkin aikaa olin myös "Supatuvan" hoitajana ja vartijana. Siellä olivat silloin enää Untsot eli aseettomat YK-tarkkailijat. Supatupa oli vanha egyptiläinen lomahuvi, jossa voitiin myös viettää lyhyitä lomia. Syyskuussa 1979 Siinai luovutettiin egyptiläisille. Lähdin toiseksi viimeisessä autossa Golanille, jossa oltiin viikon verran. 7 kk:n jatkoa vielä tarjottiin, mutta kyllä se minulle reilu vuosi riitti.

Tuomo Laitilan porukka avustustyönä kunnostamassa tietä Titon metsästyksmail-la, joka nykyisin on luonnonsuojelualue/luonnonpuistoa.

Risto Kangastalo Sambesijoen rannasta Katina Mulilassa. Kyltti varoittaa krokotiileista. Veijo Pekkalan Libanonin muistot liittyvät paikallisiin asukkaisiin, heidän lapsiinsa ja ihmisten suhtautumiseen vuosikymmenet jatkuneisiin sotilaallisiin operaatioihin alueella, jossa oli pula ruoasta ja vedestä.

Syksyllä 2007 olin lomalla Siinain eteläkärjessä. Kun mentiin linja-autolla Kairoon, sain nähdä Abu Zeniman menen tullen. Paikka oli muuttunut 30 vuodessa, mutta vuoret ja muu maisema oli entisellään ja tie yhtä mutkikas. Minä kyllä viihdyin siellä lämmössä. Kun kompaniamme oli meren vieressä, niin palvelus oli kuin pitkä loma etelän auringossa. Totta kait meidän jokaisen piti oma homma hoitaa ja varmaan teimme sen hyvin. Komentajana meillä oli suurimman osan aikaa Gustav Häglund ja Unef 1. itse eli Ensio Siilasvuo, joka pari kertaa kävi kompaniassa.

Jarmo Säkkinen Kosovossa

Yhden kerran 2002 KFOR-joukkojen suomalaisosasto joutui lyhyeen laukausten vaihtoon paikallisesta vankilasta karanneen vangin kanssa. Kukaan sotilas ei loukkaantunut. Vangista jäi metsään verijälkiä, mutta häntä ei koskaan löydetty. Suomessakin asia oli uutisissa. Muuten oli aika rauhallista muutamia mielenosoituksia lukuun ottamatta. Vapaa-aika kului kuntosalilla ja messissä biljardia pelaten. Saunominen oli lähes jokapäiväistä, koska jokaiseen Suomen Pataljoonan leiriin oli rakennettu perisuomalainen sauna.

Kari Rankinen

Kosovossa huoltokompania sijoittui Lipljanin kylän kupeeseen uuden saippuatehtaan viereen. Tehtaan savupiipusta ei tosin noussut koskaan savua vuoden aikana. Kosovossa oli varsin lämmintä. Kuntoilu on keskeinen osa rauhanturvaajien vapaa-ajan viettoa, jota varten leirin sisällä oli 1350 m pitkä pururata. Pitempi ei olisi sopinut, koska leirin aita rajoitti sen, eikä leirin ulkopuolelle voinut lähteä lenkille.

Hikisten olosuhteiden ja kuntoilun vuoksi saunominen oli erittäin tärkeää sotilaille ja rauhanturvaajille, kuten suomalaisille yleensäkin. Korjaamoalueella oli kolme saunaa: telttasauna, höylähirsisauna ja liikkuva Zastava-sauna. Kaikesta löytyy aina parannettavaa, joten teimme uuden saunan, jonka 200 m:n siirto suoraan paikalleen onnistui hyvin. Tavoitteena oli juhannus, mutta uuden "sisusaunan" vihkiäiset oli pidettävä myöhemmin.

Puolustusministeri Elisabeth Rehn vieraili Golanilla Risto Rankisen palvelusaikana

Maaliskuussa 1992 silloinen puolustusministeri Elisabeth Rehn kävi vierailulla Golanilla toimialueellamme. Muutamia päiviä ennen vierailua aloitettiin esikunta- ja huoltokompaniassa "suursiivous". Kadut harjattiin ja ympäristöstä kerättiin roskat pois. Rehniä oli vastassa esikunta-

Jukka Heikkilä toisen suomalaisen kanssa kanavalla, jonka yli vietiin proomulla tavaraa Siinailla motissa oleville egyptiläisille. Siinai näkyy taustalla kanavan yli.

ja huoltokomppanian lippukentällä pataljoonan komentaja everstiluutnantti Kokko ja lippuvartio komppanian päällikkö majuri Kaskon johdolla. Virallisen ohjelman jälkeen juhlapäivällinen tarjottiin messissä.

Päivällisen jälkeen illanvietto jatkui messissä vapaamuotoisena messimiesten tarjoilusta nauttien. Sulkemisajan lähestyessä Rehn myönsi messin aukioloajalle huomaavasti jatkoajan. Illan kääntyessä yöksi Rehnin adjutantti saapui hänen vierensä sanoen: ”Rouva puolustusministeri, eikö olisi jo aika vetäytyä yöpuulle, sillä huomenna on aikainen herätys”. Tähän Rehn totesi vain, että ”te voitte mennä jo nukkumaan, mutta minä jään vielä jatkamaan illanviettoa”. Seuraava aamu oli kuulemani mukaan aika ”haikoa” ainakin osalla henkilöistä.

Jukka Heikkilä ensimmäisten joukossa Siinailla

Suezilla oli 640 suomalaista: kaksi komppaniaa, esikunta ja huoltokomppania. Kyproksen joukotkin olivat saaneet sinne hälytyksen, mutta jäivät kaupungin ulkopuolelle. Taisteluliivit saimme myös, mutta niitä ei tarvittu. Ajoin nelivetoista Proto Sisu -maastoautoa, jonka perässä oli välillä dieselperävaunu, välillä vesiperävaunu. Alkuaikana ajoin 2,5 kk Kairon ja Suezin väliä.

Alkuun vain suomalaiset saivat ajaa reitillä johtoauton perässä, myöhemmin järjestyksessä ruotsalaiset, itävaltalaiset ja kanadalaiset. Kairosta tuotiin elintarvikkeita, vaatteita ja muuta tarpeellista Suezille, josta niitä siirrettiin proomulla lahden takana näkyvälle Siinailla, jossa egyptiläiset olivat motissa. Polttoainetta ei saanut kuljettaa.

Loppuaikana hoidin keittiön kuljetuksia – myös ruotsalaisille, joiden kanssa oli yhteistyötä. Kairossa piti käydä yhä usein messin tarpeiden vuoksi. Vaara oli olemassa koko ajan, joten vartiopaikalle oli tehty pitkät hiekkasäkkimuurit. Sinä aikana, jonka olin Suezilla, suomalaisia haavoittui kymmenen. Kuolleita oli neljä, joista kaksi miinaräjähdyksessä, yksi kolarissa ja yksi oman käden kautta. Vaaran tuntu kyllä oli ja suojauduttiin heti, jos oli ammuntaa.

Asuinrakennukseen osui luoteja, messiin neljä luotia, mutta ei tiedetty, kenen ampumia ne olivat.

Kerran sattui viestilinjan kaapelin vetäjälle, että jostakin tuli luoti, joka meni kypärän läpi ja viisti haavan päälakeen. Mies olisi halunnut pitää kypärän muistona, mutta se piti luovuttaa sotamuseoon.

Pimeällä ei saanut ajaa sotatoimialueella. Kerran lähdin liikkeelle pimeällä, jolloin aina 50 m:n välein oli arabivartiomies pysäyttämässä ase tanassa.

Sytytin autoon sotavalot ja hytin valot, jotta näkyy, mikä auto on kyseessä. Arabit kielsivät

Kuuluisan 101-linjan ensimmäinen rauhanneuvottelu. Rintamarajan etupuolella arabit, toisella puolella israelilaiset. Kun Israel perääntyi, 101-raja poistui.

ajamasta, mutta israelilaisten puolella viitattiin jo kaukaa menemään, kun tunnistivat auton. Vapaapäiviä ei ollut, vaikka viikossa oli kolme pyhäpäivää: arabeilla perjantai, juutalaisilla lauantai ja suomalaisilla sunnuntai. Kerran olin viikon lomalla Kyproksella ja kolme päivää Kairossa, tosin puolittain työn merkeissä.

Tuula Häkli oli Suomen ensimmäisiä rauhanturvaajanaisia

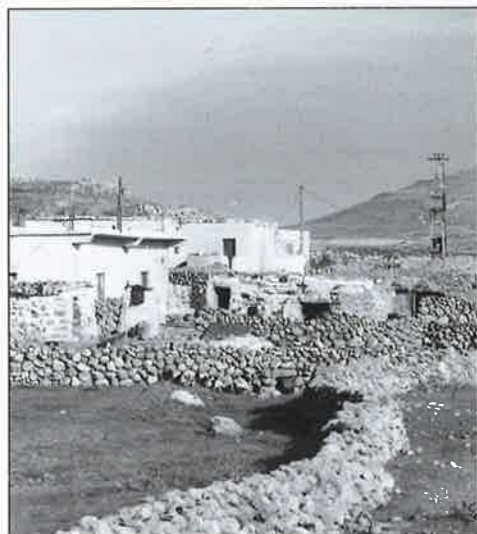
Koulutus oli marraskuussa 1991. Palvelukseen Golanille ja Libanoniin kutsuttiin kerallaan 2-8 naista vuosien 1991–1993 aikana. Koulutukseen hakijoita oli yli 4000, joista soveltuvuustestiin pääsi 120 ja sen kautta koulutukseen 36 naista. Olin yksi valituista, siis ”lottovoittoni” saanut. Meidät koulutettiin Niinisalon varuskunnassa omana osastona, jonka nimi oli ”Osasto N”, neljä tavallista tavallisia suomalaisia naisia.

Me naisalokkaat herätimme suurta ihmetystä ja kummastusta niin varuskunnan alueella kuin sen ulkopuolella. Media sai jopa oman päivänsä Niinisalossa. Toimittajia oli varmaan bussilastillinen juoksemassa meidän perässämme pitkin Niinisalon kankaita. Meidän touhujamme kuvattiin ja meitä jopa haastateltiin.

Koulutus oli samanlaista kuin muillekin varusmiehille, mutta me olimme kamalan uteliaita ja motivoituneita kaikkeen mahdolliseen. Kouluttajien mielestä vikana oli vain se, että emme osanneet pitää suutamme kiinni. ”Miksi” oli kaikkein yleisin kysymys. Luultavasti ehdollistaminen johtui meidän iästämme, koska olimme kahdenkymmenenviiden ja neljänkymmenen vuoden välillä ja jo työelämässä olleita.

Minulle YK-vuosi oli kuin sapattivuosi; olinhan ollut työelämässä jo parikymmentä vuotta. Vuosi kartutti kielitaitoakin ja opetti tulemaan toimeen totutusta poikkeavissa oloissa, siis kasvatti ihmisenä. Opin arvostamaan eri tavalla täällä kotona vallitsevia oloja ja elintasoa.

Kuvia Sakari Tuomiston toimipaikalta:

Asutusta 2 jk:n alueella.

Olosuhteet vaihtelivat.

60. vartiokoppi, pykäläkoppi.

60. pääasema.

Matrikkelitoimikunta 2009–2010

Tauno Matela

Kalevi Roppola
Jouko Koivu

Jorma Kukkonen
Tapio Mustonen
Paavo Rankinen

Paavolan Sotaveteraanit ry:n puheenjohtaja,
matrikkeliastian valvojana veteraaniliittojen puolesta

matrikkelitoimikunnan puheenjohtaja
Paavolan Karjalaseura ry,
matrikkelitoimikunnan sihteeri
Revonlahden Rintamaveteraanit ry
Sotainvalidien Veljesliiton Ruukin osasto ry
Paavolan Sotaveteraanit ry:n tukijaosto

Kuvassa takana vasemmalta Tapio Mustonen, Paavo Rankinen ja Jouko Koivu, edessä Jorma Kukkonen, Tauno Matela ja Kalevi Roppola.

Matriikkelitoimikunnan puheenvuoro

”Kun isänmaa kutsui” matriikkelin tekemisestä oli kulunut jo 15 vuotta ja kukaan ei ollut valmis lupautumaan toisen osan tekemiseen, varsinkin vaatimaan tehtävään, kunnes viime vuoden alussa päätettiin yhteisesti, että sitä ruvetaan tekemään ennen kuin viimeisetkin sotaveteraanit ovat nukkuneet pois. Olihan sotavuosista jo aikaa lähes 65 vuotta. Sukupolvet vaihtuvat, arvot menevät nurin, menneitten taistelujen lumo haalistuu. Aika käy vähiin, haluttiin muistoja vanhan Paavolan ja Revonlahden kuntien puitteissa, mukana myös tänne siirtoväkenä asumaan tulleet.

Tästä ilmoitettiin useaan otteeseen kunnan kuukausilehdessä ja kehoitettiin tulemaan mukaan. Kun ihmiset kuulivat, että kiertelemme haastattelemassa sota-ajan henkilöitä, niin mukaan haluttiin. Saimme vinkkejä, että ollaan valmiita kertomaan omia kokemuksia sekä sota- että kotirintamalta. Meillä oli onneksi jo valmiita muistelmia, niitä olivat tehneet sairaanhoitajajohtaja Annikki Leimi, Siikajokilaakso lehden toimittaja MMM Kirsi Juntila ja Paavolatalon johtajatar Pirkko Kovalainen. Heille lämpimät kiitokset ystävällisestä muistelmien luovutuksesta kirjan hyväksi.

Näin kierrettiin sitten veteraanien ja omaisten kotona haastattelemassa ja tehtiin niistä kertomukset sellaisenaan. Meillä lupautui FL Jouko Koivu sihteeriksi samalla, kun hän edusti Karjalaseuraa. Hän oli motivoitunut tehtävään, hallitsi tietokoneen ohjelmien käytön ja otti valokuvia haastateltavista. Hän suoritti suurimman työn haastatteluissa, muistelmien teossa ja niiden tallennuksissa. Hän näytti kunnan teknillisen toimiston suurella tv-näytöllä veteraaneilta kerättyjä valokuvia. Hänen työnsä ja taitonsa näkyy kirjan sisällössä, hänen ansiostaan kirjaan tuli selkeä linja, hänen kanssaan oli miellyttävää työskennellä. Hänelle lausumme suurimmat kiitokset erittäin hyvästä yhteistyöstä.

Kokoustimme syksyn mittaan useita kertoja kunnanviraston tiloissa ja näin pysyttiin ajan tasalla muistelmien ja kirjoitusten määrässä. Saman aikaan kun muistelmia kerättiin, käytiin läpi matriikkeliosan tarkistusta, korjattiin puutteita ja virheitä ja löydettiin unohtuneita sotaveteraaneja. Toivomme, että matriikkelivirheitä ei jäänyt kirjaan. Klaus Klemetti, Kari-Pekka Kukkonen ja Jorma Mustonen tarkastivat Sota-arkistossa veteraanien kantakortit, kiitämme heitä samoin kuin kirkkoherranvirastoa erinomaisesta palvelusta.

Me saimme myös eräiden rintamaveteraanien itse jo aikaisemmin kirjoittamia valmiita taistelukenttien sotamuistelmia. Ne toivat aidon kuvitelman ”sieltä jostakin”, samoin kuin kertomukset evakkona lähteneiden ja kotinsa kadottaneiden taipaleista, sotaorpojen ikävästä, asekatkijain rohkeudesta ja heimosoturien luovutuksesta rauhan panttina. Kärsimykset ja surut voidaan tuntea muistelmia lukiessa. Kiitokset kaikille niille, jotka edesauttoivat ja tukivat työtämme, myös nuorille rauhanturvaajille, jotka vartioivat kansainvälisillä kentillä.

Suurin osa sotiemme veteraaneista lepää jo kirkkomaan mullassa. Viisi sodan vuotta vei parhaimmat miehuusvuodet heidän elämästään, moni nuori elämä katkesi kukoistuksensa ja nekin, jotka palasivat, maksoivat itsenäisyydestämme kalliin hinnan. Silloin, kun lähtökäskeyttiin sotaan tuli, kukaan ei tiennyt, kuka joskus palata voisi. Jälkipolvien on syytä muistaa tämä. Saimme vain pienen osan talteen muistiin ja perinteenä uusille sukupolville.

Kiittäen ja kunniaa tehden sotiemme veteraaneille luovutamme jälkipolville isänmaallisen ja kotiseuturakkaan muistelmakirjan. Tämä oli tavoitteena. Tuottakoon se meille kansamme itsenäisyyden tuntoa ja lujaa maanpuolustustahtoa.

Matriikkelitoimikunnan puolesta Kalevi Roppola

Matriikkelitoimikunnan sihteerin työ

Jossakin vaiheessa lähes kaksi vuotta sitten Annikki Leimi kysyi, rupeaisinko avuksi haastattelemaan sotaveteraaneja ja lottia. Hän oli ryhtynyt urakkaan aikaisemmin ja tarkoituksena oli tallettaa muistelmia niin kauan, kuin sota-ajat kokeneita vielä on elossa. Jotta muistitieto ei katoaisi, hänen haaveenaan oli kerätä aineistoa niin paljon, että saataisiin aikaan noin 30 - 40 muistelman kansio Paavolan sotaveteraaniyhdistykselle ja mahdollisesti luovutetuksi maakunta-arkistolle.

20. helmikuuta 2009 Revonlahden seurakuntatalolle oli kutsuttu eri järjestöjen edustajia suunnittelemaan muistelmia-aineiston käsittelyä. Asiasta keskusteltiin alustavasti ja seuraavassa kokouksessa 15.4. valittiin matriikkelitoimikunta toteuttamaan lisävihkoa ensimmäiseen veteraanimatriikkelikirjaan. Siinä vaiheessa ei ollut mielikuvaa siitä, mihin kertyvän aineiston laajuus riittää. Lupauduin sihteeriksi ja kokoamaan kertyvän aineiston tietokoneelle.

Tämän jälkeen matriikkelitoimikunta kokoontui muutaman kerran keskustelemaan tilanteesta ja samalla katseltiin aina, mitä on jo kasassa. Hyvin pian selvisi, että tavoiteltu 150 sivua käsittävä kirjanen ei riitä, vaan pyritään ainakin 250-sivuisen kirjaan. Lopulta 2010 puolella aineiston määrä kasvoi niin, että todettiin kirjasta tulevan yhtä iso, kuin aikaisempi matriikkelikirja, mutta nyt pääpaino on muistelmilla ja muilla sota-aikaan liittyvillä asioilla.

Muutaman kerran hankkeesta tiedotettiin ja toivottiin aineistoa ja yhteydenottoja. Tarkoitus oli kerätä mahdollisimman paljon edellisestä matriikkelista puuttuneita veteraanikuvauksia ja korjata siinä havaittuja puutteita tai virheitä. Toivoa vain sopii, ettei nyt jäisi enää paljon puutteita, sillä tämän jatko-osan jälkeen matriikkelikirjaan ei tule enää uutta jatko-osaa.

Aineistoa tuli suoraan kuntalaisilta ja heidän omaisiltaan, mutta paljon kiersimme myös haastattelemassa kotona veteraaneja, lottia, sotilaspoikia ja pikkulottia. Osa näistä tuli tietoon haastateltavien kautta, että esim. sekin on ollut lottana samaan aikaan. Kuvamateriaalia kertyi itse kuvaamalla ja asianomaisten vanhoja valokuvia skannaamalla sekä veteraaniyhdistysten albumeista.

Kaikkiaan tietokoneeseen kertyi lähes 200 sivua täyttä tekstiä ja noin 700 kuvaa, josta kirjaan valikoitui 430. Tietokoneen peittäminen varalta kaikki teksti- ja kuva-aineisto oli koko ajan kolmena ajantasaisena kopiona ja lisäksi usein vielä parin muun henkilön muistitikulla. Muistitikulla koko aineisto meni myös kirjapainoon. Nykyisin ei tarvita enää sylintäyteistä mappikasaa aineistolle.

Useampikin kyseli silloin tällöin työn määrästä ja saako siitä palkkaa, mutta vastaus oli aina sama: ”Tämä on kaikilla toimikunnan jäsenillä talkootyötä ja itse katson olevani sen verran velkaa sotaveteraanisukupolvelle, että olen mielelläni mukana kokoamassa tätä kirjaa”.

Tietysti tämänkaltaisessa työssä on koko ajan jotakin kirjoittamista ja tekemistä. Loppuainekana kertyi useita täysmittaisia työpäiviä tekstiaineiston viimeistelyssä kirjapainokuntoon ja kuvien numeroinnissa, mutta työskentely sujui ilman vaikeuksia, koska yhteistyö toimikunnan jäsenten välillä oli kitkatonta ja puuttuva aineisto järjestyi sen kautta aina nopeasti, osaksi myös toimikunnan ulkopuolisten avulla. Puheenjohtaja Kalevi Roppola ansaitsee erityiskiitoksen toimikunnalta, koska tämänlaatuinen työ tarvitsee selvälinjaisen ”veturin”. Hänellä oli kokemusta myös edellisen matriikkelin tekemisestä, joka auttoi varsinkin alkuvaiheessa. Näin tämä suuri urakka saatiin päätökseen miltei vuosi aikaisemmin laaditun aikataulun mukaisesti.

Matriikkelitoimikunnan sihteeri
FL Jouko Koivu

Sisällys

Lukijalle	4
Kirkkoherra Lauri Haapalan tervehdys	5
Siikajoen kunnanjohtajan tervehdys	6
Vala	7
Korjaukset ja lisäykset matrikelin 1. osaan	8
Vapaussoturit	8
Paavolan kunnan vapaussoturit, jotka oikeutetut saamaan v.1918 muistomitalin	10
Revonlahden kunnan vapaussoturit, jotka ovat oikeutetut saamaan v.1918 muistomitalin	18
Tulilinjaan	20
Talvi-, jatko ja Lapinsodan veteraanit	21
Paavolan Sotaveteraanit	21
Revonlahden Rintamaveteraanit	31
Lotat	33
Sotiemme veteraanit muistelevat	34
Vapaussoturimuistelmia: Oulun asemapäällikön apulaisen pidätys ja pakomatka .	35
Talvi-, jatko- ja Lapinsodan veteraanit muistelevat	36
Uhtua - Karjalan kannas - Tornio – Muonio: sotatiellä	36
Otto Ala-aho, panssarintorjuntamies	38
Alokkaana Öron rannikkolinnakkeella 1944 ja puolustusministerin palveluksessa moottoriveneellä 1946	39
Sota ei tule enää Toivo Halosen uniin	41
Petsamosta Suojärvelle	42
Oiva Heikkilä Aunuksessa ja Syvärillä 1942–1944	44
Matti Hietala joutui suoraan alokaskoulutuksesta rintamalle	46
Kyllikki Hietala lottana puhelinkeskuksesta	49
Yrjö Hökän talvi- ja jatkosota	50
Martti Junnila Uhtualla, Kannaksella ja Lapin sodassa	52
Muistikuvia Tornion maihinnoususta vuonna 1944	53
Esko Hemmilä konekivääriryhmän johtajana Tornion maihinnousussa	54
Heikki Kallion tulikaste Maaselän kannaksella	63
Konekiväärin miehistä Tauno Karhumaa	65
Sulo Kauttio evakossa ja sodassa	65
Olin ikäluokkaa 1926	69
Matti Klemetin sodasta on tarkat tiedot	71
Ajatuksia ja muistoja sota-ajalta	77
Lisämuistelmia Vilho Koivumaan sodasta	80
Nikolai Kuismin, Saksassa koulutettu rynnäkötyökkimies	83
Minun sotatieni	86
Antti Kurtti, konepistoolimies ja lähetti	88
Arvo Launosen sota kesti sotaväestä Lapin sotaan	89
Matti Lehtomaa sodassa	90
Joulumuisto papasta, Matti Lehtomaasta	93

Yrjö Leskelä: siviilitkin hyökkäysten kohteena Suomussalmella	94
Pauli Marjakaarto evakuoititöissä Lappeenrannassa	95
Kun rantatien risteusasemaa vartioitiin ja siltavartiossa oltiin	97
Eino mehtomaa Valvontakomission autonkuljettajana vuonna 1944	99
Pauli Moisala palveli Äänisen rannikkoprikaatissa	100
Pauli Montanin kova kohtalo jatkosodassa	101
Ahti Nikinmaa oli Päämajan kaukopartiomies	103
Valde Petäjämaa oli arvostettu muonittaja	105
Olavi Pietarila jatkosodassa ja sotakoiraohjastajana Lapissa	107
Sotakoirien käyttö Suomessa	109
Urho Pietarilan kuvia sota-ajalta	110
Veikko Pietarilan sota ei päättynyt haavoittumiseen	112
Kuvakertomus Oskari Rantalan sota-ajalta	114
Uhtualla Rukajärvelle	117
Koulutusjoukot, 1926 ikäluokka Nurmeksessa vihollispartioita takaa ajamassa ...	119
Aittojoki – Petroskoi – Povents – Vienan kanava – Ihantala	121
Povenssa 1942 – kuvakertomus	122
Marsalkka Mannerheimin teki rintamavierailun Äänisen itärannalle	
Povenssaan – kuvakertomus	124
Petroskoi (Äänislinna) valtauspäivänä 1.10.1941 – kuvakertomus	125
Talvisodan erämaataistelut Suojärven suunnalla	127
Haavoittuminen Kontupohjassa 31.10.1941	130
Äänislinnasta Pirunsaareen	131
Pirunsaari kevättalvella 1943- kuvakertomus	134
Kyllä se kannatti	136
Ensio Tanskanen ratsumiehenä Karjalan kannaksella ja Ilomantsissa	137
Kaikki on mennyt hyvin	138
Esko Tonteri haavoittui Röhössä - suksi osui latumiinan päälle	139
Uhtualla Kannakselle ja takaisin	141
Vihollisen sotapropagandaa	144
Otteita I / JR11:n sotapäiväkirjoista	147
Ylipäällikön viimeinen päiväkäsky	150
Kesä miinanraivaajalaivalla	151
Siikajoen veteraanivuosi 2008 Siikajokilaakso-lehdessä	154
Taunon sotaan mahtui vartiointia, täisaunaa ja sotasairaaloita	155
Veteraanipari kaipaisi lisäsilmiä	157
”Ei ole valittamista”	159
Kuivan maan mies soti merillä	160
Hommailemalla kunto pysyy	162
Mauno marssi läpi Lapin	164
Kivennavan hautausmaalla lehmän kanssa	165
Vihollinen yritti, vaan ei osunut	167
Veteraaniyhdistys ei veljeä jätä	168
Rintamalotat kertovat	170
Kenttäsairaala oli monta kertaa vaarassa: Linnea Heiskarin kokemuksia sodasta .	170
Pikkulotasta lotaksi ja Revonlahdelta Syvärille	172
Elsa Kärki kanttiinilottana Karhumäessä	175

Kerttu Manner muonituslottana Kemijärvellä ja Nurmeksessa	177
Helvi Ruotsalainen lottana karhumäen hotellissa	178
Kerttu Sirviö lottatyössä rintaman tuntumassa	180
Elsi Turula Rukajärvellä ja Äänislinnassa	183
Lottien laulu	184
Värikuvasivut	185
Sankarihaudat ja sankarimuistomerkit	185
Muita muistomerkkejä	189
Muistomerkkejä matkojen varrelta	191
Muisto- ja juhlatilaisuuksia	192
Erään veteraanin kunniamerkit	196
Veteraanijärjestöt, Paavolan Karjalaseura ja veteraanikuoro	197
Perinteen vaalimista	200
Paavolatalo	200
Muita sotaan liittyviä kokemuksia ja muistoja	201
Asekätkentä	201
Elämä Karjalan kannaksella ennen ja nyt	204
Sotahevossairaala Ruukissa Talvi- ja jatkosodan aikana	207
Juha Virtasen muistelmia vuosikymmenien saatossa – talvisodan tieltä evakkoon ja paluu takaisin	209
Kertomus Juha Virtasen evakkotaipaleesta syksyllä 1944	212
Mirjam Roppolan kaksi evakkoreissua	215
Kun talvisodan miehet palasivat	218
Heimosoturit	219
Liikunta veteraanin elämänvoimana	222
Meillä puhuttiin sota-ajasta	224
”Mutta ehkä se ensi jouluku on jo rauhan jouluku”, jouluku 1942 Kuittijärvellä	226
Muistoja riihitansseista jatkosodan aikana	207
Ostokorttielämää sota-aikana ja sen jälkeen	228
Pieniä muistoja kirkkomaalta	230
Sankarihautajaiset Revonlahdella ja Paavolassa	231
Puolan pojat Pohjantähden alla	232
Sotilaan ainainen nälkä – veteraanikeskustelu	235
Runoja ja lauluja	236
Joutua sotaan ja katkeraan mottiin	236
Kronikka SissiP. 3:n vaiheista	237
Kronikkalaulu talvisodan ajalta	238
Isänmaalle	238
Lotat kotirintamalla	239
Ilona Ekoluoman sota-ajan kokemuksia Revonlahdella	239
Lottana Luohualla – käsitöitä ja terveydenhuoltoa	241
Kirsti Kesti muonituslottana Tuomiojalla, Arvo Kesti oli suojeluskunnassa	242
Venäläiset tulivat yllättäen Juntusrannalle	245
Tuomiojan lotilla riitti tekemistä osaksi risteysaseman vuoksi	247
Välirauhasta alkoi yli neljän vuoden työrupeama Sotkamon matkailijakodissa	249
Vilma Pietarila evakkoja vastaanottamassa Temmeksellä	251
Eila Riekin lottatyö Heinolanperän pikkulotista Raahen kotiuttamistoimistoon	252

Helinä Väyrysen muistoja sota-ajalta	254
Kuvat kertovat lotista	255
Pikkulotat	264
Eeva Arvola pikkulottana Ylipäässä	264
Monivaiheinen evakkoreissu Valkjärveltä Ähtäriin	265
Elma Lehtiniemi liittyi pikkulottiin opettaja Ängeslevän aikana	266
Elli Loposen sota-ajan muistoja Revonlahdelta – evakoita, surua ja iloa	267
Pikkulotta auttoi missä pystyi	268
Pirkko Oikarisen perhe Jaakkimasta Ylipäähän	269
Kirsti Palokangas Heinolanperän pikkulottana	271
Aino Rahko pikkulottana Vuolijoella	272
Salme Storlöparen sotakokemuksia ja evakkoreissu Ruotsiin	274
Pikkulottien laulu	276
Sotilaspojat	277
Paavo Ansamaa oli sotilaspoikana vartiossa	277
Pentti Kangastalon sotilaspoikamuistoja	279
Veikko Kangastalo Huumolan sotilaspoikaosastossa	280
Kotajärven muistelmia sotilaspoikatoiminnasta Paavolassa	281
Kotajärven telaketjutraktori Cletrac oli Uhtuan rintamalla	283
Jukka Laaksonen sotilaspoikana Ruukissa	284
Tauno Vilmusenahon sotilaspoikamuistoja Ruukista	285
Sotaorvot	286
Kaarina Anttila oli kymmenvuotias isän kaatuessa	286
Eilolan sisarukset jäivät nuorina täysorvoiksi	287
Taimi Laitala: 70 vuotta sotaorpona	289
Kaatuneitten Omaisten Liitto ry	291
Sotalapset	291
Aune Kitinprami sotalapsena Ruotsissa	291
Hilkka Koivu kaksivuotiaana Ruotsiin	292
Sotavangit	294
Sotavankeja maataloustöissä Revonlahden Alapäässä	294
Venäläiset sotavangit töissä maataloilla	295
”Pekka” - Pietro Aleksandro, venäläinen sotavanki maataloustöissä	297
In memoriam	298
Ukko Hynninen	298
Toivo Mustonen	299
Eemil Nissilä	300
Kalevi Pietilä	301
Seppo Taavetti	302
Urho Antero Syrjäpalon muistolle	303
Kiitoslaulu	304
Juhlia ja puheita	305
Veteraanilipun vihkiäiset Paavolassa	305
Puhe Paavolan sankarihautoilla Paavolan Sotainvalidien 40-vuotisjuhlassa	306
Hopeiset ansiomerkit 1995	307
Pohjois-Pohjanmaan Kristillis-isänmaallinen kesäjuhla Paavolassa 2002	308
Paavolan Sotaveteraanit ry:n 40-juhla ja veteraanipuiston vihkiäiset 2006	308

Revonlahden sankarimuistomerkin peruskiven muurajjuhla 2005	313
Isänmaan puolesta –muistomerkin paljastusjuhla Revonlahdella 2005	315
Revonlahden Rintamaveteraanien 40-vuotisjuhla 2007	319
Rintamalle lähdön ja paluun muistomerkki 1991 Ruukkiin	320
Sotien päättymisen juhla Rantsilassa 2007	321
Ruukin kunnan ja seurakunnan itsenäisyysjuhla 6.12.2003: juhlapuhe	322
Yhdistystoimintaa sotien jälkeen	324
Sotainvalidien Veljesliiton Paavolan - Revonlahden osastot, naisjaosto ja Ruukin osasto	324
Veteraanitoimintaa Paavolassa	327
Tarinaa veteraanien laulusta: Veteraanikuoro - nykyinen Perinnekuoro	330
Paavolan Sotaveteraanit ry:n Perinne- ja tukijaosto	331
Pohjois-Pohjanmaan Sotaveteraanipiirin talvinen liikunta- ja kulttuuripäivä 2008	332
Kaatuneiden muistopäivän konsertti 2010	333
Revonlahden Rintamiesveteraanit Ry 1967 – 2009	335
Paavolan Karjalaseura ry:n toimintaa 1994 – 2010	338
Paavolatalo	342
Matkoja muistorikkaille alueille	346
Raahan ja ympäristön sotaveteraanit Kannaksella 2006	346
Paavolan sotaveteraanien kesäretki Itä-Karjalassa 1997	352
Raateen tiehen tutustumassa 2009	357
Rauhanturvaajamme maailmalla	358
YK ja Suomi	358
Rauhanturvaajien Nobel-palkinto	358
Entisestä Ruukin kunnasta kotoisin olevat rauhanturvaajat	359
Rauhanturvaajien ja kuvien kertomaa	368
Matriikkelitoimikunta 2009–2010	369
Matriikkelitoimikunnan puheenvuoro	370
Toimikunnan sihteerin työ	371
Sisällys	372

PERÄÄNTYMISVAIHE KARJALAN KANNAKSELLA
KESÄLLÄ 1944

